

**NARODNOOSLOBODILAČKA
BORBA U DALMACIJI
1941-1945.**

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

2

**INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE**

BIBLIOTEKA ZBORNICI DOKUMENATA

KNJIGA 2

Redakcijski odbor

**BRANIČA VINKO, CURIN MIROSLAV, JAMAN NADA, KUJUNDŽIĆ
NEDJELJKO, KVESIC SIBE, SABOLIC VLADIMIR, TRGO FABIJAN,
VIŠIĆ VLASTA**

Glavni urednik

BRANIČA VINKO

Odgovorni urednik

MIROSLAV CURIN

**NARODNOOSLOBODILAČKA
BORBA U DALMACIJI
1941-1945.**

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

2

SIJEČANJ—SRPANJ 1942. GODINE

**INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE**

SPLIT, 1982.

PREDGOVOR

Samo nekoliko mjeseci nakon izlaska iz štampe prve knjige Zbornika dokumenata »Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941—1945.« Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije predaje javnosti i drugu knjigu od trinaest tomova koliko je planirano da ima cijela edicija.

Ovaj svezak Zbornika takođe sadrži tri osnovne skupine dokumenata: prva obuhvaća arhivsku građu jedinica narodnooslobodilačke vojske, organizacija Komunističke partije Jugoslavije i drugih političkih organizacija narodnooslobodilačkog pokreta i organa narodne vlasti, u drugoj grupi su dokumenti talijanskih okupacionih jedinica i ustanova a u trećoj skupini su dokumenti tzv. NDH i četnika. Knjiga sadrži ukupno 557 izabranih dokumenata (205 prve, 228 druge i 124 treće skupine) koji se odnose na vremensko razdoblje od 1. siječnja do 31. srpnja 1942. godine.

Redakcijski postupak u obradi ove knjige isti je kao i za prvu knjigu.

Na kraju ovoga toma redakcija objavljuje ispravke i dopune koje je mogla u međuvremenu utvrditi za prvu knjigu što će biti praksa za svaki daljnji tom.

Redakcija zahvaljuje svima koji su dali svoj doprinos u radu na ovom tomu Zbornika.

Institut za historiju radničkog pokreta posebno izražava zahvalnost Skupštini Zajednice općina Split, Konferenciji SSRNH Zajednice općina Split, Konferenciji SKH ZO Split, Odboru SUBNOR-a ZO Split, Konferenciji SOOH ZO Split, Međuopćinskom sindikalnom vijeću ZO Split i Privrednoj komori Dalmacije koji su zaključili Samoupravni sporazum za financiranje ove edicije do 1985. godine.

Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije cijelu biblioteku »Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941—1945. — zbornik dokumenata« izdaje u čast 40. godišnjice ustanka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije.

Redakcija

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG
POKRETA

BROJ 1.

IZVJEŠTAJ MAKSA BAĆE OD 2. SIJEČNJA 1942. POKRAJINSKOM
KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU ODREDA NA DINARI¹

Br. 2

2. 1. 42.

Dragi drugovi,

Jutros smo nas trojica stigli na mjesto, ali bez materijala jer su ga drugovi na putu ostavili. Naime iz njihovog puta moramo izvući pouku da sa ljudima-putnicima ne treba slati teški materijal. Naprosto zato jer nemaju snage da nose, i jer im i inače otežava put koji i onako nije lagan. Materijal, pa ne znam kako težak bio, neka se šalje po kanalu. Samo u tome slučaju neka mu se posveti naročita pažnja. Moglo bi se čak učiniti da se svaki put uzme jedan iz Solina i Dugopolja i tako nošen materijal prati od polazne pa sve do krajne tačke. Ljudi pak neka idu rasterećeni. Drugovi koji su putovali poručuju da bi dobro trebalo opomenuti drugove na vezama da malo više počekaju — i budu savjesniji, jer zakašnjenje od 1/2 sata na prvoj vezi uzrokovalo im je preko 24 sata inače suvišnih napora. Dicmo, Dicmo treba pomoći.

Savjetovanje predstavnika do urećenoga dana nismo mogli održati, i to zato što uopće nije bilo veza (Svilaja) ili se nije blagovremeno mogla postaviti sa svim odredima (Kamešnica). Radi toga savjetovanje smo odgodili za nekoliko dana, i promijenili mjesto, naime gore na samom položaju štaba. U to ime odmah su poslana obavještenja odredima.

Kao što sam Vam u prvom pismu javio trebao je Đorđe² da nastavi svoj put prema Kamešnid. Međutim, došao je Ferdo³ — i jasno je da je on otišao. Ja sam spremio odred u Kamešnid jedno pismo, u drugome sam izložio sva pitanja i to dao drugu Ferdi i konačno sam se sa Ferdom i usmeno sporazumio o njegovim zadacima pri posjeti odred. Samo je loše da je tio moglo trajati samo pola sata. Ja sam sa ovom dvojicom morao odmah na jednu — a Ferdo na drugu stranu. Odred u Kamešnid treba dati osnovnu stvar: elan za borbu i živi politički i organizacioni rad. Jasno je da će Ferdi i radi kratkoće vremena i radi pomanj-

¹ Origin, i (rukopis, crnilom) u Muzeju narodne revolucije — Split.

Edo Santini

³ Gazin

kanja konkretnoga iskustva biti veoma teško. U posljednji čas došla su dva Ivanova⁴ pisma, oba kao odgovor na onu Jovićevu⁵ kritiku. Ujednome on i opet priznaje svoje greške i obećaje da će odmah u akciju, u drugome kao komandir šalje naredbu drugu Duji⁶ u Svilaji da učini isto. I ta njegova samokritika opet je znak da se s njima može, ali moje uvjerenje ostaje da bez ozbiljne pomoći, iznad svega za [..,]⁷ oni neće mnogo uraditi. Zato pred nama stoji ovaj problem: jednog svjesnog partijca — ali iznad svega hrabrog i dobrog borca za odred u Kamešnici.

Imao sam sreću da i sa Svilajskim odredom dođem u vezu. Naime u posljednji momenat došao je drug Tino — jedina veza sa odredom. Zaista kad se čovjek s njim porazgovori vidi se ne samo slabost odreda nego i partijske organizacije koja bi trebala da odred pomaže i vodi. Drug Tino naime smatra da je glupost misliti da je Svilajski odred sa onolikim brojem ljudi (15) i na onome položaju mogao bilo kakvu akciju izvoditi. Naravno da se on tek formalno priklanja kritici PK a i mojoj. Iz svega je jasno da niti je on za odred mnogo koristio — niti će koristiti. I njemu sam iznio suštinu kritike — nad neradom, neaktivnošću odreda. Ujedno sam vam predao pismo koje sam napisao za Svilajski odred. U njemu sam ukratko ipak sve iznio. Ali u veliku korist ne vjerujem. Bez štabnog oficira koji će odred posjetiti stvar neće ići. Ako ćemo govoriti o ličnim odgovornostima, onda stvarno drug Martin⁸ ispada sve u lošijem svjetlu.

No sad ima jedna stvar s vama dolje. Kao što znate poslao sam Srđana⁹ u O.¹⁰ da dočeka Solinski odred. On ima u zadatak da spoji Solinski i Svilajski odred i da prisustvuje njihovim zajedničkim sastancima gdje će raspravljati o zajedničkim akcijama iznad svega protiv dvije žand. stanice. Istu sam im stvar detaljno pisao. To isto sam i po Tinu poručio. To bi mogao biti zaista početak njihovog daljnjeg rada. — Poslije svega toga dolazi drug Đorđe i kaže mi da mi povodom Solin, odreda poručujete da onoga čovjeka ne čekamo. Kad sam mu rekao da stvar ne razumijem, reče mi da nije siguran, ali da misli da ste plan o Solinskom odredu promijenili. — Jeste li promijenili ili niste iz njegovog ne mogu sigurno razaznati. Samo stvar je ipak toliko ozbiljna da je zaslužila ili da je bolje Đorđu razjasnite — ili bar da mi pošaljete jednu ceduljicu. Ne radi se o sitnici nego o »zaposlenju« dvaju odreda. Zato Vas molim da me o Vašoj odluci hitno i detaljno obavijestite da bi sa njima mogao isporučiti Svilaji.

Onda dolazi pitanje Ferda. Počeo je razgovor time da mora odmah natrag. I tamo i amo — to da će trajati desetak dana. Dobro — ali znači opet da sam desetak dana sam.

Ujedno kaže da bi on na tom savjetovanju dao opće upute i otišao da organizuje part, odrede u Omišu i Imotskom kraju. Dobro — ali za

¹ BraSulJ

² Vicko Krstulović

■ BaSić

³ U originalu nečitko

• Pepo Polak

⁹ Jerko Lovrić, sekretar Kotarskog komiteta KPH za Sinj.

¹⁰ Ogorje

organizovanje su iznad svega potrebne konkretne upute. Ja o toj stvari s njim nisam ušao u razgovor a i trebalo bi toj stvari prići hitno svom savješću.

Sto da Vam kažem o organizovanju štaba. Ovdje sa ovim odredom¹¹ već sam počeo da rješavam pitanje hrane, mjesta, straže, veza itd. Jasno je da sva ta pitanja nisu baš laka. Materijal — još nije stigao. Nalazi se na raznim mjestima puta — a jedno od najglavnijih — radio — nije još ni pošao. No najteže je pitanje ljudi. Ferda nema. Do Vojina¹² ne znam kad ćemo doći — tako se stvar opet svodi na čekanje. Ja sam tokom razmišljanja konačno potpuno prišao misli druga Borića¹³ da bi Vojina trebalo dovući u štab¹⁴ — to bi zaista za čitavu stvar imalo velike koristi.

— Ali za to nužno je ispuniti jedan preduslov — i iz Splita stvoriti i poslati u Livanjski odred bar ma kakvog vojno-političkog zamjenika drugu Vojinu. Bez toga padamo u opasnost da načinimo veliku štetu čitavom jednom kraju. A to da bi on povremeno došao u štab i odlazio na svoj teren — praktički je neizvodiivo — i stvarno me zanima da li je drug Borić načisto s time. Da putuje samo od odreda do nas i natrag — mogao bi u mjesec dana učiniti jednu turu — a od toga nema koristi ni nama (jer ga ne bi mogli slati na ostale sektore) a ni njima — jer bi većinu vremena bio daleko od njih — na putu. Osim toga i drug Đorđe sad leži ovdje »zaleđen« — ne može da se spusti niz jedno brdo — a kako bi Vojin prelazio deset?! — Dakle praktički je nemoguće. Nego ako rečemo da je imenovanje Vojina u štab samo formalnost nadamo mu zamjenika i pošaljemo ga u Livanjski odred.

Sta je sa Šibenčanima?¹⁵

Stvari ste valjda već poslali. Mi ćemo uraditi sve da bude odgovaralo svrsd.

O akciji na Panju¹⁶ koja je vršena 20. XII. 41. — 2 sata p. p. čuli ste i dobre strane — ali je bilo i nedostataka. Nemam vremena za dugi opis — samo nekoliko detalja: Za tu akciju došlo je 55 ljudi iz Bosne — oslobođeni dio Livanjskog polja. (Ovo je njima da se po drugi put aktiviziraju u 6 mjeseci i oba puta samo u vezi s nama i na našem teritoriju. Napomena u vezi s tim prijedlogom!) Oni su došli 17. i 18. XII, otišli na Vaganj na žand. stanicu. Tu su čuli neke puške — prestrašili se — i vratili natrag. 20—XII oni i naša dva odreda napali su na Panj. Tamo je bilo 14 žand. 2 su na mjestu ubivena, 4 na mjestu oslobođeni, 7 odvedeni u Bosnu i na po puta u Vještica gori — pušten četrnaesti — komandir — podnarednik Ante Suća — rođ. 1909. iz Glavica, 9 god. žand., svi kažu da nije bio loš, prijavio se u odred, primljen i sada je u odred u Kamešnici. — Jasno je da ću Ivanu odmah poručiti da budu oprezni i budni! A što se tiče sedmorice oslobođenih — Bosanci su ih na svoju ruku povelili, na svoju ruku pustili, a Ivan je kroz to vrijeme našao neku »važnu-

¹¹ Odnosi se na Sinjski NOP odred

¹² Zirojević

¹³ Ivan Lučić Lavčević

¹⁴ Misli se na Stab dalmatinsko-dinarskih NOP odreda.

¹⁵ Misli se na borce s područja Šibenika koji su upućeni u Liku (vidi dok br. 6).

¹⁶ Vidi knj. 1, dok. br. 135, napomena 5.

sitnicu — i za tu se stvar nije brinuo (Stari Ivan). Bosanci su »jasno« sobom ponijeli sve oružje — i skoro sve ostalo. Ujedno su ponešto i u kućama naših seljaka »našli«.

Eto to vam je za sada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Konca — konca pošaljite!

Vaš *Milić*¹⁷

BROJ 2

**PROGLAS RUKOVODSTVA SKOJ-a ZA SREDNJE ŠKOLE U ŠIBENIKU
OD 2. SIJEČNJA 1942. ĐACIMA SREDNJIH ŠKOLA U POVODU
OTVARANJA ŠKOLA I UVOĐENJA NASTAVE NA TALIJANSKOM
JEZIKU¹**

P r i j e v o d

**PROGLAS NAĐEN U 2. RAZREDU UČITELJSKE ŠKOLE U ŠIBENIKU
2. 1. 1942.**

Drugarice ii drugovi srednjih škola !

U vrijeme kada je krvoločni fašizam porobio skoro cijelu Evropu i po njoj gazi svojim teškim okupatorskim čizmama, Sovjetski Savez, uzdanica svih porobljenih i potlačenih zemalja, započeo je borbu protiv fašističkih bandita, borbu za slobodu svih potlačenih naroda.

Fašistički razbojnici su zauzeli našu zemlju i zajedno s nekoliko izdajnika hoće danas da je potlače i unište svaki znak slobode, a od nas da naprave robove fašizma. Međutim, naš narod je shvatio što rade i kakve namjere imaju fašističke hijene, uzeo je oružje i oružjem u ruku brani svoju domovinu, brani svoju slobodu. U šumama i planinama se već nalazi na stotine tisuća narodnih boraca, koji daju svoje živote za slobodu svoga naroda u borbi protiv okupatora i dostavljača.

Učenici srednjih škola!

Mi se nalazimo u Dalmaciji, koju je zauzeo talijanski fašizam i već smo iskušali njegova dobročinstva. Fašističke životinje nastoje da našu lijepu zemlju talijamziraju i izoliraju, kako bi od nje napravili talijansku koloniju. S tim ciljem su već poduzeli svoje taktičke mjere. Otvorili

¹⁷ Maks Baće

* Original nije sačuvan. Jedan primjerak proglasa pao u ruke neprijatelja i preveden na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/1—7, k. 561.

su osnovne škole u kojima podučavaju čak kako se pozdravlja fašističkim pozdravom i pjeva »Giovinezza«, a umjesto hrvatskog uveli su talijanski jezik.

Sada otvaraju srednje škole i pomoću njih hoće da vas izoliraju. Oni namjeravaju od vas napraviti Talijane, fašiste, a kasnije upotrijebiti vas protiv vašeg naroda, vaših rodoljuba, vaše braće i protiv vas samih. Njihov cilj nije da vas podučavaju već da od vas naprave svoje vjerne i poslušne robove.

Učenici i učenice srednjih škola!

Nemojte dozvoliti da vas okupatori prevare, budite hrabri i jaki, oduprite se njihovoj volji. Uzmite kao primjer naše hrabre partizane, koji se bore za slobodu svoga naroda. I ti, buduća narodna inteligencija, pokaži da si dostojna svog imena, svoje domovine! Daj svoj doprinos za slobodu od omrženog neprijatelja! Borite se za svoj maternji jezik i u svakoj prilici bojkotirajte nama strani talijanski jezik. Nemojte dozvoliti da se u našoj školi izgovori ni jedna talijanska riječ. Vi ste sinovi naroda na koje naš narod gleda s ponosom.

Budite svjesni i dostojni sinovi hrvatskog naroda, koji je dao tisuće odlučnih boraca za maternji jezik i slobodu. Neka vam u svijesti uvijek bude prisutno ime Ljudevita Gaja i čitavog niza studenata i učenika srednjih škola koji su se neprestano borila za svoj maternji jezik.

Oduprite se nastojanjima našeg vjekovnog neprijatelja. Dokažite, svi kao jedan, da ste dostojni imena hrvatske inteligencije, da ste uz narod, i zajedno s njim vodite odlučnu borbu za slobodu Dalmacije i našeg naroda protiv porobljivača.

Drugovi i drugarice! Učenici i učenice srednjih škola! U borbu za narodnu školu, za narodni jezik! Dajte sve od sebe, aktivno sudjelujte u demonstracijama protiv talijaniziranja naših škola. Pokažite okupatorima kako misli naša omladina, pokažite da ste protiv njih i da ste ujedinjeni u borbi za protjerivanje fašističke vojske iz naše zemlje. Bojkotirajte omražen fašistički pozdrav, zahtijevajte naše profesore i borite se za materinji jezik!

U borbu za narodnu školu i maternji jezik!

Dolje fašistički okupatori!

Zivila borba za slobodu naroda

UČENICI SREDNJIH ŠKOLA

BROJ 3

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILA POKRAJINSKOG
KOMITETA KPH ZA DALMACIJU BR. 124 OD 2. SIJEČNJA 1942. O
OTPORU RADNIKA I ČINOVNICA TALIJANSKOM OKUPATORU
U SPLITU¹

P r i j e v o d

Fašisti prisiljavaju splitske vozače motornih vozila da prevoze ratni materijal u Livno, gdje se vode borbe.

Jedan vozač priča da se na velikom odstojanju od borbene linije nalaze napušteni vojni komioni i kako vojnici-vozači namjerno prouzrokuju kvarove na vozilima da ih ne bi morali voziti do borbenih linija.

Vozači! Neka vam ovi vojnici-vozači služe kao primjer. Nemojte da prevozite materijal i jedinice protiv naših oslobodilačkih partizanskih jedinica.

Fašisti ponovo nastoje pljačkati seljake

U listu »Popolo di Spalato« od 1. siječnja, pozivaju 9e seljaci da vlasnicima feudalnih posjeda plaćaju doprinose. Vlasnici zahtjevaju — kako kažu seljaci — da se plaćanje izvrši u lirama, tj. toliko lira koliko ranije dinara. Pored toga, seljacima se dostavljaju pozivi za plaćanje globe za takse na točenje vina ranijih godina, tj. globe koje su im nezakonito bile nametnute. Prisiljavaju ih, na ime, da plaćaju na rate u lirama koliko ie ranije plaćalo dinara.

U seljačkoj zadruzi za proizvodnju, prodaju i nabavke fašisti su naimenovali odbor. Takav postupak, da u našim udruženjima postavljaju organe upravljanja, fašisti će pokušati da primjene i u drugim udruženjima. Međutim, naši ljudi ne smiju prihvatiti takve obaveze. Zahtijevajte slobodno upravljanje u svojim udruženjima. Seljaci, nemojte plaćati doprinose i globe! Nepotpisujte nikakve ugovore! Organizirajte se za pružanje otpora sudskim odlukama i prisilnim naplatama! Neprihvatajte obaveze koje vam u odborima nameću fašisti. Ne prijavljujte prodaju ni količinu vina.

Činovnici! Pozivamo vas da sabotirate naplaćivanje taksa i globa, kao i prijave u vezi s vinom.

Lučki radnici odbijaju da rade, jer nemaju dovoljno životnih namirnica i nisu dovoljno plaćeni. Ova pasivna borba mora se preobraziti u organiziranu borbu: za plaće — koliko dinara toliko lira, za bolje uvjete rada za osiguranje rada našim radnicima, a protiv uvoza stranih talijanskih radnika.

¹ Original nije sačuvan. Jedan primjerak ovog broja lista pao je u ruke neprijatelja i preveden na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/6—2, k. 559.

Od ovog broja »Naš izvještaj« Je u podnaslovu Imao oznaku — Glasilo Jedininstvenog narodnooslobodilačkog fronta u Dalmaciji.

Činovnici općine Split su podnijeli zahtjev kojim se traži isplata božićne nagrade i zaostalih povišica. Općinski povjerenik je, kao dobar fašista, odbio zahtjev činovnika. Vjerojatno mu se nije svidilo da su zahtjev potpisali svi činovnici, a naročito što su ga potpisali hrvatskim imenima, usprkos zabrani hrvatskih imena.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 4

IZVJEŠTAJ MAKSA BAĆE OD 4. SJJEČNJA 1942.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O AKCIJI
ODREDA KAMEŠNICA NA CESTI SINJ—LIVNO¹

PISMO Br. 3

Ovo je jedan izvještaj Sinjskog odreda²

3—4. I. 1942.

Dragi drugovi!

Prvog januara poslali smo odred u Kamešnici naredbu da izvrši akciju na cesti Sinj—Livno. Drugoga su primili i iste noći došli na cestu i postavili su se u zasjedu. Trećega, u 9 sati ujutro, došao je prvi automobil. Bio je to autobus talijanske vojne službe (pošte). Na sto metara daljine naši su drugovi otvorili paljbu. Vatrom su zaustavili kamion i ubili, kako pričaju sami zarobljenici, 2 karabinjera, 2 fašista.³ Kad su [se] naši drugovi približili autobusu na nekoliko stotina metara, pojavila se tri kamiona. I na njih je otvorena vatra, bili su zaustavljeni — i sasma sigurno jedan broj je ranjen ili poginuo. Iz četvrtog kamiona vatra je bila jača i pred nesigurnošću radi eventualnog talijanskog pojačanja naši su se drugovi povukli, a da nisu imali vremena da uzmu materijal iz kamiona i autobusa — niti da ih unište. Jednom je drugu uspjelo da uđe u autobus i tamo je vidio ili smrtno ranjena ili mrtva tenente colonela⁴ D'Aloja Vito, uspio je ujedno da mu nađe i legitimaciju. Ona datira još iz 1938. god. kad je kao major bio u Abesiniji. Tenente colonelo je postao 1940. god. — U povlačenju naši su drugovi povelili sa sobom i 10 zarobljenika. No to su bili samo vojnici i 2 kaplari. Jedan teže ranjen u ruku, dva lakše u nogu. Zarobljenici su bili dovedeni do mene. Ispitali smo

¹ Prijepis dokumenta (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VET, arhiva NOB, k. XXVII, reg. br. 1/15.

² Ova napomena dopisana je rukom.

³ Vidi dok. br. 11, 436.

⁴ Potpukovnik

njih, dokumente, zavili im rane i podijelili naš ručak s njima. Zatim je jedan drug održao riječ: tko smo mi, kakav je karakter naše borbe i kome oni služe. Oni pak su odgovorili da odobravaju našu borbu, da bi i oni prema nama isto tako postupili da smo mi navalili na njihovu zemlju. Neki su tvrdili da su spremni da ostaju s nama (uvjeren sam — bilo je to od straha), a neki su od iskrenog i prijatnog uzbuđenja i plakali. Počeli su vaditi satove i penkale želeći da to primimo kao dar i u spomen s njihove strane. Nismo primili ništa — dali dva ručna sata koje su oni još na putu darovali dvojici pratilaca i koje ni na naš zahtjev nisu htjeli primiti natrag. — Zatim smo ih povelili prema istoj cesti. Prije samog rastanka oni su počeli klicati našoj oslobodilačkoj borbi, pjevali su, i redom su se ljubili s nama. Onda smo im rekli da ih vraćamo natrag slobodne. Dali smo im dva druga koji su ih otpratili prema cesti. Na zajedničkom putu vidjeli su [da su] neki naši drugovi u slabim kaputima, pa su nam ostavili sve kapute koji su vrijedili (5). Htjeli su nam dati i svoje cipele — ali ne zna se čije su bile gore — naše partizanske ili njihove talijanske države, pa smo ostali svak na svome. — Iz Sinja je odmah došlo 19 kamiona vojske, a bilo ih je i pješke. Počeli su paliti sve staje oko ceste. Unutra se nisu usudili. Mi smo se povukli prema brdu — i čekamo. Nije isključeno da će doći veći broj. Videćemo! — Sada smo oba odreda Kamešnice i Dinare zajedno. Naši su dali 4 puške — i od toga oružja su od umora ostavili u snijegu.

Navečer su stigli kuriri iz Bosne. Donijeli su jedno službeno pismo i neke »neslužbene« vijesti. Prva je — da je pred desetak dana u Livnu došlo do velikog hapšenja, da je lijepi broj naših ljudi pobjegao u Cincar (među njima kazali su ime jednog člana Komiteta), da je Mirko Kutleša pobjegao iz zatvora 7 minuta prije strijeljanja, a da su strijeljali najvećeg komunistu Livna (mislim da bi to mogao biti Pero Vuičić, sekretar M. K.).⁵ — Dakle, u svakom slučaju nešto jeste. — I trebat ćemo revidirati odluku o Đorđu.⁶ Da li on može u takvom stanju ići u Livno? Akio je to uglavnom istina — onda ne! Uostalom imat ćemo prilike da to na terenu ispitamo.

Druga vijest je da je navodno na sam Božić Vojinov odred⁷ napao na žand. stanicu Korićna — na cesti Livno—Glamoč, da su neki poubijali i stanicu likvidirali. Bilo je navodno do 30 žandara. Veza je Livno—Glamoč prekinuta! Vijesti ove nisu službene — to su kuriri rekli što se kod njih u odred u govori i što govore seljaci koji su bili u Livnu.

Konačno samo pismo — radi kojeg su kuriri stvarno i prevalili ovaj težak put — jeste ustvari poziv meni i Ivanu⁸ da se 6—7. I svakako nađemo tamo jer da dolazi komandant Drvarske brigade Ljubo Babić i sekretar OK Drvara drug Kotle.⁹ Na sastanku će, stoji u pismu, prisustvovati drug Vojin Zirojević. A što se mene tiče, ako sam daleko neka me se pozove — i da dodem makar i poslije toga roka. Jasno je da ćemo

⁵ On je tada strijeljan.

⁶ Edo Santini

⁷ Odnosi se na Livanjski NOP odred čiji je komandant bio Vojin Zirojević.

* Ivan Bračulj

• Nikola Kotle

ići. I tamo ćemo riješiti nekoliko važnijih pitanja. Možda ćemo uspjeti izraditi jedan stvarni plan za veće zajedničke akcije oslobođenja teritorije — ove zime. Na licu mjesta naći ćemo se Vojin, Đorđe i ja. Zasad imam ovakav plan: Vojin ovdje u štab; Đorđe u Livno u odred, jasno — i u gradove, koliko se to bude moglo. No na terenu ćemo odlučiti! Još bi samo trebalo da noćas stigne stanica¹⁰ pa bi stvar bila potpunija — jer bi i u tom smislu mogao konkretno obavijestiti brigadu i sve njih. — A vidite kako je važno da se onome mladiću dade novaca i da on izgradi još koju stanicu i to jaču! Nema lampi, mobilišite sve. Dižite iz radija za primanje. Iz Kamešničkog odreda sam primio 10.000 lira za Stab.

To je polovina svote koju je Vice¹¹ dao odred. — To je za sada sve! Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vaš Milić¹²

Kupite Vici jedan sat ručni — nek bude bolji.

BROJ 5

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP ODREDA JUGOSLAVIJE
POČETKOM SIJEČNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA
HRVATSKE ZA FORMIRANJE OPERATIVNIH ZONA I RAZVIJANJE
BORBE U SVIM KRAJEVIMA HRVATSKE¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH
ODREDA ZA HRVATSKU²**

Vaš dopis od 26. XII 1941. primili smo. Čestitamo na lijepo uspješnim akcijama. Samo kroz takve akcije stvara se partizanska vojska. I vi ćete je stvoriti, samo energično radite.

Vođenje akcija pravilno je otpočelo i po mjestu i izabranim ciljevima. Kordun, Banija i Lika povoljni su za vođenje gerilskih borbi. Da bi

¹⁴ Misli se na radio-stanicu, koju je trebalo dobiti iz Splita, ali to nije ostvareno.

¹¹ Vice Buljan

¹⁰ Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 1.

Ovo naređenje je stiglo u Glavni štab NOP odreda Hrvatske tek početkom ožujka 1942. godine.

dobili oružja počeli ste od žandarmerijskih postaja ka zauzeću kasarni i malih mjesta. Tako ste stvorili uporišta za širenje vaše akcije na sve strane. Možemo zaključiti iz vašeg izvještaja da su se vaši odredi prilično povećali. Kod takvog stanja Vrhovni štab postavlja vam slijedeće zadatke:

1) Proširiti djestvo na cijelu Hrvatsku.

2) Baciti se glavnom snagom na komunikacije, čime ćete neprijatelja osjetno pogoditi, a svojim odredima obezbijediti taktičke, moralne i materijalne uspjehe.

U cilju ostvarenja postavljenih zadataka postupite ovako:

I. Kordun, Banija i Lika sačinjavaće jedno operativno područje pod jednim vojnim rukovodstvom. Na ovom prostoru biće tri partizanska odreda, koji će saglasno dejstvovati. Pored toga, komanda ovog operativnog područja uhvatiće vezu preko Une s bosanskim partizanima, dovodeći tako u saglasnost dejstvo na široj prostoriji.

II. Na prostoru: Varaždin — Brežice — Karlovac — Sisak — Bjelovar formirati jedno operativno rukovodstvo sa tri do četiri partizanska odreda. Jezgro ovih odreda činiće partizanske grupe prebačene sa operativne zone pod I. Dakle, prebaciti četiri odreda najmanje od po 50 već prekaljenih boraca — partizana. U početku njihova uporišta moraju biti u brdovitim predjelima, odakle će se početi spuštati ka ravnici i udariti na komunikacije. Sasvim povoljna uporišta su: Zumberačke Planine, Bilo Gora, Ivanščica.

III. Na prostoru Slavonije, uključujući tu i Srem sve do Beograda, formirati jedno operativno rukovodstvo sa 4 partizanska odreda. Uporišta za ove odrede bile bi planine: Moslavačka Gora, istočni ogranci Bilo Gore, Požeške planine, Fruška Gora. Ako na ovom području nema partizanskih odreda onda potrebnu jezgru prebaciti iz operativne zone pod I. Ne treba se plašiti da će se Lika isprazniti. Treba imati na umu da je čvor situacije na dijelu Hrvatske sjeverno od Save. Osim toga samo na tom dijelu okupator se može osjetno pogoditi. Dakle, Treća hrvatska operativna zona obuhvata i oblast Srema. U ovom pogledu stupiti u vezu sa partizanskim odredima koji se već nalaze u Fruškoj Gori. Njima je već saopšteno da se imaju u vojničkom i političkom pogledu priključiti vama.

IV. Na teritoriji Dalmacije sve do rijeke Neretve obrazovati jedno operativno područje. Na tom području treba da dejstvuje 3—4 partiz. odreda. Ti odredi imaju sigurna uporišta u planinskim predjelima.

Glavni hrvatski štab rukovodiće borbama svih operativnih područja

— njih četiri. Za sada može ostati na istom mjestu. Sa uspješnim razvojem operacija trebao bi da pređe na Zagrebačku operativnu zonu.

Pri formiranju odreda postupiti ovako:

Jačina partizanskog odreda može se kretati i preko 1500 partizana, samo se on dijeli na lake bataljone od po 150—250 partizana, i nikad odred nije grupisan na uskom prostoru. To bi ometalo manevrovanje odredom i redovno dovodilo do frontalnih borbi, koje mi ne možemo primiti. Dakle, odrede treba dijeliti na bataljone, a dejstvo bataljona

dovoditi u saglasnost duž jedne komunikacije i geografske oblasti — kotline.

Za komandante, komandire i politkomesare birati hrabre, sposobne i odane drugove, dakle najbolje koje je borba iznijela.

Odrede vojnički dobro učvrstiti i unutar ne puštati kolebljive elemente.

Pojavljivati se pred masama sa odredima i politički raditi, objašnjavajući cilj naše borbe.

Ne primati frontalne borbe sa okupatorom već vršiti prepade po komunikacijama, sa težnjom da se dođe do što više oružja i municije.

Suzbijati neprijateljske kaznene ekspedicije, jer će to donijeti veliki politički prestiž.

Pred sve odrede i Glavni hrvatski štab postavljaju se slijedeći načelni zadaci:

1) Temeljito rušenje svih komunikacija i telegrafskih linija. Dakle, saobraćaj treba spriječiti ili ga neprestano kočiti. Ovo se može postići bez ikakvih žrtava samo sa više žrtava³ i truda. Sve radove treba vršiti noću. Rušiti komunikacije koje za neprijatelja imaju prvenstveni značaj.

2) U vezi sa porušenim mjestima na komunikacijama kao i van njih postavljati zasjede sa težnjom da se neprijatelju nanese gubici, a odredi da dođu do što više oružja i municije.

3) Dočekivati i suzbijati neprijateljske kaznene ekspedicije.

4) U pojedinim geografskim oblastima iskidati sve veze između varoši, ne dozvoliti snabdijevanje varoši, ali samo na taj način što će se spriječiti komuniciranje pomoću zasjeda, a ne mrtvom blokadom varoši, pa nakon toga varoši zauzeti noćnim prepadima. U osvojenim varošima ne treba gomilati potrebe i materijal. Baze za odrede treba da budu skrivita planinska mjesta do kojih neprijatelj i unatoč svoje nadmoćnosti ne može stići. Osvojene varoši ne treba braniti frontalnom obranom nego presijecanjem puteva, zasjedama i bočnim dejstvima na neprijatelja koji bi se kretao komunikacijama.

5) Čišćenje terena od četničkih i pljačkaških bandi.

6) Likvidacija petokolonaša, špijuna i svih onih koji razbijaju narodno-oslobodilačku borbu. Sva pokretna dobra ovih lica treba zaplijeniti u korist narodno-oslobodilačke borbe. Isto tako paliti sve opštinske arhive, a ne i zgrade.

7) Vršiti j'aku propagandu i politički rad, a naročito u zaostalim krajevima. U ovom cilju ići sa četama i vodovima na konferencije. Sa partizanskim odredima prolaziti kroz naselja, naročito ona koja su reakcionarna. Prirediti kulturne priredbe. Nastojati da partizani uvijek budu uredno opremljeni, veseli i vojničkog ponašanja.

8) Sprečavati pljačke, otimačine i ko se u ovome uhvati javno ga strijeljati.

* Požrtvovanja

9) U izvršenju dodijeljenih zadataka odredi se moraju potpomagati. Kad jedan odred izvrši svoj zadatak na svojoj zoni, on se prebacuje na drugu zonu.

10) Pri izvršenju svih ovih zadataka starati se da naturimo neprijatelju borbu tamo gdje mi želimo. Dakle, neprijatelja treba iznenaditi i inicijativu uvijek držati u svojim rukama. Sve akcije koje nam neprijatelj naturi pretvaraju se u frontove, a mi za njih nemamo dovoljno naoružanja niti municije.

Inače, situacija se za nas povoljno razvija u čitavoj Jugoslaviji:

— U Slovenačkoj partizanske akcije postepeno napreduju.

— U Hercegovini partizanski pokret je snažan. Oni se bore čak i sa zaplijenjenim tenkovima.

— U Crnoj Gori situacija je potpuno u našim rukama; Crnogorci sada nastoje da rastjeraju četničke i pljačkaške bande iz predjela Foče i Goražda i da tamo zavedu red.

— U Srbiji poslije njemačke ofanzive, partizanski odredi postižu svakim danom sve veće i veće uspjehe. Narod je na našoj strani. Četničke bande razjurene su ili se kriju po zabačenim predjelima.

— U Vojvodini ima samo manjih sabotaža.

— Situacija u Bosni je slijedeća:

Formirana Prva proleterska narodno-oslobodilačka udarna brigada stigla je u srce Bosne u dvanaesti čas. Ona se tamo prebacila sa zadatkom da učvrsti partizanske jedinice. I na svome putu u Rudom poznjela je prve uspjehe. Neprijatelj — Talijani i četnici — budući da nisu bili obaviješteni o našoj jačini napali su nas sa tri strane: od Višegrada, Bijelih Brda i Priboja. Poslije dvadeset i četiri časovne borbe dvije kolone smo razbili i odbacili, dok smo treću, onu od Višegrada, opkolili i potpuno uništili. Rezultat toga: pored velikog broja mrtvih i ranjenih talijanskih vojnika, zarobili smo 4 oficira, 4 podoficira, 110 vojnika, a zaplijenili smo 9 puškomitraljeza sa 3500 metaka, 3 teška mitraljeza sa 4000 metaka, 2 teška bacača sa 120 bombi, 3 laka bacača sa 90 bombi, 75 pušaka sa 4500 metaka, 600 ručnih bombi, 14 tovarnih grla, nešto sanitetskog materijala, 2 radio-stanice, spremu od preko 150 talijanskih vojnika, 70.000 dinara u raznim valutama. Poslije toga brigada je nastavila pokret preko Medede—Rogatice i stigla je na Romaniju. Tu smo našli slijedeću situaciju:

U bosanskim partizanskim odredima Istočne Bosne nastalo je previranje i prelaženje na stranu četnika uslijed razorne propagande. Naši drugovi nijesu mogli ovo spriječiti. Uzroci leže u slabom političkom radu za vrijeme vođenja borbi u Bosni. Bosanski partizani razlikuju se od srpskih partizana. To su mahom neupućeni seljaci koji su se digli na borbu zbog strašnog terora ustaša. Dolazak brigade učinio je tome prelaženju kraj. Pojava njena imala je ogromno moralno dejstvo, a za četnike je to bila bomba iz vedrog neba. U Bosnu je već prije, a naročito poslije njemačke ofanzive, navalio veliki broj raznog četničkog ološa iz Srbije, koji je u Srbiji radio u interesu okupatora, pa poslije došao u Bosnu da

ponovi to isto. Sve te četničke bande ujedinile su se i otvoreno sarađuju sa okupatorima, dobijaju od Nedića, Nijemaca i Talijana oružje i municiju i pripremaju se da nas napadnu. Dakle, vođe svih tih bandi sabotiraju i onu odluku Jugoslavenske vlade u Londonu po kojoj se Nedić i ostali oficiri lišavaju čina zbog saradnje sa okupatorima. Četnici nazivaju Nedića spasiocem srpskog naroda.

Sve te četničke bande razvile su u Bosni u pozadini nezapamćeno pljačkanje, paljenje i ubijanje muslimanskog življa. Muslimanski živalj primio je našu brigadu kao spasioca od strašnog terora. Četnici ne ubijaju ustaše jer se svi oni manje više, nalaze pod zaštitom okupatora, već oni ubijaju sasvim nedužno muslimansko stanovništvo. Mi smo preduzeli protiv pljačkaša i razbojnika najoštrije mjere i strijeljamo ih na licu mjesta.

Pojava Proleterske brigade uznemirila je četnike. Oni su već počeli da nam prijete, ali je njihova snaga u Bosni vrlo malena i pri pokušaju da nas napadnu mi ćemo ih bez svakog oklijevanja uništiti. Razoružavamo sve one četničke jedinice koje su ranije bile partizanske a sada vršljaju i pljačkaju u pozadini.

Opšta situacija danas je u Bosni vrlo povoljna. Nas je sa radošću primio kao spasioca ne samo muslimanski živalj već i srpski živalj koji također trpi zulume četnika i u svojoj ogromnoj većini ne odobrava pogrome Muslimana.

Dakle, zadaci naše brigade jesu: da popunimo praznine u frontovima koje su napustile ranije bosanske partizanske jedinice; da očistimo pozadinu od raznih pljačkaških bandi; da utvrdimo naše političke pozicije u pozadini. Mi tvrdo vjerujemo u uspješno rješenje svih zadataka.

Mi smo za sada stvorili Prvu proletersku brigadu, ali namjeravamo stvoriti njih više u raznim pokrajinama, koje će biti sposobne da izvrše ne samo one zadatke koji se danas postavljaju pred nas nego i one u drugoj fazi naše borbe. Prema tome stavljamo od samog početka i pred vas zadatak da već sada stvarate čvrste jedinice od najboljih radničkih i seljačkih elemenata koje će u danom momentu moći da uđu u proletersku brigadu. Kada izvršite pripreme saopštite nama, jer bez našeg odobrenja te se brigade ne mogu formirati.

Napominjemo vam da u ovu Prvu proletersku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu pored srpskih i crnogorskih bataljona ući će i neke bosanske i hrvatske jedinice, tako da to bude ne samo jedna jaka udarna sila nego i simbol pravog narodnog jedinstva Jugoslavije u borbi za svoje oslobođenje.

Eto to je sada situacija u Bosni koju ćemo mi radikalno izmijeniti. To je situacija Istočne Bosne, dok je u ostalim krajevima Bosne, a naročito u Bosanskoj Krajini, sa kojom vi sigurno sarađujete, partizanski pokret vrlo jak i postavljen na zdravijim osnovama.

Najzad, obavještavajte nas o svima novostima i situaciji. Naročito nam pošaljite iscrpan izvještaj po izvršenom formiranju novih operativnih rukovodstava i jačini prebačenih odreda za degtvo u označene oblasti.

Tom prilikom izvijestite nas koliko imate svega partizana u Hrvatskoj kao i o vojničkim i političkim uslovima za njihov rad. Vezu s nama održavati preko krajiških partizanskih odreda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

ZA VRHOVNI STAB NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

T i t o

BROJ 6

IZVJEŠTAJ KOMANDE DALMATINSKE CETE OD 6. SIJEČNJA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KPH O PREBACIVANJU
DALMATINSKIH PARTIZANA U LIKU¹

Dragi drugovi,

Prema vašoj želji dostavljamo vam izvještaj o radu, putovanju i utiscima sa puta od naših krajeva do komande Štaba grupe u Lici.

Prva grupa drugova iz Dalmacije krenula je početkom novembra, njih 16 na broju.² Grupa je bila sastavljena uglavnom od ilegalaca iz Vodica i Tribunja, kojima je boravak na dotadašnjem terenu postao otežan poslije izvjesnih događaja, te su prema direktivi OK³ bili upućeni u partizane. Ova grupa kretala se pravcem: Vodice—Ostrovica—Kistanje—Zegar—Vučipolje—Glogovo—Bruvno—Mazin—Kamensko, zatim opet natrag: Kamensko—Mazin—Glogovo—Vučipolje, gdje se sastala sa drugom grupom. Putovanje ove grupe bilo je najuspješnije. Nikakvih smetnja koje bi bilo važno istaknuti nije bilo. Organizacija puta, veze, snabdijevanje hranom i sve ostalo bilo je na visini. Gdje su prilike dozvoljavale djelovalo se i politički. To se isključivo odnosi na teritorij Like, pošto se po teritoriju Dalmacije kretalo pod najstrožom konspiracijom i u odsustvu ikakve veze sa seljacima. U Glogovu smo imali jedan uspio širi sastanak. Sastanak je protekao u duhu bratimljenja Srba i Hrvata i diskusiji o svim aktuelnim pitanjima. Drugi sastanak održan je u Bruvnu, imao je više omladinski i kulturni karakter.

Druga grupa — sastavljena je od 26 drugova i to: 10 Šibenčana, koji su poslije izvršene akcije u gradu prebacili se na zatonski teren, 13 drugova iz Prvić Luke i Sepurine i 3 druga i Srime/¹ Zatonski teren napušten je

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn. arhiva NOB, reg. br. 19/3, k. 800. a, », « f « Vidi lthj l

prije utvrđenog vremena, radi očekivanog pretresa od strane Italijana. Prema saopćenju drugova delegata iz OK⁵ i CK grupa je trebala da ode u okolinu Kistanja. Pod vodstvom drugova iz Zatona grupa je krenula preko Ostrovice za Kistanje, a odatle pod vodstvom drugih drugova produžila dalje: Žegar—Krupa—Duboki Dol—Glogovo—Klapavica i opet natrag: Klapavica—Vučipolje—Duboki Dol—Javornik gdje su se našli sa prethodnom grupom i zajednički produžili put: Vučipolje—Mazan—Oraovac i tu se sastali sa trećom grupom.

Kao što je napomenuto, ova je grupa krenula prije vremena, te su radovi oko organizacije puta izvršeni na brzu ruku. Do Velike Popine put je protekao bez smetnje. U V. Popóni grupa je imala incident sa jednom italijanskom patrolom, koja je u selu kupovala hranu. Incident se desio i pored svega uvjeravanja polit, komesara V. Popine⁶ da se tu možemo osjećati potpuno slobodno i da nam se ne može ništa desiti. O dolasku Italijana odred nije bio na vrijeme obavješten, pa se može zahvaliti samo slučaju što je proteklo bez većih komplikacija. Za nekolicinom drugova otvorena je vatra, ali bez rezultata. Malobrojni i ne poznavajući naše snage, Italijani su se povukli iz sela, a odmah zatim i naša grupa.

— U Klapavici ova se grupa sastala sa drugovima delegatima OK⁷ koji su došli sa namjerom da grupu opet vrate na dalmatinski teren prema direktni PK, što je i urađeno, ali za kratko vrijeme. U Dubokom Dolu, kako smo kasnije saznali, bio je na nas pripreman napad od strane jedne grupe ljudi s namjerom da nas unište i okoriste sa našim oružjem u svoje prljave svrhe. Prema »naređenju« iz V. Popine krenuli smo iz Dub. Dola za Javornik, gdje smo opet naišli na sličan pokušaj druge grupe ljudi, koji su vjerovatno imali veze sa longovoima.⁸ Po nekom sumnjivom naređenju komandira V. Popine⁹ odred je opet krenuo ka

V. Popini, navodno da se tamo priključi nekom našem odredu koji tamo boravi. Pretpostavljamo da su nam ti tipovi spremah nekakvu zasjedu, koju smo izbjegli zahvaljujući drugovima G. Kneževiću¹⁰ i »Bići« Kesiću,¹¹ koji su nam objasnili namjeru tih tipova i promijenili pravac našeg kretanja ka komandi Štaba grupe za Liku. Pomenuti drugovi zaključuju

0 namjerama tih ljudi iz riječi komandira Javorhika,¹² koji je u pijanom stanju, na pitanje naših drugova: »Gdje se nalaze Dalmatinci?« Odgovorio: »Tamo gdje i toliki Srbi, i ako imate još koju grupu pošaljete nam je.« — Politički rad ove grupe imao je više interni karakter, tj. unutar same grupe, dok je sa seljacima održan svega jedan sastanak u Oraovcu

1 nekoliko letećih i spontanih skupova na samom putu.

⁵ i ⁶ Okružni komitet KPH za sjevernu Dalmaciju.

* Jovo Grubišić, poginuo u borbi protiv Talijana kao politički komesar Trećeg ličkog NOP odreda u prvoj polovici 1943. godine. U ovom izvještaju on je nazvan pol. komesarom V. Popine, a on je u to vrijeme bio kandidat KPH.

⁷ Delegat Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju bio je Ivan Družić.

* Misli se na pristalice četničkog vođe Nike Novakovića-Longa (vidi knj. I, dok. 29, napomena 5).

* Spiro Lukić je već tada bio četnik i kao takav za sve vrijeme rata borio se protiv partizana. Pred završetak rat pobjegao u inozemstvo.

¹⁰ Ljubo Knežević, borac španske republikanske vojske.

¹¹ Petar Kesić

¹² Redakcija nije mogla ustanoviti na koga se odnosi.

Treća grupa — bila je sastavljena većinom od Šibenčana i samo po nekoliko drugova iz Zatona, Vodica, Krapnja i Primoštena. Grupa je brojala 40 drugova.¹³ Polazna stanica bila je Zaton, gdje nam je saopćeno da ćemo krenuti ka ličko-dalmatinskoj granici u mjesto Otrić, odakle bi imali kretati u akcije u raznim pravcima. Dalje nam je kazano da se na dotičnom terenu već nalazi jedan veći naš odred od oko 3000 (tri hiljade) drugova. Po dalmatinskom terenu putovali smo kao i prethodne dvije grupe, samo s tom razlikom što smo mjesto na Veliku Popinu izašli na Vučipolje, a zatim istim putem kao i prethodne grupe do Oraovca, gdje smo se našli zajedno sa prvom i drugom grupom, a odatle svi zajedno produžili: Oraovac—Kamensko—Pecani—Krbavica.

Sto se tiče putovanja ove grupe ono je proteklo u redu, izuzev Mazi-na, gdje je jedna grupa longovaca iz Srba spremala se da nas napadne: razoruža. To su većinom bili zavedeni seljaci, kojima su rekli da idu na ustaše. Sukob je izbjegnut jer smo na vrijeme mimotišli tu bandu i spojili se sa prvom i drugom grupom u Oraovcu. Nepovoljan utisak na drugove ostavila je priča o odredu od 3000 partizana, koji nigdje nismo sreli. — Politički rad ove grupe imao je više spontan ili kulturni karakter, gdje su drugovi kroz pjesmu izazivali oduševljenje i borbeni duh kod seljaka.

Četvrta grupa — iz okoline Zadra, sastavljena uglavnom od Ižana, broji 32 druga, većinom legalaca.¹⁴ Grupa je otputovala prema narednju OK, koji je imao da organizira put i vodi brigu o naoružanju drugova. Drugovi su sa Iža došli u Vodice, a odatle kao i prethodne grupe istim putem do Krbavice, gdje su se našle sve grupe. Na samom putu grupa nije imala nikakvih smetnji, al' i ne može a da se ne požali na slabo organizovanje, opremu i naoružanje drugova od strane OK i MK Vodica. Po narednju OK drugovi su stigli u Vodice, gdje su imali da ih dočekaju drugovi iz Vodica, da ih naoružaju i opreme dalje na put. Međutim, drugovi su ostali 3 dana u lađama bez ikakve veze sa drugovima iz Vodica.

— Sto se tiče naoružanja ono je bilo nedovoljno, dok su istovremeno 3 bivša državna namještenika, koji nisu išli u partizane iz pobude, nego, jer u mjestu nisu više mogli boraviti, opremljeni potpuno. Napominjemo i to da je jedan od njih našao nekakvog razloga te ostao u Đevrskama, a drugi napustio odred i otišao kući (u Plaški). Ističemo i to da smo krenuli na put, a da nas nije posjetio niko od OK. Politički rad ove grupe bio je isto kao i prethodne grupe.

Sve četiri grupe izabrale su prije polaska privremeno vojno i političko rukovodstvo, s tim da se u mjestu gdje smo bili upućeni prema potrebi ponovno reorganiziramo. U Krbavid, još prije dolaska drugova Ižana, izvršen je ponovan izbor vojnog i političkog rukovodstva za prve tri grupe, koje su se već prije spojile. Istovremeno smo izabrali i sekretara novo-obrazovane partijske jedinice i izvršili novu podjelu odreda na desetine i vodove, vodeći računa da u svakom vodu odnosno desetini bude podjednako partijaca. Tako reorganizovani sada predstavljamo III četvrtu bataljona »•Marka Oreškovića«.

Što se tiče političkog sastava našeg odreda, on je šarolik. Imamo bivših partijaca, koji su isključeni iz partije, jedni zbog nedovoljne budnosti i popustljivosti u radu sa ljudima koji su im bili: povjereni drugi zbog oportunog stava po pitanju obrazovanja partizanskih odreda, treći opet koji su kapitulirali pred okupatorima ; zatim, pored partijaca i skojevaca, imamo dosta i simpatizera politički vrlo zaostalih.

Nekoliko starijih drugova, fizički slabih, povratili smo natrag u Dalmaciju.

Uz drugarski borbeni pozdrav
za III četu bataljona »Marka Oreškovića«

Politikom :
*Ficne »Leo«*¹⁵

Sekretar:
Ante Kronja »Burger«

Kod Korenice 6. januara 1942.

BROJ 7

IZVJEŠTAJ ANTE JONICA OD 13. SIJEČNJA 1942. O SITUACIJI
U KNINSKOJ KRAJINI¹

Dragi drugovi!

13. 1.42.

Evo da Vam se javim i pošaljem izvještaj o stanju u ovoj krajini. Obe partij. jedinice su malo bolje učvršćene i pokazuju svakim danom napredak. Imaju za sobom 6 simp. grupa, finansijsko stanje se je mnogo popravilo, tako kad su drugovi malo uprli, za nekoliko dana skupili su 50.000 din. te Vas sada obavještavam da nam ste strane pomoć netreba. Razgovarao sam sa drugom Berueom² glede konferencije i drugih stvari. On je potpuno pristao i otvoreno izjavio da je za njega Kom. Partija jedina ispravna i najbolja org. te će sve učiniti što mu se naredi. Mi smo ga ovlastili da može sakupljati za odred³ i Narodnu pomoć i uspio je za 2 dana da skupi 19.000 kuna, osim toga dao nam je novi radio-apart za odred, poslije toga bio je uhapšen i odležao kao i ostalih 4—5 nekoliko dana. Danas sam se opet snjime sastao u jednom selu i uvjerio se da je počeo i kod mase zastupati pravilniju liniju nego li zadnji put, kad je

¹⁵ Frane Kursar. Bio član Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofenzivi 1943. godine.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Muzeju narodne revolucije — Spilt, mikroteka VII, film 8/179—181.

² Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi.

³ 1 * Kninski NOP odred formiran 14. siječnja 1942. godine na Koritima, sastava dva voda, koji je krajem mjeseca imao oko 50 boraca. Prvi komandant bio je Ante Jonić, a politički komesar Nikola Vrančić.

stalno išao za borbu po liniji manjeg otpora. Još mi je rekao da će ako treba i auto prodati 120.000 i dati za partiju. Sto se tiče stanja na selima mislim da vam je prikazao to drug Majki/* samo što sam uspio da formiram u Topolju 1 sim. grupu žena i 1 stariji (i 6 omi.) a bio sam tri dana u Mokro Polje i Radučiću i održao 5 sastanaka, 2 omi., 1 sijelo i 2 sastanka. Pripremanje akcija i odreda, uspio sam drugovima objasniti izvršenje akcija, jer su svi oni govorili da su spremni. Tih dana uhapsili su fašisti u okolici Kistanja 90 ljudi i govorilo se da će neke streljati i poslat u Italiju. Pozvali smo odmah drugove iz Očestova, Radučića i M. Polja i saopštili im potrebe akcija jer će fašisti i dalje nastaviti hapšenje. Hapstili su naše drugove i sim. jer ih je jedan (đak), student špinjun pokazao. Nakon toga sam otputovao u Knin i da bi odmah sutra išao na zakazani sastanak u Vrbnik, a onda u Staru Stražu. Nakon sastanka mj. kom. partije otišao sam u gostionu na večeru a odmah zatim na spavanje. Ali šta se desilo da je tih dana došlo nekoliko ustaša u vojsku u Knin, iz mog sela gdje sam se rodio tj. Biska, kod Trilija i prepoznali me došli odmah zatim da me hapse. Taman sam završavao Vama i drugu Miliću⁵ što mi je javio iz Sinja, izvještaj i stanje u ovom okrugu kad čuje se lupanje otvori. Ja sam otvorio, pisma sakrio, i rakama u džepu odvažno odgovorio što toće. Oni su se malo zbunili a i miisleći da su mi u džepu bombe plašeći se kazali da traže nekog Brica, brata od gospodara i otišli. Ja se odmah sklonio u obližnji šufit jer su se odmah vratili sa dva policajca, 1 podnarednikom d njih 4 provallila u kuću slupali sva vrata miisleći da su me uhvatili. Poslije su došli gdje sam se skrio i dole tražili a ja poviše njih. Mnogo još scena za 3 sata što su tu bili. I eto drugovi malo sreća, prisebnost duha i brzo snalaženje a jedan pijan čovjek dopri- njeo je da sam jedva izvukao glavu nakon cijele noći boravljenja u zimi. Rano ujutro uspio sam da se prebacim u jedno naše obližnje selo i tu sam odmah ubrzao kod drugova pripreme za odred⁰ ii evo sve smo uredili (naročito malo teško za oružje, prenos iz Knina) ali i tu smo sretno isplivali te sutra-prekosutra bićemo na položaju. Ljudi ima dosta i u selima gdje sam god došao išlo bi ih dosta a i sve četi učiniti i napraviti, samo treba s mnogim ljudima postupat taktički i oprezno, inače mase su potpuno za nas samo neupućene i zadojene još neke s tuđim duhom. Inače sam se potpuno uvjerio da su bile pod utjecajem nekih elemenata zato što nas nije bilo tu. Mislim da će ovaj naš odred povući sve za sobom, jer smo politički teren dobro pripremili. Ljudi bi glavno sačinjavali u odred, Srbi (prav.), nekoliko hrvata i 1—2 talij. vojnika naša čovjeka. Koman. P[. .],⁷ politički komesar Vrat. .I.⁸ Ima mnogo dobrih ljudi, a što je najglavnije hrabri su. Dakle drugovi obzirom da mi je nemoguće boravak u Kninu, jaću biti i boriti se u odred jer vidim da nema drugova koji bi potpuno vodili i dali odred pravi cilj, tj. njegovu liniju jer će biti u njemu dobrih boraca ali još pod uticajem te treba opreznost taktika i razvit u odred drugarske i bratske odnose. Tehniku sam morao

⁴ Andrija Božanić

⁵ Maks Baće

⁷ Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi.

• Nikola Vrančić

lično uzest u ruke jer nismo imali zato podesnog čovjeka. Do sada smo izdali jedan letak, pjesmicu d prvi broj »Naše vijesti«, a od sada ćemo imati prilike stalno tiskati, to Vam šaljem za kontrolu, i molim Vas da javite Vaše mišljenje o njima. Biće grešaka ali uzmite u obzir da nisam nikad pisao i nemam zato intelekt, sposobnost, ali seljaci su sve primili sa odobravanjem i zadovoljstvom. Čudime što niste poslali kalio-klorata, jer su velike prilike u Kninu za sabotažu. U Drnišu je još uvijek slabo stanje i trebalo bi tamo poslati jednog čovjeka. U Kninu nema zgodnog i sposobnog, mjesto su mu našli. U Kninu se miče naboljs, naročito omladina korača napred. Kad sam bio u Mok. Polju, uspostavio sam vezu tj. pisao Crnogorcu,⁹ a naročito u vezi spora za Špirom.¹⁰ Od seljaka i omladine vidio sam da se svi o njemu nepovjerljivo i loše izražavaju baš zato sam opširno pisao o tome i o saslušanju i izjavi Špirinoj. Evo sada dobio sam izvještaj iz Mok. Polja da su tamošnji drugovi izvršili akciju i to na teritoriju Radučić, Očestovo i Ivoševci. Mrkopoljski odred pokidao je žicu u dužini od 2 km dne 10. I 42.¹¹ Isti odred pokidao je žicu od sela Padane do sela Palanka. Traže kod nas dinamita i.t.d. ali mi im sada ne možemo dati jer i mi nemamo, već sam u tom pravcu a li radi one akcije V [.. ,]¹² i drugih, vojnih i političkih stvari uputio dva pisma brigadi¹³ ali još nikakvog odgovora, te još da nam dade vezu s Likom. Pisali ste mi da ste poslali pismo meni za brigadu. Ja to pismo nisam uopće primio. Robu sam primio i liter, samo Vas nanovo molim koju knjigu istorije S.K.P. (b) jer to stalno traže.

Izvještaj o omladini

Stanje u Kninu. Okruž. komit. 5. omi. 5 aktiva ukupno 22 aktivista i 9 odgojnih grupa sa 24 člana, od toga 3 ženske odgojne grupe i jedan aktiv ukupno skojevaca i skojevki organizovanih 50 i veći broj omladine pod utdcajem SKOJ-a. Stvara se jedna jaka udarna omladinska grupa. U okrugu Drnišu, Komit. slab, grupa nema (ili vrlo labave) Podkonje aktivan, u Mokro Polje Komit. 5. omi. i 5. aktiva. U Vrbniku sad se formira aktiv. U Topolju aktiv 5 omi. i 30 skojevaca. U Knin. Polju aktiv 5 omi. u Biserein¹⁴ aktiv od 5 omi. Eto vidite drugovi ide pomalo i na sela naročito kad bi imali par slobodnih sposobnih omladinaca moglo bi se mnogo toga jer je omladina borbena i za borbu.

Sada mnogo drugarskih pozdrava i sloboda narodu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čekamo druga od ozdol. Cim isturimo se na teren izvjestiću opširno — drugu Milicu nisam odgovorio jer sam bio na putu. A sada mislim da nema smisla jer neznam da li će ga pismo naći u Sinju. Pišite i šalžite uvijek upute i savjete, te literaturu, d kako je stanje kod omladine.

*Slobodan*¹⁵ v. r,

⁹ Gašpar Bergam

¹⁰ Vjerojatno se odnosi na Spiru Bjedova.

¹¹ Vidi dok. br. 205

¹² Nikola Vrančić

¹³ Drvarska brigada

¹⁴ Tako stoji u originalu.

¹⁵ Ante Jonić

BROJ 8

IZVJEŠTAJ JERKA LOVRIĆA, SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SINJ, OD 17. SIJEČNJA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O AKCIJI 2. SVILAJSKOG ODREDA¹

17. I 1942.

Dragi drugovi!

Naš 2. Svilaški Odred je 10/1. krenuo iz logora za akciju na žandar-sku stanicu na Muću² i finance, kojih ima ukupno 13, 6 financa i 7 žandara.

11. I. Odred je stigao ispod Svilaje u selo Milešine u Ogorju, i istog dana u tom selu održao zbor na kojem je bilo 120 prisutnih. 12. I. u jedan h u jutro odred se uputio na Muć i u 3 1/2 h stigao na mjesto, do 4 h je zauzeo položaj. Poslije zauzetog položaja otišli su na poštu i prekinuli vezu za Sinj. Pošto je bila velika magla nisu odmah otpočeli akciju nego su čekali zoru i oko 7 h ujutro je izišao prvi žandar koji je bio na straži i njega su odmah zarobili bez ikakvog otpora i sada počima akcija: odmah su zauzeli kasarnu žandarsku i materijal koji se tamo nalazio, u samoj kasarni nalazio se žandarski narednik i jedan žandar koji su i kasnije dali otpor. Druga 4 žandara stanovali su po privatnim kućama i za kratko vrijeme su dvojicu našli i zarobili. 3. žandar koji je bio van kasarne nije htio da se preda i tako počima vatra, narednik i jedan žandar su počeli da pucaju kroz prozor i vrata, tada su naši također otvorili vatru na prozore i vrata da ih prisile na predaju ali nikako nisu htjeli da se predaju dok su mogli da se bore, tako je borba trajala na prekide oko 2 1/2 h i tek oko podne su poslali oružje po svojim ženama ali oni se nisu dali iz kuće vanka nikako. Naši su teže ranili narednika i lakše jednog žandara, a naš je jedan drug teže ranjen ali ima izgleda da će ostati na životu.

Što se tiče financa oni su se odmah predali, poslije toga naši su skupili razne potrebne stvari i to: 14 pušaka, 1.700 municije, 4 bombe, 25 kg dinamita, 2 pisane mašine, 5 kožnih torbica, 3 ranca, 5 čebadi, 2 kišne kabanice, 2 bunde, 1 šinjel, 7 opasača i 7 noževa, 10 fišeklija, 3 baterije i jedna budilica (sat) i sva arhiva koja je dosta važna, gdje su razna imena itd. Poslije izvršene rekvizicije, naši su održali nekoliko riječi prisutnima i spremili se na povratak pošto je bilo dosta kasno, uhvatili su i i 2 h p.p., pošto su izgubili mnogo vremena oko ranjenog druga za prebacivanje natrag u logor. Istog dana su se povukli natrag do sela Milešine, a 13. ujutro su nastavili put za logor. Sa sobom nisu odveli ni jednog žandara. 12. u noći stigli su Talijani i hrvatska vojska na Muć oko 5,00 ali nisu daleko išli od Muća.

Akcija seljaka iz Civiljana

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dal-macii je — Split, mikroteka VII, film 8/600—606.

² Vidi dok. br. 11, 13, 433, 443.

13. I u jutro došli su žandari na čelu sa ustaškim narednikom u selo Kosturi u namjeri da uhapsu seljaka Špiku Kostura koji je poznat kao dobar borac protiv ustaškog terora i nasilja. Istom čovjeku je 55 godina. Kada su žandari došli da ga traže on je pobjegao ali su ga opazili i počeli za njim da pucaju i tako su ga uhvatili pošto nije mogao da bježi i radi velikog snijega i bio je otjeran u zatvor u Vrliku. Kad su to saznali seljaci skupili su se iz čitavih Civljana skupa sa onima koji su radili na cesti i tako njih 120 ljudi otišlo u Vrliku da oslobode svoga seljaka. Ljudi su išli sa lopatama i sjekirama, kada su došli pred zatvor energično su tražili da se pusti na slobodu njihov Špika Kostur koji je nevino zatvoren. Načelnik je izišao pred masu i obećao da će ga pustiti i da oni idu mirno svojoj kući, ali seljaci su kazali da neće i da traže da ga se odmah pusti inače da će da sve polupaju i razore našto je sam načelnik i žandari bili prisiljeni da puste hapšenika poslije čega su se seljaci vratili skupa sa hapšenikom Špikom i kazali vlastima da će ubuduće svakog ko bi se pojavao u selo od žandara i vlasti najuriti i da neće dozvoliti da se neko hapsi; tu su se seljaci pokazali naročito jedinstveno i ubuduće obećavaju da će biti još kompaktniji. Drugovi, u Sinju je zadnjih dana velika reakcija i nastoje da hapse ali ne uspijevaju, radi toga smo jučer prebacili veći broj ljudi u Dinaru i drug Ilija je otišao s njima tako da bi se sklonio za nekoliko dana pošto ga traže.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Srdan³

BROJ 9

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SINJ OD 18. SIJEČNJA 1942.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O UPUĆIVANJU
BORACA U NOP ODREDE I O SITUACIJI U SINJU¹

Dragi drugovi!

Pošto se drug Milić² još nalazi na putu a radi toga se ne možemo s njim savjetovati od potrebama Odreda, radi toga, Vas izvještavamo. Drugovi u zadnje vrijeme naši su odredi brojčano porasli dosta veliki broj, odaslano je iz raznih sela a naročito veći broj iz sela Glavica kao i iz

² Jerko Lovrić

¹ Original (rukopis, crnilom) u Muzeju narodne revolucije — Split, mikroteka VII, film 8/607—608.

³ Maks Baće

Sinja dobar broj najbolje omladine, tako da je u zadnje 3 sedmice otpremljeno u Odrede³ 82 čovjeka.

Pak radi toga Svilajski odred ima namjeru da bi se razdijelio i jedan manji Odred da bi se spustio ispod Svilaje u Ogorje i tamo djelovao politički i vršio vojne akcije. Radi toga Svilajski Odred traži dabi dobio nekoliko sposobnih partijaca koji bi mogli uzeti rukovodstvo odreda kada se razdvoji. Mismo o tome diskutirali i zaključili dabi bilo odredu u Svilaji potrebno 3 partijca a najmanje 1 ito što prije dabi odred mogao da se razdvoji.

2. Pošto je opća potreba jednoga liječnika pak ako imate šaljite ga odmah. 3. drugovi pošto je Bufet Buljan zapečaćen od Talijana a neznatno dali čega uopće više otvoriti radi toga šaljemo novu točku za ljude koji dolaze ovamo a toje trgovina mješovite robe navrh pijace na uglu, slijeve strane kada se ide od crkve prema gore a zove se Miljenko Čatipović a lozinka je to pitati! jeli moj brat uzeo one stvari a trgovac će da kaže, koji brat a dotični će odgovoriti Milan, nanovo trgovac je jer [.. J.⁴ Sa bufetom to se odigralo danas prije podne karabinjeri i fašisti su naprosto upali u radnju i pohapsili sve što je bilo u bufetu i samog prodavača a zatim zatvorili radnju. Inače razlog tome da su u subotu pjevali slovenske pjesme dje je učestvovao i jedan bivši kapetan Jugoslavije za kojim je potjera i u vezi te potjere sinoć su fašisti pretresli nekoliko stanova da bi našli kapetana kad im nije uspjelo onda su od iste obitelji istukli jednog mladića i bacili ga na dvorište. Inače u mjestu i okolici je počela velika reakcija Talijana uz pomoć Ustaša i špijuna na - stoje da hapse ali ne uspijevaju, inače se više niko ne odaziva u Ustašku vojsku. Ovdje je potraga za drugom Mijom radi toga je on otišao nekoliko dana u Dinarski Odred. Inače partijski rad je vrlo otežan pošto su iz mjesta otišli najbolji omladinci a također i iz Glavica čitava partijska jedinica pošto su traženi od Talijana i žandara a ilegalnost u selu im je bila nemoguća.

Raspoloženje naroda kod nas raste iz dana u dan sve više, i svakim danom se javljaju novi ljudi koji su voljni za partizane.

Zdravo, drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

O. K.⁵ Srdan^p

³ Sinjski NOP odred

* Tako stoji u originalu

⁴ Okružni komitet KPH za Sinj

• Jerko Lovrić

BROJ 10

PISMO SVILAJSKOG NOP ODREDA OD 18. SIJEČNJA 1942.
GLAVARU SELA MAOVICE U KOME SE OBJAŠNJAVA CILJ NOB¹

Prijepis

Braćo Maočani,²

Podosta vremena ima kako se nalazimo na Svilaji, mi partizani.

Nastojali srno da dođemo u vezu sa nekim seljacima iz vašeg sela, da bi Vas mogli obavjestiti tko smo i šta smo. Na žalost, bili smo spriječeni, te nismo mogli da izvršimo taj zadatak. Međutim, zadnjih dana dogodilo se je nešto što nas ponukava da što prije sa vama uredimo naše odnose.

Md smo partizani to jest narodno oslobodilački odred. Naša borba ima za cilj da oslobodi našu domovinu od Talijana, Njemaca i njihovih sluga ustaša. Glad, bijeda i potok krvi potekao je našom domovinom od kad su fašisti zlotvori zasjeli na grbaču hrvatskoga naroda, a i drugih naroda Jugoslavije.

Digli smo se da podignemo narod iz bijede i nevolje da spasimo sebe i svoje obitelji od smrti i gladi. Nas i našu borbu ne rukovodi osveta prema nevinima, djeci, ženama i ljudima koji se nisu omastili krvlju i ogadžili ruke. Mi nismo četnički osvetnici nego borci za bolji život našeg naroda, ali i suci nad onima koji su stvarna zla činili i ubijali ili pljačkali nevine ljude. U našim redovima okupljaju se poštene Hrvati, Srbi, muslimani svi oni koji su spremni da žrtvuju svoje živote u borbi protiv zakletog neprijatelja čovečanstva — fašizma.

Naši, a i Vaši neprijatelji prikazali su nas partizane kao ubojice i pljačkaše, da bi Vas uplašili i pridobili za svoje crne namjere. Od kada smo na Svilaji iz Vašeg sela nije niko ubijen, nikome nije kuća zapaljena, niko nije opljačkan ni jedna ovca, ni jedno zrno žita, iz Vašeg sela nije odneseno. Nema te sile, ni žandarske ni Talijanske koja bi nas mogla u tome spriječiti ali kako smo napomenuli, naš cilj nije pljačka i ubijanje nevini ljudi nego poštena borba za naše oslobođenje.

Culi smo, da su neki iz Vašeg sela, odlazili u neka druga sela, da pljačkaju i to u ime partizana. Povest ćemo strogu istragu i krivci će se kazniti. Tražimo od Vas da što prije uspostavite vezu sa nama, ako mislite da u nama imate svoje prijatelje i zaštitnike, jer u protivnome sma-

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) ovjeren od oružničke postaje Vrljika u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 48/4—2, k. 223.

² Pismo su 18. siječnja 1942. godine predala dva naoružana partizana Anici Petrović u selu Otišić, a ova ga, po njihovom naređenju predala Niki Blaževiću, glavaru sela Maovice.

Braće Maočani , 3/

48/4-2
1943

Podosta vremena ima kako se nalazimo na Svilaži, ni
partizani.

Nastojali smo da dodjemo u vezu sa nekim seljacima
iz vašeg sela, da bi Vas mogli obavjestiti tko smo i šta smo. Na žalost,
bili smo apriječeni drugim poslovima, a od vaših seljaka nikoga nismo
susreli, te nijesmo mogli da izvršimo taj zadatak. Nadjutka sutrašnjih dana
dogodio se je nešto što nas ponukava da što prije sa vama uredimo na-
še činote.

Mi smo partizani to jest narodne oslobodilački odred.
Naša borba ima za cilj da oslobodi našu domovinu od Talijana, Nijemaca
i njihovih sluga ustaša. Glad, bijeda i potok krvi potekao je našom do-
movinom od kad su fašisti zlotvori nasjeli na grbodu hrvatskoga naroda,
a i drugih naroda Jugoslavije.

Bigli smo se da podignemo narod iz bijede i nevolje
da spasimo sebe i svoja obitelji od smrti i gladi. Nas i našu borbu ne
rukovodi ocveta prema nevinima, bijeci, ženama i ljudima koji se nisu o-
mestili krvlju i ogadnili ruke. Mi nismo šetnički osvetnici nego borci
za bolji život našeg naroda, ali i svi nad onima koji su stvarna zla
činili i ubijali ili pljačkali nevine ljude. U našim redovima okupljaju-
se poštteni Hrvati, Srbi, muslimani svi oni koji su spremni da žrtvuju
svoje živote u borbi protiv zakletog neprijatelja dovačanstvo-fašizma.

Nas, a i Vaši neprijatelji prikazali su nas partizane
kao ubojice i pljačkare, da bi Vas uplašili i priobili sa svoje crne
namjere. Od kada smo na Svilaži iz Vašeg sela nije niko ubijen, nikome
nije kosa zapeljena, niko nije opljačkao nijednu ovcu, nijedno zno žito,
iz Vašeg sela nije odnešeno. Nema tu sile, ni žandarke ni Talijanske
koja bi nas mogla u tome spriječiti ali kako smo napomenuti, naš cilj
nije pljačka i ubijanje nevini ljudi nego poštena borba za našu oslo-
bođenje.

Čuli smo, da su neki iz Vašeg sela, odlazili u neka
druga sela, da pljačkaju i to u ime partizana. Povest ćemo strogu istragu
i krivci će se kazniti. Tražimo od Vas da što prije uspostavite vezu sa
nama, ako mislite da u nama imate svoje prijatelje i zaštitnike, jer u
protivnome smatrat ćemo da ste nam protivnici i cijelo selo Masovcega
smatrat ćemo za neprijateljsko selo.

SVILAJSKI PARTIZANSKI ODRED

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Naredjujemo Vam da ovo pismo pročitate na zboru pred cijelim se-
lom i to po primitku nakon tri sata. O tome doli sta pismo pročitali
pred čitavin selom povest ćemo o tome računati ali sta pismo pročitali ili
niste,

Daje prijepis tačan jamči:

Zapovjednik postoje

zarednik

Potpis, nečitljiv

Faksimil dokumenta br. 10.

trat ćemo da ste nam protivnici i cijelo selo Maovtice smatrat ćemo za neprijateljsko selo.

SVILAJSKI PARTIZANSKI ODRED

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Naređujemo Vam da ovo pismo pročitate na zboru pred cijelim selom i to po primitku nakon tri sata. O tome dali ste pismo pročitali pred čitavim selom povest ćemo o tome računa ali ste pismo pročitali ili niste.

Da je prijepis tačan jamči :

Zapovjednik postaje
narednik
Potpis nečitljiv

BROJ 11

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 29. SIJEČNJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH O ORUŽANOJ BORBI I POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

P r i j e v o d

Ćaći

Dragi drugovi, šaljem vam prijepis izvještaja iz Dalmacije o stanju partijskih organizacija i borbama dalmatinskih partizanskih odreda. Nakon posljednjeg izvještaja od 20. XII 1941. razvijala se situacija u Dalmaciji posljednjih mjeseci povoljno. Veoma je poraslo negodovanje masa protiv okupatora i ustaša i sve šire mase priključuju se aktivnoj borbi protiv neprijatelja.

U Dalmaciji vlada velika oskudica živežnih namirnica i iz pokrajine stižu vijesti o sve češćim slučajevima smrti zbog gladi. Naročito je glad teška među stanovništvom na otocima. Talijanski vojnici oduzimaju seljcima njihove male zalihe, jer ni talijanska vojska nema hrane. Okupatorov teror, njegova politika, pljačka, odnarođivanje, sve to sad već osjeća u većoj ili manjoj mjeri čitav narod. Osim toga, Pavelić sa svojim ustaškim banditima natjerao je seljake u šumu pokušajem da ih mobiliira.

¹ Original ovog dokumenta i dokumenta br. 12, zaplijenjeni su od neprijatelja i prevedeni na njemački jezik. Historijsko odjeljenje Centralnog komiteta KPH, koje je ove dokumente smatralo vjerodostojnim, prevelo ih je s njemačkoga prijevoda. Prijevod u institutu za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske, Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka NOB, CK KPH, film 16/203—212.

i tako oni pristupaju partizanskim narodnooslobodilačkim odredima. Promjene na fronti, naša djelatnost i naša borba — to su glavni razioni očitog poboljšanja situacije u posljednjim mjesecima.

Sabotaže. Prije su vršili sabotaže samo članovi Partije i simpatizeri. Danas u sabotažama učestvuje uglavnom čitava radnička klasa Splita. U pokrajini je također iz dana u dan bolje. Radnici rade polagano. Uništavaju dijelove mašina i sirovine. Uništavaju proizvedenu robu ili je proizvode loše kvalitete. Radnici nekih poduzeća dan za danom obavještavaju o izvršenim sabotažama. Naročito raste broj sabotaža na škverovi/ma i željeznicama u Splitu.

Oružane akcije — Odred Livno:

3. XII 1941. napali su ustaše i crne košulje selo Rastičevo. Partizani su ih dočekali i otvorili na njih vatru. Neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih, te se je povukao iz sela.

4. XII 1941. ranila je jedna partizanska grupa iz zasjede jednog motoristu, koji se je vozio na čelu kolone od 11 teretnjaka talijanske vojske. Talijani su odvezli ranjenog vozača i partizani su zaplijenili motorni kotač. Istog dana bila je zarobljena i razoružana jedna oružnička patrola.

5. XII 1941. napadnuta je na putu Livno—Kupres kolona od 10 talijanskih teretnjaka. Obje strane otvorile su vatru iz strojnica. Borba je trajala dva sata i 17 minuta. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče. Zaplijenjeno je 6 teških strojnica, 15 pušaka, 100 bombi, mnogo municije za puške i strojnice i drugog ratnog materijala. Uništena su dva teretnjaka. Zarobljeni su bili jedan crnokošuljaš, jedan vodnik, jedan narednik i osam vojnika, od kojih su dvojica ranjeni. Prije te akcije partizani su prerezali na pruzi Livno—Glamoč telefonske i telegrafске žice u dužini od 127 stupova, a na liniji Livno—Donji Vakuf u dužini od 280 stupova. O akcijama, koje je poduzeo Livanjski odred u zadnjim danima mjeseca decembra, nemamo još izvještaja, jer su u tim krajevima bile jake sniježne vijavice.

Odred Sinj. — Nakon uspješne akcije u Panju,² prilikom koje su ubijena dva oružnika, a 16 ih je zarobljeno, o čemu smo već izvijestili, izvršen je 3. I 1942. napad iz zasjede na 4 talijanska teretnjaka na cesti Sinj—Livno.³ U toj borbi ubijena su 3 talijanska oficira (među njima i pukovnik D'Aloia Vito) i tri podoficira, a zarobljeno je 10 vojnika. Naknadno je stigao izvještaj o velikom broju mrtvih i ranjenih u toj akciji. S naše strane nije bilo gubitaka.

11. I 1942. u Splitskom polju, jedan partizan⁴ ubio je jednog talijanskog oficira i jednog vojnika, koji su od njega tražili legitimaciju, a 50 metara dalje ranio dva talijanska vojnika i zatim se vratio u odred.

15. I 1942. u 8,30 sati ujutro dočekala su dva druga iz splitskog odreda u Vrhmanuškoj ulici u Splitu zloglasnog bandita Hoffmana, te ga

¹ Vidi knj. 1, dok. br. 135, napomena 5.

² Vidi dok. br. 4 i 436.

⁴ Ljubo Uvodić-Razin, borac splitske partizanske grupe je umjesto legitimacije Izvadio pištolj i ubio oficira i vojnika.

ubili.⁵ Ubijen s pet metaka iz pištolja, a prije toga udarili su ga čekićem po glavi tako žestoko, da se držak raspuknuo. Istog dana Talijani su ubili tri taoca.

Solinski odred. 18. I 1942. bačena je bomba u oficirsku menzu u Solinu.⁶ Kažu da su dva oficira mrtva, a 4 ranjena. Čitav Solin je blokiran i nitko ne može ni u Solin ni iz njega.

19. I 1942. u Šibeniku su na jednoj livadi prerezani vratovi trojici oficira. Partizani iz okoline Dubrovnika i iz Metkovića uvršteni su u odred Dubrovnik — Hercegovina.⁷

Nemamo izvještaja o Pelješkom odredu.

Šibenski odred, koji broji 100 partizana i dobro je naoružan, povukao se u Liku.⁸ Pripremaju se uvjeti za njegov povratak na stari teren.

13. I. 1942. napala je četa iz Svilaje (odr. Sinj) oružničku stanicu u Muću.⁹ Borba je trajala od ranog jutra do 11 sati prije podne. U toj borbi partizani su nadvladali oružnike i zauzeli općinu, poštu, finansijski odjel i oružničku stanicu. Muć se nalazi između Splita i Sinja. Ta akcija imala je veliki moralni uspjeh. Iz telegrama, koji su stigli na poštu u Splitu, saznali smo, da je Muć tražio pojačanje od Klisa, Klis od Sinja, Sinj od Omiša, Omiš od Splita, Split od Sušaka. Ali pojačanje nitko nije mogao poslati. Partizani su se povukli iz Muća. I u drugim dijelovima Dalmacije formiraju se partizanski odredi. Partizanski odred Knin, koji je već reorganiziran,¹⁰ djelovat će u planini Svilajii. Formira se odred u okolini Foljica i Omiša, a i na teritoriju Splita. Taj odred brojat će, osim Splićana, oko 200 partizana. Posjeduje već 128 pušaka sa municijom i 3—4 strojnice. Priprema se važna akcija o kojoj ćemo naknadno

⁵ Antoni ja Hoffmana, funkcionera talijanske fašističke stranke u Splitu, koji je mučio uhapšene komuniste i rodoljube, ubili su Miloš Kalajzić, Vjekoslav Glavina (poginuo 1943. god.), Miloš Dvornik (poginuo kao politički komesar bataljona početkom 1945. godine) i Nikola Subota (vidi dok. br. 13, 210, 218, 433 i 434).

⁶ Po direktivi Mjesnog komiteta KPH Solin akciju su izvršili borci Solinskog NOP odreda Ante Vučićić i Lovre KaUć (vidi dok. br. 214, 225, 438 i napomena 5. dok. br. 19).

⁷ U to vrijeme postojali su Metkovički i Pelješki NOP odred. Metkovički NOP odred nalazio se u dolini rijeke Neretve, između Stona i Metkovića, a imao je 20 do 30 boraca, bio je podijeljen na desetine koje su vršile diverzije i rušile telefonske stupove. Pelješki odred imao je oko 40 boraca, a nalazio se između Kune i Pijavičine. On je onemogućio saobraćaj okupatorskim jedinicama, napadao kamione i rušio telegrafске stupove.

Operativni štab za Hercegovinu (komandant Petar Drapšin-Ilić, poginuo nesretnim slučajem 1945. godine, politički komesar Miro Popara i njegov zamjenik Pavle Kovačević, obojica uhapšeni od strane četnika i strijeljani u prvoj polovici 1942. godine) okružnicom Vrhovnog štaba dobio je operacijsku zonu čija je lijeva granica bila uključno rijeka Neretva sve do ušća. Na osnovu toga, Komanda sektora Trebinje—Dubrovnik, koja se nalazila u s. Slivnica (kotar trebinjski), trebalo je da preuzme kontrolu nad pomenutim odredima, a o svemu tome Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju nije bio dovoljno upoznat. S obzirom na slabe veze s Metkovićkim i Pelješkim NOP odredom, PK je o vojno-političkoj situaciji u tom kraju dobijao obavještenja od Mjesnog komiteta KPH Dubrovnik. Veze s tim odredima uglavnom su održavali delegati PK Mate Bilobrk i Pjero Grubišić preko kotarskih komiteta. Zbog toga i u ovom izvještaju PK, uslijed netočne obavještenosti, stoji »odred Dubrovnik — Hercegovina«, ali u to vrijeme on nije postojao, nego Komanda sektora Trebinje — Dubrovnik (komandant Vojko Popović — Petar Božović, a politički komesar Rade Pravica).

U toku travnja formirani su Južnohercegovački i Sjevernohercegovački odred, a bili su pod komandom Operativnog štaba za Hercegovinu.

⁸ Vidi dok. br. 6.

⁹ Vidi dok. br. 8, 13, 433 i 443.

¹⁰ Vidi dok. br. 7.

javiti. Ističemo, da u tom predjelu Hrvatska seljačka stranka ima jake pozicije. Danas možemo imati dvaput više partizana.

U području Makarske i Imotskog također ima izgleda za formiranje odreda. Potrebna im je pomoć i netko iz PK će ih posjetiti. Na otocima imamo više grupa, koje se skrivaju pred terorom i mobilizacijom.

Stab za Dalmaciju je formiran,¹¹ ali nedostaje stručnjak na kojega bi se mogli potpuno osloniti. Ne možemo poslati točne podatke o broju i naoružanju partizana u Dalmaciji, jer odredi baš sada jačaju i preformiraju se. Prije izvjesnog vremena brojio je Sinjski odred 100 partizana, Solinski 80, Omiški 200, Šibenski 100, za odred Livno nije nam poznat točan broj partizana, Pelješki 40. I u Kaštelima se formira odred. Ukupno imamo u Dalmaciji oko 500 dobro naoružanih partizana.

O raspoloženju u talijanskoj vojsci. Među talijanskim vojnicima vlada veliko nezadovoljstvo. U razgovorima se izjašnjavaju protiv rata i Musolinija, neki to i javno govore. Pred Novu godinu došlo je u Splitu i Kaštelima do pucnjave između fašista i antifašista. To je spontano izbio. Mi stalno nastojimo da se s njima povežemo i učvrstimo veze. Određeni su drugovi, koji govore talijanski, da rade među njima. Do sada su rezultati neznatni. Oni u razgovoru izražavaju negodovanje prema ratu i Musoliniju, ali se boje i odbijaju svaki organizirani rad, kako s nama — tako i među sobom. Cesto su mnogi u brizi za roditelje. U redovima vojске špijunaža je veoma razvijena, tako da se i kod onih, koji se osjećaju komunistima može opaziti da im je uništena svaka volja za otpor i borbu. Izdali smo letak za talijanske vojnike.

Borba naroda protiv okupatora, dolazi do izražaja i u demonstracijama za kruh i slobodu. Naročito jake bile su demonstracije u Omišu, Starigradu i Vrbanju na Hvaru. Nakon demonstracije podijelile su vlasti u Starigradu 30 kvintala brašna. Na Visu su umjesto 3/4 kg brašna po osobi dali 1,5 kg. Uhapšeno je nekoliko žena. Akcije za kruh izvršene su u selima na otoku Braču i u Dubrovniku. U Splitu se dan na dan uništavaju talijanski natpisi i imena ulica i ispisuju nove parole. Birani su narodnooslobodilački odbori u selima kotara Livno, Kupres, Duvno i Glamoč, gdje postoji veći utjecaj partizana. Nedavno je u okolini Livna održana konferencija narodnooslobodilačkih odbora iz 21 sela. Manje uspjehe postigli smo u stvaranju NOO na području Sinja, Brača i Korčule, što se tiče samog Splita, tu je formiran akcioni odbor od zastupnika Hrvatske seljačke stranke, komunista, samostalaca, nacionalista među privatnim i državnim namještenicima, kao i na škveru. Osnovano je nekoliko odbora koji sakupljaju razne predmete za partizane, ali sve to je prilično slabo, jer »odozgo«¹² nema pomoći, već se djelomično još i koči.

Činovništvo je sve aktivnije i pomaže narodnooslobodilačku borbu. Jedan dio bio je prisiljen da iseli iz Splita i pređe na službu u Makarsku, Omiš i druga mjesta takozvane »nezavisne Hrvatske«. Jedan dio bio je otpušten iz službe i od Talijana interniran i teroriziran, a svi osjećaju

¹¹ Vidi dok. br. 5.

¹² Odnosi se na rukovodstvo građanskih stranaka.

posljedice okupacije, nestašicu, glad i poniženje. Ginovništvo sabotira u uredima. U banovini i u hipotekarnoj banci pišu sami činovnici parole po zidovima. Činovnici pošte, željezničke stanice i drugih ureda pomažu nam u različitim pitanjima. Velik dio njih su naši simpatizeri.

Obrtnim gaje velike simpatije prema narodnooslobodilačkoj borbi. Ali samo jedan mah dio (uglavnom naši simpatizeri) aktivno se angažirao u radu. Veai dio pruža nam samo materijalnu pomoć. Gospoda se boje, kada misle o tome, da bi danas ili sutra mogli doći u pitanje njihovi klasni interesi. Zbog toga pomažu Talijane u borbi protiv nas. Direktor hipotekame banke sazvao je prije nekoliko dana svo činovništvo i saopćio im da pristaje uz narodnooslobodilačku borbu i sabotaže. Ali sabotaže u hipotekarnoj banci ne štete Talijanima. Zbog toga su i suviše. Vjerojatno je naučio, da se među činovništvom hipotekame banke diskutira o pitanju uništenja spisa o seljačkim dugovima u hipotekarnoj banci.

Od svih grupa vodi kler najžešću borbu protiv nas, Splitski biskup Bonefačić uputio je još u novembru vjernicima pastirsko pismo, u kojem ih je pozvao na suradnju s Talijanima zbog pronalaženja atenatora. Nedavno, to jest 15. I 1942. poslao je prefektu pismo,¹³ u kojem osuđuje zvjerstvo (t. j. ubistvo krvnika Hoffmana) i moli boga, da »zločinac« dođe u ruke »pravde«. Tako smo prisiljeni da po njima lupamo, s druge strane moramo opet računati s religioznim osjećajem masa.

O pregovorima s političkim grupama.¹⁴ Stalno smo u kontaktu sa zastupnicima drugih političkih partija i nastojimo da dođe do ostvarenja Narodnooslobodilačke fronte. U Dalmaciji to najviše ovisi od HSS-a, čije se vodstvo još uvijek pasivno odnosi prema narodnooslobodilačkoj borbi. Prije dva dana izjavio je predstavnik HSS-a našem predstavniku da je njegova partija spremna pristupiti narodnooslobodilačkom odboru. Rekao je, da čitaju »Naš izvještaj« i tako su se upoznali sa svim što mi želimo. Slaže se u svim pitanjima s nama. Potrebno je još samo Staroga (Paška Kalitemu) uvjeriti. Ali, ako on neće, oni će surađivati s nama bez njega. Nakon tog sastanka izgledalo je, da ćemo doći do Narodnooslobodilačke fronte, ah nekoliko dana kasnije izjavili su, da su za suradnju, ali da im je za to potrebna još dozvola iz Zagreba. Među ostalim rekh su i to, da se boje, da će okupator poduzeti stroge mjere protiv njih, ako sazna, da su pristupili narodnooslobodilačkom odboru. Napomenuh su i to, da se prije moraju sporazumjeti još sa samostalcima. Naknadno su saopćili, da pristaju da njihovi ljudi uđu u odbor, koji se formira po profesijama i poduzećima i mi to iskorištavamo.

Pod pritiskom odozdo prihvaćaju na riječima suradnju, ali nema izgleda da dođe do istinske suradnje rukovodstva s nama u ovoj borbi. Razvitak općih prilika u Dalmaciji sili ih da se formalno izjašnjavaju za suradnju, da steknu priznanje, da su navodno sudjelovali u narodnooslo-

« U pismu Bonefačića, pored ostalog, stoji: »Ekselencijo, I ja doznajem žalosni slučaj, koji se dogodio u gradu. I kao čovjek, a još više kao katolički svećenik povrijeden, želim, gnušam se i osuđujem iz dubine svoga srca odvrtni zločin . . . « (»Il popolo di Spalato* od 16. I 1942, str. 2 Biblioteca VII).

¹⁴ Vidi dok. br. li

bodilačkoj borbi. To nas neće smetati, a da na temelju vašeg pisma oštro istupamo protiv Paška i drugova, koji u biti služe okupatoru.

Samositalci su iskreniji od svih ostalih, pomažu partizane novčano I nacionalisti su u posljednje vrijeme pokazali znakove života. U Sućurcu je 1. XII 1941. bila izvješena jugoslavenska zastava. Zadnjih dana pojavile su se po ulicama parole »Živio kralj Petar II«. Izdali su letak s naslovom »Naši odnosi prema komunistima-«. Letak počinje ovim riječima: »Među našim socijalnim i političkim snagama, kioje će u našem budućem životu odigrati važnu ulogu, najhitnija je snaga komunističke organizacije. Dobro provedena i čvrsta komunistička organizacija imat će snagu i pravo da i ona kaže svoju riječ prilikom stvaranja našeg novog života i u rukovođenju buduće sudbine našeg naroda.« Letak svršava: »[...] Savjetujemo, da svi oni školovani pojedinci, koji ne pripadaju komunizmu, pristupe istome, da lojalno i savjesno surađuju, kako hi se time izbjegla revolucionarna pretjeranost i od starog poretka zaštitilo ono što treba zaštititi. Ako to ne učinimo doživjet ćemo nakon tragedije robovanja tuđinu, tragediju građanskog rata.« Praktično su, međutim, nacionalisti učinili vrlo malo za Narodnooslobodilačku frontu. Jedna grupa, koja je prije govorila u ime oficira, kategorički je odbila, da oficiri pristupe partizanima, znači i oni su samo formalno za narodnooslobodilačku borbu.

Održavamo kontakt s oficirima i podoficirima, kojih ima navodno u Splitu nekoliko stotina. U zadnje vrijeme pristupili su izravno partizanima u Solinu i zahtjevali, da ih prime u odred. Za vrijeme pregovora najmiliji im je bio razgovor o štabu i vodstvu partizana. Njihov zastupnik zahtijevao je neposrednu vezu s nama radi posredovanja između nas i četnika. Njihov dlj nam je jasan, a njihove snage očito su pretjerane. Samo se po sebi razumije da nećemo pojedine oficire i pojedine grupe oficira odbiti, ukoliko se žele pošteno boriti.

Antifašistički odbor žena. Antifašistički odbor žena nije još mogao razviti svoju djelatnost. Drugarice iz odbora nisu još navikle da svoju djelatnost razvijaju na širokoj bazi i na novi način. U odboru žena ne nalaze se još žene iz drugih političkih grupa. To je u prvom redu zbog toga, jer je odbor politički još prilično slab. Naime, naše aktivne drugarice koje su prije radile u komisiji, djelomično su uhapšene, djelomično im je otežano kretanje, dok su ostale preopterećene drugim partijskim zadacima. Drugi je razlog taj, što im mi nismo dali dovoljno podrške. Poduzeli smo sve mjere da pojačamo sastav odbora i da im politički i organizaciono pomognemo. Namjeravamo izdati proglas ženama.

Sto se tiče omladine, može se reći, da ona ovdje najviše sudjeluje u narodnooslobodilačkoj borbi. Ipak SKOJ-evske organizacije nisu dovoljno čvrste, jer je rukovodstvo politički prilično slabo. Činjenica je, da je omladinska organizacija u Splitu prilično slaba. Okupatori i ustaše nemilosrdno su sudili na smrt, na policiji mlatili i dobar dio omladine strijeljali. Stalno nadopunjavamo omladinske forume. Prošlog tjedna opet su uhapšena dva člana Mjesnog komiteta. Mnogi omladinci, kojima je prijetila opasnost hapšenja, upućeni su na rad u pokrajinu ili u odrede. Omladina

također nastoji, da ostvari jedinstvo omladine, ali nisu imali vidnih rezultata.

Partijska organizacija u Splitu mnogo je oslabljena. Naročito u zadnje vrijeme bio je uhapšen veliki broj članove Partije. Nekoliko njih drži se izdajnički, te nas na policiji terete. Prije rata imali smo u Splitu 140 članova Partije. Prije mjesec dana imao je Split prema izvještaju Mjesnog komiteta 100 članova. U taj broj uračunati su i oni koji su primljeni nakon izbijanja rata. Iz ostalih krajeva Dalmacije daje drug Bruno¹⁷ slijedeće podatke o broju članova Partije:

Split	80 članova...	11 jedinica	4 RK ¹⁶ ..	. 1 MK koji je ujedno OK
Solin	66 <i>ii</i>	12 <i>a</i>		. 1 MK
Dubrovnik	18 <i>n</i>	3 <i>ti</i>		. . . 1 MK
Makarska	144 <i>tt</i>	26 <i>ii</i>	5 RK ..	. 1 OK
Imotski	65 <i>ti</i> . . .	11 <i>ti</i>		. 1 OK
Omiš	144 <i>a</i> . . .	16 <i>ii</i>	<i>ti</i> . . .	. 1 OK
Pelješac	48 <i>a</i>	10 <i>ii</i>	<i>ii</i> . . .	. 1 OK
Kaštela	48 <i>ti</i>	9 <i>*i</i>	<i>ti</i> ..	1 MK
Knin	27 <i>a</i>	5 <i>a</i>	<i>ti</i> . .	1 MK koji je ujedno OK
Trogir	55 <i>a</i>	<i>ti</i>	1 RK	
Zrnovnica	12 <i>a</i> . . .	3 <i>tt</i>		. 1 MK
Sinj	12 <i>a</i>	4 <i>it</i>		. 1 MK
Hvar	60 <i>a</i> . . .	<i>ti</i>		1 OK
Vis	70 <i>a</i> . . .	<i>ti</i>		. 1 OK
Korčula	60 <i>a</i> . . .	<i>ii</i>		1 OK
Livno	20 <i>a</i> . . .	<i>ti</i>		
Sj. Dalm.	300 <i>a</i> . . .	<i>ii</i>		
Šolta cca	10 <i>a</i> . . .	<i>a</i>		

Sveukupno u Dalmaciji 1239 članova Partije

Značajnih promjena u broju članstva nema: u sjevernoj Dalmaciji, na otocima, nadalje u Trogiru, okolini Splita, Pelješcu, Dubrovniku i Sinju.

Nove partijske jedinice imamo u okolini Kupresa, Glamoča i Duvna, to jest u kraju gdje se razvio partizanski pokret. Male ali značajne uspjehe imamo u Kninu i Drnišu. Povećana je partijska organizacija u Poljicima — Omišu kao i na otoku Braču (te nisam uračunao). Broj članova u Kaštelima spao je od 90 na 48, jer više od polovice njih nije odgovaralo za članove Partije. O tome sam već ranije obavijestio.

Kako stoji stvar sa Splitom to vam je poznato.

¹⁵ Ivan Amulić

¹⁶ U to vrijeme u Dalmaciji nisu postojali kotarski komiteti KPH, nego su se na područjima djelovanja okružnih komiteta KPH stvarali rajonski komiteti, prema tome kako su se omasovljavale partijske organizacije u okrugu. Oni su bili pod rukovodstvom okružnih i jačih mjesnih komiteta.

Što se tiče podjele kadrova, smatramo, da vam se ne bi činilo da smo ih pogrešno raspodijelili, kad bismo vam o tome opširnije pisali. U Knin smo poslali drugaricu¹⁷ na partijski rad. Drugovi iz PK stalno obilaze pokrajinu.

U vezi s otvorenim pismom CK KPH¹⁸ partijskom članstvu Hrvatske, uputio je PK drugarsko pismo CK KPH¹⁹ u kojem je PK izložio svoje mišljenje i o pitanju otvorenog pisma CK-a i o drugim pitanjima. To pismo poslano je zajedno sa izvještajem od 20. XII 1941. Pošaljite nam tekst, jer je slučajno oštećen, pa nemamo potpun sadržaj vašeg otvorenog pisma. S vašom posljednjom formulacijom smo zadovoljni, ali smatramo, da ima u pismu i drugih formulacija, koje ne daju pravilnu i točnu ocjenu političkog položaja i djelatnosti PK. Ako nam još šaljete pismo, mi ćemo ga provesti.

Drug Brko²⁰ nalazi se u bolnici. Koristimo svaku priliku, da dodemo do njega, ali bilo nam je nemoguće. Odredi u Lici i Dalmaciji smatraju da treba zarobiti nekoliko talijanskih oficira i u zamjenu za njih tražiti Brku. Mišljenja smo, da ga ne možemo osloboditi pomoću oružane akcije.

Šaljemo vam financijski izvještaj za zadnja 4 mjeseca 1941. Na račun kvote šaljemo vam 15.000 kuna.

S drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

20. I. 1942.

POKRAJINSKI KOMITET ZA
DALMACIJU

¹⁷ Krajem prosinca 1941. ili početkom siječnja 1942. godine Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju uputio je na područje Knina Brunalvanovića (vidi knj. 1, dok. br. 131). Tamo se tada već nalazio Ante Jonić (vidi dok. br. 7). Netačnost je mogla nastati prevođenjem dokumenata.

¹⁸ Vidi knj.

1, dok. br. 113, napomenu 2.

¹⁹ Vidi knj.

1, dok. br. 130.

²⁰ Rade Končar

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
21. SIJEČNJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH
O POLITIČKIM PRILIKAMA U DALMACIJI¹

P r i j e v o d

Dragi drugovi! Primili smo vaše pismo od 8. I.² Poslali smo vam 20. XII 1941. sarajevskom prugom opširan izvještaj PK³ i posebno pismo PK/ izvještaj NP⁵ i nekoliko brojeva »Našeg izvještaja«,⁶ ali kurir nije mogao u Makarskoj dobiti dozvolu, da produži put za Zagreb, pa se nakon 12 dana vratio u Split i ostavio materijal kod jednog druga.⁷ Taj drug je saznao, da putuje jedna drugarica u Zagreb i predao joj je spomenuti materijal, ali nije nas o tome mogao obavijestiti, tako da vam nismo mogli dostaviti novi izvještaj, koj smo pripremili. Nakon toga odlučili smo uputiti jednog kurira ličkom prugom, ali pošto je promet bio ponovo prekinut, nismo vam ga mogli slati. Zatim smo odlučili ponovo slati preko Sarajeva, ali pošto je u to vrijeme došao vaš kurir, šaljemo izvještaj PK, omladinski izvještaj,⁸ letak talijanskim vojnicima,⁹ »Naš izvještaj« i drugi materijal kao prilog uz izvještaj Pokrajinskog komiteta, iz kojeg ćete moći konkretnije upoznati naš rad. Ako vam je moguće šaljite češće kurire iz Zagreba. Mi ćemo svakako nastojati da održimo vezu — ako to ne bude moguće željeznicom — onda pješice.

Nakon posljednjeg izvještaja od 20. XII. 1941. razvija se situacija za ovaj mjesec u Dalmaciji povoljno za nas. U masama iz dana u dan raste neraspoloženje protiv okupatora i ustaša i sve šire narodne mase priključuju se aktivnoj borbi. Sve su češće oružane akcije i borbe partizana protiv okupatora.

U Dalmaciji vlada velika nestašica živežnih namirnica. Ukoliko vam je potrebno, da se s time bolje upoznate, pogledajte članak »Glad u Dalmaciji« u 125. broju »Našeg izvještaja«, koji vam šaljemo.

Pregovori s političkim grupacijama.¹⁰

Naknadno smo saznali da se Seljačka stranka složila sa Samostalnom strankom, ali oni ne žele da se o tome zna. Mi ne gajimo nikakve iluzije, da bi se Hrvatsku seljačku stranku moglo u većoj mjeri angažirati u

¹ Vidi primjebdu 1 uz dok. br. 11. Prijevod u Institutu za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske, Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka NOB, CK KPH film 16/216.

² Redakcija ne posjeduje ovo pismo.

³ Vidi knj. 1, dok. br. 130.

⁴ Vidi knj. 1, dok. br. 131.

⁵ Narodne pomoći, vidi knj. 1, dok. br. 106.

* List Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi knj. 1, dok. br. 9, napomena 3.

⁷ Redakcija nije mogla ustanoviti na koga se odnosi.

⁸ Redakcija ne posjeduje ovaj izvještaj.

⁹ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju napisao je na talijanskom jeziku letak za talijanske vojnike.

¹⁰ Vidi dok. br. 11.

borbi. Oni su se odlučili za suradnju s nama, jer vide kako se razvija situacija na fronti, te se boje, da ne izgube mase koje ne odobravaju njihovu veliku politiku pasivnosti, a boje se ujedno da eventualno ne izgube utjecaj na budući razvoj prilika.

Iz vašeg pisma mi smo zaključili, da je potrebno da mijenjamo ton prema njima i da njihove vode-sabotere demaskiramo.

Jučer navečer pisao sam članak za »Naš izvještaj«: »Narodno-oslobodilački pokret u Dalmaciji«,¹¹ u tom članku oštro smo kritizirali politiku HSS-a u Dalmaciji, naročito P. Kaliterne.¹² Drug Atlet (Zagrepcanin)¹³ vratio ga je jutros, jer se s člankom ne slaže, pošto su se oni principijelno složili za saradnju. Inzistirao sam, da članak ipak uđe i šaljemo vam današnji broj »Našeg izvještaja«, pa nam javite svoje mišljenje, da li je stvar dobra ili je kritika pretjerana. Što se tiče četnika, njima nismo ponudili pregovore. Proglas četnicima nismo izdali. Saopćili smo vam svoje mišljenje, ali nismo imah namjere, da išta poduzmemo prije nego stigne vaš odgovor. Pisali smo vam, da nemamo iluzija o njihovom vodstvu, nego da smo to (ponudu i proglas) učinili samo zbog njihovih masa. Kako smo vam saopćili rukovodili smo se našim lokalnim prilikama. Ovdje u Dalmaciji, četnici nas nisu napali s leđa kao što se je to dogodilo u ostalim krajevima. Osim toga imamo zaista relativno slab pregled općenite situacije u zemlji, detalji o odnosima između četnika i komunisti nisu nam poznati. Drugovi, mi smo iz vašeg pisma zaključili, da pregovori s HSS u cjelini, sa nacionalistima, kao i eventualno formiranje Narodnooslobodilačkog odbora za Dalmaciju ne bi bilo korisno za nas, a niti politički svrsishodno, niti praktički provedivo. Moramo uvijek imati pred očima da oni ne žele iskreno surađivati u borbi. Moramo lučiti vode-sabotere i izdajice Narodnooslobodilačke fronte od pojedinih poštenih funkcionera, koji se žele priključiti NOP-u. Nadamo se, da ćemo nakon još jedne izmjene pisama zauzeti pravilan stav i da u praksi nećemo praviti većih grešaka.

21. I 1942.

P. K. ZA DALMACIJU

¹¹ Članak je napisao Ivo Lučić-Lavčević.

¹² Pažko Kaliterna

¹³ Leo Geršković

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH
ZA DALMACIJU BR. 128 OD 23. SIJEČNJA 1942.
O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

Još jedan fašistički pas manje!²

15/1 rodoljubi su u Splitu ubili poznatog fašističkog zločinca Antonia Hoffmana, podzapovjednika I. akcione čete. On je poznat Splićanima kao najrevnosniji batinaš na ulicama i mučitelj na policiji. On je na smrt izmučio desetine, desetine naših najboljih boraca. Ubijstvo ovoga nitkova Splitsko građanstvo je pozdravilo sa najvećom radošću i olakšanjem. Samo su neki »ugledni« građani kao i biskup Bonefačić našli za potrebno da izjave saučešće fašistima za smrt ovoga gada. Fašističke zvijeri su strijeljale 3 zatvorena omladinca kao tobožnje taoce. Mi fašistima poručujemo da ćemo i dalje tamaniti batinaše i mučitelje, a smatramo našim taocima sve fašiste, talijanske državljane i optante, te ćemo za jednoga našeg strijeljati 10 njih. — Slava palim borcima za slobodu!

Partizanske akcije u Dalmaciji.

1. U nedjelju 11/1 fašistički razbojnici, koji su maltretirali težake u splitskom polju pokušali su da zaustave jednog partizana. On im je umakao. Malo dalje zaustavili su ga jedan oficir i crnokošuljaš. Kad su mu tražili dokumenta partizan je revolverom smrtno ranio obojicu. Naišla su zatim još 2 crnokošuljaša. 1 njih je hrabri partizan oborio. Otvorili su sa Sirobuje mitraljesku vatru, ali ta je pogodila vojničku kolonu na poljičkoj cesti. Partizan je sretno umakao.³

2. Dva partizanska odreda u jačini od 150 ljudi napali su 12/1 u noći žandarmerijsku stanicu i selo Muć. Žandari i ustaše su svi zarobljeni, a oružje, municija i hrana zaplijenjeni!⁴

3. Dne 18/1 odjel partizanskog odreda bacio je bombu u konačište oficira u Solinu. Ubijen je jedan a ranjena 2 oficira.⁵

4. Partizani su prekinuli telefonski i telegrafski saobraćaj na slijedećim linijama: Sinj—Knin, Knin—Gračac, Drniš—Knin, Metković—Topola, Sinj—Livno, Split—Sušak. Zatim su partizani prekinuli željezničku prugu Hum—Metković, Hum—Trebinje, Trebinje—Dubrovnik.

Karabinjeri ubili omladinca komunistu. — 2. II ubijen je od karabinjera Vjeko Jurkić član Mjesnog komiteta SKOJ-a u Livnu. Ubistvo je pripremio policajac Joze Grgić. Jurkić je toga dana pošao u selo Zastinje. Straža ga je pretresla i nije ništa našla. Kad se udaljio 100 koraka ubili

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkanog na pisaćem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Vidi dok. br. U, 210, 218, 433 i 434.

³ Vidi dok. br. U.

⁴ Vidi dok. br. 8, U, 433 i 443.

⁵ Vidi dok. br. U, 214 i 225.

su ga. Na sahrani je prisustvovala sva omladina i ogroman broj rodo-
ljuba. — Slava hrabrom omladincu Vjeki Jurkiću!

Borba naroda u Dalmaciji protiv okupatora i ustaša

Dubrovnik. Glad ovdje vlada kao i svuda po Dalmaciji. Kruha ima po 8—10 dana u mjesecu. Mesa nije bilo na Božić. Ustaški »dužnosnici« na čelu s načelnikom Baljkasom švercuju hranu okupatorima. Kad ima brašna sirotinja ne dobij a skoro ništa, nego samo gospari. Prije Božića su žene pošle da demonstriraju pred općinu. Načelnik je pobjegao pred bijesom žena. Ustaše su preko krugovalnika obećale brašna i grah. Dije-
ljen je samo grah. Poslije Božića uslijed strahovite zime povećala se glad. Žene su opet išle pred općinu i provalile zaključana vrata. Činovnici su se razbježali. Bilo bi bolje da su provalile u magazine hrane i stanove ustaških »dužnosnika«.

Makarska. Uslijed strahovite gladi skupio se narod i poveo demon-
stracije pred uredom povjerenika za ishranu. Prisiljen revoltom naroda on je zatražio lično od poglavnika da pošalje hranu, te objavio narodu da će se hrana dijeliti. Ali zloglavnik nema hrane, jer je sve dao svojim gospodarima. Narod treba uzeti oružje u ruke i protjerati sve male i velike zloglavnike.

Split. Po državnim i općinskim uredima ima sve više antifašističkih parola po zidovima. To je razbjesnilo odgovorne. Taconi je zahtijevao da ga za kaznu fašistički pozdravljaju, ali uzalud. Zerbino je tim povodom i povodom ubistva psa Hoffmana prijetio činovnicima otpuštanjem i strijeljanjem a među ostalim rekao, da to rade slavenske svinje. To nije smetalo neke »ugledne« građane da mu idu u »audijenciju«. — Fašisti kane prisiliti trgovce da talijaniziraju svoja imena. Nemojte se pokoriti tome nalogu. — U pučkim školama, koje su otvorene uveden je potpuno talijanski jezik. Nemojte slati djecu u te škole! Ugledajte se u seljake, koji ne daju da im se djeca talijaniziraju, pa im oduzeli deke i prijetili internacijom. — Dne 19/1 otvorene su i srednje škole. Fašisti su namje-
ravali praviti velike parade. Ali su se bojali demonstracija đaka. Škole su počele bez ikakve parade i uvoda. Ali fašistički direktori su došli u uniformi sa revolverom na predavanje i prijetili da će pucati u đake ako slike »cara« i »dučea« budu oštećene. Pred školama je bila fašistička milicija. To je fašistička kultura. — Omladinu školsku i radničku žele prisiliti da se upiše u GIL. Prijete smrću. Ali omladina se hrabro bori. Roditelji ne dopustite da se omladina upiše u te gangsterske organi-
zacije, koje odgajaju zvijeri i zločince, kako vidimo po fašističkim i ustaš-
kim zvjerstvima u svim zemljama. — Sve se više množe slučajevi pljač-
kanja trgovaca na taj način da fašistički hijerarši ulaze u dućane i odno-
se robu a da ne plate. Takav jedan slučaj je bio kod Tivara. U Splitu nema nikakvih zaliha hrane. Fašisti se izrugavaju narodu koji je željan masti, ulja, manistre, krumpira, fažola, mesa te daju po 5 dkg sira i ma-
sla i joiš su se raspisali, da smo povlašteni u Evropi, a da bolje živimo od gradova u Italiji. Time se budale diče. Da uzmognu pribaviti mesa za

~hijerarhe« i drugu fašističku pljačkašku gamad uveli su slobodno prodavanje mesa u srijedu. Tada je cijena mesa Lit. 50 a u subotu naši ljudi dobiju samo 8 dkg, ako slučajno što preostane od srijede. To je navodno povlastica za Split. Građani! Demonstrirajte, tražite hranu od fašističkih nitkova! — Na brodogradilištu su radnici složnim istupom spriječili upravu da ih za vrijeme objeda istjera iz tvornice. Fašisti su ovaj novi teror obrazlagali učestalom masovnom sabotажom i nestankom materijala.

BROJ 14

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA LIKU OD 25. SIJEČNJA
1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH O POLITIČKOJ
SITUACIJI U LICI I TEŠKOĆAMA U ODRŽAVANJU VEZA¹

Dragi drugovi,

Vi ste sigurno primili naš izvještaj koji smo vam poslali preko G. S. Taj naš izvještaj otišao je sa zakašnjenjem. Iz tog zakašnjenja proistekle su posljedice, da je drugarica Gaga pala u okupatorske ruke. Evo kako se je stvar odigrala: Vi ste u vašem zadnjem pismu napisali nam da mi pošaljemo izvještaj za 5—6 dana, a da ćete onda vi poslati nekoga drugi put. Međutim drug Rade nije poslao izvještaji u naznačeno vrijeme. On navodi slijedeće razloge: što se je u to vrijeme očekivao pad Korenice i što je baš tih dana trebao da se održi naš sastanak, pa da vas izvjesti o stanju u cijeloj Lici. Kada je poslata drugarica N² sa izvještajima, ona nije mogla produžiti put dalje od Vrhovina, jer vozovi nisu išli, a osim toga nije imala ni propusnice. U Vrhovinama se je zadržala par dana, i saznala je da talijanske visti traže »neku ženu sa naočarima« koja dolazi iz Z.³ Drugarica N., umjesto da odmah nas izvjesti o toj stvari, ona, kao što smo vam gore naznačili, zadrži se par dana i tek se onda vrati natrag i saopći nam da nije mogla otputovati i o tome što je čula. Mi smo smjesta uputili kurire na Kordun i zamolili drugove da vam dostave naš izvještaj, u kome smo naznačili i ove nove momente. Važno je napomenuti da su vlakovi odmah drugi dan, po povratku drugarice N., redovno išli. O cijeloj ovoj stvari mi ćemo povesti istragu, i ukoliko utvrdimo da je drugarica učinila neke propuste, kaznit ćemo je.

Ovih dana smo obaviješteni da je drugarica Gaga, skinuvši se u Vrhovinama, otišla u stan jednog našeg simpatizera, trgovca Egića, i tu su je zajedno s ovim trgovcem uhapsili karabinjeri. Mi smo o njenom hapšenju saznali poslije 4 dana. Odmah smo uputili pismo talijanskoj

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/4, k. 1954.

² Neda Zakula

³ Zagreb

komandi, u kome smo ponudili im razmjenu za druga i drugaricu sa njihovim oficirima. Oni su nam odgovorili i pristali na razmjenu s tim da im damo njihovih 8 oficira za drugaricu i druga. Na to njihovo pismo mi smo im odgovorili da ćemo pristati da razmjenimo samo lice za lice. Nije nam poznato da li su nešto našli kod drugarice. Koliko smo mogli čuti iz nepouzdatih izvora, ne muče je, a i oni u svome pismu vele da se odnose prema našim zarobljenicima korektno. Mi stojimo na stanovištu da im ne bli trebalo popustiti, obzirom da iima još drugova koje bi trebalo razmjeni ti.

Politička situacija kod nas je dosta dobra, iako moral u pojedinim selima popušta obzirom na to da su okupatori upotrebili artiljeriju, avijaciju, tenkove, drugim riječima, svu modemu tehniku, samo ne bili slomili naš otpor. Iz vojnih izvještaja vidjet ćete da mi idemo iz uspjeha u uspjeh, ali pored svega toga još nam nije uspjelo da razvijemo akcije i u drugim srezovima [...] kako se ne bi neprijatelj mogao koncentrisati svim silama na Srez Korenički. Oni to nisu učinili, i, zbilja, okupatori su bacili ogromne snage kojima ćemo mi ipak odoljeti. U Srezu donjelapackom, gdje se donedavno teško moglo govoriti o borbi protiv okupatora, danas je stanje takovo, da ćemo u najskorije vrijeme otpočeti sa akcijama.

Ovih dana nam je stiglo 4.000 metaka od drugova iz Dalmacije. Oni su nam došli baš u momentu kada smo sa municijom bili na izmaku. Mi smo uputili jednog druga u Dalmaciju i molili smo drugove iz OK⁴* da nam pošalje još 50.000 metaka, obzirom da jugoslavenske municije ima sve manje i manje, a da je većina pušaka, kojima mi raspolažemo, mauzer-tipa. Osim toga smo tražili i 200 pušaka sa ili bez drugova, sa ili bez partizana, naravno, ukoliko tamo nema nekih naročitih potreba. Nama je ova municija i puške neophodno potrebna, pa vas molimo da i vi s vaše strane ukažete drugovima na važnost naših akcija.

U prilogu šaljemo vam omladinski izvještaj⁵, dočim izvještaj AOZ poslat ćemo vam idući put. Mi ćemo morati bar izvjesno vrijeme da vam šaljemo izvještaje preko drugova sa Korduna, sve dok ne pronađemo neku drugaricu koja nije tako kompromitovana, jer drugarice J. i N. neće moći više da putuju, jer ih mnogi poznaju i postoji opasnost da ne padnu.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

25. I 1942.

OK⁵

⁴ Okružni komitet KPH za sjevernu Dalmaciju

⁵ Okružni komitet KPH za Liku

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH
ZA DALMACIJU BR. 129 OD 27. SIJEČNJA 1942.
O NARODNOOSLOBODILICKOM POKRETU U DALMACIJI¹

Nacionalno-oslobodilački pokret u Dalmaciji

Prošlo je 9 mjeseci odkada fašistički osvajači pljačkaju, porobljavaju i teroriziraju narode Jugoslavije. Navršava se 7 mjeseci od kada su njemačke fašističke horde napale Sovjetski Savez, moćnu zemlju socijalizma, uzdanicu i zaštitnicu sviju porobljenih naroda. 22. lipnja povela se borba na život i smrt između natrazne fašističke nemani s jedne strane i svih naprednih snaga čovječanstva i slobodoljubivih naroda svijeta na čelu sa Sovjetskim Savezom s druge strane. Povela se je borba da li da narodi očuvaju i izvoje svaju nezavisnost, slobodu i ljepšu budućnost ili da u Evropi i svijetu zavlada mrak i ropstvo srednjeg vijeka.

U takvoj situaciji pred narodima Jugoslavije postavlja se zadaća da, u interesu svoje nezavisnosti i slobode, povedu borbu protiv fašističkih okupatora time ujedno da pomognu i doprinesu svoj udio u općoj borbi za uništenje fašizma — najvećeg neprijatelja sviju naroda.

Komunistička partija Jugoslavije izdigla je parolu jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte i odmah pozvala mase na oružanu borbu protiv okupatora i njihovih slugu. Kroz najkraće vrijeme rasplamsala se partizanska borba u Srbiji, Crnoj Gori i drugim zemljama Jugoslavije. Komunistička partija Hrvatske uputila je proglas svim pristašama HSS, SDS, svim rodoljubima i pozvala ih da se bez razlike na vjersku, nacionalnu i političku pripadnost, ujedine skupa sa komunistima u jedinstveni narodno-oslobodilački front protiv tudina i njegovih plaćenika.

Istu smo politiku provodili mi komunisti Dalmacije, i predlagali predstavnicima drugih političkih grupacija da se stvori Narodno-oslobodilački odbor, koji će rukovoditi narodno-oslobodilačkom borbom u Dalmaciji.

Međutim, danas, poslije 9 mjeseci robovanja našeg naroda tudinu potrebno je javno iznijeti tvrdnju, da osim formalnog pristanka pojedinih funkcionera drugih stranaka, naša nastojanja ostala su bez stvarnog rezultata. Narodno-oslobodilačka borba u Dalmaciji se vodi isključivo pod rukovodstvom komunista.

Komunisti nisu čekali dok vođe pojedinih stranaka pristanu na saradnju i dok se međusobno sporazume, nego su odmah pozvali i povelili narod na borbu protiv okupatora i ustaša. Od pisanja parola po zidovima, preko štrajkova, demonstracija i sabotaža, do oružanih akcija i partizanskih borbi razvila se borbena djelatnost komunista. A mase rodoljuba, bez obzira na stav svojih vođa, pratili su sa simpatijama našu borbu,

¹ » Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geätetneru) u Arhivu VII, arhiva NOB, CS reg. br. 9/3, k. 16

postepeno joj se priključivali, a danas traže oružje, i u sve većem broju zahtijevaju da ih se primi i pošalje u redove narodno-oslobodilačke vojske. Oružane akcije protiv okupatora danas su u Dalmaciji česta pojava, a partizanski napadi protiv oružanih snaga neprijatelja dobivaju sve veći značaj.

Smatramo, da je, u interesu daljnjeg uspješnog razvitka narodno-oslobodilačke borbe i radi pravilne orijentacije kako komunista, tako i svih rodoljuba u toj borbi, uputno da osvjetlimo ulogu pojedinih političkih grupacija u dosadašnjoj etapi narodno-oslobodilačke borbe.

Prije svega potrebno je osvrnuti se na ulogu, koju su odigrali četnici u narodno-oslobodilačkoj borbi protiv okupatora.

Pred nama je pismo Vrhovnog Štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda. Evo nekoliko izvadaka iz tog pisma, koje pokazuju ulogu četnika i Draže Mihajlovića u Narodno-oslobodilačkoj borbi:

»Draža Mihajlović je sve do početka mjeseca oktobra odbijao svaku vojnu akciju s tvrđenjem da je preuranjeno. Poslije toga naš je štab sklopio sa Štabom Draže Mihajlovića sporazum po kojem se obje strane obvezuju, da će lojalno potpomagati jedna drugu. Partizani su u to vrijeme oslobodili od okupatorskih četa teritorij od bosanske granice (a teritorij od bosanske granice prema Sarajevu su očistili bosanski partizani) do Gacka i do najbližih mjesta Beograda. U skladu s postignutim sporazumom s Dražom Mihajlovićem naši su partizanski štabovi dozvoljavali četničkim organizacijama, da razvijaju na oslobođenom teritoriju svoju djelatnost, da mobiliziraju istomišljenike četnike, jednom riječju da uporedo sa našim štabovima formiraju na tom teritoriju svoje štabove s istim pravima. Prvi put su četnički odredi nastupili u vojnu akciju protiv okupatora na dva mjesta početkom oktobra i to na izričit poziv našeg štaba«.

Nadalje se u pismu govori, kako je Štab n. o. p. o. predložio poslije toga Draži Mihajloviću da se formira zajednički operativni štab i civilna vlast izabrana na demokratski način, ali je oba prijedloga Draža Mihajlović odbio. »No, ne gledajući na odbijanje tih dvaju osnovnih prijedloga našeg štaba, na toj konferenciji bio je ipak postignut kompromisni sporazum, koji je nanovo uredio odnose između četnika i partizanskih odreda. Za ilustraciju naše dobre volje u tom pogledu napominjemo, da je naš štab već drugi dan po potpisu sporazuma s Dražom Mihajlovićem poslao njegovom štabu 500 pušaka i 40.000 metaka za puške iz tvornice pušaka i municije, koju su partizanski odredi oteli iz ruku okupatora.«

»Tek nakon nekoliko dana poslije tog sporazuma pojedini četnički oficiri i komande otkriveno su počeli nastupati protiv partizanskih odreda. U Požegi Užičkoj su u vlaku uhapsili komandanta prvog šumadijskog partizanskog odreda Milana Blagojevića, koji je bio opskrbljen svim potrebnim dokumentima; četnički oficiri u Požegi, koji stoje pod komandom Draže Mihajlovića (Požegu su oslobodili partizani pa su je ustupili Draži Mihajloviću da bude centar njegovog štaba) druga Blagojevića su poslije strahovitog mučenja ubili. Naš štab je protiv tog zločina uložio protest ali nije htio iz tog zločina napraviti povod za

bratoubilačku borbu. Dan poslije toga neka četnička banda zaustavila je automobil sa municijom, koji je bio namijenjen za frontu kod Valjeva, ubili šofera i partizana koji je pratio kamion, te uništila automobil. Istodobno su u Kosjeriću oficiri Draže Mihajlovića, razoružali partizansku stražu, uhapsili su osoblje partizanske komande mjesta, strahovito mučili (pekli na ognju) partizanske povjerenike, silovah dvije učiteljice koje su radile u partizanskoj komandi, te konačno ubili 9 ljudi. Kasno u noći između 1. i 2. novembra izvršili su sve pripreme za napad na Užice, Ivanjicu i neka druga mjesta, u kojima su bile partizanske posade. Kad su izvršili napad istodobno su povukli sve svoje trupe koje su se nalazile na fronti s partizanima protiv Njemaca kod Kraljeva i Valjeva, i počeli s tim trupama opći napad na partizanske odrede. Četnici Draže Mihajlovića koji se nazivaju i koje naziva londonska vlada »redovnom vojskom kraljevine Jugoslavije« započeli su tog momenta otkrivenu bratoubilačku borbu i otvorili su frontu okupatorima«.

»Dodajmo, da su Njemci iskoristili izdaju Draže Mihajlovića te su na pet mjesta počeli s ofenzivom protiv oslobođenog teritorija. Ali svih pet pokušaja bili su potpuno skršeni pod neumiljenim udarcima naših četa«. (Međutim kako smo naknadno izvješteni Dražini četnici nisu uspjeli u svojim namjerama, nego su nakon dvomjesečne borbe potpuno poraženi od partizana).

»Danas je jasno zbog čega je Draža Mihajlović napao i zbog čega je odbijao naše apele«.

»Kod zarobljenih oficira Draže Mihajlovića i u četničkim štabovima, koje su zaposjele partizanske čete bih su nađeni dokumenti po kojima se vidi: 1) da je Draža Mihajlović služio dvojici gospodara. Obćavao londonskoj vladi na svoj način, davao lažne informacije, i tako dobio od londonske vlade priznanje kao vrhovnog komandanta oslobodilačkih četa u Srbiji. 2) Istodobno je bio povezan s Njemcima od kojih je dobijao novac za »boj protiv komunizma«, to jest za boj protiv oslobodilačkog pokreta u Srbiji. To je prije nekoliko dana potvrdio javno i Nedić na beogradskom radiu«.

Iz navedenih citata pisma Vrhovnog štaba n. o. p. o. jasno se vidi nastojanje i dobra volja Štaba n. o. p. o. za lojalnu saradnju s četnicima u borbi protiv okupatora, a sa strane četnika u Srbiji, nasuprot, saradnja s okupatorima i izdajstvo narodno-oslobodilačke borbe.

A zar su bolji četnici u Bosni, Lici i Dalmaciji?

Opće poznato je da isto tako javno saraduju s talijanskim okupatorima vođe četnika Niko Novaković (Longo)¹ iz Knina, zatim Branko Bogunović, Brković, Đujić, Paja Popović³ i drugi. Ovi su izdali narodno-oslobodilačku borbu i otvorili frontu Talijanima uslijed čega su partizani bili primorani da napuste Drvar. Nikada ne bi talijanski okupatori došli do Drvara, da nisu četnički vođe prema sporazumu s Talijanima, napustili položaje koji brane prilaz k Drvaru. Imamo u rukama pismo štaba puka

² Vidi knj. 1, dok. br. 29, napomena 5.
³ a vidi knj. 1, dok. br. 31, napomena 4.

»Petar Mrkonjić« podpisano od Branka Bogunovića i Đujića. U ovom se pismu pozivaju komandanti, komandiri i vodnici pukova u Drvaru, Srbu, Dinari(!)⁴ i Kozjaku(!),⁵ da dođu na historijsku sjednicu, 14/XII na kojoj će se raspravljati pitanje čišćenja naših šuma od komunističkih bandi. Na kraju pisma se upućuje četnike da ponesu sobom oružje i neka se ne boje Talijana. Da su potrebni još drugi dokazi, koji govore o zajedničkoj saradnji četnika sa okupatorima protiv komunista, a znači i protiv narodno-oslobodilačkog pokreta.

Upoznat ćemo čitaoce »Izveštaja« sa sramotnom izdajom Paje Popovića, vođe četnika u okolini Knina. U prvoj polovici mjeseca augusta krenuo je iz Šibenika i okolice partizanski odred, da s oružjem u ruci vodi borbu protiv Talijana i njihovih slugu ustaša. Dok se je odred nalazio na planini Promini (nedaleko od Drniša) prišao je partizanima Paja Popović i obećao komandiru odreda, da će ih on prevesti na oslobođenu teritoriju u pravcu Drvara i pojačati njihov odred sa seljacima iz Knina i okolice. Naši partizani, misleći da je Paja Popović čestiti borac srpskog naroda, pristali su da ih kroz taj kraj provedu četnici. A Paja Popović, taj izrod srpskog naroda predvodeći sa četvoricom četnika noću naš odred, kada je došao na određeno mjesto, istrčao je ispred odreda i nestao sa četvoricom četnika, a na partizane se istog momenta osula mitraljeska vatra sa strane Talijana, koji su u dogovoru s Pajom Popovićem čekali u zasjedi. Kašnje smo doznali da Paja Popović šuruje i pijančuje s Talijanima, vozi se s njima u automobilu i za judine novce prodaje srpski narod.

Mogli bi navesti i druge dokaze (kod nas u Splitu n. pr. politiku srpskog komiteta, popa Urukala i dr.), koji bi nam potvrdili, da četnici kako u Srbiji, tako u Bosni, Lici i Dalmaciji: 1) sarađuju s okupatorima Njemcima i Talijanima, 2) otvaraju frontu okupatorskoj vojsci i 3) izdaju narodno-oslobodilački [...],⁶

⁴ i ⁵ Na Dinari i Kozjaku nije bilo četnika.
• Nedostaje kraj dokumenta.

BROJ 16

**OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 31. SIJEČNJA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA
O FORMIRANJU BATALJONA NA SEKTORU IZMEĐU NERETVE
I DUBROVNIKA¹**

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

OKRUŽNOM KOMITETU K. P. H.

M a k a r s k a

Dragi drugovi!

Na sektoru između Neretve i Dubrovnika formirat će se 1. partizanski bataljon² koji će na tome sektoru vršiti i vojne operacije. On će trebati da se sa istoga teritorija i ishranjuje. U tu svrhu potrebno je da Vi preko Kotarskog Komiteta Metković, mobilišete tamošnju partijsku organizaciju na prikupljanju hrane u Neretvanskim selima za izdržavanje ovoga bataljona.

Isto tako stavite u dužnost partijskoj organizaciji da prikuplja obavještenja o kretanju i namjerama neprijatelja i da te informacije dostavlja ovome novom formiranom bataljonu, kako bi mogao na vrijeme preduzeti mjere protiv neprijatelja u pravcu kuda bi se on kretao.

Drug Crni,³ koji će vam donijeti ovo pismo, razgovarat će sa vama detaljnije na licu mjesta kada se sastanete. Ovo vam pišemo da shvatite vrlo ozbiljno i da učinite sve sa Vaše strane da se pruži što jača pomoć ovome bataljonu.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

31. I. 1942.

**Pokrajinski komitet
Komunističke partije Hrvatske
za Dalmaciju
Org. sekretar:
Bajer,⁴ v. r.**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/307.

² Na tom području nije formiran bataljon. Tek u drugoj polovici 1942. godine formirana je Neretvanska četa. Vidi dok. br. 64.

³ Ivan Mordin

⁴ Ivan Amulić

IZVJEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA PRI GLAVNOM ŠTABU
NOP ODREDA ZA HRVATSKU VLADIMIRA POPOVIĆA OD SIJEČNJA
1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP ODREDA JUGOSLAVIJE
O IZVEDENIM AKCIJAMA I OTPOČINJANJU OKUPATORSKO-
-KVISLINŠKE OFANZIVE NA KORDUN¹

Dragi drugovi,

[...]

Drugovi iz Dalmacije nam javljaju: da je Sinjski odred 23-XII izvršio napad na žandarmerijsku stanicu kod Panja (most na Cetini), ubio dva žandarma, jednog ranio, a 15 žand. je zarobljeno sa čitavom spremom i oružjem.²

Solinski partizani su likvidirali dva ustaše 15. XII.³

Livanjski odred je kod Duvna vodio borbe s Talijanima. Prema nezvaničnim vijestima poginulo je i zarobljeno 19 talij. vojnika, među njima i 3 oficira.

U Kninskom kotaru situacija se pogoršala.⁴ Harače četnici s Talijanima protiv partizana. Partizanski odred koji tamo operiše u vrlo je teškom položaju. Ranije tamo nije postojala part. org., a od rata protiv SSSR-a malo su drugovi poslali kadra u taj kraj, — pa nam se t.o sada grdno sveti. Masovno je raspoloženje i u tom kraju za SSSR, ali su reakcionarni velikosrpski elementi uspjeli za momenat da stvore neraspoloženje kod jednog dijela naroda protiv domaćih komunista. Posljednjih dana narod je ipak počeo prezirati slugansku ulogu četničkih vođa s Nikom Novakovićem (Longom)⁵ na čelu. Šaljemo vam prepis pisma koje je uputio Štab I puka »Petra Mrkonjića« narodno-oslob. četničkih odreda, iz koga se jasno vidi da se sva njihova aktivnost svodi na borbu protiv nas uz pomoć i podršku okupatora.

Za druga Brku⁶ javljaju da se još uvijek nalazi u vojnoj tal. bolnici, da ga čuvaju karabinjeri i da je sa zdravljem dobro. Konkretnije o njegovom položaju nisu do sada ništa mogli saznati. Učiniće sve da ga oslobode, ali ne obećavaju uspjeh, jer su uslovi vrlo teški.

Vrlo se mali broj ljudi odaziva pozivima za ustaško-domobransku vojsku u Dalmaciji. Uslovi za omasovljenje partiz. odreda iz dana u dan su sve povoljniji. Nedostatak je u sposobnom komandnom kadru.

Šibenički odred se povukao u Liku. Broji oko 100 naoružanih boraca. Na badnji dan vršena su masovna hapšenja u Slavoniji i u Primorju. U Požegi je uhapšeno oko 125 ljudi; u Brodu 120, u Bjelovaru 96, u

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, dok. br. 18, fas. 31, k. 1708.

² Vidi dok. br. U, napomenu 2 i knj. 1, dok. 135, napomena 5.

³ Vidi knj. 1, dok. br. 132, napomena 8.

⁴ Vidi dok. br. 7.

⁵ Vidi knj. 1, dok. br. 29, napomena 5.

⁶ Rade Končar

Pakracu 80. Većina uhapšenih je jugoslavenski orijentisana, ima mnogo HSS-ovaca, manje naših simpatizera i 5 part.

Prema nepotvrđenim vijestima Talijani su u Delnicama ubili 120 ljudi, u Crikvenici 10. I ovdje većina jugosl. orijentirana. U Primorju i Gorskom Kotaru Talijani su zabranili kretanje iz mjesta u mjesto pod prijetnjom strijeljanja. Odredi su u stalnim borbama, no još nemamo zvaničnog izvještaja.

Juče su ustaše sa domobranima, potpomognuti Njemcima i Talijanima, započeli ofanzivu na Kordunu. Od Karlovca su pošli prema općini Bović (u blizini Karlovca). Pavelić je prije ofanzive išao na položaje. Pale sva srpska sela od Karlovca prema Boviću. Ubijaju žene, djecu, sve što zateknu kod kuće. Danas je na Zagreb, kolodvor stigao transport od oko 400 žena, staraca i djece povezanih u lančeve sa Korduna. U istim vagonima dopremili su i nešto izgladnjele stoke. Putnici i prolaznici nisu mogli gledati taj strašan prizor kada su ustaše na samom kolodvoru kundačili svezani narod. S obzirom na iskustva kordunaških partizana, nadamo se da će i ova neprijateljska ofanziva ostati bez uspjeha. Hitno smo javili ličkom i slavonskom štabu da pojačaju ofanz. akcije, što će doduše teško ići zbog ogromnog snijega.

— Šaljemo vam jedan akt II pješačke domobranske pukovnije, da se malo nasmijete.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

VJ

BROJ 18

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMA-
CIJU BR. 130 OD 3. VELJAČE 1942. O NARODNOOSLOBODILAČKOM
POKRETU U DALMACIJI¹

Slava drugu Ivančicu!

Dne 27. januara umro je u bolnici drug Jerko Ivančić² borac-heroj narodno-oslobodilačke borbe. Drug Ivančić je podlegao ranama od zvijerskog mučenja na policiji. Uza sve to što su ga tri tjedna strahovito mučili drug Ivančić je ostao do kraja vjeran svome narodu i svojoj Komunisti-

⁷ Vladimir Popović

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Jerko Ivančić, sekretar Rejonskog komiteta KPH za Varoša u Splitu i član MK narodne pomoći, uhapšen je 6/7. siječnja 1942. godine (vidi Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/2—1, k. 509) i podlegao mučenju 27. siječnja. Vidi dok. br. 225, napomena 4.

čkoj partiji. Drug Ivančić će ostati uza svim rodoljubima, koji će osvetiti njegovu smrt.

Narodno-oslobodilački pokret u Dalmaciji: (nastavak)

U prošlom broju³ smo osvijetlili, koju su ulogu u Narodno-oslobodilačkoj borbi odigrali četnici. Sada hoćemo da osvijetlimo ulogu i značenje političke grupacije, koja je poznata kod nas pod imenom jugoslavenskih nacionalista. U stvari to nije neka jedinstvena politička grupacija koja predstavlja jednu organizacionu cjelinu ili koja bi imala jedinstvene poglede na aktuelna (politička) pitanja.

Što je onda zajedničko kod svih tih koje nazivamo jug. nacionalistima i po čemu se razlikuju od drugih stranaka u Dalmaciji? Od postanka Jugoslavije nacionalisti su u toku 20 godina potpomagali sve velikosrpske režime. Jedni su to radili iz uvjerenja da je centralizam Beograda neophodan za održanje Jugoslavije; drugi, uglavnom gospodski krugovi, da bi osigurali svoje interese i privilegije, koje su pokrivali idejom jugoslavenstva. Tokom godina su čas jedna, čas druga grupacija jug. nacionalista, odnosno njihovi predstavnici učestvovali u velikosrpskim vladama, koje su oslanjajući se na njih provodile svoju politiku u našim krajevima. Nacionalisti ne samo da nisu koračali zajedno sa hrvatskim narodom u njegovoj borbi za ravnopravnost protiv velikosrpske hegemonije, nego su podržavali stanje koje je odgovaralo interesima velikosrpske gospode i užeg kruga svojih pristaša. Njihov je stav prema borbi hrvatskog naroda bio negativan.

Iz ovoga je shvatljivo da nacionalisti imaju i danas dodirnih tačaka sa velikosrpskim elementima, a jedan dio njih je u najtješnjim odnosima s četnicima. Unatoč takve ranije političke djelatnosti nacionalista, mi komunisti smo im predlagali iskrenu i lojalnu saradnju u narodno-oslobodilačkoj borbi. Naš stav je bio saradivati sa svim političkim grupacijama i svim iskrenim rodoljubima bez razlike na političku pripadnost. Ali u današnjem momentu razvoja političkih prilika i narodno-oslobodilačke borbe smatramo da nije štetno ni suvišno ukazati na tu uzornu povezanost jug. nacionalista sa velikosrpskim elementima. Tim više to smatramo potrebnim istaknuti, šta i danas postoji idejno politička srodnost među jug. nacionalistima i četnicima. A kod jednog dijela nacionalista je dokazano učešće skupa sa velikosrbima u protunarodnom djelu saradnje s Talijanima. Pitanje odnosa nacionalista u Dalmaciji prema četnicima je od velikog značaja i zato je nužno stvar osvijetliti.

Imali smo prilike da pročitamo projekte nacionalista o »drugoj Jugoslaviji«. U tim projektima nema ni riječi o demokratskim pravima i samostalnosti pojedinih naroda Jugoslavije. A što se tiče socijalnih i ekonomskih mjera koje su predviđene u tim projektima, one u bitnosti liče na fašizam. A da je fašizam danas najgore zlo i najveći neprijatelj slobode i nezavisnosti svijeta naroda, to valja da nije potrebno dokazivati.

³ Vidi dok. br. 15.

Ili ako uzmemo npr. stav pojedinih predstavnika nacionalista napram Hrvatima i Hrvatskoj seljačkoj stranci uvidjet ćemo, da je istovjetan sa stavom velikosrpskih reacionera. Ovi nacionalisti identifikuju sve pristaše HSS i Hrvate uopće sa razbojničkim ustaškim bandama Pavelića. Iz ovakvog shvatanja proizlazi da je isključena bratska saradnja srpskog i hrvatskog naroda za svoje oslobođenje. Ovakav stav prema Hrvatima izaziva šovinističku mržnju kod Srba i objektivno bi doveo do bratoubilačke borbe između Hrvata i Srba. Mogli bi navesti i druge primjere, da dokažemo našu tvrdnju o idejno-političkoj srodnosti pogleda jug. nacionalista sa velikosrpskim reacionerima u pitanjima narodno-oslobodilačke borbe. U svom praktičnom djelovanju neki su jug. nacionalisti provodili skupa sa velikosrpskim reacionerima izdajničku i protunarodnu politiku. Oni su kočili i ometali rad i borbu protiv okupatora; spriječavali svoje pristaše da pristupaju partizanskom pokretu, a s druge strane dozvoljavali i odobravali im upisivanje u GIL i Dopolavoro. Pojedini nacionalisti su sjedili zajednički s Urukalom u raznim odborima, koji su formirani privolom Talijana, razumije se, uz protuusluge u borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta. Pri okupljanju i organiziranju nacionalista jedna struja je neprestano na raznim sastancima i konferencijama bila protiv saradnje s komunistima, a ukoliko su neki od njih »zastupali mišljenje« da se dođe u kontakt s nama, to je bilo sa svrhom da dobiju kontrolu nad radom komunista. Pojedini od njih su otvoreno prijetili i bili spremi na denuncijacije. Karakterističan je slučaj koji se je zbio na prefekturi. Rodoljubi su unutar Banovinske zgrade ispisali parole u narodno-oslobodilačkom duhu. S time je jedna grupa činovnika većinom nacionalista obrazovala delegaciju, koja se pred talijanskim vlastima ogradila od ispisanih parola, a time izvršila izdaju i denuncijaciju ostalih činovnika.

Zar ovakova djelatnost jednog dijela nacionalista nije u suprotnosti sa herojskom borbom, koju vode srpski, hrvatski, slovenski i drugi narodi Jugoslavije za svoju slobodu? Zar to nije onaj isti rad koji provode četnici s Dražom Mihajlovićem na čelu, a o čemu smo pisali u prošlom broju »Našeg izvještaja«?

Iznoseći izdajničku djelatnost jednog dijela nacionalista mi s time ne mislimo poricati da među nacionalistima nema iskrenih rodoljuba, naročito kod omladine, koji vole svoj narod i iz dna duše mrze tuđina i njegove plaćenike. Nasuprot treba priznati, da su poštteni nacionalisti zagovarali narodno-oslobodilačku borbu i time joj pružili izvjesnu moralno-političku podršku. U izvjesnoj mjeri oni su i praktički na razne načine poslužili borcima za oslobođenje našeg naroda ispod tuđinskog jarma. Što se ovi iskreni rodoljubi nisu u većoj mjeri angažirali u toj borbi, krivnja leži na onim njihovim predstavnicima, koji istina nisu htjeli da pođu putem saradnje s okupatorima i izdajstva svog vlastitog naroda, ali koji se s druge strane ni u najmanjoj mjeri nisu htjeli da založe i povedu svoje pristaše u narodno-oslobodilačku borbu. Oni nisu davali direktive svojim pristašama za otpor i aktivnu borbu protivodnarodivanja i fašiziranja našeg naroda, nisu im davali uputstva da vode

borbe protiv okupatora u tvornicama, uredima, školama i javnom životu uopće. Pod izgovorom da je prerano voditi borbu i da su naše snage slabe naprama vojničkim snagama neprijatelja krio se krajnji oportunizam i kukavičluk ovog dijela predstavnika jug. nacionalista. Namjesto da se javno ograde i ustanu protiv narodnih izdajnika oni su svojim stavom omogućili, da jedan dio njihovih pristaša pođe za četnički i reakcionarno orijentiranim vođama. Nadodati ćemo još i to da bez borbe i kidanja svih veza sa narodnim izdajicama od Nedića pa do Draže Mihajlovića ne može biti zajedničke saradnje nacionalista sa drugim iskrenim rodoljubima i borcima.

Nužno je istaknuti još i to da svi nacionalisti, u većaj ili manjoj mjeri, vode najveću brigu o zauzimanju vlasti nakon što okupatori budu protjerani sa naše rodne grude. Ne možemo se oteti dojmu da nacionalisti prilaze i traže saveznike, kako bi se pomoću njih dočepali vlasti, a da sami doprinesu što manje žrtava za to. Oni po prilici rezonuju ovako: drugi neka se bore i ginu, a mi ćemo zasjesti na vlast. Jedan ugledni nacionalista je od samog početka nakon dolaska okupatora izjavio je spreman na sporazum s komunistima, ali tek da se stupi u akciju nakon poraza i sloma vojnih snaga osovine, tj. u drugoj etapi, kada nastane pitanje zauzimanja vlasti, a u isto vrijeme kategorički je odbijao učešće njihovih kadrova u partizanskim odredima. U jednom nedavno izdanom letku iz redova nacionalista izdavači određuju svoj stav za saradnju opet zbog bojazni za buduću vlast i društveni poredak. Napokon pokušaji nekih nacionalista u posljednje vrijeme da se nametnu partizanima Solina i Livna također govori o tome, da je lakomost za vlast i rukovodstvo najizrazitija crta kod jug. nacionalista, koja se očituje u sve većoj mjeri kod onih, koji su bliže reakcionarnim krugovima. Nitje dovoljno izricati samo riječima saglasnost s narodno-oslobodilačkom borbom nego treba aktivno učestvovati i biti spreman doprinositi žrtve u toj borbi; i žigosati izdajnike te borbe.

Kod vođa nacionalista danas djela još ne odgovaraju riječima, a ni misli kod mnogih nisu iskreno uz narodnu borbu.

Partizanske akcije u Dalmaciji. — Dne 24. I. su narodni partizani ispilali na cesti Klis—Dugopolje 30 telegrafskih stupova. Za vrijeme ove akcije naišla su dva talijanska kamiona. Partizani su napali kamione te ih uništili/* Ubijen je jedan fašistički vojnik a ostali su razoružani i pušteni. Partizani nisu imali gubitaka. Fašistička vojna komanda poslala je kaznenu ekspediciju u selo Dugopolje. Fašisti su u selu digli u zrak sa minama 14 kuća, opljačkali hranu i novac, a vino i rakiju prolili. Ubili su 7 seljaka, među kojima su jednog starca od 60 godina polili petroleumom i zapalili.

⁴ Noću 25/26. siječnja Solinski NOP odred je rušio prugu i telefonsko-telegrafske stupove kod Dugopolja. U tom momentu naišla su dva talijanska kamiona sa pet vojui-a, koji su pušćanom vatrom zaustavljeni. Jedan šofer je ubijen a drugi ranjen. Kamioni su zapaljeni a talijanski vojnici su pušteni. Ujutro je talijanska vojska blokirala Dugopolje. Pored ostalog nasilja zapalili su u zaseocima Ban i Caktaši 14 kuća i ubili sedam naših simpatizera. Vidi dok. br. 35 i 221.

BROJ 19

**IZVJEŠTAJ KOMANDE SEKTORA TREBINJE — DUBROVNIK OD
3. VELJAČE 1942. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA
ZA HERCEGOVINU O AKCIJAMA PARTIZANA I SITUACIJI
U SREDNJOJ I JUŽNOJ DALMACIJI¹**

KOMANDA SEKTORA
TREBINJE—DUBROVNIK

Broj 8
Dana: 3. II. 1942. g.

**OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA HERCEGOVINU**

[...]

4) Sada vam dostavljamo izvještaj od drugova iz Dalmacije:

Znamo da čitava ona ekspedicija, koja je prije 10 do 12 dana bila otišla za Mostar, sada se iz Mostara vraća i ukrcava na brodove. Oni pojedinačno govore, a ta se verzija podržava, da navodno idu za Rijeku (F'ijumu), ali mi smo vidjeli da konvoj iz Gruža idu prema istoku, dakle ili natrag u Italiju ili u Grčku, odnosno Tursku. Oni na brodove krcaju pješadiju, komoru i cijelu ratnu spremu. Juče i danas (29. i 30. januara) nije otišao ni jedan konvoj, a poznato nam je da je juče bio obustavljen čitav saobraćaj, pa i lokalni.

28. januara uveče sva je vojska bila u pripravnosti. Govorka se o nekoj podmornici² i nekom razaraču koji bi navodno operisali pri Jadranu. Moral trupa je loš. Zale se na lošu hranu i zimu. Poznato nam je da ih je nekoliko smrznutih dovedeno sa položaja u ovdašnje bolnice koje su pune ranjenika, tako da ih odvođe u Italiju. Vojnici se pojedinačno vrlo loše izražavaju o vojno-političkoj situaciji sila osovine. Kamioni kao i tenkovi su još ovdje. U Zagrebu se osniva Hrvatski sabor. Članovi su: Poglavlak, svi doglavlaci, pobočnici i još neki ustaški funkcioneri, dalje svi narodni poslanici, članovi bivšeg Hrvatskog sabora iz 1918. godine, koji su pripadali Hrvatskoj stranci prava (pravaši), kao i oni narodni poslanici birani 1938. godine, na Mačekovoj listi. Članovi novoga Sabora osnivače³ imunitet do konca 1942. godine. Dubrovački narodni poslanik profesor Roko Mišetić nije zauzeo stanovište na ovu vijest. Ovdje je stigla okružnica iz Zagreba da vojska ima pravo rekvirirati sve životne namirnice za potrebe vojske, što je već izazvalo nezadovoljstvo.

U cijeloj Hrvatskoj moraju se radi vojne evidencije prijaviti vojnim referentima svi muškarci rođeni od 1900. do 1901. god., osim Zidova, Cigana i pravoslavni. Koji se ne prijavi u roku, upućuje se popunidbe-

¹ Prijepis izvještaja (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NOB, reg. br. 1/22, k. 1708.

² Vidi dok. br. 225, napomena 5.

³ Ovo je vjerojatno omaška, a po smislu bi trebalo da stoji »uživače«.

nom zapovjedništvu (vojnom okrugu). Ponovo se vrbuju radnici za Njemačku.

Čujemo da je u [..]⁴ krajevima, na stotine ljudi umiru od gladi.

U Splitu je bačena bomba na oficirsku menzu.⁵ Ubijen je jedan kapetan i 14 oficira je ranjeno. Za smrt ovoga kapetana ubijeno je 12 talaca, a 200 novih muškaraca je uhapšeno. U Šibeniku su svi intelektualci uhapšeni. Sto osuđeni što deportirani. Kod Knina su partizani odbacili Talijane 15 kilometara. U Gradcu (između Makarske i Metkovića) su partizani ubili logornika,⁶ našto su žandari uhapsili 7 mladića, koje je narod oslobodio. Ima mrtva 3 žandarma. U to vrijeme je naišao jedan parobrod sa hranom, koji je zaplijenjen, te hrana podijeljena narodu, a jedan dio zadržan za partizane.⁷ Nakon dva dana došli su Italijani sa ratnim brodom te stali pucati na pristanište, našto su se partizani povukli i odveli kao taoce načelnika i jednog fratra.

U Zatonu kod Dubrovnika razrivena je cesta, te je jedan kamion pao u provaliju; ima jedan mrtav Talijan i 3 ranjena narednika. Ustaški komandant Pelješca zatražio je 2000 vojnika da uspostavi red na Pelješcu.

Drug »Crni«⁸ je oslobođen iz Mostarske bolnice, ali je još bolestan te se ne može da kreće.

Manje akcije se vode po cijelom Primorju, Neretvi, Pelješcu, Vrgorcu itd. U tamošnjim krajevima narod sav stoji uz partizane, koje obilno pomaže sa svim potrebama, te se skoro očekuju jače akcije. Ove akcije vodi Komunistička partija, te narod ima zato puno povjerenje u uspjeh. Imaju radio-aparate, te obavještavaju narod o događajima. Kako vidite, drugovi, ima akcija svugdje; čujemo da su u Hrvatskoj jače akcije, kako pričaju putnici koji dolaze iz Zagreba za Dubrovnik, samo ove u gradu su najlošije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar,
Rade Pravica⁹ s. r.

Komandant,
Petar Božović¹⁰ s. r.

⁴ U prijepisu izvještaja na ovom mjestu tekst je nečitljiv.

⁵ Vjerojatno se odnosi na bačenu bombu 7. siječnja 1942. godine u oficirsku menzu u Solinu. Vidi dok. br. 11, napomena 6 i dok. br. 214, 225 i 438.

⁶ Jozo Medar

⁷ Prema direktivi Okružnog komiteta KPH Makarska, uslijed pomanjkanja sredstava za ishranu, povratila se u Gradac grupa od 18 partizana. Na prijavu jednog špijuna, 23. siječnja 1942. godine, uhapšeno je 7 drugova iz ove grupe. Iste noći, partijska organizacija u Gradcu sakupila je preostale pripadnike grupe i pripremila ih za oslobodjenje uhapšenih. Istodobno, dat je zadatak svim ostalim grupama u općini Gradac da se naoružaju, presijeku telefonsko-telegrafske veze, poruše ceste, postave zasjede i spriječe pristizanje pomoći žandarima. Ujutro 24. siječnja, izvršen je napad na oružničku postaju u Gradcu u kojoj su se nalazili pohapšeni drugovi. Prilikom napada poginuo je jedan omladinac. Da bi demoralizirali napadače i zatvorenike, žandari su bacili kroz prozor trećeg kata Milorada Stipića. Ostali zatvorenici su se pobunili, i žandari su ih tako izranjavali, da je ranama podlegao Andrija Andrijašević. Ova blokada trajala je tri dana, za koje vrijeme vlast na području cijele općine bila je u rukama ustanika. Cijeli narod općine Gradac i okolnih sela sudjelovao je u rušenju cesta i mostova u selima Zivogošće, Drvenik, Zaostrog, Brist i Bačina. Posjećeno je oko 100 telefonsko-telegrafskih stupova.

Pri napadu na Gradac zaplijenjen je motorni jedrenjak »Merkur« sa 10,5 vagona hrane. Uz učešće cijelog naroda, hrana je iskrcana i evakuirana. Na taj način stvorena je materijalna baza za proširenje ustanka. Vidi dok. br. 411, 443 i 455.

⁸ Ivan Mordin, ubijen iz zasjede od Nijemaca u selu Kaboš, kod Stona, 10. veljače 1944. god., kao član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁹ Zarobljen od četnika i strijeljan lipnja 1942. godine.

¹⁰ Vojo Popović.

PROGLAS POKRAJINSKOG ODBORA NARODNE POMOĆI ZA
DALMACIJU OD 3. VELJAČE 1942. U POVODU ZLOČINA FAŠISTA
I APEL ZA PRUŽANJE POMOĆI¹

RADNICI, SELJACI, SVI RODOLJUBI!

Fašistički teror iz dana u dan sve više divlja nad našim narodom. Bande talijanskih fašista i njihovih plaćenih slugu ustaša neprestano hapse, interniraju, prelaćuju i ubijaju najbolje sinove hrvatskog naroda i žele da u krvi uguše sve što je u našem narodu napredno i rodoljubivo.

Širom naše Dalmacije iz dana u dan se nižu i redaju novi i novi zločini tih nečovjekih barbara, koji divljačkim nasiljem hoće da uvedu svoju »novu kulturu« i neki novu poredak.

Svi sudski, općinski, policijski zatvori, žandarmerijske i karabinjerske kasarne prepune su naših sinova, muževa i žena. U njemu se na najsvirepiji i sredovječni način tuku i do smrti muče naši rodoljubi od kojih fašistički zlikovci hoće da iznude željena priznanja.

Radnici, seljaci, rodoljubi i građani!

Prošlih dana je prolivena krv naših najboljih sinova u Splitu i u raznim mjestima Dalmacije Dne 15. I, strijeljana su kao taoci tri rodoljuba: Orlić, Boljat i Batiin.² Fašisti se nisu, usudili, niti da objelodane imena naših boraca već su ih kukavički i kriomice izveli u splitsko polje i tamo ih mučke poubijali. Vrhunac zvjerstva fašistički razbojnici su postigli ubijstvom borca heroja narodno-oslobodilačke borbe, varoškog težaka Jerka Ivančića.³ Oni su ga najcrnje batinali tako da su mu povrijedili sve unutarnje organe, a zatim mu pojedine djelove tijela pekli, tako, da je umro u najgroznijim mukama ostajući do kraja vjeran i dosljedan svom narodu.

Jednaka mučenja provode fašistički barbari nad rodoljubima Jozi Ružiću, Andri Bubalu, Vuškoviću, Piploviću i mnogobrojnim drugim hapšenikima kojima prijeti ozbiljna opasnost po njihov život. Na isti način zlostavljaju fašistički krivci i žene. Naročito su podvrgnute zlostavljanju i mučenju Duplanić, Morović, Reić koje se već nalaze u teškom stanju u bolnici.

Teror crnih košulja divlja nesmanjenom žestinom po cijeloj pokrajini. Tako su u Šibeniku u svoje vrijeme fašisti strijeljali 26 rodoljuba a 23 osudili na smrt. U zadnje vrijeme su opet u Šibeniku strijeljana 8 a u najbližoj okolici 20. U Kninu i okolici broj ubijenih se penje na 600. U Solinu je ubijeno 10 boraca a četvorica ranjeni. Ovih dana je u istom mjestu uhapšeno 420 ljudi a veliki broj je u bjegstvu pred reakcijom.

¹ Jedan primjerak proglasa (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, KP-27/330.

² Strijeljani su: Ranko Orlić, Vinko Boljat i Silvestar Batiin. Vidi dok. br. 204, 210 i 218.

³ Vidi dok. br. 18, 225 i 247.

U Dugopolju, za osvetu što su partizani tog kraja napali jednu auto-kolonu i uništili 2 kamiona, crnokošuljaši su trećeg dana upali u selo i izvršili nad golorukim seljacima divljački pokolj. Zapalili su 14 kuća, ubili 7 ljudi, a jednog starca od 60 godina polili benzinom i živog izgorili.⁴ Po kaštelanskim poljima popalili su poljske kućice. U Komiži na Visu uhapsili su 40 ljudi što su izgladnjeli tražili kruha i slobode. I tako fašistički barbari po cijeloj Dalmaciji vrše divljački teror i istrebljivanje našeg naroda.

Radnici, seljaci i rodoljubivi građani!

Protiv fašističkoj nemani diže se na oružje čitav naš narod. Naši hrabri partizani vode krvavu borbu sa tuđinom, da ga definitivno i zauvijek protjeraju sa naše rodne grude. Narodi Jugoslavije u svojoj borbi protiv osovinskih osvajača doprinose svoj udio i pomažu opću borbu koju vode sve napredne snage čovječanstva i slobodoljubivi narodi svijeta na čelu sa velikim i moćnim narodima Sovjetskog Saveza protiv fašističkih barbara. Naše vjekovne neprijatelje moramo istjerati iz naše zemlje, a njihove plaćenike — izrode srpskog i hrvatskog naroda, kao najpodlije izdajnike uništiti.

Radnici, seljaci i svi iskreni rodoljubi!

Kako ste se odazvali prošli put zimskom pozivu Narodne Pomoći, da pomognete oružanu borbu koju vodi naš narod, moralnim i materijalnim sredstvima, tako i ovaj put učinite svoju dužnost. Prolivena krv naših boraca vapije za osvetom. Dajmo sve od sebe, da ti naši junački borci, koji padoše u toj teškoj i neravnoj borbi, budu osvećeni. Učinite da fašističke ubice i zločinci za svako i najmanje svoje zlodjelo budu dostojno kažnjeni. Krv za krv, smrt za smrt!

Pomognite žrtve reakcije! Pomognite obitelji stradalih! Pokažite pred fašističkim krvnicima svoju punu solidarnost sa stradalima. Pokažite svoju mržnju i revolt prema faš. krvolocima. Pomognite svim svojim moralnim i materijalnim sredstvima, bilo to u novcu, hrani, odijelu ili bilo kakovim drugim prilogom oružanu borbu, koju vodi naš narod za nacionalnu slobodu. Pomognite svim raspoloživim sredstvima naše hrabre partizane, koji su se zakleli na svoj život, da će fašizam biti zauvijek uništen.

Slava poginulim borcima!

Slava strijeljanim borcima Orliću, Boljatu, Batinu!

Slava borcu — heroju Ivančiću!

Živjeli naši hrabri partizani!

Živjela borba svih slobodoljubivih naroda na čelu sa Sovjetskim Savezom za uništenje fašizma!

Živjela oružana borba za slobodu i nezavisnost svih naroda Jugoslavije!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Split, 8. II. 1942. g.

Pokrajinski odbor Narodne Pomoći

* Akcija je izvršena 24. siječnja 1942. godine. Vidi do'c. br. 443, napomena 4.

DIREKTIVA POKRAJINSKOG ODBORA NARODNE POMOĆI ZA
DALMACIJU POČETKOM VELJAČE 1942. OKRUŽNIM ODBORIMA
NARODNE POMOĆI ZA ORGANIZACIJU ODBORA I NJIHOVIM
ZADACIMA¹

Dragi drugovi!

Obzirom na sve jaču reakciju fašističke okupatorske vlasti u našoj zemlji — koja u posljednjim časovima iskorišćuje sve svoje najbrutalnije i krvavije metode, da se osveti našem narodu što se ujedinjuje u borbi za oslobođenje i za uništenje fašizma — svakim je danom sve više žrtava krvave fašističke reakcije.

Pune su fašističke tamnice našim čestitim rodoljubima. Mrcvare i ubijaju fašistički banditi naše poštene radnike, seljake i građane. Streljanja naših najboljih boraca su na dnevnom redu. Fašistički pljačkaši naših sloboda i imovine žele se održati što dulje, a jer uviđaju i osjećaju kratkotrajnost svog pašovanja, bijesne. U svom bjesnilu napadaju na sve što je pošteno i ispravno.

U takvoj situaciji, a obzirom na predstojeći sve ozbiljniji i sve jači otpor našega naroda, kao i obzirom na odlučnu borbu za oslobođenje od okupatora i borbu protiv fašizma do njegovog uništenja, našoj organizaciji Narodne pomoći nametnute su teške i osobito važne dužnosti.

Danas: Briga za hiljade članova obitelji naših drugova seljaka, radnika i poštenih građana lišenih slobode i mogućnosti privređivanja. Briga za obitelji stotina najboljih sinova našega naroda — hrabrih partizana, koji se već danas s oružjem u ruci bore za slobodu svog naroda i svoju. Opskrba potrebnim sredstvima nekoliko desetaka jakih formacija partizanskih odreda. Materijalna pomoć hiljadama žrtava krvave fašističke reakcije i svih slojeva našega naroda, zatim pravne i moralne pomoći svim našim čestitim rodoljubima, koji tu pomoć trebaju, — to su sve dužnosti Narodne pomoći.

Sutra: Obzirom na razvoj događaja na istočnom frontu, u svijetu uopće i posebno kod nas, koji idu na štetu i uništenju fašizma za uvijek, Narodna pomoć stoji pred zadacima osobitog značaja i presudne važnosti za ishod započetog velikog djela na uništenju fašizma i oslobođenju od okupatora. Sutra će Narodna pomoć trebati da oskrbljuje veliku narodnu vojsku. Trebati će da se brine za hiljade i hiljade članova obitelji tih boraca i da namiruje sve potrebe jedne velike vojske u borbi na frontovima kao i njene pozadine. Za to Narodna pomoć treba već da počiva na solidnim temeljima uzorne organiziranosti i planskog rada.

Nikada kao danas nije bilo toliko važno, da se rad Narodne Pomoći obavlja što brže i pravilnije u svim pravcima i na svim područjima, jer nikada do sada nije Narodna pomoć stajala pred tako važnim zadacima.

¹ Jedan primjerak dokumenta (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, KP-27/347.

Od nas — od svih čestitih rodoljuba, bez obzira na klasu, političku ili vjersku pripadnost, traži se da pokažemo i dokažemo svoju volju, sposobnost, borbenost i odlučnost kako u borbi tako i u radu i da Narodna pomoć postane silna, jaka, organizacija i masovna narodna organizacija.

Pokrajinski Odbor Narodne pomoći uvidivši važnost Narodne Pomoći u općoj velikoj borbi naroda za uništenje fašizma proveo je reorganizaciju rada u cijeloj pokrajini. Narodna pomoć postavljena je na osnovi kako može da udovolji zadacima koje joj današnja situacija nameće.

Poduzetim mjerama u tom pravcu nije do danas nažalost postignuto onoliko koliko je potrebno i moguće. Nisu još postignuti rezultati ni u materijalnom i u političkom pogledu, a što više nisu do danas otklonjeni mnogi nedostaci uglavnom organizacionog karaktera.

Da bii Narodna pomoć bila ono što mora da bude, da bi mogla svim svojim dužnostima udovoljavati na vrijeme i pravilno, da bi u pogledu političkog djelovanja što bolje uspijevala, te da bi se u čitavoj pokrajini provodio pravilan rad potrebno je poduzeti i što prije ostvariti slijedeće:

I. a) Dopuniti i pojačati eventualno Okružne, Mjesne i Seoske odbore N. P. koji su oslabili.

b) Postaviti povjerenike u manjim selima i zaselcima, gdje još ne postoje.

II. Uspostavili redovnu vezu sa P.O.N.P.² i osigurati kanal za dopremu robe P.O.N.P.

III. Proširiti rad u svim pravcima. Akciju prikupljanja priloga za N.P. treba pojačati i rastegnuti na sve antifašistički raspoloženo pučanstvo, bez obzira na klasu, političku ili vjersku pripadnost. Prikupljanju priloga u naravi (hrana i roba) treba posvetiti osobitu brigu, treba pronaći sigurna mjesta gdje će se ista pohraniti, te voditi tačan popis o primljenom i izdatom.

Pored ostalih, jedan od glavnih dužnosti N.P. je briga za žrtve reakcije, pa je nužno tom pitanju posvetiti osobitu pažnju. Svaki slučaj dobro ispitati i u koliko je potrebno, dati pomoć čim prije. Pored novčane ili materijalne pomoći treba svagdje, gdje se za to ukaže potreba pomagati žrtve reakcije moralno. Koristan savjet, umjesna utjeha prijateljske i iskrene posjete, te pravilna objašnjenja izvjesnih događaja ima se smatrati potrebnim i korisnim djelovanjem N.P. u odnosu prema žrtvama reakcije.

Članovi Okružnog odbora N.P. trebaju sve aktiviste odgajati i osposobljavati za političko djelovanje, prilikom prikupljanja priloga, treba ih osposobljavati za eventualnu zamjenu članova Okružnog odbora N.P.

Osnovni principi rada treba da budu: Savjest, konspiracija i disciplina, bez ovih osnovnih principa ne može se zamisliti naš rad, pa se od odbornika Okružnih odbora osobito traži, da u tom pravcu djeluju na članove mjesnih i seoskih odbora kao i na povjerenike.

² Pokrajinski odbor narodne pomoći.

Pored osnovnih dužnosti Okružni odbori moraju organizirati rad na cijelom području tako da, raspolažu sa što točnijim podacima o slijedećem :

I. Točan pregled novčanog poslovanja u cijelom okrugu.

II. Pregled stvari sa kojima raspolaže Okružni odbor u cijelome okrugu.

III. Pregled članova N.P. u cijelom okrugu, preko mjesnih i seoskih odbora i povjerenika. Pored ukupnog broja članova treba voditi pregled po staležima.

IV. Popis žrtava reakcije posebno onih kojima se daje pomoć.

V. Iznos pomoći koja se daje mjesečno i prosječno po jedinicama.

Za olakšanje rada u cijeloj pokrajini, prilaže se formular za sastav mjesečnog izvještaja, sa potrebnim uputstvima, koje izvještaje Okružni odbor ili Mjesni odbor gdje ne postoji Okružni, imaju redovno mjesečno, a najkasnije do 10 dana u slijedećem mjesecu dostaviti P.O.N.P. U ovom izvještaju sadržan je blagajnički obračun kao i stanje skladišta. Sa obračunom treba Pokrajinskom odboru dostavljati i novac, koji Okružnim ili Mjesnim odborima nije potreban. Taj novac, koji se dostavi treba unijeti u izdatak tog obračuna. Također sa obračunom treba slati iscrpan izvještaj o radu u tom mjesecu.

Od svih članova okružnih i Mjesnih odbora, traži se strogo pridržavanje svih uputstava i tako što skorije otklonjenje svih ranijih nedostataka. Rad svih odbornika biće strogo kontroliran i svaki je za svoj rad odgovoran i materijalno i moralno. Od svih drugova zahvaćenih radom na narodnoj pomoći očekuje se potpuno razumijevanje situacije i uočenje dužnosti koje nam ta situacija nameće. Moramo biti svjesni odgovornosti za rad koji provodimo i tek tada i tako ćemo doprinijeti svoj udio velikoj našoj stvari.

Sve ovo gore spomenuto isticano je do sada mnogo puta, pa je opet nužno da se ponovo istakne, a to s razloga što mnogi drugovi svoje dužnosti ne izvršavaju zdušno i predano i što su u radu prilično komodni i površni iako to ne bi smjelo nikako da bude.

Naš rad je sastavni dio borbe — odlučne borbe svih porobljenih naroda sa hrabrim Sovjetskim Savezom na čemu — za slobodu i sretnu budućnost svih naroda. U toj borbi mi moramo učestvovati punim svojim snagama.

Zato drugovi podvostručimo svoje snage i sposobnosti u radu koji vodi našoj slobodi i sretnoj budućnosti !

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pokrajinski Odbor Narodne Pomoći
za Dalmaciju

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 131 OD 14. VELJAČE 1942. O NARODNOOSLOBODILACKOM POKRETU U DALMACIJI¹

Narodno-oslobodilački pokret u Dalmaciji (nastavak)²

Danas postavljamo pitanje, kakvu je ulogu u narodno-oslobodilačkom pokretu odigrala HSS, prije sloma najjača stranka u Dalmaciji. Ponajprije treba da naglasimo opće poznatu činjenicu, da HSS u ovom pokretu nije odigrala nikakvu pozitivnu ulogu. O stavu HSS prema borbi hrvatskog naroda piše »Borba« organ Komunističke partije Jugoslavije još u oktobru slijedeće:

»Nema sumnje, da je krvava marioneta Pavelić u samom početku postigao izvjesne rezultate u Hrvatskoj time, što je uspio da pokrene jedan šovinistički talas kroz hrvatske gradove i sela. No i to bi bilo premalo za njegovo učvršćenje. Pomogla mu je jedna druga činjenica, naime: politika zvaničnog vodstva HSS, politika iščekivanja, politika spriječavanja borbenog jedinstva hrvatskog naroda, politika pasivnog toleriranja pa čak i odobravanja strahovitih zločina, koje je Pavelić provodio i još pravi u ime hrvatstva. Treba otvoreno reći, da je baš ta politika pomogla najviše privremenom učvršćenju Pavelića na vlasti, da je — drugim riječima — ta politika objektivno predstavljala jedno od najvažnijih uporišta i rezervi okupatora hrvatske zemlje i neprijatelja cjelokupnog slobodoljubivog čovječanstva. Svi iskreni hrvatski patrioti, a u prvom redu komunisti, već su onda u samom početku naglašavali da će takva politika zvaničnog vodstva HSS nanijeti hrvatskom narodu strahovitu štetu i da je aktivni otpor i borbeno jedinstvo sa ostalim narodima Jugoslavije jedini put, koji vodi hrvatski narod istinskoj nezavisnosti i slobodi. Ti isti patrioti već su onda naglašavali, da će hrvatski narod i ići tim putem, htjeli to neki ljudi ili ne htjeli, da će bar politika iščekivanja sve više izolirati od hrvatskih narodnih masa baš nosioce takve politike. Tako se i desilo. Hrvatski narod se počeo da diže protiv Pavelićevih bandita i okupatora. Taj borbeni talas povukao je i najborbenije i najistaknutije ljude iz vrhova HSS, a naročito veliki dio srednjeg i nižeg aktiva HSS u borbu protiv ustaša, što je sa druge strane izazvalo početak ustaškog proganjanja HSS uopće. Takav će položaj ubrzati proces sazrijevanja i opredjeljenja borbenih frontova u Hrvatskoj. Više se neće postavljati pitanje samo: ili sa okupatorima ili za istinsku hrvatsku slobodu, nego i: ili sa hrvatskim narodnim masama ili bez njih i protiv njih. Sada je posljednje vrijeme da se neki rukovodioci i aktivisti HSS izjasne: s kim upravo hoće da idu. U protivnom slučaju ostat će sami. Tako danas stoje stvari u Hrvatskoj. Nema sumnje da će takvo raščišćavanje pomoći

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geätet-neru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Vidi dok. br. 18.

ne samo hrvatskom narodu, da spere sa svog imena ljagu, koju su mu nanijeli ustaški zločinci, nego će i biti od najvećeg značaja za cio daljnji razvitak oslobodilačke borbe sviju naroda Jugoslavije.«

Kako su se izvjesni vođe HSS u Dalmaciji izjašnjavali za narodno-oslobodilački pokret, to smo mi komunisti prišli tim vođama, da pomognemo raščišćavanje u njihovim redovima i da ih aktivno privučemo narodno-oslobodilačkom pokretu. Ali sada, nakon dva mjeseca razgovora, možemo reći samo to, da su oni umjesto koraka napred pošli korak nazad. Na jednu stranu ti vodi još uvijek nisu uvidjeli, da zvanično vodstvo HSS spriječava svaku borbu, te se drže one »discipline« koja vodi oda-lečivanju od naroda. Nadalje su mnogi od njih kukavice i oportunisti, te govore, da je njihova zadaća čuvati stranačke kadrove a ne uzalud boriti se i ginuti. Oni kukavički i danas odbijaju, da svojim pristašama muški i otvoreno barem kažu, da se treba boriti protiv okupatora i ustaša; ali se narod u Dalmaciji i bez njih odlučno bori bilo u demonstracijama bilo u planinama s oružjem u ruci protiv okupatora i ustaša. Dok se narod bori, HSS-vi vođe skrivaju se od straha u rupe ili koče borbu naroda. Oni koji su prije smatrali sebe jednim pravim rodoljubima i dobrim Hrvatima, danas u porobljenoj Dalmaciji mirno gledaju, kako fašisti talijaniziraju naš živalj, dopuštaju upisivanje u fašističke organizacije, spriječavaju izraz nacionalnih težnji kod omladine, mirno gledaju, kako fašisti zvijski ubijaju hrvatske sinove i kćeri. HSS u Dalmaciji nosi velikim dijelom odgovornost za pogibiju sinjskih partizana, za popustljivo držanje građanstva u gradovima prema mjerama fašističkih vlasti, za odnarođivanje naše omladine, za ustaške pokolje. Odbijajući naše prijedloge za otvorenu borbu protiv okupatora, dok je narod već prihvatio borbene parole Komunističke partije, vođe HSS potpuno su se odbile od naroda. I tako oni i ako nisu prišli otvoreno okupatorima, svojim stavom pomažu okupatora i ustaše, a spriječavaju i izdaju borbu naroda.

Ovakovog stava vodstva vjerno se drže i ovdašnje vođe SDS-a. Izgovor za ovakvo svoje držanje nalazi SDS u tome, da bi otvorena borba protiv okupatora bila na štetu progonjenim Srbima, koje su talijanski okupatori tobože zaštitili. Na taj način SDS na svoj način ide na ruku politici Urukala koji otvoreno sarađuje sa okupatorima. Međutim, varaju se vođe SDS, ako misle, da je ta politika u interesu i po želji srpskog naroda u Dalmaciji. Taj narod je već prozreo izdajničku politiku Novakovića, Popovića, Urukala i sličnih. Stoga ako pristaše SDS žele, da budu stvarno uz srpski narod, onda treba da idu junački putem otvorene borbe protiv okupatora i njihovih sluga, a ne onim putem kojim ih guraju velikosrpski reakcionari emigranti u Splitu.

I tako se može reći jasno svima, da vođe građanskih stranaka u Dalmaciji bilo radi izdaje, kukavičluka, bilo iz nerazumijevanja, ili krivog shvaćanja situacije neće da učestvuju u nacionalno oslobodilačkoj borbi onako kako to prilike zahtjevaju. Naprotiv u njihovim redovima sve se više jačaju tendencije protukomunističke, protudemokratske i protunarodne borbe, tendencije saradnje sa okupatorima.

Mi komunisti, međutim, nanovo pozivamo sve iskrene rodoljube bez obzira na njihovu nacionalnu i stranačku pripadnost da se priključe junačkoj borbi koju vodi naš narod protiv fašističkih osvajača i njihovih slugu ustaša i velikosrpskih četnika. Narod će u toj velikoj borbi sigurno pobijediti, a sa onima koji su na riječima nacionalni a u stvari izdajice, on će obračunati kako treba i kako zaslužuju! (svršetak)

Novi Pavelićev demagoški trik

Hrvatski narod vodi oštru borbu protiv stranih osvajača i njihovog slugu Pavelića; on hoće da obaranjem Pavelića opere ljagu, koju mu je nanio ovaj fašistički zločinac. U borbu ulaze najšire mase hrvatskog naroda, a naročito pristaše HSS bez obzira na izdajnički stav zvaničnog vodstva HSS. Da bi bacio narodu prašinu u oči i spriječio njegovu borbu Pavelić je obnovio hrvatski Sabor i u njega imenovao izdajničke vođe HSS-a. On time tobože hoće da podijeli vlast sa reakcionarnim vođama HSS-a. Ali hrvatski rodoljubi dobro znaju da taj tobožnji hrvatski sabor treba da sakrije činjenicu da je hrvatski narod porobljen i opljačkan. Hrvatski narod će s oružjem u ruci istjerati fašističku gamad iz Hrvatske i smatrati sve one izdajnicima, koji su imenovani u Pavelićev marionetski sabor.

Krvava mučenja se nastavlja!

Fašističke zvijeri nastavljaju sa groznim mučenjem rodoljuba na splitskoj policiji. Dan na dan odnose polumrtve ljude sve krvave i ispečene sa policije u bolnicu. Jedan je liječnik rekao, da se splitska bolnica pretvorila u tamnicu punu detektiva. Po krevetima leže žrtve fašističkog zvjerstva i okrutnosti. Jednu mladu djevojku iz dana u dan svlače голу i šibaju. Mnogi rodoljubivi borci su na smrt izmučeni. Ljudi koji imaju na policiji posla vidjeh su, da su iz policije ovih dana iznijeli jednog mrtvog čovjeka. Slučajni posjetilac u jednoj sobi vidio je potpuno okrvavljenog čovjeka. Pričaju seljaci, koji dolaze u grad, da su na groblju opet mučke strijeljali nekolicinu rodoljuba. — Krv za krv, smrt za smrt! To treba da nam bude jedina misao u borbi protiv fašističkih zvijeri.

Fašisti vrše u Split popis pučanstva, da bi valjda jedanput u pregovorima dokazali svoje pravo na hrvatski Split. Pozivamo svo građanstvo, da sabotira ovo popisivanje, da traži da im se imena pišu hrvatski kao i svi podaci, da što više raznim izgovorima onemogućava popisivanje. Na pitanje koje ste rase. odgovorite, da ste Hrvati ili Srbi. Ne plaćajte popisivačima nikakove pristojbe.

Omladinu sile da se upiše u gangsterske organizacije

Krvavi bi fašisti htjeli, da što više otruju našu omladinu, da je talijaniziraju, da iz nje stvore špijune. Nebrojano ima slučajeva, da su fašisti

u školi i tim gangsterskim organizacijama ispitivali djecu o roditeljima. Djeca su u svojoj naivnosti govorila istinu, a fašisti su zatvarali roditelje. Krvavi fašisti hoće da imaju u svakoj porodici špijuna, pa stoga sile roditelje da upisuju svoju djecu u GIL. Čak pozivaju po noći u stanove, da zaplaše roditelje. Na brodogradilištu su otpustili 60 naučnika, jer se nisu htjeli upisati u GIL. Roditelji! Za spas svoje djece, nemojte popustiti. Junački izdržite sve nalete, ma što se dogodilo ne dajte da vam djecu odgoje, za lopove, gangstere, ubojice i mučitelje. Omladino! Ostani vjerna svom narodu! Obračunaj se onim pokvarenjacima, koji vrše među omladinom sramnu špijunažu i proganjaju poštene drugove!

Demonstracija žena u Makarskoj

Žene iz općine Makarska su se sakupile pred općinsko poglavarstvo i tražile hranu, koja se već dugo nije davala. Bilo ih je 160—200. Žandari skupa sa ustašama su pokušali istjerati, i nekoliko su žena istukli. Jednu su ženu iz sela Tučepi lakše ranili u ruku. One se nijesu dali rastjerati već u grupama demonstrirali. Dvije su uhapšene i osuđene po 10 dana zatvora. Sutradan se odmah dijelilo brašno po 1/2 kg. na glavu. Žene su spremne i dalje da se bore. Ugledajte se u hrabre Makaranke!

BROJ 23

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJCA NOP-a IZ SPLITA OD 15. VELJAČE 1942.
PK KPH ZA DALMACIJU O ŽELJI JEDNOG PUKOVNIKA BIV. JUG.
VOJ. ZA USPOSTAVLJANJE VEZE I ZA SURADNJU SA NOP¹

15 II. 42.

Zan,²

1) Pukovnik³ želi bezuvjetno razgovarati s jednim našim odgovornijim čovjekom. Želio bi da nam dade neke sugestije za sada i za buduću borbu. Veli, da je za suradnju na bazi N.O.B. Ljuti se što se ništa ne poduzima da se stvori jedinstveni front. Kaže da je njegovo mišljenje da se s naše i s jugoslav. strane sve svodi na kavanske razgovore. On da će sa svoje strane učiniti pritisak na jugosl. da se već jednom pride ozbiljnim razgovorima o saradnji. — U pogledu instruktivnog rada partiz. borbe, veli da je spreman napisati, samo da se pobrinemo za mašinu i

¹ Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, Mikroteka NOB, CK KPH — Zagreb, film 52/535—536.

² Vjerojatno se odnosi na Ivana Amulića, organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Redakcija nije mogla utvrditi ime na koga se odnosi.

tipkače a dakako i za stan. Dali ja mogu u toj stvari sve uraditi po vlastitom nahodenju?

U pogledu sastanka sa nekim našim odgovornim čovjekom, veli da odredimo mjesto i vrijeme i da će on tu doći.

Bio je na terenu kod Lećevice. Prešao je s kurirom preko Kozjaka.

O tome kad se budemo vidjeli.

2) U Zagreb ide i R[...]e c,⁴ dakako i kurir. Vjerovatno za nedjelju dana. Danas u ponedjeljak otišao je novinar Barišić na Korčulu. Po kakvom poslu za sada neznam. R[...]e c vadi legitimaciju, dakle legalizirao se.

U ovu grupu jug. nebi još ubrojili i Dr Mimicu.⁵

Jugosl. imaju vezu s jug. emigracijom preko radio stanice u Istočnoj Bosni, a R[...]e c s kurirom preko Sofije. Osim toga postoji veza preko kurira.

Poruči po malo kad da se nađemo da mi usmeno odgovoriš na ovo

1 drugo [...] ⁶ da ti dopunim o pukovniku. Po mogućnosti u utorak po potine, ili već i danas oko 6 h, ako je to moguće.

Karlo''

⁴ Poručnik Jugoslavenske kraljevske vojske Stanislav Rapotec je stigao u Split 3. veljače 1942. godine. Njega su Britanska služba za posebne zadatke (S.O.E.) i Komanda jugoslavenskih trupa na Srednjem istoku uputili u siječnju 1942. godine podmornicom na Mljet gdje je stigao 16. siječnja. Rapotec je u Splitu uspostavio kontakt s četničkim vojvodom njom Trifunovićem-Birčaninom, Nikom Bartulovićem, Dankom Anđelinovićem. Jurom Amerićem i drugim jugoslavenskim nacionalistima, s predstavnicima HSS i SDS. Prikupivši potrebne podatke o četničkom pokretu u Splitu, Dalmaciji i Jugoslaviji uopće, vratio se poslije nekoliko mjeseci u Kairo. Vidi dok. br. 24, 25, 26, 28, 34, 108 i dok. br. 225. napomena 5.

⁵ Mimica dr Tomo

⁶ Na ovom mjestu tekst je nečitak.

⁷ Vjerojatno se odnosi na Rudolfa Primorca. U izvješčaju Štaba IV operativne zone od 5. kolovoza 1942. godine glavnom štabu NOP odreda Hrvatske, pored ostalog, piše:

»U štab ove Zone stigao je major bivše jugoslavenske vojske Primorac, dobar borac i rodoljub. Kako nam je za vrijeme svog boravka u Splitu služio kao obavještajac, to nam je po dolasku u Ovaj Stab dao neke informacije u pogledu četnika i samog Birčanina [...]« Vidi knj. 3, dok. br. 15, Arhiv VSS, arhiva NOB, reg. br. 44/2, k. 1490A.

BROJ 24

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJCA NOP-a IZ SPLITA OD SREDINE VELJAČE 1942. PK KPH ZA DALMACIJU O RADU I DJELOVANJU U SPLITU RAPOTEC STANISLAVA, PORUČNIKA BIV. JUG. VOJ. KOJA JE BRITANSKA SLUŽBA ZA NAROČITE ZADATKE UPUTILA IZ KAIRA¹

IZVJEŠTAJ BR. 8.²

1) Ra-ec³ odlazi u Ljubljanu a od tuda u Zagreb, u Zagreb odlazi i onaj kurir »naš čovjek« ali par dana docnije, tako po svoj prilici u ponedjeljak. Iz razgovora sa R-com izvučena su ova njegova razlaganja, koja su u vezi sa njegovim dolaskom u Split.

a) Ako u proljeće Sovjeti budu uspeli tući Njemce, doći će nesumnjivo do desanta na Balkanu, desant će se izvršiti u Dalmaciji ili u Grčkoj. Glavna dužnost (t. j. Ra-eca) da ispita mogućnost desanta u Dalmaciji. U tu svrhu dobiva iz raznih strana u Dalmaciji informacije potrebne za to. sređuje ih, a kao glavni pomagač i stručnjak služi mu zet suca Marovića (to je neki Glavinić) za ovog čovjeka veli R-ec, da je najpovjerljivije lice u vezi s tom stvari. Preko Jugoslavije proći će kao desantne trupe Češka i Poljska legija a također i engleske trupe. Cesi bi krenuli prema Češkoj, a Poljaci prema Poljskoj. Engleske trupe jedan deo će krenuti u pomoć Cesima i Poljacima, a veći deo bi ostao na Balkanu. Što se tiče transporta četa i oružja za desant R-ec smatra da ne predstavlja za Engleze nikakvu zapreku tal. mornarica i vojska. Draža Mihajlović koji se sada nalazi u Istočnoj Bosni imao bi da za ovo vreme sredi i okupi četnike, da bi sa svojim ljudima, kako se R-ec izrazio »prihvatio« taj desant tj. D. Mihajlović bi trebao da dignu ustanak u pozadini i da očisti onaj deo teritorija kojim će prolaziti desantna vojska i na taj način olakšava prve operacije. Draža Mihajlović je dužan da okupi i sjedini sve snage (četnika) i da ih ne izloži u borbi sa Talijanima ti. treba da izbjegava veće borbe s Talijanima, da bi mogao u zgodan moment na proljeće pomoći desantu vojske iz Engl. Na primjedbu da četnici i onako šuruju s Talijanima on je prosto odbio i veli da su neosnovane takove tvrdnje, to je bio samo taktički potez. Do tzv. šurovanja došlo je samo tamo, gdje su četnici morali da se bore protiv više neprijatelja, kao na pr. ustaša i nekih pljačkaških banda, prosto razbojnika, na pitanje da ne misli sa time da su partizani »pljačkaške bande« on odbija (ali izgleda da oni nazivaju razbojničkim odredima sve one part, odrede koji su se suprostavili četnicima a drugo, oni na taj način pripremaju javno mnjenje za slučaj desanta da opravdaju postavljanje -svojih ljudi na rukovodeća upravna mesta).

On veli dalje: »time što su se privremeno i prividno priklonili Talijanima oslobodili su se trećeg neprijatelja t. j. Talijana. Sa ovakvim

KPH Zagreb, film 2/590-591.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisačem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NOB, CK

² Redakcija ne raspolaže izvještajima 1 do 7.

³ Rapotec Stanislav poručnik Jugoslavenske kraljevske vojske. Vidi dok. br. 23, napomena 4.

taktiziranjem četnici štede svoje ljude do desanta, koji su jako potrebni i koji u prvo vrijeme moraju osigurati prolaz desanta. Na pitanje jeli možda bila zgodna za jedan deo desanta Crna Gora, on veli da je nezgodna i to zato što u Crnoj Gori nema ni jednog četničkog odreda, tamo su — veli — samo partizani. O samom mjestu desanta neće da govori, ali nešto mnogo se susreće Makarska i Pelješac, po svojoj prilici on ima materijal za nekoliko položaja, a tamo. Engl. će morati izabrati mesto. Na pitanje pa kako mu ide taj posao veli da ide vrlo dobro.

Zatim on kaže da je istovremeno došao i za to da bi video kako su Jug. organizovani i da bi im pomogao u radu. Međutim kad govori o Jugosl. izražava se vrlo negativno, naziva ih da su kukavice i kafanski ljudi, koji se boje da ma što poduzmu i najglavnija im je zadaća očuvati svoju kožu. Veli da se ipak na tom polju radi i da su već organizovane neke grupe, koje će se širiti i priključiti četama Draže Mihajlovića kad uslijedi desant. Za Danu Andelinovića veli da je strahoviti kukavica i da se boji poduzimati bilo što.

R-ec dalje kaže da osim pripreme za desant na Balkanu istovremeno se vrši priprema za velike desante u Francuskoj i Norveškoj, svi bi ovi desanti morali uslediti u isto vreme.

Jugoslaveni imaju stalnu vezu sa jugoslavenskom emigracijom preko radio stanice u istočnoj Bosni, osim toga postoji veza i preko kurira koji stalno odlaze i dolaze. Sam R-ec je vezan preko kurira koji dolazi iz Sofije. (Ja smatram da bi o ovom kao i prošlom trebalo opširno izvjestiti naš C. K. da nas nebi iznenadio ovaj desant.)

2) U ponedjeljak je otputovao za Korčulu novinar Barišić, po kakovom poslu za sada neznam, ali je poslat preko R-eca. Ako netko ima vezu sa Barišićem javite mi, ako nema gledati ću ja sam nekako uspostaviti. Kao aktivni macher u ovom radu Jugosl. treba ubrojiti i dr. Mimicu.

3) Onaj pukovnik za koga sam Ti u ranijim izvještajima javljao, traži da razgovara ali otežem, on veli da je za saradnju, treba kaže da se stvori jedinstveni front. Veli dalje da će učiniti pritisak na Jugoslavena, jer kafanski razgovori ne dovode do ničega. Kaže da je ovih dana bio na terenu kod Lečevica i prešao sa vodičem preko Kozjaka i usput da je susreo jedan odred koji se je vraćao i da ih je napao zato što su u grupi išli, on im je kazao da moraju ići pojedinačno i odjeveni kao seljaci. Saglasio se da napiše instruktivni referat o karakteru i organizaciji gerilskih borba, ja sam pristao da napiše pa ćemo videti koliko to vredi.

4) U Trogiru se nalazi neki Novak Ivo. radiotelegrafista na brodovima, sin bačvara i bio je radiotelegrafista u Engleskom poslanstvu u Beogradu. Jednom je čovjeku nekom prilikom kazao da je on učinio nešto krupnog što više vredi nego da je ubio 150 Talijana i da još mora ostati ovdje radi neke važne dužnosti, premda mu svakog dana preti opasnost da ga Talijani uapse. Trebalo bi da se neki drug u Trogiru s ovim čovjekom razgovara i ispita kakav je on rad izvršio i što još ima da izvrši, ali samo oprezno, dobro bi bilo kad bi to bio neki Jugosl. naš simpatizer. (Svakako me obavesti ako tu stvar urediš.) On je povezan sa Jugosl.

5) Neki smetlar Matas Mate p. Tome radi ovde kao smetlar i vrši špijunažu za Ustaše i Talijane, vrlo često putuje.

6) Neka žena koja radi u oficirskoj menzi veli, kako oficiri znaju da se u Splitu nalaze neki ranjeni partizani i da će oni pregledati kuće za da ih pronađu. Voditi o tome računa — dobro bi bilo da ih se premesti ili otpravi negdje.

7) Dr. Z. izražava želju, da ide kao lječnik u partizane, trebalo ga poslati.

8) Tu su one žene emigratkinje (žena Price i dr.) trebalo bi ih poslati na kurs prve pomoći kao bolničarke poslati ih gore — javi mi čim prije ako se slažete da ih povežem.

9) Šaljem Ti ovu protokoliranu izjavu koju je dao neki radnik o streljanjima u Kraljevu a koga je ispitivao jedan Jugosl. Gr. samo mislim da je on nazvao četnike umesto partizane, pročitaj i učini s njim što hoćeš.

10) Postoji nekoliko oficira naših simpatizera, bili se moglo formirati takova grupica i raditi s njima neki pol. rad i pod rukovod. grupe intel? Javi mi odmah. (Sasvim odvojeno od celog našeg part. rada).

Pozdrav Kačić⁴

BROJ 25

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJCA NOP-a IZ SPLITA OD SREDINE VELJAČE 1942. PK KPH ZA DALMACIJU O RADU I DJELOVANJU JUGONACIONALISTA U SPLITU¹

IZVJEŠTAJ BR. 9

1) Danko Anđelinović se redovito sastaje svaki ponedjeljak na Solinskoj cesti br. 56 i to kod Trifunovića.² Isto tako u zadnje vreme zalazi svaki dan u Istarskoj ulici u Zagarevoj kući, obično dolazi oko 3 sata po podne uskoro ću znati kod koga zalazi, javiti ću Vam.

Kod D. Anđelinovića vrlo često u zadnje doba zalazi V. Segvić, stanuje u Solinskoj br. 18 onaj što je bio zatvoren i tužen za »prerevno« ispoljavanje Jugoslavenskog nacionalizma, posle kratkog vremena je bio pušten, kad je izišao, strahovito je klevetao na komuniste, da su kukavice, kako svi izdaju jedan drugog i kako su upropastili čitavu organizaciju i t. si. Drugovi u zatvoru daju vrlo gadnu ocenu tog tipusa, kao ulizicu

* Vidi napomenu 7, dok. br. 23.

¹ Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VH. Mikroteka NOB, CK KPH — Zagreb, film 2/592-593.

² Četnički vojvoda Ilija Trifunović-Birčanin.

i špijuna, on se za svo vreme dok je bio u zatvoru stalno slobodno kretao u kancelariji kvesture i stalno pozdravljao fašistički. Ovaj Segvić je još od ranije poznat kao varalica, prevarant i pokvarenjak, ali idejno žestoki jugosl. nacionalista. (Toliko radi karakteristike ovog Segvića).

U istoj kući Solinska 18. stanuje i Milohnić bivši kriminalni komesar u Splitu, a koji je također bio uhapšen i ja znam sigurno da su ga Talijani namjeravali internirati skupa sa njegovom obitelji, ali i ako je bio uhapšen vrlo brzo je bio pušten. Ovaj isti Milohnić zanima se i švercom. Talijani su ga često nagovarali da im služi kao denuncijant, jer da on pozna dobro komuniste, on nije pristao tako, makar on kaže ali ako nije pristao to sigurno samo iz straha, svakako je moguće da im on sad služi tajno. Ovaj Milohnić je inače idejni Jugoslaven i aktivno radi za Jugoslavene. Segvić koji stanuje u istoj kući u kojoj stanjuje i Milohnić služi kao veza između D. Andelinovića i Milohnića. Segvić stalno, redovito zalazi na kvesturu tako dobijamo interesantan kvartet Andelinović—Milohnić—Segvić—Kvestura. To treba znati a ja ću paziti i izveštavati.

2) R-ec³ je angažovao još jednog čovjeka kao kurira, a to je neki Earišić novinar, on je već bio na Korčuli kako sam Ti i ranije javio. Na pitanje zadano R-cu, zašto ne ide u Zagreb, odgovorio je da mu se ne žuri, da on ima 2 mjeseca vremena, ali da će uskoro ići on, onaj »naš čovjek« i ovaj Barišić. Barišić bi imao da u Zagrebu stupi u vezu sa

H.S.S.-cima a onaj naš čovjek sa Jugosl. nacionalistima, a instrukcije bi im davao R-ec. Znači već se ujedinjuju H.S.S-ci i Jugosl. nacional. Simptomatično je da je Jugosl. nacionalista Grisogono⁴ u Splitu (sin bivšeg ministra Grisogona) dolazio kod Ant. H.S.S. bivšeg i predlagao mu zajednički rad, koji on treba da u Splitu provede. Do nedavna su Jug. nac. znali samo da grde H.S.S-ce. Trebati će paziti na ovaj novi momenat — izgleda da je došla direktiva iz Londona za zajednički rad Jug. i H.S.S.

3) Iz Kaira je stigao jedan radiotelegrafista i tri radio stanice. Kod Knina će se osnovati jedna komanda. U Splitu organizaciju vodi neki advokat, izgleda da je indentičan sa onim advokatom, koji je bio ili je imao ići u Zadar za izdejstvovanje redovite potpore oficira i podoficira, koji nisu iz anektiranih krajeva. Svakako ću nastojati saznati, koji je to advokat. I tako jedna bi radio stanica trebala da se postavi u Istočnoj Bosni D. Mihajloviću, druga kod Knina, a treća oko Splita.

Jedan »naš čovjek« trebao bi da bude zaposlen na jednu od ovih radio stanica. Ali njemu je rečeno da sam bude spreman.

U Kaštelima stanuje neki bivši radnik radio telegrafista Damjanović, on je oženjen i viđa se u društvu sa biv. poruč. telegraf. Glavinićem (ovaj Glavinić je usko vezan sa R-com i on mu je pomagao u radu) sad bi trebalo izjasniti što je i kakav je ovaj Damjanović i svakako bi trebalo da se neki drug u Kaštelima poveže s njime, moguće da oni misle postaviti radio stanicu i u Kaštela, a možda ovaj Damjanović služi i za

³ Rapotec Stanislav (vidi napomenu 4 uz dok. br. 23).

⁴ Nenad Grisogono

drugo. Svakako treba nekoga odrediti da se upozna i da kontrolira ovog čovjeka u Kaštelima, a posle ga treba povezati samnom.

(Izvesti me kad urediš ovu stvar).

4) Celemir Pezelj (jugoslavenski šovinista POF), koji stanuje u Gospinici kod Pave Šegvića tražio je imena streljanih u Sinju, jer da »Radio London« želi objaviti njihova imena — sigurno kao žrtve i borce Jugoslavenskih nacionalista.

5) U ulici Kraljice Marije s desne strane, a prva kuća od lijevaone Deželić prema strijelištu, crveno bojadisana, cijela je zakupljena od Talijanske vlasti. Značaj, sadržina i rad u njoj drži se u najvećoj tajnosti prema svima koji nisu najuže sa njom povezani. Rad je u njoj permanentan, a osoblje presvučeni oficiri i podoficiri, radiotelegrafske struke, obavještajnog odeljka đeneralštaba. Zgrada je registrirana kao »Ministero di Lavori publici«. Na nekim su prozorima roletti stalno spuštene, a iz njih permanentan radiotelegrafski rad. Čuvaju zgradu agenti vojne obavještajne službe, ulaz vrlo strog, vrata drže sva zatvorena. Antena je vrlo kratka, po tome se zaključuje da je radiostanica ultrakratko talasna, a automobil je stalno tu i uvek prašan. Kuća u uskoj vezi sa glavnim đeneralštabom. Unutra je i željezna kasa u koju zatvaraju radiostanicu, ako se nešto mora diti u prostorije. Telefon je broj 33-85 (ovo treba znati pamtititi).

6) Jedan naš čovjek mogao bi kupiti neke delove i montirati jednu malu radio stanicu, ali koja bi vredila samo za Dalmaciju. Ako mislite da treba odmah mi javite.

7) Izgleda da bi se mogao angažovati jedan doktor talijanski koji je bio prijatelj onog ubivenog, a ako ne on sam, a ono neki drugi antifašista. Zato bi trebao nešto novaca, naime prirediti jednu skromnu večeru, koju bi udesila jedna naša cura i pozvala preko jednog mladog doktora još neke i tako uspostavila poznanstvo. Jesi li saglasan radi se od 200—300 lira (odmah mi javi). Šalji mi odgovor na neka pitanja uz prilog izvještaja, a i ono »pismo«.

Pozdrav *Kačić*'

¹ Vidi napomenu 7, dok. br. 23.

BROJ 26

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJCA NOP-a IZ SPLITA OD 17. VELJAČE 1942.
PK KPH ZA DALMACIJU O RAZGOVORU SA RAPOTEC STANISLA-
VOM, PORUČNIKOM BIVŠE JUGOSLAVENSKE VOJSKE KOGA JE
BRITANSKA SLUŽBA ZA NAROČITE ZADATKE UPUTILA IZ KAIRA¹

17-11-42

Žan,²

Evo još nekih podataka.

1) Iz razgovora sa R. .ec³ izvučena su ova njegova razilaganja, koja su u vezi s njegovim dolaskom u Split.

a) Ako Sovjetima bude u proljeće išlo dobro dolazi neminovno do desanta na Balkanu, ili u Grčkoj ili u Dalmaciji. Njegova glavna dužnost da ispita mogućnosti desanta u Dalmaciji. U tu svrhu dobiva iz raznih strana informacije za to potrebne, sređuje ih, a kao glavni pomagač i stručnjak služi mu zet suca Marovića. Za njega veli da je najpovjerljivije lice u vezi s tom stvari. Preko Jugos. proći će Poljske, Češke i Eng. trupe. [.. .]⁴ ne predstavlja prepreku. Draža Mihaljević ima sa povjerljivim ljudima, kako se R. . . izjasnio »prihvatiti taj desant«. Znači dužnost mu je da pozadinu digne i očisti dio teritorije i tako olakša prve operacije. Draža se sada nalazi u Istoč. Bosni.

b) Govorkanja o šurovanju s Tal. su neosnovana, već su to bili samo taktički potezi. Do tz. šurovanja došlo je samo tamo gdje su četnici morali da se bore protiv neprijatelja, kao nap. ustaša i nekih razbojničkih banda. On veli da to nisu partizani, već neki odredi bez vodstva koji samo pljačkaju i napadaju. Time što su se prividno priklonili Tal. oslobodili su se trećeg neprijatelja. Spominje neki slučaj u Hercegovini. Ovim taktiziranjem, kaže, štede ljude do desanta.

Posao kojega on obavlja veli da ide vrlo dobro.

U vezi sa desantom na Balkanu uslijediće isitodobno desant u Norveškoj ili Francuskoj.

2) U Trogiru nalazi se neki Novak Ivo, radiotelegrafista, sin bačvara. Putovao je kao telegraf, na brodovima i bio je radiotelegrafist u engleskom poslanstvu u Beogradu. Jednome je u razgovoru rekao da je učinio nešto krupnoga što vrijedi više nego da je ubio 150 Tal. i da još mora ostati ovdje (radi neke dužnosti) premda ga Tal. mogu svaki dan uhapsiti.

Izgleda da je u službi Jugosl. a posao sigurno u vezi sa zanimanjem. Neka se to izvidi u Trogiru.

¹ Snimak originala (rukopis, emilom) u Arhivu VII, Mikroteka NOB, CK KPH — film 52/537—538.

² Vidi bilješku 2 uz dok. 23.

³ Vidi bilješku 4 uz dok. 23.

⁴ U originalu nečitke dvije riječi.

3) Matas Mate p. Tome iz Hrvača, kod Sinja čovjek o kome sam Ti govorio da prijeti i da je sigurno u službi Tal. i ustaša smetlar je u Splitu.

Karlo⁵

BROJ 27

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 132 OD 19. VELJAČE 1942. O UVOĐENJU FAŠISTIČKOG PORETKA U DALMACIJU¹

[...]

Intrige velikosrpskih četničkih krugova

Kao u svim mjestima Dalmacije tako su u selu Postrani, općina Po-1 jiička, krili ljude da ne idu u Pavelićevu vojsku. Među ostalima krilo se je desetak ljudi, jugoslavenski orijentisanih nacionalista. Jednoga dana su neki od tih jugoslavenskih nacionalista izjavili da se neće više kriti, jer da je u Nevesinju sklopljen sporazum između Nedića i talijanskih okupatora. Oni su se sporazumili da se četnički odredi bore zajedno sa okupatorima protiv partizana, a velikosrpski krugovi bi za uzvrat došli na vlast u Bosni i dijelu Dalmacije.

Kako sa druge strane doznajemo bio je pred kratko vrijeme u Splitu delegat Draže Mihajlovića, da i on sa svoje strane pregovara o saradnji četnika s okupatorima i o tome da Bosnu i dio Dalmadije dođu pod njegovu tobožnju vlast. Srpski narode u Dalmaciji! Jugoslavenski nacionalisti! Ne dozvolite da svama trguju izdajice naroda! Pridite partizanskim odredima da zajedno sa hrvatskim i ostalim narodima Jugoslavije vodite oružanu borbu protiv okupatora i njihovih slugu ustaša i velikosrpskih četnika !

Fašisti u otetoj i prisajedinjenoj Dalmaciji pojačano uvode fašistički poredak.

Fašisti u prisajedinjenoj Dalmaciji sve više stežu okove narodu. Ovih zadnjih dana poduzeli su niz mjera, a u prvom redu uvođenje svih fašističkih zakona, kojima je svrha potpuno uvođenje fašističkog poretka. Tako su počeli osnivati razne provincijske komisije kao komisije za socijalnu pomoć i komisiju za nadzor tržišta, zatim su raspustili sve sindikate i ekonomske ustanove radničke klase kao okružne urede, burze rada

⁵ Vidi bilješku 7 uz dok 23.

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geätetneru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

itd. i u njih radi likvidacije imenovah komesare. Nadalje su odredili da svi radnici moraju dobiti »karte rada« da bi mogli odustati od našeg domaćeg života. To su već proveli kod lučkih radnika koje su se upisali u »Dopolavoro«. Na brodogradilištu su uveli 10-satno radno vrijeme, te izbacili šegrti koji se nisu htjeli upisati u GIL. Ove mjere na brodogradilištu su im uspjele, jer se radnici nisu dovoljno oštro oduprli preplašivši se fašističkih oružanih formacija, koje su došle da spriječe demonstracije radi 10-satnog radnog vremena. — Jedna od zadnjih mjera jest potpuno uništenje našeg zadrugarstva. Raspušten je Zadrugni Savez i sve njegove ustanove kao npr. Zadrugna Poljoprivredna Poslovnica, Savez ribarskih zadruga itd. Zatim su raspuštene: Zanatska, Trgovačka, advokatska itd. Komora, te Udruženje Trgovaca, Zanatlije itd. i imenovani komesari. Fašisti namjeravaju osnovati korporacije i u njih imenovati i neke domaće ljude. Oni namjeravaju hkvudirati sve jugoslavenske državne činovnike. U tu svrhu su za lipanj određeni ispiti državnih činovnika iz talijanskog jezika. Jasno da će ovi pasti na ispitima koji ne budu fašistima poćudni. Dok fašizam ovako sistematski uništava naš narod, sputava radničku klasu, smanjuje plaće, produžava radno vrijeme, uništava ustanove radničke klase, seljaštva i srednjeg staleža, izbacuje na ulicu radnike, namještenike i činovnike i na drugu stranu svojom politikom cijena i snabdjevanja izgladnjuje naše pućanstvo. Uza sve to ima među našim građanima, naroćito u tzv. »Višim« slojevima, ljudi koji još uvijek nisu shvatili situaciju, te" na razne načine surađuju sa okupatorima idu u deputacije, prihvaćaju se imenovanja u razne fašistićke ustanove itd. Spominjemo slućaj Ramilde Raćić, koja se ne samo prihvatila imenovanja u fašistićku humanitarnu komisiju, nego je i doćekala bandita Zerbina i poklonila mu se u Pućkoj kuhinji. Za uzvrat, a možda i radi još kojih drugih razloga njen muž Vatroslav Raćić dobio je svoju ulicu u Splitu. Sve se to događa u isto vrijeme dok naše rodoljube muće i ubijaju, narod gone u vojsku, oduzimaju svaku mogućnost zaposlenja i ishrane. Graćani Dalmacije! Onemogućimo nalet fašista! Sve što može neka se prihvati oružja, neka stupi u partizanske odrede. Oni koji ostaju kod kuće neka pojaćaju otpor protiv fašizacije i talijaniziranja. Rismeno odbijte svako imenovanje u bilo koju fašistićku ustanovu! Ne dopustite da imovina naših društava, udruženja, komora i zadruga prede u fašistićke ruke. Radnici! Ne uzimajte fašistićke »karte rada«. Poslodavci! Primajte u zaposlenje samo naše radnike i namještenike bez »karte rada«. Ne pristupajte fašistićkim zadrugama i drugim ekonomskim ustanovama. Državni činovnici! Rodoljubi! Onemogućite rad svih državnih ureda prije nego vas izbace. Sabotirajte rad! Stvarajte nered u administraciji. Radnici na brodogradilištu i drugim državnim poduzećima! Neka vam bude parola: što manje raditi a što učinimo neka bude pogrešno i loše! Graćani! Zigošite izdajice i sve one koji bilo pod kojom izlikom surađuju sa okupatorima. Nemojte dozvoliti nikakav dodir ni društveni ni privatni sa fašistima, okupatorima i onima koji s njima surađuju. Rodoljubi! Svaki gdje radi, gdje živi mora svom snagom ući u borbu protiv fašistićkih zvijeri i njihovih slugu. Svaki ćas neka je ćas borbe! Stvorimo jedinstveni neprobojni front protiv fašistićkih okupatora!

Borba naroda u Dalmaciji protiv okupatora i ustaša.

Jelsa—Hvar. Jedan odred rodoljuba upao je po noći u kasarnu financijske straže. Fina noi su se razbježali a rodoljubi su oduzeli 6 pušaka i 600 metaka. Na čitavom otoku vlada velika glad. U svim mjestima dolazi do sukoba radi hrane. Narod treba da se složi i da oduzme hranu iz vojnih i drugih skladišta. U vojsku su pozvani obveznici od 1890—1901. Oni se ne odazivaju pozivima. Nekoliko stotina obveznika krije se.

BROJ 28

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJCA NOP-a IZ SPLITA OD 20. VELJAČE 1942.
PK KPH ZA DALMACIJU O RAZGOVORIMA VOĐENIM SA
JUGONACIONALISTIMA U SPLITU¹**

2an,²

20. II 42.

Kurir — aktivista povratio se sa Korčule i izvjestio me o slijedećem:

1) U vezi sa materijalom kojega treba prebaciti na Korčulu dr. Arnerić³ ispričao je kuriru — aktivisti otprilike ovo: Veli da su jugoslaven-ski omladinci ispitali teren, dijelom otoka uz obalu te pronašli mjesto gdje Talijani uopće ne dolaze (s mora niti sa kopna). Na dva mjesta isko-pali su jame u koje će materijal biti smješten, dakako u jednu ili drugu već prema prilikama. Materijal je u obliku kanta i to prenošenje za one ljude koji će ga s brodicom prebaciti, da će izgledati kao švercovanjt ulja. Prebaciće se noću s brodicom. Sa obale jedan čovjek davaće zna-kove svijetlom i na taj način javljati dali je pristup slobodan ili nije. Akcija prebacivanja je već u toku. U tu svrhu otišli su na Mljet (ili Pe-lješac) veterinar sa Korčule (rođak America) i jedan drugi nepoznati. Veterinar je išao pod izlikom cijepljenja marve, te je ponio sobom seru-me, dok je drugi otišao pod izlikom trgovine. Sa ovom istom brodioom biće prebačen i onaj čovjek »pravoslavac« (o kojem sam ti već govorio) koji nosi sobom neki obavještajni materijal i 3 revolvera. Materijal d re-volvere ponijeće sobom na Korčulu. Na Korčuli će taj »pravoslavac« sta-novati kod jedne žene, kod koje inače niko ne dolazi. To je neka jugo-slavenska sokolašica. Izlaziće samo večerom, kad se zamrači (kopriřuogo je tamo do 9 sati. Lična dokumenta dobiće iz Splita.

2) Iz razgovora dr America i kurira — aktivista dr. Arnerić veli da je potrebna saradnja Jugoslavena i komunista. U slučaju da dođe pa ma-kar i do [...] sukoba između jug. i kom., Jugoslaveni (četnici) moraju to izbjegavati i povlačiti se. Nepovjerenje između kom. i Jugosl. proizlazi

* Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, Mikroteka NOB, film 52/533-534.

* Vidi dok. br. 23 i 26.

* Jure

radi same taktike komun. Oružane akcije (bacanje bombi) da je preuranjeno, dok same akcije sabotaze i atentati na domaće fašiste su poželjni. Po njegovom mišljenju sami kom. došli su do toga uvjerenja (tj. da bacanje bombi škodi samoj stvari). Zali žrtve i provale jer kaže, da su time /ajedničke snage oslabljene. (Značajno je što on velS »zajedničke«). Zali sinjske žrtve⁴ jer veli, to su ljudi koji bi se u datom času iskreno i lavovski borili.

Tuži se na slabu organizovanost Jugoslavena u Splitu. Kaže šta će oni učiniti ako već u proljeće dobijemo poziv diz Moskve ili Londona da se dignemo. Kaže da su oni u tom pogledu potpuno nesprenni. U vezi s ovim Rapotec⁵ se u razgovoru s kurirom — aktivistom tužio da su Jug. u Splitu slabo organizovani i šta više preplašeni jer tražeći od njih da oni izvrše neki zadatak svak se okanjivao i izvlačio.

3) Kurir — aktivista sklonio je Rapoteca da ga povede u Kairo. Veli da je to najlakša stvar. Znači da moj plan o uvlačenju našeg agenta u emigrantske krugove u Kairu ima mogućnosti, jedino još ostaje otvoreno pitanje pristanka partije i veze Kairo—Split. O tome ćemo usmeno raspraviti, ali po mogućnosti što prije.

Kurir — aktivista dobio je pohvalu od Rapoteca da je stvar sa Korčulom ifcvršio kako treba. Da zna kako cijela stvar teče ugrizao bi se za usnu.

Veza s pukovnikom bivše jugosl. vojske. Preko jednog simpatizera došao sam, danas 20. II u vezu sa jednim pukovnikom bivše jug. vojske. Ime i stan mu neznam, neće da kaže jer ovdje živi ilegalno, da ga Talijani ne bi gnjavili. Bio je prokamenista zadnje vrijeme života Jugosla. u Bihaću. Zeli da surađuje u borbi proti okupatora otprilike ovako: Povesti borbu četnika i partizana u jednu jedinstvenu borbu pod jedinstvenim rukovodstvom. Brisati razlike koje dijele partizane od četnika da bi se na taj način dovelo do jedinstvene akcije. Glavnu riječ u cijeloj loj borbi direktno i indirektno treba da imaju samo komunisti i nacionalisti (jugoslavenski), jer da su oni jedini koji se bore. Prema tome uprave ili bolje rečeno nacionalno oslobodilački odbori treba da budu u rukama samo komunista i jugoslavena, po potrebi da se nametnu. Još bolje da ih kontrolira vojna sila.

Želio bi da se prebaci na teren radi upoznavanja samih prilika, te da se učine ispravke koje bi gerilsku borbu usavršile. On kaže da bi to učinio pod ovim uvjetom da s njim pođe jedan iz Pokrajinskog komiteta (po ovome možeš zaključiti da pozna sistem naše organizacije, što sam se ja lično uvjerio i na drugim izvorima jedan od Jugoslavena, pa da njih tri kao neka komisija izvide sve, te nakon jednomjesečnog upoznavanja povrate se i donesu jedinstven plan akcija. Spreman je da učini plan napada na Sinj i druge garnizone.

* Odnosi se na strijeljanje boraca Splitskog i Solinskog NOP odreda 26. kolovoza 1941. godine u Sinju. Vidi knj. 1, dok. br. 30, napomena 2.

⁵ Stanislav

Ima tu još mnogo stvari koje sam ja s njime razgovarao (gotovo dva sata), ali vjeruj mi nemoguće mi je sve napisati. Zato bi bilo potrebno da se porazgovaramo i to duže vrijeme. Ja ću naći stan gdje ćemo se sastati, dakako ako pristaješ na to. Možda bi htio Ti s njime lično razgovarati a to bi bilo najbolje, jer bi tako mogao postaviti im i konkretne upite i prijedloge koliko to tvoja kompetencija dopušta. Ja u tom pogledu nisam ovlašten, te prema tome ne mogu ništa poduzeti, a niti smijem. Ako nađeš za slobodno da se s njime porazgovaraš mogu Ti urediti sastanak u Klari noj ulici 14 kod obitelji Jedlička, gdje sam se i ja sastao s njime. Ta obitelj je dobra, daje za narodnu pomoć 150—200 lira mjesečno, što je za nas dobar znak u pogledu saobraćavanja s tim ljudima. Taj Jedlička je rudarski inženjer, bio je u Danskoj i Sovjetskoj Rusiji. Prošao je revoluciju, radio je sa sovjeticima, premda kako on kaže, nije bio u to vrijeme njihov pristasa.

Pošalji mi upute i svoje mišljenje izrazi na osnovu svega ovoga što sam Ti podnio u izvještaju.

Pozdravlja Te Karlo"

P. s. Ona dva izvještaja koja sam Ti prve poslao nemam u prepisu, ali imam ukratko pribilježeno sve o čemu sam Ti referisao.

BROJ 29

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 133 OD 26. VELJAČE 1942. O AKCIJAMA PARTIZANSKIH JEDINICA U DALMACIJI I DEMONSTRACIJAMA ŽENA NA BRACU¹

[...]

Borba naroda u Dalmaciji protiv okupatora i ustaša

Bukovica. Bukovički partizanski odred² uništio je 150 telegrafskih stupova kod Zrmanje, i 13 stupova između Skradina i Zadra³ Zatim je isti odred ubio dva karabinjera, 3 špijuna i oslobodio iz zatvora dva svoja druga. Odred je uništio rudnik u Erveniku.

⁶ Vidi napomenu 7, dok. br. 23.

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Bukovički NOP odred, formiran je od oko 40 boraca, 6. siječnja 1942. godine, u Grulovića stanovima, nedaleko od Kistanja. Rukovodstvo su sačinjavali: komandant Obrad Knežević, politički komesar Jovo Martić, zamjenik komandanta Obrad Egić, obavještajni oficir Vlado Despot, operativni oficir Vojo Masnikosa, oficir za vezu Tero Vejnović, omladinski rukovodilac Dušan Štrbac, a intendant Ignjatija Macura.

³ U Primorju je tada djelovala Primorska partizanska četa formirana oko 10. veljače 1942. godine u rejonu Male Ciste, sa oko 70 boraca sastava tri voćia. Ona je ubrzo preko Bukovice otišla u Liku i kao 2. dalmatinska četa ušla je u sastav bataljona »►Ognjen Priča«.

Omiš. Jedan mali partizanski odred od oko 20 ljudi bio je uslijed denuncijacije opkoljen u blizini Dugog Rata.⁴ Odred su napali žandari i talijanska vojska. Opkoljeni partizani herojski su prihvatili borbu sa znatno jačim neprijateljem, te vodili borbu od podne do uveče. Izgubivši nekoliko mrtvih i ranjenih napadači su se povukli. Partizani su uspjeli, da se povuku izgubivši dva mrtva druga.

Poljica. Žandari su iz jednog sela poljičke općine sprovodili u zatvor u Dugom Ratu 4 uhapšena vojna obveznika. Na putu ih je presreo jedan partizanski odred, razoružao žandare i oslobodio obveznike. Zaplijenjene su dvije puške. Komandir žandarmerijske patrole je ubijen.⁵

Svilaja. Svilajski partizani poznati su radi svog junaštva. Stoga okupatori i ustaše zaludno napinju snage da unište odred, koji iz dana u dan biva sve jači, 14. II partizani su napali na Tijarici žandarmerijsku stanicu.⁶ Među žandarima bilo je mrtvih i ranjenih. Ista četa je uništila na cesti dva mosta. Partizani su u blizini Vrlike zaustavili autobus, u kome su se vozili ustaški žandarski krvopije.⁷ Partizani su ubili jednog oficira, dok su ustaše i još jednog oficira povel sa sobom. Talijani su poslali na partizane svoje tenkove. Došlo je do sukoba. Prema dosadašnjim izvještajima, tenkovi su se vratili sa svojim mrtvim i ranjenima.

Muč. Talijanski vojnici, koji su došli u Muć radi borbe protiv partizana napadaju seljake, otimaju kokoši, svinje i sve što nađu. Nekoliko su seljaka odveli kao taoce. Jedan od taoca uspio je pobjeći i pridružiti se partizanima.

Cetina. Dne 17. II. sitigli su u Cetlinu 12 žandara sa svojim komandirima u namjeri, da pohvataju vojne obveznike, koji neće da idu u vojsku. Seljaci su se naoružali, te opkolili žandare i ubili komandira. Ostale su razoružali.

Selce na Braču. Prije kratkog vremena skupih su se pred općinom žene i demonstrirale:⁸ »Lopovi da(jte nam hrane«. Žene su zahtijevale, da se podijeli hrana iz magazina. Načelnik je pozvao žandare i talijansku vojsku, ali žene se nisu dale otjerati. One su vikale talijanskim vojnicima: »Gubite se razbojnici, što odnosite i jedete našu hranu. Poklat ćemo vas!« U to su se djeca popela na zvonik i zvonjenjem pozivala narod. Zalud su ih pokušali vojnici otjerati. Demonstracije su trajale cijelo poslije

⁴ U jednoj pećini iznad Jesenica kod Omiša održan je 20. veljače 1942. godine sastanak rukovodstva Kotarskog komiteta KPH za Solin i Omiš, kome su prisustvovali i predstavnici Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Na sastanku je odlučeno da se od partizana iz Šplita, Žrnovnice, Omiša i okolnih sela formira Mosorski NOP odred. Sutradan, 21. veljače, dok su s borcima Postransko-jeseničkog voda planirali napad na tvornicu u Dugom Ratu njih 19 napali su žandari i talijanski vojnici.

U borbi su poginuli Senjanović Đermano i Ante Lazić Ciko, a ranjeni su bili Pavao Brničević, Drago Gizdić, Makso Bače-Milić i Slavko Kadić, dok su se ostali probili u Mosor (vidi dok. br. 456, 462 i 486. Drago Gizdić, »Dalmacija 1942.-«, Izdavačko odjeljenje Glavnog odbora Saveza boraca Hrvatske, Zagreb str. 86—90).

⁶ Akcija je izvedena 13. veljače 1942. godine. Vidi dok. br. 452.

⁷ Vidi dok. br. 34, napomena 11 i dok. br. 456.

⁸ Akciju su 19. veljače 1942. godine izveli borci Svilajske partizanske čete. Vidi dok. br. 33, 38, 453, 456 i 459.

⁹ Vidi dok. br. 439.

podne, te je načelnik bio prisiljen da hranu podijeli. — Slične demonstracije su bile u Postirama. Tamo su demonstranti bili odlučniji te su provalili u magazin i tamo sami podijelili hranu. — Na Braču narod umire od gladi. U 15 dana dobili su samo 1 kg kukuruza.

BROJ 30

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU OD 8. OŽUJKA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O TOKU I DALJIM MOGUĆNOSTIMA RAZVITKA BORBE U DALMACIJI¹

OK KPH
ZA SJEV. DALMACIJU

Glavnom štabu narodno-oslobodilačkih
partizanskih odreda za Hrvatsku

Dragi drugovi!

Primili smo vaš dopis,² koji ste uvrstili u dopis drugova iz Ličkog štaba, od dana 21. II. 42, u kojem nam stavljate u zadatak da vas obavijestimo o općoj situaciji u Dalmaciji u odnosu na partizanske borbe, tj. na postojeće jedinice i njihovu aktivnost, kao i perspektive u organizaciji narodno-oslobodilačke borbe.

Izvještavamo slijedeće: Mi (OK KPH za sjev. Dalmaciju) održavamo vezu sa PK KPH samo po službenim partijskim stvarima. Sve što je u vezi sa partizanima, odnosno sa njihovom borbom, nisu našli za shodno da nas obavještavaju, premda smo mi to jednom tražili.

Drugovima iz PK poslali smo prepis vašeg pisma i zatražili od njih u ime vas da nam hitno pošalju izvještaj o svemu onome što ste vi u pismu naveli. Čim dopis stigne, odmah ćemo vam ga dostaviti.

Sto se tiče našega rada u vezi sa vašim postavljenim pitanjima, stvari stoje ovako: u kolovozu 1941. god. mi smo radili na tome da formiramo jedan jaki odred partizana, koji bi operirao po sjev. Dalmaciji, ali se naš pokušaj razbio kukavičkim držanjem izvjesnog broja ljudi, bivših prirepaša HSS, odgovornih ljudi sa sektora Vodica i Zaton (Fabro,³ član plenuma CK KPH, Stanko Mičin/⁴ član OK i njihovih suradnika).

Neposredno iza toga došao je k nama drug Šiljo,⁵ delegat CK, da organizira s nama odred. Drug Siljo je zajedno sa članovima biroa OK

¹ Original, bez potpisa (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, Mikroteka VII, fond CK KPH, film 1/159-160.

² Ovaj dopis nije sačuvan.

³ i * Fabro Mrša (vidi knj. 1, dok. br. 53).

⁵ Pavle Pap

pošao na teren gdje se krilo dosta naših ljudi i u prisustvu svih članova OK izložio direktivu CK o neophodnosti stvaranja partizanskih odreda. Gore spomenuti oportunisti i kukavice su se s tim složili, te je svaki pošao na svoj teren da okupi svoje ljude (bilo je ugovoreno da se skupi oko 150 ljudi).

Međutim Fabo, Stanko, Kamilo Pamuković⁶ i Ante Spanja⁷ još na putu za svoja sela su se dogovorili kako će prekršiti direktivu Partije. Sazvali su sastanke svojih MK i članove MK pripremili na to da glasaju protiv slanja odreda.

Dakle, diskutiralo se o partijskoj direktivi. Jasno je, pokušaj druga Silje da stvori odred, nije uspio. On je nakon toga odlučio da ide sa jednom grupom ljudi (oko 50) sa jednog otoka, koji su se izjavili spremni da stupe u odred, ali prije nego su isti stigli, drug Siljo je otišao sa jednim drugom⁸ put mjeseta gdje su se trebale vršiti akcije. Tu, kad se umivao bio je prokazan od jedne žene, uhapšen i strijeljan zajedno sa pratiocem, jer su kod njih našli oružje.

Još dok je drug Siljo bio u Šibeniku, dao je zadatak drugu »Martinu«⁹ da ide sa odredom sjev. ist. od Sib., tako da bi se drug »Martin« (kojega je CK poslao nama na raspoloženje) sastao sa zapadnim dijelom odreda, koji je trebao predvoditi drug Siljo, negdje u okolici Knina.

Istočni odred od 30 ljudi, dobro opremljenih i naoružanih, sastavljen od šibenskog radništva, krenuo je i u prvom okršaju sa neprijateljem kod sela Miljevci ubio 7 karabinjera i ustaških žandara. Tu je odred izgubio samo jednog čovjeka. Sedam naših ljudi, uslijed nespremnosti na tako neočekivanu akciju, dezertiralo je. Većina od njih je pohapšena i strijeljana. Oslabljen odred krenuo je put Promine. Tu je negdje drug Martin saznao da zapadni odred nije krenuo i da je drug Siljo poginuo. Tada je on odlučio da krene u Drvar. Međutim, na Promajni se mrcvario sa izdajicom Pajom Popovićem (četnikom-longovcem)¹⁰ čitavih 8 dana kako bi ga ovaj prebacio u Drvar sa preostalim ljudima. Drug »Martin«, premda je sumnjao u istoga Paju, dozvolio je da ih sprovodi preko pruge i ceste kod Knina za Drvar. Na jednom mostiću, upravo kad su ljudi bili na njemu, Talijani su osuli mitraljesku vatru na njih. Jasno je da je Paja izvršio izdaju, jer je u tom času bio 200 m naprijed. Tu je nastala dezorganizacija. Deset ljudi stiglo je u Drvar, a ostali su se, između kojih je i komandir »Martin«, razbježali i povukli natrag. Ovo je sve bilo prije 7 mjeseci.

Nakon ovih djelomično neuspjelih akcija, PK nam je poslao direktivu da do daljnjega ne šaljemo ljude u partizane.

Mi smo se zatim bacili na učvršćavanje organizacije, koja je bila dosta oslabila iza učestalih hapšenja, zbog djelomičnih akcija protiv

⁵ Tada član Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju, poginuo kao borac u borbi protiv Talijana u Lici 1942. godine.

⁷ Tada član rajonskog komiteta.

⁸ Paško Trlaja, pratilac Pavla Papa, uhvaćen od Talijana i strijeljan, zajedno s Pavlom⁹ 15. kolovoza 1941. (vidi knj. 1, napomenu 2 i 3 uz dok. br. 27).

⁹ Pepo Polak, poginuo 8. ožujka 1942. god. u borbi protiv ustaša kao pripadnik Svitlajske partizanske čete.

¹⁰ Pristalice Nike Novakovića-Longa.

neprijatelja. Istovremeno vršili smo pripreme za eventualno stvaranje novog partizanskog odreda i za njegovo odašiljanje. Kad su pripreme za odašiljanje ovog odreda, novog, bile završene i određen teren, povoljan za partizjanske akcije, poslali smo na to mjesto (Bukovica) u etapama do 100 ljudi.

Bez našeg znanja i protiv naše volje drug »Nikica«,¹¹ koji je imao dužnost da primi taj odred i spremi ga tu, odaslao ga je dalje u Liku da se stavi na raspoloženje tamo postojećem Štabu partizanskih odreda za Liku. Taj odred bio je namijenjen za vršenje akcija na teritoriju našeg okruga, tako da vremenom ojača. Drug Nikica je taj formirani odred uputio za Liku prije nego su stigli odgovorni drugovi.

I pored toga što su naši drugovi u Lici, ni smo odlučili da od preostalih drugova formiramo jedan jači partizanski samostalni odred sa svojim štabom. Taj odred imao bi svoje uporište na teritoriji Bukovice, koja je uglavnom nastavana od srpskog stanovništva. Srpsko žiteljstvo Bukovice bilo je izvrgnuto u posljednje vrijeme žestokom teroru fašista koji je uslijedio iza naših raznovrsnih akcija. Tako je taj teren postao vrlo povoljan da tu djeluje jedan jači partizanski odred. Drugovima, sa tog područja, koji su se odlučili oružjem suprotstaviti tome teroru, mi smo pružili punu podršku. Odlučili smo da se sa našim snagama pridružimo njima.

Osim toga, da bi odred mogao uspješno da djeluje, mislimo da je svakako potrebno da nam se dostave drugovi Dalmatinci, koji sada djeluju u Lici. Oni bi svojim iskustvom iz borbe unijeli u novostvoreni odred duh pouzdanja i čvrstog morala. Obzirom na teren i na snage neprijatelja koje su u ovom kraju vrlo pokretne, svakako je potreban jedan čvrst, otporan i iskusan odred. Mi mislimo da bi ovaj novostvoreni odred odgovarao uslovima pod kojima bi se borba vodila samo onda ako se pošalju iskusni borci drugovi Dalmatinci, koji se sada nalaze u Lici. Ostvarenje toga odreda značilo bi za odnos snaga i raspodjelu snaga slijedeće: privukao bi izvjesne snage protivnika, onemogućio bi im komunikacije sa unutrašnjošću zemlje, time bi se olakšao položaj drugova u Lici, zatim, vrlo bi dobro djelovao na moral dalmatinskog stanovništva, te kao posljednje, radi svoje blizine bio bi vrlo zgodan da, u svakom slučaju za najkraće vrijeme, intervenira u gradu. Izvršeni su već izvjesni radovi oko formiranja. Tako postoji štab sa nekoliko privremenih naoružanih grupa i u toku je odašiljanje novih partizanskih odreda iz okoline, a i donesena je odluka da se povuče Dalmatince iz Like.

Računamo da ćemo moći formirati Štab Grupe sjev. dalmatinskih partizanskih odreda. Za to postoje svi uslovi. Međutim, naš odred moraće biti za izvjesno vrijeme manjeg obima, jer ne raspoložemo sa dovoljnim količinama oružja. Kako se budemo naoružavali neprijateljskim oružjem, tako ćemo i pojačavati odred.

¹¹ Nikica Popović, tada terenski politički radnik poginuo u prosincu 1942. godine kao organizacioni sekretar Kotarskog komiteta KPH Kistanje.

Nadamo se da ćemo naići na razumijevanje drugova iz Štaba za Liku (po pitanju povratka naših ljudi), u protivnom molimo vas da nam vašim posredovanjem pomognete.

Sa svim ovim rukovodi isključivo naša Partija. Građanske stranke neće sa nama da sarađuju, mi radimo da sarađujemo s njihovim bivšim pristašama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. III. 1942.

BROJ 31

**DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJ-a ZA HRVATSKU
OD 10. OŽUJKA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA
DALMACIJU I SVIM KOMITETA SKOJ-a U HRVATSKOJ
O BUDUĆIM ZADACIMA¹**

10. III

**P. K.-u SKOJ-a za Hrvatsku, PK-u SKOJ za Dalmaciju
I svim Okružnim i mjesnim komiteta SKOJ-a u Hrv.**

Dragi drugovi!

Nove i velike zadace stoje pred našim pokretom u Hrvatskoj, iznijete u januarskom proglasu CK K.P.H. stavljaju i pred sve mlade komuniste i Skojevske organizacije nove dužnosti.

Koji su osnovni politički zadaci Skoja u Hrvatskoj? na današnjoj etapi borbe?

I) Izolirati pokušaje okupatora i ustaša da zavedu hrvatsku omladinu i pomoću svojih organizacija i raznih prisilnih mjera, upregnu je u svoju spregu. Tu je prije svega važno da Skoj organizira, među masama omladine neumorni agitacioni propagandni rad, u kome će pokazati pravo lice njemačkih i italijanskih okupatora i pravu izdajničku ulogu njihovih ustaških slugu. Među omladinom treba neprestano razvijati saznanje i svijest o današnjem položaju, u svijetu i u zemlji, objašnjavati joj njenu ulogu i zadaću. Treba najšire unositi u omladinu istinu o Sovjetskom Savezu i stanju na Sovjetskom i njemačkom frontu gdje Crvena Armija zadaje smrtonosne udarce Fašističkim hordama. Treba upoznavati omladinu sa razvitkom borbe ugnjetanih južno-slovenskih naroda i s partizan-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, sig. SKOJ-59/1.

skim pokretom i njegovim uspjesima: treba energično i smjelo plivati protiv šovinističke struje kojom ustaše pokušavaju da zaraze mladu generaciju i na praksi ostvariti bratstvo hrvatske i srpske omladine.

II) Među masama mladih treba raskrinkavati izdajničku ulogu vodstava HSS-a, SDS-a i drugih malograđanskih stranaka, koja svojom pasivnošću u stvari pomaže okupatora i ustaše, dok sa druge stranke pripremaju poslije njihovog sloma da odigraju opet ulogu agenata velikosrpske hegemonije i društvene reakcije. Isto tako, a naročito među srpskom omladinom treba raskrinkavati ulogu izdajničkih četničkih vođa koji isto kao i ustaše služe okupatoru.

III) Potrebno je posvetiti pažnju organizovanju svakodnevnih akcija omladine, u selima, u poduzećima i tvornicama, školama, pa i u samim neprijateljskim organizacijama. Mase omladine treba podizati na otpor protiv ustaške i okupatorske politike, pljačke i gladi, protiv politike denacionalizacije u okupiranim dijelovima Hrvatske. Treba organizirati bojkot fašističkih i okupatorskih organizacija, a tamo gdje su već stvorene raditi u njima i na konkretnim dnevnim pitanjima izolirati vodstvo tih organizacija od omladinskih masa. Naročito treba organizirati otpor mladih protiv oblika, službe ustaškoj državi i okupatoru protiv obavezne službe, rad itd.

IV) Zločinačku Pavelićevu mobilizaciju za Istočni front i borbu protiv partizana u Hrvatskoj i na Balkanu, treba raskrinkati do kraja i na osnovu nje »provoditi svuda odlučan bojkot te mobilizacije sa strane mladih. Treba omladinu privesti protiv mobilizacije za partizanske odrede i pomoći joj da dođe do njih. To je glavni zadatak svih Skojevsikih organizacija u Hrvatskoj u toku slijedećih mjeseci. U sporazumu sa K. P. i partizanskim štabovima, SKOJ treba da organizira i posebne udarne omladinske partizanske čete i borbene grupe, u gradovima, koje će imati i velike zadaće u općoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

V) Unutar partizanskih odreda, moraju se organizirati čvrste i aktivne Skojevske organizacije, koje će biti glavna pomoć Partije i partizanskim komandama u odredima. Zadatak ovih organizacija biće ne samo vaspitanje omladine u odredima već i pomoć radu SKOJ-a na teritoriju na kojemu se odredi nalaze.

VI) U zajednici sa Partijom, SKOJ-evske organizacije i borbene grupe treba da prošire, naročito u tvornicama na željeznicama itd. masovnu sabotažu i diverziju.

VII) Samo na taj način, SKOJ će biti u stanju da povede sa sobom mase omladine i organizira ih u široki Front mlade generacije, front u kome će biti okupljeni svi mladi rodoljubi bez obzira na politička i vjerska gledišta, a koji će biti moćniji oružjem narodne omladinske borbe. Više no ikad SKOJ mora danas biti nosiocem pobornikom ideje jedinstva mladog naraštaja!

SKOJ-evske organizacije u Hrvatskoj, koje su pretrpjele teške udarce sa strane neprijatelja, moraju se osposobiti za izvršenje ovih zadaća. Konačno treba već jednom pročistiti sa osnovnim organizacionim pita-

njima i postaviti ih pravilno. U tom pravcu važno je obratiti pažnju na slijedeće: Osnovni oblik SKOJ-evske organizacije je aktiv (ili SKOJ-evska jedinica), u koji ulaze svi SKOJ-evci dotičnog poduzeća, tvornice, organizacije, razreda, škole, ulice, rejona itd. SKOJ-evcima treba smatrati sve one poštene omladince koji se osjećaju mladim komunistima i spremni su da se pod našim rukovodstvom, u ovoj ili onoj mjeri, učestvuju u borbi. Prema tome ne treba praviti grupe i često naročito u Hrvatskoj : sektaške greške — koje proglašavaju SKOJ-evcima samo one najbolje SKOJ-evce, tj. SKOJ-evske aktiviste koji rukovode radom pojedinih SKOJ-evskih aktiva, odnosno jedinica.

SKOJ-evski aktivni — ako su preveliki po potrebi se razbijaju u grupe, ali imaju jedinstveno rukovodstvo. Aktivima rukovode Skojevski komiteti (Okružni, Kotarski, Općinski, itd.) i to bilo posredno ili neposredno — tj. preko različitih nižih i srednjih rukovodstava.

U partizanskim odredima stvaraju se skojevski aktivni u najnižim operativnim jedinicama (vod ili četa) Na njihovom su čelu proćelnici, od predstavnika četnih aktiva bira se bataljonski biro SKOJ-a. Ovaj biro drži vezu sa partijskim rukovodstvom na teritoriju bataljona i sa partijskim biroom u samom bataljunu.

»Savez mlade generacije«, kao oblik jedinstvenog fronta mladih, treba stvarati svuda, u neoslobođenim i okupiranim, kao i u oslobođenim područjima zemlje. Treba ga stvarati zajedno sa svim ostalim mladim rodoljubima, posebno sa mladim pristašama H.S.S., članovima »Seljačke sloge« i svim neopredeljenim omladincima. Ne treba izbjegavati već naprotiv tražiti u tome cilju i kontakt i sporazum sa vrhovima pojedinih omladinskih organizacija, ali glavno težište rada baciti na rad odozdo, na saradnju po konkretnim pitanjima i akcijama na terenu. Organizacioni oblici ovog Saveza mogu biti najrazličitiji: u oslobođenim partizanskim krajevima to su potpuno legalne masovne organizacije, a u svim drugim niz odbora po tvornicama, školama, ulicama, selima itd. Cilj je saveza da ujedini svu rodoljubivu omladinu u Hrvatskoj u borbi protiv okupatora, za nacionalno oslobođenje i svrgavanje ustaške strahovlade.

Treba energično suzbiti sektaške tendencije da »nije potrebno« osnivati ovakav front mladih, jer daje »omladina i onako s nama«. To je grubo sektaštvo koje može imati kobne posledice.

To su današnji osnovni zadaci SKOJ-a u Hrvatskoj i glavni organizacioni oblici njegovog djelovanja. Mladi komunisti Hrvatske moraju biti svijesni važnosti tih zadataka, i uprijeti složno i disciplinirano sve sile za njihovo riješenje. Oni moraju biti odista avangardom mlade generacije, prvoborcima njenog jedinstva, snagom koja će okupiti i na strani K.P.H. povesti u sveti oslobodilački rat i Narodni ustanak stotine tisuća hrvatske omladine.

Skojevci Hrvatske izvršiti će te zadatke ako budu nepokolebljivo stajali na strani naše Komunističke partije, i njene pravilne linije, ako budu znali da ostanu vjerni velikim idealima borbe za slobodu i sreću i tradi-

ciju Hrvatskog SKOJ-a, koju je zadnje vrijeme ponovno potvrdio rukovodioc Hrvatske omladine Joža Vlahović svojom junačkom smrću pred-ustaškim krvnicima.

Ovo pismo proraditi u Skojevskim komitetima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

CENTRALNI KOMITET SKOJ-a

sekretar :

D. Perić

BROJ 32

PROGLAS MJESNOG KOMITETA KPH KNIN OD 10. OŽUJKA 1942
UPUĆEN DOMOBRANIMA KNINSKE DOKNADNE BOJNE DA SE NE
JAVLJAJU ZA ODLAZAK NA ISTOČNI FRONT I U BORBU PROTIV
NOV¹

Hrvatski vojnici kninske posade!²

Približava se proljeće, vrijeme velikih ofanziva koje će odlučiti ne samo o pojedinim državama nego i čitavim sistemima. Na Istoku se vodi već deveti mjesec krvavi rat između dva sistema: Sistema gladi ropstva, ugnjetavanja i vječnog rata — fašističke Njemačke i: sistema narodnog blagostanja, slobode i spasa svih naroda — Sovjetskog saveza. Svi oni koji su za ugnjetavanje i iskorištavanje svojih i tuđih naroda, stali su na stranu fašističkih krvoloka, ali narodi su protiv njih, oni su na strani Sovjetskog saveza. Narod je snaga koja će ovog proljeća doći do izražaja i narod će odlučiti. Vojska koja se bori za narodnu slobodu i pravdu pomagana je od naroda, ona će pobijediti. Crvena vojska je vojska sovjetskih radnika i seljaka ona je narodna vojska, pomagana od milijona sovjetskog naroda. Crvena vojska ima i narodne oficire koji se također bore za svoj narod. Ovakva vojska je nepobjediva. Crvena vojska se poslije iznenadnog napada fašističkih krvoloka povukla ali se povukla u redu i disciplinirano, zaustavila neprijatelja a sada počela svoju ofanzivu koju niko neće zaustaviti. Nema vojske na svijetu koja bi se povukla i do 1500 km na nekim mjestima, a da bi održala svoj moral. To je mogla samo Crvena Armija jer se ona bori za ideale ne samo svog naroda nego i porobljenih naroda, ona se bori za narodni sistem — socijalizam i na-

¹ Prijepis (tipkan na pisačem stroju), ovjeren od zapovjedništva domobranske posade u Kninu. Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 54/5-2. k. 62.

² Proglas je upućen domobranima Kninske doknadne bojne.

Hrvatski vojnici kninske posade!

Približava se proljeće, vrijeme velikih oranziva koje će odlučiti ne samo pojedinim državama nego i čitavim sistemima. Na istoku se vodi već deveti mjesec krvavi rat između dva sistema: Sistema gladi ropstva, ugnjetavanja i vječnog rata - fašističke njemačke i sistema narodnog blagostanja, slobode i spasa svih naroda - Sovjetskog saveza. Svi oni koji su za ugnjetavanje i iskorištavanje svojih i tuđih naroda, stališna stranu fašističkih krvoloka, ali narodi su protiv njih, oni su na strani Sovjetskog saveza. Narod je snaga koja će ovog proljeća doći do izražaja i narod će odlučiti. Vojska koja se bori za narodnu slobodu i pravdu pomagana je od naroda, ona će pobijediti. Crvena vojska je vojska sovjetskih radnika i seljaka ona je narodna vojska, pomagana od milijuna sovjetskog naroda. Crvena vojska ima i narodne oficire koji se također bore za svoj narod. Ovakva vojska je nepobjediva. Crvena vojska se poslije iznenadnog napada fašističkih krvoloka, ali se povukla u red i disciplinirano, zaustavila neprijatelja a sada počela svoju oranzivu koju niko neće zaustaviti. nema vojske na svijetu koja bi se povukla i do 1500 km na nekim mjestima, a da bi održala svoj moral. To je mogla samo Crvena Armija jer se ona bori za ideale ne samo svog naroda nego i porobljenih naroda. Ona se bori za narodni sistem - socijalizam i narodno oslobođenje. Zato su u Crvenu armiju uperene oči svih porobljenih naroda i svih radnih masa koje stenju pod sistemom pljačke, ropstva, ubijanja i mraka.

Seljaci i radnici, hrvatski vojnici kninske posade!

Sluga njemačkih i talijanskih fašista, trgovac hrvatskog naroda, ustaša Pavelić namjerava ovoga proljeća da vas pozvede protiv herojske Crvene Armije i vaših drugova, narodnih prvoboraca partizana. Fašistički krvoloci i njihove sluge ustaše lažima i prevarama misle zavesti hrvatske vojnike u rat Savjeta i naših partizana. Izmišljaju neke časti za vojnike koji se bore uz fašističku vojsku, te govore o nepobjedivosti njemačke vojske. Zar je zbilja za vas čast boriti se uz razbojnike vašeg i svih drugih naroda, to je i nacionalna i vojnička sramota. Njemačka vojska će se demoralizirati pod češćim i jačim udarcima radi kojih se ona povlači i ona će sigurno izgubiti rat. Crvena armija tjera fašiste i ona će ih ne samo istjerati nego i potpuno uništiti. Crvena armija će uskoro pobijediti! Vrijeme je da /nebitljivo/ ustaške i okrenite oružje protiv narodnih krvoloka, jer ćete time još više ubrzati sigurnu pobjedu crv. armije. Imajte na umu riječi zarobljenog komandanta jedne divizije crnih košulja koji je rekao: svaki je evropejac lud kad misli da se može potijediti crvena armija. To ćete uskoro i vidjeti. Ako budete prisiljeni da odete na istočni front ili protiv naših partizana predajte na njihovu stranu, jer ćete time štediti njihove a još više i svoje živote. Oni će vas prići bratski. Kažem vam kratko: samo Crvena Armija će pobijediti. Već 1918 godine su pokušali kapitalisti da unište tada mladu još radničku seljačku zemlju, ali nijesu uspjeli. Ni fašisti neće uspjeti. Fašistima je smrt vrlo blizu. Braćo vojnici, podjite i vi putem bratskog herojskog ruskog naroda, putem borbe za narodnu slobodu i pravdu. Čuvajte svoju nacionalnu i vojničku čast, ne idite skupa sa okupatorskim vojnicima. Ubijajte fašiste, ustaše i izdajničke oficire. Razbijajte lažnu disciplinu i morai nenarodne vojske!

Doli fašistički okupatori!
Doli njihove sluge ustaše!
Doli Hitler, Musolini i Pavelić!
Živio bratski sovjetski narod!
Živio spasitelj čitavog čovječanstva Crvena Armija!
Živili borci za narodna prava naši partizani!
Živila Komunistička Partija!

Knin, 10. ožujka 1942.

Mjesni komitet
Komunističke Partije

DAJE PRIJAPIS VJERNI SVOMU IZJAVNIKU, TVRDI I OVTJEROVLJUJE:

Zapovjednik, bojnik

BRACANI

bjk.

rodno oslobođenje. Zato su u Crvenu Armiju uperene oči svih porobljenih naroda i svih radnih masa boje stenju pod sistemom pljačke, ropstva, ubijanja i mraka.

Seljaci i radnici, hrvatski vojnici kninske posade!

Sluga njemačkih i talijanskih fašista, trgovac hrvatskog naroda, ustaša Pavelić namjerava ovoga proljeća da vas povede protiv herojske Crvene Armije i vaših drugova, narodnih prvoboraca partizana. Fašistički krvoloci i njihove sluge ustaše lažima i prevarama misle zavesti hrvatske vojnike u rat Sovjeta i naših partizana. Izmišljaju neke časti za vojnike koji se bore uz fašističku vojsku, te govore o nepobjedivosti njemačke vojske. Zar je zbilja za vas čast boriti se uz razbojnike vašeg i svih drugih naroda, to je i nacionalna i vojnička sramota. Njemačka vojska će se demoralizirati pod češćim i jačim udarcima radi kojih se ona povlači i ona će sigurno izgubiti rat. Crvena armija tjera fašiste i ona će ih ne samo istjerati nego i potpuno uništiti. Crvena armija će uskoro pobijediti. Vrijeme je da [nečitljivo] ustaške i okrenete oružje protiv narodnih krvoloka, jer ćete time još više ubrzati sigurnu pobjedu Crvene armije. Imajte na umu riječi zarobljenog komandanta jedne divizije crnih košulja koji je rekao: svaki je evropejac lud kad misli da se može pobijediti Crvena armija. To ćete uskoro i vidjeti. Ako budete prisiljeni da odete na istočni front ili protiv naših partizana pređite na njihovu stranu, jer ćete štediti njihove a još više svoje živote. Oni će vas primiti bratski. Kažemo vam kratko: samo Crvena Armija će pobijediti. Već 1928. godine su pokušali kapitalisti 16 zemalja da unište tada mladu još radničko seljačku zemlju, ali nijesu uspjeli. Ni fašisti neće uspjeti. Fašistima je smrt vrlo blizu. Braćo vojnici, pođite i vi putem bratskog herojskog ruskog naroda, putem borbe za narodnu slobodu i pravdu. Čuvajte svoju nacionalnu i vojničku čast, ne idite skupa sa okupatorskim vojnicima. Ubijajte fašiste, ustaše i izdajničke oficire. Razbijajte lažnu disciplinu i moral nenarodne vojske!

Doli fašisti okupatori!
Doli njihove sluge ustaše!
Doli Hitler, Musolini i Pavelić!
Živio bratski sovjetski narod!
Živio spasitelj čitavog čovječanstva Crvena Armija!
Zivili borci za narodna prava naši partizani!
Zivila Komunistička Partija!
Knin, 10. ožujka 1942.

Mjesni komitet
Komunističke partije

Da je prijepis vjeran svome izvorniku, tvrdi i ovjerovljuje:

Zapovjednik, bojnič
Draganić v.r.

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 134 OD 12. OŽUJKA 1942. O AKCIJAMA DALMATINSKO-DINARSKOG NOP ODREDA¹

Partizanske borbe u Dalmaciji

Iz saopćenja Štaba dalmatinsko-dinarskog partizanskog odreda od
1. III. 1942. donosimo:

1) Akcije II, čete.² 18. II. dobili smo obavještenje, da će navodno proći tri kamiona hrvatske vojske, koji su imali poći u Sinj, da se zakunu na borbu protiv Svilajskih partizana do konačnog istrebljenja istih. Odmah je upućena zasjeda u jačini od 17 drugova. Zasjeda je postavljena blizu manastira Dragovića u šumi zvanoj Borići 19. II oko 8 sati ujutro.³ Kamioni s vojnicima nisu naišli već oko 10 i po sati naišao je autobus iz Sinja koji je zaustavljen. U njemu su se nalazili 1 karabinjer, 1 talijanski vojnik kao pratnja, te 3 hrvatska vojnika, bez pušaka pored ostalih putnika. Svi su bez opiranja izašli napolje dignutih ruku te su odmah razoružani. U međuvremenu naišao je poštanski autobus iz Vrlike, u kome su se osim putnika nalazili: 1 pješ. narednik, 9 domobrana, komandir žandarskog voda u Sinju, poručnik Karaman, komandir stanice u Sinju narednik Anić i 5 žandara, koji su se vraćali sa akcije iz sela Cetine, te ustaše braća Mile i Ljubo Pezo. Prilikom izlaženja iz autobusa svi su na komandu digli ruke na predaju osim narednika Anića (koji je navodno ubio jednog druga prilikom akcije u Maljkovu), i još jednog žandara. Narednik Anić je tom prilikom opalio jedan metak u pravcu nas, ali bez ikakvih posljedica. On kao i žandar su na mjestu ubijeni. Ustaša Ljubo Pezo uspio je da uteče. Sva spomenuta vojna lica i ustaša Pezo bili su razoružana i povedena u Svilaju. Natovareni sa zaplijenjenim materijalom i stvarima, dok su civilna lica puštena da slobodno produže put, pošto im je prethodno održan kratak govor o značaju narodnooslobodilačke borbe. Od lica koja su dovedena u planinu puštena su na slobodu: 7 domobrana i 1 talijanski vojnik, a ostali i to: žandarmerijski poručnik Karaman, žandari Barlović, Mandarić i Bednjanić, karabinjer Agu Enrico i ustaša Pezo Mile osuđeni su na smrt i strijeljani istog dana oko 22 sata u noći. Partizani su prilikom te akcije među ostalim zaplijenili 1 puškomitraljez, 9 pušaka, 5 revolvera, 354 komada metaka itd.

2) Akcija Talijana protiv nas uslijedila je u nedjelju 22. II. oko 6 sati ujutro.⁴ Dobili smo vijesti, da ćemo biti napadnuti od Talijana izjutra i to sa tri strane istovremeno: Iz Sinja, Drniša i Vrlike. Odmah se pristupilo evakuaciji logora, prenašanjem rezerve hrane i stvari u skloništa. Dok smo još bili zauzeti oko prenašanja stvari uspilo je Talijanima

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru-^{*} u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Svilajska partizanska četa

³ Vidi dok. br. 19, 38, 453, 458 i 459.

^{*} Vidi dok. br. 38 i 461.

predvođenim jednim mladićem iz sela Otišići, kojega su prisilili dati im pokaže put, da se privuku u neposrednu blizinu logora gdje su primijećeni od naše isturene straže, koja je odmah otvorila vatru na njih. Tom prilikom Talijani su ubili mladića koji ih je predvodio. Borba je odmah prihvaćena sa svim raspoloživim borcima te je trajala u povlačenju do 10 sati. Za vrijeme borbe ubijena su 3 fašista i 1 ranjen. Kod nas nije bilo nikakvih gubitaka. Jedna kolona Talijana u jačini od oko 300 vojnika fašista, u kojoj su bili i Ribarički žandari, predvođeni po naredniku Kuštraku nastupala je iz sela Otišić i to putem, koji vodi pravo prema logoru, dok je druga iste jačine nastupala iz Drniša preko sela Pribude pravcem na Jelinjak te time došla u zaleđe odreda. U vremenu napada u logoru se nalazilo 22 druga, od kojih su 2 bila bolesna. Kako je uslijed nastupanja neprijatelja sa dvije strane došao u pitanje čitavi vod, to su se drugovi morali upotrebiti prvenstveno za osiguranje ostupnice drugovima, koji su se nalazili u borbi, a i za zaštnicu bolesnih drugova, tako da je borbu prihvatilo i istu do kraja izdržavalo samo 6 drugova sa jednim puškomitraljezom. Neprijatelj je osvojivši napušteni logor pošao napred još 150 metara, ne usuđujući se da pođe napred za nama u šumu među škrape, te se zatim povukao zapalivši logor i oko 25 koliba. Teren su napustili i to: sinjska kolona povukla se oko 11 i po sati a drniška oko 12 sati, te je na putu zapalila sve staje sela Pribude. Neprijatelj je u napadu upotrebio pored pušaka lake i teške mitraljeze, bacače i bombe. Vjerujemo da je akcija Talijana tako brzo uslijedila naročito uslijed naše akcije na cesti 19. II., jer su se oni sigurno nadali da će još zateći u životu zarobljenike, te ih tako osloboditi i istovremeno osvetiti.

Akcije I. čete⁵

1) 21. II. poslala je jedna grupa I. čete od 12 naoružanih ljudi sa jednim puškomitraljezom i komandirima na čelu, na cestu Sinj—Vrlika da dočekaju u zasjedi kamione, jer smo očekivali napadaj neprijatelja na drugu četvu, i ako nismo imali tačnih podataka o kretanju neprijatelja. Naši su prešli preko Cetine i zauzeli određeni položaj u nedjelju u jutro u 5 i po sati i čekali u zasjedi do 10 sati. U tom času naišao je auto talijanske vojne komande, na kojega su oni otvorili pušчанu vatru. Da li je ko u njemu ubijen, to ne znamo, svakako on se nakon 100 metara zaustavio. Odmah iza tog auta je naišlo 27 kamiona vojske i 2 tenka. Kada su naši opazili, kolika je snaga neprijatelja, odmah su se povukli preko Cetine u Dinaru. Kolona se zaustavila i otvorila vatru iz teških mitraljeza sa tenka, lakih mitraljeza, bacača mina i topova i to u početku slijepo u pravcu Svilaje, misleći, da je s te strane izvršen napad. Čitava ta kolona bila je upućena kao glavnina protiv II čete u Svilaji. Za nama su pucali sve do 12 sati iz topova, bacača i mitraljeza. Od te pucnjave poginula su 2 druga, koja se nisu uspjela povući. Tom prilikom su fašisti našli na Cetini 2 ribara i na mrtvo ih prebili, srušili

⁵ Dinarska partizanska četa

jednu mlinicu, zapalili nekoliko staja i ubili u njima nekoliko goveda i ovaca, opljačkali što su našli i nakon toga su se povratili u Sinj sa pjesmom, ne izvršivši onaj plan radi kojeg su krenuli s tolikim snagama. Tako smo i ovom malom akcijom mnogo pomogli Svilaji, da se sa uspjehom obrani.⁶

Akcije III. čete⁷

1) Jedna grupa III. čete, koja je bila poslana na cestu Sinj—Livno 26. II. u zasjedi na neprijatelja zaplijenila je 29 komada goveda, koje je kupio splitski mesar Čosić za okupatore i koja vrijedi do 700.000 kuna.

28. II. jedna grupa partizana napala je poštu u Ugljanima kod Trilja te odnijela sve telefonske i telegrafске aparate, pokvarila uređaje i zaplijenila 90.000 kuna.⁸ Kod Otoka kraj Sinja likvidiran je ustala Petar Sarić.

Solinski partizani ubili su jednog domaćeg špijuna, dne 24. II. Taj špijun je bio u službi Talijana i ustaša.

BROJ 34

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 17. OŽUJKA 1942.
VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOM
STANJU U HRVATSKOJ, VOJVODINI I PODUZETIM MJERAMA ZA
ŠTO USPJEŠNIJI RAD¹

ZA STAROG.

17. III.42.

Dragi T. T.!

[...]

2. Imamo novih vijesti iz Dalmacije, s kojom smo uspostavili vezu. Prema njihovom izvještaju i materijalima vidi se da tamo drugovi dosta aktivno rade, i da je masovno raspoloženje dobro. I tamo su imali (u Splitu) jednu težu provalu koja je odnijela skoro polovinu mjesne organizacije, a s njom i jednog od rukovodilaca — druga Borića.² Osim dvojice-trojice provokatora i izdajnika ostali su se dobro držali. Velika

* Vidi dok. br. 38, 45« i 461.

² Kamešnička partizanska četa

* Vidi dok. br. 460 i 461.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, k. 736, f. 1/1, d. 15.

* Ivan Lučić-Lavčević, tada član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju i Ante Jurjević-Baja, sekretar Mjesnog komiteta KPH Split nalazili su se 7/8. veljače 1942. godine na spavanju kod Jakova Bošnjaka u Klarinoj ul. br. 16 u Splitu. Oko tri sata upali su karabinjeri u stan i sva trojica pala su u ruke neprijatelja. Vidi dok. br. 59, 234 i 235.

je nesreća ta, da je kod Borića prilikom hapšenja pala i kopija njihovog decembarskog pisma Hrv. čači,³ u kojoj se govori o Brki.⁴ Tako su Talijani napokon provalili ovoga, i sada ga već muče i saslušavaju. Drugovi iz Splita javljaju da je tako propala i zadnja mogućnost da ga izvuku; mi smo im poručili da pod svaku cijenu uhvate neke talijanske više oficire ili funkcionere i ponude ih u zamjenu.

Sam politički položaj u Dalmaciji vrlo je zanimljiv. Voćstva HSS-a, SDS-a i sličnih grupa drže se — kao i svugdje — tako da su pukli pregovori između njih i naših. Veliku aktivnost razvijaju izgleda krugovi jugonacionalista, koji su Dražini eksponenti. U rejonu Knina i Sinja djeluju i četnici pod voćtvom nekog tipa Paje Popovića.⁵ Prema obavještenjima dalmatinskih drugova i tamo je stigla neka misija iz Kaira koja je navodno nosila Draži direktivu da se »pomiri s nama«, i studirala mogućnosti za desant trupa.⁶ O ovome ćemo dobiti preciznije podatke koje ću vam javiti, a izgleda da je neka ozbiljnija petljavina. S druge strane, masovno raspoloženje u Dalmaciji je dobro. Ono dolazi do izražaja u demonstracijama naroda, naročito žena, protiv gladi i napadima na skladišta hrane (tu skoro u Makarskoj⁷ i Starom Gradu na Hvaru itd.), zatim u masovnoj sabotaži radnika (paljevine u Jadranskim brodogradilištima koje su nanijele štete od 3 milijuna lira,⁸ radnici rudnika boksita u Drnišu smanjili su proizvodnju za 60% itd.). Partizanski pokret počeo je da se bolje razvija. Tako je mali Sinjski odred postao jak partizanski bataljon koji se sastoji od 3 čete od po 80 ljudi. Formirana je i jedna četa u Kninu. Šibenski odred broji oko 300 boraca. — Ove partizanske snage nalaze se i u akcijama, od kojih su najznačajnije: sukob kod Makarske pred mjesec dana u kome su naši zarobili 6 ustaša i 15 financa i zaplijenili jedan brod hrane.⁹ Zatim akcija Solinskog odreda u Dugopolju 31. I., prilikom koje su napadnuta i zaplijenjena 2 talijanska kamiona, posada pobijena,¹⁰ uništeno 150 telegrafskih stubova itd. III četa Primorsko-dinarskog odreda napala je i likvidirala žandarmerijsku stanicu u Tijarici, porušila dva mosta, uništila vodovod koji snabdijeva Sinj s vodom i zadobila veći plijen.¹¹ Poslije akcije ovoj se četi pridružio Ljubo Ivandić,¹² poštanski činovnik iz Jabuke, sa 620.000 kuna koje je digao s pošte. (Bravo!)

Italijani se navodno spremaju na obimnije akcije protiv dalmatinskih partizana, koji im postaju sve neugodniji, i kontrolišu trupe u Splitu i Dubrovniku (navodno u svemu 4 divizije, ali mislim da će

³ Centralni komitet KP Hrvatske

⁴ Rade Končar, tada sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske koji je uhapšen 17. studenog 1941. godine u Splitu i nalazio se u zatvoru.

⁵ Jedan od organizatora četnika u Kninskoj krajini.

⁶ Odnosi se na boravak Rapotec Stanislava, poručnika Jugoslavenske kraljevske vojske, koji je 3. veljače 1942. godine stigao iz Kaira u Split. Vidi dok. br. 23, napomena 4; dok. br. 24, 25, 26, 28, 108 i dok. br. 225, napomena 5.

⁷ Vidi dok. br. 22 i 446.

⁸ Požar je podmetnula udarna grupa brodogradilišnih radnika 31. siječnja 1942. godine. Vidi dok. br. 228, 237 i 249.

⁹ Vidi dok. br. 19, napomena 6; dok. br. 441, 443 i 455.

¹⁰ Akciju su izveli borci Solinskog NOP odreda 24. siječnja 1942. godine. Vidi dok. br. 18, napomena 4 i dok. br. 221.

¹¹ Akciju su 15. veljače 1942. godine izveli borci Svilajske partizanske čete. Vidi dok. br. 29 i 456.

¹² Kruno Ivandić

broj biti pretjeran). Italijani su u pregovorima stalno sa Dražinim ljudima i izgleda da su snjima sklopili i sporazum.

Eto, u takvoj situaciji u Dalmaciji još snažniji razvitak borbenog poleta masa koče izvjesne pojave i iskrivljavanja linije, na kojima se osjećaju tragovi starih dalmatinskih bolesti. Tu je prije svega još uvijek prilično sramežljiv stav prema voćstvu HSS-a i sličnih grupa, zatim prema četnicima (na terenu, iako rukovodstvo, u materijalima koje smo vidjeli, ima zasad uglavnom dobar stav), kao i jaki zaostaci oportunitizma i sektaštva u samim našim redovima. Tako npr. sam PK za Dalmaciju nam javlja o nevjerovatnom oportunitizmu organizacija sa Hvara i Brača, koje smatraju »da nije još vrijeme za otvorene akcije«, a imaju velik uticaj na mase. A drugovi u Starom Gradu iza zatvorenih prozora svojih kuća su posmatrali demonstraciju 300 žena protiv gladi i njihov napad na skladišta, te odbili da mu se stave na čelo i daju političko obilježje! Slične pojave, tj. kolebljivost i izvjestan oportunitizam opažaju se i u vođenju partizanskih akcija, uslijed čega su mnoge planirane akcije propale. — Svoje prste u svemu tome ima sigurno i »linija« antipartijskih elemenata u Dalm. koji danas iza leđa naših pregovaraju sa građanskim stranačkim vodstvima, stvaraju »sporazume« i stoje na gledištu »nije još vrijeme«. — U mome odgovoru drugovima iz Dalmacije, ukazao sam naročito na sve gornje stvari, koje su oni sami pravilno uočili u svome izvještaju. Objasnio sam im opširnije našu današnju liniju, naročito po pitanju HSS-a i Draže, kao i mjere koje treba preduzeti protiv antipartijskih elemenata i sabotera partijskih odluka i linije u samim našim redovima. Pored tog mog odgovora odgovoriće im i Hrv. čaća još detaljnije, poslao sam im materijal.

U pogledu partizanskog pokreta (čiji gro sačinjavaju još uvijek Srbi!) stvoren je Dalmatinski štab. Po sporazumu njegovom sa štabom partizana u Drvaru, bosanski srezovi Livno, Bugojno, Glamoč i Tomislavgrad došli su u vojnom pogledu pod kompetenciju Dalmatinaca. Zato se i njihov odred sada zove »Dinarsko-primorski partizanski odred«, i obuhvata 2 sinjska bataljona, čete u Kninu, Solinu, nad Makarskom, te odred Šibenika, od kog su 200 boraca prešli na teritoriju Ličkog štaba po njegovom pozivu (a i bili su pritiješnjeni) i dobro se bore. Odred iz južne Dalmacije stavili su pod komandu Južnohercegovačkog odreda. Inače, oni sad imaju dakle partizansku vezu sa Drvarom, Ličkim štabom, a preko njega i Glavnim štabom za Hrvatsku (to je sad veza i za hrv. CK), a preko južnohercegovačkih snaga mogli bi urediti i direktnu vezu s vama. Mislim da bi to bilo vrlo korisno s obzirom da je Dalmacija baza iskrcavanja talijanskih četa koje mogu da budu upućene i na vas. U svome pismu obratio sam im pažnju na sve to i postavio zadatak da učvrste sve te partizanske veze. U perspektivi povezivanja partizanskim putem, od vas sve tamo do Like, to je već znatan korak naprijed. — Dalmatinski drugovi traže sposobne vojne kadrove. Možete li vi što god učiniti za njih?

[...]

*Fisher*¹³

¹³ Ivo Ribar-Lola

IZVJEŠTAJ ŠTABA DALMATINSKOG NOP ODREDA OD 19. OŽUJKA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O RAZVITKU USTANKA U DALMACIJI¹

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH
ODREDA HRVATSKE

Na početku prvog pisma želimo da vama kao svome Glavnom štabu, a u ime svih naših partizana, komandi četa i štalba našeg odreda, poručimo naše iskrene, drugarske, partizanske, borbene pozdrave.

I. Jučer smio dobiti pismo od drugova iz Šibenika,² u kojem nam javljaju da su dobili dopis Glavnog štaba, u kojem se od njih traži da vama pošalju izvještaj o općoj situaciji u Dalmaciji u odnosu na partizanske borbe. Izvadak iz vašeg pisma poslan je PK u Split. PK je dostavio pismo meni kao članu štaba našeg odreda. Ja se ovdje nalazim privremeno na liječenju, jer sam pred nekoliko dana u borbi ranjen.³ U sporazumu sa PK izvještaj ću vam napisati ja, a prepis ćemo poslati našem komandantu štaba.⁴

II. Žalimo što nam drugovi iz Šibenika nisu dostavili vaše pismo, nego samo izvadak iz njega. Ujedno je loše i to da nam nisu pisali kojim su putem dobili vaše pismo. Mi se, naime, u posljednje vrijeme trudimo da bismo preko naših drugova iz Sjev. Dalmacije uspostavili vezu, a onda i stalni kontakt i kanal sa Štabom ličkih odreda, a time i s vama. Već dosada su neki naši drugovi imali vezu sa drugovima iz Ličkog štaba, ali budući da mi u tom kraju nismo imali odreda, veze se nisu učvrstile i gubile su se. Sada je već situacija drugačija. U Sjev. Dalmaciji već imamo neke manje odrede, a oni mogu lako doći do našeg Štaba. Zato u smislu održavanja veze sa vama i sa Ličkim štabom, potrebno je da drugovi iz Like uspostave stalnu i dobru vezu sa našim odredom u Bukovici (sela Mokro Polje, Padene itd.). Odatle ćemo mi oragnizirati veze i kanal do samog našeg štaba. Tako ćemo otvoriti zasebni partizanski kanal, koji će rasteretiti druge veze. U tom smislu mi smo već uputili pismo i direktive odredima u tom kraju. Sada ćemo uputiti pismo i Ličkom štabu i ponovno svim našim odredima koji dolaze u obzir.

III. Sada ćemo preći na izvještaj o radu i jačini našeg partizanskog pokreta. Najprije ćemo prikazati njegov historijat.

a) U Dalmaciji se počelo s radom oko partizanskih odreda početkom mjeseca augusta 1941. kad su od CK KPH bili poslani drugovi Mirko

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4-1/4, k.

102B.

³ Redakcija ne posjeduje ovo pismo.

* Maks Baće-Milić ranjen je 21. veljače 1942. god. u borbi kod Jesenica. Vidi dok. br. 29, napomena 3.

⁴ Vicko Krstulović

Kovačević i Šilja.⁵ Njihovim dolaskom počelo se sa užurbanim pripremanjem organizacije dvaju bataljona po 4 čete, jedan iz Splita i okoline, drugi iz Šibenika i okoline. I stvarno kroz najkraće vrijeme poslana je jedna četa iz Šibenika, a iz Splita i okoline u sama tri dana formirane su 4 čete, i sve četiri su trećega dana upućene u svom smjeru. Međutim, samog prvog i drugog dana naše su čete nastradale. Na dvije čete, nezvano jednu od druge, navalili su sami seljaci, protiv jedne pozvali ustaše i talijansku vojsku i na koncu sami najagilnije učestvovali u hvatanju i predaji vlasti pojedinih partizana pri bijegu. Time su nam bile odmah razbijene 2 čete, treća se radi ovog odmah povratila i razišla, a četvrta se formirala i djelovala, ali je dvadesetak dana ostala bez veze, a to je neiskusno i loše rukovodstvo navelo na likvidaciju. Četa koja je krenula iz Šibenika doživjela je istu sudbinu. Na nju su odmah navalili Talijani, seljaci su pohvatali sedam drugova pri bijegu i predali ih vlastima u Drnišu na strijeljanje. Ostale je četnik Paja Popović doveo pred talijanski mitraljez. Tek mali dio, njih 8, dopro je do tada oslobođenog teritorija u Drvaru, odakle su upućeni na Livanjsko Polje. Još prije formiranja odreda poginuo je drug Šilja. Na vodstvu Splitske čete hrabro je poginuo komandant Mirko Kovačević. Osim poginulih u borbi, tamo je uhvaćeno 24 druga i oni su poslije toga strijeljani u Sinju. Ovo je bio težak udarac za partizanski pokret u Dalmaciji. A do njega je došlo uglavnom radi ova tri razloga:

1) Radi slabe i nedovoljne političke, a iznad svega organizacione pripreme veza, puta i terena, po kojem su čete trebale kretati, kao i radi nerealnog plana koji je bio izrađen.

2) Radi prenatrpanosti i nedovoljnog specifično partizanskog iskustva drugova delegata Šilje i Mirka Kovačevića.

3) Radi neprijateljskog držanja jednog dijela seljačkih masa, koje u ono vrijeme u ovim krajevima nisu još bile izgubile sve iluzije u »hrvatsku državu«, koje su se jako bojale slijepe osvete srpskih četnika, a o nama nisu ništa čuli ili su nas zamijenili sa četnicima. Taj udarac tako nas je obezglavio, da je proteklo mjesec i po dana, dok nismo ponovno počeli raditi oko formiranja novih partizanskih odreda. Kroz to vrijeme izgubila se dragocjena prilika vojno-političke saradnje sa oslobođenim krajem u Drvaru i Grahovu. Između tog kraja i uže Dalmacije širi se Kninska krajina. Sa oslobođenjem Drvara i Grahova i iz Kninske krajine su nestali predstavnici ustaške vlasti, a trebalo je malo inicijative, da i sam Knin padne banditima iz ruku. U oslobođeni kraj Kninske krajine vratila su se sada iz talijanskih skloništa (Kistanja, Zadra itd.), kao miši iz svojih rupa, srpska gospoda. Budući da je autoritet bivše Drvarske brigade bio ogroman, i ta su se gospoda pred njom pravila solidarna i disciplinirana. Drugovi u Drvaru mislili su da će naši drugovi u Kninu i ostaloj Dalmaciji izvršiti svoj zadatak i poraditi među kninskom masom u smislu pravilne orijentacije i organizacije. Naši pak drugovi u Kninu i ostaloj Dalmaciji mislili su: gore je oslobođeni kraj,

* Pavle Pap

postoji vojna organizacija, sigurno se radi punom parom i politički. Ustvari velikosrpska gospoda radila su sama nesmetano u svom interesu sklapajući veze sa neprijateljem i spremajući izdaju. Kad su oni izdaju izvršili i propustili Talijane kroz Dinarske klance (Deralo) u Grahovo, a time i Drvar, seljaštvo nije bilo svjesno da se radi o izdaji, jer nitko nikad nije ništa govorio protiv okupatora, ijer je Talijane smatrao zaštitnicima od ustaškog zvjerstva. Zato smrtnu osudu, koju je Drvarska brigada izrekla nad izdajicama, narod nije razumio ni prihvatio. Tada su ova gospoda počela sa formiranjem vlastitih čisto reakcionarnih četa, pukova, štabova itd. Najgore je u svemu tome, da ne samo što su tamošnje srpske mase gledale i gledaju u Sovjetskom Savezu svoga spasitelja nego smo mi imali i lijepi broj simpatizera i pristalica KP, koji su imali i po koji ugledni položaj u tamošnjoj vojnoj organizaciji, ali koji se nikada nisu usudili podići niti jedan glas protiv izdajničke i protunarodne rabote velikosrpske gospode, nego su zanijemili od straha pred njihovom snagom i osvetom, čak su im kao vojnici, vodnici i komandiri disciplinirano služili.

b) Mjesec i po dana poslije kobnih događaja sa našim prvim odredima saznali smo da se jedna grupa seljaka ispod Troglava formirala u partizanski odred.⁶ Odmah smo tamo uputili jednog druga, koji je dobio zadatak da dođe do te grupe, da joj daje svestranu pomoć, ujedno da pogleda teren, pohvata veze i ispita sve mogućnosti za daljnji razvoj partizanskog pokreta. 25. septembra stigao je taj drug na teren. Tada, istog dana, došla su tamo i dva žandara iz susjedne stanice da popišu tko se to »odmaknuo« u planinu. Obojica su uhvaćeni i ubijeni. Spominjemo taj datum i taj detalj, jer možemo reći da je to dan rođenja partizanskih odreda u Dalmaciji. Ta se grupa odmah povećala na oko dvadesetak seljaka dobrovoljaca koji su se prijavili na poziv vodstva grupe. A razvila se iznad svega zato, jer se morala braniti od ozbiljnih napada žandara i okupatorske talijanske vojske. Nije bilo povratka kući. Odred je odmah prešao na manje akcije, kidanje žica i rušenje telegrafskih stupova. Sa druge strane počele su se hvatati veze. Stupilo se u vezu sa odredima na Livanjskom Polju, koji su bili s druge strane brda. Jedan delegat je dopro i do štaba bivše Drvarske brigade, gdje je došlo do međusobnog upoznavanja i uspostave veze. Odred je kroz to vrijeme postao poznat i rado primljen po svim selima između Sinja i Vrlike. Članovi PK u toj okolini radili su da odredu nađu veze, dadu pomoć itd. Srpska neka sela, ovo je mješani kraj, dočekala su odred kao svoje spasiocce. U selima se narod počeo sastajati na dogovore i nastalo je masovno prijavljivanje u odred. Na poziv rukovodstva odreda, iz jednog sela — Otišić — prijavilo se preko 100 ljudi za akciju. Nisu ni sačekali naredbu nego su sišli na cestu Sinj—Vrlika i sasjekli telegrafsko-telefonske stupove i žice na dužini od 2 km. Poslije ove i sličnih akcija Talijani su p .slali na naš odred vojsku od više hiljada vodnika sa raznih strana, a protiv sela kaznene ekspedicije fašističkih crnih košulja. Naš se odred povukao u Bosnu, a vojnici su se vratili nakon što su popalili neke kuće

⁶ Dinarski NOP odred

i staje. Kaznena ekspedicija je međutim uhvatila u selu Draževom Dolu desetak ljudi sa puškama. Oni su se bili prijavili za odred, dobili puške, a kako je odred boravio iblizu, oni su još ostali kod kuća. Ista ekspedicija je popalila pola sela, uhapsila skoro sve muško i odvela doslovno sve blago sela u Vrliku, počela klati i dijeliti ustašama. Hapšenja i paljenja kuća nastavila su se još po nekim selima. To je opet bio udarac. Sela i seljaci, koji su se prilje dobrovoljno prijavljivali, davali i sakupljali pomoć odredu, sada su se povukli. No sam se odred u svem tome ojačao.

c) Kroz to vrijeme nastojali smo probuditi i druge sektore. To nam je uspjelo u okolici Livna. Tamo je izvršen strašan pokolj nad pravoslavnim narodom. Mogućnosti za široki i jaki partizanski pokret bile su velike, ali nije bilo koga, tko bi borbu organizirao. Nekoliko drugova koji su tamo bili pokazali su se krajnje kukavički i s pomanjkanjem inicijative. Koncem oktobra ipak smo uspjeli da i tamo organiziramo odred. Odziv očuvanih pravoslavnih sela na cesti Livno—Kupres—Bugojno ispod Cinčara bio je velik. I tamo su se po selima odmah počeli stvarati narodno-oslobodilački odbori, velika se masa prijavljivala u odrede. No oružja nije bilo. Uskoro je i ovaj odred prešao u ozbiljne napade na okupatore. — Kroz to vrijeme posjetili smo i Knin — Drniš, ne bi li se tamo dalo što stvoriti. Međutim, naše subjektivne snage u tom kraju bile su tako malene i mizerne, da smo morali prići ne formiranju odreda, nego prvom sakupljanju naših drugova i simpatizera. Ipak je njima postavljen prvi zadatak: pripreme za formiranje partizanskog odreda.

U Splitu i oko Splita također je nešto učinjeno u tom smislu. U samom Splitu formirao se odred od dvadesetak ljudi, koji je izvršio djela sabotaže i akcije u gradu. U Solinu se organizirao odred od 50—60 ljudi. Oni su svi u okolnom polju iskopali rovove i tu sa oružjem spavaju. Ovaj odred je do danas izvršio čitav niz i to ozbiljnih akcija. Talijani su već nekoliko puta blokirali mjesto njihovog boravka i slali vojsku na njih, ali sve uzalud.

Mora se spomenuti da ipak Solinski odred nije u pravom smislu partizanski. U najboljem slučaju za njih se čuje od akcije do akcije, ali njih nema na terenu, oni se skrivaju, da ih tko ne vidi, ne osvajaju sela i teren politički, ne funkcionišu organizaciono itd. Jasno je, dakle, da tako ne bi trebali nastaviti.

d) Sredinom decembra, dakle na početku zime, našli smo se pred ovakvim stanjem: imali smo samo dva odreda: jedan nad Sinjom i jedan nad Livnom. Odred nad Sinjom, koji se još uvijek sastojao skoro iz samih seljaka, jer iz gradova se više nisu slali dobrovoljci, dobio je izvjesno iskustvo, rutinu, postao u čitavom kraju poznat, a broj mu se popeo na 40. Pitanje ishrane postalo je teško. Tada smo odlučili na nešto riskantno. Razbili smo četicu na tri grupe po 13 ljudi. Jednu smo grupu ostavili na istom mjestu, drugu smo prebacili na Svilaju, a treću na Kamešnicu. Svaka od njih je dobila zadatak da, osim vojnog i političkog rada, poveća svoj broj na 40—60. Bilo je to prvo sjemenje koje smo posijali, ne bi li se iz ovih malih jezgra razvile snažne čete, ne bi li se od jedne četice razvili u bataljon. Mi smo ovim grupicama dali svu moguću po-

moć: veze, nešto malo novaca itd. No sve je to bilo premalo. One su dolazile u vrlo velike poteškoće. Treba upoznati teren, treba se sa seljima upoznati i približiti, treba razbiti njihov strah, prehranu treba osigurati itd. Ipak se koračalo naprijed.

U to vrijeme dogodilo se nešto, što nije ni najmanje koristilo razvitku partizanskog pokreta u nas u Dalmaciji. Naime, u sporazumu sa PK, jedan član CK KPH⁷ otišao je u Šibenik da tamo između ostalog poradi na formiranju odreda. I stvarno u najkraće vrijeme sakupilo se u Šibeniku i okolici oko 120 ljudi i otiđoše — za Liku. Naglašavam, da drugovi koji su imali zadatak organiziranja odreda, ne samo da to nisu odobrili, nego o svemu tome nisu ništa znali. Odlazak drugova u Liku ima i svojih dobrih strana, ali se oni trebaju vratiti. Na to ćemo se još jednom osvrnuti.

e) Koncem godine već se osjećala potreba stvaranja vojne komande — štaba, u eentnu Dinara—Svilaja—Kamešnica, premda su bile malene, ipak su bile tri grupe. A i odred u Solinu trebao je doći pod vojno-partizansku kontrolu. Na sjeveru mobilise se 120 ljudi, ali bježe u Liku. Na jugu se javljaju dobrovoljci. Treba ih obuhvatiti. Potreba za štabom sviju grupa i odreda u Dalmaciji osjećala se sve više i više. Do tada je svu brigu i konačnu riječ u organizacionim pitanjima odreda imao PK. Za centralni dio Dalmacije bio je imenovan jedan organizator,⁸ koji je radio samo na tom poslu. Za sjever i jug Dalmacije PK je slao upute, naredbe, direktive. Ali često puta one nisu bile konkretne ni jedinstvene. Time je trebalo završiti. Koncem decembra PK je vjećao i imenovao privremeni štab Dalmatinskog partizanskog odreda. Bila su imenovana 4 člana. No stvar je bila u tome, da je samo jedan od njih mogao započeti, zapravo nastaviti sa radom. Ostala trojica bili su razasuti po Dalmaciji, svaki zauzet svojim poslom, tako da je bilo nemoguće smjestiti ih od njega istrgnuti. Tako se u stvari još moralo čekati na formiranje štaba.

U to vrijeme zabilježili smo i jedan lijepi uspjeh. Poslije višemjesečnog [...] skrivanja pred Talijanima vratio nam se u odred drug Vice Buljan. Kažem vratio se, jer je on bio član onih naših prvih odreda. Njegov povratak je koristio radi velike i pozitivne njegove popularnosti u najširim masama toga kraja, a sam je dobar i pozitivan vojnik i agitator.

Početkom januara 1942. godine spustio se jedan član štaba,⁹ komandir Kamešničke čete,¹⁰ i Vice Buljan preko Troglava u Bosnu u Livanjsko Polje. Tamo su se sastali sa Ljubom Babićem, komandantom I krajiškog odreda (bivše Drvarske brigade). Na sastanku je zaključeno da Livanjsko Polje sa cijelim bataljonom pređe ispod komande I krajiškog odreda i dođe pod komandu Štaba dalmatinskih odreda. Taj bataljon nije ustvari pravo partizanski. To su seoski vodovi i čete, koje su se podigle i organizovale u borbu za obranu seoskog života od ustaških zločinaca koncem jula i početkom augusta. Oni su borbu uspješno sproveli i spasili cijelu sjeverozapadnu polovinu Livanjskog Polja od krvoprolića, dok su u jugoistočnom dijelu izvršeni strašni masovni pokolji: od muškaraca skoro

⁷ Pavle Pap

⁸ i ⁹ Maks Baće

¹⁰ Ivan Bračulj

ni jedan nije ostao. Na našem dijelu još ni danas nema kontrole tuđinskih vlasti ; prema ustašama i Talijanima postoji granica: Rujani—čelebić, a u selima vrše vlast NOO. Livanjski bataljon poveo je svoju borbu pod rukovodstvom Drvarske brigade. Ipak se donesen gornji zaključak iz slijedećih razloga: 1. Livanjsko Polje i njegov bataljon nalazi se daleko od Drvara, na rubu tada oslobođenog teritorija, tako da Drvar nije mogao slati veću pomoć; u 6 mjeseci nitko od vojnih i političkih rukovodećih lica nije taj kraj posjetio. 2. Sa strane Drvara nije ništa učinjeno da se taj bataljon pretvori i razvije u partizanski. 3. Ekonomski i geografski ovaj je kraj vezan sa Dalmacijom i Dalmacija predstavlja osim drugog dijela polja jedini teren kuda bi te čete mogle ići na akcije. Do sada su već učestvovali u Dalmaciji na dvije akcije, sa po 60 ljudi. 4. Na drugoj strani polja oko grada Livna postoji jedna naša četa. Očito je da je tu potrebna uža saradnja i jedinstvena komanda. Ova je odluka bila objavljena četama i narodu na velikim zborovima, koji su se u tu svrhu organizirali. Spominjemo tom prilikom, da se gornji dio polja približava Grahovsko-kninskoj krajini i da je uticaj i opasnost od pokvarenih četničkih elemenata velika. Sa odredom od Livna nismo već duže vremena imali veze, jer je snijeg skoro neprohodan.

f) Mjesec januar i februar, premda je zima bila velika, značili su veliki korak u razvitku našeg partizanskog pokreta. Naši su odredi izvršili nekoliko ozbiljnih akcija, a kao odgovor iz sela i gradića nastao je priliv novih dobrovoljaca. 3. januara, na cesti Sinj—Livno, kamešnička grupa od 17 ljudi napala je tri talijanska kamiona i četvrti talijanski vojni autobus.¹¹ U autobusu ubila je talijanskog tenente-kolonela¹² D'Aloja Vito, 2 oficira i 2 karabinjera, 10 vojnika je bilo zarobljeno i poslije 2 govora pušteno. Na ovu akciju Talijani su odgovorili reakcijom po selima i Sinju, a stanovništvo je odgovorilo polaskom u partizane. Sredinom januara, kroz 2—3 dana, iz samog Sinja i okolice došlo je k nama oko 80 ljudi. Svilajska je grupa 15. I napala i osvojila žandarmerijsku stanicu u Muću.¹³ Na stanici niz žandara nije likvidirala. Premda je nepravilno postupila, ipak joj je broj i ugled porastao. Još koncem decembra dinarska je grupa uz pomoć jedne čete iz spomenutog Livanjskog Polja likvidirala žandarmerijsku stanicu u Panju (8 km od Sinja).¹⁴ Naše je sjemenje urodilo plodom i nabujalo. Naglo su nastala nova vojna, prehrambena, organizaciona i ostala pitanja. Tako smo mi koncem januara počeli sa radom Štaba, premda je na terenu bio prisutan samo jedan njegov član.¹⁵ Naroda je bilo mnogo. Naše tri grupe ostavile su brojku 13 i popele se na 50, 60 i po 80 ljudi. Grupe su se razvile u čete. Trebalo je izvršiti pregrupaciju novih dobrovoljaca, četama dati novi ili pojačati stari komandni sastav, imenovati komandire, komesare, najelementarnije ih uputiti u rad, dati im osnovne vojne zadatke itd. Sredinom februara stigao je u Štab drug komandant. Štab je već usred posla. Postao je

¹¹ Vidi dok. br. 4, 11 i 436.

¹² Potpukovnik

« i » vidi dok. br. 8, 11, 13, 433 i 443.

¹³ * Vidi dok. br. 11, napomena 2.

¹⁵ Maks Baće

centar u kojem se rješavaju sve poteškoće. Otad odredi dobivaju pravilnu orijentaciju za rad i borbu.

g) Premda je većina akcija naših odreda već spomenuta, ipak želimo ovaj prikaz nastanka i razvitka našeg partizanskog pokreta završiti pregledom glavnih akcija na ovom terenu.

14. VIII opkoljena Splitska četa održala je borbu protiv seljaka, žandara, ustaša i talijanske vojske od jutra do mraka. U borbi je neprijatelj imao više gubitaka. Među njima je pao i istaknuti ustaša sinjskog kraja Bilobrk. Naših je palo 5—6, 24 su uhvaćena i u Sinju strijeljana.¹⁶

Početkom augusta Šibenska je četa imala sukob, u kojem je neprijatelj imao više gubitaka. Naša je četa kasnije nastradala.¹⁷

25. IX ubijena su dva žandara ispod Troglava.

U novembru mjesecu nekoliko su puta rušeni telegrafski i telef. stupovi i kidane žice na raznim cestama. U okolini Sinja bio je odveden jedan župnik, što je loše djelovalo.

U decembru mjesecu likvidirana je žandarmerijska stanica na Panju kod Sinja u jačini od 14 ljudi.¹⁸

Početkom januara napadnuti su talijanski kamioni i autobus, ubijen tenetne kolonelo, 2 karabinjera i 2 oficira.¹⁹

Sredinom januara napadnuta je stanica u Muću (žandarska).²⁰

U isto vrijeme su likvidirana dva izdajice radi kojih je stradao jedan drug i jedan ugledni i omiljeni seljak, istaknuti član KP, Tadija Anušić.²¹

Uhvaćen je i likvidiran jedan ustaški organizator.

Početkom januara napad na žandare u selu Maljkovu. Naši su bili odbijeni i izgubili jednog druga.²²

U to vrijeme bila se formirala i Kaštelanska četa²³ i išla da likvidira žandarmerijsku stanicu u Lećevici.²⁴ U njihovom kolebanju doživjeli su navalu žandara i seljaka, izgubili komandira i raspršili se. Nakon dva-desetak dana ponovo su se formirali i ušli u sastav jedne druge čete.

Sredinom januara bačeni su u zrak dva mosta i vodovod, kojim ide voda za Talijane u Sinju.

Tada je napadnuta žandarmerijska stanica u Tijarici, ali bez uspjeha.²⁵

19. II izvršen je napad na dva poštanska autobusa na cesti Sinj—Vrlika.²⁶

Zarobljeni su i likvidirani 1 karabinjer, 1 ustaša i više žandara.

22. II bio je napad na našu Svilajsku četu, koja se uspješno obranila.

¹⁶ Vidi knj. 1, dok. br. 20, napomena 2.

¹⁷ Vidi knj. 1, dok. br. 27, napomena 2 i 3.

¹⁹ Akciju su izvršili 3. siječnja 1942. partizani sa Kamešnice. Vidi dok. br. 4.

²¹ Tadija Anušić, politički komesar partizanske grupe na Kamešnici i član Kotarskog komiteta KPH Sinj, uhvaćen je 22. siječnja 1942. u Koritima ispod Kamešnice i strijeljan u Sinju 26. siječnja. Vidi dok. br. 437 i 444.

²² Napad su izvršili 1. veljače 1942. god. partizani i drug Đuro Đapić. Vidi dok. br. 446, 449 i 450.

Svilajске čete. Tada je poginuo

²⁴ Četa je formirana 27. siječnja 1942. god., jačine 33 borca, kasnije ušla u sastav Svilajске partizanske čete.

²³ Borba je vođena 28. siječnja (vidi dok. br. 440 i 443).

²⁵ Napad je izvršen 14. veljače 1942. (vidi dok. br. 29, napomena 5).

²⁶ Vidi dok. br. 29, napomena 6.

Šaljemo vam izvještaj Svilajske čete Štabu kao ilustraciju i detaljan prikaz.²⁷

Jedna grupa je zaplijenila 29 volova, koji su bili upućeni za talijansku vojsku u Split.

Kroz to vrijeme Solinski je odred nekoliko puta ispilao na cesti stupove i ispilao žice; izvršio je nekoliko napada na patrole tal., jednom na kolonu talijanskih kamiona; u decembru ubili su dva ustaše iz Bosne; početkom januara bacili su bombe na talijansku oficirsku menzu u Solinu.²⁸ Tom prilikom je bilo pet ranjenih od kojih su tri umrla; zatim su ubili jednog zagorskog špijuna i ustašu; pokraj Dugopolja napali su dva talijanska kamiona, zapalili ih i ubili jednog talijanskog vojnika.²⁹ U Sjever. Dalmaciji Bukovički odred izvršio je nekoliko napada na talijanske patrole sa uspjehom.³⁰

Iz odreda nad Livnom mi nemamo izvještaja. Ali sa sigurnošću znamo da je taj odred izvršio napade na Talijane, također sa vrlo dobrim uspjehom.

Ovdje nije spomenuta niti jedna od akcija, napada i sukoba i sabotaza, koje su bile po Dalmaciji, a koje nisu izveli partizani nego (članovi) KP.

Na kraju želim ukazati na karakter partizanske borbe u Dalmaciji. Iz najgrubljeg nabiranja naših akcija kao što je gornje, jasno proizlazi da se ovdje počelo sa najjednostavnijim i najlakšim akcijama. No razvitak je očit. Naše akcije dižu se na sve jaču i višu formu. Odlučujuće smatramo pri tome da se naši odredi razvijaju u pravom partizanskom smislu, u smislu stalnog i aktivnog ometanja i napadanja na neprijatelja usprkos tome što su u Dalmaciji okupatorske snage jake i skoncentrisane. Talijanski transporti nisu sigurni po ovom teritoriju, a talijanske vlasti čitave krajeve Srednje Dalmacije, Bukovice i Livno smatraju pobunjenicima. Mogli ste opaziti, da smo naročito dali snage na napade i likvidaciju žand. stanica. One su danas glavni nosioci ustaške vlasti na selu. Sa njihovom likvidacijom takoreći nestaje ustaške vlasti, a i Talijani se obezglavljaju, jer nestaje sprovednika, tumača itd. Sa likvidacijom žandarmerijskih stanica mi želimo da počnemo »čistiti« pojedini kraj i da se malo približimo najvišoj formi partizanske borbe, stvaranju oslobođenog kraja. Osjećamo da u tom smislu imamo još mnogo slabosti. Između ostalog ima i nekoliko poteškoća. U krajevima Srednje Dalmacije postupak prema pravoslavnom narodu nije bio krvoločan. Radi toga nismo imali brojnu masu koja bi ustala na noge da brani svoje živote. Lijepi dio katoličkog stanovništva gajio je prema novoj »državi« velike nade. Danas ustaške vlasti u Srednjoj Dalmaciji, gdje je stanovništvo izmiješano, svom snagom nastoje stvoriti svoja uporišta nagovarajući, organizirajući i naoružavajući hrvatska sela protiv četnika i komunista. U pojedinim selima i krajevima, moramo priznati, imali su uspjeha. U Maljkovu

²⁷ Redakcija ne posjeduje ovaj izvještaj.

²⁸ Vidi dok. br. U, 19, 214, 225 i 438.

²⁹ Vidi dok. br. 18 i 221.

³⁰ Vidi dok. br. 29, napomena 2.

su seljaci dali protiv nas oružani otpor. U pojedinim selima seljaci naoružani čuvaju stražu protiv nas. Jasno je da je njihovo nastojanje puno suprotnosti (glad, pozivanje u vojsku itd.). Ispravnim političkim radom i dobrim akcijama i te poteškoće mogu se svladati. Time smo završili prikaz akcija i razvitka naših odreda.

IV. Brojčano stanje naših odreda je sljedeće:

1. Tri čete I bataljona	. 200 ljudi
2. Solinska četa	50 >>
3. Livanjska četa .	50 „
4. Bataljon Liv. Polja	. 250 J 5
5. Bukovička četa .	40 >>
6. Kninski odred .	20
Ukupno :	
	610 ljudi ³¹

Svi ljudi imaju pušku. Na svakih 40—50 ljudi dolazi jedan puško-mitraljez.

V. Nadodajmo dvije čete, jedna u Mosoru pokraj Splita, a druga u Sjever. Dalmaciji pokraj Šibenika, koje se nalaze na punom radu oko formiranja i organiziranja, te se već svaka sastoji od 20—30 ljudi. Osim tog u Južnoj Dalmaciji, u Imotskom, Makarskoj, Vrgorcu, Metkoviću, Pelješcu, već mjesecima ima ljudi koji se s oružjem skrivaju pred vlastima. Za njihovo konačno formiranje odreda i organiziranje ne fali nam nego koji dobar organizator.

Skoro po svim našim otocima vodile su se ponekoje borbe, mnogi se ljudi skrivaju pred talijanskim i ustaškim vlastima, a sada masovno odbijaju polazak u ustašku vojsku i prijavljuju se u partizane. Da bi na pojedinim otocima definitivno formirali, jer do sada u izvjesnoj formi već postoje, partizanske odrede, izvanredno je teško i riskantno. Jedan dio prebacit ćemo u naše čete, ali će još uvijek ostati pitanje drugog dijela.

Sada bi se trebali vratiti na onih 120 drugova iz Šibenika i okoline, koji su otišli u Liku i tamo se do sada zadržali. Njihov odlazak u Liku je neispravan, a dogodio se zato jer se očito nisu spremili i nisu imali snage da se održe na svom terenu. Sada je izgleda i tamo situacija poboljšana, a mi ćemo poraditi svim silama na organizaciji odreda u tom kraju. Zato smatramo da bi bilo potrebno da se ti borci povrate u Dalmaciju. U tom smislu smatramo da bi bilo potrebno da vi pišete Štabu grupe ličkih odreda, a to ćemo učiniti i mi.

³¹ Ovi su podaci nepotpuni. Pored ostalog, tada su na Biokovu i Mosoru djelovale čete, svaka sa 100 i više boraca. Prvi bataljon kao takav nije još bio formiran, već su postojale čete: Dinarska, Kamešnička i Svilajska sa 250—300 boraca. Uključivši još partizanske grupe na Pelješcu, pa po otocima i na šibensko-zadarskom području, ukupan broj boraca pod rukovodstvom štaba Dalmatinsko-dinarskog NOP odreda kretao se oko 950. Ako se iz toga broja odvoje Bosanci, koji su se nalazili u Sajkovačkom i Cincarskom odredu, a u nj uključuje Dalmatinci, koji su otišli među ličke i bosanske partizane, broj Dalmatinaca u partizanima bio je također blizu 950.

VI. Naš komandni sastav. Većina četa imaju svoju komandu (komandira) i komesara. Stab koji smo organizovali sada je odgovoran za rad u čitavoj Dalmaciji. Njegov se uticaj već dobro osjeća. Radi punom parom, premda se u njemu za sada još uvijek nalazi samo jedan član, drug komandant Jov.³² Drugi član: Vojin Zirojević ge komesar nad Livnom i radi terenskih prilika nije mogao doći do Štaba. Treći sam ja, za sada udaljen od Štaba. Četvrti je kao nevrijedan otpao prije nego je i došao na dužnost. Kao što vidite, postoji pitanje ljudi za sam Stab odreda. No mnogo teže i važnije je pitanje sposobnih rukovodilaca. Ono se postavlja pred nas danas, kad mi u najhitnijem roku moramo prići formiranju bataljonskih štabova za Sjevernu i Južnu Dalmaciju. Iz dosadašnjeg izvještaja vidjeli ste i vi tu potrebu. U Sjever. Dalmaciji jedna četa i manja grupa već postoje. Druga se četa formira, a i četa iz Like treba da se povрати. Te tri-četiri čete neće uspjeti da pravilno vode borbu i organiziraju svoj rad bez jedinstvenog rukovodstva štaba bataljona. Isto tako nam je potreban štab bataljona na jugu da bi dao inicijativu i organizirao već postojeće snage.

No ni za jedan ni za drugi sektor mi nemamo druga koji bi imao dovoljno iskustva i organizacione snage, da bi samoinicijativno mogao riješiti čitav niz zadataka i poteškoća na koje će naići. U tom smislu su naši drugovi već nekoliko puta tražili iz Zgb.²³ da im se pošalje pomoć. Ovaj puta se obraćamo k vama u ime Štaba, da bi nam poslali jednog druga koji bi imao nešto vojnog iskustva, samoinicijative i organizacione sposobnosti.

Trebalo bi nešto reći i o imenu našeg odreda. Najjednostavnije i prirodno ime je Dalmatinski odred. To ime ipak ne odgovara u cjelosti, jer naš odred obuhvata i čitav Livanjski bataljon, četvrti nad Livnom i sav teritorij Duvanjskog Polja. Premda taj teritorij ekonomski i politički okreće više Dalmaciji, ipak je to zapravo već Bosna. Da bi se bar donekle našao izlaz, smatramo da bi se odred trebao zvati Dalmatinsko-dinarski.

Što se tiče veza, one su između štabova i četa Prvog bataljona, zatim štaba sa Livanjskim bataljonom, zatim Sinjom i Splitom vrlo dobre. Iznad svega je dragocjena veza sa Splitom i PK. Osim političke, iz Splita dobiva se i velika materijalna pomoć. Veze štaba sa Sjever. i Juž. Dalmacijom još se izgrađuju. Teške su ali ipak moguće.

Sa štabom Ličke grupe odreda mi do sada još nismo imali nikakve veze. Možda su imali drugovi iz Bukovičkog odreda, ali ta sigurno nije bila solidna. Postavlja se međutim zadatak da se ta veza ostvari, u prvom redu radi veze sa Glavnim štabom, a zatim i radi vojno-političke saradnje naših odreda u Sjever. Dalm. sa odredima u Lici. Ima na prim, i političkih problema, koji su u jednom i drugom kraju zajednički, npr. velikosrpski (elementi). Ima i vojnih zadataka, koji bi se trebali zajednički ostvariti. Za sve to je potrebna dobra veza i saradnja. Mi se nadamo da ćete vi to Ličkom štabu javiti, a mi ćemo sa svoje strane također pisati.

³² Vicko Krstulović.

³³ Zagreb.

Sa odredima u Bosni uspostavljen je kontakt, no do sada je slabo funkcionisao. Do sada smo imali jedino vezu sa I krajiškim odredom (Drvatr—Grahovo—Grmeč). Smatramo da bi bilo potrebno upostaviti vezu i sa III krajiškim odredom (Jajce—Mrkonjić Grad), jer između naših odreda oko Livna, pruža se Glamoč—Kupres, ogroman kraj, koji bi trebalo obuhvatiti organizaciono i akciono.

Sa razvitkom naših odreda na jugu, osjetiće se potreba stvaranja veza sa hercegovačkim odredima oko Mostara. Jasno je: da smo do sada imali takav kontakt, to bi nam bilo korisno. Na najjužnijem dijelu Dalmacije, do Dubrovnika i Kotora, do sada nije bilo partizanskog pokreta niti ima izgleda s organizacione strane da će uskoro biti. Da se međutim uspostavi kontakt sa crnogorskim odredima, očito je da bi i u tom kraju nastao život, a korist bi bila velika i za jedne i za druge.

Dragi drugovi, želimo završiti ovo pismo ukazujući vam svom snagom da bi za naš pokret od važne i velike koristi bila posjeta jednog člana Glavnog štaba. Ako je to nemoguće, onda bi netko od nas trebao da dođe gore.

Sa odgovorom, za koji se nadamo da nećemo dugo čekati, vi bi nam trebali poslati što više uputa sabranih iz iskustva. Uputa trebamo svakovrsnih: od baratanja oružjem, organiziranja odreda³⁴ pa sve do organiziranja odreda i uspostave vlasti. Stotinu problema i pitanja. Mi osjećamo potrebu za sistematskim najelementarnijim uputama: kako započeti, kako pozivati, kako formirati odred, kako uspostaviti veze, kako riješiti problem hrane, isto tako vojne upute, kako izvršiti i najmanje akcije, kako postaviti zasjedu itd. To bi nam trebalo, kako rekosmo, pokupljeno, sistematizirano, jer ako ništa drugo, to bi trebalo svima onim drugovima koji bez ikakvog iskustva moraju najednom da na sebe Uzmü zadaće organiziranja i vođenja jednog odreda.

Molimo vas da na pismu za nas postavite i našu adresu, tako da zaista dođe do nas a ne do .polu puta.

Toplo vas pozdravlja sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Split, 19. III 1942.

Za štab:
Milić, v. r.

³⁴ Ovo je vjerojatno omaška, trebalo bi: organiziranje četa.

³⁵ Maks Baće.

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 135 OD 19. OŽUJKA 1942. O AKCIJAMA DALMATINSKIH PARTIZANA I DEMONSTRACIJAMA ŽENA U DUBROVNIKU¹

Partizanska borba u Dalmaciji sve se više rasplamsava

Narod sve više hrli u partizanske odrede. Sve veći teror okupatora, sve veća glad i gonjenje naroda u Pavelićevu i talijansku vojsku pokrenulo je u borbu cio narod. Tu i tamo narod još nije shvatio potrebu ofenzivnih akcija t.j. napada na okupatore i ustaše nego se ograničava samo na skrivanje i obranu, ali sve veći uspjesi dalmatinskih partizana potiču narod da aktivno udari po narodnim neprijateljima.

Štab Primorskog bataljona Dalmatinsko-Dinarskog partizanskog odreda dostavio nam je ovo saopćenje.

»15. ov. mj. <napax±nuta. je Moiorska četa² od jednog odreda talijanskih vojnika u jačini od oko 300 ljudi. Napad je počeo u 9 sati i 10 minuta u jutro; Naša četa ih je primjetilai, zauzela položaje i prihvatila borbu. Neprijatelj se ušančio na suprotnoj kosi i tukao položaje naše čete puškama, teškim i lakim mitraljezima, topovima i bacačima. Međutim, neprijatelj nije uspio da se pomakne sa zauzetih položaja, koje je u početku zauzeo. Oko 4 sata popodne neprijatelj je počeo da se povlači sa zauzetih položaja, ali pošto je bio stalno pod vatrom naših boraca nije uspio da se potpuno izvuče sve do 7 sati, kada se je ispod jednog brda koncentrisao i uputio putem prema Gornjem Sitnu natrag. Talijani su imali veći broj mrtvih vojnika i 2 oficira, te nekoliko desetina ranjenih, a partizani samo jednog mrtvog druga.³ Tako se jadno sa porazom svršila ova talijanska ofenziva na mosorske partizane. Bijesni radi svog poraza fašisti su po svom dobrom fašističkom običaju udarili na sela i popalili nekoliko kuća.«⁴

Ali još zvijerskije postupaju okupatori u selima oko Sinja. U svojoj jednoj nemoći protiv partizana oni čak iz aviona bombardiraju i pale sela. Hvale se sa uspjehom svojih ratnih pohoda, kada unište koju seosku kuću. Varaju se jadnici ako misli da će tako uplašiti naš narod.

U južnoj Dalmaciji također narod ustaje na oružje. Kod Makarske došlo je do sukoba između vojnih bjegunaca, koji se formiraju u parti-

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Mosorska četa je formirana 27. veljače 1942. god. na planini Mosoru od boraca iz Zrnovnice, Dugopolja, Tugara i Omiša, jačine oko 30 boraca. Već 12. ožujka od Mosorske čete i novopridošlih boraca formiran je Mosorski NOP odred, sastava četiri voda sa ukupno 80 boraca. Za komandanta odreda određen je Ferdo Gazin, a za političkog komesara Jozo Radobolja. Dužnost zamjenika komandanta primio je Tadija Mihanović, a zamjenika političkog komesara Hoko Peračić. U dokumentima štaba Dalmatinsko-dinarskog NOP odreda Mosorski odred se i kasnije naziva Mosorska četa.

³ Poginuo je borac Ante Bakota pok. Jure iz Podistrane (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 4-15/6, k. 2007).

⁴ Vidi dok. br. 468.

zanski odred i žandara. 8. III napadnut je odred od 10 žandara.⁵ Ubijena su 2, među njima komandir, 1 ranjen a ostali zarobljeni. Slijedeći dan napadnuta je jedna patrola od 4 žandara i jednog ustaše. 2 žandara su zarobljena. Ovi žandari su polazili u sela, da love vojne bjegunce. Stoga će ih partizani likvidirati, a to će biti sudbina sviju žandara.⁶

Kod Ploča došlo je također do sukoba između partizana i žandara, koji su išli, da love vojne bjegunce. U sukobu je poginulo 28, ranjena su 2, a 3 žandara zarobljena.

Partizani sve više napadaju na talijanske prevoze s hranom. To treba i u buduću još pojačano da čine, kako bi opskrbili sebe i narod sa nužnim namirnicama. Tako su partizani kod Zadvarja napali na tal. kamione, koji su prevozili hranu iz Sinja. Vojnici su razoružani, a hrana je oduzeta.

Partizani Dalmacije! Pojačavajte svoju borbu! Neumorno iz dana u dan napadajte okupatorsku vojsku i ustaše! Ubijajte oficire, žandare, fašiste bez ikakvog milosrđa! Oduzimajte hranu okupatorskoj i ustaškoj vojsci! Štitite sela od pljačke! Nedažite da hrvatske sinove vuku u vojsku! Štitite ih od žandara i okupljajte ih u svoje partizanske odrede! Vojni obveznici! Okupljajte se odmah u grupe za otpor protiv mobilizacije. Tražite vezu sa partizanskim odredima.

Demonstracije žena u Dubrovniku

Glad u Dalmaciji sve više pritiskuje. U Dubrovniku se hrana uopće redovito ne dijeli. Talijani izazivaju narod time, što daju hranu samo upisanim u fašističkim organizacijama misleći time pridobiti hrvatski narod. Ali narod ustaje i protiv njih i protiv njihovih slugu ustaša, koji samo znadu praviti parade i svečane sprovode raznim bandama. Narod sve više shvaća da samo borbom može izvojevati i hranu i slobodu. Tako su dubrovačke žene pošle na općinu da traže demonstrativno hrane. Ali kradljivci i banditi odbiše žene. 28. II. formirala se demonstracija od preko 100 žena te navalili na općinu, provalili vrata i tražili hranu. Žene su demonstrirale protiv okupatora i ustaša i mobilizacije. Načelnik i njegovi činovnici poibjegli su od straha pred ženama i poslali na njih policiju, žandare i karabinjere. Dubrovčani! Ustanite svi zajedno sa ženama! Utamanite jadne ustaške nitkove! Razdijelite hranu, koja se nalazi po vojnim i drugim magazinima.

⁵ Napad su izvršili partizani sa Biokova, Gradačani i Makarani (vidi dok. br. 465 i 467).

⁶ Drugu grupu žandara napali su omladinci iz sela Bačine, koji su bili naoružani puškama kremen jačama (vidi dok. br. 465 i 467).

Poslije ovih akcija, 13. ožujka 1942. godine — od svih postojećih grupa na teritoriji općine Gradac i drugova iz Makarske — formirana je Prva biokovska partizanska četa koja je brojila oko 150 boraca.

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 136 OD 26. OŽUJKA 1942. O AKCIJAMA DALMATINSKIH PARTIZANA I POZIV RADNICIMA DA STUPAJU U NOV¹

Radnici napuštajte ratnu proizvodnju i stupajte u partizanske odrede!

Hitlerova zahrđala ratna mašina već se počinje raspadati. Ovo se raspadanje odražava i na hitlerovskoj ratnoj industriji. Hitler je iz niza ratnih poduzeća morao izvući kvalificiranu radnu snagu, da je pošalje na front. Mjesto ove kvalificirane radne snage Hitler kupi po zarobljenoj Evropi radništvo i šalje ga u Njemačku, gdje postaje pravo roblje.

O nesnosnim uvjetima rada i života u ovim radničkim logorima, najbolje svjedoče štrajkovi i pobune stranih radnika u mnogim njemačkim tvornicama. Ali Hitler ne prisiljava radnike porobljene Evrope da samo u Njemačkoj rade oružje protiv samih sebe i svojih naroda. On prisiljava sve radnike u Evropi, da rade za njega. Tako ima i kod nas u Dalmaciji niz industrija koje rade za ratne svrhe, koje su u službi krvoločnih okupatora i koje kuju oružje protiv nas samih i naših saveznika. To su u prvom redu: brodogradilište u Splitu, tvornica aluminijske, rudnici uglja i minija te tvornice cementa. Ali ne samo da okupatori sile radnike, da kuju za njih oružje nego oni iz dana u dan pogoršavaju uvjete života i rada radničke klase.

Radnici i radnice u Dalmaciji! Vi koji radite u ratnim industrijama! Sada se bije odlučna bitka za istjerivanje okupatora iz naše zemlje! Hiljade naših sinova već se skupljaju u gorama, već udaraju po okupatorima i njihovim slugama i spremaju se za još jače, još odlučnije napade! U redovima naših hrabrih partizana biju se u prvom redu i na njihovom čelu sinovi radničke klase! Stoga i vi koji radite u tvornicama ratne industrije morate stati uz vaše drugove, pomoći im u borbi, a ne kovati oružje protiv njih! Prestanite stoga s radom za okupatore! Formirajte u tvornicama partizanske odrede, napuštajte proizvodnju i podite vašim drugovima u goru, da se borite za svoje oslobođenje! Ali ne idite u gore, a da okupatorima ostavite netaknute vaše tvornice! Razarajte strojeve, koje ste vi svojim trudom, trudom radničke klase stvorili! Uništavajte sirovine i pogonski materijal! Neka iz vaših ruku neprijatelj ne dobije ni jednoga broda, ni jednog kilograma materijala, ništa što mu može služiti u borbi protiv nas, Sovjetskog Saveza i svih slobodoljubivih naroda !

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

Akcije dalmatinskih partizana

Iz Štaba dalmatinsko-dinarskog partizanskog odreda saznajemo: Jedna četa južno-dalmatinskog bataljona izvršila je zadnje vrijeme slijedeće akcije: 12. III. jedna patrola te čete zaplijenila je od okupatora 5 sanduka dinamita. Druga jedna patrola prilikom izviđanja prekinula je telefonske veze između Gradca i Makarske.² — Budući da su mnogi partizani imali poderane cokule to su zaplijenili iz javnih skladišta kože za 200 pari cokula. — 15. III jedan odred zauzeo je pomoćnu žandarmerijsku stanicu u Slaičevici, te zaplijenio 5 pušaka i drugog materijala, — Tako se naši partizani opskrbljuju i naoružavaju, da bi se opremile veće zadaće narodno-oslobodilačke borbe.

Jedna patrola III čete cetinjskog bataljona zaustavila je 25. II. na cesti Sinj—Livno 1 taksi auto koga je vozio talijanski oficir Silvio Ivačić.³ Kod prevoženja uspio je ovaj fašistički oficir, koji se pokušao prikazati komunistom, da pobjegne, ali su ga naše patrole ponovo uhvatile i likvidirale. — U Hrvачima jedna je patrola ubila ustaškog zlotvora Šarića. — 3. III. izašli su Talijani na Vrdovo u velikom broju predvođeni od ustaša i njihovih špijuna. Sa sobom su imali lake i teške mitraljeze, lake topove i bacače mina. Oni su navalili na nezaštićeno selo i po fašističkom običaju popalili 100 kuća i staja, opljačkali sve što su našli te ubili 2 čobana/* I četa cetinjskog odreda pohrlila je selu u pomoć ali su fašisti pobjegli prije nego je četa došla. — 9. III. oštećen je dinamiom moist u Panju talko', da preko njega nije moguć kolski promet.

Partizani na Braču 17. III. napali su žandare, koji su prevažali žandarsku hranu iz Bola. 2 su se žandara predala i položila oružje, dok je zlecglasni narednik Grgo Nikolić htio pružiti otpor, pa je dobio metak u glavu. Zaplijenjene su 3 puške, 45 kg hrane i drugi materijal.⁵

² Vidi dok. br. 33.

³ Vidi dok. br. 464, napomena 3.

⁴ Vjerojatno se odnosi na akciju neprijatelja 13. ožujka. Vidi dok. br. 46?..

⁵ Akciju je izvela udarna grupa iz Bola pod rukovodstvom Josipa Marinko /ića-Bepa. Vidi dok. br. 470, 476 i Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 1-5/2, k. 2005.

IZVJEŠTAJ KOMANDE DRUGE CETE DALMATINSKO-DINARSKOG
ODREDA OD 2. TRAVNJA 1942. ŠTABU ODREDA O IZVRŠENIM
AKCIJAMA NA CESTI SINJ—VRLIKA I NAPADU TALIJANA
NA LOGOR¹

2. IV 42²

PREPIS O AKCIJI II CETE³ PROTIV OKUPATORA
I ŽANDARA

(Iz dopisa II čete upućenog štabu)

[...]

2) U vezi vršenja akcije na cesti Sinj—Vrlika postavljene su zasjede 3—4 puta ali bez ikakvog rezultata, pošto i poslije dugog čekanja nije apsolutno ništa naišlo. 11. II dobili smo obavještenje da će navodno proći tri kamiona hrv. vojske koji su imali poći u Sinj da se zakunu na borbu protiv svilajskih partizana do konačnog istrebljenja istih. Odmah je upućena zasjeda u jačini od 17 drugova. Zasjeda je postavljena vis a vis manastira Dragovića u šumi zvanoj Borići 19. II oko 6 sa'ti ujutro. Kamioni s vojnicima nisu naišli, već oko 10 i pol sati naišao je autobus iz Sinja, te je iisti zaustavljen. U njemu su se nalazili: jedan karabinjer, jedan talijanski vojnik kao pratnja, te tri hrv. vojnika bez pušaka, pored ostalih putnika. Svi su bez opiranja izašli napolje dignutih ruku, gdje su odmah razoružani od strane partizana. U međuvremenu naišao je poštanski autobus iz Vrlike u kome su se osim putnika nalazili: jedan pješadijski narednik, 9 domobrana, komandir žandarskog vođa u Sinju, poručnik Karaman, komandir stanice u Sinju narednik Anić i 5 žandara, koji su se vraćali sa akcije iz sela Cetine, te ustaše braća Miro i Ljubo Pezo i vrlički fratar fra Jozo. Prilikom izlaženja iz autobusa svi su na komandu podigli ruke na predaju, osim narednika Anića (koji je navodno ubio druga prilikom akcije u Maljkovu, kod njega je nađena jedna bilježnica tog druga), i još jednog žandara. Narednik Anić je tom prilikom opalk» jedan metak u pravcu nas, ali bez ikakvih posljedica. On kao i žandar ubijeni su na mjestu. Ustaša Ljubo Pezo i fra Jozo uspjeli su da uteknu. Sva pomenuta vojna lica i ustaša Pezo Miro razoružana su i povedena u Svilaju, natovareni su zaplijenjenim materijalom i stvarima, dok su civilna lica puštena da slobodno produže put, pošto im je predhodno održan kratak govor o značaju narodnooslobodilačke borbe. Od lica koja su dovedena u planinu puštena su na slobodu: 7 domobrana, jedan talij. vojnik, žandar Nikola Duje

¹ Redakcija posjeduje prijepis samo drugog dijela dokumenta. Dokumentat u cjelini nije sačuvan. Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1603.

² Datum je dopisan rukom.

³ Svilajska partizanska četa

(Malora) za kojeg postoje dokazi da je pomagao partizane; isti je rodom iz sela Glavica. A ostali i to žandar poručnik Karaman, žandari Barlović, Mandarić i Bednjanić, karabinjer Egu Enrico i ustaša Pezo Miro osuđeni su na smrt i strijeljani istoga dana oko 22 sata u noći. Pješad. narednik Cvitković Petar, koji je također bio osuđen na smrt, uspio je da pred samim izvršenjem pobjegne. Bijeg mu je uspio zbog toga što je uslijed mraka i neravnog puta bila otežana kontrola nad svim osuđenima, te je, nalazeći se na kraju kolone, uspio da pred samim mjestom istragne ruku i pobjegne. Za njim su ispaljena dva metka ali bez uspjeha. Posiate patrola nije ga uspjela pronaći uslijed tamne noći i snijega. Isti se nalazi na službi u Sinju kao četni narednik.

Kako smo kasnije saznali, u vrličkom autobusu nalazili su se pored ostalih još i načelnik vrličke općine Barišić Niko i javni bilježnik advokat Sutić Marko, ali su propušteni uslijed toga što ih nismo poznavali. Sa naše strane nije bilo nikakvih gubitaka/¹ Pored naprijed iznietog oduzete su i zaplijenjene slijedeće stvari:

puškomitraljez.....	1	komad
pušaka jugosl.....	7	komada
pušaka talijan.....	2	komada
revolvera.....	5	komada
puščanih metaka.....	364	komada
okvir za puškomitraljez.....	1	komad
bombi.....	5	komada
noževa.....	19	komada
opasača.....	17	komada
fišeklija.....	8	komada
viškova.....	9	komada
kožnatih torba žandarskih.....	9	komada
torbica platnenih.....	4	komada
ranaca.....	1	komad
šinjela.....	14	komada
kožni kaput kratki.....	1	komad
bluza.....	5	komada
čakšira.....	7	komada
cipela.....	7	pari
čebadi.....	19	komada
baterija.....	100	komada
platna šarenog.....	40	metara
čarapa ženskih raznih.....	36	pari
maramica ženskih.....	40	komada
maramica muških.....	30	komada
ulja singer.....	18	kutijica
i raznih šnajderskih potrebština		
kuna .	4.640	i lira 88

* Vidi dok. br. 29, napomena 6, i dok. br. 456 i 459.

3) Akcija od strane Talijana, protiv nas, a koju ste nam Vi nagovijestili u vašim dopisima, uslijedila je u nedjelju 22. II u 6 sati ujutro.⁵ 21. II oko 24 sata stigao je kurir iz sela Otišić koji nam je donio vijest da ćemo biti napadnuti od strane Talijana izjutra i to sa tri strane istovremeno: iz Sinja, Drniša i Vrlike. Istu vijest poslao je i Paja Popović⁶ preko svojih kurira usmeno. Odmah se pristupilo evakuiranju logora, prenošenju rezervne hrane i stvari u sklonište. Dok smo još bili zauzeti oko prenošenja stvari, uspjelo je Talijanima, predvođenim jednim mladicom iz sela Otišić, kojega su prisilili da im pokaže put, da se privuku u neposrednu blizinu logora, gdje su primijećeni od naše isturene straže koja je odmah otvorila vatru na njih. Tom prilikom Talijani su ubili mladica koji ih je predvodio. Borba je odmah prihvaćena sa svim raspoloživim borcima te je trajala u povlačenju do 10 sati. Za vrijeme borbe ubijena su tri fašista i jedan ranjen. Kod nas nije bilo nikakvih gubitaka. Jedna kolona Talijana u jačini od oko 300 vojnika fašista, u kojoj su bili i ribarički žandari, predvođeni po naredniku Kuštraku, nastupala je iz sela Otišić, i to putem koji vodi pravo prema logoru, dok je druga iste jačine nastupala iz Drniša preko sela Pribude pravcem na Jelinjak te time došla u zaleđe odreda.

U vremenu napada u logoru se nalazila 22 druga od kojih su dva bolesna (drug Marković i Bulović). Kako je uslijed nastupanja neprijatelja sa dvije strane došao u pitanje čitav odred, to su se drugovi morali upotrebiti prvenstveno za osiguranje odstupnice drugovima koji su se nalazili u borbi, a i za zaštitnicu bolesnih drugova, tako je borbu prihvatilo i iistu do kraja izdržalo samo 6 drugova sa 1 puško mitraljezom. Neprijatelj je osvojivši napušteni logor pošao naprijed još 150 metara, ne usuđujući se da pođe naprijed za nama u šumu i među škrape, te se zatim povukao zapalivši logor i oko 25 koliba. Teren su napustili i to: sinjska kolona povukla se oko 11 i pol sati a drniška oko 12 sati, ta je na putu zapalila sve staje sela Pribude. Neprijatelj je u napadu upotrebio pored pušaka lake i teške mitraljeze, bacače i bombe. Vjerujemo da je akcija Talijana tako brzo uslijedila naročito uslijed naše akcije na cesti 19. II, jer su se oni sigurno nadali da će još zateći u životu zarobljenike, te ih tako osloboditi i istovremeno osvetiti.

U prilogu dostavljamo Vam razna dokumenta i spise koje smo zaplijenili prilikom pomenute akcije pod 2, smatrajući da će Vam ista moći koristiti. Ista dokumenta nalazila su se većinom kod žandar, narednika Anića. Isto tako dostavlja se legitimacija i slika odbjeglog narednika Cvitković Petra, kao i bilježnica Đure Đapića (Viškog)⁷ koja je pronađena kod ubijenog narednika Anića, a pokojnom je bila oduzeta prilikom pretresa njegovog leša od strane žandara.

Također šaljem imena puštenih hrv. i talij. vojnika:
Mandoles i Icglio iz Castro Caro

⁵ Vidi dak. br. 456, napomena 7.

⁶ Voda četnika koji je svestrano surađivao s talijanskim okupatorom u borbi protiv NOP. u tom cilju pokušao je da ponekad stupi, preko kakve sitnije usluge ili obećanja, u kontakt s partizanima, pa bi to koristilo za nove izdaje (vidi knj. 1., dok. br. 31, napomena 4.

⁷ Vidi dok. br. 449, napomena 3.

Miljenko Plazenić, domobran činov. iz Vrlike
Ezgeta Luka Ivanov, domobran iz Bitelića
Buljan Ante, domobran iz Bitelića
Safićin Mujo, domobran iz Kosora
Galoš Selim, domobran iz Vranjevice kod Nevesinja
Maretić Nikola, domobran iz Sutine kod Muca
Tistalić Vinko, domobran iz sela (Piska) kod Omiša

Napomena štaba:

Poslana je komandi II čete opomena da budu budni prema Paji Popoviću kao opasnom elementu, jer on služi okupatorima, a opet na neki način želi da se dodvori i prikaže našim prijateljem.

BROJ 39

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 137 OD 2. TRAVNJA 1942. O POKUŠAJU RAZBIJANJA JNOF-a, BORBI DINARSKIH PARTIZANA I DEMONSTRACIJAMA ŽENA U SPLITU¹

Zaludni pokušaji razbijanja jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta

Htjeli neprijatelji našeg naroda i saboteri narodne borbe ili ne htjeli, jedinstveni narodno-oslobodilački front svih rodoljubivih naroda Jugoslavije postoji. On postoji jer svi narodi Jugoslavije bez obzira na nacionalnu, vjersku i političku pripadnost vode oružanu borbu protiv okupatora pod zapovjedništvom Vrhovnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda i dobrovoljačke vojske; 2. jer narod vodi borbu protiv okupatora kako u oslobođenim, tako i neoslobođenim krajevima pod vodstvom Narodno-oslobodilačkih i akcionih odbora; 3. jer narod sve više slijedi borbene parole Komunističke Partije, rodoljubi i poštteni funkcioneri svih stranaka ujedinjuju se u narodno-oslobodilačkom frontu i napuštaju sve one vođe i vodice, koji u bilo kojem obliku sarađuju sa okupatorima. Kao u svim zemljama Jugoslavije tako i kod nas u Dalmaciji. Svud se narod bori protiv Talijana i ustaša, svuda demonstrira protiv ustaškog i fašističkog izgladnjivanja i terora, bježi iz ustaške vojske i prilazi s oružjem u ruci partizanskim i dobrovoljačkim odredima. Po nizu naših mjesta postoje jedinstveni narodno-oslobodilački odbori, antifašistički odbori žena, a gdje još nisu formirani narodno-oslobodilački odbori, narod se po strukama i staležima organizira u akcione odbore kao zametke

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

narodno-oslobodilačkih odbora, rukovodioca borbe i privremene demokratske narodne vlasti.

Eto to su činjenice: narod je jedinstven, narod se bori s oružjem u ruci. I kraj ovih i ovakvih činjenica sva nastojanja izdajničkih vodstava građanskih stranaka nemaju drugo značenje, nego da pokažu, kako su oni jadni i kukavni, kako sjede u zapečku i ljute se kao stare napuštene usidjelice, dok narod gromko stupa naprijed. A treba naglasiti, da su uz narod svi oni funkcioneri i pristaše HSS-a i SDS-a i jugoslavenskih nacionalista, koji su doista pravi rodoljubi, i koji neće da za volju bilo koje reakcionarne klike izdaju narodnu borbu za slobodu.

Ziveće danas u našoj Dalmaciji, gdje se iz dana u dan sve jače rasplamsava plamen partizanske borbe, gdje doživljavamo iz dana u dan demonstracije naših hrabrih žena u Splitu, Dubrovniku, Šibeniku, Makarskoj ili na Hvaru, gdje iz dana u dan čujemo o novim podvizima naših rodoljuba, gdje pratimo užurbane i zastrašene pripreme fašista protiv napada partizana na gradove i narodnog ustanka, gdje ukratko iz dana u dan osjećamo, kako se diže div našeg naroda, da zgazi glavu fašističkoj zmiji. O kako je smiješno u isto vrijeme slušati nemoćne histerične povike nekih oficira dezertera i državnih funkcionera iz Londona »okupite se oko Draže Mihajlovića, budite mirni i čekajte čas, da na njegovu zapovjed uspostavite red u zemlji!«

Svaki iskreni rodoljub koji dobro znade da su ovi političari i oficiri napustili zemlju u najtežim časovima njene historije, mora se pitati čemu i kome služi ova propaganda? Pri tome niko još nije zaboravio da su ovi dezerteri sramno i izdajnički pobjegli i napustili narod koji je bio spreman da brani i branio čast, nezavisnost i slobodu svoje zemlje. Ovakvom propagandom ovi dezerteri ponovo stvarno pomažu okupatorima, jer poziv na čekanje i okupljanje oko izdajnika Draže Mihajlovića znači da se unese zabuna u narod, obustavi njegova borba i razbije narodno-oslobodilački front. — Sve to biva u času kada Hitler moli balkanske narode da budu mirni, a saveznici Sovjetski Savez, Engleska i Amerika žele da se balkanski narodi odupru Hitlerovim planovima i da spriječe njegov napad na Tursku i bliski istok. Ovim dezserterima nije stalo do brze pobjede saveznika nego samo do njihovih ličnih prljavih računa, što se vidi po tome da spremaju sa izdajnikom Dražom Mihajlovićem »uspostavljati red« protiv violje naroda. Kako bi taj njihov »red« izgledao znamo po 20-godišnjoj tiraniji velikosrpske reakcionarne klike.

Iz svih ovih razloga propaganda jugoslavenske vlade iz Londona od zadnjih dana djelovat će na našu borbu, na jedinstveni narodni front, samo toliko da će narod biti ispunjen gnušanjem i da će svi oni koji budu po toj propagandi djelovali biti prezreni i pregaženi.

Dinarski partizani potukli Talijane i ustaše

Primili smo jedan nepotpun izvještaj o borbi dinarskih partizana sa Talijanima i ustašama.² Jedna zaštitnica dinarske partizanske čete bila je

¹ Vidi dok. br. 41 i dok. br. 475, napomena 3 i 4.

napadnuta od znatno jačih neprijateljskih snaga oboruženih mitraljezima, minobacačima, i topovima. U opisu borbe kaže se dalje: »Bih smo napadnuti od ustaša, a kasnije i od Talijana koji su im došli u pomoć sa 5 kamiona vojske i 2 tenka. Talijani su se probili u planinu i počeli paliti staje. Tada smo mi pod Crvenom zastavom izvršili juriš, razbili neprijatelja d natjerah u bijeg. Pri tome je ubijeno oko 15 Talijana, 2 ustaša i nekoliko desetaka ranjenih. Ostaci neprijatelja su se razbježah glavom bez obzira, ostavivši svoje mrtve. S naše strane je samo jedan drug izgubio oko. U toku i nakon svršetka borbe neprijatelju je oteto 13 pušaka, 2 puškomitraljeza sa mnogo saržera, 2.000 pušanih metaka, 60 bombi, nekoliko pari cipela, šinjela itd.«

Splitske žene demonstriraju protiv izgladnjivanja

Mi iz dana u dan vidimo sve nove i nove znakove propadanja čitavog vojnog i civilnog fašističkog aparata. Jedan od najočitijih znakova propadanja fašizma jest sve veća glad. Tek smo bili doživuli sniženje kruha na 16.50 dkg, već je opet jadni Duće ponovno morao govoriti o stezanju kaiša. Za taj svoj hrabri govor dobio Hitlerovu pohvalu. U Bakru se već dobije 5 dkg. kruha, a na Sušaku počem od aprila 10 dkg. — Naš narod neće da trpi ovo izgladnjivanje za volju Hitlerovih osvajača. Naš narod znade, tko je krivac svemu zlu. Tako naše žene ustaju i demonstriraju protiv mrskih okupatora. Tako su u četvrtak 27. III nastale na pazaru demonstracije.³ Neposredni povod za demonstracije bilo je to što su karabinjeri ženama ispred nosa odnijeli jedino povrće koje je bilo na pazaru. Žene su ustale protiv otimača, tražile više hrane, više kruha, te klicalo »Van s fašistima, van s okupatorima!« U demonstracijama je učestvovalo oko 200 žena. — Narod je toplo pozdravio ove žene, koje su prve u Splitu digle glas protiv izgladnjivanja našeg naroda. — Napred žene! Hrabrije. Ofenzivnije.

Fašisti otvoreno u okupiranoj Dalmaciji pojačano talijaniziraju i fašiziraju

Sto je borba naroda protiv okupatora žešća, tim oni vrše jači teror nad narodom. Ovih dana obilazili su fašisti trgovačke radnje u Sphu, da prisile namještenike na polazak talijanskih tečajeva. Mi smo nebrojano puta istakli, da danas ne samo, da naši ljudi ne bi smjeh učiti talijanski, nego nebi smjeli niti govoriti ili pisati oni, koji znadu taj jezik. Sramotno je da jedni podilaze okupatorima, dok se drugi bore sa puškom u rud. — Trgovački pomoćnici su shvatili svoju nacionalnu dužnost, ah nisu našalost poslodavci. Kao i u pūtanju »carta del lavoro« umjesto, da pomažu namještenike u borbi protiv tudina, oni im prave zapreke i postaju

³ Prema talijanskim podacima demonstracije su izbile 26. ožujka. Vidi dok. br. 260.

agenti fašista, samo da im se nebi što dogodilo! Naročito se je istakao špekulant i vojni liferant Bonačić. On je prijavio svoje namještenike, da neće da idu na tečaj, te ih nasilno i prevarno uza svo njihovo protivljenje pokušao upisati. — Pozivamo ne samo trgovce i namještenike, nego sve naše građane, da se odupru talijamizaciji i da ne govore i ne pišu talijanskim jezikom! Služimo se samo našim hrvatskim jezikom.

Nakon što su likvidirali banke, fašisti su udarili na zadruge. Ali u ovom slučaju njima nije dosta da provedu likvidaciju, nego žele, da se te zadruge zajedno sa zadrugarima upišu u talijanske zadružne saveze. Preko ovih zadruga želili bi fašisti da što više dobiju pod kontrolom težake i srednje slojeve, koji su zadrugarski organizovani. Zadruge imaju da budu jedno od sredstava porobljavanja. Pozivamo stoga sve zadružne funkcionere, da rađe likvidiraju zadruge, nego da priđu u talijanske zadružne saveze, a zadrugari, da istupaju iz svih zadruga i traže povrat uloga, pa ma kako maleni bili.

Fašisti su uveli 10-satni radni dan ne samo na brodogradilištu, nego i u građevinskim i sličnim radnjama. Uskoro će proširiti 10-satni radni dan na cijelu privredu. U isto vrijeme dok smanjuju obroke kruha i hrane, traže više rada. Radniai! Oduprite se 10-satnom radu! Poslije 8 sati rada napuštajte posao!

Fašisti spremaju potajno pokolj svih uhapšenika ne dozvoljavajući im niti pravo obrane! Tom prilikom je Splitski Mjesni Komitet Komunističke Partije izdao letak, kojim upozorava rodoljubno građanstvo na fašističke namjere, te poziva sav narod, da se s oružjem u ruci odupre fašističkom nasilju i zvjerstvu, da potamani u prvom redu starješine tzv. hijerarhe. — Otkriće fašističkih namjera pobudilo je veliko uzbunjenje u svim slojevima građanstva.

BROJ 40

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 138 OD 9. TRAVNJA 1942. O STVARANJU NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA U DALMACIJI I IZDAJNIČKOM RADU SPLITSKOG BISKUPA BONEFACIĆA¹

Živio Narodno-oslobodilački odbor!

U jeku borbe naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu stvorio je narod, kako u oslobođenim, tako i neoslobođenim krajevima moćno oružje borbe: Narodno-oslobodilački odbori su pravo demokratsko predstavništvo svih narodnih klasa i slojeva, oni su izraz

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na gečtet-neru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

želje naroda, da se bori protiv okupatora svim sredstvima, oni su narodu garancija, da će narodna sloboda biti izvojevana, da nitko i nikada više neće narodu tu slobodu oteti i da radni narod više neće biti rtob interesa šačice pljačkaša.

I kod nas u Dalmaciji su pravi rodoljubi već davno osjećali, da narod treba imati kao rukovodioca u borbi jedno tijelo, koje će predstavljati sve klase i slojeve i koje će oko sebe okupiti sve rodoljube bez obzira na političku pripadnost ili orijentaciju. Mi smo već u našem listu pisali kako su rodoljubi — pristaše komunističke stranke prilazili vodstvima građanskih stranaka u svrhu, da bi sve političke stranke učestvovala kod formiranja našeg dalmatinskog narodno-oslobodilačkog odbora. Ali vodstva tih stranaka, slijedeći saboterske upute svojih zemaljskih vodstava, kako iz Zagreba, tako i iz Londona te naloge Draže Mihajlovića, odbila su ove prijedloge. Ova su vodstva rađe dalje ostala po strani od narodne borbe, slijedeći okupatorima pogodnu parolu: sad nije čas borbe. — Ali pravi i iskreni rodoljubi bez obzira na stranačku pripadnost i dalje su se zbližavali, da bi zajednički vodili borbu. Jedinstveni narodno-oslobodilački front u Dalmaciji je stvarno već postojao. On je postojao od časa, kad su svi rodoljubi spoznali da se mora protiv okupatora boriti. On se očitavao u nizu oružanih akcija po gradovima, koje je narod odobravao. On se očitavao u partizanskoj borbi, koju narod prati sa velikim nadama, i koju narod pomaže svim potrebama. On se očitavao u masovnom prilivu naših boraca u partizanske odrede. On se očitavao u nizu demonstracija, sabotaza itd., što je sve bilo izraz pravog narodnog raspoloženja. Trebalo je prići na posao, da se tom jedinstvenom narodno-oslobodilačkom frontu dade i organizacione oblike. Kad su vodstva građanskih stranaka odbila, da u tom poslu učestvuju, prišli su poslu svi rodoljubi bez obzira na stranačku pripadnost, kojima je stalo iskreno do borbe za oslobođenje naroda. U nizu mjesta po Dalmaciji kao Braču, Šolti, Hvaru, Dubrovniku. Korčuli itd. nastadoše mjesni narodno-oslobodilački odbori. U samom Splitu rodoljubi su se organizirali po strukama i staležima u svojske Akcione odbore, a žene su formirale Antifašistički odbor žena. Svi su se ti Akdoni odbori već iskušali u akcijama i postali popularni. Tada su Akdoni odbori prišli svom ujedinjavanju, da bi stvorila splitski narodno-oslobodilački odbor, koji bi s obzirom na značenje Splita u oslobodilačkoj borbi preuzeo inicijativu za stvaranje dalmatinskog narodno-oslobodilačkog odbora i vršio funkcije dalmatinskog N. O. O. do njegovog formiranja.

Na samu godišnjicu razbojničkog fašističkog napada na našu zemlju sastali su se delegati svih Akdonih odbora u Splitu predstavljajući sve klase i slojeve pučanstva, rodoljube svih političkih pripadnosti i bez političke pripadnosti, žene i omladinu, da formiraju narodno-oslobodilački odbor.² U uvodnom referatu održanom na ovom sastanku istaknut je historijat narodne borbe u Dalmaciji, i svih nastojanja da dode do organizovanog jedinstva svih rodoljuba. Nakon toga su svi predstavnik izrazili

² Narodnooslobodilački odbor Splita formiran je 6. travnja 1942. godine (vidi Historijat NOB-e Splita, Arhiv VII, arhiva NOB, MNO Zagreb, film 9/452-480 i Muzej narodne revolucije — Split, inv. br. 26).

svoju saglasnost, da se formira N. O. O. Izložena su i prihvaćena organizaciona načela i program Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta, te osnovan Narodno-oslobodilački fond, čija je zadaća da financira partizansku i dobrovoljačku vojsku te cjelokupnu narodno-oslobodilačku borbu. U želji da narodu objavi ovaj historijski događaj upućen je sa ovog prvog zasjedanja narodu proglas, kojim se narod poziva na oružanu borbu, na sabotaže, na borbu protiv ekonomskog porobljavanja, protiv nacionalnog ugnjetavanja i odnarodnjavanja, na okupljanje oko Narodno-oslobodilačkog odbora.

Predstavnici naroda na prvom sastanku bih su svjesni historijskog događaja, kojemu su učestvovali. Oni su istakli njegovo značenje naročito zato, jer je ovaj rukovodeći organ nastao u jeku borbe, na samom mjestu borbe, pod najtežim terorom fašističkih okupatora, da bi ujedinio narod u borbi kako protiv okupatora tako i protiv domaćih izdajica i sabotera.

Naš list, koji već skoro punih godinu dana poziva narod na borbu, koji je uvijek i dosljedno bio zastupnik ideje Jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta, pozdravlja osnivanje Narodno-oslobodilačkog odbora. Nastupa novo razdoblje u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Pod vodstvom Narodno-oslobodilačkog odbora, mi ćemo izvojevati: Smrt

Živio Narodno-oslobodilački odbor!

Živio Jedinstveni Narodno-oslobodilački front!

Bonefačić daje podršku fašističkim zvjerstvima

Bonefačić, zasad nažalost još splitski biskup već je jednom izrabio svoj visok i častan položaj, da bi poslužio okupatorima. To je bilo u oktobarskim danima, kad je izdao poslanicu protiv borbe rodoljuba u gradovima i protiv partizana.

Nije mu tada uspelo, da pridobije građanstvo na saradnju sa okupatorima, ah su okupatori pojačali svoj zvjerski teror oslanjajući se na njegovu podršku i na podršku nekih izroda, koji su također uputili poziv građanstvu. Posljedice ove saradnje bila su strahovita mučenja na policiji, ubijstvo heroja Jerka Ivančića, i omladinaca Orlića, Boljata, Batina i drugih. Ah fašistima nisu dovoljna dosadašnja zvjerstva, oni hoće da izvedu na sud i postreljaju 80 rodoljuba. Mjesni komitet K. P. H. u Splitu upozorio je rodoljubivu javnost na ove pripreme i pozvao na otpor. Tada fašistički okupatori opet daju nalog Bonefačiću da istupi. Ovaj puta se Bonefačić poslužio lukavom varkom, da bi imao pratnju »građanstva«. Pozvao je neke lakovjerne kukavice, bez ponosa, da zajedno s njim idu protiv volje interniranih rodoljuba tobož moliti »ekselenciju« Zerbina, da pusti internirce svojim porodicama. Kad su ovi jadnici kojii su slušali fašiste i njihove agente, a ne poštene rodoljube, došli pred fašističkog nitkova, Bonefačić i njegov gospodar izrabih su njihovo prisustvo za podršku svom paktu za borbu protiv komunista, zapravo protiv svih rodoljuba koji se bore protiv okupatora. Oni su ove jadnike upotreбили, da im dadu podršku za ubojstvo 80 zatvorenih rodoljuba, za daljnja

zatvaranja i mučenja, za daljnje interniranje i uvođenje talijanskog jezika u crkvi. Bonefačić je prešao odmah u djelo. Na sam Uskrs držao je u crkvi Gospe od Zdravlja propovijed na talijanskom. Time je Bonefačić dobio svoje časno mjesto među izdajicama našeg naroda, mjesto uz Pavelića, Nedića, Ljotića i sličnih.

Ali fašistima i Bonefačiću neće uspjeti njihovi planovi, da narod odvrate od borbe za slobodu. Narod se ujedinio. Narod se okuplja oko Narodno-oslobodilačkog odbora. Ali krvava ljaga fašističkih zvjerstava ostat će i na Bonefačića. Pozivamo narod, da stjera ovog izdajnika, ovog ortaka fašističkih krvoloka, ovog učesnika u odnarođivanju hrvatskog naroda sa časne stolice hrvatskih biskupa u Splitu.

Cjelokupnom rodoljubivom građanstvu u otvoreno-okupiranoj Dalmaciji

Fašisti spremaju 15. IV proslavu okupadje onog dijela Dalmacije, koji su otvoreno okupirali i prisajedinili pristankom izroda Pavelića. Na svojem prvom zasjedanju Narodno-oslobodilački odbor je zaključio, da pozove sve rodoljube, sve političke stranke, sve naše narodne organizacije, da organizuju opći bojkot ove i svih fašističkih proslava te svih fašista i onih koji s fašistima surađuju.³ Mi sa svoje strane pozivamo narod, da tog dana ne izlaze na ulicu, da zatvore izloge i prozore, a sve one koji bilo radi kojeg razloga učestvuju u tim proslavama, da bojkotira privredno i društveno! Pozivamo rodoljube, da tog dana ispolje svoju mržnju prema fašističkim okupatorima! Pozivamo sve rodoljube, da tog dana pokažu, da je Dalmacija ostala isto tako Hrvatska, kako je bila prije godinu dana!

BROJ 41

SAOPĆENJE ŠTABA DALMATINSKO-DINARSKOG NOP ODREDA OD
U. TRAVNJA 1942. O BORBAMA PROTIV TALIJANA I USTAŠA U
DOLINI RIJEKE CETINE I NA CESTI SINJ—VRLJIKA¹

SAOPŠTENJE ŠTABA DALMATINSKO-DINARSKOG ODREDA N.O.P.V.

1/25. III Okupatorska vojska skupa sa ustašama izišla je da pali i pljačka sela sa sjeverne strane rijeke Cetine. Tom prilikom se je jedna naša jača patrola sukobila sa neprijateljima naroda; koje je zatekla na njihovom zločinačkom djelu. Cim su čule pucnjavu ostale naše jedinice

³ Vidi dok. br. 44, 48 i 277.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 1603.

hitno su krenule pod našom Crvenom Zastavom i stupile u borbu sa neprijateljem. Borba je trajala od 10 sati izjutra do 6 sati navečer. U toj borbi je uništeno 18 mrtvih Talijana i 3 ustaša i oko 50 ranjenih. Sa naše strane jedan je drug lakše ranjen, tako da je mogao do kraja voditi borbu. Plijen je bio 2 puško-mitraljeza sa 4 sanduka šaržera i municije za iste, 13 pušaka, nekoliko stotina metaka za puške, 60 bomba, d razne druge sprema. Kod poginulih nađena su sita, čarape, svijeće, kašike, krumpiri po džepovima i razne druge iz kuća opljačkane sitne stvari. Pored toga imao je svaki pune džepove slika: raznih svetaca, škapulara i krunica. Kad su naši borci izvršili juriš pod Crvenom Zastavom, nastala je prava panika među neprijateljima, videći to i sami tenkovi koji su im bili zaštitnica, bježali su natrag.²

Naša komanda bila je obaviještena o dolasku Talijanske vojske 27/II sa zadatkom da pokupi svoje mrtve i ranjene. Znajući da ranjeni leže više od 24 sata bez liječničke pomoći, naša je komanda poduzela samo mjere opreza i dozvolila je nesmetano da neprijatelj pokupi svoje ranjene i mrtve, kako to i nalaže međunarodni ratni zakon, kojega se mi kao prava regulama narodna vojska pridržavamo. Međutim podli i pljačkaški neprijatelji, kad su pokupili svoje mrtve i ranjene, nisu mogli otići a da i tom prilikom ne pokažu svoje pravo i zločinačko lice, popalivši i opljačkavši nekoliko kuća pri svom povratku. Stavljamo do znanja neprijatelju da u buduću nećemo ga pustiti na miru da sakuplja svoje ranjenike i mrtve, nego ćemo ga uništavati bez milosti d pri ovakvim njegovim radovima.

Dok je neprijatelj 27. ovoga mjeseca kupio svoje ranjene, jedan naš vod³ nalazio se u njegovoj neposrednoj blizini na položaju u svrhu kontrole ceste Sinj—Vrlika. Tom prilikom su drugovi izvršili zapljenu od 6 goveda i oko 50 grla sitne stoke u korist narodno-oslobodilačke vojske. Ista je stoka svojina trgovaca i imala je biti upućena za okupatorsku vojsku.

Dana 30/III jedna grupa partizana držala je pod kontrolom cestu Sinj—Vrlika, ako naidu ustaše i okupatori da izvrše napad. Tog dana naišla je talijanska vojska, oko 3 sata poslije podne, sa ciljem da izvrši napad na partizane u Svilaji, skupa sa ustašama iz sela Maljkova, Potravlja, Maovica, Ogorja, Garjaka i ostalih ustaški raspoloženih sela, i da bi na taj način likvidirali partizane u Svilaji. Grupa naših partizana bila je primjećena od strane okupatorske vojske, došlo je do sukoba u komo je poginulo nekoliko talijanskih vojnika. Od partizana je jedan poginuo.⁴

Dana 31/III rano izjutra bila je blokirana Svilaja od strane okupatora i ustaša iz gore navedenih sela. Videći toliku snagu svilajski partizani su se povukli ne prihvatajući nametnutu im frontalnu borbu sa svih strana. Okupatori i ustaše pretražili su Svilaju, popalivši preko 30 staja, koje su još ostale od prvih razbojničkih napada, paleža i pljačke.⁵

¹ Vid dok. br. 39 i 475.

* Iz Dinarske partizanske čete

⁴ i ⁵ Napad na Svilaju vršile su Jedinice divizije »Bergamo«, uz pomoć ustaša i domobrana iz Sinja i Drniša. Svilajska partizanska četa se blagovremeno povukla na Dinaru. Vidi Bojnu relaciju ni domobranskog zbora za ožujak 1942., Arhiv VII, Arhiva NDH, reg. br. 3/2-26. Drago Gdzdić: »Dalmacija 1942«, str. 139.

Dana 1/IV talijanski okupatori razbješnjeni neuspjehom u Svilaji izvršili su skupa sa ustašama razbojnički pljačkaški napad na pravoslavni manastir Dragović, opljačkali i odnijeli sve do čega su došli, pa čak i crkvene knjige. Mlin i staja su popalili i uništili, te otjerali sa sobom tri kaludera, koja su se tu nalazila. Videći sva ova razbojnička djela ovaj Stab je poduzeo mjere da okupatori skupa sa ustašama ove zločine krvavo plate, te da radi svega gore napravljenog ne prođu nekažnjeno.⁶

Dana 6/IV naša partizanska vojska izvršila je akciju na cesti Sinj—Vrlika, uništivši 107 telegrafskih stupova, skupa sa žicom, te uništivši most na Dabru, preko kojega su okupatori do sada prelazili u napad na partizane.⁷

Dana 7/IV naši borci čekali su u zasjedama na cesti Sinj—Vrlika da naiđu okupatori na popravak telegrafske linije. Toga dana u tri i pol sata poslije podne naišlo je 24 kamiona, sa 4 tenka punih crnih košulja i vojnika. Kad su došli na razmak oko sto metara pred naše zasjede, naši su borci otvorili plotunsku puščanu i mitraljesku vatru i borba je trajala sve do noći. Rezultat te borbe bio je 4 kamiona mrtvih i ranjenih (većinom crnokošuljaši oficiri), a jedan kamion oštećen. Na strani partizana nije bilo žrtava.⁸

Dana 8/IV u 6 sati ujutro bio je napadnut naš logor⁹ od strane okupatora i ustaša zajedno u jačini od 50 kamiona, u kojoj se je formaciji nalazio na čelu 97. jurišni bataljon Crnih košulja koji je došao iz Kupresa naročito sa tim zadatkom. Sa naše strane je prihvaćena borba, koja se je vodila neprekidno do kasno u noć, na dužini fronta od 10 do 15 kilometara. Rezultat te borbe bio je: na strani okupatora preko 25 mrtvih, među kojima i nekoliko oficira¹⁰ 97. jurišnog bataljona i veliki broj ranjenih, jedan hrvatski vojnik i dvojica ustaša, te velika količina raznovrsnog ratnog materijala, između kojeg jedna radio-stanica. Na strani partizana jedan teže ranjen, koji je kasnije podlegao rani.

U ovoj borbi, u kojoj je neprijatelj upotrebio veliku količinu automatskog oružja i veliku snagu u ljudstvu sa kojom je imao namjeru da nas potpuno uništi, naši su borci pokazali skupa sa svojim rukovodstvom borbenu spremnost i vojnu vještinu partizanskog ratovanja, što najbolje pokazuje rezultat same akcije.

Dana 8/IV ostaće jedan od svijetlih dana partizanske borbe dalmatinskih partizanskih odreda.

⁶ Vidi dok. br. 479, napomena 6.

⁷ Vidi dok. br. 479, napomena 5.

⁸ Ovaj napad izvršila je grupa partizana s Dinare, pod rukovodstvom Bože Bilića-Marijana.

⁹ Logor Dinarske partizanske čete nalazio se u selu Zasioku, iza Debelog Brda, na obroncima Vještica gore. U ovoj borbi sudjelovala je i Prva četa bataljona «Starac Vu-jadin».

¹⁰ Između ostalih zarobljen je i komandant bataljona Antonio Vivarelli, sudionik u fašističkom pohodu na Rim 1921. godine. Zarobljeni oficiri i vojnici upućeni su u koman-du Petog krajiškog NOP odreda, jer su očekivani novi talijanski napadi.

Dana 10/IV okupatori su za odmazdu sa avionom bacali bombe oko naših logora bez stvarnog rezultata, a 11/IV sa daljine od oko 15 kilometara artiljerijom su bombardovali, bez ikakvog rezultata, okolinu naših logora.

Negdje u planini, 11. aprila 1942. godine

Politkomesar
Vice Buljan

(M. P.)

Komandant
Jović Kostja¹

BROJ 42

NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 13. TRAVNJA 1942. ŠTABU GRUPE NOP ODREDA ZA LIKU O UPUĆIVANJU 14 DALMATINACA U KNINSKI KOTAR I PRIPREMAMA ZA PRESELJENJE GLAVNOG ŠTABA, CK KPH I OFICIRSKE ŠKOLE U LIKU¹

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSLOB. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
A br. 61/42.
13. IV. 1942.

**ŠTABU GRUPE NAR. OSLOB. PARTIZ. ODREDA
ZA LIKU**

Da bi se omogućio razvitak partizanskog pokreta u Kninskom kotaru vratite 14 dalmatinskih partizana, koji se nalaze u Srbu. na sektor Kninskog kotara.

Na mjesto 30 dalmatinskih partizana koji su trebali biti upućeni u Dalmaciju uputite 30 partizana Srba iz Like u Kninski kotar, a dalmatinske partizane zadržite do daljnjeg naređenja. Tih 30 partizana Dalmatinaca određeni su za hrvatski bataljon u Lici.

Partizane koji su određeni za Kninski kotar stavite na raspoloženje oficiru ovog Štaba drugu Radi Bulatu, koji će ih odvesti na određeno mjesto.

Pošto su na sektoru gdje ti partizani treba da djeluju velike poteškoće za snabdijevanje, ishranu i stanovanje stoga treba da ih snabdijete sa 80 šatorskih krila sa potrebnim priborom za šatore. Osim toga treba

da im date suhe hrane (konzervi, dvopeka, makarona i brašna) bar za osam dana. Sav taj materijal ponijeli bi dotični partizani sa sobom.

U Gospićkom kotaru organizujte sigurnu relejnu stanicu koja bi osigurala vezu Dalmatinskog odreda sa G. S. H. preko Ličke grupe.

Izbrišite onih 30 partizana koje ćete uputiti u Kninski kotar iz vašeg brojnog stanja. Partizani koje tamo šaljete treba da budu dobri i disciplinirani. Među njima neka bude 1 ili 2 svršena đaka oficirske škole.

G. S. H. ima namjeru da se u najkraće vrijeme preseli na teritorij Ličke grupe. Štab bi se smjestio negdje u Krbavici ili Korenici. Dolazi u obzir i samo mjesto Korenica. Radi toga nadite pogodne prostorije za G.Š.H., za C.K. K.P.H. i za njihovu tehniku. Drug Bulat Rade obavijestite vas o svemu tome usmeno.

U blizini G.Š.H. treba da budu prostorije za oficirski kurs jer će se škola preseliti na teritorij Ličke grupe. Pristupite odmah sakupljanju hrane za Štab i školu iz krajeva i mjesta iz kojih ima mogućnosti (Otočackog, Koreničkog i Lapačkog kotara). Sve te pripreme treba najhitnije izvršiti tako da po mogućnosti škola već započne 1. V. o. g.

Zadržite svoje pitomce određene za kurs na okupu. Oni mogu da izvrše radove potrebne za smještaj škole i G.Š.H.

Pitomci Primorsko-goranskog partiz. odreda doći će kao pratnja G.Š.

Sa drugom Radom Bulatom dolazi i drug Miloš Kukić koji treba da izvrši sve pripreme za preseljenje G. Š. Molimo vas da mu u tom poslu pružite svu moguću pomoć.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

Komandant

BROJ 43

**NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 13.
TRAVNJA 1942. ŠTABU DALMATINSKO-DINARSKOG NOP ODREDA
ZA RAZVIJANJE USTANKA U KNINSKOM KOTARU I PODNOŠENJE
ISCRPNOG IZVJEŠTAJA O STANJU ODREDA¹**

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSLOB. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE

A br. 63/42.
13. IV. 1942. god.

**ŠTABU DALMATINSKO-DINARSKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

Primili smo vaš prvi izvještaj.² Veseli nas da smo uspostavili vezu sa vama i očekujemo da će ona od sada pravilno funkcionisati, što će biti od obostrane koristi.

Naš oficir³ upućen u Kninski kotar našao je četu od 40 partizana u Kistanju. Ta četa treba da bude jezgro Kninskog bataljona. Štab vašeg odreda treba odmah da pošalje jednog svog člana u Kninski kotar gdje će se sastati sa oficijom ovoga Štaba i u zajednici s njim organizovati Štab kninskog bataljona i dati njemu i partizanima upute i konkretne zadatke za daljnje djelovanje.

Štab vašeg odreda neka se obrati na P.K. za Dalmaciju i neka od njega zatraži da naredi O.K. Šibenik da bi poduzeo široku mobilizaciju omladine za partizane i da uputi jednog člana, koji bi u zajednici sa oficijima ovog Štaba vršio mobilizaciju partizana i organizovao politički rad. Na taj bi način bila koordinacija vojničkog i političkog rada, što bi donijelo mnogo pozitivnije rezultate. Prema obavještenju koje smo dobili, u tom kraju postoje velike mogućnosti za mobilizaciju partizana. Novomobilisani partizani bi se uključili u novoformirani Kninski bataljon.

Jedna od glavnih zadataka Kninskog bataljona bila bi istovremena mobilizacija u srpskim i hrvatskim krajevima kao i paralelna akcija i Vojničko djelovanje u tim krajevima.

Član vašeg Štaba koji će imati zadatak da se sastane sa oficijom ovog Štaba neka ponese sa sobom izvještaj o brojnom stanju i naoružanju i izvještaj o akcijama i organizaciji vašeg Odreda. Nakon organizovanja bataljona i rješavanja osnovnih organizacionih, političkih i operativnih pitanja tog novog bataljona, član vašeg Štaba uputiće se u ovaj Štab da podnese izvještaj o stanju partizanskog pokreta u Dalmaciji.

Slanje kadrova koje vi tražite ne dolazi u obzir sa jedne strane stoga što tih kadrova nema na raspolaganju, a s druge strane što nam

¹ Vidi dok. br. 35.

³ Rade Bulat

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 102B.

još nije poznata stvarna situacija u tom kraju i realne potrebe u tom pogledu. Osim toga pravilnim rješenjem Kninskog bataljona i mobilizacije tog kraja riješit će se i pitanje kadrova koji su vam potrebni. U tom pogledu možete iskoristiti borbenu i organizaciono iskustvo dalmatinskih partizana koji su bili u Lici.

Šaljemo vam materijal koji će vam dobro poslužiti pri organizovanju četa, bataljona i odreda. U tom pisanom materijalu sakupljena su djelo-
mično iskustva koja je partizanski pokret u našoj zemlji stekao.⁴

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

V. Katić⁵

Komandant

(M. P.)Ivo

Vladić⁶

BROJ 44

**POZIV NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA SPLITA
OD 13. TRAVNJA 1942. UPUĆEN GRAĐANSTVU DA BOJKOTIRA
FAŠISTIČKU PROSLAVU U POVODU GODIŠNJICE NJIHOVOG
ULASKA U GRAD¹**

RODOLJUBI!²

**BOJKOTIRAJTE FAŠISTIČKU GODIŠNJICU OKUPACIJE 15. IV
t. g. NE UCESTVUJTE NA PARADAMA? NE VJEŠAJTE ZASTAVE, NE
IZLAZITE NA ULICU.**

**BOJKOTIRAJTE DOMAĆE IZRODE, KOJI SARAĐUJU SA FAŠI-
STIMA. — ŽIVIO HRVATSKI SPLIT!**

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

**NARODNO OSLOBODILAČKI
ODBOR — SPLIT**

GRAĐANI — RODOLJUBI!³

**Bojkotirajte proslavu fašističkih pasa 15. aprila, dan ulaska njihovih
razbojničkih horda u naš mirni grad S P L I T .**

NE UCESTVUJTE U PARADAMA!

NE IZLAZITE NA ULICU!

NE VJEŠAJTE ZASTAVE!

ŽIVIO NAŠ HRVATSKI SPLIT

⁴ Taj materijal nije pronađen

⁵ Vladimir Bakarić

⁶ Ivan Rukavina

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

26/2-3, k. 560.

³ ³ Vidi dok. br. 40, napomena 3, i dok. br. 48 i 277.

BROJ 45

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA ČETVORTE
OPERATIVNE ZONE OD 15. TRAVNJA 1942. GODINE¹

Ovakovo brojno stanje dao sam ja kad sam bio kod GŠH a datirao sam za 15—IV. Očito je da su se brojke popele.²

Brojno stanje

IV. operativne zone

na dan 15. IV. 1942. god.

JEDINICA	Partizana u odred.	Mobilisanih	Mitraljeza naših	Mitraljeza talijan.	Puškoomitr. naših	Puškoomitr. talijan.	Pušaka »Mauzer«	Pušaka talijanskih	Raznih voj. pušaka	Civilnih pušaka	Pištolja	Metaka »Mauzer«	Metaka talijan.	Bombe	Eksplziv za razaranje	¹ NAPOMENA
Bataljan srednje Dalmat. ³	500	1	12	3	460	11			2	35	15000	450	200			
Bataljon južno Dalmat. ⁴	150		3		120					b	4000					
Bataljon sjev. Dalmat. ⁵	130	1	8		200	3				20	15000		100	200		
Bataljon »Starac Vujadin«	150		5	1	150						2000		60			
Vodovi oko Livna	100				50						1000					
SVEGA:	1030	2	28	4	980	14			2	60	37000	450	360	200		

Polit, komesar

Operativni oficir
*Milić*⁶

Komandant

¹ Original (tipkan, na/ pisačepn stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54-1/3, k. 1490A.

³ Te dvije rečenice dopisane su rukom.

⁴ U to vrijeme još nisu bili formirani ovi bataljoni. S obzirom na brojno stanje partizana na području Dalmacije Stab četvrte operativne zone je planirao da se formiraju bataljoni ali do realiziranja toga plana došlo je u svibnju i lipnju 1942. godine. Prvi dalmatinski udarni bataljon u srednjoj Dalmaciji formiran je 18. lipnja 1942. godine (vidi dok. br. 124). Južnodalmatinski bataljon »Jozo Jurčević« formiran je 18. lipnja prema naredbi Staba četvrte operativne zone od 6. lipnja (vidi dok. br. 96); Sjeverno dalmatinski bataljon formiran je 7. svibnja (vidi dok. br. 96).

operativni oficir na osnovu ranije odluke Staba četvrte operativne zone dao takva imena.

⁸ Maks Baće

BROJ 46

**BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 3. CETE DALMATIN-
SKO-DINARSKOG NOP ODREDA NA DAN 15. TRAVNJA 1942. GOD.¹**

Brojno stanje treće Cete,¹ Dalm. dinarsk. primor. Odreda

LJUDSTVO	ORUŽJA	MUNICIJA	BOMBA
partizana 95 pušaka jug. 76 metaka	5200		bomba tal. 30
pušaka tal.	8	„ 300	„ jug. 40
puškomitr. jug.	2	„ 600	
automat, pišt.	7	„ 100	

Iz Komande treće čete dne 15/IV. 1942. god.

Politikom :

Komandir :

BROJ 47

**BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA 1. CETE DALMATIN-
SKO-DINARSKOG NOP ODREDA NA DAN 16. TRAVNJA 1942. GOD.¹**

Brojno stanje prve Cete,² Dalm. Dinar. Primor. odreda

U LJUDSTVU	ORUŽJU I MUNICIJI	BOMBA
partizana 68	pušaka jug. 60 sa metaka 2000	talijanski 20
partizanka 1	pušaka tal. 3 sa metaka 150	jugoslav. 15
	puškomitr. tal. 2 sa metaka 2000	
	puškomitr. jug. 1 sa metaka 200	
	avionski mitr. 1 sa metaka	
	autom, pištolj 9 sa metaka 130	
	crnogor. rev. 1 sa metaka 65	

Iz Komande Prve čete, dne 16. aprila 1942. g.

Politikom :
Potpis nečitak

Komandir :
u z.
*V. Đapić*³

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54-13/3, k. 1490A.

² Kamešnička partizanska četa

³ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54-19/3, k. 1490A.

³ Dinarska partizanska Četa

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILA PK KPH ZA DALMA-
CIJU BR. 139 OD 16. TRAVNJA 1942. O BOJKOTU FAŠISTIČKE
PROSLAVE, DEMONSTRACIJAMA ŽENA I ŠTRAJKU ĐAKA
TEHNIČKE ŠKOLE U SPLITU¹

Veliki uspjeh bojkota u Splitu

Odmah po svom osnivanju Narodno-oslobodilački odbor² našao se pred potrebom jedne velike akcije protiv okupatora. Fašisti su spremali, da po svom običaju prirede vlike parade na godišnjicu ulaska okupatorskih trupa u Split dne 15. travnja. Narodno-oslobodilački odbor je posebnim lecmaj, koji su se masovno dijelili usred bijela dana pozvao građane, da tog dana bojkotuju sve parade, da ne izlaze na ulicu, da ne vješaju zastave i ispolje svoju mržnju prema okupatorima.³ Fašisti uplašeni demonstracijama žena, dijeljenjem letaka i pojavom N.O.O. uza sve intrige Bonefačića, Urukala i sličnih odustali su od velikih parada te su samo pozvali na izvješanje zastava. Na sam dan ulice su bile puste kao u ljetnim danima zapare. Tu i tamo su išli brzo poslovni ljudi. Fašistička glazba išla je kroz prazne ulice. Bojeći se narodnog bojkota, praznom rivom su stupali potišteni fašisti. Na privatnim kućama nije bilo zastava. Tek tu i tamo po zastavi na prozoru se moglo poznati, gdje stanuje koji fašist ili njihov doušnik. U čitavim kvartovima nije bilo ni jedne zastave, a mnoge od izvješanih zamrljane su tintom. Tek su trgovci zaplašeni terorom bih nedovoljno nacionalno svesni te poslušali fašiste. Ali bio je čitav niz trgovačkih i obrtničkih radnji, koje su se oduprle fašistima. Oni su pokazali put drugim trgovcima i obrtnicima, te se nadamo, da oni neće drugi put zaostati iza ostalog rodoljubivog građanstva pa ma kakav teror fašisti vršili. Ali ovaj detalj nije ometao veliki uspjeh bojkota. Fašisti u nemoćnom bijesu radi ovog uspjelog bojkota ukinuli su svoju prekjučerašnju odredbu o produženju vremena kretanja ulicama. Rodoljubivi Split je pokazao svoju mržnju okupatorima. Rodoljubivi Split je istovremeno upravo plebiscitarno dao povjerenje svom Narodno-oslobodilačkom odboru prilikom njegove prve akcije. Tim putem Split će dalje okupljati i boriti se sa svojim N.O.O. na čelu sve do konačnog oslobođenja. — Živio hrvatski Split!

Ponovne demonstracije žena u Splitu⁴

U ponedjeljak dne 13. IV na pazaru se pojavilo nešto zelenja. Ali fašistički otimači sve na silu pokupiše. To je revoltiralo žene, koje su

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Narodnooslobodilački odbor Splita osnovan je 6. travnja 1942. godine (vidi dok. br. 40).

³ Vidi dok. br. 44 i 277.

⁴ Prve demonstracije žena u Splitu bile su 26. ožujka (vidi dok. br. 39, napomena 3).

došle na pazar. Žene su se brzo okupile i počele demonstrirati protiv fašističke pljačke. Nekoliko stotina žena okupljenih na pazaru vikale su: »Dajte nam kruha«, »Van sa okupatorom i pljačkašima«. Žene su vojnicima oduzimale zelenje i među sobom dijelile. Žene su napadale one piljare koji neće da prodaju gradskoj sirotinji, nego samo fašistima i vojsci. — U ovim demonstracijama žene su pokazale više borbenosti nego prije 14 dana. — Kod žena sve više zrije svijest, da se moraju boriti protiv okupatora, ako žele da im obitelji ne gledaju.

Učiteljima, profesorima i svećenicima

Ovih dana donošaju sve svjetske stanice vijesti o hrabroj borbi norveških svećenika i učitelja. Oni su podnijeli kolektivnu ostavku, jer neće da uče norveški narod u nacističkom duhu. A kod nas? Bonefačić služi misu na talijanskom bez protesta svećenika. Naši učitelji i profesori ne samo da se ne odupiru talijanizaciji, nego sramote svoju čast time, da djeci sami govore talijanski, da po narudžbi govore o fašističkim svečanostima. Zar misle da se ovakova izdaja naroda koji se bori može opravdati ikakvim razlozima. Učitelji, profesori i svećenici! Ugledajte se u hrabre Norvežane. Trgnite se! Stupajte uz narod. Operite ljagu, koju ste si sami nanijeli.

Štrajk đaka tehničke škole!⁵

Splitski đaci su već jednom demonstracijama dokazali svoje rodoljublje. Sada se opet podigoše đaci Srednje tehničke škole, da dignu zastavu borbe omladine protiv fašističkog ugnjetavanja u školama. Oni su pred očima imali borbu svog druga heroja Orlića, koga su strijeljali fašistički psi. — Fašisti su zahtijevali da đaci dižu ruku na fašistički pozdrav. Odgovor im je bio štrajk cijele škole. — U ponedjeljak 13. o. mj. trebale su ostale škole da stupe u štrajk. Ali tada se nadoše izdajice, koji unesoše zabunu u đачke redove. Jedan iz vodstva HSS, koji se računa kao omladinac, neki Vojko Krstulović »Švora«, ne samo da se po nalogu svog vodstva protivio štrajku, nego je zajedno sa ustašama i nekim profesorima što prevarom što zastrašivanjem gonio đake u školu. — Kako se rukovodstvo štrajka nije nadalo ovoj izdajničkoj raboti, to je pozvalo na povratak u škole, da se nebi slomilo jedinstvo đaka. — Svi t i đaci kao jedan odobravali štrajk. Radi toga đaci osuđuju izdajničku i štrajkbreheršku ulogu Krstulovića »Švore« te će drugi put znati da se od izdajica obrane. Oni su dobro primjetili, da je Vojko Krstulović »Švora« šurovao ovom prilikom sa ustašama i ljotičevcima, da je radio isto što i GIL. — Naša hrabra omladina pogazit će izdajnike i visoko izdići zastavu borbe za slobodu. Ona neće dozvoliti da je fašiziraju i talijaniziraju. Ona će ostati vjerna svom narodu i voditi borbu protiv okupatora.

* Vidi dok. br. 270.

BROJ 49

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DALMATINSKO-DINARSKOG NOP ODREDA OD
17. TRAVNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O SASTAVU ŠTABA, STANJU U ČETAMA I VOJNO-POLITICKOJ
SITUACIJI NA LIVANJSKOM SEKTORU¹**

S T A B
DALMATINSKO-DINARSKIH
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKIH
ODREDA
A br. 41/42
16/IV. 1942. god.

**DRUGARSKOM GLAVNOM ŠTABU NAROD. OSLOBOD.
PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE**

Danas je stigao u naš Štab vaš kurir kojega ste vi uputili sa zadatkom da nas poveže sa oficirom Glavnog štaba drugom Radom Bulatom. Isto tako smo danas primili vaše pismo² u kojem nam dostavljate Naredbu Vrhovnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije, a koja Naredba glasi da svi partizanski odredi na području Dalmacije sve do rijeke Neretve spadaju pod komandu Glavnog štaba Hrvatske.

Mi tu odluku pozdravljamo i prema tome nastojat ćemo što uspješnije i što bolje budemo mogli, i uz pomoć vašu, izvršiti zadatke i dužnosti koji nam se budu stavljali u dužnost i koji nam se nameću u današnjoj oružanoj borbi za oslobođenje naše zemlje.

I) Odmah da vas upoznamo sa stanjem našeg Štaba i naših četa. Sastav Štaba: komandant drug Jović,³ politkomesar drug Vojko Zirojević/⁴ operativni oficir drug Milić⁵.

II) Došao sam u ovaj Štab i preuzeo svoju tešku i odgovornu dužnost 12/11. 42. godine, a operativni oficir drug Milić otišao je sa dobivenim zadatkom 13/11. 42. U toj akciji bio je ranjen i do danas nije došao u Štab.⁶ Politički komesar drug Vojko Zirojević došao je na svoju dužnost 22/11. 42. god. 5/IV je otišao sa zadatkom i na poziv Komande bataljona »Starac Vujadin« koji se je nalazio sa svojim borcima u borbi sa četničkim bandama na grahovskom sektoru, i tom prilikom je politkomesar pao u ruke četnika Brane Bogunovića i popa Đujića⁷ sa još dvojicom naših boraca od kojih je samo jedan pušten. Dakle, drug politkomesar na svojoj dužnosti bio je svega 14 dana.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/5, k. 1603.

* Redakcija nije pronašla ovo pismo.

¹ Vicko Krstulović

⁴ Vojin a ne Vojko Zirojević

⁵ Maks Baće

* Maks Baće je ranjen 21. veljače 1942. (vidi napomenu J, uz dok. br. 29).

* Momčilo Đujić

III) Stanje u četama kada sam došao na svoju dužnost bilo je dosta loše a te slabosti i nedostaci još se i danas osjećaju i treba još dosta truda i upornog i pravilnog rada da se te ozbiljne nedostatke odstrani.

Te slabosti i nedostaci u prvom redu su kod komandira i politkomesara četa, tj. oportunizam i neodlučnost u vođenju akcija, politički ne rade u samim četama, isto tako vrlo slabo na selima (naročito rad samih partijaca je ispod minimuma, a osobito često može se reći štetotčinski rad odgovornih drugova II čete u Svilaji).⁸ Nakon našeg 15-dnevnog boravka u Bosni, takova je situacija i kriza bila u Svilajskoj četi da je prijetila opasnost raspada same čete. Mi smo došli u Stab 22/111, a 24/111 ja sam (Jović) otišao u Svilaju i zadržao se kod njih 3 dana, i uložio sve svoje snage i napor da se to nezdravo stanje popravi. Sve to nije mnogo koristilo nego smo morali privremeno Svilajsku četvu da povučemo na Dinaru do I čete i onda smo sa obadvije čete pristupili izvršenju akcija koje vam dostavljamo u saopštenju našeg Štaba.⁹ Sto se tiče samih boraca ima dosta dobrih, ali ima dobar broj dosta loših i nezdravih elemenata koje nastojimo ispravljati i što ne valja odstranjivati.

Treba istaći da položaj naše čete u Svilaji nije baš najlakši i to zbog toga što su sela ustaški raspoložena i naoružana, te su skupa sa okupatorima vršili napade na našu četvu i popalili sve staje. A to su sela Maljkovo, Potravlje, Zelovo, Ogorje, Gradac i Maovice.

Na dinarskom sektoru imamo ustaška sela Zasiok, Duvnjaci, Ježević, Kijevo, i još neka druga sela. Da su ova sela neprijateljska prema partizanima, nije samo u našem nedovoljnom a u nekim selima i nikakvom političkom radu, ili u ustaškoj aktivnosti, već u izdajničkoj i protunarodnoj raboti vodstva HSS koje danas užurbano radi i povezuje se zajedno sa ustašama i četnicima i svim protunarodnim i reakcionarnim elementima. Ovakova je njihova danas uloga u čitavoj Dalmaciji, i mi treba da upremo sve svoje snage da bi onemogućili njihove zločinačke planove.

IV) Danas je stiglo 69 drugova iz Splita, Solina i Kaštela, pak moramo odmah da ih rasporedimo na svoje položaje. Sutra navečer ide 30 drugova sa komandrom¹⁰ i politkomesarom¹¹ natrag u Svilaju i da naprave logor da bi se mogli svi drugovi povratiti u svoju četvu, u roku od 10 dana.

Šaljemo 4 druga iz Solina u novoformirani odred¹² na vrelo rijeke Cetine da bi bili od pomoći tom odredu u povezivanju sa seljacima iz sela Kijeva i likvidiranju ustaša i njihova terora u tom selu. Seljaci iz Kijeva većinom su radili u solinskim tvornicama cementa, pak zbog toga seljaci

⁸ Uslijed rovarjenja četničkih elemenata u četi jedan dio boraca dezertirao. Je u četnike Paje Popovića. Stanje u četi se popravilo kada je za političkog komesara postavljeno Božo Bilić-Marijan.

⁹ Vidi dok. br. 41.

¹⁰ Duje Bašić

¹¹ Božo Bilić-Marijan

¹² Od boraca koji su došli iz Splita, Solina i iz okolnih sela cetinske doline, formirana je Cetinska partizanska četa. Za rukovodstvo čete upućena su slijedeća četiri druga iz Solina: komandir čete Nikola Vrančić (ubijen iz zasjede u blizini sela Polače od strane četnika, koncem svibnja 1942. god.; prilikom prebacivanja hrane za Dinaru), politički komesar Ivan Milišić, zamjenik komandira Branko Dude i Nikola Subota. Cetinska četa je bila najprije samostalna. Kasnije je ušla u sastav Srednjodalmatinskog NOP odreda, a zatim u sastav dalmatinskog udarnog bataljona »Ante Jonić«.

iz tog sela imat će u njima više povjerenja negoli u druge nepoznate drugove.

Isto tako šaljem nekoliko drugova¹³ na livanjski sektor da bi bili od političke i vojničke pomoći tamošnjim drugovima. Isto tako se nalazi jedan odred na kninskom sektoru u jačini od 30 ljudi, sa kojim je neophodno potrebno da drugovi iz Like budu u čvrstoj i stalnoj vezi. Dosadašnje akcije i rad Livanjskog i Kninskog odreda je nedovoljan i slab, i upravo ni mi kao Stab nemamo još tačnih izvještaja, da bi vam ih mogli u ovom pismu navesti.

V) Stanje četa i boraca na sektoru bataljona »Starac Vujadin«: ima 4 čete, oko 250 boraca naoružanih sa puškama 5 puškomitraljeza, i teški mitraljez, 60 bombi i oko 2000 metaka. Oni ne žive u kasarnama partizanskim životom, već u svojim kućama. Mi nastojimo da ih utjeramo u logore i već se je pristupilo gradnji baraka u šumama. To je moglo da bude već do danas uređeno da samo rukovodstvo, a naročito komandant tog bataljona, ne oklijeva i odugovlači sređivanje tog pitanja.¹⁴ Na tom sektoru je sve pravoslavni elemenat i to dosta opterećen vjerskim i nacionalnim šovinizmom, pa zbog toga nije nam glatko i bez poteškoća sprovađati naš rad i potrebne mjere. Na primjer mi smo 8. aprila u borbi koju smo imali sa okupatorima zarobili 1 kapetana i dva crnokošuljaša,¹⁵ i sa samim kapetanom sporazumno uputili njegovo vlastoručno pismo popraćeno sa pismom našeg Štaba talijanskoj vojnoj komandi za razmjenu za naša 4 druga, među kojima i Brku.¹⁶ Mi radi nezgodnog položaja i očekivanja novog napadaja od strane okupatora odlučili smo zarobljene Talijane uputiti preko Sajkovića u pozadinu do dana razmjene. Ali što se sa njima događa? Kad su došli u Sajković sa našom pratnjom, oni su ih iste večeri linčovali i to iz bojazni, kada budu pušteni da će kazivati gdje su bili i doći njima sela popaliti. Naši borci koji su bili s njima bili su nemoćni da ih odbrane i samim njima je prijetila opasnost po život. Eto, drugovi, i po tom činu vidi se mentalitet tih ljudi na tom sektoru, i do krajnosti su nepovjerljivi prema svakom Hrvatu.

Oni nisu/, od kada je bila borba sa ustašama prošle godine, učestvovali ni u jednoj oružanoj akciji protiv okupatora, sem jedne na žandarsku stanicu prošle godine i neke ekonomske akcije.

VI) 5. aprila imali su skupa sa odredom Ljube Babića da razoružaju četničku bandu na grahovskom sektoru. Međutim izbili su neki nepredviđeni događaji oko Drvara i drug Ljubo Babić nije mogao stići na ugovorenu akciju i prethodno je obavijestio rukovodstvo bataljona »Starac Vujadin« da on ne može stići na ugovorenu akciju i neka se oni sa svojim borcima povrate natrag. Oni to nisu učinili, već su otišli sami da tu akciju vrše. Tom prigodom došlo je do sukoba i u tom sukobu poginula su dvojica četnika, jedan partizan i sam komandant bataljona »Starac Vujadin« ranjen u glavu. Posljedice te neuspjele akcije su dosta

¹³ Poslati su Edo Santini i Andrija Buble sa 60 partizana.

¹⁴ Cvijko Orašević. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofenzive 1943. godine.

¹⁵ Vidi dok. br. 41 i 357.

¹⁶ Rade Končar

velike, i četnički banditi su ih iskoristili u punoj mjeri. Mi smo sa naše strane odmah hitno poduzeli mjere da se stanje popravi, kako ćete vidjeti iz našeg dopisa upućenog V krajiškom odredu, i u buduće uradit ćemo sve bez oklijevanja što budemo mogli da se likvidiraju četnički banditi u tom kraju.

VII) Za potpunu likvidaciju četničke bande u Kninskog krajini, naše je mišljenje da treba zajednički i sporazumno odrediti dalmatinski, lički i drvarski izvršiti koncentričan napad sa svih strana i na taj način ih sasvim očistiti.

Imao bih još mnogo toga da vam iznesem u ovom pismu da bi vi mogli dobiti što jasniju sliku o svemu stanju i problemu i važnosti ovoga kraja; mislim da će vam drug Milić, oper. oficir ovoga Štaba, moći dati sve ono što ja nisam uspio da iznesem. Mnogo žalim što uslijed akcija i ostalih zadataka ne mogu da napustim Štab i da dođem lično u Glavni štab da podnesem detaljan i točan izvještaj naših odreda. To bi svakako trebalo da dođem što prije, i to ja mislim po mogućnosti kada se drug Milić povрати.

Nemojte mi zamjeriti na greškama u pismu jer sam i previše natrpan sa poslom, a drugo, ja nisam čovjek od kancelarije već od motike i fabrike, pak iz samog pisma izbija moja nespretnost u stilizaciji.

Pozdravljamo vas sa borbenim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17/IV. 1942. godine
Negdje u planini,
u sati 11 prije podne

Polit, komesar u. z.
Vice Buljan

Komandant
*Jović Kost ja*¹⁷

PS. Sigurno je naš polit, komesar doživio sudbinu našeg herojskog druga Krntije Marka.¹⁸ Šaljemo vam jedan četnički letak da vidite šta je sve u njemu.

¹⁷ Vicko Krstulović

¹⁸ Marko Orešković

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
SREDINOM TRAVNJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH O
FORMIRANJU MJESNOG NO ODBORA SPLIT, RASKRINKAVANJU
VODSTVA GRAĐANSKIH STRANAKA I STANJU U JEDINICAMA¹

C. K. KPH

Dragi drugovi!

U prošlom izvještaju dali smo Vam iscrpan pregled situacije kod nas. U ovom dopisu izvestit ćemo Vas o najnovijim momentima.

1) Iz posljednjeg dopisa sigurno ste razumjeli da smo prekinuli službene pregovore sa vodstvima građanskih stranaka, po stvaranju JNOF i N.O.O. U istom pismu mi smo istakli da radimo u masama aktivno i među pristašama i nižim funkcionerima HSS-a i drugih građanskih stranaka, kako bi došlo do organiziranja JNOF i stvaranja N.O.O. Isto tako raskrinkavamo sabotersku i izdajničku politiku građanskih stranaka i da pristaše tih stranaka dovedemo na poziciju narodno-oslobodilačke borbe, pod rukovodstvom naše partije. U tome pravcu mi smo postigli dobre rezultate u Splitu i uspjeli smo stvoriti N.O.O. Njegova prva sjednica je održana 6. IV. na kojoj je konstituisan i prihvaćen proglas, kojeg Vam šaljemo u prepisu.² Prva sjednica je održana sa slijedećim dnevnim redom: 1/ Konstituisanje N.O.O. 2/ Organizaciona načela i struktura N.O.F. 3/ Osnivanje narodno-oslobodilačkog fonda. 4/ izbor unutrašnjih organa. 5/ proglas. 6/ Razno. Na prvoj sjednici donešena je odluka: 1/ da se uputi sve pristaše građanskih stranaka koji sudjeluju u N.O.F. da se obrate vodstvima i funkcionerima svojih stranaka da ih obavjeste o postojanju N.O.O. i od njih zatraže suradnju i pomoć N.O.O.-ru. 2/ Da se povede aktivna agitacija za bojkot okupatora, kao i bojkot domaćih izroda koji sa njima surađuju. 3/ da se organizira bojkot godišnjice okupacije Splita. 4/ da se povede aktivna agitacija preko akcionih odbora kod roditelja srednjoškolske omladine da ne dozvole upis omladine u Gii.³ i 5/ da se nastoji kod svih državnih činovnika koji su položili zakletvu da ih se izvlači iz službe i dezorganizira administraciju. Ovo su prve odluke N.O.O.-sa kojim će izaći pred narod preko akcionih odbora. Stvaranje N.O.O. postigli smo na slijedeći način: Mi smo pristupili organizaciji Akcionih Odbora po strukama i staležima. Stvoren je akcioni odbor kod brodogradilišnih, gradskih i željezničkih radnika. Kod zanatlija, trgovaca, državnih činovnika, privatnih činovnika i intelektualaca. Kod intelektualaca stvoreni su čak i pododbori (profesori, liječnici, inženjeri, suci i advokati). U stvaranju je akcioni odbor kod težaka. U akcioni odbor ušli su

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, Mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/121-122.

² Vidi Drago Gizdić: »Dalmacija 1942.« Zagreb 1959, str. 140.

³ G. I. L. (Gioventù italiana littorio) omladinska fašistička organizacija.

uz naše i pristaše HSS, SDS, i Jugonacionalisti. Ima i jedan bivši predsjednik zaštite, a i inače neke druge ugledne ličnosti HSS-a. Direktno iz vodstva građanskih stranaka nije ušao ni jedan funkcioner. Kod privatnih činovnika bio je jedan HSS i jedan SDS funkcioner, ali su izišli povodom jednog članka u Izvještaju, u kojem je kritikovan Maček i vodstvo HSS-a. Samostalac je naknadno tražio veze i izjavu da on hoće da surađuje. Mi dobivamo dojam da bi ovo bilo dogovoreno između njih da bi imali neku kontrolu nad radom N.O.O. Uslijed još neodređenog stava samostalaca i izlaska HSS-ca nije se birao predstavnik privatnih činovnika u N.O.O. Inače svi A.O. birali su svoje predstavnike u N.O.O. U N.O.O. ušla je predstavnik A.F.2. i predstavnik omladine. Ukupan broj 10 lica na prvoj sjednici. Socijalni sastav tri radnika, 1 zanatlija, 1 državni činovnik, 1 trgovac, 1 intelektualac, 1 težak, 1 omladinac i jedna žena radnica. Politički sastav: 6 partijaca, 1 HSS, 1 SDS i 2 simpatizera.

U N.O.O. birani su slijedeći organi: Predsjedništvo od 5 lica (3 partijska, 1 HSS i 1 SDS). Predsjednik i tajnik su partijci. Birane su i 2 komisije. I to Kulturno-propagandistička i Ekonomsko privredna. Zadatak Ekonomsko-privredne jeste: da organizuje i rukovodi Narodno-oslobodilačkim fondom, koji će se sakupljati oporezovanjem pojedinaca, dobrovoljnim priložima i darovima. Kulturno propagandna komisija ima da priprema materijal propagandističkog karaktera, za niže organe i organizacije JNOF i da priprema članke za list. Zaključeno je da se pokrene jedan mjesečnik NOO.

Splitski NOO preuzeo je na sebe inicijativu, da se poveže sa svim NOO u provinciji kako bi se prišlo stvaranju NOO za Dalmaciju. I Proglas poziva na stvaranje NOO po svim gradovima i selima.

U vezi Vašeg posljednjeg pisma kao i pisma predstavnika CK KPJ da se energično raskrinkava vodstvo građanskih stranaka, naročito vodstvo HSS i Mačeka zbog njihove saboterske zapravo izdajničke uloge u narodno-oslobodilačkoj borbi, kao to da se kritikuje i raskrinkava londonska vlada, mi smo to poduzeli i držimo se te linije, kako vidite iz »Našeg Izvještaja«. Međutim stavlja nas u zabunu po izvjesnim pitanjima radio stanica *Slobodna Jugoslavija* napose što se tiče odnosa prema vladi, Draži i vodstvima građanskih stranaka. Naime mi još do danas nismo čuli niti jedne riječi preko Slob. Jug. da se obara na Dražu Mihajlovića i njegove četnike, baš u vremenu kad se kod nas provodi potpuna likvidacija četnika. Isto tako ni Moskva o Draži kao izdajniku ne govori ništa, a do nedavno ona je o njemu govorila kao o nacionalnom heroju, i to nakon što je bio likvidiran u Srbiji. Ovaj odnos nama je nejasan. Da li se radi o tom, da Moskva nije obavještena ili je to taktika prema londonskoj vladi radi Engleza i Amerike. Naglašavanje izdajstva

D.M. preko radiostanica mnogi četnički elementi pokušavaju da iskoriste i prikazuju, da je u nas u Dalmaciji na čelu partije ustaško rukovodstvo, koje vodi protusrpsku politiku, ali da je Moskva za Dražu. Predstavnik Hrvatske iz Moskve na posljednjem sveslavenskom mitingu govorio je o Mačeku kao žrtvi ustaškog terora, a mi ga u »Izvještaju« napadamo kao izdajicu narodno-oslobodilačke borbe hrvatskog naroda. Povodom ovog

članka HSS je izdao letak, ali ga još nismo vidjeli. Ovo je prvi letak od okupacije. — Pa također ni o londonskoj vladi, koja riga takve odvratnosti preko svojih govornika, tobož aktivnih oficira Slob. Jug. ništa ne govori. Molimo Vas da nam objasnite ovu stvar da bi se lakše snalazili i da bi znali dati liniju političkom radu NOO.

U prošlom pismu mi smo Vas obavijestili o uslovima za razvitak partizanskog pokreta u Dalmaciji. Poslije toga je drug Milić/* član štaba Dalmatinsko Dinarskog NOPO, napisao izvještaj za Glavni štab Hrvatske,⁵ koji je upućen preko Šibenika i štaba ličkih NOPO koji mislimo da je već sigurno stigao u Glavni štab Hrvatske. U njemu je iznesen historijat razvitka partizanskog pokreta, kao i akcije i tadašnje brojčano stanje odreda. Danas su naši odredi i po broju i po akcijama mnogo jači, nego u času kad je taj izvještaj pisan. Naši odredi postaju iz dana u dan sve masovniji i problem masovnog odlaženja u partizane za nas je riješen. Ali pri tome su dvije glavne činjenice: 1. glad radi koje mnogi odlaze da bi se tamo prehranili 2. bježanje od Pavelićeve mobilizacije, ali ne opet da se tamo aktivno bore, već sklone od progona žandara i vlasti. Uglavnom ovakvi elementi prevladavaju u našim četama. Ovim dvim činjenicama može se objasniti nedovoljna ofenzivnost naših odreda. Međutim postoji još jedna činjenica o kojoj smo vas obavijestili u prošlom izvještaju, a to je skandalozni oportunizam u redovima naše partije, koji se očituje na svakom koraku i to kod rukovodećeg aktiva naših partijskih organizacija. Kako u odredima tako i na terenu. Kukavičluk, kolebljivost i oportunizam, to je glavna karakteristika za većinu partijskih rukovodioca u odredima. Partijci još do danas nisu uspjeli da u odredima unesu duh svijesti borbenosti i discipline, već pri svakoj i manjoj poteškoći izgube glavu i postanu gori nego oni, koji su pobjegli da se zaštite od gladi i vojske. Iznijeti ćemo Vam neke primjere.

Drug Jović⁶ javlja iz štaba, da je 11. III pošao u Bosnu sa još jednim članom štaba. Za vrijeme njegovog odsustva Kamešnička četa je čula pričati, da će biti napadnuta od Italijana. Komanda čete nije pošla da provjeri stvar i da organizira obranu u slučaju napada, već je smjesta donijela odluku, da se povuku u Dinaru. Italijani niti su napali niti su imali namjeru. Svilajska četa je također nešto čula, da bi mogla biti napadnuta i također je donijela odluku, da se seli iz Svilaje u Dinaru. Poljičko-omiška četa bila je napadnuta od Talijana u Mosoru. Uspješno su se obranili i neprijatelju nanijeli oko 15 mrtvih i nekoliko desetaka ranjenih. Poslije toga i oni su se uplašili da bi mogli biti opkoljeni i uništeni i stalno traže da ih se prebaci u Dinaru. Vrlo povoljne imaju uslove za akcije, ali ih često ne možeš natjerati ni na kakve akcije. Markarska četa bila je napadnuta 24. III od neprijatelja. Komanda čete umjesto da dade naređenje da se zauzmu položaji na vrlo povoljnim pozicijama, da se dade otpor, ona zaključuje, da se borba ne prihvata, već da se povuku. I tako je bilo. Neprijatelj : Talijani i ustaše, popalili su

⁴ Maks Baće.

⁵ Vidi dok. br. 35.

⁸ Vicko Krstulović.

nekoliko sela i opljačkali što su našli u kućama, da partizani nisu ni prstom makli.

Uz ovaj oportunizam, kukavičluk i paničarstvo još i otvorena sabotaža. Tako na pr. u Makarskoj četi formirana su četiri voda (oko 150 ljudi). IV vod iz Vrgorca, koji je broj io oko 40 ljudi, na čelu kojeg je bio Joze Martinac sekretar M.K. Vrgorac i član O.K. raspustio je cijeli vod u momentu napada neprijatelja na četv. P.K. i Štab su ga pozvali još prije, da dođe primiti direktive za rad u odred i na terenu. On je otkazao da dođe. U Trogiru se formirao odred od 18 ljudi, u kojem je bio i bivši načelnik općine i donaćelnik: partijci 20 godišnjaci. Kad su pošli i napravili oko 3 sata puta, načelnik Maravić i donaćelnik Buble ustavljaju cijeli odred i postavljaju na diskusiju i glasanje da li da se ide ili ne. Jasno njih dvojica su naštimali ljude, tako da su zaključili da se povrate natrag. Kad je P.K. saznao za taj zločin, uputio im je pismo, da idu u Štab, koji ih traži. Na pismo P.K. Maravić je odgovorio, da je spreman umrijeti kod kuće ili u konclogoru, ali da ne ide u partizane. P.K. je donio odluku, kojom ih osuđuje na smrt i spremio teren, da ih se likvidira. Međutim, su kroz te dane fašisti u Trogiru izvršili masovna hapšenja (oko 60 ljudi) među kojima i ova dva tipa i tako su ostali pošteđeni. Većina od tih ljudi koji su bili spremni da idu u partizane, pali su, — Martin,⁷ koji je bio prošle godine komandir šibenskog odreda, u oktobru mjesecu prošle godine poslan je u odred. Posljednje vrijeme postao je štetočina. Ljudima iz odreda krao je novac, cigarete, i druge stvari i ljudi su naprosto bježali od njega i njegovog drskog postupka i pljačke. Otišao je sa svojim vodom na akciju i pri povratku zadržao se sat vremena u nekom selu ustaški raspoloženom, što nije smio pošto je bio upozoren. Kroz to vrijeme seljaci su se naoružali i napali na partizane te poginuo on i još dobra dva druga. Da nije poginuo bio bi streljan od naših.

Eto takvo Vam je danas stanje u našim odredima. Nemojte drugovi shvatiti, da i mi gubimo glavu. Mi smo svjesni ovih teškoća kao i njihovih uzroka. Isto smo tako svjesni odgovornosti za njih. da ih ovladamo i odstranimo. Svjesni smo toga da moramo uložiti sve snage i napore, da se u što skorije vrijeme naši odredi uzdignu i vojnički i politički i da oružana borba i oružani ustanak naroda u Dalmaciji ne zaostane iza drugih krajeva naše zemlje. Svjesni smo toga, da je jedan od uzroka ovakvom stanju naša nedovoljna energičnost kao i nedovoljna pomoć partijskim organizacijama. Sve partijske snage bacamo na učvršćenje odreda i aktivizaciju. Ali u buduću nećemo biti pošteđeni ni prema onima, koji svjesno ili iz kukavičluka krše i sabotiraju narodnu borbu i oružani ustanak.

Ovih dana su ovde državni činovnici polagali zakletvu. Naš je stav bio: ne polagati zakletvu, i u tom duhu vodila se među državnim činovnicima propaganda. Međutim, ta je akcija podbacila i to opet zaslugom oportunizma i kukavičluka naših drugova, koji su davali suprotne direktive od onih, koje je davao P.K. O ovim akcijama pokazali su se na ne-

⁷ Pepo Polak.

kim mjestima SDS-ci i Jug. nacionalisti boljima, nego naši. Poslije zakletve pokazuje se sklonost činovnika da polaže demisije. Mi smo odlučili, da idemo na to, da izvučemo što više činovnika iz ureda na demonstrativan način što masovnije i da time dezorganiziramo administraciju.

BROJ 51

**DIREKTIVNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 22. TRAV-
NJA 1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
U POVODU PREDSTOJEĆE PROSLAVE 1. MAJA¹**

Centralni Komitet Komunističke
Partije Hrvatske

Pokrajinskom Komitetu za Dalmaciju

Šaljemo vam partijski i omladinski Proglas. Umnožite ih u što većem broju primjeraka. Prvi Maj proslavite u duhu pojačane borbe za nacionalno oslobođenje. Ovaj veliki dan na oslobođenom teritoriju proslavite na najsvečaniji način. Održavajte masovne zborove, konferencije i priredbe, palite krijesove itd. U oči Prvog Maja partizanske jedinice treba da razviju najživlju aktivnost u borbi protiv neprijatelja. Partizani trebaju da proslavljaju Prvi Maj u svojim jedinicama sa narodom. Na oslobođenom teritoriju Prvi Maj treba da bude manifestacija naših snaga.

Na neoslobođenom teritoriju sve partijske ćelije treba da održavaju sastanke na kojima će se govoriti o značaju Prvog Maja — u duhu našeg proglasa. Svugda gdje je to moguće održavajte što masovnije konferencije. Upozorite drugove na pojačani teror neprijatelja povodom Prvog Maja. Ni jedan partijac, pa ni simpatizer ne smije pasti u ruke neprijatelju.

Potvrdite prijem Proglasa i obavijestite nas kako ste proslavili Prvi Maj.

Obaviješteni smo da je vaš izvještaj stigao u Zagreb, ali ga mi još nismo dobili.

U cilju pojačanja partizanskih akcija u sjevernoj Dalmaciji i podržavanja stalne i redovne veze s vama tim putem, uputili smo jednog oficira Glavnog štaba sa vodom partizana u Kninski kotar. Taj je drug prije dvadeset dana sa tog terena podnio izvještaj iz koga se vidi da vi još uvijek niste posvetili potrebnu pažnju tom kraju. Glavni je štab ovlastio uz naš pristanak dotičnog oficira da u sporazumu s vama i Štabom za

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, Mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/126-127.

Dalmaciju, te šibenskim Okružnim Komitetom formira Stab za Sjev. Dalmaciju. Nastojte da uspostavite stalnu redovnu vezu sa šibenskim O.K. preko kojeg vaši izvještaji mogu vrlo brzo doći do nas. Potrebno je da jedan član biroa O.K. i jedan član vašeg štaba dođu što hitnije u Liku, preko šibenskog odreda ih Sinjskog.

Za druga Brku postavili smo pitanje razmjene komandi talijanskih snaga u Lici. Ona nas je obavijestila da će vidjeti što je s njim i gdje se nalazi. Poslije toga nismo dobili nikakvo obavještenje. Hitno nas obavještavajte šta je s njim i gdje se nalazi

Drugarski pozdrav

CK KPH

22. aprila² 1942. g.

BROJ 52

**PISMO GLAVNOG ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE OD 30. TRAV-
NJA 1942. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA BOSANSKU
KRAJINU U KOME SE PREDLAŽE SARADNJA ŠTABOVA U NAPADU
NA ČETNIKE NA TROMEĐI LIKE, DALMACIJE I BOSNE¹**

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 23/42.
20. IV. 1942. god.

KRAJIŠKOM OPERATIVNOM ŠTABU

Izdajničke vojno-četničke formacije, koje djeluju na tromeđi od V. Popine i Tiškovca do Biskupije i od Pađena do Grahova svojom saradnjom s okupatorom i napadima na partizane predstavljaju značajnu vojničku i pohtičku kočnicu za brzi razvitak narodno-oslobodilačke borbe u južnoj Lid, sjevernoj Dalmaciji i jugozapadnom dijelu Bosne.

Glavni štab Hrvatske odlučio je da svojim snagama iz Like i Dalmacije poduzme veliku akciju čišćenja tromeđe i da u isto vrijeme angažira sva raspoloživa sredstva za uništenje četnika. G.Š.H. će za tu akciju mobilisati 1000 partizana s proleterskim bataljonom. Budući da je ova operacija od velikog značaja i da ste i vi na njoj jako zainteresovani

² U originalu je omaškom napisano maj.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20-1/1, k. 102.

obraćamo se na vas, da i vi za tu operaciju mobilišete 300 do 500 dobrih partizana i što više eksploziva (barem 500 kg.) za uništenje Benderà.

Da se pripremne operacije ne bi oduljile šaljem jedan primjerak ovog dopisa direktno komandantu² vašeg V. Krajiškog odreda, da odmah pristupi prikupljanju partizana i eksploziva.

Snage iz Like i Dalmacije³ za tu operaciju bit će spremne 12. V za početak operacije. Obavijestite nas da li ćete i vi do tog vremena moći da izvršite sve pripreme. Ličani će do tog dana biti koncentrovani oko Srba. Dalmatinci oko Mokrog Polja, dok bi vi vaše snage mogli koncentrisati oko Jadovnika ili na kojem drugom vama povoljnijem položaju.

Operacijom bi rukovodio operativni štab sastavljen od jednog člana G.Š.H, jednog člana vašeg štaba, jednog člana Ličke Grupe i jednog člana V. krajiškog odreda sa polaznim sjedištem u Srbu.⁴

Svi članovi tog operativnog štaba trebali bi se sastati 10. V. s podacima o svojim snagama, koje bi bile angažovane u operaciji.

U koliko vi ne bi mogli da do navedenog vremena izvršite sve pripreme, početi će G.S.H. s čišćenjem terena sjeverno od tromede očekujući vaš dolazak za glavne operacije.

G.S.H. će odmah uputiti na teren operacije oficire sa zadatkom da tačno ispituju i prikupe sve podatke o neprijateljskim snagama na prostoru operacije, kao i da izvide mogućnosti ishrane i kretanja angažovanih snaga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar:

V. Katić⁵

Komandant :

Ivo Vladić⁶

(M.P.)

² Slavko Rodić

³ Iz Grupe odreda za Liku sudjelovale su slijedeće jedinice: bataljon «Marko Orešković», Udarni bataljon, četa bataljona »Gavrilo Princip« i Tehnička četa, a iz Dalmacije bataljon »Bude Borjan« iz sastava Sjevernodalmatinskog NOP odreda (vidi dok. br. 77, 81, 82 i 84).

⁴ Iz sastava 5. krajiškog NOP odreda sudjelovale su dvije čete 3 bataljona.

⁵ Vladimir Bakarić

⁶ Ivan Rukavina

BROJ 53

NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 30. TRAVNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE O NAPADU
NA NEPRIJATELJSKE JEDINICE KOD BENDERÀ¹

GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 26/42.
30. IV. 1942. god.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Iz priložene kopije pisma upućenog Krajiškom operativnom štabu² upoznaćete se sa akcijom, koju G.Š.H. namjerava izvršiti sa snagama Ličke Grupe, dalmatinskih partizana IV. Operativne zone i eventualno bosanskih partizana V. Krajiškog odreda.

Za tu akciju Štab IV. Operativne Zone izvršiće slijedeće pripreme:

1. Sakupiti što je moguće više, a najmanje 250 partizana, i koncentrisati ih oko Mokrog Polja najdalje do 11. V. o. god.³

2. Sakupiti sav eksploziv, koji vam stoji na raspolaganju i dostaviti ga u najkraćem roku u Srb, gdje će se predati specijalnoj minerskoj četi.

3. Dalmatinskim partizanskim jedinicama komanduje komandant IV. zone, koji će od koncentrisanih jedinica formirati štab bataljona za tu operaciju. Ova privremena jedinica zvaće se »Dalmatinski bataljon«.

4. Nakon formiranog bataljona, poslanog eksploziva i izvršenih priprema operativni oficir zone upućuje se sa jednim ordonans-oficijerom i dva kurira partizana u Operativni štab u Srb, gdje će podnijeti izvještaj o izvršenim pripremama.

5. Štab Zone uputiće jednog oficira u Mokro Polje i okolinu, da izvidi mogućnosti ishrane i smještaja, kao i da prikupi ostale potrebne informacije.

6. Osigurajte za vaše snage potrebnu količinu suhe hrane za dva dana.

7. Jedan vod vaših jedinica izvršiće pripreme kako bi na dan glavne operacije mogao izvršiti napad na prugu između Benderà i Knina i to što bliže Kninu sa ciljem onemogućenja transporta bar za jedan dan. Ovu akciju izvesti po mogućnosti oko Golubića u noći prije operacije. Taj vod trebata snabdjevat i teškim čekićima, kojima će se razbijati šara-fi, polugama kojima se dižu šinje skupa s pragovima i tako uništava prugu. Tako rastrgane dijelove pruge treba razbacati dalje od mjesta

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 22-1/1, k. 102

² Vidi dok. br. 52.

³ Uti uok. br. 68 i 86.

akcije. Osim toga pred samo mjesto rušenja pruge (oko 500 metara prema Kninu) postaviće se nagaznu minu. Za postavljanje nagazne mine Lička grupa uputiće vam tri partizana минера.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar :

V. Katić¹

(M.P.)

Komandant :

Ivo Vladić?

BROJ 54

**NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 30. TRAVNJA 1942. ŠTABU GRUPE NOP ODREDA ZA LIKU
O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE JEDINICE KOD BENDERÀ¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 24/42.
30. IV. 1942. god.

LIČKOJ GRUPI PARTIZ. ODREDA

U cilju izvođenja akcije kod Benderà i na tromedi² Štab Ličke Grupe izvršiće slijedeće pripreme:

1. Do 11. V. na večer koncentrovaće se u okolini Srba udarni Lički bataljon i jedan bataljon³ III. odreda.
2. Štab Ličke Grupe osigurat će u istom predjelu između Srba i V. Popine, smještaj i ishranu I. Proleterskog bataljona.
3. Štab Grupe staviće svom obavještajnom oficiru⁴ u zadatak da uz pomoć štaba III. Odreda dobije što točnije podatke o neprijateljskim snagama u Tiškovcu, V. Popini (koliko ih ima), Plavnu, Strmici, Deralu, Grahovu, Pađenima, Benderu i Kninu. Te podatke obavještajni oficir Grupe dostaviće u operativni štab u Srbu najkasnije do 11. V.

⁴ Vladim i Bakarić
Ivo Rukavina

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/1, k. 102.

² Vidi dok. br. 52.

³ »Marko Orešković«

* Pero Grubor

4. Zastupnik komandanta Ličke Grupe⁵ sudjelovaće u operaciji kao član formiranog operativnog štaba.

5. Gore pomenuti drug poći će u najskorije vrijeme u Srb, gdje će u zajednici sa komandantom III. Odreda riješiti pitanje smještaja i ishrane dvaju ličkih i I. proleterskog bataljona. Iza toga poći će na teren kod Benderà, gdje će ispitati situaciju i mogućnosti napada na Bender.⁶ Zajedno sa drugom Kleutom Grupa će uputiti i minerskog vodnika, koji će na licu mjesta procijeniti potrebnu količinu eksploziva za uništenje Benderà. Drug Kleut treba da sa svim podacima bude najkasnije 10. V u operativnom štabu u Srbu.

6. Stab Grupe prikupit će sav eksploziv (trotil, dinamit i ekrazit) i dopremiti u Srb, gdje će ga staviti na raspolaganje vodniku minerskog voda.

7. Komandant Ličke grupe nastojaće da istovremeno sa gornjom operacijom započnu i operacije u otočkom srezu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar

Komandant:

BROJ 55

**IZVJEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVIĆA OD TRAVNJA 1942.
SEKRETARIJATU CENTRALNOG KOMITETA KPJ ZA NEOSLOBODENE
KRAJEVE O NEPRIJATELJSKIM OFANZIVNIM DEJSTVIMA
NA KORDUN I LIKU I O STANJU U DALMACIJI¹**

Za C.K. K.P.J.²

Dragi drugovi,

Još uvijek nismo ništa od vas dobili, sem proglasa sa potpisom G.Š.³ koji ste poslali preko Primorja. To nas veoma čudi, tim više što sam vam u dosadašnjim izvještajima naznačio nekoliko punktova preko kojih možete saobraćati s nama — i što je već nekoliko drugova-ca došlo poslije

⁵ Petar Kleut

⁶ O napadu na Bender vidi dok. br. 68, 80 i 86.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, dok. br. 26, fas. 1/1, k. 736.

² Izvještaj je upućen Sekretarijatu CK KPJ za neoslobodene krajeve, čije se sjedište nalazilo u Zagrebu. Taj sekretarijat je bio privremeno formiran, a sačinjavali su ga Edvard Kardelj i Ivo Ribar-Lola.

³ Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku i putio je proglas vojnim obveznicima i vojnima domobranstva pozivajući ih da se ne odazivaju općoj mobilizaciji koju je spio-vodila Pavelićeva vlada. Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 3, dok. br. 99.

mog dolaska.⁴ Molim vas, da naložite Grgi⁵ da posveti malo više pažnje tom pitanju i da nam redovno šalje izvještaje sa toga područja.

Prošli izvještaj smo vam poslali preko Primorja. Ovaj vam izvještaj šaljemo preko Karlovca, zato je potrebno da upoznate Grgu da sa donosiocem uredi pitanje slanja izvještaja za nas i ovim putem. U svakom slučaju preko Primorja (Novog) može se doći do nas, te nema razloga da tako dugo ne dobijemo vijesti od vas.

Kao što smo vam u prošlom pismu javili, učinili smo sve da stupimo u vezu sa P.K. za Dalmaciju i sa drugovima u Slavoniji. Drug kojega smo poslali iz Štaba u sjevernu Dalmaciju⁶ predao je naše pismo upućeno Pokrajinskom komitetu jednom drugu O.K. (Šibenik),⁷ a ovaj će ga prosljediti za Split. Napominjemo da su neredovne i slabe veze između O.K. Šibenik i P.K.,⁸ tako da će uspostavljanje redovne i brze veze biti dosta otežano. Prema izvještaju druga kojeg smo uputili u sjevernu Dalmaciju, stanje u tim krajevima ne zadovoljava ni po partijskoj ni po partizanskoj liniji. Pored niza naših upozorenja, P.K. ovom kraju nije posvetio dovoljnu pažnju, tako da je i dandanas, naročito u Kninskom kotaru, četnički utjecaj vrlo jak. Zbog takvog stanja odlučili smo da pomognemo drugovima slanjem partizana iz Like, s ciljem da se formira jedan jak partizanski odred⁹ i uspostavi Stab za sjevernu Dalmaciju.

Sa drugovima u Slavoniji dobili smo vezu. Slavonski nam je štab uputio izvještaj preko Kozare, koji je do nas stigao za osam dana. Tim putem smo im poslali konkretna uputstva za rad i propagandni materijal, koji se ovdje izdao.

Izdali smo nov broj »-Vjesnika«, »Omladinski borac«, »Mladi komunist«, a Stab je izdao dva proglašenja. Taj vam materijal šaljemo. Mnogo oskudjevamo u tehničkom materijalu, a naročito u papiru, matricama i bqjama. Nastojimo preko privatnih veza doći do jedne štamparske mašine, većih zaliha papira i ostalog tehničkog materijala. Svi su izgledi da ćemo do toga uskoro doći. Materijal taj treba da stigne iz Zagreba i već smo dali 100.000 kuna za njega.

Posljednjih dana uslijed jake neprijateljske ofenzive stanje se znatno izmijenilo na Kordunu. Neprijatelju je pošlo za rukom da zaposjedne skoro čitav oslobođeni teritorij. U borbama su učestvovali ustaše i domobrani, a Talijani su išli pozadi. Zapažene su mase hrvatskih vojnika (ustaša) obučених u talijanske uniforme. Protiv civilnog stanovništva ovog

⁴ Po odlasku iz Zagreba na oslobođenu teritoriju, Vladimir Popović je došao u Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku. U to vrijeme, tj. u travnju 1942. godine, sjedište Glavnog štaba nalazilo se u selu Tomiči, kod Drežnice, u Gorskotom kotaru.

⁵ Grga Jankeš, povjerenik CK KPH za Zagrebačku oblast.

⁶ Odnosi se na Radu Bulata, koji je iz Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku bio upućen u sjevernu Dalmaciju 22. ožujka 1942. godine.

⁷ Vjerojatno se odnosi na Nikolu Sekulića-Bunka, koji se tada nalazio na terenu Bukovice.

* Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

* Tromeda Like, Bosne i Dalmacije, predstavljala je centar četništva na području Hrvatske. Tu se (s. Strmica) nalazio štab Dinarske četničke divizije koji je uspostavio najuži kontakt i suradnju sa talijanskim okupatorom. Zbog tog je, krajem travnja 1942. godine, Glavni štab NOP odreda Hrvatske odlučio da jačim snagama razbije četnički pokret na tromedi. U tom cilju je privremeno formiran Kombinovani odred (bataljon »Marko Orešković«, Prvi udarni bataljon iz Trećeg ličkog odreda, Prvi proletarski bataljon Hrvatske, Tehnička četa, bataljon »Bude Borjan«) 1 upućen na tromedu

puta nije bilo većih represahja. Narod je i lecima i usmeno pozivan na predaju. Mase, koje su se bile sklonile u Petrovoj Gori, počele su se vraćati svojim kućama. Ustaše nastoje da nas politički odvoje od naroda i da se prikažu kao spasioци. Do ulaska u Petrovu Goru moral masa bio je dobar, sada je kod mnogih nastala dešperacija. Partizane, kao što se i predviđalo, nije se moglo uništiti. Skakalo se iz jarka u jarak, ali je na kraju, prema do sada dobijenim obavještenjima, prošlo sve u redu. Svi bataljoni ostali su manje-više netaknuti. Nije izgubljen ni jedan vod. U ofenzivi koja je trajala oko 20 dana na našoj strani je bilo oko 30 mrtvih i oko 70 ranjenih, a na strani neprijatelja oko 200 mrtvih i isto toliko ranjenih. Ni partijsko rukovodstvo ni Stab grupe nisu bili izvršili neophodne pripreme za ovu neprijateljsku ofenzivu. Da je postojalo jasnog i određenog plana, neprijatelj je mogao pretrpjeti mnogo teže udarce. U čitavoj ofenzivi držanje partizana nije bilo na zavidnoj visini. Bez obzira na činjenicu da se slobodni teritorij nije mogao braniti, moglo se odužiti samu ofenzivu i neprijatelju nanijeti mnogo više gubitaka. Partizanski odredi, koji su bih prebacivani u zaleđe neprijatelja, nisu efikasno izvršavali dodijeljene im zadatke, već su se prvih dana odmarali u zatišju. Osim toga nisu držali čvrstu vezu sa štabovima svojih bataljona, a ovi sa štabovima odreda i štabom Grupe. Danas kada izgleda da je glavna bura prošla zapaža se kod partizana težnja za čekanjem. O.K. je održao sastanak, na kojem je donesen zaključak da se neprijatelju ne smije dati ni časak mira i da se svim silama mora nastojati što duže vezati snage neprijatelja na tom terenu. Štab grupe je u tom smislu izradio upute za partizane. Partizani se danas nalaze na čitavom teritoriju kao i ranije, a sada se vrše prebacivanja nekih snaga u hrvatske krajeve. Nedavno je jedan odred upao u Kamensko (hrvatsko selo), 4 km od Karlovca. Dolazak partizana u neposrednu blizinu Karlovca od velikog je političkog značaja. Među pohapšenim stanovništvom ima dosta i partijaca. Pojedini predstavnici građanskih stranaka!, koji su ranije uzimali učešće u radu NOO, prišli su danas ustašama. Tako je Mišan Napijalo, bivši SDS-a poslanik za kotar Vojnić, prema nepotvrđenim vijestima, postao ustaški stožernik za ovaj kotar. Isti je prije ofenzive bio u NOO za Kordun.

I u Lici je neprijateljska ofenziva zatekla nespremne i partijsko rukovodstvo i Štab Grupe. Četnička banda vješto iskorištava te slabosti. Situacija je sada u Lici dosta teška. Talijani, ustaše i četnici koncentrišu svoje snage i razvijaju jaku djelatnost. NOO su vrlo nesolidni, te često služe kao podrška neprijateljskoj propagandi. Neke partizanske jedinice, a osobito one u I Odredu, pokolebale su se. U Gračačkom kotaru četnici uz pomoć Talijana i podršku četnika iz Kninskog kotara pokušavaju na više mjesta otvorenu harangu protiv nas. U tom srezu postoji jedan partizanski bataljon, ali je momentalno stanje takvo da se možemo osloniti samo na dvije čete. U Lapačkom kotaru (općina Srb) četnici se također pokušavaju grupisati. Iz sela Tiškovac, iz koga su poslije oslobođenja Lapca bili istjerani i djelomično razoružani, ponovo se vraćaju i spremaju napad na partizane.

Neprijatelj je ponovo 12. ov. mj. u jačini od oko 6.000 talijanskih vojnika, te nekoliko baterija teške artiljerije i bacača mina, pokušao prodrijeti na teritorij I Odreda. Borba se vodila cijeli dan uz neprekidnu artiljerijsku vatru. Partizani (njih oko 145 na broju) vještini su manevriranjem razbili neprijatelja i u žestokom protunapadu protjerali ga prema Medku. Neprijatelj se povlačio u panici. Partizani su ih tjerali do pred sam Medak. U ovoj borbi neprijatelj je imao velike gubitke, dok je na strani partizana bilo 6 mrtvih. Ovaj uspjeh protiv neusporedivo jačeg neprijatelja će povoljno odjeknuti među stanovništvom i partizanima tog Odreda, te se nadamo da će mnogo doprinijeti sređivanju prilika na tom sektoru.

Prema izvještajima drugova iz Like, neprijatelj kani poduzeti nove akcije, jer vrši koncentracije na nekoliko tačaka oko oslobođenog teritorija.

Stanje je u Lici takvo, da zahtjeva našu hitnu i vojničku i političku pomoć. Zbog toga donijeli smo odluku da za izvjesno vrijeme odemo i mi i Glavni štab u Liku. Sada vidno dolazi do izražaja veliki propust Glavnog štaba što nije išao od grupe do grupe odreda i tako ukazivao veću pomoć mladim drugovima, koji se u ovakvoj teškoj situaciji ne snalaze.

Proleterski bataljon, koji smo ranije kanili poslati u Slavoniju preko Banije, moraće sada s nama ići u Liku, da bi što hitnije prebrodili tamošnju krizu.

U Slavoniju ćemo poslati Proletersku četu iz Banije sa operativnim oficijem ovog Štaba. S njima će se prebaciti u II zonu (Moslavina) drug Parmač, kojeg smo imenovali politkomesarom II zone, i drug Štefek (Španjolac) koji će biti član Štaba. Oba druga su se pokazala kao dobri borci i imaju već dosta iskustva iz dosadašnjih borbi.

U oilju povezivanja sa slovenskim odredom, uputili smo jedan vod Goranskog odreda preko Kupe. Već smo dobili prve izvještaje, koji govore da ih mase u hrvatskim i slovenskim selima s oduševljenjem primaju.

U cilju mobilizacije hrvatskih seljaka u borbu, uputili smo dvije čete jednog Kordunaškog bataljona i jedan vod Goranskog odreda preko Mrežnice, koji imaju za zadatak da se povežu sa odredima Moslavine i sa odredom u Zumberku, ukoliko tamo postoji.

U Lici ću se sastati sa drugovima iz Štaba Bosanske Krajine. Sa bosanskim snagama oko Drvara, te ličkim partizanima — učinit ćemo sve da razbijemo četničku bandu, koja se ugnijezdila na jugu Like, u Bos. Grahovu i Kninskom kotaru.

Poslije povratka s Korduna Mrtvac¹⁰ je teško obolio. Pored slabosti pluća dobio je tešku upalu bubrega. Jednog dana je dobio tako jak napad, da smo mislili da ga neće uspjeti prebroditi. Sada mu je nešto lakše, ali za dugo vremena neće biti sposoban ni za kakav rad. Mora da drži strogu dijetu, a hrane nema. Pored toga neprijatelji vrše i na ovaj teritorij ofenzivu, te uslijed prebacivanja može biti težih posljedica po njega.. -¹¹

¹⁰ Vladimir Bakarić

¹¹ Završetak dokumenta Redakcija nije uspjela da pronade.

BROJ 56

**DIREKTIVNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 1. SVIBNJA
1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU ZA DALJI
RAZVOJ NOP-a U DALMACIJI¹**

Centralni Komitet Komunističke
Partije Hrvatske

**POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H.
ZA DALMACIJU**

Dragi drugovi, prije izvjesnog vremena C.K. je premjestio svoje sjedište.² To ste mogli vidjeti i sami, jer ste vjerojatno već dobili pismo od člana C.K. K.P.J. Mi smo od dolaska na teren nastojali doći s vama u vezu. Do sada smo partizanskim kanalima uputili vam dva pisma,³ 10 i

11 broj »Vjesnika«, »Mladi Komunist«, »Omladinski borac« i prvomajski partijski i omladinski proglas. Preko tih pisama smo vas obavijestili da G.S.H. upućuje jednog oficira⁴ u Sjev. Dalmaciju sa jednim vodom Dalmatinaca iz Like i jednim vodom ličkih partizana u cilju povezivanja s vašim Štabom, kao i da pomogne drugovima u Sjev. Dalmaciji. G.S.H. je pozvao jednog člana vašeg Štaba⁵ da podnese izvještaj o stanju i aktivnosti partizanskih odreda u Dalmaciji. Na sastanak je trebao da dođe drug Jović,⁶ ali zbog akcija, kako on javlja, nije mogao doći, već je poslao druga Milićaj, koji se tek povratio iz Splita.⁷ Prema njegovom izvještaju da se zaključiti, da ste vi dosta uspješno prebrodili prve poteškoće u formiranju partizanskih odreda, da su neki odredi postali dosta aktivni, te da su stvoreni povoljni uslovi za široku mobilizaciju masa u partizanske odrede. Ali, pored svega toga vaši su odredi još uvijek zaostali iza odreda u drugim krajevima Hrvatske i po svojoj organizaciji i po svojoj borbenosti. Pored objektivnih poteškoća, — neman ja dobro organiziranog štaba ima za posljedicu, da vaši odredi nisu dovoljno povezani, niti dovoljno aktivizirani. Pitanje popunjenja i pojačanja Štaba, P.K. treba da posveti veću pažnju, jer uslovi za mobilizaciju masa u partizanske odrede su zaista kod vas jako povoljni, te malo viša aktivnost postojećih partizanskih jedinica!, imat će za posljedicu brzo ojačanje i omasovljenje partizanskih odreda. To naročito važi za Sjevernu Dalmaciju, kojoj vi pored svih naših upozorenja niste posvetili potrebnu pažnju. Jedna od kočnica za formiranje jakog partizanskog odreda u Sjev. Dalmaciji, jeste

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/124-125.

² Centralni komitet KPH Hrvatske stigao je u Liku 27. travnja 1942. godine.

³ Vidi dok. br. 51.

⁴ Rade Bulat

⁵ Maks Baće

⁶ Vicko Krstulović

⁷ Maks Baće se nalazio u Splitu na liječenju poslije ranjavanja 21. veljače kod Jelenice (vidi dok. br. 29, napomena 3).

i četnička banda koja se ugnjezdila u kninskom kotaru, zahvaljujući slabosti part, organizacije u tom kraju, kao i nedovoljnoj vašoj pomoći. G.S. je u vezi s tim donio odluku, da sa dijelom ličkih, te jednim dijelom bosanskih partizana, vašim Cetinskim bataljonom⁸ i proleterskim bataljonom očisti taj kraj od četnika.⁹ Ta se akcija ima izvesti u najskorije vrijeme. P.K. treba da posveti glavni dio svoje pažnje partizanskim odredima i njihovoj aktivizaciji. Izvršite što širu mobilizaciju radnika i omladine, naročito iz Splita, Šibenika i Solina za partizanske odrede. Glavni dio partizanskih snaga, koje se nalaze na otocima prebacujte na teren u već postojeće partizanske jedinice. Pri tom pazite da ne ostavite mjesta bez part.¹⁰ organizacije. Naglašavamo potrebu pomoći selu preko drugova koje ćete slati iz grada. P.K. će na taj način učvrstiti veze i kontrolu nad radom nižih partijskih organizacija. Nemamo točne podatke o provali i hapšenjima u Splitu, ali smatramo da ste pogriješili što već do sada niste slali naročito ilegalne drugove u partizanske odrede. Mi smo vas drugovi, i ranije upozoravali na tu okolnost, pa je krajnje vrijeme da tom pitanju pristupite ozbiljnije. Drug Milić nas je obavijestio o padu druga Borića,¹¹ — to je težak gubitak. S obzirom na stanje u Splitu poslije provale i masovnih hapšenja, neophodno je nužno da se P.K. bez odlaganja preseli.¹² U Splitu ostavite jednog ih dvojicu drugova a nekonpromitiranih koji će vam služiti kao punkt za vezu s osrtalim organizacijama i sa samim Splitom. M.K. u Splitu¹³ formirajte od nekonpromitiranih drugova, a sve aktiviste kojima prijeti hapšenje, ili su posredno ili neposredno ugroženi provalom, treba odaslati u partizanske odrede. O.K. omladine¹⁴ neka se preseli zajedno s vama, a sa M.K. omladine postupite kao sa M.K. Partije. Odašiljanjem drugova u partizanske odrede dvostruko će se dobiti: sačuvat će se kadar od uništenja, pojačat će se rad u partizanskim odredima i po mjestima gdje žive i djeluju partizani.

U vezi s promjenama koje su nastale kod vas jačanjem partizanskog pokretat, te zbog većih uslova za široku mobilizaciju masa u partizane, potrebno je održati partijsko savjetovanje za cijelu Dalmaciju.¹⁵ Na savjetovanje pozovite predstavnike okružnih i kotarskih Komiteta, te druge partijske aktiviste s terena i najbolje aktiviste iz partizanskih odreda. Savjetovanje će se održati gdje se bude nalazio vaš Stab i to najdalje do 25. a mj.

Drug Bajer¹⁶ i drug Stevo¹⁷ treba da o tom obavijesti sva partijska rukovodstva i da im označi put kojim će doći na određeno mjesto. Drug Jović će o tome obavijestiti sve partizanske jedinice i staviti im u zada-

⁸ Tada još nije bio formiran bataljon. Na tom području djelovale su tri čete: Dinarska, Kamešnička i Svilajska partizanska četa.

⁹ Vidi dok. br. 68, 72, 73, 74, 80, 305 i 310.

¹⁰ Partijske

¹¹ Ivan Lučić-Lavčević

¹² Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju ubrzo se prebacio i? Splita na Dinaru. Vidi dek tr. 75

¹³ R. jesni komitet KPH Split.

¹⁴ Oblasni komitet SKOJ-a za Dalmaciju

¹⁵ Partijsko savjetovanje je održano od 4. do 6. lipnja 1942. Vidi dok. br. 119.

¹⁶ Ivan Amulić

¹⁷ Andrija Božanić

tak da omoguće prebacivanje drugova. Potrebno je upozoriti organizacije da daju drugovima koji će doći na savjetovanje točne podatke o stanju part, organizacije, o radu SKOJ-a, o radu među ženama, o radu na stvaranju NOF-a, o narodnoj pomoći, o općoj političkoj situaciji, te o tom koliko je dotična organizacija poradila na formiranju partizanskih odreda na njenom području, kakvi su uslovi za daljnju mobilizaciju itd. Nužno je da se i P.K. što bolje pripremi za savjetovanje, zato je potrebno da drug Bayer i drug Stevo dodu na određeno mjesto najkasnije tri dana prije savjetovanja, kada će doći predstavnik C.K.¹⁸

Od sada ćete ovim putem održavati vezu s nama, zato nije potrebno da šaljete izvještaj u Zagreb.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. maja 1942. g.

Drugarski pozdrav
CK KPH

BROJ 57

**PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 1. SVIBNJA
1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O GREŠKAMA
U DOTADAŠNJEM RADU I O ZADACIMA U VEZI SA DALJIM
RAZVOJEM NO POKRETA U DALMACIJI¹**

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 28/42.
1. V. 1942. god.

KOMANDANTU IV OPERATIVNE ZONE

Veseli nas da smo konačno uspostavili čvrstu vezu sa vašim Štabom. Sad će nam biti moguće da vam pomognemo savjetima i direktnom pomoći, da bi se što prije razvio partizanski pokret u Dalmaciji koji je u znatnom zaostatku.

Iz pismenog izvještaja druga komandanta² i usmenog izvještaja vašeg operativnog oficira³ dobili smo dosta jasnu sliku o vojničkom i političkom stanju vaših odreda, kao i o izgledima za njihov daljnji razvitak.

¹⁸ Predstavnik Centralnog komiteta KP Hrvatske Vladimir Popović nije stigao na ovo savjetovanje.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/4, k. 102.

² Izvještaj Vicka Krstulovića. Vidi dok. br. 49.

³ Maks Baće-Milić

Upoznavši vaše stanje utvrdili smo, da su prilike za razvitak snažnog partizanskog pokreta povoljne uza sve političke i terenske teškoće, uza sve to, da se u Dalmaciji nalaze gusto smješteni jaki garnizoni neprijateljske okupatorske vojske. Primjeri uspješnog partizanskog djelovanja u Hrvatskom primorju, Gorskom Kotaru, Kordunu, Lici a i vaši dokazuju nam, da se sve poteškoće koje kod vas postoje dadu savladati i da one ni u kom slučaju ne opravdaju slabo stanje partizanskog pokreta u vašoj zoni.

Čestitamo vam na zadnjim uspješnim akcijama protiv jakih snaga okupatora,⁴ koje pokazuju da ste i vi u stanju da se u najskorije vrijeme stavite uz bok naših najboljih jedinica.

Osnovne griješke koje ste učinili do sada su slijedeće:

1. Niste pravilno ocijenili u kojem kraju Dalmacije su najpovoljnije prilike za brzi razvitak partizanskog pokreta. Nekoliko ste puta upozoravani da je Kninski kotar i sjeverna Dalmacija područje koje ima najviše uvjeta za razvitak. U kninskom kraju velika je većina stanovništva srpska, koja je bila izložena ustaškom teroru. Primjeri iz Like i Korduna pokazuju da se to stanovništvo moglo lako mobilizirati u borbu. Slaba partijska organizacija i slabo držanje partijaca u tom kraju nisu bili nepremostiva zapreka, jer je postojao osnovni fakat, da je objektivna situacija bila povoljna, da su srpske mase bile ustalasane i da ih se isto kao i u Lici i Kordunu moglo povesti u borbu. Partijske organizacije na Kordunu nisu bile mnogo povoljnije od onih u kninskoj krajini. Osim toga vi ste imali i veliku prednost pred Likom i Kordunom, da ste u primorskim gradovima i otocima imali kolosalne mogućnosti za mobilizaciju proletarijata za partizanske odrede, što je moglo omogućiti ne samo brzi razvitak partizana u sjevernoj Dalmaciji nego i njihovu političku čvrstinu prisustvom proletarijata, a u isto vrijeme prisustvom znatnog broja Hrvata u partizanskim jedinicama.

Ne ocjenjujući pravilno te momente vaš je Stab posvetio veoma malu pažnju sjevernoj Dalmaciji što najbolje pokazuju činjenice da do posljednjih dana niste imali nikakvu vezu s partizanima u tom kraju. Partizanske jedinice oko Knina bile su veoma slabe i neaktivne,⁵ pa je taj kraj pao pod jak uticaj četnika i tako mjesto vašeg najjačeg uporišta postao četnička baza iz kaje oni prodiru prema Lici i prema Bosni.

2. Vaš štab se smjestio u srednju Dalmaciju i pretvorio se u stvari u štab Cetinskog bataljona,⁶ dok ste sa svim ostalim jedinicama imali slabu ili nikakvu vezu. Jasno da vaš štab na taj način nije mogao da ima pregled nad djelovanjem partizana u čitavoj Dalmaciji niti je njima mogao rukovoditi. Slaba veza dalmatinskih partizana s njihovim štabom je nužno kočila razvitak, ometala rukovođenje i slabila perspektivu samih partizana koji su se morali osjećati izolirani i slabi što je mnogo doprinášalo njihovoj slaboj aktivnosti.

⁴ Vidi dok. br. 41.

⁵ Odnosi se na Dinarsku partizansku četu (nazvanu Kninsko-dinarska četa).

⁶ D to vrijeme u srednjoj Dalmaciji Još nije bio formiran nijedan bataljon, a oko Cetine nalazile su se tri čete, koje su bile pod neposrednim rukovodstvom Štaba zore. Vidi dok. br. 45.

3. Štab od tri lica nije mogao da izvrši s uspjehom zadatke koji su pred njim stajali, naročito kad vam je stradao polit, komesar,⁷ a operativni oficir bio ranjen. Malen broj iskusnih kadrova ne može da opravda nepopunjavanje štaba, jer je praksa pokazala da i slabiji, manje iskusni, mlađi drugovi dobro rukovođeni mogu da znatno olakšaju djelovanje štaba, kontrolu nad jedinicama, njihovo rukovođanje i stalno održavanje veze.

4. Neiskusan kadar koji vodi vaše jedinice u borbu je također rezultat svih griješaka koje su učinjene. Da su jedinice u početku formirane na najpogodnijem terenu, da su aktivizirane i povedene u borbu* brzo bi u njima izrasli kadrovi sposobni za sve zadaće. Upozoravamo vas samo na taj fakt, da je među dalmatinskim partizanima u Lici bilo takvih drugova od kojih jedan komanduje našim Prvim proleterskim bataljonom,⁸ jedan je upućen za komesara II. operativne zone⁹ (zagrebačke) dok je jedan komesar u oficirskoj školi.¹⁰

5. Vi ste jako slabo iskoristili mogućnost da u dalmatinskim gradovima mobilizirate proletarijat, koji je bio voljan da se bori u partizanskim redovima. Imali ste u tom pogledu povoljnije uvjete nego ijedan drugi kraj Hrvatske.

I uz malen štab veze su mogle biti osigurane i mogla se pružiti veća podrška vašim jedinicama, ako nikako drugačije, a ono selenjem štaba iz jednog kraja u drugi.

6. Neodlučnost u postavljanju drugova na odgovorne dužnosti i njihovo odvažno izdizanje također je bila zapreka za brzu izgradnju kadrova. Boravite već dugo vremena u Cetinskom bataljonu i mjesto da ste čim prije formirali štab toga bataljona i omogućili mu uz vašu pomoć da što prije sazrije u pravi štab, ostavili ste bataljon bez štaba, preuzeli ste komandu u vlastite ruke i time se sami spustili na štab bataljona, što je nužno moralo škoditi razvitku partizana u čitavoj Dalmaciji.

Da bi se to stanje što prije popravilo i vaše jedinice pošle putem brzog razvitka po primjeru Like, Korduna i Gorskog Kotara odlučili smo slijedeće:

1. U vezi sa što direktnijom pomoći sjevernoj Dalmaciji poslali smo tamo jednog našeg oficira¹¹ i 60 partizana iz Like (30 Dalmatinaca i 30 Ličana) da svojim iskustvom pomognu tamošnjim partizanima i da nam osiguraju veze s Dalmacijom.

2. U vezi s čišćenjem četničkih bandita i pitanjem mobilizacije naroda sj. Dalmacije da stupi u borbu odlučili smo da u najkraće vrijeme počnemo sa većim operacijama oko tromeđe uz sudjelovanje Ličana, Dalmatinaca, proleterskog bataljona, a eventualno i Bosanaca.¹²

3. Smatramo da je uza sve teškoće uslijed pojačanog četničkog utjecaja sj. Dalmacija i dalje ostala ključ za rješenje prilika u Dalmaciji.

⁷ Vojin Zirojević

⁸ Ante Banina

• Stanko Parma*

¹⁹ Vjekoslav Baričić

¹¹ Rade Bulat

^a Misli se na kombinovani odred. Vidi dok. br. 55, napomena 9.

Zbog toga vaš Stab treba odmah da preseli u sj. Dalmaciju,¹³ da sudjeluje u gore spomenutoj operaciji da nakon toga svojim prisustvom što više iskoristiti situaciju u sj. Dalmaciji i organizira jake partizanske jedinice u tom kraju.

4. Poslije operacije oko tromeđe uputi ćemo proleterski bataljon na neko vrijeme u sj. Dalmaciju da vam direktno pomogne.

5. Ako si u sj. Dalmaciji uspjete stvoriti čvrstu bazu brzo ćete naći kadrove i za tamošnje jedinice i za ostale krajeve Dalmacije, jer se u pravilno rukovodenoj borbi brzo izdižu kadrovi i rukovodioci.

6. Pristupite odmah što široj mobilizaciji za partizane po gradovima i otocima i upućujte ih u partizane naročito u sj. Dalmaciji. Od tih ljudi nam u najskorije vrijeme osigurajte oko 100 partizana, koje ćemo uvrstiti u naš proleterski bataljon.¹⁴

7. Pristupite odmah uspostavljanju veza sa svim jedinicama u Dalmaciji i nemojte dozvoliti, da vašim prelazom u sj. Dalmaciju srednja i južna Dalmacija ostanu bez veze s vama.

8. Popunite vaš štab što prije s dovoljnim brojem drugova makar a manje iskusnih, koji će vam svakako olakšati rad. A kada tokom borbe nadete bolje lako ćete ih zamijeniti.

9. Dajte vašim jedinicama konkretne zadatke i to takove koje će moći ispuniti. Aktivizacija jedinica biće najbolji način za brzi prirast i porast borbenog kvaliteta vaših jedinica.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
V. Katić¹⁵

(M. P.)

Komandant
Ivo Fiadić¹⁶

¹³ Stab Četvrtе operative zone ni tada ni kasnije nije preselio s Dinare u sjevernu Dalmaciju, jer time po njegovom mišljenju i ocjeni Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju razvoj oružane borbe u Dalmaciji ne bi dobio, nego bi naprotiv izgubio. Smatralo se naime, da je Stab zone u to vrijeme najpotrebniji baš na terenu na kome se nalazio, jer je odatle mogao najbrže reagirati na događaje, a to mu ne bi bilo moguće s terena Zrmanje.

¹¹ Vidi dok. br. 91.

¹⁵ Vladimir Bakarić

¹⁴ Ivo Rukavina

BROJ 58

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 3. SVIBNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOV I DV
JUGOSLAVIJE O POLITIČKOJ SITUACIJI I O AKCIJAMA
PARTIZANA U PRVOJ, ČETVRTOJ I PETOJ OPERATIVNOJ ZONI¹

GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 31/42.
3. V. 1942. god.

VRHOVNOM ŠTABU PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
NARODNE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Operativni izvještaj br. 10

Mada smo namjeravali da sa Štabom i proleterskim bataljonima podemo bliže krajevima s lijeve obale Save, promijenili smo naš plan i pošli u Korenicu. Razlozi tomu su bili slabo organizaciono stanje u Lici, pojačana djelatnost četnika u južnoj Lici i potreba brze pomoći Dalmaciji. Kao što vidite iz priloženog prepisa pisma² upućenog komandantu³ IV operativne zone, preduzeli smo već prve mjere za pomoć Dalmaciji. Poslije operacija oko Knina, koje ćemo izvesti sredinom maja, održaćemo vojnu konferenciju s rukovodiocima dalmatinskih partizana, da bismo im što više pomogli u razvitku/*

Cim sredimo prilike u Lici i Dalmaciji imenovat ćemo štabove I i IV operativne zone i posvetiti zatim glavnu pažnju II i III zoni. Za sada smo u II zonu uputili dvojicu iskusnih drugova za tamošnji štab, dok smo u III zonu poslali našeg operativnog oficira s proleterskom četom iz Banije.

U Korenici je prvoga maja otvoren II partizanski kurs za oficire. Za nastavnike kursa postavljena su tri bivša oficira i jedan podoficir, a za komesara škole jedan dalmatinski partizan.⁵ Na kursu učestvuje 90 partizana.

Prvi proleterski bataljon u Hrvatskoj bit će formiran ovih dana.

[• • •]

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8/1, k. 102A.

² Vidi dok. br. 57.

³ Vicko Krstulović

⁴ Prema sjećanju Ive Rukavine, na konferenciji koja je održana u Korenici, cd rukovodilaca dalmatinskih partizana bio je samo Maks Baće-Milić (vidi dok. br. 5fi). Glavni štab je insistirao da rukovodioci dalmatinskih partizana što prije formiraju je- dinice u Bukovici i oko Knina, koje bi poslužile kao spona između Srba i Hrvata. Like i Dalmacije i odigrale ulogu učvršćenja bratstva i jedinstva između. Osim toga, posto- janje tih jedinica znatno bi utjecalo na razvoj partizanskog pokreta u Dalmaciji.

⁵ Vjekoslav Baričić

IV operativna zona

U G.Š.H. je došao operativni oficir te zone,⁶ od koga smo dobili točne podatke o stanju u Dalmaciji. Partizanski pokret je tamo znatno zaostao, mada su mu prilike za razvitak bile veoma povoljne. Krivicu za to snose i Dalmatinski štab i PK.⁷

Partizanske 'jedinice u Dalmaciji su gotovo sve tek u početnim fazama razvitka. Ne postoji ni jedan organizovani Štab bataljona, a veze tih jedinica sa Štabom za Dalmaciju su ili veoma slabe ili nikakve. Sam Štab za Dalmaciju je odmah u početku izgubio polit, komesara,⁸ koga su uhvatili četnici, dok je operativni oficir bio ranjen.⁹ Štab nije popunjen i ograničio se uglavnom na rad u srednjoj Dalmaciji i to u Cetinskom bataljonu,¹⁰ gdje se nalazi komandant Dalmacije.¹¹ Broj partizana i nije tako malen (oko 1.000), ah su upravo zbog slabe povezanosti i organizacije dali daleko slabije rezultate, nego što se moglo očekivati.

Sjevernoj Dalmaciji je posvećena najmanja pažnja, ma da su tamo bili najpovoljniji uvjeti za brzi razvitak partizanskih jedinica. Sad tamo ima oko 120 partizana u blizini Mokrog Polja i dvadesetak partizana sjeverno od Knina. Ti partizani su bili gotovo potpuno neaktivni.

U srednjoj Dalmaciji, u Sinjskom kotaru, postoji Cetinski bataljon od 300 partizana, ah ni još ne postoji štab bataljona, već partizanima direktno komanduje sam komandant Dalmacije. Kod Splita u Mosoru se nalazi četa od 140 partizana; između Šibenika i Trogira Rogoznička četa od 50 partizana. U Solinu je ostalo 10 partizana, koji služe za vezu i kao mobilizacioni centar. U južnoj Dalmaciji se u Biokovu nalazi četa od 120 partizana, a oko Imotskog i Metkovića izgleda da ima oko 80 partizana.

Oko Livanjskog Polja se nalazi bataljon od 150 partizana, ali oni još nisu potpuno pouzdani i izloženi su četničkom utjecaju. Oko samog Livna postoje brojne grupice partizana, ali su one slabo povezane i nije poznat njihov kvalitet. Tamo djeluje jedan vod od 25 partizana, samih partijaca, ali oni još do danas nisu uspjeli da okupe ostale grupice oko sebe i da ih organiziraju.

Akcije dalmatinskih partizana:¹²

25. III u sukobu s Talijanima i ustašama, koji su pošli da pljačkaju i pale sela sa sjeverne strane Cetine, partizani su u borbi koja je trajala 6 sati nanijeli neprijatelju gubitke od 18 mrtvih Talijana i tri ustaše i oko 50 ranjenih. Jedan je partizan lakše ranjen. Zaplijenjeno je dva puškomitraljeza sa 4 sanduka municije, 13 pušaka, 60 bombi i druge spremne.

27. III. Na cesti Sinj—Vrlika zaplijenjeno 6 goveda i oko 50 grla sitne stoke od trgovaca, koji su gonili za okupatore.

⁶ Maks Baće Milić

⁷ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

⁸ Vojin Zirojević

⁹ Maks Baće Milić

¹⁰ Srednjodalmatinski bataljon

¹¹ Vicko Krstulović

¹² Vidi dok. br. 41 i 66.

30. III. zasjeda na cesti Sinj—Vrlika primjećena od Talijana i ustaša, koji su se uputili prema Svilaji. U borbi poginulo je nekoliko talijanskih vojnika, kao i jedan partizan.

31. III. Svilaja je blokirana od okupatora i ustaša. Partizani su se povukli ne htijući se upuštati u frontalne borbe protiv premoćnog neprijatelja.

6. IV. na cesti Sinj—Vrhka, uništeno je 107 t. t. stupova. Isto je tako uništen most na Dabru.

7. IV. partizani su postavili zasjedu na cesti Sinj—Vrhka da dočekaju okupatora, koji će ići popravljati t. t. liniju. Naišla su 24 neprijateljska kamiona i 4 tenka. Neprijatelju su zadani teški gubici.

8. IV. Napadnut je logor partizana. U borbama okupator je imao 25 mrtvih među kojima i nekoliko oficira i veliki broj ranjenih. Poginuo je jedan partizan. Zarobljen je jedan domobran i dva ustaša, te velika količina ratnog materijala.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar

Komandant

BROJ 59

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA SEKRETARA OPERATIVNOG PARTIJSKOG RUKOVODSTVA CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 5. SVIBNJA 1942. GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJU PRVE, ČETVORTE I PETE OPERATIVNE ZONE¹

Za CK KPJ

Dragi drugovi,

Za likvidaciju dosadašnjih slabosti poduzeli smo niz mjera.

1. Prenošnje akcija s većim partizanskim snagama u hrvatska sela.

2. Plansko i sistematsko čišćenje terena od četničkih bandi uključujući i Kninski kotar. Upravo s tim napad na manje okupatorske garnizone, te rušenje Bendera (vijadukt na pruzi Zgb—Split kod Zrmanje), ukoliko se nabave potrebne kohčine eksploziva. U tim će akcijama učestvovati

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva NOB, dok. br. 21, fas. I/I, k. 736.

preko hiljadu ličkih, dalmatinskih i bosanskih partizana te proelaterski bataljion.²

3. Organizacija ličkog štaba i jedinica, te izvjesna reorganizacija.

U svakodnevnom smo kontaktu sa OK³ i štabom grupe.⁴ Kroz desetak dana će se održati i part.[ijska] okružna konferencija), pa se nadamo da će se ubrzo prebroditi dosadašnje slabosti.

Sa Dalmacijom smo uspostavili vezu. Prije par dana je bio ovdje operativni oficir njihovog Štaba.⁵ U Splitu je nedavno bila provala. Pohapšeno je oko 80 partijaca i simpatizera, a nedavno je uhapšen i drug Lavčević,⁶ te sekretar OK omladine.⁷ Drug nas je obavijestio da je PK dobio pismo iz Zagreba od drugova Bevca⁸ ili Fdšera.⁹ Vicko (Jović)¹⁰ je komandant Štaba. U Splitu je ostao Amulić (Bajer)¹¹ i Božanić (Stevo).¹² U Dalmaciji ima danas nešto preko hiljadu patrizana, ali koji su slabo organizirani, a još slabije vođeni.¹³ Drugu operat. oficiru (Baće) — (Španjolac), data su konkretna uputstva za organizaciju Štaba i odreda.¹⁴ Mi smo uputili pismo PK koje vam prilažemo (prilog I).¹⁵ Drug Brko¹⁶ se nalazi u sudskom zatvoru. Povukli su ga iz bolnice i strahovito ga tuku. Znaju tko je. Kao što sam vam javio, postavili smo talijanskoj komandi pitanje razmjene, ali još uvijek nema još nikakvog odgovora. Lavčević se prema pričanju druga dobro drži. PK je njegovim padom mnogo izgubio. Morat ćemo nekog kooptirati. O tome ću se s drugovima dogovoriti kad odem na savjetovanje. O akcijama dalmatinskih partizana vidi operativni izvještaj G.Š-a.¹⁷ Drugovi Dalmatinci mole, da se njihove akcije objave preko radija.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

5. maja 1942. g.

Drugarski pozdrav

Vlado¹⁸

² Vidi dok. br. 57, napomena 12.

³ Okružni komitet KPH za Liku

* štab grupe NOP odreda za Liku

⁶ Maks Baće Milić

⁶ Ivo Lučić Lavčević (vidi dok. br. 34, 234 i 235).

⁷ Redakcija nije mogla utvrditi na koga se odnosi.

⁸ Edvard Kardelj

⁹ Ivo Lola Ribar

¹⁰ Vicko Krstulović

¹¹ Ivan Amulić

¹² Andrija Božanić

¹³ Vidi dok. br. 49

¹⁴ Misli se na štab Četvrte operativne zone i Sjevernodalmatinski NOP odred.

¹⁵ Vidi dok. br. 57.

¹⁶ Rade Končar

¹⁷ Vidi dok. br. 58.

¹⁸ Popović

BROJ 60

**IZVJEŠTAJ KOMANDE 1. CETE JUŽNODALMATINSKOG NOP
ODREDA OD 6. SVIBNJA 1942. ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKIH
ODREDA O PROSLAVI 1. MAJA I O POTAPANJU BAGERA NA
UŠĆU NERETVE¹**

KOMANDA I CETE² JUŽNO-DALMATINSKOG PART.
ODREDA — BIOKOVO

ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKIH PARTIZANSKIH ODREDA

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam naš izvještaj, kao i traženje uputa o pojedinim stvarima za našu četu. Naše su akcije slijedeće:

29. aprila ustrijelili smo u Podgori jednog ustašu ii zaplijenili 165 kg pšenice, 40 kg suhog mesal, 15 kg pasulja, 28.000 kuna i nešto robe.

Proslava Prvog maja protekla je veličanstveno. Palili su se krijesovi, bacale rakete, na svim bregovima iznad obližnjih sela pjevale su se mnoge revolucionarne pjesme sa Internacionalom i izvikivale parole. Na sam dan Prvog Maja obrazovali smo pohode u zapuštena sela gdje naš pokret, do tada, nije uhvatio korjena. Pohod je vršen pod crvenom zastavom, sa harmonikom i pjesmom. Po svim selima smo držali zborove objašnjavajući ciljeve Narodno-Osl. Pokreta, pozivajući narod da se priključi aktivnom učestvovanju u partizanima i pomaganju Partizana. Narod nas je primio oduševljeno, časteći Partizane hranom i pićem, stavljajući pritužbe Partizanima o pojedinim ustašama i obećavanjem hrane za Partizane. Prvi void, koji je vršio pohod u Plinska sela, sa istim programom, zaplijenio je u Plinskog fratra — ustaše — veće količine viina i rakije, te nešto hrane. Sve je podijeljeno narodu.

Kao rezultat propagandne akcije Prvog Maja počeli su stizati dobrovoljci u Partizane i narod šalje pomoć Partizanima u živežnim namirnicama.

Dana 4. maja zaplijenili smo u jednog kulaka 60 metara robe i 90 kg. kukuruza.

U noći između 4. i 5. maja potopili smo dva bagera, jednog na ušću rijeke Neretve, a drugog u njenom rukavu Crna Rijeka.³ Svrha ove akcije bila je sprečavanje prometa većim brodovima kao i obustava izgradnje pristaništa Ploče i na taj način omeli plan Njemaca. Ova akcija

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 1602A

² Odnosi se na Biokovsku partizansku čet. Sredinom travnja 1942. godine formirana je Neretvanska partizanska četa koja se nazivala Drugom četom. Tada nije bio formiran Južnodalmatinski NOP odred. Tek 6. lipnja 1942. godine, naredbom štaba Četvrtne operativne zone formiran je Južnodalmatinski bataljon »Jozo Jurčević« (vidi dok. br. 105.)

³ Vidi dok. br. 65, 83, 116, 494 i 495.

uspjela je samo jednim dijelom, jer se i dalje vrši promet na Neretvi. Gliboder je bio i suviše malen da bi mogao zatvoriti ušće rijeke. Promet na rukavu — Crna Rijeka obustavljen je. Da nas ne bi ometali u izvršenju ove akcije, iskidali smo telefonske veze. U samom povlačenju, nakon izvršene akcije, stigao je jedan italijanski patrolni čamac. Glavnina Partizana sa zaplijenjenim materijalom je već bila odmakla, a njena zaštitnica, koja se nalazila sa komandirskom susrela se sa Italijanima. Komandir sa tri Partizana uspio je izbeći skakanjem u vodu i bijegom uz obalu Neretve. Dva partizana, koja su se našla u jednom čamcu između komandira i glavnine zarobljeni su od Italijana. Količine zaplijenjenoga materijala su velike, ali nam brojčano nisu još poznate, jer smo bili zauzeti drugim akcijama, a sastoje se od čebadi, plahta, odijela, cerada, čizama, posuđa, alata, nekih tehn. aparata, sanitetskog materijala i drugog. — Iste noći porazbijali smo motore i svu aparaturu instaliranu u luci Ploča za izgradnju iste luke. Ove akcije smo izvršili zato što je prošlih dana dolazila jedna njemačka inženjerska ekspedicija sastavljena od desetak stručnjaka, koji su se bavili stvaranjem planova za nastavak rada.

U Vašem zadnji put priloženom materijalu tražili ste sastav naše čete, pa vam na osnovu toga izvješćujemo: Komanda čete sastavljena je od 4 lica i to: Komandira i njegovog zamjenika, te Politkomesara i njegovog zamjenika; četa se sastoji iz četiri voda, kojima su na čelu za svakoga po jedan vodnik i njegov zamjenik, te diskretno sekretara Partije, taj vod kao Partijsku jedinicu, čitava četa pak sastavljena je od 1 [...] Partizana. Četa posjeduje 160 pušaka, 5 puško-mitraljeza, 20 revolvera, pušanih metaka 19.000, ručnih bombi 50 komada.

Politički rad vrši se preko jedinica uz pomoć političkih komesara. U prošlom izvješću smo vam dostavili broj članova Partija, kandidata, skojevaca a ostali su svi simpatizeri.

Dostavili smo vam obavijest a i sada što je sa drugom Ricovom i dali je poradio što u smislu one rezolucije, koje smo prepis poslali i vama kao i P.K.-u, te dali se u Imotskom već organizovala četa, koju dužnost je preuzeo na sebe drug Ricov. — Stvar organizacije ove čete bila je predana nama za dužnost, ah kako je on preuzeo, preuzeo je i adrese i sve potrebno, pa mi ne možemo i nesmiemo preko njega tamo proraditi, prije nego doznamo dali je on tamo nešto već poduzeo. Ovamo među našim redovima kruže nepotvrđene vijesti da je on u Splitu uhapšen, pa je tim više potrebno da doznamo što je sa njime i sa navedenom stvari. Ako odgovaraju istini ove verzije o njemu, onda nam odmah pošaljite sve adrese iz Imotskog i Ljubuškog koje su nam nužno potrebne.

Potrebno je da nam pošaljete detaljna uputstva po pitanju organizacije, kao i značaka koje smiju i moraju partizani upotrebljavati. Dalje nam je potrebno znati kakova izgleda propisana Partizanska zastava.

Zamolili smo od Pokrajinskog komiteta kao i od vas da nam dostavite kojeg sposobnog čovjeka, koji bi mogao pružiti nam uputstva po postavljenim nam zadacima za što brže i uspješnije riješenje. Obavješteni

smo preko sreskog komiteta iz Metkovića, da je njemu stigao dopis od Štaba Istočno-Hercegovačkog Partizanskog odredai, kojim mu nudi stručna lica, ali da ih traži preko toga Štaba, pa se u tu svrhu mi obraćamo s time da vi za našu četvu, odnosno budući Stab Južno-Dalmatinskog Bataljona pribavite što više stručnih lica.

Imamo slučajeve gdje je Partizanu nužno potrebna liječnička operacija, pa bi prema tome on morao biti odposlan u bolnicu, ali kako po toj stvari od vas nismo dobili nikakove veze ni uputstva to se sada obraćamo te nam ista pošaljite.

Uz pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

6. maja 1942.

Komandir
Balkanac''

Politkomesar :
Krušev⁵

BROJ 61

DIREKTIVNO PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 8. I 14. SVIBNJA 1942. KOTARSKOM KOMITETU KPH
PELJEŠAC ZA DALJI RAZVOJ NOP-A NA TOM PODRUČJU¹

DRUGARSKOM K. K. PELJEŠAC

Dragi drugovi!

Primili smo ranije jedno pismo od druga Crnog² bez datuma, na koje nismo mogli odgovoriti radi pomanjkanja veze, a sada pred par dana drugo, opet bez datuma, sa priloženim pismom potpisanim po dvojici drugova — članova M. K. i to drugovima Govorina i Jablanima i opet bez datuma. Mislimo drugovi da bi trebalo malo više paziti kod pisanja i da datirate vaša pisma.

Proučavajući ove vaše posljednje dopise, ozbiljno nas je zabrinulo stanje u rukovodstvu Partijske organizacije u Pelješcu. Za vrijeme proučavanja ovih pisama postalo nam je jasno koji su bili uzroci da su sa kočile i sabotirale Partijske direktive u pogledu organizacije oružanih akcija na Pelješcu.

⁴ Viskiće Bogdan

⁵ Nedo Bošković

¹ Original (tipkan na pisacem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/431—433.

¹ Ivan Mordin

Mi će mo drugovi sada na temelju Vaših pisama da ukažemo, koliki je bio saboterski rad i sitničarstvo nekih članova M. K., a prvenstveno drugova Govorina i Jablanina. U početku razbojničkog napada Njemačkih fašističkih horda na S.S.S.R., C.K. naše partije uputio je proglas na narod, u kojem ga poziva na oružanu borbu protiv okupatora i njihovih agenata ustaša. U isto vrijeme C.K. uputio je direktive cirkular broj 2) svim partijskim organizacijama, u kojima je ukazano kako treba konkretno pristupiti organizaciji oružane borbe. Tamo je naglašeno da treba početi sa nižim akcijama, počam sa pasivnom rezistencom, pa preko štrajkova, demonstracija, ekonomskom borbom protiv skupoće, za nabavu živežnih namirnica i sve tako preko nižih forma borbe podizati narodnu borbu na viši stupanj sve do oružanog ustanka. Takve akcije da treba sprovoditi svakodnevno u svim mjestima, selima, gradovima, preduzećima i td. Ali isto tako da treba odmah organizirati i partizanske odrede, tamo gdje za to postoje uslovi. Naime, tamo, gdje se ljudi skrivaju od ustaškog terora ili su vojni bjegunci ili slično, treba sve te ljude sakupiti, formirati od njih odred, postaviti na njegovo čelo bolje partijce i da ii odredi budu jezgra oko kojeg će se okupljati postepeno narodne mase i tako se stvoriti narodno-oslobodilačka partizanska vojska. Ovo je bila direktiva C.K. naše partije, koju su sprovodile sve partijske organizacije u koliko kod nekih nije prevladavao oportunizam i kolebanje. Ova pravilna direktiva naše partije urodila je plodom, da se na našoj zemlji od takovih malih, početnih, sitnih akcija i malih partizanskih odreda stvorila partizanska vojska a narodni ustanak buknu u punom jeku. Kad je P.K. dobio ove direktive od C.K. on je odmah obavijestio sve partijske organizacije i ukazao im na konkretne mogućnosti šta one mogu učiniti na svome terenu. P.K. je ovdje bio pozvao i sekretara Vašeg M.K. druga Crnoga, kojem je dao direktive, da pristupi odmah organizaciji partizanskih odreda na Pelješcu budući da za to postoje mogućnosti. Poslije dva mjeseca bio je tamo upućen i jedan predstavnik P.K.³ da Vam pomogne na samom terenu. I zaista tamo je u novembru prošle godine bio formiran partizanski odred.

Dakle ukratko možemo da rezimiramo, da su sve naše partijske organizacije kroz cijelu zemlju pristupile planskom sprovođenju direktive C.K. na podizanju oružanog ustanka ne obazirući se jedna na druge. Taj pravilan rad naše Partije doveo je narodnu borbu i narodni oružani ustanak skoro do svoga vrhunca.

Da li vide ovaj razvoj borbe drugovi Govorin i Jablanin? Bezuvjetno da vide. Da li su oni šta učinili sa svoje strane da razviju oružanu borbu naroda na Pelješcu? Ne, ništa. I ma baš ništa! Drug Crni izvještava, u svom pismu, da ga je obavijestio drug komandir odreda i politički komesar, da su oni predlagali članovima M.K. drugovima Govorinu i Jablaninu i još jednom članu, da se počme sa akcijama, ali da su oni odgovorili »da još nije vrijeme, situacija nije zrela, drugi organizovaniji krajevi od nas ne poduzimaju ništa, pa čak niti naređenja ne dobivaju, miruju« itd.

³ Tamo je bio upućen, u prvoj polovici studenog 1941. godine, Ivan Amulić, organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

Drug Jablanin i Govorin zamišljaju da borba treba da počne u cijeloj Dalmaciji na jedanput, pa onda na cijelom Otoku, pa onda u njihovom selu, pa kad dođe do njihove kuće onda će se i oni priključiti, jer će tada sigurno biti sve gotovo i opasnosti po život neće postojati. Oni u svom pismu doslovno kažu ovako: »Pojedinačne akcije u jednom kraju ne mogu imati uspjeha, kao što bi bila jedna akcija povedena u isto vrijeme po čitavoj Dalmaciji«. Dakle po njihovoj logici C.K. je pogriješio što nije jednim dekretom raspisao datum za oružani ustanak. Ovaj oportunizam ili drugim riječima izdajstvo partije i opće narodne stvari, drugovi Govorin i Jablanin hoće da prebace na P.K. i doslovno kažu ovako: »Organizovaniji krajevi kao što su Hvar, Brač, Vrgorac, Korčula itd. ne dobijaju takove naloge niti šta više«. »Dakle tu nije nešto u redu i to kod organizacionog rukovodstva, što smo slobodni primjetiti«. Dakle tako rezoniraju drugovi Govorin i Jablanin svoj oportunizam i oportunizam onih sličnih sebi iz Korčule, Hvara, Vrgorca, i drugih. Ne valja organizaciono rukovodstvo, koje tjera na akcije, a mi smo valjani jer nećemo akcije. Drugovi Jablanin i Govorin znaju da Hvar, Korčula, Vrgorac, ne vrše akcije, ali ne govore o akcijama koje se ipak vrše po drugim krajevima Dalmacije, pa i Bosne i Hercegovine, Crne Gore itd. Oni čak imaju dobre veze sa nekim drugovima iz Vrgorca, koji također ne vrše akcije. Tražimo da nam drug Govorin javi, tko je taj drug iz Vrgorca, koji je pričao da partijsko rukovodstvo ništa ne naređuje.

Ozbirom na ovakovo oportunističko i sabotersko držanje drugova Govorina i Jablanina P.K. odlučuje da isključi iz M.K. Pelješca drugove Govorina i Jablanina, time da se u roku od 8 dana prijave u odred i tamo pokažu koliko su svjesni grijeha, te da ih u samoj borbi isprave, da bi mogli opet uzet dostojno mjesto u rukovodstvu Pelješke partijske organizacije.

Budući se svi članovi partije smatraju mobiliziranim od dana razbojničkog napada na našu zemlju, te svaki član partije koji ne izvrši dani mu zadatak biti će kažnjen isključenjem iz partije pa i strijeljanjem.

Ovlašćuje se druga Crnoga sa ostalim članovima M.K. da upotpune upražnjena mesta M.K. sa dvojicom novih članova, koji su svojim radom prikazali da zaslužuju ta mjesta u partiji.

Ovom prigodom mislimo drugovi, da Vam ukažemo na još neke greške, koje ste dopustili u pogledu rada partizanskog odreda. Vaš odred je formiran već u novembru prošle godine. I žalosna je činjenica da taj odred za prvih 5 mjeseci svoga postojanja nije izvršio ni jednu akciju. I ako je bilo zaključeno još u novembru mjesecu kada je tamo bio predstavnik P.K. da se akcija izvede što prije na žandare u Janjini i okupatorske vojnike, ta akcija nije izvedena. Ta ni druge akcije nisu izvedene samo za to što se na čelu partijske organizacije i odreda nalazila većina kolebljivaca i oportunističara. Ovo je neoprostivi zločin za koji mora pred partijskim sudom odgovarati cjelokupno rukovodstvo Vaše partijske organizacije.

I kod posljednjih akcija na žandare, koje ste imali izvršiti opet vidimo daste otišli po oportunističkoj liniji manjeg otpora. Izvještavate da

ste se spremali na razoružavanje žandarmerijske stanice, ali kada ste došli do nje da ste vidjeli da su zatvoreni prozori i da niste smjeli udariti jer da ste se bojali žrtava. E baš za to što je oportunizam i kukavičluk za to i strah da će biti žrtava. Ako se bojite žrtava, zašto onda nosite časno ime partizana, zašto vam onda puška i bombe. Tko ne računa da će poginuti, taj neka ne ide u partizane i neka ne kalja časno ime partizana.

Dalje izvještavate da ste odustali od akcije na žandarmerijsku stanicu, a da ste odlučili sačekati žandarske patrole. Odmah dalje kažete da se žandari zatvaraju, u kasarne poslije 6 sati, a da ste vi odlučili da ih sačekate po noći. Dakle oni se po noći zatvaraju, a vi se po danu sakrivajte. Tako ne treba da se bojite ni Vi žandara a ni žandari Vas. To drugovi nije način partizanskih borbi. Partizani se bore sa Pavelićevim žandarima i okupatorima a ne skrivaju se kao poplašeni zečevi. Ako hoćete Vi možete likvidirati sve žandare na Pelješcu. Očito je da se žandari Vas boje. Idite usred bijela dana pa ih napadnite. Po danu se borba vodi a ne noću. Idite po danu da Vas vidi narod i narod će Vam pomoći u borbi protiv žandara i ustaša. Idite javno u sela pod oružjem i držite zborove. Ako žandari dođu branite sela od njih i uništavajte ih. To je način partizanskog ratovanja, a nije sakrivanje u mišije rupe kao što činite Vi.

Nepravilna je Vaša odluka da odkupljujete volove od ustaša. Ustašama treba volove oduzeti, a njih pohapsiti i osuditi na smrt i strijeljati. Oni su volove oteli narodu i za to treba da odgovaraju pred narodnim sudom.

Pravilno ste postupili, da ste poduzeli mjere kod ribara, da se spriječi lov ribe za ustaške i okupatorske vojnike. Uništavajte mreže svim vlasnicima mreža koji Vas ne poslušaju.

Svim onim drugovima, koji su krali svinje i druge stvari narodu dajte najstroži ukor. Ako u buduću i jedan to napravi uhvatite ga i pred narodom javno strijeljajte. Partizani ne smisu krasti ni pljačkati. Oni brane narod od pljačkaša i kradljivaca.

Mjesni komitet ne smije se mješati u izvođenju akcija odreda, u tom je komanda odreda samostalna. Ona može kad hoće i gdje hoće izvoditi akcije i ne treba nikada pitati M.K. Ali ima pravo, ako oni ništa ne rade M.K. da pozove komandira i političkog komesara na odgovornost za neizvođenje akcija, kao članove partije, može ih smijeniti, dok nad njima ne postoji viša vojna vlast (Stab, Bataljon i slično).

Svaki član M.K. mora dolaziti redovno na sastanke, a sastanci se moraju održavati najmanje jedanput u osam dana. Koji član izostane na jednoj sjednici, na idućoj sjednici prvo pitanje mora biti zašto nije došao na prošlu sjednicu. Ako je razlog neopravdan mora ga se kazniti opomenom, drugi put ukorom, a treći put isključiti iz Komiteta.

Vezu sa brodom pokušat će mo uspostaviti, pak će mo Vam poslati ostale glave historije partije i drugi materijal.

Pozdravljamo Vas sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. V. 1942.

P.K. — K.P.H.
za Dalmaciju

P.S.

Drugovi !

Hitno uspostavite vezu sa Korčulom i uredite kanal za prebacivanje ljudi sa Korčule na Pelješac i sa Pelješca dalje za Bačinu ili Metković tj. u Neretvansku⁴ ili Makarsku⁵ četu a od tih četa dalje prema Glavnom štabu za Dalmaciju ili kuda bude naređenje štaba.

Vi pristupite mobilizaciji na Pelješcu. Od Vas se traži da u roku od mjesec dana mobilizirate najmanje 100 do 150 ljudi i omladinaca. Omladince uzimajte u odred od 18 god. pa nadalje sve koji su fizički razvijeni zdravi i otporni.

Pri mobilizaciji pazite da ne dođe do likvidacije partijskih i skojevskih organizacija. Dobre partije i skojevce treba slati u odrede, ali isto tako jedan dio boljih ne kompromitovanih drugova treba ostaviti na terenu za rad, da funkcionira sve normalno i Partija i SKOJ i NP. itd.

14. V. 42.

BROJ 62

**PISMO ŠTABA DALMATINSKO-DINARSKIH NOP ODREDA OD 8. SVIBNJA 1942. ŠTABU 5. KRAJIŠKOG NOP ODREDA O UPUĆIVANJU BORACA U TAJ ODRED I O PONOVNOM FORMIRANJU ODREDA
NA PODRUČJU KNINA¹**

STAB
DALMATINSKO-DINARSKIH
NARODNO-OSLOBODILACKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

Drugarskom Štabu V Krajiškog narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda.

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam 37 boraca² sa 37 pušaka, 2.400 metaka, 15 bombi i 1 pištolj, 1 avionski mitraljez, 40 baterija za radija, 24 matrice i nešto indiga, lampe za radio nismo još dobili pak Vam nemamo da pošaljemo. Imamo u Splitu tog materijala ali nam je nemoguće iznijeti iz Splita

⁴ Neretvanska partizanska četa Je formirana u drugoj polovici travnja 1942. godine. Vidi dok. br. 64.

⁵ Biokovska partizanska četa

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 28/1-2, k. 1705.

² Ovi borci Hrvati, upućeni su iz političkih razloga u cilju širenja bratstva i Jedinstva među tamošnjim borcima srpske nacionalnosti.

Salimatiško-Dinarskih
naravno-odoljivih
portizanskih Obede.

3.

Negde u planini D/131

Drugo ime "Istak i Krazis" naravno-od-
oljivih portizanskih Obede.

Drugi drugi;

Saljemo vam 37. boraca sa 37 pušaka, 2.400
metaka, 17 arizonski mitraljezi, 40 baterija za
rošnja, 24 okretne i neke indijske, lanje za
redio nismo još dobili još vam nemamo ole
poslati. Imamo u Splitu tog materijala
ali nam je nemoguće iznijeti iz Splita uvelik
bljeske skupa, i još ćemo uložiti sve što
bismo mogli da nam taj materijal stigne.

Što se tiče pitanja citničkih bandi i 21
one akcije koje sprema G. S. H. tj. na Benderu
potrebno je da se stavi u vezu sa katafionom
"Starac Kujadin" svega je stanje na njegovu
u sektoru getano sredjina i mi su bore
i morat spremni za borbu protiv citničkih,
mi ćemo sa naše strane učiniti i dati sve što
nam bude moguće.

Po nezgodnim vijestima naši bore koji
sme 2 mjeze spremili za Cincar, 31, već su
stupili u borbu sa skupovima i njegovim
pomocima i zadali mu udaraca.

Da bore koji vam uz pomoć niste mi snaga
dobri kao oni što smo ih uputili za Cincar, ali
je više broj dobar, nadamo se da će se i ostali
popraviti. U Salimatiško-Dinarskih možemo mobil-
nati još veliki broj dobrih boraca sa nožem

materijal uslijed blokade okupatora, ipak ćemo uložiti sve što budemo mogli da nam taj materijal stigne.

Sto se tiče čišćenja četničkih bandi i one akcije koju sprema G.S.H. tj. na Benderu³ potrebno je da se »stavite u vezu sa bataljonom »Starac Vujadin« sada je stanje na njegovom sektoru potpuno sređeno i svi su borci i narod spremni za borbu protiv četnika, mi ćemo sa naše strane učiniti i dati sve što nam bude moguće.

Po neslužbenim izvještajima naši borci koje smo 2. maja opremili za Cincar, već su stupili u borbu sa okupatorima i njegovim pomagačima i zadalimu udaraca.

Ovi borci koje Vam upućujemo nisu svi onako dobri kao oni što smo ih uputili za Cincar,⁴ ali je viši broj dobar, nadamo se daće se i ostali popraviti. Mi u Dalmaciji možemo mobilisati još velik broj dobrih boraca sa naših [...] izostavljena riječ] ali nećemo moći svih da naoružamo, do sada sve što smo slali sve je upućeno sa oružjem, javite nam dali Vam je potrebno da šaljemo još boraca.

Nastojte što prije staviti se u vezu sa odredom u Cincaru, to bi nam bilo od velike koristi.

Naš odred na podinjaru⁵ tj. u blizini Knina ponovo se formira, braća Tica i Dušan Damjanović⁶ uputili su pisma ovome Štabu izjavljujući se spremnim da će se ubuduće pokoravati narednjima i dati sve od sebe za našu borbu, mi smo tu njihovu ponudu prihvatili i dali im mogućnost za rad da bi mogli popraviti sve ono zlo koje su oni skrivili sabotirajući i bježeći od rada. Vidjet ćemo dali će izvršiti svoja obećanja. Nastojte i vi sa njima stupiti u vezu, oni vam mogu nabavljati potrebnih stvari, papir, baterije itd.

Pozdravljamo Vas sa drugar, borben, pozdr.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom u. z.

(M. P.)

Komandant

Vice Buljan

*Jović Kostja*⁷

STAB

V. KRAJIS. NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

BR. 208

Dne 22. maja 1942. g.

³ Vidi dok. tr. 52, 53 i 54.

⁴ Odnosi se na Livanjsku partizansku četu.

⁵ Odnosi se na novu Dinarsku partizansku četu. Dotadašnji Kninski NOP odred, nazivan i Kninsko-dinarska četa, povučen je na Dinaru radi ulaska u Prvi dalmatinski udarni bataljon koji je bio u formiranju. Vidi dok. br. 124.

⁶ Vidi knj. 1, dok. br. 111, napomena 5 i dok. br. 141.

⁷ Vicko Krstulović

BROJ 63

**NAREDBA BR. 1 KOMANDANTA BATALJONA »BUDE BORJAN« OD
9. SVIBNJA 1942. O POSTAVLJANJU RUKOVODILACA
U BATALJONU¹**

N A R E D B A Br. 1

Komandanta bataljona »Bude Borjan« Narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda za sjevernu Dalmaciju od 9-og V. 1942.

U želji da se ojača partizanski pokret u sjevernoj Dalmaciji na savjetovanju vojnih i političkih radnika od 7 i 8 o. m. u prisustvu člana Štaba Dinarsiko-dalmatinskog partizanskog odreda i ofidra³ Glavnog štaba odlučeno je da se dosadašnje vojno rukovodstvo reorganizuje i organizira Štab.⁴

Štab bataljona nosi naziv Štab bataljona »Bude Borjan« Nar. oslob. part. odreda za sjevernu Dalmaciju. Bataljon nosi ime jednog našeg narodnog borca iz ovog kraja, koga su ustaški krvoloci u Zagrebu strijeljah. Stavlja se u dužnost komesarima da popularišu ime ovoga Bataljona, održavaju predavanja partizanima i narodu o ovom narodnom borcu, povezujući njegovu borbu protiv fašizma sa današnjom Narodno-oslobodilačkom borbom partizana.

S a s t a v Š t a b a :

Dužnost komandanta vršiće privremeno oficir Glavnog štaba drug Rade Bulat, s tim da u najkraćem roku osposobi jednog od članova Štaba za komandanta. Za političkog komesara određuje se drug Marko Jurlin,⁵ a za zamjenika komesara drug Macura Slobodan;⁶ za operativnog oficira i zamjenika komandanta drug Dane Rončević-Radula ;⁷ za obavještajnog oficira drug Obrad Knežević;⁸ za prvog intendantskog oficira drug Ignjatije Macura, za 11-og intendantskog oficira drug Lacmanović Milan.

Dosadašnji komandiri i komesari I i II čete ostaju i dalje na vršenju svoje dužnosti.

Da bi ovaj Štab mogao što bolje i pravilnije rukovoditi borbom partizana i učvrstiti već postojeće partizanske jedinice

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 36/2, k. 103.

³ Maks Baće Milić

³ Rade Bulat

⁴ Dotadašnji štab Srednjodalmatinskog NOP odreda nije funkcionirao pravilno zbog nezdravih odnosa među članovima štaba, i bio je neaktivan u organiziranju akcija. Vidi dok. br. 67.

⁵ i » Ante Jurlin-Marko. Poginuo u borbi protiv četnika u istočnoj Bosni, poslije Pete neprijateljske ofenzive 1943. godine.

⁶ Poginuo u borbi protiv četnika kod Kalinovnika početkom 1943. godine.

⁷ Uhvaćen od četnika u dalmatinskoj Krupi i strijeljan u Gračacu lipnja 1942. sodine.

* Poginuo nesrećnim slučajem, prilikom pregleda avionske bombe, u Beglucima, svibnja 1942. godine.

N A R E Đ U J E M :

- I. a) Da komandiri i komesari pošalju karakteristike nižeg komandnog kadra, njegovu borbenost i odanost narodno-oslobodilačkom pokretu, disciplinovanost i politički sastav počam od desetara,
b) Isto tako treba podnijeti izvještaj o borbenosti, disciplinovanosti i odanosti partizana Narodno-oslobodilačkom pokretu.
- II. a) Pošto je okupator u sjevernoj Dalmaciji uspio da preko četničkih bandita, na čelu sa popom Đujićem razbije jedinstvo naroda i onemogućio širenje Narodno-oslobodilačke borbe u ovom dijelu, komesari su dužni organizovati široku kampanju današnje Narodno-oslobodilačke borbe, kako u četi tako i u narodu. Oni će iskoristiti zadržavanje partizana u selu za održanje javnih zborova i mitinga, na kojima će govoriti o Nacionalno-oslobodilačkoj borbi, o izdajničkoj ulozi četnika, koji danas zajedno s okupatorima učestvuju u gušenju Nacionalno-oslobodilačkog pokreta, služeći se pri tom konkretnim primjerima njihove anti-narodne rabote. Na zborovima treba čitati radio vješti i ostali propagandni materijal, kao i govoriti o partizanskoj borbi u drugim krajevima naše zemlje.
b) Osnivati i kontrolirati odbore Narodno-oslobodilačkog fronta, davati im uputstva, brinuti se da u te odbore uđu najpošteniji i najsvjesniji seljaci, koji će svugdje zastupati interese Narodno-oslobodilačkog pokreta.
c) Komandiri i komesari moraju budno paziti da se u partizanske redove ne uvuku neprijateljski špijuni, a naročitu brigu posvetiti čišćenju naših redova od svih nedisciplinovanih, kolebljivih, nesigurnih i neprijateljskih elemenata.
- III. a) Komandiri i komesari svakog utorka slaće redovite tjedne izvještaje o brojnom stanju i naoružanju svojih četa, o izvršenim akcijama, kao i predlog za akcije, o kretanju neprijatelja i njegovim snagama na terenu gdje će se četa zadržavati, o rovaranju četničkih bandita i neprijateljskih agenata, o političkom radu u četi, kao i u selu. Osim ovih redovitih sedmičnih izvještaja slaće čete Štabu svakodnevne izvještaje o radu i boravku čete.
b) Komandiri će organizovati i sami održavati stručna vojna predavanja: o partizanskoj taktici borbe, o zasjedi, zauzimanju zaklona, o rasporedu jedinice, za vrijeme kretanja, mirovanja i borbe. Sem teoretskih predavanja treba vršiti i praktičnu obuku, a za to iskoristiti vrijeme mirovanja čete.
- IV. a) Komandiri i komesari trebaju nastojati da njihov odnos prema članovima viših komanda bude vojnički, jer će samo ličnim primjerom moći uspjeti stvoriti i podići svoj autoritet kod vodnika, polit, delegata i partizana,
b) Ne smije se dozvoliti da takav odnos se pretvori u birokratiju, da drugarski odnosi ne bi oslabili.

- c) Službeni pozdrav u našim odredima je stisnuta pesnica prinesena k obodu kape. Taj pozdrav treba provesti u svim jedinicama.
- V. Za održanje veze sa Štabom svaka će četa odrediti po dva povjerljiva partizana koji će vršiti kurirsku službu između čete i Štaba. Kurire treba odmah uputiti u Štab. Za osiguranje Štabu II četa će poslati 15 sigurnih partizana sa svom ratnom opremom i 1 puškomitraljezom. Partizane odmah uputiti u ovaj Štab na dužnost.
- VI. Komandiri i komesari, vodnici i polit, delegati moraju nositi propisne partizanske kape. Štab će sa svoje strane omogućiti izradu veće količine kapa, tako da će ih moći dobiti i partizani.
- VII. Četne komande ne smije da zaostaju u administraciji. One moraju imati po jednog pisara koji mora biti povjerljiv i koji će se brinuti samo sa administrativnim poslovima čete. Četne kancelarije nalaze se uvijek uz čete. One ne mogu biti na stalnom mjestu radi pokretnosti naših jedinica. Da bi se omogućila kontrola prijemne i otpremne pošte potrebno je imati knjige, teke u koje će se pošta zavađati. Nadamo se da će komandiri i komesari narodno-oslobodilačke partizanske vojske u cjelosti ispuniti sve zadatke sadržane u ovoj Naredbi, i tako pomoći pri organizaciji naše partizanske vojske, i mobilizaciju naroda za borbu protiv fašističkih okupatora.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
*Marko Jurlin*⁹

Komandant:
Bulat Rada

Dostavlja se po jedan primjerak:

- 1) Glavnom Štabu Nar. Osi. Part. O. Hrvatske
- 2) Štabu IV operativne zone
- 3) Komandi I čete
- 4) Komandi II čete

BROJ 64

IZVJEŠTAJ KOMANDE NERETVANSKE CETE OD 9. SVIBNJA 1942.
STABU DINARSKO-DALMATINSKOG NOP ODREDA
O ORGANIZACIJI CETE¹

KOMANDA CETE NERETVANSKOG NAR. OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA²

Drugarskom

GLAVNOM ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKIH N.O.P.O

Gdje bude

Dragi drugovi,

Neki dan smo primili jedan kratki dopis od Glavnog Štaba Južno-Hercegovačkog N.O.P.O. od 19. aprila t.g. u kojem nam saopćavaju da mi pripadamo pod njihov Odred. Vjerojatno do tada oni nisu bili obaviješteni da mi pripadamo Vama. Takođe su nam poslali nekoliko primjeraka jednog nedjeljnog izvještaja. Kako smo Vam već javili, mi smo formirali četu i ušli već u brda.³ Brojčano stanje Cete je do sada 38, a pridolaziće sada još više jer su Italijani počeli sa terorom.

Primili smo Vaš dopis od 26. aprila 1942. god. na kojeg Vam sada odgovaramo.⁴

Na Prvi Maja nismo uradili skoro ništa, jer smo Vaš dopis dobili tačno na prvog, dakle kasno, a i tek smo se bili formirali. Ipak smo održali tri manja zbora u zaselcima sa prvim vodom I. Cete. Pelješac o proslavi Prvog Maja nijesmo mogli obavijestiti iz gornjih razloga, a sa njima i tako rijetko dolazimo u dodir.

Po pitanju stvaranja N.O.O. smo postupili, ali još nismo stupili u vezu sa Odborom u Splitu. To ćemo odmah učiniti.

Vojni stručnjak iz Hercegovačkog Štaba Odreda nije došao, pa nismo smatrali za potrebno da Vas hitno o tome obavijestimo, jer ste sami istakli da Vas hitno obavijestimo ako bude došao.

Redovne veze sa Južno-Hercegovačkim Štabom nemamo, iako postoje ljudi na koje se imaju obratiti.

Za sve veze sa nama ako bi bile direktne Split—Metković održavajte po staroj vezi, a na adrese Picek ili Špet. Bolje je na ovog prvog. S [...] ko⁵ je već davno otputovao.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 1602A.

² Neretvanski odred tada još nije postojao; naziv je uzet proizvoljno.

³ Ceta je formirana u drugoj polovici travnja 1942. godine na području kotara Metković u jačini od 40 boraca.

* Redakcija ne raspolaže ovim dopisom.

⁵ Slavko (Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi).

Sto se tiče rotomašine, mi je imamo, ali je ne možemo upotrebljavati jer nemamo neke tekućine (kiseline) koja je potrebna. Pravo ime te kiseline za sada ne poznajemo. Mi ćemo je staviti na raspoloženje Štabu bataljona kad taj bude formiran.” Pošaljite nam razjašnjenje radi formiranja Štaba Bat. Koga formira? Da li viša vojna formacija ili ga odabiru komande četa sa političkim predstavnicima, kako smo mi to shvatili što se vidi iz Rezolucije od 14. aprila t.g. koju smo izradili u Baćini. Ako stvarno mi možemo birati, imamo u vidu jednog profesora koji je rezervni poručnik, a koji se izjasnio da bi pošao u partizane.

Javljam Vam o izmjenama u Komandi naše čete. Komanda, koja je bila izabrana prije formiranja Cete pretrpjela je izvjesne promjene. Drug Janko, dotadanji pol. kom. tražio je da njegov položaj u Komandi uzme jedan mladi drug koji bi sa više elana bolje udovoljio zahtjevima od pol. kom. Drugovi su poslije izvjesnog otezanja prihvatili njegov zahtjev i na mjesto njega izabrali druga Roka,⁷ dotadanjeg sekretara Mjesnog Komiteta. Za njegova zamjenika izabran je drug Nikolaja, dotadanji član Komiteta. Komandir drug Tolja⁸ ostao je isti, dok je njegov zamjenik član komiteta Bili.

Ova naknadna promjena bila je neophodna jer se vidjelo u praksi da je jedino tada Komanda postala samostalna i odgovorna za vođenje partizanskih borbi.

Teren na kom smo morali logorovati pokazao se nepogodan po sigurnost jedne male čete, pa smo riješili, dok se malo ojačamo, da se naslonimo na drugove partizane I. čete. S njima u sporazumu došli smo na mjesto koje su nam oni odredili i tu se zadržali dva dana. Za ta dva dana pripremili smo sa Komandom I. čete dvije akcije. One su morale biti izvršene na našem terenu. Akcije su imale biti istovremeno. Jedna na živežne namirnice veće količine, a druga na oružje.

Akcija drugova I. Cete na glibodere potpuno je omela ove dvije naše akcije i nametnula nam borbu sa Italijanima na terenu I. Cete^a — u Pločama. O ovoj borbi slijedi drugi izvještaj.¹⁰ Pozdravljamo Vas sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandir:

Tolja¹¹

pol. komesar

Roko¹²

Položaj 9 maja 1942.

H. Br 32/42.^{1:1}

⁸ Vjerojatno se misli na bataljon »Jozo Jurčević« koji je formiran od Neretvanske i Blokove čete, 6. lipnja 1942. Vidi dok. br. 105.

⁷ i ¹² Vinko Dragović

* i ¹¹ Jure Galić

¹ Biokovske

to Vidi dok. br. 60, 65, 83, 116, 494 i 495.

^a Arhivski broj Štaba 4. operativne zone.

BROJ 65

**IZVJEŠTAJ 1. JUŽNODALMATINSKE I NERETVANSKE CETE OD
9. SVIBNJA 1942. ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKIH NOP ODREDA
O BORBAMA S TALIJANSKIM JEDINICAMA POVODOM POTAPANJA
GLIBODERA NA UŠĆU NERETVE¹**

KOMANDE I I NERETVANSKE CETE
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

Drugarskom

**GLAVNOM ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKIH
NO.P.O.²**

Dragi drugovi,

Kako ste iz prvog dopisa mogli vidjeti, drugovi su partizani I. Cete potopili 2 glibodera.³ Ovo potapanje glibodera izazvalo je ogorčenje kod fašista, te su pripremili organiziran napad na naše položaje. Slučajno se na našem sektoru nalazila Neretvanska Četa. Mi smo zajedničkim snagama — kako ćete vidjeti — potukli neprijatelja.

Na večer, dana 5. maja su Italijani, kao izvidnica došli na naš sektor sa 4 tenka i jednim kamionom, ali pošto se nismo nadali njihovom dolasku, partizani nisu bili na svojim položajima, već u zadnji moment uzeli položaj u pozadini. Italijanska vojska te večeri nije do nas došla. Ujutru rano bacili smo se na naše nove položaje i u zasjedi čekali neprijatelja. U prvoj zasjedi nalazilo se 22 partizana, a u drugoj zasjedi bilo nas je 14. Obje zasjede bile su kombinirane iz partizana obiju četa. Prvi napad je uslijedio u 3 sata p.p. sa snagom od oko 40 vojnika, 4 tenka i dva mitraljeza, koji su bili izbačeni na položaje. Odmah u početku kretanja italijanskih snaga prema našim položajima počela je mitraljeska paljba jedne italijanske grupice, koja se nalazila na jednom brežuljku prema našim položajima. Nije nam poznato, je li ta paljba otvorena radi toga što su opazili neku grupu partizana na položaju ili radi zastrašivanja. Na tu paljbu nismo odgovorili vatrom, već smo, prema planu, propustili dio oko dvadeset vojnika sa oficirima i jednim tenkom, koji je išao neposredno iza vojnika. Cim su italijanski vojnici, skupa sa tenkom, došli do naše zasjede, otvorili smo jaku iznenadnu vatru. Zatim je, iza te grupice italijanske vojske, dignuta cesta u zrak, sa namjerom da mu se spriječi povlačenje. Važno je ovdje napomenuti hrabrost druga Džafera iz I. Čete.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/3, k. 1602A-

² Odnosi se na Stab 4. operativne zone NOP odreda Hrvatske (ranije: Stab dinarsko-dalmatinskih NOP odreda). Stab zone formiran je vjerojatno travnja 1942. poslije trećeg savjetovanja Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske, održanog 8. 9. 10 i 11. travnja. Prvi dokument zone kojim redakcija raspolaže je od 15. travnja (vidi dok. br. 43, 45. 49).

³ Vidi dok. br. 60, 64, 83, 116, 494 i 495.

koji je između italijanskih kamiona i tenka pretrčao cestu, upalio eksploziv i opet trkom se vratio na svoje mjesto, koje se nalazilo sa neprijateljske strane i u neposrednoj opasnosti od neprijateljske vatre.

Za partizana druga Džafera nije postojala mogućnost povlačenja na naše položaje, već je isti morao da ostane u našoj i neprijateljskoj vatri da je ta eventualno tu otvorena. Svega ovoga je drug Džafer iz I. Cete bio svjestan, pa to naročito karakteriše njegovu hrabrost.

Grupa vojnika pod vodstvom italijanskog poručnika skočila je odmah u jarak pokraj ceste i sklonila se pod propust. Tenk, koji je ostao na cesti, postavio se popreko, i tako ostao pod kratkom vatrom partizana zaštićavajući italijanske vojnike. Zatim se tenk povukao natrag i uspjelo mu je da pređe preko mjesta gdje je cesta bila srušena eksplozivom. To mu je uspjelo radi toga što je za rušenje čvrste ceste upotrebljena mala količina eksploziva, pošto ga nijesmo imali dovoljno. Italijanski vojnici su ostali skriveni pod propustom ceste, iako su bili pozivani na predaju. Za vrijeme nametnute borbe, neprijateljski je avion stalno osmatrao kružeći nad položajima, dok je neprijateljski ratni brod koji se nalazio u luci Ploče, stalno nastojao da topovskim granatama popravi teški položaj Italijana u borbi. To mu međutim nije uspjelo jer su sve granate padale daleko iza položaja na kojima se vodila borba.

Poslije prekida naše vatre i ponovnog pozivanja na predaju, pokušali su pojedinci skokovima da bježe. Partizani su otvorili vatru, ponovo ih pozvali na predaju što su oni tada i učinili. Od prvih iznenadnih hitaca poginuo je od te grupe jedan podoficir dok je oficir teško ranjen. Istovremeno je ranjeno još 6 vojnika. Zarobljeno je ukupno: jedan poručnik, 17 vojnika. Zarobljenici su odvedeni dok su partizani i dalje ostali na položaju očekujući ponovni napad, koji je uslijedio u 6 sati p.p. Taj napad na partizane je izvršila nova grupa neprijateljskih vojnika, koja je zauzela položaje na suprotnim brežuljcima. Dio te grupe je, pod pratnjom od 3 tenka, pošao cestom sa namjerom da eventualno priskoči u pomoć zarobljenicima i da istovremeno odvedu jedan kamion koji je onesposobljen sa našim puščanim metcima. Šofer je bio ranjen i s tenkom je uspio pobjeći.

Partizani su na ovu grupu neprijateljskih vojnika otvorili vatru, na što su se ovi razbjegli. Partizani su i tu hrabro izdržali vatru mitraljeza sa tenkova i obližnjih brežuljaka. Tenkovi su se zatim povukli sa nekim neprijateljskim vojnicima i ranjenicima i ponovno u 8 sati pokušali napadaj da bise valjda domogli kamiona, koji je ostao oštećen na cesti. I ovoga puta su, uslijed precizne puščane vatre partizana, bili neprijateljski vojnici i tenkovi odbijeni. Na tom mjestu je imao neprijatelj dva mrtva i nekoliko ranjenih, koje je uspio odvući. Borba je prekinuta u sumrak. U ostavljenom kamionu nađeno je jedno tele, koje su neprijateljski vojnici ukrali nekom seljaku, dvije prazne vinske bačve, koje su htjeli naliti vinom iz sela i dvije benzinske bačve iz kojih je uslijed probijanja našim zrnima iscurio benzin. Kamion je naveče zapaljen, pošto bez alata nije bilo moguće demontirati korisne dijelove. Zaplijenjeni materijal je sljedeći: 21 puška sa oko 2000 metaka, 50 ofenzivnih bomba, 5 pištolja sa

oko 100 metaka, 22 šljema, deset komada gas-maski, pet četurica za vodu, te raznog drugog materijala kao torbica, ranaoa, sanitarnog materijala, signalnih dimnih kutija itd.

Od partizana je poginuo drug iz Neretvanske Cete Marko Kiridžija, iz Slivna, koji se nalazio na jednom isturenom položaju.

Svi ostali partizani su se vratili iz borbe sretno, da ni jedan nije ni ogreben.

Dana 7 t.m. smo zarobljenike saslušali i uputili jednog podoficira zarobljenika kao kurira sa pismom italijanskoj 6. Compagnia Chimica Posta Militare⁴ 39 — Metković.

Prilažemo tekst pomenutog pisma.⁵

Pozdravljamo vas sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Negdje na oslobođenom kraju dana 9. maja 1942. god. Za Komande obiju četa:

Komandiri :

Balkan^a

Tolja^l

Pol. komesari:

Roko⁸

Krušev⁹

H. Br. 34/42.¹⁰

⁴ Sesta kemijska četa, vojna pošta 39.

⁵ U pismu upućenom 7. svibnja 1942. osim imena i podataka o zarobljenim vojnicima, piše slijedeće: »Za poručnika Flavio Setin i cap. Parma Enzo koji su teže ranjeni, a koji trebaju hitnu bolničku njegu, tražimo u zamjenu naša dva partizana: Cvjtnić Antu i Lovrića, koji su uhapšeni 5. maja t. g. izjutra na ušću rijeke Neretve, skupa sa njihovim oružjem. Osim toga za istu razmjenu dostavite nam sanitv.iki materijal«, koji je utrošen sa naše strane za vaše ranjenike i to kako slijedi: 2 komada »kaliko-« zavoja, 12 mull-zavoja, 3 kutije jodoform gaze, 50 grama jodne tincture, 3 komada burovih obloga, 50 grama hydrogena, deset grama lyzola, 20 dec. gr. vate, jednu kutiju od 3 metra flastera, jednu tubu streptazol tablete, 1 kutiju bor vazelina, 1 kutiju alb vazelina...**

Za zamjenu za ostala tri ranjena vojnika tražena je obuća ili hrana i sanitetski materijal.

Dalje, za zarobljene zdrave vojnike piše: »Kako je naprijed izneseno ostali su zdravi, te ih zadržavamo uz zahtjev, da im dostavite hranu za jedan mjesec dana, kako im pripada. Ove zdrave Vaše vojnike zadržavamo kao taoce, pa se nadamo, da će na račun života ovih vaših vojnika prestati zločinačka pljačka imovine i paljenje kuća pošte-nih i slobodoljubivih seljaka ovog kraja-« (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 56/4, k. 1490A).

⁶ Bogdan Viskić, komandir 1. čete (blokofske).

⁷ Jure Galić, komandir Neretvanske Čete.

⁸ Vinko Dragović, polit, komesar Neretvanske čete.

⁹ Nedo Bošković, polit, komesar 1. čete (biokofske).

¹⁰ Arhivski broj 4. operative zone.

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILO PK KPH ZA DALMACIJU BR. 140 OD U. SVIBNJA 1942. O POGIBIJI ČLANOVA KPJ, PROSLAVI 1. MAJA I AKCIJA PARTIZANA U DALMACIJI¹

Slava palim borcima za slobodu porobljenog naroda!

Patriotski borbeni Split je u posljednjih mjesec dana opet pretrpio bolne gubitke.

Fašističke zvijeri su u policijskim zatvorima umorile groznim mučenjem studenta Radanovića, prof. Gamulina² a za radnicu Maru Miranović (Crnogorku)³ već tjednima se ne zna ništa. Zatim su kod »Maksimira« na grozan način policijski psi ubili radnika Burića/* studenta Klarića⁵ i teško ranili Burićeva ujaka Culića.⁶

Kod Knina su velikosrpski četnici vojnog ministra Draže Mihajlovića uhvatili poznatog splitskog rodoljubivog borca ing. Bruna Ivanovića.⁷ On je sa svojim pratiocem⁸ odveden zloglasnom popu Đujiću, četničkom vodi, koji im je sa svojim krvavim pomagačima na strašan način salomio ruke i noge i na koncu ih ubio. Bruno Ivanović i njegov pratioc su mrtvi bačeni u jarak kraj puta, gdje su im psi trgali meso i pili krv.

Profesor Gamulin iskreni rodoljub, čovjek koji se nije bavio politikom, ubijen je zato jer je svojim đacima 15. IV. rekao »Djeco budite ozbiljni, danas je naš najtužniji dan«.

Drugovi Ivanović, Burić, Klarić i Radanović su svojom herojskom smrću nanovo pokazali kako umiru pravi sinovi naroda, kako umiru članovi naše slavne Komunističke Partije.

Ovi naši borci nisu samo žrtve fašističkih okupatora, oni su također i žrtve njihovih slugu, njihovih špijuna i doušnika, a B. Ivanović je žrtva četnika Draže Mihajlovića koji sklapa sporazume i sarađuje sa okupatorima u borbi protiv narodno-oslobodilačkog pokreta.

Treba napomenuti da se je u posljednje vrijeme u Splitu pojačala ogavna aktivnost špija i douškivača, čiji je duhovni vođa biskup Bonelačić, koji je u svojim proglasima pozivao građanstvo da sarađuje sa fašističkom policijom u borbi protiv narodnih boraca.

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Profesor Muške realne gimnazije Ciro Gamulin uhapšen je noću 15/16. travnja 1942. Prilikom pretresa stana pronađen je kompromitirajući partijski materijal. Gamulin im ništa nije priznao. Bez prekida je saslušan. Odveden u Političko odjeljenje Prefektore od mučenja je, 17. travnja u 5 sati ujutro, Izdahnuo pred njihovim očima (vidi dok. br. 278 I Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/3-1, k. 560).

³ Vidi dok. br. 181 I 282.

⁴ ⁶ 1 ■ U Splitu kod gostione »Maksimir«, na Solinskoj cesti, agenti fašističke policije zaustavili su Ervina Klarića, Slavenu Burića i Paška Culića s namjerom da ih uhapsu. Kada su pokušali pobjeći, fašisti su na njih otvorili vatru i teško ranili Klarića i Burića, a lakše Culića. Od zadobijenih rana, tokom noći 19/20. travnja, Klarić i Burić su umrli (vidi Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 37/5-1, k. 500).

⁷ Bruno Ivanović, delegat Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, upućen u Kninsku krajinu da pomogne tamošnjem rukovodstvu u organiziranju NOP-a.

* Radić

Treba znati ko su špijuni u Splitu. Među njima ima fine gospode i dama kao i najgoreg kriminalnog ološa. To su u prvom redu Splitski fašisti i talijanaši, to su Dopolavoristi, to su oni čija su djeca u Gilu i Gufu, to su ustaše i oni koji su za vrijeme bivših protunarodnih režima bavili se istom rabotom, to je onaj ološ koji prodaje za par lira i dušu i tijelo — to je najgori gad ljudski.

Neka špijuni dobro upamte da će biti nemilosrdno kažnjeni i to ne samo poslije kad se rat završi, nego odmah i prvom prilikom! Jao vama prokleti izrodi, vaša je sudbina zapečaćena, nitko od vas ne može joj umaći, nitko od vas ne može joj se sakriti!

Rodoljubi, zakunimo se da ćemo nemilosrdno i mnogostruko osvetiti naših dragih i neprežaljenih boraca Ivanovića, Gamulina, Radanovića, Burića i Klarića! Vječna im slava! Smrt izdajicama!

Proslava 1. maja

Proletarijat Dalmacije, a sa njima i cijeli radni narod proslavili su

1. maj na dostojanstven način pod uslovima u istoriji nezapamćenog fašističkog terora.⁹

Po gorama i planinama cijele Dalmacije paljeni su krijesovi. Po selima i gradovima izvješeno je na stotine crvenih zastava, kao nikada do sada. U samom Splitu izvješeno je oko 30 od toga 13 u brodogradilištu, a ostalo po drugim dijelovima grada. Tačno u podne je svečano izvješena na tornju sv. Duje velika crvena zastava sa srpom i čekićem uz počasni hitac. Narodu su toga dana dijeljeni prvomajski letači, a pa zidovima su osvanule parole. Na području partizana održani su masovni zborovi i sastanci.

Ovogodišnja proslava prvog maja je ponovo na jasan način dokazala jedinstvo proletarijata i čitavog radnog naroda u Dalmaciji u borbi protiv okupatora, njihovih slugu, ustaša i četnika.

[...]

Narodno-oslobodilačka borba u Dalmaciji

Saopćenje štaba Dalmatinsko-Dinarske Narodno-oslobodilačke Partizanske vojske od 10. IV. o.g.

»Dana 30. III., jedna grupa partizana držala je pod kontrolom cestu Sinj—Vrlika, ako naiđu ustaše ili okupatori da izvrše napad. Tog dana je naišla talijanska vojska oko 3 sata poslije podne sa ciljem da izvrši napad na partizane u Svilaji, skupa sa ustašama iz sela Maljkova, Potravlja, Maovica, Ogorja, Garjaka. Grupa naših partizana bila je prim-

¹ Vidi dok. br. 51, 60, 109, 120, 475, 480 i 492.

ječena od strane okupatorske vojske i došlo je do sukoba u kome je poginulo nekoliko talijanskih vojnika i jedan partizan.

Dana 31. III rano u jutro bila je blokirana Svilaja od strane okupatora i ustaša iz gore navedenih sela. Videći toliku snagu Svilajski partizani¹⁰ su se povukli ne prihvajući nametnutu im frontalnu borbu sa svih strana. Okupatori i ustaše su pretražili Svilaju popalili preko 30 staja, koje su još ostale od prvih razbojničkih napada, paleža i pljačke.

1. IV. talijanski okupatori razbješnjeni neuspjehom u Svilaji izvršili su skupa sa ustašama razbojnički i pljačkaški napadaj na pravoslavni manastir Dragović, opljačkali i odnijeli sve do čega su došli, pa čak i crkvene knjige. Mitnice i staje sve popalili i uništili te otjerali sa sobom tri kaiudera koja su se tu nalazila. Videći sva ova razbojnička djela ovaj štab je poduzeo mjere da okupatori skupa sa ustašama ove zločine krvavo plate, te da radi svega gori napravljenog ne prođu nekažnjeno.

6. IV. naša partizanska vojska¹¹ izvršila je akcije na cesti Sinj—Vrlika uništivši 107 telegrafskih stupova skupa sa žicom, te uništivši most na Dabru preko kojega su okupatori do sada polazili u napad na partizane.

7. IV. naši borci¹² čekali su u zasjedama na cesti Sinj—Vrlika da naidu okupatori na popravku telegrafske linije. Tog dana u tri i po sati poslije podne naišlo je 24 kamiona sa 4 tenka punih crnokošuljaša i vojnika. Kada su došli na razmak oko 100 metara pred naše zasjede naši borci su otvorili plotunsku vatru i borba je trajala sve do noći. Rezultat te borbe bio je 4 kamiona mrtvih i ranjenih većinom crnokošuljaša i oficira i 1 kamion oštećen. Na strani partizana nije bilo žrtava.

8. IV. u šest sati u jutro bio je napadnut naš logor od strane okupatora¹³ i ustaša zajedno u jačini od 50 kamiona, u kojoj formaciji se je nalazio na čelu 97. jurišni bataljon crnih košulja, koji je došao iz Kupresa naročito sa tim zadatkom. Sa naše strane je prihvaćena borba, koja se je vodila cio dan sve do kasno u noć na dužini fronta od 10—15 km. Rezultat te borbe bio je na strani okupatora preko 25 mrtvih među kojima nekoliko oficira 97. bataljona i veliki broj ranjenih, 1 hrvatski vojnik i 2 ustaša, te velika količina ratnog materijala, između kojeg jedna radio stanica. Na strani partizana 1 teže ranjen. U ovoj borbi u kojoj je neprijatelj upotrebio mnogo automatskog oružja i veliku snagu u ljudstvu našli borci su pokazali skupa sa svojim rukovodstvom borbenu spremnost i vojnu vještinu partizanskog ratovanja što najbolje dokazuje rezultat same akcije.

Dana 10. aprila okupatori su za odmazdu sa avionom bacali bombe oko naših logora bez stvarnog rezultata«.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

¹⁰ u u i is Vidi dok. br. 41 i 58.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE
IZ PRVE POLOVICE SVIBNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA
HRVATSKE O STANJU NA TERITORIJU SJEVERNODALMATINSKOG
ODREDA I UZROCIMA NEAKTIVNOSTI ŠTABA ODREDA¹

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Izvještaj oper. ofic. IV oper. zone

1. Na povratku za Dalmaciju našao sam druga Radu Bulata u Omskoj. Obojica smo sa 50 ljudi krenuli i prešli 5. V. prugu i stigli u Rujište gdje smo našli jednu četvu iz Dalmacije. Ovaj kraj je skoro posvuda opkoljen četničkim elementima sa strane: Pađena, Zrmanje, Otrića, Vučipolja, Turovca, Dubokog Dola, Golubića i Krupe. Tih dana se pop Đujić uzvrtio oko tog teritorija, slao je prijeteći ultimatum i 6. V. izvršio napad sa svojom bandom na Cerov Dol. Naši su postavili dva voda i skupa sa tamošnjim seljacima otjerali četničku bandu. Shvatajući opasnost koja prijeti ovim selima od četničkih bandi, a da ne bi potpuno prešla na stranu četnika, sporazumjeli smo se drug Rade i ja da ostane jedna četa dalmatinskih partizana i partizani iz Like, da onemoguće namjere neprijatelja i provedu mobilizaciju ovdašnjeg naroda za koju su danas najpovoljniji uslovi.

2. 8. V. u zoru naše dvije čete ušle su u Turovac i Duboki Dol, sela četnički raspoložena i organizirana. Akcija u Dubokom Dolu nije uspjela uslijed slabog opkoljavanja i neopreznosti jednog partizana kome je opalila puška prije nego što su položaji zaposjednuti. Četnički banditi su uspjeli pobjeći sa puškama njih 5. Stanovništvo je bilo i ostalo jako prestrašeno a naši drugovi se baš nisu ugledno držali.

U Turovcu je akcija uspjela. Zaplijenjeno je 7 pušaka, održan je zbor, izabran je odbor N.O.F. i od strane seljaka obećana ekonomska pomoć partizanima.

3. Sedmog ovog mjeseca stigli smo ja i drug Rade u Bukovicu gdje su nas sačekali drugovi iz Štaba Sjevernodalmatinskog bataljona. S njima smo održali sastanak koji je trajao 7. i 8. V. Zapisnik sastanka šaljem vam u prilogu² iz koga ćete vidjeti rad konferencije. Njihov rad od prošlog sastanka 21. IV. u prisutnosti druga Milića,³ svodi se na slijedeće:

a) Uspjeli su mobilizirati izvjestan broj boraca i organizirati dvije čete sa 160 ljudi ukupno.

b) Štab nije funkcionirao, ustvari se rastepao, a osim toga su nastali nezdravi lični odnosi među članovima štaba. Zato su krivi drug Marko

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, dok. br. 48, fas. 1, k. 102A.

² Redakcija ne raspolaže dokumentom.

³ i⁸ Maks Baće Milić

Jurlin/* zamjenik komesara i sekretar OK⁵ i Milan Lacmanović komandant.

c) Akcije ni jedne nisu izvršili. Iskoristili su svaku priliku da ni jednu točku operativnog zadatka datog na sastanku od 21. IV. ne izvrše.

d) Politički i agitacioni rad također se nije makao sa mrtve tačke.

e) Nitko od sviju rukovodilaca nije pokazao niti samoinicijative niti potrebnu energiju da izvrši određen zadatak.

Na temelju svega toga mi smo zajednički izvršili oštru kritiku koju su oni bez prigovora usvojili. Složivši se da za sada ne možemo naći drugog izlaska uslijed nesposobnosti i nezdravih ličnih odnosa, odredili smo da drug Rade za vrijeme svog boravka uzme privremeno sam komandu u svoje ruke.

Osim rukovođenja čitavog rada njemu je dat zadatak da kroz to vrijeme osposobi operativnog oficira druga Rončevića,⁶ za komandanta. Drug Jurlin (sekretar O.K.) imenovan je za političkog komesara zato da bi mu se dala potpuna sloboda samoinicijative, jer je on do sada neprestano postavljao lično pitanje i pitanje kompetencija.

4. Na sastanku se odredile sve pripreme za ugovorenu akciju. Brojno stanje partizana koji se nalaze pod vodstvom štaba bataljona je 234 naoružanih puškama, s 12 puškomitraljeza. Preduzete su sve mjere za najširu mobilizaciju naših drugova i pristalica narodno-oslobodilačke borbe u ovom kraju.

5. Poslano je 250 kg trotila i ekrazita koji se sada nalazi u Rujištu koji nije poslan na ugovoreno mjesto radi kiše.

6. Svim četama izdane su konkretne naredbe za koncentraciju, najdalje do 12 ovog mjeseca. Politički već dosadniji rad i kretanje naših snaga znači pravu prekretnicu u ovom kraju. Ima ozbiljnih perspektiva da na ovom »četničkom« području poslije uspjele akcije organiziramo dobar bataljon sa ovdašnjim ljudima. Drugovi nam se javljaju iz svih sela i upravo očekuju oslobođenje.

7. Ja nisam mogao ići u štab IV operativne zone, jer se partizanski vod koji je bio nad Kninom i koji je osiguravao prolaz do štaba razišao, jer je u samom Kninu nastalo dosta veliko hapšenje naših drugova i veza sa Splitom je prekinuta. Radi toga sam poslao sva pisma preko Šibenika Splitu, a odatle će biti upućena štabu. U pismu za štab ukazao sam na potrebu da se iz Cetinskog i Livanjskog bataljona mobiliše bar 200—300 drugova i da se komandant sa tim snagama oko 15-og uputi prema Strmici.

Komandant bataljona

»Bude Borjan«

*Rade*⁷

Op. oficir IV. op. zone

Milić⁸

⁴ Ante Jurlin

⁵ Okružni komitet KPH za sjevernu Dalmaciju

⁶ Dane Rončević

⁷ Rade Bulat

BROJ 68

**IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA GRUPE NOP ODREDA ZA
LIKU OD 15. SVIBNJA 1942. KOMANDANTU GRUPE
O IZVRŠENOM NAPADU NA BENDER¹**

ZAMJENIK KOMANDANTA
LIČKE PARTIZANSKE GRUPE

15/V. 1942. u 20 h.
Plavno

**KOMANDANTU LIČKE GRUPE PARTIZANSKIH
ODREDA**

Prije dva dana poslao sam Vam izvještaj koji je zbog još neprikupljenih podataka bio nepotpun i štur. Zato Vam sada šaljem opširniji izvještaj.

Na zakazani sastanak za delegate iz Bosne i Dalmacije u Srbu došli su samo Bosanci i to komandant 3 bataljona 5 krajiškog odreda² i zamjenik politikom tog bataljona,³ dok od Dalmatinaca nije došao nitko. Bosancima je stavljeno u zadatak da 13. ov. mj. sa dvije čete zaposjednu Klanac—Deraš O' i da izvrše demonstrativan napad na talijansku posadu u Strmici. Dalmatincima je poslato naređenje da sa svojim snagama 13. ov. mj. izvrše napad na željez. prugu kod Pađena i kod Prljeva, te da prekinu prugu, a potom pređu u Plavno gdje će se spojiti sa ostalim snagama Kombinovanog odreda. 12. ov. mj. izjutra rano upućeni su bataljoni Udarni Ličke grupe i Proleterski sa topom, minerskim vodom i bolničkim odjeljenjem pravcem Srb—Kaldrma—Tiškovac—Crni Potoci, dok je bataljon »M.O.«⁴ sa kojim je krenuo i Štab (komandant G.Š.H.⁵ zamjenik komandanta Ličke grupe⁶, oficir pri štabu G.Š.⁷ i zamjenik komandanta II odreda Ličke grupe)⁸ istog dana krenuo pravcem Srb—Ljubina Poljana—Međugorje—Crni Potoci. Na Ljubinoj Poljani trebala se je ovom bataljonu priključiti I četa bataljona Gavrila Principa, no ista nije bila na vrijeme upućena. 12. ov. mj. izašli su komandanti bataljona sa štabom Kombin. odreda na jednu kotu više Savića stanova odakle je osmotreno (pred večer) selo Plavno i Bender, te komandanti upoznati sa terenom i stvoren konačni plan za napad na Bender.

Plan je bio ovakav: napad na Bender imao je da izvrši Bat. »M.O.« i to sa pravaca: Radljevac—Pašići—Z. st. sa četom i pol, putem Plavno—

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 13/12, k. 1611.

² Rade Zorić

³ Miroslav Višić, poginuo poslije Pete neprijateljske ofenzive 1943. godine, u istočnoj Bosni, kao politički komesar bataljona.

⁴ »Marko Orešković«

⁵ Ivo Rukavina

⁶ Petar Kleut

⁷ Miloš Kukić

⁸ Milan Sijan

—Bender sa jednom četom i pravcem Dragatici—Kita sa pola čete. Udarne bat. imao je osiguravati cijeli prostor južno od Plavna tj. prema Strmici i Kninu sprečavajući pristup pojačanjima koja bi bila upućena sa te strane neprijateljskoj posadi kod Benderà; ovaj bataljon dobio je i jednu nagaznu minu koju je imao da postavi na prugu Debelog Brda, te da spriječi dovoz pojačanja sa vlakom. Dijelovi ovog bataljona imali su odmah pri prolazu kroz Plavno ka položajima razoružati i pohapsiti istaknute četnike iz južnog dijela Plavna. Proleterski bat. imao je sa jednom četom zauzeti kosu više tunela sjeverno od Benderà, sa jednom četom osigurati prilaze Plavnu od Prljeva i Pribudića i jednu četv ostaviti kao rezervu odreda koja bi ujedno izvršila razoružavanje i hapšenja u sjev. dijelu Plavna. Tehnički vod imao je na Kiti sačekati zauzimanje Benderà, a potom izvršiti rušenje. Top je imao dejstvovati sa sjevero-zapadne padine Kite na 2. st. i na Bender. Bacač se je nalazio na Kiti. Napad na Bender imao je otpočeti u 4 sata 13. ov. mj. Sanitetski punkt bio je u sjevernom dijelu sela Plavna, a štab odreda u selu Dragašići pod Kitom. Skrenuta je pažnja na eventualni dolazak Dalmatinaca.

Bataljoni su sa polaznih položaja (Crni Potoci) krenuli u pola noći. Četnici iz Plavna dali su otpor na nekoliko mjesta te jednog partizana ranili. Puškaranje sa četnicima sigurno je skrenulo pozornost Talijana. Cijele noći tukli su topovi iz Strmice prostor između Crnih Potoka i Plavna. Zaposjedanje položaja oko Benderà izvršeno je po planu, no Udarne bat. nije stigao na vrijeme da prekine prugu, jer se je sukobila četa tog bataljona koja lje pošla prema pruzi sa četnicima sjev. od 2. st. Padene gdje se je razvila prilično žestoka borba u kojoj su poginula 4 četnika. Talijanska straža kod tunela sklonila se je u tunel, te se odatle branila puškomitraljezom i puškama. Partizani su na ulaz u tunel navaljali kamene stijene; jedan talijanski oficir tu je ubijen, te zaplijenjena njegova puška i revolver. Jedna četa bat. »M.O.« uspjela se je preko Pašića približiti stanici na oko 50 metara, no tu je bila zaustavljena jakom vatrom. Top je dejstvovao dosta efikasno na 2. st., barake i utvrđenja na Bederu, te se je moglo osmotriti da je više talijanskih vojnika što ubijeno, što ranjeno. Bacač je izgadao svoje tri granate ne pogodivši cilj. Popodne je izgledalo da ćemo uspjeti zauzeti Bender, jer su se partizani bili približili južnim padinama Kite, na 30 metara od Benderà, do same žičane ograde. Tu je bilo nekoliko ranjenih jer je Bender uporno brangen. Oko 1 sat, poslije podne prispio je iz Knina vlak sa pojačanjima u ljudstvu i u oružju. Bacači su sa stanice počeli tada sa tako žestokom vatrom da su se partizani ispred Benderà morali povući. Tehnički vod koji se je sa materijalom već bio približio Benderu povukao se je u ne-redu ostavivši veći dio eksploziva i materijala u šumi kod Benderà. Videći da nećemo uspjeti da zauzmemo Bender naredili smo svim jedinicama da u prvi sumrak povuku se u pravcu Plavna, što je i urađeno. Odmah po povlačenju veze bataljona sa štabom Odreda bile su vrlo slabe, a s nekim bataljonima nikakve. U toku noći i izjutra 14. ov. mj. uspjeli smo ipak da veze pohvatamo. Još u toku borbe 13. ov. mj. prispjela je četa bataljona »Gavrila Principa«. Nju međutim nismo mogli upotrebiti za

akciju. Isto tako 13. ov. mj. stigao je bataljon Sjeverne Dalmacije B.B. (»Bude Borjana«)⁹. Ovaj bataljon prešao je prugu na dva mjesta i to između Pađena i Benderà i između Benderà i Pribudića. Oni su sjeverno od Pađena bili prekinuli prugu, no tako slabo da su je Talijani za dva do tri sata popravili. Ovaj bataljon nismo mogli također upotrebiti, jer je stigao tek po podne.

14. ov. mj. jedinice su raspoređene po selu Plavnu radi odmora. Svi prilazi selu osigurani su jakim stražama.

14. ov. mj. uveče poslali smo nekoliko partizana iz tehničkog voda da pod zaštitom jedne partizanske čete odu u šumu kod Benedera i da potraže ostavljeni eksploziv i alat. Alat i vreća eksploziva nađena je i iznesena dok zbog pomrčine nije se moglo drugo ništa naći.

U toku borbe 13. ov. mj. pogođena je artiljerijskim zrnom lokomotiva koja je dovukla pojačanje na Bender. Lokomotiva je jače oštećena i ostala je na stanici. Neprijatelj je imao od prilike desetak mrtvih i više ranjenih. Među poginulima imaju sigurno i dva oficira. Ubijeno je 5 četnika i dvije žene koje su izbjeglim četnicima ponijele u šumu hranu. Uhapšen je otac poznatog bandita Nikole Grubora, četničkog komandira, Damjan Grubor, poznati Đujićev saradnik i barjaktar Dušan Jerković kod koga je nađena sakrivena za rožnik četnička zastava (crna sa mrtvačkom glavom), Miloš Opačić, koji je sakrio puškomitraljez i u prvo vrijeme odbijao da prizna da je u njega i još nekoliko četnika koji nisu htjeli da predaju puške partizanima. Sa četničkim banditima postupićemo kako je to i do sada praktikovano. Do sada je zaplijenjeno 2 puškomitraljeza i 30 pušaka. Razoružavanje se nastavlja i ide dosta sporo, jer većina četničkih simpatizera drži puške sakrivene i izgovara se da (je puške pokupio i odnio pop Đujić, koji je po njihovom pričanju na silu poveo sa sobom 30 ljudi sa puškama i sa jednim puškomitr al jezom. U selu se vjerojatno nalazi još oko 30—40 pušaka.

Naši gubici u ovoj akciji bili su 2 mrtva i 10 ranjenih. Od poginulih i ranjenih puške su spasene. Ranjeni drugovi prenijeti su u Srb.

Kombinovani odred broji sada 920 partizana. Bataljoni su raspoređeni po Plavnu. Najteže je pitanje ishrane. U cijelom selu nema ni zaloga kruha), jede se pura od kukuruznih klipova. Pristupili smo rekviriranju sit oke, no od samog mesa ipak se teško može ishranjivati. Kod jedinica inače moral dosta dobar, no čuje se amo i tamo gundanje zbog slabe hrane.

Plavanjci su inače skroz zatrovani Đujićevom četničkom propagandom. Iznenaduje ih što mi nismo izvršili pokolj kako im je to pop pretkazivao. Izgleda da se plaše i od paljenja od strane Talijana zbog akcije, koju smo izveli kod Benderà. Ima nekoliko naših simpatizera od kojih ćemo pokušati stvoriti jedan partizanski vod. Oni su međutim svi od reda još neodlučni i pribojavaju se četničke osvete, ako mi napustimo Plavno. Održani su sastanci sa ljudima po zaseocima koji su bili dobro posjećeni. Naša izlaganja bila su od svih dobro primljena pa se čak i

• U originalu dopisan je crnilom, sa strane, pun naziv bataljona.

pop plavanjski slaže sa našim programom. Starješina sela pružio nam je dosta korisnih podataka. Sutra 16. ov. mj. održaćemo zbor za cijelo selo i izvršiti neka streljanja.

Za dalji rad Odreda imamo u planu prijelaz u Zrmanju sa jednim dijelom snaga, a sa drugim preko Golubića proći južno od Knina. Nešto snaga ostavili bismo u Plavnu.

Za članak u partizanskom vjesniku zgodno bi bilo opisati ovaj slučaj : Jedan starac (Rusić Vojin) dolazi u Stab Odreda i plaćući izjavljuje: »Ja sam uvrijeđen teško pa ću da Vam govorim istinu. Onaj prokletac pop Đujić dođe u selo da na prevaru pokupi ljude govoreći da ide na izmirenje sa partizanima. Ovdje u Plavnu našao je pomagača za svoj prljavi rad, a to su najglavniji Obrad Bojanić, Nikola Grubor i Dušan Jerković koji je upro prstom na mog jedinca sina Đuru i rekao da bi i njega trebalo odvesti u četnike. Izrodi to i uradiše i na silu mi odvedoše jedinca moga Đuru, koji nije ni vojsku služio niti ikad u rukama imao pušku. Na Popini moj sin jedinac izgubio glavu od braće naše partizana koji su zaista jedini pravi borci za slobodu. Nebi ni suze pustio da mi je jedinac poginuo u borbi protiv okupatora, ali ovako mi je žao, prežaliti ne mogu i tražim da se izdajnici!, ti tobožnji četnici, svi od reda očiste iz našeg sela«.

Prilažem još jedan izvještaj da biste ga stavili na uvidaj G.Š.H. jer drug komandant G. Š. nije još dostavljao opširan izvještaj.¹⁰ Prilažem vam također neke Đujićeve naredbe, za našeg obavještajnog oficira, a prepis njihov pošaljite takode G.Š.H.

Zaboravio sam napomenuti da je i četa Proleterskog bataljona koja je bila prema Prljevu vodila također borbu sa Talijanima iz Pribudića. Ona je bila tučena iz topova sa Otrića i bacačima iz Pribudića; talijanski napad na ovu četv odbijen je. Udarni je bataljon vodio također borbu sa Talijanima kcnji su bih iz Knina upućeni kao pojačanje Benderu pravcem Pađene—Debelo Brdo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zast. komandanta

Pet. Kleut¹¹

Pošaljite nam izvještaj o stanju na drugim sektorima.¹²

P. Kleut

¹⁰ O napadu na Bender vidi još dok. br. 80 i 305.

¹¹ Petar Kleut

¹² Ovaj dio teksta dopisan je rukom.

BROJ 69

**PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA NERETVANSKE
PARTIZANSKE CETE NA DAN 16. SVIBNJA 1942. GODINE¹**

Naoružanje Neretvanske čete² do 16/V 1942. g.

2 kom. Puškomitraljeza
60 kom. Pušaka
19. kom. Italijanski bombi
9 kom. Jug. defanz. više jedan sanduk (nije mi poznato koliko kom.
u sanduku jer nisu bile dostavljene do tog dana u Cetu).
Exploziva oko 15 kg
Metaka oko 7.000 kom.
16 kom. pištolja razne vrsti sa 242 metka
8 kom. pištolja razne vrsti bez metaka
Brojno stanje je 42 partizana od tog 1 ranjen.

Politički komesar:
*Roko*³

Štab 4/VI42'*

BROJ 70

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA KOMBINOVOG ODREDA OD 18. SVIBNJA
1942. GOD. ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O BORBAMA
U SELU GOLUBICU¹**

STAB
KOMBINOVANOGA ODREDA
Op. broj: 4/42.
18/V. 1942. u 24 sata
Plavno

Operativni izvještaj

ŠTABU V KRAJIŠKOG ODREDA

18. ov. mj. sve snage ovog odreda bile su angažovane u borbama na raznim sektorima. O akciji koju su izveli bataljoni »Marko Oreškovića« i »Bude Borjana« u Zrmanji prošlog dana poslali smo Vam izvještaj.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54-7/3, k. 1490 A.

² O formiranju čete vidi dok. br. 61 i 64.

³ Vinko Dragović

⁴ Vjerojatno se odnosi na datum kad je dokumenat primljen u Štabu 4. operativne zone.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 102A.

Prva i druga četa Proleterskog bataljona i druga i treća četa Udar-nog bataljona upućene su jutros u zoru na akciju u selo Golubić.² Cilj akcije je bio razoružati četnički nastrojene elemente u ovome selu, pohvatati važnije Đujićeve saradnike i razoružati ustaško selo Vrpolje sjevero-istočno od Knina. Za izvršenje ovog zadatka imao je Proleterski bataljon pored razoružavanja osigurati prilaze u selo s južne strane od Knina, a Udarni bataljon sa sjeverne strane od Strmice.

Proleterski bataljon izvršio je svoj zadatak, dok se je Udarni i ovog puta slabo pokazao. Akcije ovih bataljona razvijale su se od prilike (jer još nemamo sasvim tačne podatke) ovako:

Proleterski bataljon ušao je preko Ravnog Dola u južni dio Golubića u 5 sati. Pri ulazu u selo sačekala je ovaj bataljon grupa seljaka iz Golubića, koji su naši simpatizeri i koji su prethodnog dana pred Đujićevim terorom pobjegli u šumu. Bili su naoružani jednim puškomitraljezom i sa 8 pušaka. Druga četa ovog bataljona otišla je odmah da napravi zasjedu pored ceste na brdu Veljuv. Cim je stigla na svoj položaj cestom do Knina naišla je artiljerijska kolona od Knina, krećući se sasvim neoprezno. Zasjeda je otvorila vatru, te poubijala veći dio posade i zaprege topova. Oko 10 satu, a poslije prilično uporne borbe izvršili su partizani pod komandom komandanta druga Banine,³ juriš, te zauzela 4 topa haubice. Topovi su odmah na cesti okrenuti prema Kninu, te ispaljeno što na Knin, što na položaje koje su bili zauzeli Talijani i četnici, 15 granata. Drug Banina pri tome je ranjen u vrat, no brz» je sam sebi zavio ranu i dalje upravljao operacijama. U to vrijeme naše zasjede koje su bile još južnije prema Kninu uspjele su da odbiju napad talijanske pješadije koja je stizala kao pojačanje. Međutim, ponovni napad pješadije, bacača mina i topova nisu mogh zadržati, jer su bili tučeni i sa boka od strane četnika koji su bili zaposjeli jedno obližnje brdo. Uvidjevši da pod unakrsnom vatrom neće moći izvlačiti topove cestom prema Plavnu, partizani su iskvarili zatvarače i nišanske sprave topova te ih napustili i povukli se na najbliže položaje podesnije za odbranu. Kod topova su zaplijenili jedan teški mitraljez sa 600 metaka i 5 karabina (talijanskih) i zarobili 6 talijanskih vojnika. Zarobljenike i oružje otpremili su odmah prema Plavnu. Usput im se je jedan zarobljenik zagubio. Na mjestu borbe računa se da je ostalo oko 70 mrtvih Talijana i mnogo ranjenih. U borbi se je pokazao niz divnih primjera hrabrosti partizana od kojih Vam navodimo ove :

— Komandant bataljona drug Banina Ante pri jurišu na topove, iako ranjen dosta teško u vrat (kugla je ušla niže uha, a izašla na zatiljak), nije se ni za časak zaustavljao. Sam je nekako uspio da rezervnim zavojem zavije vrat i zaustavi krv, koja ga je već svega bila oblila pa odmah produžio sa daljim rukovođenjem akcije. Tek na navaljivanje drugova i kad je već borba skoro prestala pristao je da krene za Plavno. Nadamo se ipak da rana neće imati težih posljedica, jer kost nigdje nije oštećena, a ni vratne žile nisu jako pokidane.

² Vidi dok. br. 72, 74 i 310.

³ Ante Banina

— Vodnik drug Javo Zlatar⁴ prvi je jurnuo prema jednom topu i tobdžijd tako snažno zario kamu u vrat da je nije mogao izvući. Odmah je okrenuo zauzeti top prema Kninu i uzevši od prilike elavaciju počeo da gađa. Pošto top nije bio utvrđen trznuo se je unazad toliko da je i Jovu oborio na zemlju. On se je međutim brzo podigao i produžio da puca. Potom je uzeo puškomitraljez legao na sred ceste i tukao po Talijanima kpji su nailazili. Potukao ih je oko 20, govoreći drugu pored sebe: »Stomak mi se zalijepio za leđa od gladi, ali će mi to dige⁵ platiti. Ne dižem se oдавde dok ih sve ne pomlatim makar ovdje poginuo. Od umora, gladi i naprezanja drug Zlatar pao je naposljetku pored svoga puškomitraljeza u nesvijest. Drugovi su ga prenijeli u obližnju kuću i nahranili te se je opet sasvim dobro osjećao i produžio borbu.

— Drug Pjevač Dujo, kad mu je drug puškomitraljezac bio smrtno pogođen, uzeo je njegov puškomitraljez i pod jakom vatrom neprijatelja preplivao rijekui, spasiвši puškomitraljez i svu municiju.

— Drug Kunić, također je zauzeo jedan top koljući kamom Talijane.

Proleterski bataljon imao je u ovoj borbi dva mrtva i 6 ranjenih.

Udarni bataljon sišao je jutros u 5 sati u sjeverni dio sela Golubića i odmah počeo sa oduzimanjem pušaka u selu. Krećući se u grupama htjeli su prijeći cestu u blizini škole, no tu su dobili iznenadnu mitraljezku vatru. Komandant bataljona drug Divjak⁶ uzeo je tada jedan puškomitraljez i otpočeo da gađa u školu. Cete su se u neredu povukle prema brdu Greda, dok su pojedinci podržavali još neko vrijeme vatru, a onda se i sami povukli. U školi su bili talijanski vojnici, a među njima sigurno i četnici što je za ovaj bataljon bilo prilično iznenađenje. Osjetivši vatru i sa drugih strana (četnici su bili na nekim od obližnjih brda) ovaj se je bataljon u stvari raspršio i izgubio svaku vezu, unutarnju i sa Proleterskim bataljonom. Imali su jednog mrtvog (za ranjene ne znamo). U selu su zaplijenili 1 puškomitraljez i 6 pušaka sa 160 metaka.

Treća četa Proleterskog bataljona ostala je bila ovog dana da osigurava Plavno na liniji: Plješevica—Zabinac—Kita—Vilin Klanac—Crni Vrh. Njihova straža sa Kite povukla se je međutim bez naređenja kada su taj položaj počeli Talijani u zoru da tuku iz bacača mina (slučaj ćemo ispitati). Talijani su izjutra zauzeli Kitu i otpočeli sa napredovanjem prema Plavnu. Naši su južne Dragašice napustili bez otpora (opet greška) i povukli se prema Crnom Vrhу, tako da je Talijanima bio otvoren put za Plavno. Uzeli smo jedan puškomitraljez te pokupili stražu kod štaba, kurire i bolesne partizane iz škole te ih postavili na Plješevicu (koju treća četa nije bila osigurala) i kosu istočno od Zabinca. Talijanima nije uspjelo da napreduju dalje od Dragašica. Pred večer su napustili Dragašice, a izgleda i samu Kitu, te smo naredili trećoj četi da ove položaje ponovo zaposjedne u toku noći. Ova četa imala je danas jednog lako ranjenog.

⁴ Poginuo 21. svibnja 1942. god. u borbi s Talijanima na r. Zrmanji, kod sela Palanka.

⁵ Talijani

⁶ Nikola Divjak

Prva četa Udarnog bataljona poslana je 17. ov. mj. k Savića stano-
vima sa zadatkom da zaposjedne i drži liniju: Konjska Glava—Golo-
glav—Orlovica, što je i učinila, 18. ov. mj. nije stupila u borbu.

Prva četa bataljona »Gavrilo Princip«, koja inače služi kao rezerva
Odreda i daje straže kod štaba i zatvora, imala je 18. ov. mj. da sa jednim
vodom izvrši demonstrativan napad na Strmicu, da bi tako olakšala
operacije u Golubiću. Oni su u zoru sa Bukovca zapucali na Strmicu, a
onda se povukli na liniju Orlovica—k. 805—Greda. Dok su oni u podne
užinali sakupljeni na previji (2 mm južno od slova a riječi Orlovica)
četnici su, njih oko 15, zauzeli k. 805 i odatle na partizane otvorili vatru.
Razvila se je borba u kotjoj su dva četnika ubijena, dok su ostali pobjegli
prema Strmici. Sada se na tom položaju nalazi jedan vod u predstražar-
skom rasporedu. Puške ubijenih četnika zaplijenjene su.

Cete koje su bile u akciji u Golubiću povukle su se večeras u Plavnu
na odmor.

Tehnički vod oporavlja se i sređuje. Još nešto materijala je izvučeno
iz šume kod Benderà, tako da sad imaju 200 kg eksploziva i 3 nagazne
mine. Sutra ćemo im dati jedan zadatak na pruži.

Moral kod svih jedinica osim Udarnog bataljona je dosta dobar.
Omladinska četa je slaba. Ima 15 razboljelih iz te čete koji bi kako
izgleda ht(jeli nazad u Liku. Izgleda da ćemo ih par vratiti u Srb. Sa
ishranom još uvijek ide dosta teško. Zbog neuredne ishrane mnogo parti-
zana je dobilo proliv. Obuća je također slaba i svakog dana sve slabija.
Ishrana bataljona u Zrmanji je dobra.

U Plavnu su nam predate još 4 puške.

Dalmatinci su se danas (njih oko 50) izgleda bili približili iz Dinare
k Golubiću, ali nisu stupili u akciju. Jedan vod proletera i dobrovoljci
iz Golubića ostali su poslije današnje akcije s onu stranu Golubića i još
se nisu prebacili ovamo.

Sutra 19. ov. mj. ostaće dva bataljona u Plavnu na odmoru, jer
su poslije akcije u Golubiću premoreni. Bataljoni u Zrmanji dobili su
zadatak da pročiste ustaško selo Dolac i četničko selo Krupu i Duboki
Dol.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

Milić⁷

Komandant

Pet. Kleut⁸

⁷ Maks Baće Milić

⁸ Petar Kleut

BROJ 71

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD 18. SVIBNJA 1942. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE
NOU BRIGADE ZA NAPAD NA TALIJANSKI LOGOR KOD FOCE
I OBAVJEŠTENJE O BORBAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI U
CRNOJ GORI I DALMACIJI¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**ŠTABU II NARODNO-OSLOBODILACKE PROLETERSKE
UDARNE BRIGADE**

Primili smo vaš izvještaj od 18. V. 1942. g. od 9 časova, kao i izvještaje o stanju po bataljonima. Mi se slažemo da izvršite noćni napad na talijanski logor iznad Foče, jedino primećujemo da je trebalo u svakom slučaju ostaviti bar jedan bataljon u rezervi u slučaju neprijateljskog kontranapada. Po izvršenju napada pošaljite nam tačne izvještaje o samim pripremama, o toku napada kao i o rezultatima napada. Eventualno ranjene borce šaljite odmah preko Uzlupa u bolnicu u Rudine.

U toku sutrašnjeg dana prebacujemo veći deo Kragujevačkog bataljona I Brigade preko Tare gde će se odmarati i služiti kao rezerva za slučaj nadiranja neprijatelja. Jedna četa ovog bataljona nalazi se kod sela Bunova i ona verovatno ima sa vama vezu. Vaš III bataljon još se nije prebacio ovamo preko Drine i čim se prebaci poslaćemo ga u vaš sastav. Tri bataljona I Prolet, brigade sa štabom otišli su u pomoć hercegovačkim drugovima. Nekoliko meštanskih bataljona iz Romanije, Glasinca i Goražda prebačeno je natrag na svoj teren i bilo bi dobro da vi malo pratite da li ima u tom pravcu kakvih borbi i da nam to javite.

Kod Kolašina se bjele velika bitka sa četničkim bandama, ali konačnih rezultata još nismo dobili. Kao što ste videli iz vesti, naši su od 6 do 10 teško porazili četnike nanevši im 185 mrtvih i mnogo ranjenih. Osim toga njihove su se jedinice uglavnom panički razbežale, i samo blagodareći nedovoljnoj koordinaciji svih jedinica uspelo je četnicima da se izvuku da ne budu potpuno uništeni. Drugovi saopštavaju da je moglo biti zarobljeno oko 1000 četnika da je bila bolja koordinacija akcije. Izgleda da je i na ostalim sektorima crnogorskih bojišta preduzeta od Talijana ofanzivna akcija i kako izgleda prema poslednjim izveštajima oni pokušavaju prodreti od Nikšića prema Šavniku.

Drugovi iz Dalmacije nam saopštavaju da su se u čitavoj Dalmaciji rasplamsale partizanske borbe i da su partizanski odredi sastavljeni pretežno od Hrvata. Osim toga saopštavaju nam da su se i u Kninskom sre-

* Kopija »originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu CK KPJ, br. 2140.

zu pojavili agitatori Draže Mihailovića koji vrbuju srpsko stanovništvo u četnike za borbu protiv nas u Bosni i Hercegovini.

Dobro ste učinili što ste Gojka Krezovića poslali natrag s one strane Ceotine i tražite od njega da bude stalno u vezi sa vama. Saopštite mu u naše ime da mi tražimo od njega ne samo da vodi borbu protiv Talijana i ustaških bandi nego i da onemogućava svaku četničku propagandu na tome terenu i stvaranje četničkih odreda. U slučaju da je potrebna neka pomoć u novcu ili drugom, vi mu istu pružite a mi ćemo vam nadoknaditi. Dalje tražite od njega da on malo više poradi na tome da prikuplja u svoj bataljon one seljake koji su spremni da se bore a koji su se u prvom momentu talijanske ofanzive razbežali svojim kućama. Javite nam ko je kod njega sada polit, komesar.

Šaljemo vam poslednje vesti, ali one stižu malo sporo jer se sada veći deo našeg štaba nalazi daleko odavde, pa i agitprop. Pošaljite jedan primerak vesti za Gojkov bataljon. Ovo je svakako vrlo potrebno da bi se njegovo ljudstvo upoznalo sa borbama, naročito na Istočnom frontu gde je već počela delimično snažna ofanziva kod Harkova.

S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

18. V. 1942. g.
15 sati

KOMANDANT
N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

BROJ 72

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KOMBINOVANOG ODREDA OD 18. SVIBNJA 1942.
GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O BORBAMA PROTIV
TALIJANA I ČETNIKA¹**

STAB
KOMBINOVANOG ODREDA
Dana, 18/V. 1942. u 11 sati
Plavno

Operativni izvještaj

GLAVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

U toku 17 i 18 ov. mj. razvile su se na našem sektoru borbe na razne strane. Od 16 na 17 noću naša dva bataljona² otišli su u Zrmanju. Prema primljenom izvještaju akciju su izvršili sa punim uspjehom. Uspjeli su

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/14, k. 1611.

² »Marko Orešković« i »Bude Borjan«.

pohvatati 14 najistaknutijih četnika i njihovih pomagača, među njima nalazi se Bogunović Milan, Prodanović Jakov i Breka Ilija, zaplijenili su 8 karabina sa 230 metaka, održali su zbor sa preko 300 ljudi, žena i omladine i prišli su k organizovanju Zrmanjske partizanske čete. U istom dopisu su nam javili da je prva četa bataljona »Bude Borjan« na putu za cestu Obrovac—Gračac nastradala od četnika, navodno je bilo 11 mrtvih, a 12 uhvaćenih i odvedeno u Gračac. Ova vijest je neslužbena.

17 ov. mj. ujutro četničke bande zauzele su sve kote između Strmice i Plavna i napale na položaje nekoliko naših četa, na kurire i na transporte. Bio je napadnut i drug komandant G.Š.H.³ Iz njegove pratnje 2 su poginula i to: Ilija Jovanić i Sava Japundžić, a nekoliko ih je ranjeno. Mi smo do navečer zauzeli kote na kojima su bili četnici i to bez borbe.

U noći 17. na 18. ov. mj. naše čete ušle su u Golubić, ali su tamo naišle na otpor Talijana i četnika. Uspjele su zaplijeniti nekoliko pušaka i 1 puškomitraljez. Borba se nastavlja na jugu prema Kninu i na sjeveru prema Strmici. Jučer nam se javio komandant Dalmatinskog štaba⁴ i sva je vjerojatnost da će se on sa svojim snagama koje su vrlo malene sastati sa našim u okolini Golubića.

Danas od rana jutra Talijani prodiru od Benderà. Zauzeli su Kitu i idu prema Vunducima i Dragašićima, naši im daju otpor. Jučerašnja akcija četnika i današnja akcija Talijana prema primljenim podacima trebale su biti istovremene i zaokružiti nas u dolini Plavna. Sada smo sa strane Strmice osigurani, a sami se nalazimo kod Zrmanje i kod Golubića četnicima i Talijanima iza leđa. Primili smo neslužbeni izvještaj da se ogromni broj talijanskih snaga povlači iz jugozapadne Bosne u Knin.

S. F. — S. N.

Pol. komesar

Milić⁵

K-dant

Pet. Kleut⁶

³ Ivo Rukavina

⁴ Vicko Krstulović

⁵ Maks Baće Milić

⁶ Petar Kleut

BROJ 73

**NAREĐENJE ŠTABA KOMBINOVANOG ODREDA 18. SVIBNJA 1942.
ŠTABOVIMA BATALJONA »MARKO OREŠKOVIĆ« I »BUDE
BORJAN« ZA NAPAD NA DOLAC, KRUPU I DUBOKI DOL¹**

STAB
KOMBINOVANOG ODREDA

Dana, 18/V. 1942, u 14 sati
Plavno

ŠTABU BATALJONA »M.O.«² i BATALJONA »B.B.«³

1) Primili smo Vaš prvi izvještaj.

2) Daje Vam se u zadatak da u noći od 19/V razrušite prugu na dva mjestal i to sjeverno i južno od Benderà. Na sjeveru negdje oko Prljeva i Pribudića, a na jugu negdje na Debelom brdu Nastojte razrušiti što veću dužinu pruge i u tu svrhu pokupite sve maljeve iz okolnih sela. Po potrebi možete eventualno povesti same seljake i seosku omladinu.

3) Noću od 19 na 20/V. uđite u Dolac, Krupu i Duboki Dol. Cilj ovih akcija jeste čišćenje sela od ustaških odnosno četničkih bandi, prikupljanje oružja, sakupljanje dobrovoljaca za partizane i prtizansku vojsku, popularizacija Narodno-Oslobodilačke borbe i stvaranje Narodno-Oslobodilačkih odbora. Dana 20/V. zadržite se u istim mjestima/*

4) Još noćas, poslije izvršene akcije na prugu poslat ćete veći dio dobrovoljaca iz Zrmanje u Plavno, da bi ovdje ušli u sastav novoformirane čete. Neka ih bude barem 20. Pošaljite ih po mogućnosti naoružane i pazite dobro da pođu sigurnim putem držeći se što više Vilinoga Klanca i samoga Crnog Vrhà, zato jer su Talijani na Kiti i još nekim okolnim koticama.

5) Morate osigurati i spremati za novoformiranu četù što veću količinu hrane, ako je ikako moguće prebacite jedan dio ovamo, drugi dio sklonite u toj okolini, ali neka se točno zna da ta hrana treba da osigura mladjoj četi pomoć u prvim danima.

6) Ispitajte najdetaljnije sve uhapšene. Cilj istrage Vam mora biti ne da li je jedan lično više ili manje u čitavoj stvari kriM, nego kako je funkcionisao sav taj sistem njihovih veza sa Talijanima, s ustašama (Knin), s popom Đujićem, kako su djelovali unutar sela, sistem špijunaže itd. Ako se među njima nađe neki koji bi bio naročito dragocjen za našu obavještajnu službu pošaljite ga odmah vezama, sa sigurnom

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/24, k. 1611.

² »Marko Orešković«

³ »Bude Borjan«

⁴ O rezultatu akcije vidi dok. br. 84 i 96.

stražom k nama. Najpoznatije i najopasnije poslije istrage strijeljati, a ako ima nekih lakših poslije istrage pustiti sa ekonomskom kaznom.

7) Od 17. ov. m»j. u jutro kod nas traju borbe. Tokom 17. ov. mj. četnici su sa Strmice zauzeli sve kote istočno od Plavna, napali na naše čete i patrole. Napali su i na samoga komandanta koji je išao prema Srbu, iz njegove pratnje dva su druga mrtva, a nekoliko ih je ranjeno. On sam se je sretno izvukao.⁵ U noći od 17. na 18. četnici su napustili kote, a naše četiri čete ušle su u Golubić, tamo su počele sa razoružavanjem, ali su ih Talijani i četnici iznenadili, borba se nastavlja, o detaljima nismo izviješteni. Danas od rana jutra Talijani polazeći iz Benderà zauzeli su Kitu na kojoj se sada utvrđuju i šire se sjeverno prema Dragašićima i s njima se borbe nastavljaju.

8) Šaljite nam točne izvještaje o zaplijenjenom materijalu, sve vijesti o prvoj četi bataljona »B.B.«, informacije o kretanju Talijana, i detalje o Vašem radu. Na jugu od Benderà čuje se topovska paljba, razjasnite nam razloge.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar:

Komandant:

Pet. Kleut^G

⁵ Vidi Arhiv VH, reg. br. 34-1, k. 102.

⁶ Petar Kleut

BROJ 74

**NAREĐENJE ŠTABA KOMBINOVANOG ODREDA 18. SVIBNJA 1942.
KOMANDANTU UDARNOG BATALJONA ZA PRUŽANJE POMOCI
PROLETERSKOM BATALJONU U BORBI KOD GOLUBICA¹**

ŠTAB
KOMBINOVANOG ODREDA
Dana, 18/V. u 16.30 sati
Br. 31/42

**KOMANDANTU UDARNOG BATALJONA²
(LIČKE GRUPE)**

Druže Komandantu, tvoj kurir je stigao kod mene u 16.20 sati, a poslao si ga u 12.40, to znači ili ste daleko ili baš nije htio da ide.

Pišeš da je oko Proleterskog bataljona velika paljba. To sve i jest, njegovi se ljudi nalaze u opasnosti, zarobili su 4 topa, neprijatelja ima dosta mrtvih, a još ih dosta i napada. Napadaju ih Talijani, ustaše i četnici.³

Druže komandantu, tvoja je dužnost, pošto je sada već skoro blizu noć da pošalješ što više svojih snaga, a i ti sam da ideš sa njima tamo prema proleterima, samo da se mogu spasiti topovi i neki materijal koji su zarobili, onda bi Vi svi skupa dobili povoljnije naređenje, a možda i povlačenje.

Od proleteraca, ranjen je drug Banina/* i još 5 drugova, koji dolaze ovamo na previjanje, drugovi su lakše ranjeni, samo Banina malo teže.

Druže molim te radi kako je najbolje, ne žali truda, nemoj da nam gotovo stvar propadne.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

**Komandanta :
Miloš Kukić**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII. arhiva NOB, reg. br. 25/24. k. 1611.

³ Nikola Divjak

³ O toku borbi vidi dok. br. 70, 72, 310 i 498.

⁴ Ante Banina

BROJ 75

PISMO ORGANIZACIONOG SEKRETARA POKRAJINSKOG KOMITE-
TA KPH ZA DALMACIJU SREDINOM SVIBNJA 1942. NOO SPLITA
0 SVOM DOLASKU NA DINARU I OTEŽANOM SNABDIJEVANJU
NOP ODREDA¹

Članovima predsjedništva N.O.O.²

Split

Dragi drugovi,

Stigao sam sretno i u redu na mjesto.³ Put je bio prilično težak i naporan, ali borac sve to može da savlada. Ovdje se osjećam vrlo dobro i ugodno kao na slobodi.

Naši partizanski odredi ovih dana imah su nekoliko akcija u glavnome oko Knina i na području bataljona »Starac Vujadin« oko Crnog Luga. Još do ovoga časa ne raspolažemo sa podacima o ishodu tih akcija, ali se priča o velikim uspjesima naših odreda. Dočim dobijemo obavještenja odmah ćemo Vas obavijestiti. Ima već par dana kako se čuje stalno grmljavina topova oko Knina. Ovih dana partizani su oslobodili Prijedor,⁴ kako ćete vidjeti iz materijala koje Vam šaljem. Zarobljeno je 1.100 domobrana, 200 ustaša i žandara, 2 haubice, 5 bacača, 8 teških mitraljeza, 15 puškomitraljeza, 100.000 puščanih metaka, štamparija i ogromne količine raznog drugog materijala.

Naši partizanski odredi postaju iz dana u dan sve jači kako brojčano, tako i akciono i politički. Međutim, postavio se pred partizanske odrede jedan težak problem, ali koji se mora savladati. Naime, partizanski odredi oskudjevaju živežnim namirnicama, koje u velikoj mjeri koče daljnu mobilizaciju novih snaga, a ta okolnost otežava u velikoj mjeri i izvođenje samih akcija, kada ljudi ne mogu da se bore gladni. Stab IV. Operativne zone poduzeo je sve mjere da se taj problem riješi na način nabave hrane sa oslobođenog teritorija, kao na pr. kruha, krompira i fažola. Pošto stvarno na području gdje operišu naši odredi narod sa svim tim oskudjeva, te nema ni za sebe, a još manje da pomogne partizanima!, iako još uvijek partizani nabavljaju oduzimanjem od narodnih neprijatelja ustaša i četnika. Dužnost je narodno-oslobodilačkog odbora da svestrano pomogne Stabu IV. operativne zone da riješi problem prehrane partizana. U tu

¹ Kopija originala, bez datuma i potpisa, (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, NOO-45/234.

² Narodnooslobodilačkog odbora

³ Odnosi se na organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju Ivana Amulića-Bajera koji se sa članovima Pokrajinskog komiteta Andrijom Božanićem-Stevom i Ivićem Kukoćom-Jordanom prebacio 14. svibnja 1942. godine iz Splita, preko Solina, na Dinaru zbog učestalih hapšenja i provala u partijskoj organizaciji Splita. Vidi dok. br. 79.

⁴ Prijedor su 16. svibnja 1942. godine oslobodili dijelovi Drugog i Prvog krajiškog NOP dređa i Banijska proleterska četa.

svrhu mišljenja sam, da bi trebalo da se pošalje štabu jedna svota od 400.000 kuna, pošto se izvjesne stvari mogu kupiti i za novac. Ja neznam da li Vi raspolazete već sa kakvim novcem u N.O. fondu,⁵ ali ako se sakupilo išta to se mora svakako poslati. U lirama nikako nemojte slati novac, pošto ovdje lire, a naročito u Bosni seljaci ne primaju, a u koliko ih primaju idu po mnogo nižem kursu nego što se mogu promjeniti u Splitu. Zato Vi nastojte promjeniti lire u kune, ovoliku svotu koliko sam gore naznačio i pošaljite po istome kuriru koji će donijeti ovo pismo. On je čovjek povjerljiv i po njemu možete poslati bez straha.

Zato i druge stvari u Bosni se mogu nabaviti mnogo lakše u zamjenu za druge artikle, kao na pr. na šećer, so, petroleum, pišaći pribor, sanitetski materijal, radio aparate na baterije, ulje, duhan, cigaret papire, šibice itd. Ja mislim da bi se kod Vas ipak mogle nabaviti ove stvari iako ne u višim količinama. U tu svrhu Vi bi trebali dati zadatak akcionim odborima trgovaca, obrtnika i drugih preko kojih bi se moglo nešto nabaviti od spomenutih artikala, da ti odbori nabavljaju u što višim količinama. Taj bi se materijal prevezao u Bosnu i zamjenio sa seljacima na oslobođenom teritoriju za pšenicu, kukuruz, pasulj, krompir i slično. Pitanje prebacivanja ići će malo teško, ali i zato postoje mogućnosti. U tu svrhu povežite se sa Odborom Narodne pomoći i preko njihovih kanala upućujte za štab. I sam štab poradiće sa svoje strane da se ti kanali učvrste što bolje, kako bi pomenute stvari stizale na mjesto na vrijeme. To shvatite najozbiljnije i u tome pravcu poradite šta se više može.

Već sam se vidio sa predstavnicima N.O.O. sa područja Livanjskog okruga, ali nisam uspio da raspravim sa njima organizaciono stanje N.O.F. kao ni rad N.O.O. U drugom dopisu poslaću Vam detaljan izvještaj o političkoj situaciji na ovom sektoru. Isto tako kroz ove dane vidjet ću se sa našim ljudima iz sjeverne Dalmacije, Knina, Sinja, Imotskoga i još [nekih] mjesta, pak ću Vam poslati izvještaj o situaciji i u tim krajevima.

Obavijestite me kako se danas razvija situacija u Splitu, organizaciono stanje N.O.F. i Akcionih odbora po sektorima kao i sakupljanja priloga za fond.

U prilogu Vam šaljem izvještaj štaba V. Krajiškog odreda o akcijama na njegovom području. 2. Naređenje komandanta Vrhovnog Štaba N.O.P.V. Jugoslavije o snabdijevanju partizanskih odreda 3. Zapisnik o sporazumu između četnika i ustaša sastavljen u Bare⁶ Vakufu dana 27. IV. og.

Imao bih još nekih stvari za Vas radi informacija, ali budući taj materijal još nije sreden, nastojaću da Vam ga pošaljem kroz koji dan.

Drugarski Vas pozdravljam sa borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vaš⁷

⁵ Fond Odbora narodne pomoći

⁶ Varcar Vakuf

⁷ Pismo je pisao organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju Ivan Amulić-Bajer.

BROJ 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA KOMBINOVANOG ODREDA OD 20. SVIBNJA 1942.
GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O ORGANIZACIONOM
STANJU BATALJONA¹

STAB
KOMBINOVANOG ODREDA
Broj: Op. 5/42.
Dana, 20/V. 1942, u 17 sati
Plavno

GLAVNOM ŠTABU PARTIZ. ODREDA HRVATSKE

Do sada smo poslali već četiri operativna izvještaja G.Š.H., Štabu Ličke Grupe i III Ličkom Odredu, ali do danas nismo primili nijedan dopis iz koga bi mogli vidjeti da naše izvještaje dobivate, gdje bi dobili uputstvo za dalji rad, pregled događaja na ostalim sektorima i t.d.

Od bataljona koji su prešli u Zrmanju nismo poslije 18. ov. mj. primili izvještaj. Mi smo im međutim, poslali naređenja za njihov dalji rad. Na sektoru Plavna nije bilo 19 i 20 ov. mj. većih akcija. Naše predstraže na liniji Orlovica—Greda imale su ova dva dana manjih sukoba sa četnicima koji su iz Strmice pokušavali uspeti se na obližnje kote, i odbili ih bez gubitaka na našoj strani. Naše predstraže na Kiti ponovo su zauzele ovo brdo i neprestano se čarkaju sa Talijanima koji prave manje ispade sa Bendera prema Plavnu i tuku bacačima naše položaje na Kiti. Neprijateljski bombarderi bacili su 20 ov. mj. na Plavno i okolna brda oko 100 bombi i mitraljirali neke zaseoke. Do sada još nemamo vijesti da je bilo gubitaka ili štete. Artiljerijom su također po okolnim brdima tukli bez štete po nas. Danas se primjećuju veće neprijateljske kolone na pravcu Knin—Golubić—Strmica — i Knin—Radljevac—Bender.

Dalje bavljenje u selu Plavnu većeg broja partizana vrlo je teško jer žita kao što smo javili uopće nema, a i kukuruz smo već skoro sav pojeli. Jučer 19. ov. mj. pred večer održali smo zbor na kome je učestvovalo oko 400 ljudi i nešto žena. Narod je dobro primao naša obrazlaganja te je na završetku zbora izabran i N.O.O. koga smo u sporazumu sa našim simpatizerima iz mjesta predložili. Odbor smo 20. ov. mj. uveli u posao. Iz Plavna i okoline javilo se do sada oko 40 dobrovoljaca za partizane, no do sada je formiran samo jedan vod od 20 ljudi.

Proleterski bataljon u dobrom je stanju. Iz stroja je u posljednjim akcijama nekoliko drugova izbačeno, a ima ih 7 bolesnih koji neće moći krenuti noćas na put, te ih upućujemo na bolovanje u Liku.

Udarni Bataljon nalazi se tako reći u rasformiranju. Veliki broj ih se je razbolio te smo ih do sada već preko 20 uputili nazad u Liku, neki

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 48/1, k. 102 A.

su čak i dezertirali, dok sada veći dio partizana, naročito iz treće čete, otvoreno zahtijeva da se povrate u Liku, pod izgovorom da su umorni, bolesni, bosi i da pri ovakvoj ishrani ne mogu dulje ostati u ovim krajevima. 19. ov. mj. sazvali smo konferenciju Štaba bataljona, komandira i polit, komesara četa, vodnika i polit, delegata i sekretara bataljonskog baroa ovog bataljona. Na konferenciji se je uglavnom pokazalo slijedeće:

— da je ovako lošem stanju bilo više uzroka od kojih najvažniji: naglo formiranje bataljona, što nije dozvolilo da se bataljon malo saživi na miru, premorenost ljudstva (omladinska četa došla je direktno iz Gračačkog Sreza gdje je imala velike napore i vrlo slabu ishranu te je već pri polasku iz Lapca pokazivala znakove zamorenosti), vrlo slaba obuća i odjeća, te neredovna i nedovoljna ishrana. Svemu ovom treba pridodati čijenicu da je cio starješinski kadar ovog bataljona skoro bez izuzetaka pokazao vrlo malo volje da nedaćama doskoči, a nezadovoljstvu i gundanju energično stane na put, već je naprotiv poveo se i sam za kolebljivim dijelom ljudstva i povlađivao negativnim tendencijama i zahtjevima partizana da se cijeli bataljon vrati u Liku na duži odmor. Danas smo i sami obilazili čete ovog bataljona i ustanovili da je stanje političke svijesti, a i fizičkih kondicija partizana zaista vrlo teško i zapušteno.

Drug Banina² krenuo je danas sa nešto oružja i stvari uz osiguranje u Liku.

Mi ćemo noćas sa Proleterskim bataljonom i onim dijelom Udarnog bataljona koji bude sposoban za dalji pokret preći prugu sjeverno od Benderà i krenuti dalje za Mokro Polje i Radučić. Usput ćemo na pruži postaviti nagaznu minu. U Plavnu ostavljamo četu iz bataljona »Gavrila Principa« i novoformirani vod iz Plavna. Partizane Udarnog bataljona koji ne budu sposobni za put i sve tri bolničarke upućujemo nazad u Liku.

Brojno stanje Odreda poslat ćemo Vam u slijedećem izvještaju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:

Milić³

Komandant :

Pet. Kleut⁴

² Zbog ranjavanja bio je prebačen u bolnicu u Krbavicu (vidi dok. br. 77).

³ Maks Baće

* Petar Kleut

BROJ 77

**NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 21.
SVIBNJA 1942. KOMANDANTU KOMBINOVANOG ODREDA O
RASPUŠTANJU ODREDA I NOVOM RASPOREDU JEDINICA¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 42/42.
Dne, 21. V. 1942.

KOMANDANTU KOMBINOVANOG ODREDA²

Operacije na tromedi su pokazale da su naše snage za tu operaciju čišćenja od četnika i uništavanje neprijateljskih komunikacija bile nedovoljne. Organizovat će se stoga nova akcija.

Postupite na slijedeći način:

1. Dalmatinski bataljon³ poslat ćete na teren VeiefbSt—cesta Zegar—Padene i cesta Padene—Zrmanja.
2. Jedna četa dalmatinskog bataljona dopunjena partizanima iz Plavnog, Radljeva, Otona, Zagrovića i Golubića djelovat će na terenu između ličke i unske pruge s centralnim položajem Plavno, dok će svoje baze imati u Samardžija Stanu, Vaganima i Donjem Tiš'kovcu.
3. Minerski će vod ostaviti nekoliko mina dalmatinskom bataljonu za akciju na pruži.
4. Bataljon »Marka Oreškovića« ostavit ćete izvjesno vrijeme da operiše na terenu dalmatinskog bataljona, dok se ovaj učvrsti i stvori baze čišćenjem Krupe, Dubokog Dola i Dolca.
5. Udarni bataljon uputit ćete na raspoloženje štabu Ličke grupe P.O. s time da se odmori i sredi.
6. Proleterski bataljon uputite odmah u Korenicu, gdje će se staviti na raspoloženje ovom Štabu. Taj će bataljon stalno nekoga slati pred sobom ko će mu osigurati ishranu na putu.
7. Cetu bataljona »Gavrilo Princip« stavite na raspoloženje komandantu III. ličkog odreda.
8. Minerski vod stavite na raspoloženje komandantu Grupe ličkih P.O.
9. Nakon što Proleterski i Udarni bataljon napuste Plavno raspustit ćete štab Kombinovanog odreda, a drug Pero Kleut javit će se ovom Štabu, da podnese izvještaj o toku operacije, o plijenu i provedbi izdatih naređenja. Drug Miloš Kukić uputit će se sa drugom Kleutom u ovaj

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 35/1, k. 102.

² Petar Kleut

³ »Bude Borjan«

Stalb, dok će drug Rade Bulat ostati s dalmatinskim štabom do 1. VI. a poslije će se i on uputiti za ovaj Stab.

10. Dalmatinsku četu, koja ostaje na sektoru Plavno pomagat će u ishrani Grupa ličkih P.O.

11. Ranjenog komandanta I proletarskog bataljona druga Baninu⁴ dopremit ćete u bolnicu u Krbavicu.

12. Ukoliko su jedinice zauzete operacijama tako da se ovo naređenje ne bi moglo odmah sprovesti, to uputite Proleterski bataljon put Korenice a ostale snage postepeno rapustite kako vam to bude omogućavala momentalna situacija.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar
V. Katić⁵

(M. P.)

Komandant
Ivo Vladić⁶

BROJ 78

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA BATALJONA »BUDE BORJAN«
OD 21. SVIBNJA 1942. DRUGU MARBRICI O BORBAMA U ERVENIKU
I O GUBICIMA NEPRIJATELJA¹**

P r i j e v o d

STAB BATALJONA »BUDE BORJAN«
Br. 84

21. svibnja 1942.

DRUŽE MARBRICA,²

Danas je u Erveniku došlo do borbe³ koja vjerojatno još traje. Odmah uspostavi vezu sa Mokropoljem, detaljno se o svemu informiraj i odmah me o svemu izvijesti. U što kraćem roku uspostavi vezu s našim jedinicama. Nastoj se upoznati s njihovim daljnjim kretanjem, načinom na koji bi se moglo stići i s njima dogovoriti u vezi s budućim akcijama.

Poslije podne je u »dopolavoro« u Kistany'u objavljen izvještaj o borbama u Erveniku. Prema ovom izvještaju, talijanski gubici iznose 69

⁴ Ante Banina

⁵ Vladimir Bakarić

⁶ Ivo Rukavina

¹ Dokument je zaplijenio neprijatelj i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/4-19, k. 565.

³ Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi.

³ Ovu borbu vodio je bataljon »Bude Borjan« i dijelovi bataljona »Marko Oreško-vić«, koji se nalazio na osiguranju. Vidi dok. br. 82, 84, 86 i 317.

poginulih od kojih 3 oficira. Jedan očevidac tvrdi da su kamionom prenijeli 3 ranjena podoficira, a o ostalim ranjenicima nema nikakvih podataka.

Da bi prikriili vlastite teške gubitke koje su u izvještaju ipak priznali, navode da su partizani izgubili 300 ljudi.

Jasno je da im je ovo potrebno kako bi opravdali vlastite gubitke, jer je dobro poznato koliko su do sada iznosili partizanski gubici.

Naprijed navedeno shvati veoma ozbiljno i čim prije točno me izvijesti.

Organiziraj što bolju vezu sa susjednim jedinicama i izvijesti me o svakoj promjeni.

Zastupa političkog komesara:

BROJ 79

**IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 21. SVIBNJA 1942.
CENTRALNOM KOMITETU KPH O ODLASKU POKRAJINSKOG
KOMITETA IZ SPLITA I PREBACIVANJU RADE KONČARA
IZ SPLITSKOG U ŠIBENSKI ZATVOR¹**

Drugarskom CK. KP. Hrvatske

Dragi drugovi!

Budući da je po odluci CK, naš PK napustio Split,² to smo mi po ovlaštenju PK-a primili materijal koga ste poslali (otvoreno pismo i Proleter 14—15). Sa PK smo u stalnoj vezi te možete i dalje preko nas slati poštu i materijal. Budući da će se Vaš predstavnik sastati sa predstavnicima PK i naše organizacije na savjetovanju to će Vam tamo biti podnešen izvještaj. Naših 120 drugova koji su se do sada nalazili u splitskim zatvorima odvedeni su zajedno sa Brkom³ i Borićem⁴ u Šibenik ili u Capo d'Istria⁵ (Italija) na suđenje.

Drugarski pozdrav:

21. maja 1942.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.K. KPH Split

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, Mikroteka VH, fond CK KPH, film 16/225.

² Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju prebacio se 14. svibnja preko Solina, na Dinaru, vidi dok. br. 56 i 75.

³ Rade Končar je, zajedno sa 63 rodoljuba, 18. svibnja, prebačen brodom »Amiraglio Viotti« u Šibenik.

⁴ Ivan Lučić Lavčević je također bio tada prebačen u Šibenik. Iz nepoznatih razloga do njegova suđenja nije došlo i bio je vraćen u Split. U splitskim zatvorima fašisti su nastavili da ga muče i kad im ništa nije priznao oni su ga 23. prosinca 1942. god. ubili. U zvaničnom saopćenju proturili su lažnu verziju da je Lavčević ubijen u pokušaju bijega.

⁵ Kopar.

BROJ 80

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 22. SVIBNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP ODREDA I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE O VOJNO-POLITICKOJ
SITUACIJI U HRVATSKOJ I AKCIJAMA PARTIZANA U PRVOJ,
DRUGOJ I PETOJ OPERATIVNOJ ZONI¹**

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 44/42.
Dne, 22. V. 1942.

**VRHOVNOM ŠTABU PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
NARODNE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Operativni izvještaj br. 11.

[...]

Akcije Kombinovanog odreda²

Za operacije na tromedi Bosne, Like i Dalmacije privremeno je formiran od ličkih, bosanskih i dalmatinskih jedinica odred nazvan Kombinovanim. U sastav tog Odreda ušao je i I. proleterski udarni bataljon, koji je inače pod direktnim rukovodstvom G.Š.H. Taj se Odred sastojao od oko 900 partizana.

U akciji kod Bendera poginulo je tridesetak talijanskih vojnika, a više ih je ranjeno. U borbama sa četnicima ubijeno je 5 četnika, a više zarobljeno. U Plavnu je zaplijenjeno 2 puškomitraljeza i 30 pušaka. Poginula su dva partizana i 10 ranjeno. Pogotkom iz našeg topa teško je oštećena jedna lokomotiva, koja je dovukla neprijateljsko pojačanje. Tom je prilikom ubijeno i ranjeno više neprijateljskih vojnika.

Noću 16. na 17. V očišćeno je mjesto Zrmanja od četnika. Tom je prilikom uhapšeno 14 istaknutih četnika, a zaplijenjeno 8 karabina i 230 metaka.

Iste noći partizani su ušli u Golubić, ali su se radi velikih snaga neprijatelja (Talijana i četnika) povukli. Zaplijenjeno je tom prilikom 1 puškomitraljez i 6 karabina.

Jedna je četa³ u zasjedi na cesti za Knin dočekala neprijateljsku artiljerijsku kolonu, koja se kretala iz Knina. Partizani su na juriš zauzeli 4 haubice, okrenuli ih i pucali na Knin. Radi napada talijanskog pojačanja s artiljerijom i četničkog napada s boka, partizani su se po-

⁴ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 102A

² O akcijama Kombinovanog odreda vidi dok. br. 68, 70, 72, 73, 74, 78, 80, 82, 84, 86, 305 i 310.

³ Druga četa Proleterskog bataljona Hrvatske pod komandom Ante Banlne.

vukli uništivši nišanske sprave i zatvaračiće topova. Tom je prilikom zaplijenjen 1 teški mitraljez i 5 karabina. Zarobljeno je 6 talijanskih vojnika, a ubijeno oko 70. U toj borbi bilo je nekoliko krasnih primjera herojstva i požrtvovanosti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
V. Katif

(M. P.)

Komandant
Ivo Vladić⁵

BROJ 81

pismo Štaba kombinovanog odreda od 22. svibnja 1942.
KOMANDANTU 3. LIČKOG NOP ODREDA O ZADACIMA ODREDA'

STAB
KOMBINOVANOG ODREDA

Broj : A. 58/42.
Dana, 22/V. 1942.

KOMANDANTU III LIČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

Primili smo u dva navrata Vaša pisma koja ste poslali 15 i 20 maja. Premda ste ih poslali na razne adrese ipak se sve te jedinice i bataljoni nalaze momentalno pod jedinstvenom komandom ovog odreda, zato Vam i na sve njih i odgovaramo.

1. Najprije da Vam razjasnimo neke stvari za koje vidimo iz pisma koje ste uputili Štabu Bataljona Sjeverne Dalmacije, da su Vam nejasne. Pomjeranje sjevernodalmatinskih četa prema sjeveru, prema Komu i Velebitu, uz Zrmanjsku dragu pa sve skoro do južne strane pruge Otrić—Gračac, nastalo je kao nužna posljedica geografskih i političkih uslova. Doduše dalmatinske su jedinice time prenesle svoj rad više na lički teren, ali su to zahtijevali opravdani razlozi i danas se već to pokazalo dobrim i plodnim. Čitavom tome kraju prijetila je ozbiljna četnička opasnost i on bi bio postao četnički da se baš u zgodno vrijeme nisu tamo pojavile naše jedinice, obranile i organizovale narod. Iz tih razloga, a budući da su uglavnom partizani sjeverne Dalmacije bili Hrvati, a stanovništvo ovoga kraja bilo srpsko to je oficir G. S. drug Rade Bulat koji je imao zadatak da operiše na terenu sjeverne Dal-

⁴ Vladimir Bakar ić

⁵ Ivo Rukavina

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 55/1, k. 102 A.

macije, zatražio da mu se dade uz hrvatsku i jedna grupa partizana Srba. G.Š.H. je to odobrio i dao naredbu Ličkoj Grupi. Po njenom nalogu pridodano mu je 45 partizana i on je s njima izvršio svoj zadatak.² Zato nas čudi kako možete tvrditi da Vama nije poznato po kojem su poslu otišli i da Stab bataljona kojem su pripadali nije bio izvješten. Ako je to istina, onda to samo baca lošu sliku na organizaciju i red u Vašim štabovima. Ujedno smatramo da je zahtjev druga komandanta³ III Ličkog Odreda da se ovi drugovi odmah povrate u svoju jedinicu nastao iz njegove neobaviještenosti. Mi ćemo pogledati pobliže i to pitanje, viditi da li su oni još potrebni na ovom terenu, pa ako je zadatak izvršen poslati ih natrag u svoje jedinice. Komandant Hrvatske se sam pobliže 0 čitavoj stvari upoznao i u cijelosti je odobrio. Pitanje boravka u Rujištu Vi nekako postavljate usko. Istina je da je pitanje ishrane u tom kraju vrlo teško, ali viši razlozi su zahtijevali da se tamo boravi, a to da partizani tamošnje seljake radi ishrane teroristu najgrublja je laž i nikako lijepo da Vi bez kontrole postavljate pored nas Štabu Sjevernodalmatinskog Bataljona.

2. Boravak sjevernodalmatinskih četa na gore pomenutoj teritoriji nije u suštini ništa drugo nego dio sviju ovih napora i ovih akcija. Radilo se naime o tome da sav kraj na tromedi između Velebita i Dinare

1 s njene istočne i zapadne strane spasimo od četničkog uticaja, da tamo organizujemo naše partizanske jedinice i da vojnički okupatoru dademo udarce na vrlo važnim punktovima. Sve to baš sada vrši i ostvaruje sam ovaj Kombinovani Odred. On je već sada izvršio neke osnovne zadatke, nanio je okupatoru nekoliko ozbiljnih udaraca, u velikoj mjeri razbio četnički uticaj i treće prišao je k organizovanju partizanskih četa od drugova iz samoga ovoga kraja i sa zadatkom da ostanu i djeluju u samom kraju, jer je to jedina garancija da će ovaj kraj ostati naš i da četničke bande sutra neće opet njih nadvladati. U formiranju novih četa učinjeno je ovo: organizuje se jedna četa na samoj tromedi, u nju bi ušao vod iz Plavna—Otona—Golubića, drugi vod iz Pribudića i Prljeva i treći vod iz Dinare. Organizovana je i druga četa iz same uvale Zrmanjske. Po odobrenju Komandanta Hrvatske sve će ove jedinice ostati pod rukovodstvom Sjevernodalmatinskog štaba. Istina je da bi time i neka lička sela došla pod Dalmatinski Stab. No stvar stoji ovako da čitav ovaj kraj stvarno predstavlja jednu cjelinu i da njega treba predati ili Ličkome ili Dalmatinskome Štabu. Komadati sela radi historijske granice bilo bi zaista pogrešno. Onda bi na primjer morali izolirati Plavno od Zrmanje, pa ne bi onda imali ni Plavna ni Zrmanje. Ako hoćemo da na ovome punktu stvarno uspijemo onda čitav ovaj kraj moramo predati jedinstvenoj komandi. Predavanje ovoga kraja Dalmatinskom Štabu donosi dvostruki plod: pomaže partizanskome pokretu u Dalmaciji, ali i pomaže organizacionom učvršćenju ovoga kraja. U to je ime Komandant Hrvatske i odobrio da ove čete dođu u sastav Sjevernodalmatinskoga bataljona. Ako su međutim interesi Ličke Grupe veći, ako bi ona mogla

² Odnosi se na formiranje bataljona »Bude Borjan«
³ Đoko Jovanić

da rukovodi neposredno sa cijelim ovim krajem i sa bataljonom koji se ovdje stvara i ako bi to doneslo više koristi onda je stvar vrlo jednostavna — sve se može prenijeti na Ličku Grupu bez obzira jesu li sela neka lička ili dalmatinska, pitanje kompetencija nikako ne smije izaći na jav; koji je rad zgodniji, plodniji nek radi, a drugarski se uvijek možemo i moramo dogovarati.

3. U Vašem dopisu broj 75 javljate nam da stavljate na raspolaganje 5 volova i 220 kg žita. Mi zaista stojimo vrlo teško po pitanju hrane. Dalmacija je strašno siromašna tako da smo prisiljeni i posljednje zrno tražiti iz kuća, a i postojanje novoformiranih četa postavlja se u pitanje radi ishrane.

4. Tražite od nas da Vam nabavimo soli. Mi kao vojska toliko smo pretrpani akcijama, pokretima i ishranom da nam je nemoguće da to uzmemo na sebe. Mi se svaki dan nalazimo u drugom mjestu. No u Plavnu na primjer formiran je N.O.O. njemu i svim ostalim odborima mi ćemo poslati jedan službeni dopis u smislu nabavke soli. Samo Vas upozoravamo da je i ovdje sol vrlo teško dobiti, isključivo švercom što je sada radi vojnih operacija otežano. Ujedno nam se čini da seljaci neće rado gledati na izmjenu jedan za jedan, kad im Bosanci nude više. Uostalom, najbolje je da se Vi direktno obratite N.O.O. sela Plavna i da se s njim dogovorite.

5. Poslali smo Vam do sada već naših 5 operativnih izvještaja. Šaljemo Vam i šesti. Iz njih možete vidjeti širinu i značaj našega rada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:

Milić⁴

Komandant :

Pet. Kleut⁵

Šaljemo Vam prepis pisma III. o.⁶

⁴ Maks Baće

⁵ Petar Kleut

⁶ Redakcija ne raspolaže prilogom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA KOMBINOVANOG PARTIZANSKOG ODREDA OD
22. SVIBNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O BORBAMA PROTIV TALIJANA KOD ZRMANJE¹

STAB
KOMBINOVANOG PARTIZ. ODREDA

22. maja 1942. g. u 12 s.
Zrmanja

Operativni izvještaj

GLAVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE

20. maija štab ovog odreda riješio je da se sa bataljonima Proleterskim i dijelom Udarnog sposobnim za pokret i dalje akcije krenu preko pruge u Zrmanju. Iz Udarnog bataljona javilo se je 82 partizana da su sposobni za dalji pokret (1. čete 20, 2. čete 44., 3. čete 18) te su formirani u dvije čete koje ćemo pojačati Zrmanjčanima. Proleterski bataljon krenuo je čitav osim 6 bolesnih. U Plavnom smo ostavili četvu iz bataljona »Gavrilo Princip«² i novoformirani vod Plavanjaca.³ Bolesne partizane i one kojima je zbog premorenosti potreban duži odmor, kao i dvije bolničarke (Zorka Batinica/* nije htjela da se vrati te je sa odredom produžila) upućeni su iduće noći za Liku. Uz četvu G.P. ostavljen je komandir i politički komesar 3 čete Udarnog bataljona da bi formirali novu četvu na tromedi.⁵

Noću 20/21. maja prešli smo prugu sjeverno od Benderà, kod crkve Sv. Paraskeve i usput postavili minu na prugu. Mina pri prelazu vozova idućeg dana nije eksplodirala. Po prelazu smješten je Udarni bataljon u zaseok Popovići a Proleterski u Palanku, gdje su se 21. maja do podne odmarali.

21. maja pred podne pojavile su se dugačke kolone Talijana na liniji Bender—Rosulja Gaj i niz lijevu obalu Zrmanje. Jedni su počeli već prelaziti Zrmanju i kretali se prema Palanci. Proleterski bataljon pošao je u susret te se razvio za borbu na padinama Koma sjev. od sela Prevjes. Talijani i četnici ušli su u selo Prevjes i zapalili ga. Proleterci su stupili sa njima u borbu. I pored žestoke vatre neprijateljske artiljerije, bacača mina i mitraljeza uspjeli su proleterci da odbiju Talijane i nabace ih na samu rijeku Zrmanju. Talijani su imali sigurno teške gubitke, jer su mnogi poubijani, a neki se i potopili u rijeci. Talijana je u ovoj akciji učestvovalo oko 1.500, a računa se da ih je najmanje oko 100 izbačeno iz

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11/1, 102 A.

² Lički bataljon »Gavrilo Princip«, koji je kasnije dobio naziv »Bičo Kesio«.

³ Samostalni vod koji je djelovao na sektoru Plavna. Nakon kratkog vremena pre-rastao je u četvu sa oko 35 boraca, koja je ušla u sastav Treće čete bataljona »Branko Vladušić«.

⁴ Poginula 1942. god. kod Lapca u borbi protiv četnika.

⁵ Odnosi se na formiranje Treće čete bataljona »Branko Vladušić«.

stroja. Prilikom njihova povlačenja stizala su im u kamionima pojačanja koja si* se odmah utvrđivala i štitila izvlačenje onih koji su bježali. U blizini same rijeke poginula su tri partizana prilikom juriša na jedno utvrđenje. Od njih su dvojica vodnici (Zlatar i Sobol) i jedan puškomitraljezić. Oni su izneseni i danas sahranjeni u Palanci. Zaplijenjena su nekoliko talijanska ranca sa municijom. Bataljon se je uveče poslije borbe povukao u Palanku.

21 maja uveče preduzeli smo rušenje pruge na prostoru između Sv. Faraskeve i Sijano ve Glave. Udarni bataljon osiguravao je sa sjevera i juga ovaj dio pruge, dok je 60 seljaka sa našim pionirskim odjeljenjem vršio samo rušenje. Srušen je potporni zid (2 mm južno od slova Š, riječi »Šijanova Glava«, sekcija Knin) i 120 metara pruge. Šine zajedno sa pragovima bačene su niz nasip. Pošto se je tu nalazila i ranije postavljena mina potpalili smo je kordom.⁶ te je i ona znatno oštetila prugu. Talijani su danas dovezli na ovo mjesto znatne snage, osigurali okolni prostor i vrše opravku. Nadamo se da par dana saobraćaj neće raditi. Po izvršenoj akciji Udarni bataljon povukao se je u Zrmanju, gdje se danas odmara.

Bataljon »M.O.«⁷ i »B.B.«⁸ uputili su se još 19. o. mji. iz Zrmanje na dati im zadatak: čišćenje ustaškog sela Dolac i četničkog Krupa (15 km zapadno od Zrmanje). Od njih međutim ni do danas nismo primili ni jedan pismeni izvještaj, iako postoje dobre kurirske veze. Od kurira koji dolaze iz Rujišta saznajemo da je u Rujište dovedeno 54 Talijana sa dva oficira koje je bataljon »M.O.« 20. o. mj. zarobio u borbi između Dolca i Ervenika, kao i to da je u toj borbi poginulo preko 100 Talijana, a zaplijenjeno 3 mitraljeza, 8. p. m. 40 pušaka, nekoliko bacača, municije itd.⁹ Ne možemo po svemu ovom poslati tačne podatke jer drug Rade Bulat, koji je kako čujemo preuzeo komandu nad oba tamošnja bataljona ne šalje uopće pismene izvještaje i pored našeg naređenja da to odmah učini. Ovog časa saznajemo da su Talijani jučer avionima bombardovali Rujište, te da je nekoliko partizana izginulo [. . .]

Neki detalji: Sinoć pri polasku na prugu ulovili smo jednog četnika sa puškom, bombom itd. Noćas je stigla iz Plavna jedna starija seljanka koja se je još na zboru u Plavnu isticala u odobravanju našeg govora), te izjavila da želi ostati sa partizanima, na dužnosti koju god joj dademo. Primio ju je Proleterski bataljon za kuvaricu i pomoćnicu bolničara.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
(otsutan u Rujištima)

Komandant
Pet. Kleut

⁶ Stapln

⁷ »Marko Orešković«

⁸ »Bude Borjan«

vi<5". 'vidi dok. br. 978, 984 i ggatalj0n "Bude BorJan«, i dijelovi bataljona »Marko Oreško-

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, ORGANA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 141 OD 22. SVIBNJA 1942. O BORBAMA PARTIZANA NA MOSORU I KOD METKOVIĆA¹

[• • •]

Borba partizana sa okupatorima i ustašama na Mosoru

14. IV. Talijani i ustaše u jačini oko 5.000 ljudi izvršili su napad na mosorske partizane.² Napad je vršen iz tri pravca uz pomoć artiljerije i minobacača, a trajao je 5 dana. U borbi su učestvovali pored artiljerije koja je tukla sa 5 raznih položaja i izviđački avioni. Ovu nerazmjernu borbu partizani su izdržali i samo u toku prvog dana okupator je izgubio u mrtvima i ranjenima 2 puna kamiona. Ustaše su kriomice pokapali svoje mrtve na groblju u selu Docu. Braj njihovih gubitaka se ne zna, jer su zabranili pristup seljacima prilikom pokapanja mrtvih. Na našoj strani bila su 3 mrtva i 4 lakše ranjena borca. Smiješna je prema tome tvrdnja generala Armelinia koji je u specijalnoj dnevnoj zapovijedi od 20. V rekao »da je divizija »Bergamo« dala tešku lekciju buntovnicima na obroncima Mosora, gdje su crne košulje iste divizije istjerale buntovnike iz svakog skloništa«.

6. maja mosorski partizani su strijeljali 3 špijuna iz sela Lolića kod Zrnovnice, koji su pokrali partizansku hranu iz tajnog skloništa.

8. maja su mosorski partizani izvršili akciju čišćenja špijuna i ustaša u Donjem Sitnul, a 16. maja u Dugo Polju.

Teški udarci nanešeni fašističkim okupatorima kod Metkovića

Partizani Južno Dalmatinskog bataljona Makarska-Metković imali su velike uspjehe u posljednje vrijeme.

Noću između 4. i 5. maja potopili su 2 glibodera, 1 na ušću Neretve, a drugi na rukavu Crne Rijeke. Zatim su iste noći porazbijali svu apa-

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na gešteteru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² Napad na Mosorski NOP odred (nazvan i Mosorska četa) izvršili su tri pješadijska bataljona divizije »Bergamo« i »Perugia«, jedna minobacačka četa, jedna mitralješka četa, artiljerijska grupa divizije »Perugia«, dvije baterije topova divizije »Bergamo«, jedna grupa karabinjera i manje ustaško-domobranske snage. Napad je podržavalo talijansko zrakoplovstvo. U borbi, koja je trajala do 18. travnja, komanda Mosorskog NOP odreda, bez ratnog iskustva, nije se snašla. Situaciju je smatrala bezizlaznom, pa je donijela odluku da se odred raspusti a borci razidu, čime su oni stvarno bili prepušteni sami sebi i tom prilikom mnogi od njih pali su u ruke neprijatelju.

Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju i Stab Četvrtne operativne zone, u čijem je rasuđivanju još uvijek bio veoma prisutan dojam prouzrokovan razbijanjem i neuspjehom prvih dalmatinskih partizanskih odreda augusta 1941. ocijenili su da je raspuštanje odreda bilo pogrešno i štetno zbog gubitka ljudi, negativnog odraza na borbeno raspoloženje naroda tog kraja i mogućnosti demoralizirajućeg utjecaja na druge partizanske jedinice koje bi se mogle naći u sličnoj situaciji. Zbog toga je rukovodstvo odreda predato Vojnom sudu Četvrtne operativne zone, koji je izrekao najstrože kazne smatrajući ih primjernim. Odlukom Vojnog suda komandir Ferdo Gazin i zamjenik političkog komesara Roko Peračić osuđeni su na smrt. Nakon toga izvršeno je sakupljanje preostalih bivših boraca, i od tada Mosorska četa (Mosorski odred) ponovno djeluje sve do 22. lipnja, kada ulazi u sastav Drugog bataljona Srednjodalmatinskog NOP odreda. Vidi napomenu 8 uz dokumentat br. 86 i dok. br. 284, 485, 489 i 493.

raturu instaliranu u luci Ploče za izgradnju te luke. Zaplijenjen je znatan ratni materijal.³

U večje 5. maja Talijani su iz Metkovića sa 4 tenka pošli na partizanske položaje. Partizani, koji su zauzeli zasjedu, pustili su da okupatori sa jednim tenkom i 20 vojnika dođu u njihovu neposrednu blizinu. Tada su otvorili iznenadnu plotunsku vatru na Talijane, dok je hrabri partizan Džafer skočio na cestu i upalio eksploziv i onemogućio odstupanje neprijatelja. Istovremeno 1 avion je bacao bombe, dok je ratni brod iz luke Ploče tukao iz topova partizanske položaje. U prvoj borbi poginuo je jedan podoficir, dok je 1 oficir i 6 vojnika ranjeno, ostali 1 tenk i 17 vojnika su se predali. Ostatak neprijateljske grupe sa 3 tenka pokušao je poći u pomoć, ali su bili odbijem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 84

izvještaj Štaba kombinovanog odreda od 23. svibnja 1942.
glavnom Štabu nop odreda hrvatske o borbama
I AKCIJAMA ODREDA¹

STAB
KOMBINOVANOG ODREDA

Broj: Op. 7/42.
Dana 23. V. 1942.
Ruj ište

Operativni izvještaj

GLAVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE

U prošlom izvještaju² javili smo vam o borbi koja je vođena sa Talijanima kod Ervenika, samo smo napomenuli da još o tome nemamo pismeni izvještaj. Sad vam možemo javiti tačne podatke o ovoj akciji.

Bataljon »Bude Borjan« i dio bataljona »Marko Orešković« upali su 21. ov. mj. u zoru u ustaško selo Dolac.³ U selu je uhvaćen i ubijen samo jedan ustaša, jer su ostali ranije izbjegli. Pop je pobjegao u Ervenik da od Talijana potraži pomoć. Talijani su se odmah uputili prema Dolcu. U borbi koja je trajala nekoliko sati partizani su potukli Talijane. Talijani su imali oko 80 mrtvih i ranjenih a 3 oficira i 52 vojnika zarobljena s u . . .

¹ Vidi dok. br. 60, 65, 116, 494 i 495.

² Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 21/3,

³ Vidi dok. br. 82.

* Vidi dok. br. 78, 82, 86 i 317.

Bataljon »Bude Borjan« imao je u ovoj borbi 3 mrtva i dva ranjena. Bataljon »Marko Orešković« imao je idućeg dana 4 mrtva, prilikom bombardiranja iz vazduha u zaseoku Macure (sva 4 od jedne bombe). Zaplijenjeno je: 3 bacača mina (laka) sa 80 granata, 4 teška mitraljeza sistem Fiat sa 3.000 metaka, 6 puškomitraljeza i 40 pušaka sa 9700 metaka, 180 bombi, i razne opreme. Bataljonu »B.B.« dali smo 1 bacač, 2 teška mitr., 6 p. mitr., 40 pušaka, 130 bombi i skoro svu odjeću. Bataljonu »M. O.« dali smo 1 bacač, 1 teški mitr., i nešto municije. Bataljonu Udarom nešto municije. Proleterskom bataljonu 1 bacač 50 bombi i nešto municije. 1 teški mitraljez stavićemo na raspoloženje Ličkoj grupi.

Noću 22/23 maja izvršila je 2 četa bataljona »M.O.« sa mobilisanim seljacima rušenje pruge između Pribudića i Otrića. Pruga je uništena (oštećena) na dužini od 50 metara, te je saobraćaj obustavljen.

Tehničko odjeljenje izvršilo je 23. ov. mj. rušenje ekrazitom mosta preko rijeke Zrmanje na cesti između Zrmanje i Knina. Most je potpuno uništen. Vršiti se rušenje ceste i telegrafskih stupova na dužini od 10 km, tj. kroz cijelu Zrmanju.

23 maja odred je koncentrisan u selu Rujištu, 24 maja ujutru odred je krenuo glavninom pravcem Dolac—Krupa—Golubić, a desnom pobočnicom pravcem Čengići—Razbojište—Mandićev stan—Golubići sa zadatkom da očisti ova sela od četnika i kazni četnike koji su prije nekoliko dana zarobili te poubijah i predali Talijanima 25 partizana 1 čete bataljona »B. B.« Po silasku u selo Ivankovići poslata je i lijeva pobočnica pravcem Macure—Grabovača—Bilo—Trebačnik—Pirevište, sa zadatkom da spriječi bjekstvo četnika u Zegar, gdje se nalazi talijanska posada. Još pri ulazu u samo selo došlo je do borbe sa četnicima, koji su oступali k Golubićima. Glavnina odreda stigla je danas 24 ov. mj. u Manastir Krupu. Na većini kuća našli smo bijele zastave i potpuno prazne. Zene i djeca vraćaju se u grupama iz šume. Golubićani nam šalju delegacije koje izjavljuju da će se Golubićani doći predati još prije nego krenemo u Golubiće. Dva partizana iz bataljona »M.O.« lakše su ranjena.

25. V. 42.

Danas je neprijatelj iz aviona i artiljerijom iz Zegara bombardovao selo i Manastir Krupu nekoliko sati. Najžešće je bombardovan sam manastir gdje se nalazi Stab Odreda i proleterski bataljon. 4 proletera ranjena su od kojih 2 teže. Mjestimične borbe sa četnicima iz Golubića vode se cijelog dana. Jedan vodnik iz bataljona »B. B.« teže je ranjen. Potrebna rekviriranja vrše se, te je ovdje problem ishrane mnogo lakše riješiti nego u Plavnu.

Vaše naređenje Op. broj: 42.⁴ primili smo u 18 sati i u smislu istog postupiti ćemo. Sutra 26 ov. mj. idemo u sela Golubići i Duboki Dol.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

Milić⁵

Komandant

Pet. Kleut⁶

⁴ « Vidi dok. br. 77

⁵ Maks Baće
⁶ Petar Kleut

BROJ 85

**NAREDBA BR. 3. ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 23. SVIB-
NJA 1942. O NAIMENOVANJU VOJNOG I VOJNO-POLITICKOG
KADRA U SJEVERNO-DALMATINSKOM NOP ODREDU¹**

OPERATIVNI OFICIR
IV. OPERATIVNE ZONE

N A R E D B A br. 3

1. Od današnjeg dana pa kroz najkraće vrijeme sve će se partizanske jedinice u sjevernoj Dalmaciji organizovati u ijedan nar. oslob. partiz. odred za sjevernu Dalmaciju.

2. Odred će imati u prvo vrijeme dva bataljona.

3. Imenuje se privremeni Štab Odreda: komandant Rade Bulatl, polit, komesar Marko Jurlin,² obavještajni oficir Obrad Knežević.

4. U privremeni Štab Prvog bataljona imenuje se komandant drug Slobodan Macura, polit, komesar drug Vlado Peran,³ operativni oficir Stevo Perić.

5. U privremeni Štab Drugog bataljona imenuje se: komandant drug Stančić,⁴ polit, komesar, drug Jovo Martić,⁵ operativni oficir Simo Dubajić.

6. Prvi bataljon vršiće svoje akcije i imaće svoje boravište u Bukovici. Drugi bataljon, vršiće akcije i imaće svoje sjedište na bosansko-ličkoj-dalmatinskoj tromedi.

7. Štab Odreda boraviće povremeno na teritoriji jednog i drugog bataljona, prema potrebama borbe i organizovanja bataljona.

8. Ova se naredba upućuje dosadašnjem Štabu bataljona »Bude Borjan« da je izvrši.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dana, 23. maja 1942. god.

Operativni oficir
Milić⁶

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 37/2, k. 102B.

² Ante Jurlin-Marko

³ Poginuo 7. lipnja 1942. godine, na cesti između sela Nunić-Macure, u borbi protiv Talijana, kao komesar bataljona »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 111.

⁴ Mate Stančić

⁵ Umro od upale pluća 1942. godine, u Bosanskom Petrovcu, kao zamjenik komandanta Druge dalmatinske brigade.

⁶ Maks Baće

PISMO MAKSA BACE OD 23. SVIBNJA 1942. POKRAJINSKOM
KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O BORBAMA PROTIV TALIJANA
I ČETNIKA NA TROMEDI LIKE, BOSNE I DALMACIJE, RAZVOJU
PARTIZANSKOG POKRETA U SJEVERNOJ DALMACIJI I STANJU
U OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA ŠIBENIK¹

Zrmanja, dana 23/V. 1942.

DRUGARSKOM P.K. K.P. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Pisaću Vam na svu brzinu par riječi o svim stvarima.

1. Akcija na tromedi ličkoj, bosanskoj, dalmatinskoj imale su od prilike ovaj karakter. Sakupilo se je preko hiljadu partizana, došli na tromedu gdje je do tada haračio pop Đujić,² zauzeli sela Plavno, Prljevo, Pribudić, Zrmanja, (14 km ceste) i očistili te krajeve od bandita. Navalili su na vijadukt Bender³ sa svim snagama, Talijanima nanijeli teške udarce, ali ga nijesu uspjeli zauzeti, a time ni srušiti. Do sada su imali tri velike oružane borbe sa okupatorom osim samoga Bendera. 19. V. Udarci i Proleterski bataljon sukobili su se na 6 km. pred Kninom sa okupatorima, četnicima i ustašama. Neprijatelj nas je tukao sa tri strane. Usprkos tome Proleterski bataljon je upravo slatio čitavu jednu bateriju haubica. Među samim liješevima talijanskih vojnika proleterci su osvojili 4 topa i okrenuli ih na talijanske i ustaške garnizone u Kninu. Borba se vodila na nekoliko kilometara dužine; mrtvih i ranjenih Talijana bilo je sigurno preko stotine. Mi smo izgubili tri druga. Zauzeli smo jedan teški mitraljez »Fiat«, a i 4 topa su bila u našim rukama i već su bila na putu da budu transportovana u naš logor. U tom momentu četnici su otvorili iza leđa gustu mitraljesku vatru i transport haubica je bio nemoguć. Kroz to isto vrijeme sa boka su nas tukli ustaše iz Vrpolja. Od sviju najmanje nas je tukao Talijan, U samoj borbi bilo je nebrojeno slučajeva herojstva. Među njima istakao se i komandant I proleterskog ud. bataljona Hrvatske Ante Banina rodom iz Iža. Ozbiljno ranjen u vrat na samom početku borbe, rukovodio je operacijom zauzimanje topova i svim ostalim važnijim operacijama. Evakuisao se tek onda kada je borba u suštini prošla.

— 21. V bataljon »Marko Orešković« i Sjeverno-dalmatinski bataljon »Bude Borjan« imali su ozbiljniji sukob sa ustašama i četnicima i okupatorom nad mjestom Ervenik/* Cilj operacije je bio razoružanje ustaškog sela Dolac, ali su ustašama potekli u pomoć sa sjevero-zapada četnici, a

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 1492.

² Momčilo Đujić

³ Vidi dok. br. 68.

* Vidi dok. br. 78, 82, i 84.

sa juga Talijani. Talijani su došli sa pojačanjem iz Zadra, Benkovca i Kistanja. Zauzimanje položaja borbe trajale su nekoliko sati, a onda je bataljon »Bude Borjana« prešao na juriš i u samih 15 minuta ostavio na licu mjesta 40 talijanskih lješeva, među njima 4 oficira, zarobio 50 talijanskih vojnika i 2 oficira. Na našoj strani pale su dvije žrtve. U naše ruke palo je 3 bacača mina, 4 teška mitraljeza, 6 puškomi tra i jeza, 50 pušaka, 14000 metaka, 90 mina i mnoštvo ostalog vojnog materijala.

— 22. V. 1500 Talijana navalili su na dvije čete Proleterskog bataljona i jednu čet u bataljona »Bude Borjan«. Talijani su već bili prešli rijeku Zrmanju. Naši su ih sa jakom vatrom natjerali u paničan bijeg i neposredno im za petama izvršili juriš; razvila se je borba sa ručnim bombama na samih 10 metara udaljenosti. Desetine i desetine talijanskih lješeva pokrilo je polje; sa naše strane pala su dva vodnika i jedan mitraljezac. Tim udarcem koncentracija okupatorskih trupa koja je trajala u tom kraju nekoliko dana zbrisana je kao sa krpom. Most preko Zrmanje srušen je do temelja; na pruzi Knin—Gračac izvršili smo nekoliko napada i na nekoliko mjesta razrušili više stotina metara pruge. Nekoliko potpornih zidova digli smo u zrak.

Ovo su samo operacije većega stila, inače zaista čitav kraj odjekuje od našeg prisustva, a četnici ili su se zbili u mišje rupe ili služe Talijanima kao provodiči. Inače upravo je nevjerojatan veliki broj ovdašnjih srpskih seljaka koji dnevno iz četničkih redova prilaze sa oružjem k nama moleći da ih primimo u partizane, jer su, kažu, bih kandžijom tjerani u četnike. I organizaciono i moralno četnici doživljuju u ovom kraju pravi raspad.

No još uvijek je karakter operacija ovih snaga trebao biti veći i važniji, zato po mom ličnom uvjerenju snose krivnju Bosanci koji nisu pokazali razumijevanje za važnost operacije, a i Dalmatinci. Doduše u svim operacijama sudjelovao je Sjevernodalmatinski bataljon »Bude Borjan«; on se u ovim operacijama i sam ojačao i naoružao, ali iz srednje Dalmacije nije nam došla nikakva pomoć. Ne zam kako se to moglo desiti da uprkos tome što sam javljao da se iz srednje Dalmacije treba mobilisati dvije do tri stotine boraca, da se drug Jović 14. V. našajo u neposrednoj blizini, našao blizu operacija sa samih 10 boraca. On je doduše na licu mjesta pokupio još nekoliko desetaka i s njima se nalazio nad samim Golubićem. Međusobno smo izmijenili direktno jedno pismo. U operaciji međutim nismo mogli s njima uhvatiti kontakt i uopće ne znamo da su u borbama uzeli učešće. Istina je međutim da je sa te strane bila skoncentrisana veća snaga i da je bila uspostavljena ispravna suradnja, da bi možda uspjeli bar za neko vrijeme zauzeti jednu od najvažnijih četničko-talijanskih linija Knin—Strmica [...]

2. Cilj ove operacije s kojom je rukovodio G.Š.H. bio je prvo okupatoru dati ozbiljan udarac na osjetljivoj tački, drugo razbiti jedan od centara četničke bande i omogućiti da se razviju N.O. i partizanski pokret na teritoriji gdje je vladao Đujić. Organizaciona strana ovog posljednjeg

⁶ Vidi dok. br. 101.

zadatka pala je na nas Dalmatince. Koristeći pomoć čitavog Kombinovanog odreda⁶ uspjeli [smo] stvarno udariti temelj jednome partizanskom bataljonu na samoj tromedi. Time [su] se na teritoriju sjeverne Dalmacije našla dva bataljona⁷ i po savjetovanju sa G.S.H. prišli smo k stvaranju Odreda za sjevernu Dalmaciju. Koja se sva ozbiljna i teška pitanja postavljaju pred tag Odred nećemo pisati. Osnovni je zadatak održati se i razviti uprkos ozbiljnih snaga i četnika i okupatora. Najglavnije pitanje jeste kadrovaca. U prilogu (Naredba broj tri)⁸ videćete da su imenovana dva štaba bataljona i Stab Odreda. U štabovima bataljona zaista se ne nalazi niti jiedan čovjek koji ima malo veću iskusnost i na kojeg se sa većim pouzdanjima možemo osloniti. U Štabu Odreda je drug Rade Bulat oficir iz Glavnoga štaba, ali i on bi zapravo za 7 dana morao napustiti Dalmaciju i otići gore. Ja ću doduše tražiti od G.Š.H. da ga se još malo ostavi ovdje, ali to jloš uvijek nije nikakovo rješenje. Trebamo kadrovaca. To ne znači neka čudovišta od ljudi, nego najobičnije poštene komuniste trebamo. Nadam se daćemo uz pomoć Jovićevu i to pitanje riješiti. A i Vi ništa i nikoga ne žalite.

3. Pišu mi iz CK⁹ da moj glavni zadatak mora biti uspostaviti vezu sa Štabom i sa PK. Po pitanju veza sa Štabom stvar stoji ovako: Oko 7 maja javili su mi iz Knina da je tamošnji naš Dinarski vod propao, da je morao napustiti teren i da tamo sada vlada neka Popovićeva banda. Prelaz za Dinaru dakle nije bio moguć. Osim toga više nije bilo ni vremena. 10-og ja sam se morao naći u Srbu, a i tamo sam zakasnio. Sad međutim Jović¹⁰ se našao stvarno na terenu gdje je prije boravio Dinarski vod. Kao što sam prvo rekao mi smo izmijenili direktno pismo. U smislu odluke G.Š.H. da se za sada mora Štab IV zone naseliti u sjevernu Dalmaciju, ja sam drugu Joviću javio da svakako dođe ovamo. Međutim poslije operacije kod Golubića naše su veze prekinute. Ja sam ipak sutradan 20. V. poslao jednoga kurira u Dinaru, ali zaobilaznim putem preko Bosne. Nadam se da će drug Jović svakako uspjeti da pređe na ovu stranu, da ćemo se naći u sjevernoj Dalmaciji i da ćemo konačno tu formirati naš Štab. Ja nemam ama ni najmanje slike o stvarnom stanju u srednjoj i južnoj Dalmaciji (nemojte se naljutiti ali to je Vaša stara suradnja sa mnom) osim one vijesti o raspadu Mosorske čete.¹¹ I ja sebi postavljam pitanje hoće li se u tim dijelovima Dalmacije stvar bar donekle razvijati kad se i drug Jović nađe na ovom sektoru. Naredbu G.Š.H. moramo izvršiti, jer zaista ima smisla. Veze sa srednjom Dalmacijom nećemo moći imati uske i konkretne, zato bi Vi trebali dati sve svoje snage da tamo pomognete i da se sa selidbom druga Jovića razvitak ne zaustavi.

Što se tiče veza sa PK evo postoji ova: preko Sjeverno-dalmatinskoga bataljona kurir za Šibenik i Šibenik—Split. Uostalom ne znam jeste li još tamo. Samo stvarno Vi bi morah da žrtvujete barem desetak minuta

⁶ Stab Kombinovanog odreda prestao je funkcionirati 28. svibnja.

⁷ »Bude Borjan« i »Branko Vladošić«

⁸ Vidi dok. br. 85.

⁹ Centralni komitet KP Hrvatske

¹⁰ Vicko Krstulović

¹¹ Vidi dok. br. 83, napomena 2.

više pa da me izvijestite ljudski kakvo je stanje barem partizanskoga pokreta u tim dijelovima Dalmacije.

4. Sad nešto o savjetovanju.¹² Saznajemo preko Šibenika da su drugovi bili već na putu za savjetovanje. Iz Vašeg pisamca vidim da ste odgodili za 25* međutim evo ova akcija onemogućava da se Štab nađe na jedinom mjestu, da se osigura dolazak drugova i da se čitava stvar pripremi. Ja sam to CK već javio i oni su uvidjeli da se mora odgoditi; traže od nas da mi organiziramo drugo vrijeme i da ih obavijestimo. Sad i ja ne znam šta ste Vi uradili, kako gledate na to. Meni se čini da opet nema drugog izlaska nego čekati dok se ja i drug Jović nademo, da se dogovorimo i da pripremimo bar mjesto. Ako ste drukčije zaključili informirajte me.

5. Nešto o OK¹³ za sjev. Dalm. Tu je izgleda nastalo neko nerazumijevanje koje je nekima dalo povoda da odmah postavljaju lična pitanja. Naime ovih dana došlo je dva do tri pisma drugu Marku Jurlinu¹⁴ od OK Šibenika naročito od druga Valente.¹⁵ I tamo se otvara čitava paljba na njega da on nije partijski disciplinovan, da on ne poštuje OK koji je ostao u Šibeniku, da samovoljno donosi odluke koje može odobriti samo PK naime odluku o seljenju OK na teren gdje funkcioniše Odred. Kad bi to bilo rečeno drugarski, onda bi stvari moglo samo koristiti, ali stvar se postavlja na tako nedrugarski sličan i svađajući način da zaista ometa međusobno razumijevanje. O čitavoj stvari želim reći par riječi, zato jer sam ili dijelom sam kriv tome, a dijelom imam tu nešto da predložim.

Na konferenciji, naime, Štaba Sjev. dalm. bataljona koja je održana 7 i 8 maja između ostalog ja sam konstatovao: da ovdje na terenu i na samoj konferenciji da su prisutni sekretar OK drug Marko, jedan član OK Sekulić Bunko,¹⁶ predstavnica po ženskom radu¹⁷ u OK i to sve troje na samoj konferenciji a u partizanima nalazio se predstavnik omladine OK drug Zaninović.¹⁸ Drug Jure¹⁹ i ostali izvijestili su me da u Šibeniku postoji samo jedan član OK i da on služi kao punkt. Ja sam tada sam došao na misao da ne bi bilo loše da četvoro članova OK koji već žive na terenu počnu raditi kao OK. Što je formirano u Šibeniku nisam znao, a ne znam ni danas. Rekli su mi ostao je Valent kao punkt a pomagače mu mjesni komitet, ili obratno ostao je mjesni komitet, a za pomoć mu je ostao drug Valent. Na to sam ja predložio da se pozove drug Valent, da se ovdje na terenu formira OK. Ovi drugovi su to odmah prihvatili i smatrali kao da je stvar već gotova i valjda kao takovu javili drugu Valenti. Njegova je reakcija bila bolesna i nedrugarska. Daleko sam od toga da možda pišem ovo da bi obranio druga Juru. Sigurno se ni on u svom pismu nije pobrinuo da drugu Valenti razjasni stvar, da se s njim

¹² Odnosi se na vojno-političko savjetovanje održano od 4. do 6. lipnja 1942. godine u Štabu Četvrte operativne zone, (vidi dok. br. 106 i 108.).

¹³ Okružni komitet KPH

¹⁴ Ante Jurlin

¹⁵ Ivo Družić

¹⁶ Nikola Sekulić

¹⁷ Milka Belamarić

¹⁸ Vice Zaninović

¹⁹ Ante Jurlin

sporazumi, nego mu je valjda napisao neko direktno pismo. Tako je sada nastalo pitanje koje stvarno treba da riješi PK.

Nezavisno od svega je li imenovan novi OK ili je ostao stari, hoće li biti član ovaj ili onaj, moje je uvjerenje da stvarno treba OK da se doseli na teren gdje djeluju partizani, ne samo zato što u čitavim krajevima uopće nema partijskog rada i što pred OK za sjever. Dalm. stoji strogi zadatak obuhvatiti čitavu sjever. Dalm., a to je moguće jedino onda, ako OK izađe iz strogih ilegalnih uslova i ako upotrebi sve partizanske snage i veze za svoje širenje. Za mene je stvar jednostavna, a Vi riješite kako znate. Samo bi htio na koncu da nadodam da mi se čini da ni Vailenta baš nije bio stub u našem pokretu, a u partizanskom radu je skroz skljojao. Malo više skromnosti sada mu ne bi škodilo. Bilo bi mi drago da i njega lično čujem govoriti o svome partizanskome radu. Niti jedan u sjever. Dalmaciji nije dao za partizanski pokret onaj minimum koji se je mogao lako dati.

Još nešto, jasno je da sam ja sa ovdašnjim drugovima govorio, a i govorim o partijskim stvarima. Da bi odredio svoj položaj, ja sam se i ovdje predstavio kao delegat PK, kao što sam to po formalnoj odluci bio u Livnu. Ja znam da nisam pogriješio, ali budući da je nastala ova šibenska lična petljanija, molim Vas odgovorite mi formalno jesam li pogriješio ili nisam i imam li pravo zastupati PK u ovakovim slučajevima.

6. O pitanju izmjene talijanskih zarobljenika. Evo Vam pismo G.Š.H. i molba talijanskih vojnika za izmjenu. Samo još dvije stvari. Ovo pismo G.S.H. nije potpisao komandant Ivo Vladić.²⁰ On se je baš nalazio u našem Komb.²¹ odredu, kad je to u G.S.H. pisano, a kada je došlo do nas on se je već uputio natrag, zato ga je potpisao u sporazumu samnom zamjenik komandanta Ličke grupe drug Petar Kleut, koji je sada komandant ovoga Odreda. Mislim da na stvari ne mijenja ništa.

[•••]

7. C.K. je poslao materijal za P.K. Ja Vam ga upućujem preko Šibenika za polit. partijski rad na ovom terenu gdje djeluju partizani, zaustavio sam slijedeće: Od 20²² Osnovi Lenjinizma 5, od 50 Rev. Vojska 15, od 40 Manuilski 10, od 27 Tito 5, od 30 komunista mladih 7, po dva formulara i po 5—6 letaka. Dalji materijal kojeg šalje C.K. jeste slijedeći: jedan broj Proleter br. 14 i 15, Letak C.K. i Vrhovnog štaba zajedno od 27/III/42., letak Vrhovnog štaba hrvatskim vojnicima, drugovima borcima od druga Tita, sliku oznaka partizanskih starješina, pismo P. K.,²³ pismo Oblasnom komitetu Skoja,²⁴ pismo za gospodu Tonči Marinković-⁵ i pismo za Dr. Simu Jankovića.²⁶ To pismo otvorite, izvještaj o akcijama partizana. Potrebno bi bilo da leci koji su za publikaciju stignu što hitnije ovamo, te da se ne čeka mjesec dana, upregnite zato O.K. ovdje ima mogućnosti za umnožanje.

²⁰ Ivo Rukavina

²¹ Kombinovano

¹¹ Od 20 primjeraka zadržano ih je 5 itd.

^a i ²¹ Redakcija nije pronašla ta pisma.

^a Supruga Ive Marinkovića-Slavka

^x Poginuo na Tari u Petoj neprijateljskoj ofenzivi 1943. godine.

8. Zaboravio sam Vam kazati da 12 i 13 I četa bataljona »B.B.«²⁷ nastradala od četničkih bandi u blizini ceste Obrovac—Gračac. Detalji i uzroci još nam nisu potpuno jasni. Stvar je ipak u tome da se je sva četa raspala i izgleda preko 25 drugova je ili pobiveno ili su ih četnici predali Tahj anima i ustašama u Gračac. Kako se to dogodilo ne znam ali sam uvjeren da je nastalo iz slabosti, iz neiskustva i iz neispravnog lakomislenog držanja prema četnicima. I to je dokaz slabosti našeg partizanskog pokreta. Pisao sam ovo od 11 do 3 sata ujutro, a upravo sad idemo u tom smjeru da osvetimo naše drugove i očistimo čitav kraj.

Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Milić-⁸

BROJ 87

**DIREKTIVNO PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 25. SVIBNJA 1942. ŠTABOVIMA OPERATIVNIH ZONA,
GRUPA ODREDA I SAMOSTALNIH ODREDA O POLITIČKOJ
SITUACIJI U ZEMLJI, PRISTUPANJU HRVATA U PARTIZANSKE
JEDINICE, RASKRINKAVANJU SURADNJE IZMEĐU USTAŠA
I ČETNIKA I FORMIRANJU UDARNIH I OMLADINSKIH BATALJONA¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE

A. br. 144/42.
25. V. 1942. g.

**KOMANDANTIMA I KOMESARIMA OPERATIVNIH
ZONA, GRUPA ODREDA I ODREDA**

U posljednje su vrijeme naše jedinice izvrgnute čestim napadima okupatora i ustaša.

²⁷ Nakon izvršene akcije na karabinjersku stanicu u selu Bruška 9. svibnja 1942. godine Prva četa bataljona »Bude Borjan« dobila je zadatak da se iz Zelengrada, preko Bilišana, prebaci u Muškovce. U slučaju nailaska Talijana na komunikaciji Gračac—Obrovac trebalo ih je napasti. Kako su Talijani tih dana rijetko prolazili tom komunikacijom četa je krenula iz Vrača kroz Velebit prema Vučjaku i Zrmanji za Bukovicu u sastav bataljona. Međutim, u Velebitu su 12. svibnja naišli na grupu četnika Save Veselinovića i Obrada Bianka iz Golubića i Krupe koji su treći vod na prevaru pohvatili i razoružali. U tome im je pomogao borac te čete Milorad Stegnjatć, narednik bivše jugoslavenske vojske, koji se odmah stavio na raspolaganje talijanskim okupatorima (vidi dok. br. 554 i 556). Četnici su 23. zarobljena partizana predali Talijanima u Gračacu radi saslušanja a ovi su ih ponovo vratili četnicima radi strijeljanja. Strijeljane su četnici, u prisustvu Talijana, izvršili, 14. svibnja 1942. godine u mjestu Resnik kod Gračaca. Detaljnije o tome vidi Obrad Egić: Tragedija I. čete bataljona »Bude Borjan«, Zbornik IHRPD broj 4/1978, str. 328—331.

²⁸ Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/16,

Sve jači partizanski pokret i sve bezizglednija situacija fašista na frontovima ujedinjuje svu reakciju u bjesomučnim napadima na partizane i narod, koji je visoko digao zastavu narodno-oslobodilačke borbe.

Pod pokroviteljstvom talijanskog okupatora sklapaju ustaše i četnici savez za zajedničku borbu protiv partizana. Od povremene saradnje u napadima na partizane i paleža sela, koja su ustala u borbu, pristupaju ustaše i četnici zajedničkom formiranju civilne vlasti. Tako je u Mrkonjić Gradu (Varcar Vakuf) formirana zajednička civilna vlast i potpisan dokument o zajedničkoj borbi protiv partizana (komunista, kako oni kažu).

I jugoslavenska vlada u Londonu se priključila općoj hajci protiv partizana. Ona nije za oružanu borbu s okupatorom, ona naše junačke partizane naziva »komunističkim bandama«, ona podupire svog ministra Dražu Mihailovića, koji otvoreno sarađuje s okupatorima i sudjeluje s njima u borbi protiv nas i zato nam naš V.Š. poručuje da ćemo biti prisiljeni da otvoreno istupimo pred narodom protiv te vlade, ako ona nastavi tim putem, da ometa našu borbu protiv okupatora i da ima u svojim redovima ministra, koji sarađuje s Okupatorom.

I reakcionarno vodstvo HSS-a ometa narodno-oslobodilačku borbu, danas sarađuje s ustašama a sutra će sarađivati s drugim reakcionarnim snagama, koje se budu borile protiv naroda i partizana.

Nas čekaju teški zadaci i mi se na njih moramo ozbiljno pripravlјati.

Pojačanom borbom i sve intenzivnijim masovnim političkim radom možemo postići ogromne rezultate.

Pred nama stoje slijedeći zadaci:

I. V. S. nam poručuje: »Nastojte da u partizanske jedinice uvučete što više Hrvata. Pazite na odnos Srba i Hrvata. Partizanske jedinice treba da zavoli hrvatski narod, a to će biti, kada u njima prevladaju Hrvati«.

Pojačajte politički rad u hrvatskim selima i gradovima, prenašajte partizansku borbu sve više u hrvatske krajeve. Objektivni uslovi sile hrvatski narod da listom stane uz partizane, jer mu je to jedina garancija za zaista sretnu i slobodnu budućnost. Mi moramo znati da iskoristimo te objektivne mogućnosti i da povedemo hrvatske mase u borbu.

Sve češće su pojave prebjegavanja domobrana u naše redove, dapače, već se dešavaju slučajevi, da i ustaše prebjegavaju partizanima. Pojačajte propagandu među hrvatskim vojnicima, širite među njih što više letaka, nastojte svim silama da zarobljeni domobrani stupe u partizanske redove. To će biti najbrži put mobilizacije hrvatskih masa.

Mi moramo znati, da je i među ustašama dobar broj silom mobiliziran, pa i takovima moramo dati mogućnost da borbom u partizanskim redovima operu svoju lјagu.

II. Povedite energičnu borbu za potpunu likvidaciju četnika. Raskrinkavajte u masama njihov izdajnički rad i saradnju s ustašama i okupatorom. Koleblјivost u borbi protiv četnika nas je već stajala dosta žrtava, jer oni iskorištavaju svaku težu situaciju, svaku ofenzivu protivnika, da nam udare iza leđa ili da ubijaju na podao način naše istaknute borce. Uništenje četničkih bandi je preduslov za uspješnu borbu protiv okupatora, jer mu oni služe kao vodiči i špijuni.

III. čistite redove partizana od kolebljivih i sumnjivih elemenata. Bolje je imati manje, ali pouzdane snage.

IV. Formirajte što više pokretnih udarnih bataljona, koji će biti spremni da izvrše sve zadatke, koji im se postave. Ne dozvoljavate da vam osnovne snage budu raspršene na odbranu oslobođenog teritorija. Pokretni bataljoni omogućiti će veću ofenzivnu djelatnost, porasti će kvalitet boraca i komandnog sastava, povećati će se naši uspjesi, naše naoružanje i broj partizana.

V. Organizirajte svuda omladinske čete, vježbajte ih i držite ih pripravne da ih naoružate prvim oružjem koje zarobite. Te čete dodijelite udarnim bataljonima ili formirajte udarne omladinske bataljone. Potaknite omladinske organizacije da svoje najbolje članove šalju u te čete.

VI. Posvetite osobitu pažnju uništenju komunikacionih veza i operacijama oko njih, jer to najteže pogađa okupatora i donosi najviše oružja. Napade na mjesta vršite samo naglim po mogućnosti noćnim prepadima, izbjegavajte trajnije blokade. Jedinice moraju biti što više u kretanju s težnjom, da što širi teritorij bude zahvaćen u operacionu zonu.

Posvetite pažnju operacijama na graničnim zonama operativnih zona, grupa odreda i odreda da bi se likvidirali koridori, koji odjeljuju pojedine teritorije operacija. Time će biti omogućene bolje veze i međusobno pomaganje jedinica.

VII. Stupite svuda u ofenzivu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

(M. P.)

Komandant

V. Katić²

Ivo Vladić³

² Vladimir Bakarić

³ Ivo Rukavina

BROJ 88

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 25. SVIBNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE
O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ I RAZVOJU
NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA PO ZONAMA¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSLOBOD. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
K. br. 14/42.
Dne 25. V. 1942.

**VRHOVNOM ŠTABU PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
NARODNE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

(Komesarski izvještaj)

[...]

IV operativna zona

Ova Zona također nije organizaciono povezana. Postoje partizanske grupe na sjeveru Dalmacije, grupe u srednjoj Dalmaciji i južnoj.²

Sjeverna je Dalmacija (uz granicu Like) pretežno srpska. Tu se uz našu pomoć i pomoć Ličke grupe u zadnje vrijeme prilično mnogo korak-nulo naprijed. Formirana su dva bataljona i od njih Odred.³ Jedinice su ovih bataljona zajedno s nekim ličkim jedinicama i našim Proleterskim bataljonom (vršili) akcije na tromedi i na cestama sjev. Dalmacije. Tako su dobile zapravo svoje vatreno krštenje. Borci su se regrutirali ponešto iz tog kraja, a većim dijelom iz okoline Šibenika. Veze su im s pozadinom slabe, jer se ova koleba između nas. četnika i Talijana.

U srednjoj Dalmaciji postoji nekoliko grupa.⁴ One su imale nekoliko vrlo žestokih borbi, ali u defanzivi. Sve su se one iz okoline Splita i Makarske kolebale i uvijek nastojale pobjeći nekuda u brda. O tim jedinicama nemamo pobliže podataka, ali je za nas van sumnje da ne napreduju. Bio je jedan bataljon negdje oko Livna,⁵ ali je on potpuno nepouzdan, jer je uslijed pomanjkanja političkog rada potpao pod četnički uticaj.

O jedinicama južne Dalmacije nemamo nikakvih podataka.

**Štab su te Zone do sada sačinjavali drugovi, koje je na taj posao
odredio PK KPH za Dalmaciju. On se nikada nije zapravo niti sastao.**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 32/16/1, k. 103B.

² i ⁴ Vidi dok. br. 45.

³ Vidi dok. br. 85.

⁵ Bataljon »Starac Vujadin«. Pored bataljona postojala je i Livanjska četa, koja je u to vrijeme imala oko 150 boraca, a početkom lipnja prerasla u bataljon »Vojin Zirojević«. Vidi dok. br. 49.

Drug je komesar (Zirojević)⁶ uhvaćen po četnicima i predan Talijanima. Drug je Milić (Baće-Španjolac)⁷ bio odmah po dolasku ranjen i onda na liječenju. U zadnje je vrijeme sudjelovao u operacijama na tromedi i kod formiranja Odreda za sjev. Dalmaciju. Bio je kod nas, te smo mu dali potrebne upute. Drug se komandant Kost ja Jović (Vicko)⁸ nalazi u srednjoj Dalmaciji. Tražili smo, da dođe ovamo, ali poziv nikada nije pravovremeno stigao. Naredili smo mu bili da se svakako što prije uputi ovamo. Nastojat ćemo organizirati konferenciju glavnih rukovodećih kadrova.

U tu Zonu postepeno vraćamo partizane, koji su tokom zime prešli na teritorij Like. Od tih se regrutiraju komandiri i ostali komandni kadar za Dalmaciju. Držimo da će se puna mogućnost razvitka partizanskom pokretu u toj Zoni otvoriti tek čišćenjem tromede od četnika, što će otvoriti slobodan put iz Like u Dalmaciju.

Mobilizacija za partizane može lako i dobro teći. Po našem mišljenju osnovno da si Dalmatinci negdje ostvare neku bazu, jer bi time podigli moral i borbenost kod tamošnjih partizana. Za to ima uslova.

Prema vašoj se direktivi u tu Zonu uključuje i teren na liniji Livno—Glamoč—Grahovo. S Krajiškim smo se štabom već o tome sporazumjeli, samo je taj kraj već ostao bez svojih najboljih boraca, koji su povučeni u Krajišku udarnu brigadu, a koja ne djeluje na tom terenu. Uz slabost ostalih dalmatinskih jedinica morat ćemo zbog toga baciti na taj teren neke naše jače jedinice što nam neće biti lako zbog teške ishrane.

Nemamo pregleda o postojanju i radu NOO, osim u samom gradu Splitu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

V. Katić

(M. P.)

Komandant

Ivo Vladić

* Vojin Zirojević

⁷ Maks Baće

⁸ Vicko Krstulović

IZVJEŠTAJ KOMANDE PRIMOŠTENSKO-ROGOZNICKE CETE OD 26.
SVIBNJA 1942. ŠTABU DINARSKO-DALMATINSKOG NOP ODREDA
O IZVEDENIM AKCIJAMA¹

IZVJEŠTAJ N.O.P. CETE PRIMOŠTEN-ROGOZNICA²

26. V. 1942.

Drugarskom Dalmatinsko-dinarskom Štabu N.O.P.O.

Kad se drug Levaj³ vratio iz Solina mi smo nastavili da ovu četu po direktivama, još čvršće pripremamo politički i vojnomilički. Opravdane su primjedbe da ova četa ne vrši nikakove akcije, ali je ipak ova četa kroz ovo vrijeme postigla izvjesne rezultate po organizacionom pitanju. Smatramo da vi znate kakav je bio sastav ove čete iz početka formiranja, iako još ni do danas disciplina nije na onoj visini na kojoj bi trebala biti, ali ipak se uspjelo u četi što-šta izmjeniti, tako da je sada četa spremnija nego ranije. Mi smo i kroz to vrijeme radili, a naš rad i akcije bili su u toku i o njima smo vas već izvjestili, osim toga održavali smo zborove po selima, prikupljali oružje kod seljaka koji ga ranije nisu htjeli dati tumačeći da je to za njih i da će oni ići u partizane kada bude opći ustanak. Ovakovo mišljenje trebalo je ispraviti i mi smo to postigli, tako da smo još naknadno sakupili 35 pušaka i 6000 metaka, možda i nešto više, a pošto nam drug Levaj nije ostavio prepis neznamo tačan broj, to je drug Levaj ponio sa sobom i on će vas po svemu tome izvjestiti. Ovaj uspjeh mi smo smatrali jednu od važnih akcija zbog političkog prodiranja a drugo zbog oružja. Budući da ne stiže nikakva direktiva o kretanju ove čete dalje, komanda je zajedno sa partijskom jedinicom u četi odlučila da poslije odlaska druga Levaja izvrši neke akcije kroz ovo vrijeme, među kojima shjedeće su izvršene: Dana 19 o. m. u noći krenulo je deset boraca sa drugom Vaskom, vodnikom I voda, on je rukovodio akcijom. Išli su u pravcu Segeta da tamo otvore jednu baraku i uzmu eksploziv, koji je bio potreban za gradnju ceste. Eksploziv nije nađen, jer se dnevno dobiva i troši, nađeno je 20—25 kg dinamita, 600 metara upaljujuće žice, 10 kg brašna, 1 geometrijski aparat, 12 l. benzina 2 kaiša sa bušilice; ostali njen materijal je uništen. Zarobljen je sanitetski materijal i kancelarijski spisi koji su se tamo nalazili. Drugovi su tamo održali politički zbor onima koji su se nalazili u baraci. Bilo ih je 4, to su seljaci iz okolice Sinja, koji su sa radošću dočekali naše borce, nazivajući ih svojom braćom.⁴

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/3, k. 1602 A.

² Primoštensko-rogoznička četa (nazvana 1 Trogirsko-rogoznička četa) formirana je krajem ožujka 1942. godine, Jačine 36 boraca.

³ Ante Roje, komandir čete

⁴ Vidi dok. br. 323.

IZVJEŠTAJ N.O.P. ŠETE PRISILITELNOGOSTNICA *Liberny 26-2-1942p.*

Drugarskom Delvatsko-dinarskom Štabu N.O.P.O.

Kad se drug Levaj vratio iz Solina mi smo nastavili da ova šeta po direktivama, još izvršimo pripreme politički i vojnički. (pravdano su primjedbe da ova šeta ne vrši nikakve akcije, ali je ipak ova šeta kroz ovo vrijeme postigla izvjesne rezultate po organizacionom pitanju. Acetramo da vi znate kakav je bio sastav ove šete iz početka u formiranju, iako još ni do danas disciplina nije na onoj visini na kojoj bi trebala biti, ali ipak se uspjelo u šeti što-šta izmjeniti, tako da je sada šeta spremnija nego ranije. Mi smo i kroz to vrijeme radili, a naš rad i akcije nisu bili su u toku i o njima smo vas već izvjestili, osim toga održavali smo zborove po selima, prikupljali oružje kod seljaka koji su ranije nisu htjeli dati tumačeći da je to za njih i da će oni ići kadu bude opći ustanak. Ovakvo mišljenje trebalo je ispraviti i mi smo to postigli, tako da smo još naknadno sakupili 35 pušaka i 6000 metaka, vožda i nešto više, a pošto nam drug Levaj nije ostavio propis neznane tačan broj, to je drug Levaj ponio sa sobom i on će vas po svemu tome izvjestiti. Ovi uspjehi mi smo smatrali jednom od važnih akcija zbog političkog prodiranja a drugo zbog oružja. Budući da ne stiče nikakve direktiva o kretanju ove šete dalje, komanda je zajedno sa partijskom jedinicom u šeti odlučila na poslije odlaska druge Levaja izvrši neke akcije kroz ovo vrijeme, među kojima slijedeće su izvršene: Dana 19 o. m. u noći krenulo je deset boraca sa drugom Veskom, vodnikom i vodom, on je rukovodio akcijom. Išli su u pravcu Šegeta da tamo otvore jednu bareku i uzmu eksploziv koji je bio potreban za gradnju ceste. Eksploziv nije nađen, jer se dnevno dobiva i troši, nađeno je 2-25 kg dinamita, 600 metara upaljivače žice, 10 kg brašna, 1 geometrijski aparat, 12 l benzina, 2 kešice sa bušilicom, ostali njen materijal je uništen. Zarobljen je sanitetski materijal i kancelarijski spisi koji su se tamo nalazili. Drugovi su tako odrazili politički zbor onima koji su se nalazili u bareci. Nije ih je 4, to su seljaci iz okolice činja koji su se radošću nalazili među nama.

Za vrijeme odsutnosti druga Levaja naša šeta se je brojano pojačala sa još 35 druga i tri drugarice. Sa Vise je stigao 31 drug i tri drugarice, jedan drug iz Trogira i tri iz Narine. Ovi drugovi su skoro sve odladinci koji još nisu naučili beratati oružjem, stoga komanda ove šete traži od vas da se javi što da radimo sa njima, da li da ostanu tu ili da ih šaljemo dalje preko Solina. Obzirom na dolazak ovih drugova i na blokadu koju okupator vrši skoro svaki dan na ovom terenu, tražimo mogućnost vršenja daljnjih akcija, dok se drugovi malo istreniraju po vojničkom pitanju.

Završavamo sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

za Komandiru

Politkom,

Božidar Lovel

Gajdoli

*Imate pre mogućnosti blokade imati nešto još
dva dana blokadu ili 28-29 u jecini od 2000-2500 talijana
to su pretrasti imnu terenu Rogoznice i Narine, posto je blokada
još na od Narine. Oni su zapadili jedino što na 4 fani je
i 6 f. kine ali su potpuno to razgled i opjevali su što se tamo na
leži a plan toga su čak i djele ulovat. Naš jedan meana zima
zapadili su i nekoliko kineza u kojima smo mi nekada logorovali.
Tako kako smo izjedili da su napustili teren
voj i breunke.*

Završavamo

S. P. P. H.

Gajdoli

Potrebiti primiti broj izvještaja.

Faksimil dijela prve i druge stranice dokumenta br. 89

Ostali borci zajedno sa komandom pošli su u drugom pravcu prema Mitle Vinovcu da bi tamo na osnovu sakupljenih podataka, izvještaja provjerenih od tamošnjih seljaka, uhapsili i likvidirali glavara tog sela Zaju Juru, koji se ogriješio o narodne interese time što je služio okupatoru svojom špijunažom i nepravilnim djeljenjem provizaeije, kao i time što je tjerao svoje seljake da budu uvijek u službi neprijatelja te im je naredio da uhapsu svakog nepoznatog čovjeka koji prođe tim selom. Da je to tačno vidi se iz raspoloženja seljaka koji su ga poznavali ne samo iz njegova sela nego i iz drugih okolnih sela. Vodić nije tačno znao kuću u kojoj stanuje isti jer ima četiri kuće. U prvoj kući koju smo otvorili našli smo 50 l ulja i nešto malo žita (njega tu nismo našli) u drugoj kući je stanovao njegov brat, ovaj je uspio pobjeći. Jedan od drugova za njim zapucao misleći da (je to taj kojeg smo tražili, tada smo pojačali straže oko sela jer se u blizini nalazila stanica jednog poternog odjeljenja fašista. Tada smo pošli u četvrtu kuću i tu ga pronašli sakrivena u jednoj bačvi i preobučena u ženiku nošnju. Smjesta smo ga uhapsili i izvršili pretres stana. Našli smo i oduzeli 10 kg slanog mesa, 50 l ulja koje smo prije naveli, 3780 liti, 20 kg galice. (To je bila lično njegova hrana, ovo napominjemo da vi ne bi slučajno promislili da smo oduzeli provizaciju za seljake). Tada su drugi politički komesar i drugi Dinamo održali politički zbor seljacima pozivajući ih da dođu da će im se podijeliti nešto hrane. Seljaci su se u prvom momentu uplašili, počeli su sakrivati blago misleći da smo došli u pljačku. Za vrijeme zbora počeli su neki seljaci da izlaze pa smo im podijelili brašno, galice i vina, te krenuli natrag u logor i povelu tog izdajnika. Njega smo držali pod stražom čitav dan, kroz isti dan se sastala partijska jedinica u četi i nakon ispitivanja čitavog slučaja i mišljenja seljaka o njemu, donijela je rješenje da se kazni smrtnom kaznom. Iste večeri je izvršena ne ostavljajući traga. Brat ovog izdajnika je zajedno sa Lepeničkim glavarom prijavio cijelu stvar Talijanima i naravno sve su uveličali, kao na pr. da smo im odnijeli 100.000 lit. itd. i dali svoje mišljenje gdje se nalaze partizani. Sutra dan su Talijani doveli u Marinu 18 kamiona vojske i 10 bornih kola, pretraživali su šumu i pucali u pojedina brda. Osim toga torpiljarka koja je došla u Marinsku uvalu ispalila je iz topa nekih 50 metaka u jedno brdo nad Marinom a zatim se povukli. Bilo ih je oko 600—700. Mi smo se toga dana povukli i približili se rovovima s namjerom da ne prihvaćamo borbu obzirom na njihovu brojčanu snagu, i jer oni idu za tim da bi otkrili položaj i onda jače udarili, a osim toga pošto je ovde teren isprepleten cestama neprijatelj bi mogao lako pojačati snage u slučaju potrebe. Sutra dan je ponovo stiglo oko 400 Talijana, išli u šumu te u toku dana dva puta blokirali i pucali u šumu iz topova i bacača mina, dok se naš I vod nalazio u blizini tek u 8 i po sati istog dana stigla je druga grupa Talijana u Vinovac i tamo vršila pretres šume i istraživanja, također, pucala i neki su ostali da noće u Kruševo. Izvješteni smo da će blokirati teren Rogoznice sa još jačim snagama da nas pronađu.

Dva dana prije ovih naznačenih akcija naša tri borca su na drobilici zarobili dva kaiša, isti su procijenjeni sa 400 Lit. To je uglavnom sve u vezi sa izvedenim akcijama, samo nestankom glavara i kaiša seljaci se zadovoljavaju.

Za vrijeme odsutosti druga Levaja naša četa se je brojčano pojačala sa još 35 druga i tri drugarice.⁵ Sa Visa je stigao 31 drug i tri drugarice, jedan drug iz Trogira i tri iz Marine. Ovi drugovi su skoro sve omladinci koji još nisu naučili baratati oružjem, stoga komanda ove čete traži od vas da nam se javi što da radimo sa njima, da li da ostanu tu ili da ih šaljemo dalje preko Solina. Obzirom na dolazak ovih drugova i na blokadu koju okupator vrši skoro svaki dan na ovom terenu, tražimo mogućnost vršenja daljnjih akcija, dok se drugovi malo istreniraju po vojničkom pitanju.

Završavamo sa borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandira
*Pavel*⁶

Politikom,
*Gandi*⁷

Suviše gore naznačenih blokada imali smo još dva dana blokadu i to 28—29. u jačini od 2.000—2.500 Talijana te su pretresli šumu terena Rogoznice i Marine pošto je blokada počela od Marine. Oni su zapalili jedno selo sa 4 familije i 6 kuća oni su potpuno to sažgali i opljačkali sve što se tamo nalazilo a plus tuga su čak i htjeli silovati jednu mladu ženu. Zapalili su i nekoliko kućica u kojima smo mi nekad logorovali.

Tako kako smo izvješteni da su napustili teren ovaj i krenuli ća.

Završavamo

S. F. — S. N.

Gandi

Potvrdite primitak brolja izvještaja.
A. Br. 3/42

⁵ Vidi dok. br. 293.

⁶ Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi.

⁷ Nikola Repanč-Gandi

BROJ 90

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
OD 29. SVIBNJA 1942. KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOP
ODREDA HRVATSKE O AKCIJI BATALJONA »BUDE BORJAN« NA
CESTI ZEGAR—ERVENIK¹

OPERATIVNI OFICIR
IV OPERATIVNE ZONE

KOMANDANTU G.S.H.

I) Primili smo Vaša pisma i pošiljke od 23 i 24-og maja.

[•••]

III) Jučer smo dobili izvještaj da je I četa bataljona »Bude Borjan«, koja je za vrijeme operacija na tromedi ostala u Bukovici, izvršila zasjedu na cesti Zegar—Ervenik, 26/V u 14 sati.² Tom prilikom naišao je jedan luksuzni auto praćen od jednog kamiona naoružanog sa dva teška mitraljeza. U autu su bila dva fašistička, po svim izgledima viša funkcionera. Zasjeda je otvorila vatru na 15 metara udaljenosti. Kola su odmah stala, a oficiri i pratnja su počeli da odgovaraju na vatru sakrivajući se iza kola. Razvila se borba koja je trajala oko 15 minuta. Sa bombama upaljen je kamion, koji je izvanrednom brzinom sav izgorio. U posljednjem času uspjelo je komandantu bataljona³ da uz opekline na ruci i na licu spasi jedan teški mitraljez. Drugi mitraljez i sva municija izgorili su. Radi praskanja municije zasjeda nije uspjela da izvadi legitimacije i korisne stvari iz luksuznog automobila. Sa strane neprijatelja pali su: dva fašistička i'unkcionera,⁴ jedan karabinjerski oficir, jedan policijski agent i tri vojnika, od kojih su dva izgorjela u vatri. S naše strane nije bilo nikakvih žrtava. Zaplijenjene su tri puške (cijev jedne je probio metak naše puške) sa 60 metaka, jedan teški mitraljez sa 70 metaka, jedan pištolj i jedan durbin. 20 minuta poslije akcije otvorila se žestoka artiljerijska vatra bacajući granate na sve strane ne znajući u kome se pravcu četa uputila. Jedan sat kasnije na lice mjesta je stiglo oko dvadesetak kamiona koji su također otvorili besciljnu vatru. I ova akcija je pridonijela da su Talijani u dolini Zegar—Ervenik osjetili se potpuno ugroženi. I sada sa artiljerijom i avijacijom još uvijek tuku sav prostor od Obrovca do Zrmanje nadajući se napadu sa svih strana. Na pograničnoj liniji Mokro Polje—Ervenik—Zegar—Obrovac koncentrisao je veliku vojsuu, nekoliko baterija, 8 aviona od kojih su aktivna uvijek tri.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 102B.

² Vidi dok. br. 91 i 324.

³ Glišo Čuk, tada zamjenik komandanta bataljona »Bude Borjan«. Na Kmjači u Lici, gdje je ležao ranjen, ubili su ga četnici siječnja 1943. godine. Tada je bio komandant bataljona »Branko Vladušić« Sjevemodalmatinskog NOP odreda.

⁴ Jedan od njih bio je zadarski prefekt Vezio Ōrazi. Vidi dok. br. 91 i 324.

IV) Jučerašnjim danom tri bataljona kombinovanog odreda uputila su se prema Lici. Time je odred završio svoje djelovanje.⁵ Na čitavom terenu kuda je kombinovani odred prošao sada su ostala dva bataljona Odreda za sjevernu Dalmaciju. Zadatak Drugog bataljona biće da osigura teren između Zrmanje i Strmice. Prvi bataljon zadržaće se neko vrijeme na terenu između Zrmanje i ceste Obrovac—Gračac sa zadatkom da očuva ove strane od brzog i organizovanog povratka četničkih banda, da završi rekviziciju iz napuštenih kuća Krupe, Golubića i Dubokog Dola i pohvata veze sa malim brojem još preostalih ljudi ovog kraja. Poslije bi se bataljon trebao prebaciti u Bukovicu. Ustvari osjeća se potreba stvaranja barem još dva bataljona za sjevernu Dalmaciju, od kojih bi jedan trebao da se aktivizira na samom Primorju među čisto hrvatskim stanovništvom. U tom smislu ćemo raditi.

Sto se tiče sadašnjeg položaja najozbiljnije poteškoće počeo nam je davati drug Rade Bulat. Već po drugi put se dešava da već tri dana s nama nema nikakve veze, uprkos toga što prima od nas izvještaje i što je jako malo udaljen od nas. U posljednje vrijeme počeo je pismeno diskutovati sa naredbama Kombinovanog odreda. Jučer je samovoljno i protiv naređenja napustio teren Krupe, Golubića i Dubokog Dola i otišao u nepoznatom smjeru tako da lično moram za njim lutati i sakupljati pojedine vodove i slati natrag u Krupu i Golubić da izvrše zadatke koje smo postavili u gornjem planu. Da nije oficir iz Glavnog štaba nad njim bi izvršio najtežu kaznu. Sve ovo neka Vam posluži kao ilustracija koliko je stvarno Dalmaciji potrebna pomoć u kadrovima. Zato nam najhitnije pošaljite druga komesara političke škole i još barem jednoga koji bi mogao uzeti komandu nad Odredom u sjevernoj Dalmaciji.

V) Još nam uvijek kuriri javljaju da su kandidati za Proleterski bataljon, njih 72 na broju, na »putu«. Žalim što nisam ih mogao pridružiti Proleterskom bataljonu i da prođu zajedničko vrijeme odmora u Korenici. Ovako čim dođu uputiću ih smjerom Glogovo—Bruvno—Ondić—Korenica.

VI) Još uvijek nemam nikakve veze sa drugom komandantom IV operativne zone.⁶ Kao što sam vam u posljednjem izvještaju pisao mislim da su prilike u srednjoj i južnoj Dalmaciji vrlo loše. Cim se ovdje malo staloži Stab Odreda ja ću otići dolje.

VII) Nejasno mi je pitanje da li će doći u našu zonu išta od partizanskih snaga na sektoru Glamoč—Grahovo ili samo teritorij. Do sada su Bosanci imali na tom sektoru svoje čete a ljude iz tog kraja su mobilizirali. I zato bi se trebalo naći na licu mjesta.

VIII) Poslaćemo vam dva kandidata u oficirski kurs za komandante bataljona.

IX) Pitanje mobilizacije radnika, hvatanja veza sa engleskom misijom i pozivanjem liječnika javićemo Okruž. Komitetu i PK u Split.

X) Za redovne izvještaje iz čitave Dalmacije ja nemam informacija, a zašto drug komandant ne šalje ja ne znam.

⁵ Dana 28. svibnja rasformiran Je Kombinovani odred, a bataljoni Proleterski, »Marko Orešković« i Udarni lički bataljon krenuli su za I^uku.

⁶ Vicko Krstulović

XI) Već pred 15 dana javio sam da se pošalje materijal radio stanice i radio amater u G.S.H.

Preko Vas vraćamo pismo koje je došlo drugu Perici Kleutu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

29. maja 1942.

**Operativni oficir
Milić¹**

P.S.

Saznajem u posljednji čas da su se javili onih 27 drugova iz Proleterskog bataljona, koji su u borbi kod Golubića prešli u Dinaru. Čim stignu uputićemo ih u Korenicu. Možda će nam uspjeti da ih pošaljemo zajedno sa novim kandidatima za taj bataljon. Komandir II čete⁸ Prol. bat. koji je s njima išao lakše je ranjen u nogu, a drugi je ranjen teže.

BROJ 91

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG OFICIRA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
OD 30. SVIBNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA
HRVATSKE O DOLASKU NOVIH BORACA IZ PRIMORJA¹**

OPERATIVNI OFICIR
IV OPERATIVNE ZONE

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

1. Danas je stiglo iz Primorja 110 drugova među kojima se nalaze onih 70 koje smo mobilizirali za Proleterski bataljon.² Sutra naveče 31. maja uputićemo ih preko pruge u smjeru Glogovo, Bruvno, Korenica. Svi su ti drugovi tek sada došli iz svojih kuća i nemaju sa sobom nikakvog partizanskog iskustva. Prema tome nebi imali ni osnovnih uslova za ulazak u bataljon. Očito je da ćete vi naći način kako ćete ih ispitati i oprobane definitivno primiti. U prilogu šaljemo vam njihov imenični popis sa osnovnim rubrikama.³

⁷ Maks Baće

⁸ Odnosi se na Jovu Zlatara, vodnika, a ne komandira.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 59/2, k. 1490A.

² Vidi dok. br. 57.

³ Ovaj imenični popis Redakcija nije pronašla.

2. Jučer smo vam javili da je naša prva četa bataljona »B.B.«⁴ 26. maja u zasjedi na cesti Ervenik—Zegar ubila između ostalih dva viša fašistička funkcionera.⁵ Tek danas indirektnim putem preko radio Rima i talijanskih novina saznajemo da smo likvidirali prefekta Zadarske prefektore Vezio Orazija. Ujedno saznajemo da je bilo tri poginula oficira, 7 vojnika i nekoliko izgorjelih, jedan oficir da je uspio pobjeći.

3. Javio nam je drug komandant zone,⁶ da su 21 drug iz Proleter-skog bataljona 18. maja u borbi kod Golubića prešli u Dinaru i da su upućeni u Liku preko Bosne. Nadam se da će V krajiški odred znati upu-titi ih u pravom smjeru.

4. Dobili smo pismo druga komandanta Jovića⁷ gdje kaže da 13. maja nije mogao ući u borbu kod Golubića, gdje najhitnije poziva mene i delegate G.Š.H. i CK na partizansko i part.⁸ savjetovanje u Dinaru. Kaže da su na licu mjesta prisutni svi delegati iz srednje i južne Dal-macije, čitav PK, i da samo nas čekaju. Radi operacija Kombinovanog odreda na ovom terenu ni ja ni nitko odavde nije mogao da otiđe na to savjetovanje. Osim toga ja sam im pisao da mislim da se mora odgoditi. Sada idemo odmah dolje, ako ih još nađem na okupu bar nešto da še uradi.⁹ Šaljemo Vam 6 komada filmova i molimo Vas da ova 4 komada uputite Štabu Ličke grupe.

5. Ovdje smo pojačali štabove dvaju bataljona¹⁰ kao i sam štab od-reda¹¹ kojemu će kako sam Vam javio, za izvjesno kratko vrijeme ostati na čelu drug Rade Bulat.

Šaljemo Vam prepis naredbe broj 4.¹²

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

MiZić¹³

⁴ »Bude Borjan«

⁵ Vidi dok. br. 90 i 324.

⁶ i ⁷ Vicko Krstulović

⁸ Partijsko

⁹ Savjetovanje Je održano od 4.-6. lipnja. Vidi dok. br. 106.

¹⁰ »Bude Borjan« i »Branko Vladušić«

¹¹ Sjevemodalmatinski NOP odred

¹² Vidi dok. br. 94.

¹³ Maks Baht

IZVJEŠTAJ KOMANDE DINARSKE PARTIZANSKE CETE
OD 31. SVIBNJA 1942. STABU DINARSKO-DALMATINSKOG NOP
ODREDA O BORBAMA I IZVEDENIM AKCIJAMA U DRUGOJ
POLOVICI SVIBNJA¹

Drugarskom

Štabu Dinarsko-primorskog Narodnooslobodilačkog Part. Odreda²

Dragi drugovi!

U vezi a i povodom vašeg traženja, te po prikupljenim podacima, od strane vodova ove čete, dostavljamo vam naš izvještaj, koji želimo da nam u budućem vašem dopisu potvrdite.

Do dana 17 ovog mjeseca dostavili smo vam izvještaj, a koji do danas neznamo jeste li ga primili, pak bi zelili da nam ujedno i taj primitak potvrdite.

Dana 18. V. tek. god. kako smo vam javili, da ćemo izvršiti streljanje zarobljenih Talijana, to smo po zaključku ove Komande i po naređenju O.K. navedenog dana učinili.³

Makinacijom jednog aktivnog Skojevca upao nam je u ruke špijun Sekula Zidić, iz Graca. Potvrđeno je da je ovaj izrod radio protiv našeg odreda pak smo zaključili da ga se strelja. Streljanje je izvršeno istog dana.

U zadnjem našem izvještaju, tražili smo od vas upute u pogledu ovakovih slučajeva, pak ih do danas nijesmo dobili. Mi smo postupili kako smo mislili da je najbolje u interesu našem i našeg naroda.

Od dana 18—20. V. pripremali smo teren da se izvrše akcije koje smo u vidu imali. *

20. V. t.g. izvršena je akcija, po želji stanovnika sela Basta. Uzeli smo u razmatranje stvar i želje sela pak smo stvorili zaključak da bi faktično bilo potrebno. Tog narodnog izroda smo na mjestu streljali. Ovo je izvršio naš III. vod.

Istog dana u 12 sati u noći operisao je dio I. i II. voda naše čete na samostan franjevaca u Zaostrogu. Samostan je bio zatvoren, pak smo bili primorani razbiti vrata. Na naše traženje i silom smo nastojali da doznamo i pronađemo oružje, zlato i pare ali franjevci nijesu htjeli ni riječi da reknu i ako smo ih oružjem u ruci na to silili. Nismo bili sigurni da se oružje kod njih nalazi. Samostan posjeduje velike podzemne prostorije, pak uslijed kratkoće vremena, nije nam bilo moguće te prostorije potpuno

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/5, k. 1603.

² Odnosi se na štab Četvrtе operative zone.

³ Vjerojatno se odnosi na zarobljene talijanske vojnike 4. svibnja 1942. godine. Vidi dok. br. 65.

pretražiti, jer se približavao dan. Po danu se nijesmo smili mnogo zadržavati. Pošto se franjevci nijesu opirali, to nijesmo ni jednoga likvidirali.

Od dana 20—23. V. pripremali smo teren za izvršenje akcije jačeg obima na Vrgorac, pak smo u tu svrhu poslali ljude za ispitivanje terena.

U isto vrijeme dobili smo izvještaj od pozitivnih izvora, da je u Vrgorac stigao Francetić⁴ sa nekoliko ustaša i održao kraći sastanak sa komandirom žandarmerijske stanice, talijanskim oficire, sa špijunom Dedom i tabornikom Lopinom.

Dana 23. V. u 2 sata poslije podne primili smo vijesti da je došla Crna Bojna na čelu sa Francetićem u luku Ploče. Uslijed ovih vijesti morali smo naš plan za Vrgorac za sada privremeno obustaviti.

Uzeli smo obrambeni stav, u namjeri da dočekamo neprijatelja, raspodjelili naše snage i postavili zasjede na prelazima, prema vijestima koje smo dobili o kretanju neprijatelja.

Neprijateljske snage su se kretale sa četiri pravca.

Prvi pravac kretanja neprijatelja bio je sa brda Rilića u formaciji oko 200 ljudi, dok su naše zasjede bile u sastavu od 10 ljudi.

Drugi pravac kretanja neprijatelja dolazio je od Velikog Prologa preko Pasičine u formaciji do 600 vojnika, crnih košulja. Naše zasjede u tom pravcu su brojile 16 ljudi. Ovoj formaciji neprijatelja priključila se i kolona koja je imala da pređe preko Rilića. S tog razloga naše zasjede na Riliću nijesu došle u sukob sa neprijateljem, jer je neprijatelj promijenio svoj pravac.

Ova druga formacija neprijatelja kako smo naglasili bila je u jačini od 600 ljudi više 200. Naše zasjede na ovom sektoru kod Pasičine su bile primorane da se povuku, s razloga što je neprijatelj brojčano bio mnogo jači.

U mjestu Pasičini je izvršena koncentracija neprijateljskih snaga. Sa tog sektora neprijatelj je svoje snage oprezno uputio u dva pravca. Prva formacija je kretala prema Bačini koja je brojila 600 crnih košulja. Druga kolona neprijateljske vojske koja se kretala put našeg logora — pravac gračke stijene i kolona koja se kretala prema Bačini, opkolila je naš 1. vod. Na teritoriji zaposjednutog odnosno opkoljenog od neprijatelja, nalazio se i logor II. voda, čije su snage bili prebačene.

Dio I. voda opkoljen od mnogo nadmoćnijeg neprijatelja nije mogao da stupi u borbu. Neprijateljska vojska nikako nije otvarala vatru na nas i naši nisu otvarali vatru na njih. Za tri dana bila je prekinuta veza između komande I. voda. Poslije tri dana uspostavili smo vezu sa I. vodom.

Treći pravac kretanja neprijatelja bio je od Gradca neposrednim putem prema našem logoru. Neprijatelj je neprimjetno prošao između logora i naših straža.

Tom prigodom smo uputili pojačanje straži od 4 čovjeka. Dva su bila sa oružjem a dva bez oružja, za održanje veze. Na putu k našoj straži u

⁴ Odnosi se na Francetićevu crnu legiju. Vidi dok. br. 499, 501 i 504.

razmaku oko 600 metara, osam žandara je opazilo ovo naše pojačanje, i sakrili se po škripovima. Dvojica od žandara su skinuli kape i stali ih zvati: Drugovi, drugovi, dodite amo. Naši su se na taj poziv odazvali misleći da bi to mogli biti drugovi iz I. voda. Kad su došli blizu žandara, ovi su im stali naređivati, da polože oružje. Naši zaprepašteni na taj trik neprijatelja, izgubivši prisutnost duha, žandari su ih zarobili i odveli u Gradac. Zarobljena su samo dva dok su se dva povratila u komandu.

Ljudstvo u suglasnosti sa Komandom čete uspjelo je da evakuiše svu spremu koja je bila u logoru i sa ostacima II. voda, tj. sa 5 vojnika naoružanih sa 5 vojničkih pušaka i sa 2 vojnika naoružana sa 2 civilne puške napravi zasjede u namjeri da dočeka neprijatelja koji se kretao sa jačinom od 80—100 vojnika.

Kad smo se postavili u zasjede, da dočekamo prvu kolonu koja je bila udaljena od nas 300 metara a u isto vrijeme opazili smo drugu kolonu, koja se kretala u istom pravcu, bila je jača i udaljena 600 metara od naših zasjeda. S obzirom na jačinu neprijateljskih snaga, bili smo primorani da se povučemo sa tih položaja. Cijela koncentracija neprijateljske vojske, koja se je nalazila u Gradcu, Bacini i Rogotinu iznosila je 5.000 vojnika. Ova vojska nije pravila do sada nikakvih represalija protiv partizana ni prema stanovništvu. Za vrijeme njihovog boravka, napravili su cestu, koju smo mi srušili kako bi mogla njihova motorizacija prolaziti.

Dana 29. V. u večer, otputovale su snage neprijatelja u pravcu Metkovića i Mostara, osim 600 crnih košulja koje se nalaze u Rogotinu.

Dana 24. V. t.g. naši vodovi III i IV. izvršili su napad na brod »Mira« koji može da nosi od 8 do 10 vagona. Brod je bio natovaren hranom i poštanskim paketima. Uspjeli smo da sve pohranimo.⁵

Prigodom ovog napada zaplijenjeno je ukupno: i bačva od 6 stolitara puna pšenice, 1 vagon krumpira, 4.045 poštanska paketa, u kojima ima najviše pasulja, kukuruza, pšenice i brašna. Zaplijenjeno je u novcu 40.000 lira Italijanski i 14.000 kuna.

Jedan dio krumpira se podijelio narodu koji je pomogao pri prenosu materijala. Prigodom pripremanja akcije na brod, zaplijenjena je jedna krava i jedan vol, što je bilo otpremljeno od samostana Zivogošće u samostan u Makarsku.

26. V. Izvršen je napad istih vodova na žandarmerijsku kasarnu u Kozici.⁶ Nakon kratke pucnjave sa žandarima ubijen je komandir stanice narednik Jozo Mandarić od kojega je dignut pištolj, opasač i nož. Napad je ujedno izvršen na finansijsku kasarnu u kojoj se nije našlo ni pušaka ni municije. Poštanski ured je potpuno uništen, a u njemu se je našlo 30 kuna. Kod seljaka u selima Vlaka i Dragljanima nađene su 4 vojničke puške i jedna lovačka.

Prema dobivenim uputstvima za proslavu 1. maja postavili smo zastave na najvišim vrhuncima i uz veliku bakljadu u noći ostavili zastave da viju.

⁵ Vidi dok. br. 502.
• Vidi dok. br. 504.

Zastave su stale od 1. maja do 23. maja, sve dok nisu fašističke horde u jakim formacijama uspjele skinuti te zastave.

Brojno stanje 1. Cete Južnodalmatinskog Partizanskog Odreda ljudstva i municije.

Partizana 312, pušaka 184 sa 4 mitraljeza, 3 sposobna za dejstvo i jedan za popravak, sve se to nalazi sada u četi. Posjedujemo 130 komada bombi.

Rad partije je organiziran na način kako smo Vam izjavili u zadnjem našem izvještaju od dana 16. V.⁷

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
u zamj. Jozo⁸

Komandir :
Serđo^a

31. maja t.g.

BROJ 93

**NAREDBA BR. 2 KOMANDANTA NOP ODREDA ZA SJEVERNU
DALMACIJU OD 31. SVIBNJA 1942. O DODJELJIVANJU
NAZIVA BATALJONIMA, NAIMENOVANJU VOJNIH RUKOVODILACA
I ZADACIMA JEDINICA¹**

STAB NAR. OSL. ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
Datum 31. maja 1942.

N A R E D B A B R . 2
**Komandanta Narodno oslobodilačkog partizanskog odreda
za sjevernu Dalmaciju od 31 maja 1942**

1. Nadopunom naredbe br. 3² operativnog oficira IV operativne zone Naredbom br. 4 određujemo da [se] I bataljon N.O.P. odreda za sjevernu Dalmaciju nazove bataljon »Bude Borjan«, a drugi bataljon »Branko Vlačić«.

⁷ Redakcija ne raspolaže ovim dokumentom.

⁸ Jozo Tomašević, zamjenik komesara

* Bogdan Viskić

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg br. 37/2, k. 103.

² Vidi dok. br. 85.

2. Privremeni štab Odreda proširuje se imenovanjem sljedećih drugova: Milana Lacmanovića za intendantskog oficira, Stanka Tišmu³ oficira za vezu i Oficira pri Štabu odreda drugom Nikolom Čaćom/*

3. U Štab bataljona »Bude Borjan« imenuje se za obavještajnog oficira drug Nikolić Miloš,⁵ za intendanta Ignjatije Macura, a oficira za vezu druga Vejnović Peru.

4. U Štab bataljona »Branko Vladušić« imenuje se za obavještajnog oficira drug Gojko Pupovac,⁶ a drug Egić Obrad imenuje se za oficira pri Štabu bataljona.

5. Štabovi bataljona treba da se čim prije osamostale i da počnu funkcionisati svaki zasebno na svom terenu. Štabovi bataljona moraju imati pisara, stalne kurire za Štab odreda, kao i kurire četa.

Z a d a c i

6. Pred Štab bataljona »Bude Borjan« postavljaju se sljedeći zadaci:

a) da obezbeđuje i vrši stalnu kontrolu terena očišćenog od četnika počam od pruge, pa linijom Mokro Polje. Obrovac—Gračac, sjeverno od Zrmanje do pruge i onemogućava ponovni povratak i organizovanje četnika na tom dijelu. Osim toga izvršiće rekviziciju hrane i stoke u selima na tom području uključivši tu i »Pakleni Dolac« najkasnije u roku od dva dana poslije primitka ove Naredbe. Treba rekvirirati stoku i hranu od četničkih bandita, te seljaka koji su odbjegli od svojih kuća, a pomagali su četnike i ustaške bandite. Treba nastojati da se u tim selima okupi sav pošten elemenat i da se po mogućnosti nađe bar nekoliko dobrovoljaca za pratizanske odrede;

b) Bataljon treba da glavno težište svojih akcija prenese u Bukovicu, Ravne Kotare i Primorje u cilju napada na italijanske okupatore, razoružanja karabinjerskih stanica i posada, uništenja transportnih sredstava, rušiti mostove, prekopavati ceste i prekidati telegrafske veze. Ove akcije diverznog karaktera treba stalno vršiti, a za njih mobilizirati seljake naoružane. Jedan od glavnih zadataka kako političkih tako i vojničkih jeste prenijeti borbu na čisto hrvatski teren što bliže moru;

c) da se uspostave što uže veze sa Kninom i Drnišem, da bi se iz tih krajeva organizirale mase za borbu.

d) da se najhitnije pride definitivnom uređenju i organizovanju četa.

7. Pred Štab bataljona »Branko Vladušić« postavljaju se sljedeći zadaci: a) da se III četa u Plavnu, koja se nalazi u raspadu reorganizuje i pojača dobrovoljcima iz Pribudića i Priljeva, koji se sada nalaze u II

³ Ubijen iz zasjede, prosinca 1942. godine, kod sela Dobropoljci, od antikomunističke milicije, kao sekretar Kotarskog komiteta KPH Kistanje. Tu je ubijen i organizacioni sekretar komiteta Nikica Popović.

* Poginuo je za vrijeme Pete neprijateljske ofenzive 1943. god., u borbama koje je vodila Druga dalmatinska brigada.

⁵ Prešao četnicima u srpnju 1942. god. u selu Ivoševcima, a zatim otišao u Kistanje, gdje je, kao talijanski špijun, surađivao sa antikomunističkom milicijom. Kasnije je uhvaćen od partizana Sjevemodalmatinskog NOP odreda i 12. rujna 1942. g. u Erveniku, osuđen od vojnog suda na smrt i strijeljan.

⁶ Poginuo krajem 1942. godine kod sela Koljana, u borbi protiv domobrana.

četi, i ostalih sela Tromede. Ceti se mora pružiti puna ekonomska i politička pomoć, jer se ona nalazi na terenu gdje je djelatnost i organizovanost četničkih bandi dosta jaka;

b) da se najmanje dva puta svake sedmice ruši pruga između Zagrovića i Otrića;

c) da se pride čišćenju čitave Tromede od četničkih bandi počevši od sela Rastičeva držeći se principa da svakog onog, tko se bori sa italijanskim okupatorima protiv nas likvidiramo ;

d) po mogućnosti svim snagama bataljona pojaviće se još jednom u Plavnu i održati zbor;

e) izvršiti zasjedu na cesti Knin—Strmica.

8. Praksa čestih izmjena komandira, komesara, vodnika i političkih delegata treba da se prekine. Štabovi bataljona mogu postavljati vodnike, političke delegate, a za komandire i komesare četa dostavljati svoje prijedloge Štabu Odreda.

9. Učvrstiti stare i formirati nove odbore Nar. osi. fronta pazeći da u njih uđu najpošteniji i najodaniji seljaci našoj borbi.⁷

BROJ 94

**NAREDBA BR. 4 ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE KONCEM
SVIBNJA 1942. O DODJELJIVANJU NAZIVA BATALJONIMA
SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA I ODREĐIVANJU
BORBENIH ZADATAKA¹**

OPERATIVNI OFICIR
IV OPERATIVNE ZONE

N A R E D B A B R . 4
Operativnog oficira IV operativne zone

1. Kao nadopunu naredbe br. 3² određujemo, da se I Bataljon N.O.P. Odreda za sjevernu Dalmaciju nazove Bataljon »Bude Borjan«, a drugi Bataljon »Branko Vladušić«.

2. Osim imenovanih članova u privremeni Stab Odreda imenuju se slijedeći drugovi: Milan Lacmanović kao intendantski oficir, Stanko Tišma oficir za vezu, drug Nikola Čaće imenuje se oficirom pri Štabu Odreda.

⁷ Kraj dokumenta nije sačuvan.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 30-1, k. 1491.

² Vidi dok. br. 85.

3. U Štab Bataljona »B.B.« imenuje se kao intendant drug Ignjacije Macura, kao obavještajni oficir drug Nikolić Miloš, kao oficir za vezu drug Vejnović Pero.

4. U Štab Bataljona »Branko Vladušić« imenuje se kao obavještajni oficir drug Gojko Pupovac, Drug Egnić Obrad imenuje se za oficira pri Štabu Bataljona.

5. Štabovi Bataljona kao i Štab Odreda treba da se čim prije osamostale i da počnu funkcionirati svaki zasebno na svom terenu sa svojim zadacima. U to ime sva tri Štaba će se pobrinuti, da nađe čim prije pisara i svo ostalo pomoćno osoblje i da pri sebi ima stalno kurire Bataljona, odnosno četa.

6. Štab Odreda će se pobrinuti, da se na terenu Bataljona »B.B.« izvrše slijedeći zadaci:

a) da se kroz nekoliko dana vrši stalna kontrola nad terenom između Koma i ceste Obrovac—Gračac sjeverno od Zrmanje do pruge u smislu onemogućavanja organizovanog povratka rastjeranih četničkih bandi, rekvizicije čišćenja ustaškog Dolca i pronalaska barem minimalnog broja dobrovoljaca za partizanske redove.

b) da se sa većim djelom ovog Bataljona u najskorije vrijeme pređe na teren sjeverne Dalmacije, Bukovicu, Ravne Kotare i Primorje u cilju napada na okupatorske snage, karabinjerske stanice, uništenje transportnih sredstava, političkog djelovanja u selima i pridobivanja novih dobrovoljaca. Upozoruje se, da je jedan od glavnih zadataka prenjeti borbu na čisto "hrvatski teren što bliže moru.

c) da se uspostave što uže veze sa Kninom i Drnišom, da bi se iz tih krajeva mobilizirale mase u borbi i aktivno učestvovali u našim redovima.

d) da se najhitnije pređe definitivnom uređenju i organiziranju četa Bataljona.

7. Štab Odreda pobrinuće se, da se na terenu drugog Bataljona izvrše slijedeći zadaci:

a) da se formira III četa na taj način što će se u nju poslati dobrovoljci iz Pribudića i Prljeva i svih ostalih sela Tromede. Formiranje, ekonomsko, organizirano i političko pomaganje te čete jest jedan od najglavnijih zadataka II Bataljona.

b) da se najmanje dva puta svake sedmice ruši pruga između Zagrovića i Otrića.

c) da se prije čišćenju čitave tromede od četničkih bandi, počevši od sela Rastičeva, držeći se principa da treba likvidirati sve one koji su primili u ruke puške od Italijana.

d) po mogućnosti svim snagama Bataljona pojaviti se još jednom u Plavnu i održati zbor.

e) izvršiti zasjedu na cesti Knin—Strmica.

f) pojačati stare i formirati nove N.O.O.

8. Štab Odreda će se pobrinuti, da se kroz najkraće vrijeme uspostavi veza sa Štabom IV operativne Zone. To treba pokušati dvostrukim putem, a) preko III čete II Bataljona koja će uspostaviti vezu sama di-

rektno ili V Krajiškog odreda i b) preko naših simpatizera u Mokrom Polju, Zagroviću, Golubiću do Dinarskog voda.

9. U najskorije vrijeme Štab Odreda poslaće štabu IV operativne Zone i Glavnom Štabu Hrvatske Operativni, informativni i komesarski izvještaj kao i brojno stanje i naoružanje.

10. Štab Odreda će se pobrinuti, da se u najskorije vrijeme organizuje tehnički aparat i formira redakcija kao Propagandna sekcija pri komesarijatu Štaba Odreda, koja će odmah pristupiti izdavanju »Partizanske Borbe«, lista N.O.P. Odreda za Sjevernu Dalmaciju. List će izlaziti svakih osam dana, a prvi broj će izaći najkasnije do 10. 6. o. g.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Op. ofi.
Milić³

BROJ 95

**PROGLAS MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT KRAJEM SVIBNJA 1942.
U POVODU STRIJELJANJA 33 KOMUNISTA I RODOLJUBA
IZ SPLITA¹**

**P r e p i s
P R E V O D**

Splitski patrioti!

Fašistička krvoločna zvjer se razbjjesnila, svjesna svog brzog kraja

Putem slave kojim su prošle tisuće, prije neki dan u smrt su otišla još 33 patriota-borca, ponosnog držanja, s neizmjernom mržnjom u srcu prema okupatoru, koji je uzeo našu najdražu i najsvetiju nacionalnu slobodu.

Prije deset dana, pred Vojnim sudom u Šibeniku osuđeni su na smrt:² Ružić Jozo, Dumanić Paško, Sirišćević Josip, Dumanić Božo, Zegarac Duje, Sirišćević Vicko, Brajević Ignacije, Kovačić Ivo, Žitko Nikola, Puljas Božo, Kazimir Dušan, Polić Stefan, Jelaska Milivoj, Poljičak Ante, Sirišćević Petar, Vušković Karlo, Katunarić Života, Dumanić Jozo, Trebotić Nikola, Radica Ante (otac), Purišić Nikola, Borozan Fjodor i

³ Maks Baće

¹ Original nije sačuvan. Jedan primjerak pao u ruke neprijatelju i preveden na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 49/4a, k. 2.

² Vidi dok. br. 107, 109, 120, 299, 301, 314, 316, 318 i 327.

Matošić Vojko; na 25 god. zatvora Piplović Davorka, na 24 god. Najev Ivo; na 23 god. Turšić Ivan, Mucalo Toma; na 18 god. Culić Ljubo, Petrić Zorka, Bonačić Lenko; na 16 god. Bošnjak Jakov; na 15 god. Radica Ante (sin); na 12 god. Aljinović Branko, Ivanišević Ante, Kapetanović Mate, Matošić Ratomir, Kuzmić Ante, Kragić Ante, Bubalo Andrija, Jelaska Ivan, Jukić Ljubo, Čurković Luka, Balvan Petar, Reić Paško; na 4 god. Grbić Tonka i Miletić Ana. Skoro svi optuženi su Splićani, među strijeljanima se nalazi nezaboravni drug Končar-Brko Rade, član Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske. Osim ovih

10. svibnja u Šibeniku su osuđeni na smrt: Krešević Stanko, Krešević Lazar, Mandić Milan, Matijević Miloš, Tomašević Obrad, Setunica Stevan, Mijalica Đuro, Mandić Jovan i Mijalica Stevan; na robiju: Mandić Stevan, Mandić Milan i Tomašević Lazo — ovi osuđenici su srpski patrioti iz Bukovice.³ Trideset i tri srpsko-hrvatska patriota dalo je svoj život za opću stvar, za slobodu srpsko-hrvatskog naroda. Njihova smrt je zalag za jedinstvo srpsko-hrvatskog naroda, ujedinjenog u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i njegovog ustaškog i četničkog' sluge. Oni su svojom krvlju doprinijeli jačanju jedinstva narodnooslobodilačkog fronta. Fronta svih patriota bez razlike, u njihovom nacionalnom i teritorijalnom oslobodjenju. Odbijajući s prezirom molbu za pomilovanje, strijeljani borci, pokazali su ovom prilikom svojim herojskim držanjem da su jači od smrti, da su nepobjedivi. Oni su otišli u smrt kličući narodno-oslobodilačkoj borbi i Komunističkoj partiji, pjevajući patriotske pjesme i internacionalu. Oni su se do posljednjeg trenutka borili protiv neprijatelja, svjesno se žrtvujući do posljednjeg daha. Oni su svojom herojskom smrću pokazali da naš narod, koji je dao takve i slične heroje, nikada neće biti pobjeđen i nikada neće biti porobljen. Oni su svojom herojskom smrću pokazali da su do posljednjeg daha mislili na svoj porobljeni narod, na svoju Komunističku partiju koja ih je vaspitala, koja visoko drži zastavu za našu nacionalnu slobodu i srećnu budućnost. Njihova prolivena krv vapi za osvetom. Prvi udarac osвете je već zadat; fašistička zvjer Orazio — prefekt provincije Zadar — ubijen je sa svojom pratnjom, od strane naših osvetoljubivih partizana. Iz tog razloga krvoločne fašističke zvjeri drhte, jer znaju da neće moći lako da podnesu teret našeg prava.

Patrioti! Jačajmo našu oslobodilačku borbu, stupajmo u redove Narodnooslobodilačkog fronta i podimo hrabro naprijed ka pobjedi!

Slava borcima palim za slobodu svog podjarmljenog naroda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Mjesni komitet KPH Split

³ Vidi dok. br. 311.

BROJ 96

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
1. LIPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O AKCIJAMA BATALJONA »BUDE BORJAN« I »BRANKO
VLADUŠIĆ«¹**

STAB NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
Br.....1
Datum 1. juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

Od početka formiranja bataljona »Bude Borjan« tj. od 7. prošlog mjeseca, bataljon je izvršio slijedeće akcije

Po naređenju Štaba Kombinovanih odreda u zajednici sa bataljonom »Marko Orešković« izvršio je na 17. maja hapšenje četničkih bandita u Zrmanji njih 14 od kojih je 8 strijeljano.

U noći između 19. i 20. bataljon »Bude Borjan« zajedno sa bataljonom »Marko Orešković« ušao je u ustaško selo Dolac s namjerom, da pohvatamo ustaške bandite i razoružamo, te rekviriramo imovinu ustaša. Razoružanje nije uspjelo, jer su gotovo svi muškarci odbjegli iz sela.²

1) Istog dana bataljon »Bude Borjan« imao je borbu sa Talijanima koji su došli iz Ervenika i bili zaposjeli kotu 391, brežuljke i ograde ispod samih naših položaja, koji su se nalazili na kotama 378 i 494. U borbi je zarobljeno 50 italijanskih vojnika i 2 oficira.³

Prema podacima naknadno dobivenim u toj borbi izbačeno je iz stroja oko 170 Italijana. Na našoj su strani bila 3 mrtva i 2 ranjena. Zaplijenjena su 4 teška mitraljeza »Fiat«, 2 laka bacača mina, 6 puško-mitraljeza, 55 pušaka, 40 gasmaski, 12 pištolja i dosta municije. Od ovog zaplijenjenog oružja za bataljon »Bude Borjan« zadržana su 2 teška mitraljeza, jedan bacač mina, svi puškomitraljezi i puške. Jedan teški mitraljez naređenjem Štaba Kombinovanog odreda dat je bataljonu »Marko Orešković« i jedan bacač mina, dok je jedan teški mitraljez upućen sa dalmatinskim kandidatima za Proleterski bataljon dne 30. prošlog mjeseca, 3600 metaka dato je bataljonima Proleterskom, Udar-
nom i »Marko Orešković«.

23. 5. bataljon »Bude Borjan« sa ostalim bataljonima krenuo je na Krupu i Golubiće.⁴ U borbi sa četnicima u Krupi poginuo je prilikom

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 1494

² Vidi dok. br. 73 i 84.

³ Vidi dok. br. 149 i 317.

⁴ Vidi dok. br. 84.

zaposjedanja kote partizan — Ličanin — Dušan Ljubojević, koji je došao sa drugom Radom Bulatom iz Like. U Krupi, Dubokom Dolu gdje je bataljon vršio rekviziciju imovine četničkih bandita i seljaka koji su odbjegli od kuća, zadržao se do 28. prošlog mjeseca, 29/5 stigao u Rujište. 31/5 isti je bataljon ponovno ušao u ustaško selo Dolac, koje su seljaci potpuno napustili ne ostavivši u selu ništa. 26/5 I četa bataljona »Bude Borjan« iz zasjede na cesti Ervenik—Zegar uništila je sedam fašista, 3 oficira, prefekta zadarske provincije,⁵ i jedan kamion i jedan luksuzni automobil. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez i 2 puške, dok je jedan teški mitraljez izgorio.

Bataljon »Branko Vladušić« kroz sve to vrijeme vrši prekopavanje ceste u Zrmanjskom klancu i kod mosta Kravja Draga na rijeci Zrmanji. Na cesti Knin—Otrić sasjekao je telefonskih stupova na dužini od 15 km i svu žicu spremio. Most Kravja Draga srušili su partizani Ličke tehničke čete uz osiguranje partizana bataljona »Branko Vladušić«. Osim ovih akcija partizani toga bataljona imali su nekoliko sukoba sa Italijanima kod željezničke stanice Pribudić. U tim sukobima mi smo imali jednog lakše ranjenog od bombe bacača mina. Gubici neprijatelja nisu poznati pobliže, ali se pozitivno zna da su imali tri mrtva.

Operativni zadaci bataljonima dati su u Naredbi br. 2.^G

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
Marko Jurlin¹

Komandant
Bulat Rade

⁵ Vezio Orazi, Vidi dok. br. 90, 91 i 324.

⁶ Vidi dok. br. 93.

⁷ Ante Jurlin

BROJ 97

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
1. LIPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O USPJEŠNIM DEJSTVIMA KOMBINOVANOG ODREDA NA TROMEDI
I POBOLJŠANIM UVJETIMA ZA MOBILIZACIJU¹

STAB NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
Br. 1

Datum 1. juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Obavještajni izvještaj

Dolaskom Kombinovanog Odreda na Tromedu jeste politička prekretnica u tom dijelu. Operacije protiv četnika i Italijana počinile su značajne promjene na narod ovog kraja, čije simpatije za Nar. Oslobodilačku borbu i mobilizaciju za nju svakodnevno rastu. Četnici su prilično razbijeni počam od Otrića, pa do Knina, koji je njihovo sada glavno uporište. Iako pohodom na Krupu i Golubiće nismo pohvatali četnike, ipak smo ih uspjeli razbiti, tako da je danas i taj kraj pristupačan partizanima. Hapšenjem četnika u Zrmanji još je više pojačala razdor i neslogu među četnicima Zrmanjske doline. Prilažemo Vam presudu vojnog suda nad četnicima iz Zrmanje. Ovih dana govori se, da su Italijani razoružali četnike na Otriću, a po vijestima od jučer tri odbjegla četnika razgovarali su sa nekim partizanima i rekli da će ih uskoro oko 20 preći na stranu partizana.

Našim akcijama na Italijane kod Benderà, Ervenika, Žegara i čišćenjem Tromede od četnika prisilili smo italijanske okupatore da koncentriraju svoje snage linijom Knin—Obrovac, slabeći garnizone u Primorju. Italijani zajedno sa četnicima počeli su i u Bukovici paliti kuće, pljačkati i hapsiti narod.

Šaljemo Vam letak četnika iz Gračaca. Ne raspolažemo sa dovoljno podataka radi odsutnosti obavještajnog oficira ovog Odreda.

Smrt fašizmu — Sloboda *narodu*!

Politikom
*Marko Jurlin*²

Komandant
Bulat Rade

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11-8, k. 1103A.
² Ante Jurlin

BROJ 98

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠTABA NOP ODREDA ZA
SJEVERNOM DALMACIJU OD 1. LIPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE
ZONE NOP ODREDA HRVATSKE O POLITIČKOM STANJU
U BUKOVICI¹

STAB NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
ZA SJEVERNOM DALMACIJU

Br. 1/42.
Datum 1. juna 1942.

A. Br. 38/ ...

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE
(politikomu)

Izvještaj politikoma

Opći politički položaj prije dolaska Kombinovanog Odreda na naš teren bio je dosta slab u Sjevernoj Dalmaciji izuzev jednog dijela Primorja i istočne Bukovice, gdje politički stojimo prilično. U Bukovici se je ovog proljeća radilo neloše, jer su tu skoro cijelo vrijeme bili na terenu 2—3 člana O.K.² Bukovica se jako boji paljevina kuća, ali će taj strah da iščezne kada naše čete budu tamo krstarile i tukle okupatora. Snagom i pomoći koju nam je ukazao Kombinovani Odred u krajnjem dijelu Sjeverne Dalmacije, uspjelo se je dosta, a osobito od Knina do Plavna i Tromeda, kod Krupe i Golubića i u nekim ustaškim selima više Ervenika. Tu su djelomično rasturene i uništene ustaške i četničke bande, a time se i politički dosta djelovalo. U dotičnim krajevima održan je priličan broj zborova, a u nekim selima gdje je to bilo moguće stvoreni su narodno-oslobodilački odbori. U samoj Bukovici organizirano je oko 25 narodno-oslobodilačkih odbora. Istina ti odbori nisu još onakvi kakvi bi trebali da budu, ali iz dana u dan oni postaju bolji. Naš Bataljon »Bude Borjan«³ (prije nego je formiran Odred)⁴ uz pomoć partijske organizacije Bukovice poradio je da se dostojno proslavi praznik 1 maj. Tom prilikom održani su po mnogim selima zborovi, starijih i omladine ženske i muške. Toga dana bilo je svečano i nije se radilo po selima. Umnožen je prvomajski leta C.K. Po brežuljcima bilo je oko 30 plamenova. Po većim selima ispisane su parole. Bilo je gorućih parola kao i crvenih zastava. Što se tiče političkog rada u našim bataljonima ne stoji baš najlošije, premda se može reći da sav politički rad u bataljonima još nije poprimio pravi organizacioni karakter, ima još nedostataka koji će se morati likvidirati. Po svim četama dva naša bataljona osim u III četi

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VU, arhiva NOB, reg. br. 13/3, k. 1494.

¹ Na terenu bili su sekretar Okružnog komiteta KPH za Dalmaciju Ante Jurin-Mar-ko, član OK Nikola Sekulić-Bunko i Milka Belamarić, zadužena za rad sa ženama. Vidi dok. br. 86.

³ O formiranju bataljona dok. br. 63 i 96.

⁴ Vidi dok. br. 85.

Bataljona »Branka Vladušića« oko Plavna, Pribudića i Prljeva, koja je tek u formiranju, postoje partijske jedinice. Svaka četa ima 5 do 12 partijaca. Tamo gdje su partijske jedinice postoji i S.K.O.J. Naš O.K.

S.K.O.J-a poslao je opširne direktive za rad u S.K.O.J-u i omladine po četama. Upute za ovo dobio je od C.K. S.K.O.J-a Hrvatske. Politički rad po četama vrše partijske jedinice, politikomi četa a i vodni delegati. U većini četa postoje kulturno-prosvjetni odbori kao i pjevački zborovi. Sastanci se održavaju kad god se ima za to vremena. U zadnje vrijeme nakon akcija primili smo oko jednu desetinu drugova u našu Komunističku Partiju, koji su se pokazali hrabri i odani našoj Partiji. Nastavićemo sa novim primanjem pokretu odanih i borbenih drugova, a čistiti našu Partiju od kolebljivaca. Ima mnogo nedostataka u našem političkom radu. Na primjer, neki naši drugovi partizani, članovi Partije, pokazali su se aljkavo i često puta izbjegavaju teže poslove (kao napr. nošenje raznih stvari). Tome smo sigurno i mi politički komesari prilično krivi. Poslije borbe ili napornoga marša drugovima partizanima se objašnjava suština stvari i težina naših zadataka. Radi naglog porasta broja partizana moralo se je prići reorganizaciji i stvaranju novog Bataljona, pa radi toga još nisu formirani partijski bataljonski biro (birani). Oni će biti formirani u roku od 8 dana. Pitanje ishrane bilo je do sada prilično teško rješavano. To se može pripisati nedovoljnoj inicijativi političkih komesara. Nakon rekvizicije banditskih gnijezda Krupe i Golubića za izvjesno vrijeme dobro smo osigurani sa hranom i u buduću ćemo se starati da naši partizani ne budu gladni. Zadnje vrijeme od jednolične hrane (mesa i pure) ljudi se češće tuže na bolove u stomaku. Nastojaćemo, što prije nabaviti veće količine šećera kako bi donekle naši ljudi bili opskrbljeni sa neophodno potrebnom hranom. Za 10 dana počće izlaziti naš list »Partizanska Borba« za Sjevernu Dalmaciju kako je to Stab Odreda zaključio na svome sastanku na 29 maja.⁵

Naš partizanski pokret u Sjevernoj Dalmaciji nekako se neprimodno odjednom razvio. Ja to tumačim time, da su kod nas mase bile za borbu, ah da izvjesni naši ljudi iz rukovodstva Partije nisu imali dovoljno odlučnosti, da povedu mase u borbu. To što danas mi posjedujemo može se u priličnom zahvaliti pomoći koju nam je ukazao Glavni Stab i Stab IV Operativne Zone preko druga Rade Bulata i druga Milića.⁶

Uz borbeni partizanski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
Marko Jurlin⁷

⁵ »Partizanska borba«, glasilo Sjevemodalmatinskog NOP odreda. Počeo izlaziti 20. lipnja 1942. godine u Rujištima.

⁶ Misli se na ulogu Kombinovanog odreda.

⁷ Ante Jurlin

BROJ 99

NAREĐENJE ŠTABA PRVOG BATALJONA »BUDE BORJAN-«
SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD 2. LIPNJA 1942.
KOMANDIRIMA I KOMESARIMA ČETA ZA DOVRŠENJE
FORMIRANJA ČETA¹

P r i j e v o d

STAB SJEVERNODALMATINSKOG
BATALJONA
Br. 7

2. lipnja 1942.

NAREĐENJE POLITIČKIM KOMESARIMA I KOMANDIRIMA
ČETA BATALJONA »BUDE BORJAN«

Da bi se u četama normalizirao život kako politički, tako i vojnički bez odlaganja treba poduzeti slijedeće:

1. Dovršiti formiranje četa. Čete moraju da se sastoje od tri voda, a svaki vod od dva do tri odjeljenja. Pored komandira, svaki vod treba da ima i političkog delegata. Vodovi koji nisu ovako formirani moraju odmah to izvršiti.

2. Za političku organizaciju u četama odgovorni su politički komesari. Ako dosad nije učinjeno, treba formirati partijsko odjeljenje i nakon četiri dana izabrati dva ili tri delegata, a njihovo postavljanje izvršit će nadležno lice iz bataljona.

3. Nakon formiranja četa, dostavit ćete izvještaj u vezi s brojnim stanjem naoružanja, vrstama naoružanja (da li je talijanskog ili našeg porijekla), kao i količinom municije kojom raspolazete.

4. Komandiri i komesari četa su odgovorni za redovno dostavljanje dnevnog, odnosno sedmičnog izvještaja.

5. Svaka četa mora odrediti četiri kurira, dva za komandu bataljona i dva za komandu čete.

Komandir čete u kojoj se nalazi Aćim Gnjiđić mora imenovanog uputiti u komandu bataljona.

Politički komesar :
Vladimir Peran

Komandant :
Macura Slobodan

¹ Dokumentat zaplijenio neprijatelj i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/4-7, k. 565.

BROJ 100

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG ODREDA OD
2. LIPNJA 1942. ŠTABU 5. KRAJIŠKOG ODREDA O FORMIRANJU
I NJEGOVIH ZADACIMA¹**

ŠTAB NAR. OSL. PARTI Z.
ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
Br. 8/42
Datum 2. juna 1942.

Štabu V Krajiškog Nar. Osi. Partiz. Odreda

Primili smo Vaše pismo upućeno Štabu Kombinovanog Odreda. Obavještavamo Vas, da je Štab Kombinovanih Odreda raspušten 27. prošlog mjeseca. Poslije operacije oko Bendera, Plavna i Golubića Štab Odreda sa snagama Bataljona: Proleterskog, »Marko Orešković«, Udar-nim, Ličkim i »Bude Borjan« nastavio je sa čišćenjem sela od četničkih bandita počam od Zrmanjske Doline, ustaškog Dolca, Krupe, Dubokog Dola i Golubić. Četničke bandite nismo uspjeli pohvatati, ali su raz-bijeni.

24 prošlog mjeseca od sjevero Dalmatinskog Bataljona »Bude Borjan« formiran je Odred.² Odred sa 2 bataljona. Nag drugi bataljon »Branko Vladušić« ima sektor Tromede. Njegova jedna četa formirana je od se-ljaka sela Plavna, Otona, Pribudića i dr. Pošto je to sektor od neobično velike važnosti za jačanje partizanske borbe u tom djelu, nadamo se, da će Vaš Odred ukazati svu moguću pomoć III četi našeg II bataljona koja ima svoju političku ulogu i kao glavni zadatak mobilizaciju naroda Tromede i likvidiranje četničkog uticaja u selima Tromede.

Uskoro ćemo izdati prvi broj »Partizanske borbe« koja će biti list našega Odreda.³ Slaćemo Vam izvještaje o događajima i borbi u Dalma-ciji, a nadamo se, da ćete nas i Vi izvještavati o prilikama i borbi u Bosni, što će u mnogome pomoći popularizaciju partizana u Dalmaciji.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom
*Marko Jurlin*⁴

Komandant
Bulat Rade

k. 1705.

³ Vidi dok. br. 85.

³ Vidi dok. br. 98, napomena 5.

* Ante Jurlin

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 16/1-3.

STAB NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
BR. 100
DATUM... 8. prosinac 1942....

100-3
1105

Stabu V Krajiškog Nar. Osl. Partiz. Odreda

Primili smo Vaše pismo upućene Stabu Kombinovanog Odreda. Obavještavamo Vas, da je Stab Kombinovanih Odreda raspušten 27 prošlog mjeseca. Poslije operacija oko Bendara, Plavna i Glubića Stab Odreda sa snagama Bataljona: Proleterskog, "Marko Orešković", Udarnim, -Ličkim i "Bude Borjan" nastavio je sa čišćenjem sela od četničkih bandita počev od Zrmanjske Doline, ustaškog Dolca, Krupe, Dubokog Dola i Golubić. Četničke bandite nismo uspjeli pohvatati, ali su razbijeni.

24 prošlog meseca od sjevero "almatinskog Bataljona "Bude Borjan" formiran je Odred. Odred sa 2 bataljona. Naš drugi bataljon "Branko Vladušić" ima sektor Tromede. Njegova jedna četa formirana je od seljaka sela Plavna, Otona, Pribudića, Prljeva i dr. Pošto je to sektor od neobično velike važnosti za jačanje partizanske borbe u tom djelu, nadamo se, da će Vaš Odred pokazati svu moguću pomoć III četi našeg II bataljona koja ima svoju političku ulogu i kao glavni zadatak mobilizaciju naroda Tromede i likvidiranje četničkog uticaja u selima Tromede.

Uskoro ćemo izdati prvi broj "Partizanske Borbe" koja će biti list našega Odreda. Slađemo Vam izvještaje o događajima i borbi u Dalmaciji, a nadamo se, da čete naš i Vi izveštavati o prilikama i borbi u Bosni, što će u mnogome pomoći popularizaciju partizana u Dalmaciji.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FASIZMU - SLOBODA NARODU!

Politkom

Komandant

Marko Tumbić

Bulat Rade

ШТАБ

V KRAJIŠK. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

БР. 261

ДНЕ 8. просина 1942г.

u kuz
J. Tumbić

Faksimil dokumenta br. 100

BROJ 101

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 2. LIPNJA
1942. ŠTABU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU O ODRŽAVANJU
VEZE SA SJEVERNODALMATINSKIM NOP ODREDOM I ZA
IZVRŠENJE AKCIJE U CETINI¹

ŠTAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 194/42.
2. juna 1942.

Štabu Odreda za Srednju Dalmaciju

1. Šaljemo Vam druga Baričića Vjekoslava, člana ovoga Štaba da posjeti Vaš Stab kao i Štabove Bataljona i da Vam pomogne pri rješavanju sviju pitanja koja Vam se nameću. On je bolestan, pa Vas upozoravamo da mu omogućite što bolje zdravstvene uslove.

Drug komandant Milan Dokić² otputovao je jučer u Glavni Stab na kurs komandantske škole. Radi toga kroz izvjesno vrijeme on se neće vratiti u Vaš Odred. Druga Stupina Savu ostavljamo Vama na raspoloženje.

2. Veza sa Odredom za Sjevernu Dalmaciju od ogromnog je značaja. I u slučaju da ne bude nikakvih zajedničkih operacija nastavite da podržavate stalnu međusobnu vezu, gdje će te se međusobno izvještavati o zajedničkim interesima. Vezu držite dvostrukim putem. Ako je moguće, direktno iz Uništa preko Kozjaka, a drugu preko Dinarskog logora Polače na Vrbnik i Boboduli konačno trećim putem od Dinarskog logora preko Kninskog Polja, Zagrovića, Radučića na Mokro Polje.

Cim se povrate Vaši kuriri odnosno, čim dobijete sigurne i provjerene podatke o snagama, mjestu zadržavanja i borbe najhitnije nam ih pošaljite da donesemo u tom smislu konačne odluke.

Osim toga trebali ste već prvo pismo koje ste od njih dobili u cijelosti prepisati ili ga čak u originalu poslati.

Vaše kretanje u pravcu Promine nimalo nije isključeno i ono će zavisiti baš od dobivenih podataka sa njihove strane.

3. Kroz to vrijeme najhitnije po mogućnosti još tokom ove večeri pridite akciji u Cetini.

Čudi nas da nam ništa: ne govorite o akciji na Ježević i Duvnjake. Da li Vam se postavljaju poteškoće te smatrate da ne možete svladati, ili možda nemate dovoljnih obaviještenja. Mi Vam ih momentalno ne možemo poslati, jer ih također nemamo, ali smo Vas već zadnji put upozorili na važan momenat pojave općeg kolebanja u srpskim, a naročito u hrvatskim masama.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 2-1, k. 1490.
² Ante Jonić

4. Odmah nam pošaljite izvještaj o brojnom stanju i naoružanju Dinarske Cete, a naročito njenog komandnog sastava, kao i o zadacima koje ste joj Vi konkretno dali.

5. Šaljemo Vam formulare za brojno stanje i naoružanje. Ispunite ih i pošaljite čim hitnije.

6. Intendantski izvještaj treba da iznese Vašu imovinu, Vap način dobijanja hrane i otprilike dnevni potrošak, kao i način raspodjele.

7. Bilježnice i politički materijal poslat ćemo Vam naknadno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

BROJ 102

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 3. LIPNJA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O ČIŠĆENJU KNINSKE KRAJINE OD ČETNIKA¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
NAR. OSL. PARTIZ. ODR.
HRVATSKE

Drugarskom

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PARTIZANSKIH
ODREDA HRVATSKE**

Dragi drugovi,

U vezi Vašeg dopisa Op. 26/42 od 30. IV 1942. god.² kojeg je ovaj Štab dobio 13. maja u 9 sati, odmah se pristupilo izvođenju priprema prema izloženom planu. Kako se vidi, pismo je primljeno sa velikim zakašnjenjem, a k tome još veliki dio boraca je bio razasut po raznim terenima u akcijama. Komandant ovog Štaba³ sa 20 boraca krenuo je

14. maja u 9 sati u pravcu logora Cetinske Ičete gdje se je priključilo još 30 boraca. Istovremeno je hitno zatraženo od bataljona »Starac Vujadin« da 60—70 boraca smjesta krene u pravcu logora Kninske čete. Drug komandant stigao je u logor Cetinske čete 14. maja u 13 sati i

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 102A.

² Redakcija nije pronašla taj dopis.

³ Vicko Krstulović

odatle uputio pismo operativnom oficiru ovoga Štaba drugu Milicu,⁴ u kojem ga je obavijestio o snagama s kojima raspolaže i zatražio da ga se putem kurira obavijesti o konkretnim zadacima. Odmah 15. maja u jutro krenulo se je sa 50 boraca u Kninsku četu, gdje se je stiglo 16. maja na večer u 20 sati. Borci bataljona »Starac Vujadin« koje se je na tom mjestu očekivalo nisu stigli, nego su dva puta došli do sela Uništa, bez komandanta bataljona,⁵ koji je trebao s njima biti i oba puta su se povratili natrag, tobož uslijed velike kiše i magle.

Drugovi komandant Štaba i komandir Cetinske čete Nikola Vrančić našli su se sa borcima na polažaju Pleševica 18. maja u 4,30 sati izjutra, kako je to u pismu zatraženo. To pismo je poslao drug Milić po kuriru Đuri Zelembabi i još jednom a upućeno je Kninskoj četi i u njemu je zatraženo da snage te čete budu 18. maja rano izjutra na spomenutom polažaju. Tu su oni čekali dolazak Proleterskog bataljona koji se je trebao povezati sa ovim snagama i prebaciti se. Međutim, dok su oni čekali nikakav kurir nije došao, niti je kakova veza uspostavljena. U 6.10 sati nastaje borba na brdu zvanom »Veljuv«. Videći to, komandant je dao naređenje da borci pođu u pravcu mjesta borbe. Dvojica drugova su upućeni naprijed sa zadatkom da se povežu sa borcima Proleterskog bataljona: jedan od njih je poginuo od topovske granate, a drugog su Talijani uhvatili i na licu mjesta ubili. Dok su naiše snage stigle u blizini mjesta borbe, znatno jačem neprijatelju je uspjelo da male snage Proleterskog bataljona (svega 27 boraca) potisne i prisili na povlačenje. Tek kasno poslije podne istog dana uspjelo je s njima uspostaviti vezu tako da im je omogućeno povlačenje i da ih se osigura da ne padnu u ruke četnika i Talijana. Od njih je jedan bio ranjen i ostao je u Kninskoj četi na liječenju. Nakon te borbe drug komandant je razgovarao sa komandirima i ostalim borcima iz Proleterskog bataljona te je na osnovu situacije i iz njihovog izvještaja zaključio da je postavljena akcija uglavnom završena.⁶ Komandant je sa svojim borcima ostao na tom sektoru do 20. maja na večer i zatim preko Kijeva krenuo natrag za, Štab. Kroz to vrijeme na sektoru ovoga Štaba izbili su novi važni događaji. 23. maja drug komandant sa borcima je stigao na sektor bataljona »Starac Vujadin« gdje se je napokon pristupilo čišćenju četničkih bandi Grahovo—Crni Lug. U toj akciji čišćenja sudjelovali su jedan bataljon

V. krajiškog odreda, 100 boraca bataljona »Starac Vujadin« i 60 boraca iz dalmatinskih odreda. Tog dana drug komandant je dobio pismo A. br. 39/42 od 19. V. od Štaba Kombinovanog odreda, potpisano i od druga Milica, u kojem ga se poziva da hitno dođe na Kninski sektor s time da njegov dolazak ne smije nikako doći u pitanje. Na taj poziv drug komandant je ponovno krenuo natrag 24. maja u 12 sati u Cetinsku četu sa 20 boraca i odatle je skupa sa komandirima te čete drugom Vrančićem i njegovih 20 boraca proslijedio u Kninsku četu, gdje su stigli 25. maja u 8 sati. Toga dana je drug komandant odmah uputio pismo u kojem ga je obavijestio o svemu kao i dolasku delegata iz svih odreda južne i

⁴ Maks Baće

* Cvijo Oraščić

⁶ Vidi dok. br. 86.

srednje Dalmacije i Livanjskog, kao i partijskih delegata i članova PK koji su došli na vojno-partijsko savjetovanje,⁷ koje je u sporazumu sa CK i Glavnim štabom bilo urečeno za 25. maja u sjedištu ovog Štaba. Drug komandant sa svim borcima zadržao se tamo do 31. maja u 16 sati, zatim je krenuo natrag sa svojim borcima i stigao u Štab 2. maja⁸ u 16 sati.

Pošto su se u Štabu već osam dana nalazili delegati iz južne i srednje Dalmacije i Livanjskog odreda, a na njihovim terenima, koji su njihovim odlaskom ostali bez rukovodstva, nastale borbe uslijed napada okupatorske vojske u zaječnici sa ustašama i četnicima, odgovorni drugovi su donijeli odluku da se savjetovanje održi pored toga što drugovi Milić i delegati CK, Glavnog štaba i sjeverne Dalmacije nisu stigli. Drugovi su svjesni toga, da odsutnošću delegata CK i Glavnog štaba savjetovanje mnogo gubi na političkom i vojničkom značaju i važnosti zbog odluka i mjera koje su trebale biti donešene, ali da teren ne bi i dalje ostao bez najodgovornijih drugova u ozbiljnim momentima koji su nastali, donešena je ta odluka da se savjetovanje bez odlaganja održi.

Pozdravljamo vas sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3. VI 1942.
u sati

Polit, komesar
Vice Buljan

M. P.

Komandant
Jović Kost ja

P. S. Što se tiče vašeg dopisa u kojemu ste iznijeli kritiku rada ovoga Štaba i savjete u pogledu njegovog daljnjeg rada, na njega ćemo se posebno osvrnuti u slijedećem dopisu. Smatramo da) zbog važnosti pitanja o kojima se radi ne bi bilo zgodno na brzinu donijeti neke zaključke i odgovor.

⁷ Savjetovanje je odgođeno zbog odsutnosti Vicka Krstulovića i Maksa Baće i zbog operacija Kombinovanog odreda u Kninskoj krajini. Održano je od 4. do 6. lipnja 1942. god. Vidi dok. br. 108.

⁸ Trebalo bi da stoji »juna«.

⁹ Vicko Krstulović

NAREĐENJE ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
3. LIPNJA 1942. ŠTABU BATALJONA »BUDE BORJAN« ZA POSTAV-
LJANJE ZASJEDE NA CESTI KOLAŠAC—BIOVICINO SELO¹

P r i j e v o d

Br. 21/1942.

3. lipnja 1942.

ŠTABU BATALJONA »BUDE BORJAN«

Sutra, 4. o. mj., svim raspoloživim snagama svog bataljona izvršit ćete slijedeće akcije:

— na komunikaciju Ervenik, između Kolašac i Biovičino Selo, uputite 2. četu s jednim mitraljeskim vodom. Zasjedu treba rasporediti između ograda u blizini puta. Akcijom će rukovoditi operativni oficir višeg bataljona u suradnji sa pridatim oficirom iz komande odreda, drugom Nikolom Kac.

Ostale dvije čete sa jednim mitraljeskim odjeljenjem čekat će u zasjedi na putu Knin—Kistanje, između Rašić i Šupljaje.

Akcijom će rukovoditi komandant odreda, komandant i komesar bataljona »Bude Borjan«.

Jedno odjeljenje mitraljeza sa jednim minobacačem ostat će na k. 324, nazvanoj Veliko Sljeme.

Zadatak zasjede je da se sačekaju neprijateljske jedinice koje se kreću na motornim vozilima, ponekad na biciklama ili pješke. Treba ih razoružati, vojnike i oficire po mogućnosti zarobiti i žive dovesti u komandu odreda.

Kamione treba uništiti, uzeti gume i akumulatore.

S obzirom da se neprijatelj ponekad kreće u razvučenim kolonama, na većim međusobnim odstojanjima, potrebno je da akcija traje što duže kako bi što više ljudi upalo u zasjedu, pa tek onda otvoriti vatru i izvršiti napad.

Koristiti isturene patrole kako bi izbjegli da vas neprijatelj iznenada okruži. Na desnom i lijevom krilu zasjede što dalje postavite osmatrače, koji će vas izvještavati o karakteru neprijatelja, a vi ćete o nailasku neprijatelja odmah izvještavati komande.

Komanda mora sa osmatračima imati neposrednu kurirsku vezu.

Skrenite pažnju potčinjenim starješinama da ne otvaraju vatru bez naređenja.

Komanda bataljona će se nalaziti na k. 324, nazvanoj Veliko Sljeme, i preko kurira održavati vezu sa vašim komandama.

¹ Dokumentat zaplijenio neprijatelj i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/4-15, k. 565.

Potčinjenim starješinama skrenite pažnju na značaj dostavljanja izvještaja, koji u komandu treba) da stižu najmanje dva puta dnevno.

Komanda odreda nalazit će se na Veliko Sljeme.

Poslije završetka akcije, 2. četa sa operativnim i obavještajnim ofi-
cirom, kao i sa pridatim ofi-
cirom iz komande odreda povući će se u
pravcu Zmistak na k. 562.

Na pogodnom mjestu pozadi Vuksi četa će bivakovati i sačekati nova
naređenja.

Sa četom će se povući i ekonom našeg bataljona koji će obezbijediti
hranu za četu i organizirati ishranu za ostale snage bataljona koje će
pristizati.

Na mjesto za postavljanje zasjede morate stići u kasne sate i izabrati
pogodne položaje do 4 sata ujutro.

Skrenite pažnju partizanima da se za vrijeme izvršenja zadatka ne
smije pušiti, galamiti i kretati bez potrebe.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant:

Rade Bulat

BROJ 104

**NAREDBA BR. 5 ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 6. LIPNJA
1942. ZA FORMIRANJE BATALJONA »VOJIN ZIROJEVIĆ«¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
A. Br. 89
6. juna 1942.

N A R E D B A br. 5

Komandanta IV. operativne zone, od 6. juna 1942. god.

I. Današnjim danom formiran je bataljon »Vojin Zirojević« od snaga Livanjske i Riličke čete.

II. Za komandanta bataljona imenuje se drug Nedeljko Manojlović, za njegovog zamjenika drug Marković Mile,² za političkog komesara bataljona drug Mustafa Latifić,³ za njegovog zamjenika drug Buble Andrija/* za operativnog oficira u štabu bataljona drug Ibrahim Latifić, za intendantskog oficira drug Mirko Kutleša,⁵ za obavještajnog oficira drug Ante Mioč,⁶ za oficira za vezu drug Vinko Konta.

III. Ovu naredbu pročitati pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

Komandant

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 1493.

³ Poginuo, kao komandant art. divizionu 22. travnja 1944. na Korčuli u borbi protiv Nijemaca.

³ Poginuo 13. lipnja 1942. god. u selu Vidimlije, kod Glamoča, u borbi protiv četnika.

* Poginuo, kao politički komesar bataljona «Vojin Zirojević», listopada 1942. god. na Aržanu, u borbi protiv ustaša i Talijana.

⁸ Poginuo prosinca 1943. god. kao komandant područja za Livno, u borbi protiv Nijemaca i ustaša kada su iznenadno napali i prodrli u Livno.

⁸ Borac španske republikanske vojske. Poginuo kod Sida 1945. god. u završnim operacijama za oslobođenje zemlje kao komandant brigade.

BROJ 105

**NAREDBA BR. 6 KOMANDANTA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD
6. LIPNJA 1942. ZA FORMIRANJE JUŽNODALMATINSKOG
BATALJONA »JOZO JURČEVIĆ«¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE

A. Br. 91
6. juna 1942.

N A R E D B A br. 6

Komandanta IV. operativne zone

I. Današnjim danom² formira se bataljon »Jozo Jurčević«³ koji će djelovati na teritoriji južne Dalmacije, a bit će sastavljen od snaga Makarske¹ i Neretvljanske čete. U sastav bataljona ući će partizanski dobrovoljci iz Imotske Krajine i poluotoka Pelješca.

II. Za komandanta bataljona imenuje se druga Bogunović Petra,⁵ za njegovog zamjenika druga Juru Galića,⁶ za političkog komesara druga Bošković Nedeljka, za njegovog zamjenika druga Tomašević Jozu, za operativnog oficira druga Ujdorović Gojka,⁷ za informativnog oficira druga Petrović Sergija, za obavještajnog oficira druga Pavla Lozu, za intendantskog oficira druga Antu Sutića.

III. Ovu naredbu pročitati pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

Komandant

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br.

7/1, k. 1493.

² Na osnovu ove naredbe bataljon je formiran 18. lipnja 1942. godine u selu Grčniku, sastava šest četa: Prva četa pod imenom »Ervin Klarić«, komandir Ante Beroš, a komesar Mate Nizić; Druga četa »Vitimir Viskiće«, komandir Vlado Viskiće, komesar Ante Andrijašević; Treća četa »Vid Miha.ljević«, komandir Niko Glavina, komesar Jerko Kovačević; Četvrti četa »Srećko Borić«, komandir Poldo Mikulić, komesar Mijo Martinac; Peta četa »Petar Hristić«, komandir Dinko Tolić, komesar Vlado Aleksić i Sesta omladinska četa »Ante Torkar«, komandir Ivo Rubeša, a komesar Niko Katić. Vidi Drago Gizdić: »Dalmacija 1942«. Izdavačko odjeljenje Glavnog odbora saveza boraca Hrvatske, Zagreb 1959., str. 313.

³ Jozo Jurčević, prije rata istaknuti partijski radnik u kotaru Makarska. Bio je često puta zatvaran i osuđivan za vrijeme vladavine Cvetković—Maček, 1940. god. poslan je u koncentracijski logor u Lepoglavu. O njegovoj daljoj sudbini ništa se ne zna.

⁴ Odnosi se na Biokovsku partizansku čet.

⁵ Poginuo na Sutjesci za vrijeme Pete neprijateljske ofenzive 1943. godine.

⁶ Poginuo, kao komandant Udarnog bataljona Treće dalmatinske brigade, ožujka 1943. god. u jurišu na neprijatelja na Kamenmostu, blizu Imotskog.

⁷ Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofenzive 1943. god. kao komandant u Prvoj dalmatinskoj brigadi, kada se javio kao dobrovoljac da prepliva Sutjesku da bi brigadi omogućio prijelaz preko rijeke.

BROJ 106

REZOLUCIJA S PARTIJSKOG SAVJETOVANJA DALMACIJE
ODRŽANOG OD 4—6. LIPNJA 1942. NA VJEŠTICA GORI¹

REZOLUCIJA

Donesena na part, savjetovanju za Dalmac. koje se održalo od od 4.—6. juna 1942.²

Opća politička situacija

Za opću političku situaciju, u kojoj se održava savjetovanje značajno je sljedeće:

1. U sukobu antifašističkog i fašističkog fronta inicijativa se danas nalazi u rukama antifašističkog fronta na čelu sa SSSR. Antifašistički front se danas bori pod parolom druga Staljina: »-Neprijatelj mora biti uništen još u g. 1942.«

2. Osnovne snage, koje se danas bore protiv fašističkih imperijalističkih zavojevača jesu:

a) Crvena armija, koja je u toku rata postala jača i organizovanija, te je stekla ogromno ratno iskustvo u aktivnoj obrani, zaustavljanju neprijatelja i u nastupanju. Crvenu armiju pomaže moralno i politički jedinstvena pozadina i jak partizanski pokret u osvojenim rejonima Sovjetskog saveza.

b) Borba potlačenih naroda Evrope, koja poprima opći karakter. Najznačajniji izraz te borbe jest partizanski pokret u Jugoslaviji, Poljskoj, Prikrpatskoj Rusiji, Norveškoj i Grčkoj. U Francuskoj također počinju shvaćati, da je partizanska borba najbolje oružje protiv neprijatelja.

c) Borba slobodoljubivih naroda cijelog svijeta protiv hitlerizma, a naročito obrana naroda Engleske i Sjedinjenih država Amerike. Ovi su narodi tijesno povezani sa borbom Sovjetskog saveza, jer znadu, da je Crvena armija borbom spasila Englesku od invazija, a svijet od Hitlerove dominacije. Rezultat zajedničke borbe sovjetskog naroda sa narodima Engleske i Sjedinjenih država Amerike, jesu sporazumi o snabdjevanju, jesu liferacije ratnog materijala. Taj savez slobodoljubivih naroda još će ojačati i ubrzati slom hitlerizma.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/133-139.

² Vidi dok. br. 119.

Prilaznik na poslu za delovanje u prirodi i održavanje u prirodi
političke organizacije u tokovima i komunističke organizacije u tokovima
održano od 4. do 6. juna 1942.

Za opću političku situaciju, u kojoj se održava savjetovanje značajno je
slijedeće :

2. Osnovne snage, koje se danas bore protiv fašističkih imperijalističkih zavojevača jesu :

b./ Borba potlačenih naroda Evrope, koja poprima opći karakter. Najznačajniji izraz te borbe jest partizanski pokret u Jugoslaviji, Poljskoj, Prikljatskoj Rusiji, Norveškoj i Grčkoj. U Francuskoj također počinju shvaćati, da je partizanska borba najbolje oružje protiv neprijatelja.

3. U toku godine dana rata njemačka pljačkaška vojska je izgubila najbogatiju znatan dio svoje najjače žive sile. Ta vojska je razbojništvima demoralizirana. Hitler šalje na front ne samo stručne radnike iz njemačkih ratnih tvornica, nego i strane porobljene narode, koji mrze Hitlera. Njemačka se zadire u katastrofiku bombardiranju i Hitler je uslijed svojih gubitaka prisiljen slati na front trupe iz zapadne Evrope, čime je Njemačka na zapada nezašt. ona. To se već očituje u nezaštićenosti njemačkih gradova od engleskih zračnih napada. Njemačka pozadina je demoralizirana gladju, bombardiranjem i ogromnim gubitcima na frontu. U Njemačkoj se već javljaju masovna dezertiranja vojnika, pobotaže i demonstracije. Hitler mora voditi borbu i protiv njemačkog naroda.

Faksimil prve stranice dokumenta br. 106

3. U toku godine dana rata njemačka pljačkaška vojska je izgubila znatan dio svoje žive sile. Ta vojska je razbojništvima demoralizirana. Hitler šalje na front ne samo stručne radnike iz njemačkih ratnih tvornica, nego i strane porobljene narode, koji mrze Hitlera. Hitler je uslijed svojih gubitaka prisiljen slati na front trupe iz zapadne Evrope, čime je Njemačka sa zapada nezaštićena. To se već očituje u nezaštićenosti njemačkih gradova od engleskih zračnih napada. — Njemačka pozadina je demoralizirana gladu, bombardiranjem i ogromnim gubicima na frontu. U Njemačkoj se već javljaju masovna dezertstva vojnika, sabotaže i demonstracije. Hitler mora voditi borbu i protiv njemačkog naroda.

4. Prema odnosu snaga antifašističkog i fašističkog fronta Hitler je u stanju, da pokuša još neke ofenzive pa čak i da napreduje. Ali svaka Hitlerova ofenziva je besmislena, te će još ubrzati njegov pad.

5. Slom Jugoslavije razotkrio je pred narodima Jugoslavije izdaju svih petokolonskih elemenata, koji su dvadeset godina tlačili narode Jugoslavije. Ali narod nije klonuo pred neprijateljskom silom. Narod je poslušao poziv Komunističke partije Jugoslavije i započeo blistavu borbu protiv njemačkih zavojevača i borbu za jedinstvo svih naroda Jugoslavije u toj borbi. Borba naroda Jugoslavije vezala je znatne neprijateljske snage na Jugoslaviju, nanijela neprijatelju ogromne štete u živoj sili i tehnici, oslobodila znatan teritorij od neprijateljskog jarma i spriječila, da Jugoslavija postane baza neprijatelja za rat protiv Sovjetskog saveza. U toj borbi narodi Jugoslavije su iskivali novo oružano bratstvo svih naroda Jugoslavije, koje je jamstvo, da narodi Jugoslavije neće više biti potlačeni.

6. Protiv oružane borbe naroda Jugoslavije nisu samo ustali tuđinski zavojevači, nego se s njima ujedinila sva reakcija. Uz Pavelića u Hrvatskoj otvoreno su stupili na stranu okupatora Nedić, Ljotić, Pećanac u Srbiji, Drljević i Stanišić u Crnoj Gori te mnogi veći i manji izdajice. Proces povezivanja reakcije uz okupatora nije time stao. Na strani okupatora započeo je borbu i Draža Mihajlović, ministar jugoslavenske vlade u Londonu. Svi četnički vođe stupili su u službu okupatora te su naročito težak udarac zadali narodnoj borbi u Srbiji. Proces ujedinjavanja reakcije dostigao je vrhunac sporazuma ustaša i četnika o zajedničkoj borbi protiv partizana. Taj sporazum je rezultat slabosti okupatora, koji je bio prisiljen, da ujedini svoje slugе, da bi si stvorio zaštitu. Taj sporazum znači također potpuno skidanje maske sa svih četničkih vođa i otkriva besprincipijelnu slygarsku ulogu Pavelića. Sporazum četnika i ustaša još je više ujedinio hrvatski i srpski narod u borbi protiv tuđinskih zavojevača, a i njihovih slugu ustala i četnika.

7. Hrvatski narod, koga je ispočetka zahvatio val šovinizma, spoznao je kakvu je sramotu narodu nanio Pavelić i njegova ustaška banda, shvatio je izdaju vodstva HSS i Mačeka, koje se nije borilo protiv Pavelića, nego je svojim pasivnim stavom doprinjelo jačanju Pavelićevih pozicija. Hrvatski narod je započeo borbu protiv okupatora i izdajnika Pavelića. U čisto hrvatskim krajevima Gorskom Kotaru, Hrvatskom Primorju, Dalmaciji, Slavoniji, na Kalniku pa čak i u Hrvatskom Zagorju

plamti danas požar partizanske borbe. Ta borba zahvaća sve šire mase hrvatskog naroda.

8. Dalmacija je najviše trpjela od Pavelićeve izdaje. Jedan njen dio i to najznačajniji sa gradovima Splitom i Šibenik, prisajedinjen je Italiji. U tom djelu Dalmacije fašistički osvajači provode drsku politiku odnarođivanja hrvatskog naroda. Drugi dio Dalmacije također je okupiran pod talijanskim trupama koje imaju u rukama i stvarnu civilnu vlast. U borbi protiv okupatora narod Dalmacije, naročito Primorja jest jedinstven. Okupator je uspio da odvрати narod od borbe samo u jednom dijelu Zagore i Imotskoj Krajini. Pomoću četničkih slugu srpski narod Kninske i Vrljičke krajine još nije stupio u borbu protiv okupatora, ali okupatoru nije uspjelo podići taj narod protiv partizana. Nakon ustaško četničkog sporazuma i hrvatski narod u Zagori i srpski narod u Dalmaciji sve više prilazi redovima narodno-oslobodilačkog fronta. Partizanska borba u Dalmaciji poprima sve masovniji i širi značaj. Partizanski odredi zadaju neprijatelju teške udarce. Pozadina pomaže svoju partizansku vojsku. U jeku borbe kuje se jedinstvo fronta i pozadine.

Vodstva građanskih stranaka u Dalmaciji odbila su da sarađuju u jedinstvenom narodno-oslobodilačkom frontu. Ona su se povezala sa Mačekom, jugoslavenskom vladom u Londonu, te izdajicom Dražom Mihajlovićem. Narod Dalmacije spoznao je njihovu izdaju. Pristaše i niži funkcioneri građanskih stranaka stupaju u redove jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta. Građanske stranke u Dalmaciji gube svaku masovnu bazu.

9. Ogromna većina naroda u Dalmaciji uvjerena je u pobjedu nad fašističkim zavojevačima i njihovim slugama ustašama i četnicima. Ta vjera diže najšire slojeve Dalmacije u borbu protiv okupatora.

II.

Uspjesi Partije u godinu dana narodno oslobodilačke borbe

U godinu dana narodno oslobodilačke borbe protiv fašističkih zavojevača naša Partija imala je siljedeće uspjehe:

1. Naša Partija je prva i jedina pozvala sav narod Dalmacije na jedinstvenu narodnooslobodilačku borbu protiv okupatora. U toj borbi je naša Partija bila stvarni rukovodilac cjelokupne narodne oslobodilačke borbe i stekla veliki ugled u najširim narodnim masama.

3. Pod rukovodstvom naše Partije borio se narod po gradovima i selima protiv fašističkih zavojevača i njihovih slugu. Brojne sabotaže, diverzije, atentati, paljevine, štrajkovi i demonstracije po gradovima, naročito Splitu i Šibeniku, dokaz je mobilizacije najširih slojeva naroda u borbi protiv okupatora.

4. Naša je Partija uspjela u godinu dana da u nizu gradova i sela, a naročito u Splitu stvori Jedinstveni narodno oslobodilački front protiv okupatora, u kome su okupljeni svi rodoljubi bez obzira na stranačku

pripadnost. Organizirani su Narodno oslobodilački odbori, koji u svojim organizacijama okupljaju sve slojeve naroda. Jedinstveni narodno oslobodilački front je pod rukovodstvom partije organizirao niz masovnih akcija, zadobio autoritet u narodu. Narodno oslobodilački odbori razvijaju naročito svoju djelatnost u pravcu sakupljanja materijalnih sredstava za našu partizansku vojsku i time kuju jedinstvo fronte i pozadine. Sve intrige vodstva građanskih stranaka nisu mogle spriječiti okupljanje naroda u organizacijama jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta. Ona su samo doprinjela raskrinkavanju tih izdajničkih vodstava.

5. U toku godinu dana borbe najviše je dala žrtve naša junačka omladina kako u partizanskim redovima tako u borbi po gradovima. Svojom borbom Savez komunističke omladine stekao je u najširim omladinskim redovima ogromne simpatije. Oko SKOJ-a okuplja se sva omladina u akciji. Omladina se borila protiv otuđivanja, trovanja od faš. i ust. udr. U nizu mjesta SKOJ je uspio obrazovati Saveze mlade generacije, u kojima je organizirana cjelokupna omladina bez obzira na političku pripadnost. Proces stvaranja Saveza mlade generacije jest tek u početku, ali sve šire uvlačenje omladine u narodno oslobodilačku borbu stvara jamstvo da će Savez mlade generacije postati snažno oružje u borbi protiv okupatora.

6. Pljačka okupatora uzrokovala je glad najširih narodnih slojeva. U borbu protiv gladi ustale su na poziv Partije naročito žene, koje su po gradovima i selima demonstrirale protiv pljačke i borile se za hranu svoje djece i svojih obitelji. U tu borbu uvučeni su naročito u primorju najširi slojevi žena. U borbi su se žene ujedinjavale, a to je stvorilo osnov za obrazovanje Antifašističkog fronta žena. U nizu gradova i sela žene su organizirane u AF2, koji je postao među ženama vrlo popularan. Žene sve više pristupaju u organizacije AF2.

7. Iako je u ovu godinu dana borbe naša Partija pretrpjela teške udarce, ipak se ona za tih godinu dana ojačala i pročistila. Teoretskim radom i kursovima uspjelo je podići nivo partijskog članstva. Partijski su se redovi znatno pročistili od oportunističkih i bremzerskih elemenata. Stvoren je partijski kadar duboko odan svom rukovodstvu i uklonjeno frankcionašenje i utjecaj antipartijskih elemenata na partijske redove. U jeku borbe partijski se kadar očehčio, partijsko je jedinstvo učvršćeno.

III.

Nedostaci u radu Partije

1. Pozivu partijskog rukovodstva, da se po gradovima i selima započne nemilosrdna oružana borba protiv okupatora nisu se odazvale mnoge partijske i mjesne organizacije. U nizu mjesta bilo je vodećih drugova, pa čak i cijelih komiteta, koji su odbijali da organiziraju oružanu borbu protiv okupatora navodeći niz oportunističkih i kukavičkih

razloga kao nemogućnost uslova borbe, stradanje partijskog kadra, neraspoloženje naroda itd.

2. Partijska organizacija dugo vremena nije shvatila da je osnovni oblik borbe protiv okupatora partizanska borba. Nakon neuspjeha prvih partizanskih odreda u augustu 1941. partijska organizacija nekoliko mjeseci nije postavljala partizansku borbu u prvi plan akcije. Težište borbe bilo je u gradovima. Kad su formirani ponovno partizanski odredi tokom decembra i u proljeće oni nisu imali dovoljnu pomoć partijske organizacije te su životarili. Tek u martu i aprilu postaju partizanski odredi glavna briga partijske organizacije. Ni do danas nemaju partizanski odredi od organizacije onu pomoć, koju bi trebali imati. Niz mjesnih organizacija još uvijek ne shvaća značenje partizanskog pokreta. One niti razvijaju u svom djelokrugu partizansku borbu, niti mobiliziraju borce za odrede.

3. Mnogi partizanski odredi i jedinice ne vode upornu partizansku borbu protiv okupatora, nego zalaze u borbu samo kad su prisiljeni. Mnoge se partizanske jedinice samo skrivaju ispred neprijatelja. Provode se većinom ekonomske akcije, koje ruše ugled partizana u narodu. Partizanske jedinice ne provode politiku jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta nego skreću u lijevo (Crvene zastave, Propaganda socijalizma a ne narodno oslobodilačke borbe itd.). Partizanske jedinice ne mare za svoju pozadinu, ne rade politički ni u selima, od kojih žive, ne osnivaju narodno oslobodilačke odbore. — Štab IV operative zone, koji bi morao rukovoditi cjelokupnom partizanskom borbom u Dalmaciji nije još niti organiziran. Štab nema rukovodstvo u rukama, nego pojedine partizanske jedinice manje više samostalno operiraju ili su pod rukovodstvom partijskih komiteta. — U partizanskim redovima nema vojničke discipline ni vojničkog reda. Još uvijek se nije shvatilo, da su naši partizanski odredi prava vojska i to narodna vojska. U partizanskim redovima vlada dezorganizacija naročito u pogledu ishrane [...] političkog rada u partizanskim jedinicama takoreći nema. Niti su obrazovane jedinice i komiteti, niti se vrši politički rad među borcima. Komandni i politički kadar je na niskom stepenu kako stručnog tako i političkog znanja.

4. Pri stvaranju Jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta pokazale su mnoge organizacije i pojedinci nerazumjevanje te skretanje u lijevo i desno. Nerazumjevanje partijske linije jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta proizlazilo je iz toga, što odgovorni partijski funkcioneri nisu proučavali partijski materijal i stoga nisu razumjeli sadanju etapu borbe. Skretanje u lijevo sastojalo se u tome da su mnogi odriicali potrebu stvaranja jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta tvrdeći, da se Partija u današnjoj etapi mora boriti direktno za ostvarenje socijalizma. Oni su isticali samo lijeve parole, odriicali potrebu nacionalne borbe, te uopće nisu prilazili seljačkim i građanskim slojevima. Oni su smatrali i isticali, da je cilj naše sadanje borbe ostvarenje socijalizma a ne oslobođenje naroda. Takav stav odgovornih partijskih funkcionera bremzao je narodno oslobodilačku borbu i spriječavao da se oko Partije okupe najširi narodni slojevi. Oni su time smanjivali mogućnosti borbe i radili protiv ugleda Partije u najširim slojevima. Skretanje u desno sastojalo se u

tom, da mnogi partijski funkcioneri nisu shvatili, da u organizacijama Jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta moraju biti obuhvaćene najšire mase, nego su samo nastojali predobiti neke funkcionere građanskih stranaka, te su s njima stvarali Narodno oslobodilačke dbore ne osiguravajući pri tom niti partijsko rukovodstvo. Pri stvaranju Narodno oslobodilačkog fronta kod nas se uopće utoliko skretalo u desno, što se nije dovoljno isticala rukovodeća uloga Partije, što partijski funkcioneri nisu istupali kao predstavnici Partije, nego samo kao članovi Partije. Time je rukovodstvena uloga naše Partije u organizacijama Jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta nedovoljno došla do izraza.

5. Uslijed terora okupatora razbijeno je gotovo potpuno rukovodstvo SKOJ-a. Partijsko rukovodstvo nije dovoljno brzo obnovilo Oblasni komitet SKOJ-a, što je doprinjelo zastoju rada među omladinom. Rukovodstvo SKOJ-a uopće nije postavilo pitanje mobilizacije omladine u partizanske redove, niti je radilo u partizanskim redovima. U partizanskim odredima ne samo da nije bilo pojedinih omladinskih jedinica, nego uopće nije bilo SKOJ-evske organizacije. Rukovodstvo SKOJ-a pokazalo je skrajnje nerazumijevanje u stvaranju Saveza mlade generacije. Mnogi rukovodioci drže da je Savez mlade generacije naročito po gradovima nepotreban, jer da je sva omladina komunistička. To dovodi do toga, da jedan dio omladine potpada pod uticaj građanskih stranaka, koje sprječavaju borbu protiv okupatora. Mnoga rukovodstva po selima osnivaju odmah organizacije SKOJ-a ni ne pitajući, da li se omladinci osjećaju mladim komunistima. Saveze mlade generacije uopće ne osnivaju. Stvaranje Saveza mlade generacije na mnogo je nižem stupnju nego stvaranje Narodno oslobodilačkih odbora.

6. Pri stvaranju Antifašističkog fronta žena pokazala se slaba sprema našeg ženskog kadra. Antifašistički odbori žena nisu uspjeli niti pokrenuti najšire slojeve žena u borbu protiv okupatora, niti su uspjeli organizaciono obuhvatiti naročito radničke i seljačke žene. U akcijama pokazale su nedovoljno inicijative. Partijske organizacije nisu drugaricama pružale dovoljno pomoći smatrajući Antifašistički front žena samo ženskom stvari. Pri organiziranju demonstracija protiv gladi i nestašice životnih namirnica, partijske su organizacije slale samo žene ne starajući, se, da demonstracije žena poprime opći narodni karakter. Nedovoljno posvećivanje pažnje radu među ženama po partijskim organizacijama uzrok je da mi još nemamo dovoljan i sposoban kadar žena i da široki slojevi žena nisu još u borbi obuhvaćeni iako postoje za to povoljni objektivni uslovi.

7. Za obrazovanje partijskog kadra još uvijek nije dovoljno učinjeno naročito u manjim mjestima. Veliki je broj partijskih funkcionera, koji uopće nemaju nikakve marksističke naobrazbe. Konspiracija i disciplina među partijskim članstvom slabo je razvijena što je dovodilo do brojnih provala. Kod primanja u partiju nije se kandidate provjeravalo, tako da su u Partiju uvučeni mnogi slabići i kukavice, koji su na policiji postali provokatori. Nedovoljna briga za kadrove očitovala se i u tome, da se nije ugrožene i provaljene drugove pravovremeno uklonilo iz gradova. Na

taj način smo izgubili veći dio našeg kadra, koji je djelomično streljan, a djelomično zatvoren.

4a. Nedovoljno se posvećivalo pažnje radu u Zagori i Kninskoj krajini. Uslijed toga utjecaj HSS i Paje Popovića [. . .]

IV.

Zadaće Partije

1. Osnovna je zadaća Partije, da uzdigne borbu naroda u Dalmaciji na stepen narodnog ustanka. U tu svrhu treba pojačati politički i propagandni rad po selima i gradovima, kovati jedinstvenog hrvatskog i srpskog naroda te svih narodnih slojeva u borbi protiv okupatora i njegovih slugu.

2. Rad na stvaranju jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta treba pojačati i u gradu i na selu. Cijelu Dalmaciju treba ispreplesti mrežom Narodno oslobodilačkih odbora. U kotarevima treba stvarati Kotarske, a u okruzima okružne narodno oslobodilačke odbore. Treba što prije stvoriti i zemaljski Narodno oslobodilački odbor za Dalmaciju. Pri stvaranju narodno oslobodilačkih odbora treba prilaziti najširim slojevima istovremeno raskrinkavajući izdajnike vodstva građanskih stranaka. Mora se također nastojati, da se pojedine viđenije funkcionere pridobije na saradnju u NOO na taj način da im se lično obrati i pozove u Jedinствeni narodno oslobodilački front da ih se pozove, da se odreknu izdajničke politike svojih vodstava i da pridu narodno oslobodilačkoj borbi, jer će inače oni lično postati narodne izdajice.

3. Partija mora svoju najveću pažnju posvetiti razvoju partizanskog pokreta. U tu svrhu treba sve raspoložive snage mobilizirati za rad u partizanskim odredima. Po gradovima i selima treba sprovoditi mobilizaciju za partizanske odrede. Mobilizaciju naročito treba provoditi među omladinom i radnicima. U svim krajevima i na svim otocima treba stvarati manje partizanske jedinice, koje će voditi oružanu borbu protiv okupatora. U partizansku vojsku treba unositi vojnu disciplinu i razvijati borbenu sposobnost odreda. Štab zone treba pojačati i nastojati, da stvarno bude organizator partizanskih odreda na teritoriji cijele Dalmacije. U partizanskim jedinicama treba osnivati partijske organizacije i povezivati ih sa Okružnim komitetima. Politički rad u partizanskim jedinicama treba do maksimuma razvijati i redovno održavati sa borcima političke satove. Partizanske jedinice i partijske organizacije u njima moraju po selima propagirati ideju jedinstvenog narodno oslobodilačkog fronta, moraju stvarati Narodno oslobodilačke odbore i međusobno ih povezivati. Moraju nadalje nastojati, da se pri Narodno oslobodilačkim odborima osnuje Narodno oslobodilački fond, koji će se brinuti za snabdjevanje partizana. Po selima i gradovima trebaju partizanske jedinice održavati zborove i priredbe.

4. Partija se mora što prije pobrinuti i za obnovu Oblasnog komiteta SKOJ-a i za podizanje skojevskih organizacija u cijeloj Dalmaciji. SKOJ-evo rukovodstvo mora razvijati akcije za stvaranje Saveza mlade generacije u svim selima i gradovima te ih međusobno povezivati. SKOJ mora da bude srž i nosioc Saveza mlade generacije. SKOJ mora nastojati, da mobilizira što šire omladinske redove za partizansku vojsku, da u partizanskim jedinicama formira SKOJ-eve organizacije i da osniva samostalne omladinske partizanske jedinice, koje će stajati pod partizanskom komandom ali će brigu i političkom radu i snabdjevanju preuzeti SKOJ.

5. Rad među ženama mora se smatrati dužnošću svih partijskih organizacija. Partijska rukovodstva moraju pružiti punu pomoć Antifašističkim odborima žena i razvijati njihovu inicijativu. Antifašistički front žena treba da obuhvati najšire slojeve žena. To će postići, ako se doista bude borio za zahtjeve masa i ako pri tom mobilizira najsiromašnije slojeve žena. Po selima treba naročito stvarati organizacije AFŽ da bi se slomilo tisućljetno ropsko osjećanje žena i da bi se razvila njihova inicijativa u borbi. Antifašističke odbore žena po pojedinim mjestima treba povezivati sa Antifašističkim odborom žena za Dalmaciju, koji treba u najskorije vrijeme obrazovati.

6. Nakon ogromnih gubitaka, koje je naša partijska organizacija pretrpjela u kadrovima treba naročitu brigu posvetiti kadrovima. Treba čuvati kadrove, da ne padnu neprijatelju u ruke. Sve ugrožene i provaljene drugove treba slati u partizanske odrede. Naročitu brigu treba posvetiti obrazovanju kadrova. U tu svrhu treba pojačati u partijskim organizacijama teoretski rad i osnovati partijske kurseve za sve partije i kandidate. Treba nastojati, da organizacije dođu do osnovnih djela marksizma-lenjinizma koje treba najsavjesnije u organizacijama proučavati. U partijskim aktivima treba razvijati konspiraciju, discipliniranost i spremnost na žrtvu, naročito pred klasnim neprijateljem. Partijsku organizaciju treba energično čistiti od svih oportunističkih, kukavičkih i kolebljivih elemenata i tako učvrstiti partijske redove. Najstrožije treba paziti na skretanje sa partijske linije, te ukloniti iz partijske organizacije sve one koji hoće skrenuti Partiju sa linije narodno oslobodilačke borbe i time oslabiti samu narodnu oslobodilačku borbu. Partijsku organizaciju treba obnavljati novim članovima, naročito onima, koji su se pokazali hrabrim borcima. U partijske komitete po gradovima treba postavljati samo nekompromitirane drugove. Naša Partija je danas vođa cjelokupnog naroda u borbi za slobodu, ona sutra ima da postane vođa proletarijata i cjelokupnog radnog naroda u borbi za bolji život. Zato je osnovna zadaća svih partijskih komiteta i svih partijskih članova: »Čuvati Partiju kao zjenicu oka svoga.«

**PROGLAS MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 6. LIPNJA 1942.
 RODOLJUBIMA SPLITA U POVODU STRIJELJANJA RADE KONČARA
 I DRUGIH RODOLJUBA U ŠIBENIKU¹**

RODOLJUBI SPLITA!

Krvoločna fašistička zvijer i nadalje bijesni osjećajući svoj bliski kraj. Slavnim putem, kojim su prošle hiljade, pošla su prije neki dan u smrt još 33 rodoljubiva borca ponosno dignute glave i sa neizmernom mržnjom u srcu na mrske okupatore koji su nam oduzeli najdragocjenije i najsvetlije — našu nacionalnu slobodu.

Prije deset dana² pred vojnim sudom u Šibeniku osuđeni su na smrt: Končar Rade, Ružić Jozo, Dumanić Paško, Sirišćević Jozo, Zegarac Duje, Sirišćević Vicko, Brajević Ignacije, Kovačić Ivo, Žitko Nikola, Puljas Božo, Kažimir Dušan, Polić Stjepan, Jelaska Milivoj, Poljičak Ante, Sirišćević Petar, Vušković Karlo, Katunarić Života, Dumanić Jozo, Dumanić Božo, Trebotić Nikola, Radića Ante (otac), Purišić Nikola, Borozan Feđa i Matošić Vojko; na 25 godina robije: Piplović Davorka; na 24 godine: Najev Ivo; na 23 godine: Turšić Ivan i Mucalo Toma; na 18 godina: Culić Ljubo, Petrić Zorka i Bonačić Lenko; na 16 godina: Bošnjak Jakov; na 15 godina: Radica Ante (sin); na 12 godina: Aljinović Branko, Ivanišević Ante, Kapetanović Mate, Matošić Ratomir, Kuzmić Ante, Kragić Ante, Bubalo Andrija, Jelaska Ivan i Lukas Slavko; na 9 godina: Morović Dobrila i Lo zar Silvestar; ina 5 godina: Jukić Ljubo, Čurković Luka, Balvan Petar i Reić Paško; na 4 godine: Grbić Tonka i Miletić Ana. Osuđeni su skoro svi Splićani. Među strijeljanima se nalazi naš neprežaljeni (Brko) Končar Rade, član Centralnog Komiteta Komunističke Partije Hrvatske.

Osim toga su 10 maja osuđeni u Šibeniku³ na smrt: Krešević Stan-ko, Krešević Lazar, Mandić Milan, Matijević Miloš, Tomašević Obrad, Setunica Stevan, Mijalica Đuro, Mandić Jovan i Mijalica Stevan; na doživotnu robiju: Mandić Stevan, Mandić Milan i Tomašević Lazo. Ovi osuđeni su srpski rodoljubi iz Bukovice.

33 hrvatska i srpska rodoljuba dali su svoje živote u borbi za našu zajedničku stvar, za slobodu hrvatskog i srpskog naroda. Njihova smrt je dokaz jedinstva hrvatskog i srpskog naroda u borbi protiv zajedničkog neprijatelja i njegovih slugu ustaša i četnika. Oni su svojom krvlju još više učvrstili to jedinstvo, učvrstili Jedinstven Nacionalno-Oslobodilački Front svih rodoljuba bez obzira na njihovu nacionalnu i političku pripadnost.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju 1 umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 1954.

² Vidi dok. br. 95, 299, 314 i 327.

³ Vidi dok. br. 311.

Sa prezirom odbivši ponudu pomilovanja naši borci su prilikom strijeljanja dokazali svojim herojskim držanjem da su jači od smrti, da su nepobjedivi. Oni su pošli u smrt sa povcima narodno-oslobodilačkoj borbi, Komunističkoj Partiji, pjevajući rodoljubive pjesme i internacionalu.⁴ Oni su se do zadnjeg daha borili protiv morskog neprijatelja, znajući da umiru za uzvišenu i pravednu stvar koja mora pobjediti, znajući da će njihova smrt biti osvećena. Oni su svojom herojskom smrću dokazali da naš narod koji je rodio takve heroje nikada ne može biti pobijeden, nikada neće biti rob. Oni su svojom junačkom smrću dokazali da su ostali do posljednjeg daha vjerni svom porobljenom narodu i svojoj Komunističkoj Partiji koja ih je odgojila i koja visoko drži zastavu borbe za našu nacionalnu slobodu i sretnu budućnost.

Njihova prolivena krv vapi i za osvetom. Prvi osvetnički udarac već je zadan. Fašistička zvijer Orazi prefekt zadarske provincije ubijen je sa svojom pratnjom od naših osvetnika partizana. Zato strepe krvoločne fašističke zvijeri jer osjećaju da će naša pravedna odmazda biti neminovna i teška.

Rodoljubi, pojačajmo našu oslobodilačku borbu, zbijmo se u čvrste redove Jedinstvenog Narodno-oslobodilačkog fronta i stupajmo hrabro naprijed u pobjedu!

**SLAVA PALIM BORCIMA ZA SLOBODU SVOGA
POROBLJENOG NARODA!**

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Split, 6. lipanj 1942.

**MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE**

⁴ Vidi dok. br. 318, napomena 5.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 7. LIPNJA 1942.
KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
O STANJU NA TERITORIJI ZONE¹

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
A. Br. 98/42
7. juna 1942.

KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE

1. 4., 5. i 6. juna u Štabu IV. zone u srednjoj Dalmaciji održano je savjetovanje partizanskih i partijskih predstavnika srednje, južne Dalmacije i livanjskog kraja.² Delegati iz ovih krajeva došli su u Štab i čekali veći broj dana, ali se sa savjetovanjem nije moglo započeti, jer se na licu mjesta nisu nalazili drug komandant Jović³ i Milić⁴ koji su se nalazili na terenu Kninske Krajine u vezi sa operacijama Kombinovanog odreda. Drug Jović se povratio 2. juna; savjetovanje je započelo 4. Istoga dana poslije podne stigao je drug Milić. Nedostatak savjetovanja je u tome da nisu bili predstavnici sjeverne Dalmacije niti predstavnici Glavnoga štaba i CK, na koje se iščekivalo. Razlog zato uglavnom je u istovremenom boravku i akcijama Kombinovanog odreda.

O toku i sadržaju savjetovanja detaljno ćemo Vas obavijestiti naknadno. Sada nemamo vremena. Osnovno je ovo: razjašnjen je potpuno razvitak i stanje partizanskog pokreta u Dalmaciji, napi uspjesi, poteškoće, iznad svega naše slabosti i pogreške. Drugo, definitivno su uspostavljene veze sa svim sektorima i bataljonima. Treće, imenovani su štabovi bataljona za južnu Dalmaciju⁵ i za sektor Livno.⁶ U srednjoj Dalmaciji prilazimo formiranju I. udarnog dalmatinskog bataljona.⁷ Ostaje nam još jedino sektor oko Glamoča i Grahova, kojeg trebamo primiti na sebe, ali je prije toga potrebno doći do neposrednog kontakta sa III. i V. krajiškim odredom. Da je u sjevernoj Dalmaciji organizovan odred od 2 bataljona⁸ o tome ste obaviješteni. Time dobivate grubu sliku o stanju na čitavom našem sektoru.

2. Sadašnje stanje u srednjoj Dalmaciji prilično je teško, zapravo najteže u čitavoj zoni. U pitanju organizacije stojimo najteže. Tu imamo oko 400 partizana, sa 320 pušaka, 15 puškomitraljeza, podijeljenih u sedam većih ili manjih četa, ali koje nisu povezane ni u jedan štab

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 1492.

² Vidi dok. br. 106 i 119.

³ Vicko Krstulović

⁴ Maks Baće

⁵ i • Odnos* se na bataljon »Jozo Jurčević-«. Vidi dok. br. 105.

* Odnosi se na bataljon »Vojin Zirojević«. Vidi dok. br. 104.

⁷ O formiranju Prvog dalmatinskog udarnog bataljona vidi dok. br. 124.

* »Bude Borjan- 1 »Branko Vladušić«

bataljona. Međusobne veze sa nekim su dobre, a sa nekima jedva da postoje. Štab zone bio je prisiljen da komanduje i da se brine o četama, vodovima, čak i grupicama. Osim organizacionog postoji pitanje prehrane. Sela su siromašna, tako da su pojedina iz straha da će trebati nešto davati partizanima počela prilaziti okupatoru ili kao četnička ili kao ustaška. Tako nam se pojavljuje i treće najteže političko pitanje. Mislimo da smo odredili ispravan lijek za sve to. Organizovat ćemo jedan Udarni bataljon koji će uzeti na sebe ozbiljnije čišćenje bilo četničkih bilo ustaških krajeva, i kretati se u većim pokretima po čitavoj srednjoj Dalmaciji. Tim mislimo silom zadobiti izgubljeni teren, partizane osposobiti za ozbiljnije borbe i riješiti organizaciono pitanje. Na poteškoće ćemo naići. Teren je izvanredno težak, isprepleten dosta jakim snagama okupatora, pa i Hrvatske vojske, neka sela se oružaju protiv nas; sama su gladna. Nemamo borbenog ni jačeg operativnog iskustva, nemamo kadra, ali ćemo ipak ići tim putem i potpuno smo uvjereni u uspjeh. Glavni operativni zadaci koji nam se postavljaju su sljedeći:

1. Čišćenje Kosovske Doline (protiv Paje Popovića), čišćenje vrličko-sinjske okoline protiv niza naoružanih ustaških i četničkih sela, dolazak u kraj između Svilaje i Kaštela, dolazak u drniški kraj, Prominu, razoružavanje ustaških sela na jugoistočnom dijelu Livanjskog Polja. Uz poteškoće posvuda ćemo naići na olakšavajuće momente. Tako je otprilike u srednjoj Dalmaciji.

3. U južnoj Dalmaciji situacija je malo bolja. Tamo postoji također oko 350 partizana, ali su kompaktniji; sada smo im imenovali Štab bataljona,⁹ koji će ubrzo početi da rukovodi jedinstvenim operacijama. Naglašavamo da je ovo kraj skoro isključivo hrvatski i da je narod uz Primorje masovno za Narodno-oslobodilačku borbu, i u njoj direktno ili indirektno učestvuje. Postoji jedino poteškoća za imotski kraj, kojeg ako uspijemo vojničkim i političkim sredstvima zadobiti, moći ćemo u tom kraju podići borbu na najvišu formu.

4. U krajevima oko Livna i Glamoča upravo se sada vode borbe. Uz V. i III. krajiški odred izgleda da su aktivnog učejšća uzela i dva naša bataljona,¹⁰ jedan sa Livanjskog Polja, drugi sa Cincara. Skupa oni imaju također oko 400 boraca. Nemamo nikakvog uvida o opsegu i karakteru tih operacija, jer od nikoga nismo obaviješteni, a niti postoji jedinstvena komanda nad našim bataljonima. Pred nama se postavlja organizacioni zadatak formirati u tom kraju odred koji bi obuhvatio čitavo Livanjsko Polje i sektor oko Grahova i Glamoča. Za organizovanje tog odreda glavnu smetnju predstavlja bataljon »Starac Vujadin«, čija se komanda još uvijek koleba i neće da uđe u aktivnu borbu protiv četnika. Tom odredu trebalo bi da pripadnu novo pripojeni krajevi, a eventualno i snage. Kao što srno gore spomenuli za realizaciju toga potreban je dogovor sa III. i V. krajiškim odredom. U vezi sa borbama koje se vode u ovom kraju govori se o povlačenju Talijana iz Glamoča, pa čak i iz Livna. Mi međutim nemamo nikakvih sigurnih vijesti. Ako bi

¹⁰ «-Vojin Zirojević» i »Starac Vujadin-«

pak to bilo istina pred nas bi se postavio zadatak čišćenja velikog teritorija i zauzimanja Livna i Glamoča.

5. U sjevernoj Dalmaciji otprilike znate kakovo je stanje. U posljednje vrijeme bataljon »Bude Borjan« dobio je zadatak da pođe u Bukovicu i da proširi svoje operacije prema moru među hrvatska sela. Jasno je da se nije pred njega postavilo nemoguće. Nemamo nikakvog izvještaja o njihovim akcijama. Nadamo se da ste nam poslali druga komesara oficirske škole, koji je određen za Štab naše Zone kao i ona tri đaka koji su ostali u školi i sve one Dalmatince iz škole koje ste nam obećali. Vjerujemo da su na putu, jer nam se još nisu javili.

Tako Vam danas šaljem iz srednje Dalmacije pet đaka za oficirsku školu. Odredu za sjevernu Dalmaciju javićemo da pošalju 4, a 1 ćemo poslati iz Livanjskog Polja. Svi će oni malko zakasniti, ali su zato stvarno postojali objektivni razlozi.

6. Drugu Radi¹¹ smo javili da se 15-og uputi prema Glavnom štabu. Komandanta za Sjeverno-dalmatinski odred još nemamo i za prvo vrijeme, postavimo na taj položaj druga komesara škole kojeg ćete nam Vi poslati. To će biti samo privremeno.

7. 21 borac sa komandiror Frkovićem iz Proleterskog bataljona koji su 18. V. u borbi kod Golubića prešli na Dinaru i nisu se znali povratiti natrag, otišli su preko Livanjskog Polja i Drvarskog sektora u smjeru Like. Vjerujemo da su Vam se već javili. Jedan ranjeni proleterac boravi u našoj Dinarskoj četi i čim se bude malo bolje osjećao, jer rana nije teška, bit će upućen u smjeru Krbavice.

8. 4. VI. iz Štaba je upućen sav materijal za radio stanicu, skupa sa radioamaterom Čedom Perićem i dva pomagača, od kojih nam druga Viškog¹² svakako pošaljite natrag, ili što bi bilo najbolje da ga zadržite na kursu u oficirskoj školi i nakon toga nam ga uputite. Sveto Perić je ozbiljniji i mogao bi postati dobar kandidat Partije, dok je Cedo dosta neozbiljan, ali naše je uvjerenje da je potpuno pošten. Njega smo sa stanicom u posljednjem času istrgli četnicima iz ruku. Između dvadeset-osmorice drugova iz Splita koji su strijeljani u Šibeniku kao što smo već javili, među njima se nalazi drug Rade Koničar (Brko). Njihovo držanje je bilo herojsko. Strijeljani su bili u dvije grupe i obje su pjevale, a druga je nastavila s pjevanjem dok je prva grupa već pala. Vaša pisma za razmjenu upućena su u Split, ali su sigurno stigla prekasno. Do danas nemamo potvrdu da su došla do mjesta.

9. O engleskoj misiji nismo do sada još ništa saznali.¹³ Liječnicima u Splitu poslali smo poziv u smislu Vašeg pisma.

10. Uspostavili smo vezu i sa Krajiškim i sa Hercegovačkim odredom. Ona još uvijek nije čvrsta i redovna.

11. Iz gornjeg ste mogli vidjeti da je naš perlaz u sjevernu Dalmaciju skoro nemoguć, jer je situacija u srednjoj Dalmaciji i livanjskom

¹¹ Bade Bulat. Tada je povučen sa dužnosti komandanta Sjevernodalmatinskog NOP odreda i upućen u Glavni štab NOP odreda Hrvatske.

¹² Josip Mardešić

¹³ Vidi dok. br. 24, 26, 34 i dok. br. 225, napomena 5.

kraju takova, da se iz nje ne možemo udaljiti. I operativni i organizacioni zadaci sile nas da se još uvijek zadržimo ovdje.

12. U zajedničkom sporazumu sa PK izvršili smo neke izmjene u sastavu Štaba Zone. Drug Vice Buljan ni sa svojom političkom spremom ni sa svojim zdravljem, naglo je i ozbiljno obolio, ne može biti na položaju komesara. Tu dužnost smo dali drugu Miliću. Ukoliko drug Vice ozdravi ostaće kao oficir pri Štabu. Dužnost operativnog oficira dali smo mladom drugu Razinu¹⁴ koji sa svojom borbenošću i voljom mnogo obećaje. Daljnje upotpunjenje Štaba nastojat ćemo šio prije izvršiti.

13. Ne šaljemo Vam operativni izvještaj, ali ćete iz pisma PK kojega upućuje CK KPH moći saznati barem pregled osnovnih akcija koje su izveli naši partizani ili partijci po gradovima i industrijskim centrima.

14. U našu blizinu preselio se PK KPH za Dalmaciju; za nas to predstavlja veliku pomoć a i koristit će boljem razvitku i političkog i partizanskog rada.

15. Brojno stanje i naoružanje čitave zone uglavnom je slijedeće: 1547 boraca, 1235 pušaka, 45 puškomitraljeza, 70.000 municije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Milić¹⁵

Komandant
Jović Kostja¹⁸

BROJ 109

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
7. LIPNJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PROSLAVI
1. MAJA I AKCIJAMA PARTIZANA U DALMACIJI¹

Drugarskom
C.K. K.P.H.

Dragi drugovi!

Ovaj čas upućujemo drugove, koji dolaze na kurs. Nismo imali vremena da Vam pripremimo detaljan izvještaj o savjetovanju kao i o stanju partijske organizacije u Dalmaciji. Detaljan izvještaj² pripre-

¹⁸ Ljubo Uvodić, poginuo 1942. godine kao operativni oficir štaba Četvrtne operativne zone.

¹⁵ Maks Baće

¹¹ Vicko Krstulović

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka Vn, fond CK KPH, film 16/140-141. a Vidi dok. br. 119.

mamo, te će mo Vam ga poslati sa slijedećim kurirom kao i sam zapisnik sa savjetovanja.³ Ovaj put zbog kratkoće vremena obavijestit ćemo Vas samo o nekim najvažnijim akcijama koje su u posljednje vrijeme izvedene.

1) Prvomajska proslava u Dalmaciji prošla je ove godine u znaku jedinstva proleterijata i čitavog radnog naroda u borbi protiv okupatora i njihovih agenata. Po svim brdima Dalmacije paljeni su krijesovi. U gradovima i selima i po planinama izvješeno je na stotine crvenih zastava. U samom Splitu i pored najsurovijeg terora okupatora, izvješeno je oko 30 crvenih zastava. Usred bijeloga dana tj. tačno u podne izvješena je crvena zastava na vrhu tornja Sv. Duje. Politički efekat ove akcije sa zastavom bio je vrlo velik. S njome je mnogo porastao autoritet i ugled partije u očima narodnih masa. U samom brodogradilištu usprkos pojačane budnosti i preduzetih mjera izvješeno je na raznim mjestima 13 zastava. Ove akcije su toliko iznenadile i zbunile okupatora, da su davali izjave da se Komunistička partija u Splitu može uništiti samo tako ako se polovica građanstva strijelja a polovica internira. Toga dana bio je dijeljen prvomajski letak P.K. i ispisivane parole po zidovima. Na terenu na kojemu operiraju partizanski odredi, održavani su masovni zborovi po selima. Sama Rogoznička četa na svom terenu održala je oko 40 zborova i sastanaka. U Bačini, srez Makarska, partizani skupa sa narodom proslavili su prvi matf na vrlo svečan način sa zastavama, manifestacijama, zborovima i večernjim zabavama. Toga dana vršeni su pohodi partizana u ona sela gdje do sada naš utjecaj nije postojao. Seljaci su ih primali sa oduševljenjem i velikim simpatijama.

2) U posljednje vrijeme izvršene su slijedeće akcije: 5. maja na večer partizanska četa u Perkovu kod Bačine primjetila je kretanje neprijatelja prema svojim položajima. 6. maja rano ujutro partizani su stali u zasjedu u pravcu od kuda se neprijatelj pojavljivao. U 3 sata poslije podne naišla je grupa italijanskih vojnika (oko 40) sa 4 tenka i 1 kamionom. Partizani su propustili prvu grupu talijana sa, 1 tenkom do posljednje svoje zasjede nakon čega su otvorili jaku plotunsku vatru i digli u zrak cestu, da bi onemogućili neprijatelju povlačenje. U toku borbe koja se vodila do mraka neprijatelj je imao 3 mrtva, više od 10 ranjenih. Zarobljeno 18 vojnika sa 1 oficirom. Zaplijenjena je 21 puška, 2.000 metaka, 5 ofenzivnih bomba, 5 pištolja sa 100 metaka i raznog drugog materijala.

Od partizana poginuo je 1 drug. Za vrijeme borbe izvidao je stalno neprijateljski avion dok je neprijateljski ratni brod koji se nalazi u luci Ploče, pucao na naše položaje da bi omogućio povlačenje i popravljjanje položaja italijanskih vojnika.⁴

U noći 5. maja partizani iste čete potopili su 2 bagera, 1 na ušću rijeke Neretve, a 1 u njenom rukavu »Crna rijeka«.⁵ Svrha ove akcije bila je da se onemogući promet uz rijeku Neretvu do Metkovića i da se onemoguće izgradnju luke Ploče koju su Njemci nastojali osposobiti za

³ Redakcija nije pronašla zapisnik sa savjetovanja.

* i⁵ Vidi dok. br. 60, 65, 83, 1X6, 494 i 495.

promet. Iste noći porazbijani su svi motori i aparature instalirane u luci Ploče, koja je služila za daljnu izgradnju. Kao represalije za ove akcije neprijatelj je 11. i 12. maja bombardirao sa mora i iz zraka selo Bačinu i Gradac te porušio nekoliko kuća. Među građanstvom bila su 3 mrtva i 4 ranjena.

Partizani ove iste čete prešli su kanal sa lađom na otok Hvar i razorili su žandarmerijsku postaju u kojoj su bili 4 žandara.⁸ Zaplijenili su svo oružje i spremu koja se u njoj nalazila. To je bilo 12. maja. Ova četa je kroz mjesec maj u čišćenju ovoga kraja od špijuna likvidirala 12 špijuna i ustaša.

17. maja preko noći radnici tvornice Majdan u Solinu izvršili su sabotažu u tvornici kojom prilikom su izgorila 2 magacina u vrijednosti oko 5 milijona lira. Među izgoranim materijalom nalazilo se 300 bačava nafte, 20 bačava mašinskog ulja, oko 700.000 papirnatih vreća, nekoliko stotina hiljada vreća od jute i mnoštvo raznog drugog materijala.⁷

Početkom maja radnici tvornice cementa Sv. Kajo u Solinu, uništili su nekoliko motora. Šteta je velika.⁸

Željeznički radnici u Splitu koncem aprila uništili su transformator koji je pokretao dizalice u luci.⁹ Isti radnici su uništili jednu lokomotivu i zapalili jedan vagon sijena.¹⁰

18. aprila na noć partizani su u okolici Sinja, razrušili rudnik bok-sita, uništili motore, zapalili naftu, ulje i uništili svo ostalo oruđe. Šteta iznosi preko 2 milijona dinara.¹¹

Kroz april i maj bilo je uz Primorje niz sitnih akcija uglavnom ekonomske prirode, kao i uništavanje špijuna i raznih slugu okupatora.

0 akcijama u srednjoj (oko Sinja i Livna) i sjevernoj Dalmaciji, obavijestiti će Vas Stab IV. Operativne zone.

3) 24. maja u Šibeniku je streljano 26 naših drugova, među kojima

1 drug Rade Končar (Brko).¹² Svi streljani drugovi bili su članovi partije i skoja. Prilikom streljanja držali su se svi herojski. Pali su pjevajući Internacionalu i sa poklicima drugu Staljinu i Komunističkoj partiji. U prilogu Vam šaljem pismo druga Brke, koje smo dobili par dana prije njegovog streljanja.¹³ Kako ćete vidjeti iz njegovog pisma, on je terećen od nekih izdajnika da je organizirao bacanje bomba na glazbu u novembru mjesecu. Junačka smrt druga Brke duboko nas se dojmila kao i Vas. Drug Borić¹⁴ nije bio u ovoj grupi sa Brkom. Priča se da će biti suđen u drugoj grupi. Položaj druga Borića je vrlo težak. Iz Splitskog zatvora odvedeno je na sud u Šibenik oko 120 ljudi. Zbog streljanja drugova u Šibeniku, drugovi u Splitu spremaju osvetničku akciju na

⁶ Akciju su izvršili 9/10. svibnja 1942. godine u Bogomolji borci Blokvske čete koji su se brodom prebacili na Hvar. (Vidi dok. br. 495).

⁷ Akciju su izvršili Vlado Bubić-Vovo i Ivan Subašić-Đovani. Vidi dok. br. 116, 120, 309 i 313.

⁸ Akciju su 1. svibnja izvršili solinski partizani pod komandom Stipe Markovima, uz pomoć grupe radnika.

⁹ Akciju je izvršio 9. svibnja Ante Smolčić. (Vidi dok. br. 116, 120 i 296).

¹⁰ Akciju je izvršio Ante Dumanić Sulenta.

¹¹ Akciju je izvršila grupa partizana sa Dinare, pod rukovodstvom Vice Buljana. (Vidi dok. br. 116).

¹² Vidi dok. br. 95, 107, 120, 299, 314, 316, 318 i 327.

¹³ Redakcija ovo pismo ne posjeduje.

¹⁴ Vidi dok. br. 79, napomenu 4.

fašističke glavešine, koju smo mi odobrili. Ova streljanja izazvala su ogromno ogorčenje naroda protiv okupatora. Za vrijeme ovih streljanja jugoslavenski nacionalisti u Splitu izdali su letak u kojem napadaju Komunističku partiju i Narodno Oslobođilački Front. Ovaj letak je potpuno razotkrio njihovu protunarodnu izdajničku rabotu, koja je osuđena od čitavog naroda.

Potvrdu primitka partijskog materijala poslat ćemo Vam u idućem pismu, pošto ga ni mi nismo primili iz Splita. P.K. se sada nalazi u neposrednoj blizini štaba IV. Operativne Zone, a prema Vašim zadnjim direktivama. Ovamo će preseliti i tehnika i izdavanje »Našeg Izvještaja« te s tim u vezi će ovih dana doći drug Atleta.

Pozdravljamo Vas sa drugarskim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

7. juna 1942.

P.K. K.P.H.
za Dalmaciju

P. S.¹⁵ Ovamo je stigao neki Gaće¹⁶ iz Imotske Krajine. Došao je preko partizanskih veza iz Korduna preko Like. Tvrdi da ga je uputio iz Korduna drug Manola. Budući da je došao bez ikakvih papira i da smo ga uhvatili u sitnim lažima, molimo Vas da ispitajte njegov slučaj i da nam javite. Tvrdi da je od 1938. g. član KP i da je bio u Čeliji II, Rejona grada Zagreba, a sekretar da mu je bio Gorkić Josip, da bi informacije o njemu mogao dati Marjan Nasvik, zubar, Zvonimirova 43/IV Zagreb.

U Kordunu da je bio »čas part, delegat, čas komesar u 3. četi Dušana Nergova — Široka Rijeka. Laži su sve uočljivijeg karaktera i na nas je ostavio utisak hohštaplerčića [...] toga ovdje jer mu se vjerovalo već bio određen za komandanta bataljona za Južnu Dalm. Tek kad je došao drug Milić upozorio nas je na nesigurnost njegovih izjava.

Molimo Vas ispitajte ovaj slučaj i javite nam čim prije. Za sada smo ga uputili kao vojnika u Imotsku četu koja se tek formira.

¹⁵ Ovaj dio teksta je napisan rukom crnilom.

¹⁶ Ivan Gaće, radnik, rodom iz Zagvozda. Po odluci Štaba 4. operativne zone, u prvoj polovici lipnja, zajedno sa Pavlom Lozo otišao je sa Dinare u Biokovo među tamošnje partizane, da bi im pomogli da lakše osvajaju, odnosno politički i vojnički pridobiju Imotsku krajinu, gdje su ustaše bili još Jaki.

IZVJEŠTAJ KOMANDE PRIMOŠTENSKO-ROGOZNIČKE ČETE OD
9. LIPNJA 1942. ŠTABU DALMATINSKO-DINARSKIH NOP ODREDA
O IZVEDENIM AKCIJAMA ČETE POČETKOM LIPNJA¹

Izvještaj čete N.O.P.O. Prim. — Rog.²

Reg. 15/42. god.

9. VI. 1942.

Drugarskom Dalmatinsko-Dinarskom Štabu N.O.P.O.

Dana 29/V uputili smo vam izvještaj čete³ o akcijama i drugim potrebnim stvarima, te nas izvijestite da li je sve u redu primljeno.

Dana 2/VI naša četa je izvršila akciju na stupove telegrafske i naši su borci srušili 45 komada, ispilali na tri dijela pošto se pokazalo kao nepraktično pilati ih na jedan komad, jer ih okupator popravi pomoću gvozdениh klanfa, osim toga su borci pokidali žicu i bacili je u more i srušili sve boce. Ovu akciju su izvršili borci III. voda sa kojima je rukovodio drug vodnik istog voda.⁴ Oni su ovo izvršili na terenu Grebaštica i Jelinjaka u pravcu Šibenika. Dana 3/VI borci I. voda izvršili su akciju na stupove na terenu Segeta uz segetsku dragu, tu su borci srušili 51 stup i odneli skoro svu žicu a ostatak su srušili kao i sve boce, sa ovom je pak akcijom rukovodio vodnik I. voda. Rušenjem tih stupova potpuno smo prekinuli vezu između Šibenika i Splita, zato što smo ih srušili na glavnoj gornjoj i donjoj cesti. Okupator je bio primoran po riječima seljaka da instalira poljsku vezu. Sa ovim akcijama smo zaposlili oko 800—1000 vojnika i još ni do danas nije popravljeno, jer nemaju materijala. Borci su se za vrijeme ovih akcija pokazali disciplinirani i odlučni u priličnoj mjeri. Iste je noći komanda I. voda na svoju ruku bez dozvole komande čete izvršila akciju na jednog kulaka po prijedlogu druga Dinama, desetera istog voda. Za ovoga kulaka se ujedno tvrdilo da je špijun. Međutim, akcija je izvršena na jedan vrlo nepraktičan način, kako ćete vidjeti i iz izvješataja. Odluku o vršenju ove akcije donijeli su drug Dinamo, desetar, drug partijski povjerenik, jedan i drugi partijci, drug Vaska vodnik, nepartijac i još jedan drug partijac koji se tu nalazio na terenu a to je kurir naše čete u sporazumu sa sekretarom partijske jedinice, koji se također tu nalazio na terenu i koji je dao podatke istom da je dotični špijun itd. Drugovi su se tu sporazumili da ga uhvate i da ga privedu komandi čete, ovo smatramo skroz pogriješnim, jer bi se time njemu otkrili naši položaji, a ne postoji dovoljno razloga da ga se osudi na smrt. Drugo drugovi nisu prethodno donijeli odluku što da rade u slučaju da ga ne nađu kod kuće. Treće, nisu se prethodno sporazumijeli

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/5, k. 1G03.

² Primoštensko-rogoznička četa

³ Na izvještaju stoji datum 26. svibanj 1942. Vidi dok. br. 89.

⁴ Vidi dok. br. 334.

ukoliko izvrše pretres što oduzmu i koliko, već su se tu ispred cijele familije cijenkali i natezali što i koliko da uzmu, pretres su izvršili da bi pronašli oružje koje taj posjeduje. Oružje nisu pronašli, već su našli 20 tisuća Lit. i još nekog drugog materijala. Oni su se kako smo već gore naglasili tu stali natezati, što je potrebno najstrože osuditi, i na koncu je drug Dinamo uzeo na sebe odgovornost i oduzeo mu 11 tisuća L., od 9 pršuta, dva, tako da su mu oduzeli oko 45—60%. Među ostalim greškama, drugovi su napravili i vojničku grešku u tome što se kuća nije uopće blokirala, dok su oni bili tamo, s tim se moglo dogoditi da strada cijela komanda voda koja se nalazila u njegovoj kući, za stražu oko kuće ostavili su druga političkog povjerenika toga voda, međutim, kad su oni ušli u kuću, ušao je i on za njima, dok su ostali borci ostali 500 metara dalje akcije pod izgovorom da se ne buči kroz selo. Peta i najkrupnija greška je ta što poslije svega nisu u tom zaselcu — plemenu održali politički zbor nego su jednostavno otišli a familija koja je ostala plačući rekli da u koliko se pokaže da isti nije izdajica da će mu biti sve vraćeno. Čitavu ovu akciju komanda čete je najoštrije osudila strogom opomenom da se u buduću bez direktiva komande čete i partijske jedinice ne poduzimaju nikakve akcije. Naročito smatramo odgovornog političkog povjerenika što nije bio samoinicijativan kakav treba da bude drug na tom mjestu, već je dopustio da vod ode iz sela na takav način i da partizani dobiju sliku pljačkaša. Mi smo sve ovo odmah provjerili i odpremili od strane komande čete dopis u kome ga se je upozorilo na ovo i objasnila naša borba a i sudbina onih koji se budu ogriježili o narodne interese. Osim toga komanda je odlučila da zadrži ono što mu se oduzelo i da mu to bude porez na narodno-oslobodilačku borbu jer je stvarno dobro stojeći seljak. Također smo mu naredili da u najkraćem roku preda oružje koje posjeduje. Izgleda da je taj kulak u međuvremenu dok je dobio naš dopis išao u Trogir nekim našim drugovima i žalio se na postupak a zatim je bio u šumi gdje su neki naši drugovi ranije iogorovali te tražio da sa njima govori. Budući da do sada nismo dobili detaljno ništa kakav stav da zauzmemo prema kulacima i seoskim bogatašima i mi smo zato donijeli odluku da ga oporezujemo, onako kako smo vam to već javili.

Kako smo vas u izvještaju bili izvijestili da se je naša četa povećala za 38 boraca i kako smo tražili od vas da nam javiti što ćemo sa njima, a odgovora nismo dobili, budući nas je neprijatelj, počeo posjećivati sve češće i to sa priličnim snagama, a još pored toga smo izvješteni od druga Mirka od strane P. K. da će nam stići jedna grupa ljudi, kao i osvrćući se na dopis P. K. od 21/IV t. g. u kojemu se kaže da na ovom terenu ostane jedna četa od 40—50 ljudi, dakle osvrćući se na sve to, donijeli smo odluku da vam počnemo upućivati borce gore i to odmah pošto ovde ne može nikako da se održi ovoliki broj radi terenskih i ekonomskih prilika. A osim toga smatramo da na ovom terenu eventualno ovoliki broj ljudi ne bi ni trebao tu za sada pošto što može uraditi 90 boraca, uradiće i 40 jer nije teren za prihvatanje borbe, već jedino vođenje partizanskih akcija. Ovaj broj ljudi može također da vrši i političko prodiranje kroz sela, naročito po zaostaloj Zagori, zatim jer će se lakše kretati i postoji

više garancije da nas neprijatelj neće tako lako otkriti. Mislimo da vas je o svemu ovome i drug Levaj⁵ izvjestio, makar su se sada donekle prilike nešto izmjenile kao na pr. kretanje okupatora i blokade po ovom terenu. Primili smo dopis druga Levaja u kome nam javlja da ukoliko je stanje opasno na ovom terenu te se ne možemo održati da se prebacimo na Moseć. Budući da kanal preko Labina za sada nije najsigurniji i kurir se ne nalazi u četi jer je pošao da se veže sa Štabom Bataljona za Sjevernu Dalmaciju,⁶ budući da je kanal kojega nam on spominje preveć dug, a i sa ovolikim brojem nesiguran, stojimo na stanovištu da ostanemo i dalje na ovom terenu ali uz onoliki broj ljudi koliko smo vam rekli, jer je tako jedino moguće. Ovu prvu grupu otpremamo preko Solina, pola smo ih naoružali, jer idemo za tim da nam ostane oružja za otpremanje drugih grupa i za njihovu odbranu u putu. Ukoliko uspostavimo kanal preko Labina na Moseć, tim će kanalom biti mnogo zgodnije jer borci mogu stići u 2 dana na Moseć a i preko Trog, i Kašt. polja nije najsigurnije i treba 5 dana puta. Javite nam da li se nalazi koja naša grupa na Moseću i da li možemo imati preko njih direktnu vezu sa vama. Mi ćemo u dogovoru sa solinskom četom poslati kurira da izvidi kanal kao i da se poveže sa drugovima ukoliko se tamo nalaze, pa će se kurir vratiti tada preko Labina.

Stoga smo vam uputili dana 8/VI 22 druga preko Solina, među kojima se nalaze 2 partijca, i to drug Knežić, seljak iz okolice Visa, koji nije politički potkovan pa može po nekad da ima i koji ispad, ali borben i odan, spreman do krajnosti da se žrtvuje. Takav se pokazao dok je bio na terenu. Drugi je drug Vjeko, politički povjerenik. I. voda, on je uvijek pokazao neaktivnost i nedisciplinovanost te je tako opadao njegov autoritet među borcima. On je iz Šibenika, njega možete detaljnije ispitati o onoj akciji na kulaka. Drug Stanko je bio partijac, ali je isključen u četi i kažnjen strogom opomenom radi malodušnosti i izvlačenja iz odreda, on je još k tome pomalo tvrdoglav. Drug Moroška je Skojevac, na terenu je bio u aktivu. Drug Crni je bivši jug. nacionalista, dolaskom u odred pokazao se aktivan i disciplinovan, sam je nekoliko puta urgirao da ga se pošalje gore. Drug Igor je živčano rastrešen koliko smo mi mogli ustanoviti. Svi ostali su naši dobri simpatizeri koji su bili obuhvaćeni po simpatizerskim i Skojevskim grupama u radu.

Smatramo nužno potrebnim da vas izvjestimo da smo imali jedan puškomitraljez kojega smo držali preko dva mjeseca vjerujući da dobro funkcionira, međutim komanda je donijela odluku da ga isproba, ustanovilo se da ne može prvo, da izbacuje metke, drugo igla ne tuče koliko bi trebala pa ne može da pali. Stavljamo vam do znanja da nam po ovome odgovorite, mi čak smatramo da bi ih po ovom terenu trebalo imati i više. Javite nam da li bi mogli kojega dobiti od koje obližnje čete. Odgovorite na sva pitanja ili pošaljite odgovor po drugu Levaju.

⁵ Ante Roje, komandir čete
* Bataljon »Bude Borjan«

Javite nam drugovi, naziv ili broj ove čete, jer smatramo da je naziv Prim. Rogoz, nepraktičan zato što nam preko toga neprijatelj može lakše otkriti mjesta logorovašta.

Završavamo sa borbenim

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandira
*Pavel*¹

Politikom
*Gandi*⁸

N a p o m e n a

Budući da su u toku štampanja pronađena još dva izvještaja iz tog vremena, iz tehničkih razloga redakcija nije ih mogla uvrstiti na ovom mjestu, već ih objavljuje na kraju knjige na stranicama 1167 i 1170 kao dokumenti br. 110a i 110b.

BROJ 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD 10. LIPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O BORBAMA BATALJONA »BUDE BORJAN«¹

STAB NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
ZA SJEVERNU DALMACIJU
BR. 38/42
DATUM 10. juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Operativni izvještaj: Kako je bilo predviđeno bataljon »Bude Borjan« sa svim svojim snagama zajedno sa štabom Odreda prešao je 3. juna u Bukovicu.

4/6 postavljene su zasjede na cestama Knin—Kistanje, Kistanje—Ervenik. Sa zasjedom na cesti Knin—Kistanje rukovodio je komandant Odreda² zajedno sa komandantom³ i komesarom bataljona⁴* »Bude Borjan«, dok je zasjedom na cesti Ervenik—Kistanje rukovodio operativni oficir bataljona⁵ i oficir⁶ pri Štabu Odreda.

¹ Redakcija nije utvrdila na koga se odnosi.

⁸ Nikola Repanić

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **VN**, arluva NOB, reg. br. 34/1, k. 102B.

¹ Rade Bulat

• Slobodan Macura

*, • i " Vlado Peran

• Stevo Perić

• Niko Caće

Prva zasjeda uništila je dva italijanska kamiona, 9 vojnika od toga dva oficira, 9 ranila i 3 živa zarobila. Tom prilikom zaplijenjeno je 18 pušaka, 2 puško-mitraljeza, 4 pištolja, 27 bombi, 1800 pušanih metaka i 7802 lire. Mi smo imali 2 mrtva, 3 lakše ranjena od bombi.⁷

[Na] drugu zasjedu, tj. onu koja je bila postavljena između Ervenika i Kisatnja, naišla su seljačka kola u kojima su se vozili 9 karabinjera i 3 seljaka. Akcija nije uspjela, jer zasjeda nije bila dobro postavljena, nije bila jedinstvena komanda. Poslije tog neuspjeha zasjeda se povukla u pravcu Radučića, odnosno Ivoševaca iako je trebalo da se prebaci prema Zmištaku gdje je bilo određeno zborni mjesto za sav bataljon. Partizani koji su bili u toj zasjedi zajedno sa komandir⁸ i komesarom⁹ čete nedaleko od ceste zaustavili su se i počeli kritikovati neuspjeh akcije. Komandir čete, kao ni operativni oficir koji je rukovodio akcijom nisu kroz to vrijeme zadržavanja čete postavili osiguranja i tako dozvolili zaokruženje od strane Italijana, koji su došli iz Ervenika i Biovičina Sela kao pojačanje napadnutim karabinjerima. Razvila se borba; kod partizana zavladała panika; komanda se uopće nije osjetila i Italijani, kojih je bilo preko 100 uspješno su napredovali, jer im je pružen slab otpor. Zahvaljujući prisebnosti i hrabrosti operativnog oficira i trojice partizana, koji su se nalazili na lijevom krilu, uspjeli su probiti front i zaposjeli su kotu 307 i tako osigurali povlačenje ostatka čete. Borba se vodila na terenu između Biovičina Sela i Kolašca (Ervenik—Kistanje). U toj borbi imali smo 4 mrtva među kojima je i komandir čete, 10 ranjenih. Izgubljeno je jedno postolje od teškog mitraljeza i dva puško-mitraljeza. Prije borbe nekoliko partizana je dezertiralo, bilo je čak i poklika za predaju. Istog dana ostatak snaga bataljona prebacio se je prema Zmištaku.

7/6 sa svim snagama bataljona izvršili smo razoružanje karabinjerske stanice u Nuniću i hvatanje dvojice istaknutih ustaša.¹⁰ Osiguranje smo postavili, jednu čet^u na cesti Nunić—Macure, drugu čet^u na cesti Nunić—Benkovac, mitraljeski vod na Gradinu radi obezbjeđenja od Bijeline gdje ima 40 crno-košuljaša i karabinjera. Sa dva voda izvršeno je razoružanje karabinjerske stanice. Stanicu smo razoružali tako da smo se popeli na krov i počeli krampom rušiti ga. Zaplijenili smo 1 teški mitraljez, 11 pušaka, 11 pištolja i dosta ostalog materijala. Zarobljeno je 10 živih karabinjera, jedan ubijen i jedan ustaša, koji je htio da uđe u stanicu. Zaplijenili smo od ustaša nekoliko vreća gume i nešto kože za izradu opanaka. Neposredno poslije razoružanja karabinjerske stanice naše osiguranje prema cesti Kistanje—Ervenik imalo je borbu sa Italijanima, fašistima i vojnicima, koji su došli u 9 blindiranih automobila. Svi automobili nisu ušli u zasjedu tako svega ih je sedam ušlo na koje je otvorena plotunska paljba. Uništena su i zapaljena dva kamiona u kojima su bili mrtvi vojnici i oružje. Ona dva zadnja kamiona zaokružila su zasjedu, koju su prisilili da otstupi, stoga nisu mogli pokupiti oružje. U toj borbi uništeno je oko 100 fašista i vojnika, dok tačan broj mrtvih i

⁷ Akcija je izvršena 4. lipnja. Vidi dok. br. 121, 146, 338 i 340.

⁸ Julio Petrišić

¹⁰ Vidi dok. br. 146 i 346.

ranjenih na našoj strani nismo utvrdili, ali prema podacima dobivenim od partizana imali smo 4 mrtva među kojima i komesara bataljona druga Vladu Perona, i jednog ranjenog.

Upravo sada smo dobili službeni izvještaj iz koga se vidi da je u borbi poginuo samo komesar bataljona¹¹ prilikom izvlačenja postolja za teški mitraljez koji je bio ostavio pomoćnik mitraljesca. Prema istom izvještaju broj poginulih Italijana iznosi 3 kamiona i 60 ranjenih. Jedan puško-mitraljez oštećen je tako, da je neupotrebljiv.

Pošto je bilo izvršeno razoružanje karabinjerske stanice u Nuniću komandant Odreda i komandant Bataljona krenuli su sa II četom i mitraljeskim vodom u pomoć zasjedi koju je držala I četa. Međutim, naši su se bili povukli tako, da smo bili prisiljeni prihvatiti frontalnu borbu sa Italijanima. Neko vrijeme smo gonili neprjatelja zadavajući mu posljednje udarce koga bi bili vjerojatno razbili, da mu nisu došla nova pojačanja. U toj borbi imali smo 2 ranjena.

Istog dana dok je vršeno razoružavanje karabinjerske stanice i vodena borba sa Italijanima, koji su pošli u pomoć karabinjerima, fašisti iz Bijeline bili su skloni predaji. Još istu večer došli su Italijani u Bijelinu sa 4 tenka i evakuisali je.

9/6 ponovno su došli Italijani u Nunić i Bijelinu u jačini od 3 tenka i oko 300 vojnika. Mi smo bili na položajima iznad Bijeline, ali uslijed premorenosti partizana nismo bili u stanju da se upuštamo u borbu koja bi poprimila frontalni karakter, a vjerojatno da [do] oružja ne bi bili mogli doći.

Još od operacija u Krupi, pa do danas Italijani stalno tuku artiljerijom sela u Bukovici. Poslije zadnjih akcija počeli su bombardovati i avionima. Sada italijanske kamione prate tenkovi, koji se kreću na prilično velikom rastojanju jedni od drugih, koje ponekad dostiže i do 500 metara kamion od kamiona. Danas se primjećuje velika koncentracija Italijana u Erveniku.

Prema podacima u ovim zadnjim borbama bilo je 120 mrtvih Italijana, 33 zarobljena, 58 mrtvih i ranjenih, te 90 ranjenih, dok su naši gubici 7 mrtvih i 18 ranjenih. Tri partizana ranjena su od italijanske bombe koja je nađena.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
*Marko*¹²

Komandant
Bulat Rade

¹¹ Ante Jurlin

BROJ 112

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
10. LIPNJA 1942. KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
HRVATSKE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ
DALMACIJI¹

STAB SJEVER. DALMAT.
NAROD. OSLOB. PARTIZ.
ODREDA

Br. 40/42
10. juna 1942. godine

KOMANDANTU HRVATSKE² I IV OPERATIVNE ZONE

Snage okupatora na teritoriju Sjevero Dalmatinskom od Obrovca do reke Krke su sledeće:

Obrovac oko 130 okupatorskih vojnika, Zegar oko 300 vojnika sa karabinjerima, Ervenik 130 vojnika i karabinjera sa crnim košuljama, Mokro polje 120 vojnika, karabinjera i fašista, Radučić oko 300 vojnika, karabinjera i crnih košulja, Kistanje 400 vojnika, karabinjera i crnih košulja, Biovičino Selo 34 karabinjera, Đevrske 30 karabinjera, Mostine 22 karabinjera, Manastir Krka 14 vojnika, Centrala Manojlovac 46 vojnika, Benkovac oko 150 vojnika sa karabinjerima i crnim košuljama, Zadar 1200 na aerodromu u Zemuniku donjem i posada u gradu oko 3000—4000 vojnika. Biograd na moru 180 vojnika, Vodice 80 vojnika, sva ostala mesta seoska u kojima se sada nalazi posada Italijanska ne prelazi broj okupatorskih vojnika preko 30 vojnika ili fašista do 20. Pored napred iznetog pregleda okupator raspolaže sa pokretnom svojom snagom takozvanim letećim karabinjerima i vojskom ili fašistima, koja se prebacuje tamo gde se ukaže momentalna potreba radi pretresa mesta ili pomoći snagama koje su napadnute od strane partizana. Brojno stanje ovih snaga za sada je nepoznato s obzirom da okupator u ovu svrhu mobilise svoje radnike koji su začlanjeni fašisti i rade po raznim tvornicama u Zadru ili kojem mestu pripojenom. Naročito okupator pojačava svoje snage koje se nalaze na samoj granici t. j. u mestima Zegaru, Erveniku, Mokrom polju i Radučiću, ove snage s kojim se vrši pojačanje nisu stalne na jednom mestu graničnom već se kreću od mesta do mesta te tu ostaju nekoliko dana a posle se povlače na ona mesta gdje je momentalna potreba tj. gdje se desi neka partizanska akcija na okupatora.

Kraljevska vojska koja je u većini, nalazi se skupa sa crnim košuljama, po svim posadama.

Zgrade u kojima su smešteni okupatorski vojnici sve su okolo ograđene bodljikavom žicom, a osetljivi delovi zazidani su kamenim zidom.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20-1/9, k. 103A.

² Glavni štab NOP odreda Hrvatske

Pored ovoga na svim pravcima okolo, kuda je siguran ili verovatan napad od strane partizana, izgrađena su mitraljeska gnezda i iskopali rovove radi odbrane.

Za sada neprijatelj raspolaže na ovom teritoriju sa: 1 baterijom poljskih topova od 105 mm te velikim brojem automatskog oružja (teških i lakih mitraljeza), velikim brojem malih bacača i sa puškama.

Od motorizovanih jedinica ima 7 tenkova, a od prevoznih sredstava za sada raspolaže sa dosta velikim brojem velikih i malih kamiona koje upotrebljava za prebacivanje trupa iz jednog mesta do drugog svojih snaga kao i za prebacivanje potrebnih sredstava radi ishrane vojske.

Moralno stanje okupatorskih vojnika u zadnje vreme sve više opada, vrlo je slabo.

Prilikom napada okupatorskih vojnika na naše položaje oficiri svoje vojnike primoravaju da nastupaju sa pištoljem u ruci.

Odnos između okupatorskih vojnika i crnih košulja dosta je zaoštren tako da crne košulje bore se same a oni sami na pojedinim mestima.

Svi vojnici koje smo do sada zarobili nisu ništa znali da kažu o našoj narodno oslobodilačkoj borbi naročito o partizanima i komunistima. Za komuniste su kazivah da oni ne znaju i ako su se u samim njihovim karabinjerskim stanicama nalazili zvanična akta u kojima im njihove predpostavljene starešine preporučavaju da se pazi na svakom koraku na kretanje pojedinih lica i na njihovu komunističku propagandu po narodu.

Okupator se danas oseća da ne može držati pod okupacijom Severnu Dalmaciju te je u tu svrhu izradio i utvrdio sva mesta u kojima još danas imade posade, okolo mesta napravio je rovove za streljačke zaklone, kao i mitraljeska gnezda sa kojima je naročito se obezbedio. Pored ove predostrožnosti neprijatelj je porušio okolo mesta svog stanovanja sve zidove te ograde ili šumu koja mu je smetala radi preglednosti okolnog terena. Na mestima u kojima bi stanovali partizani a okupator bi za to saznao odmah bi nastupilo bombardovanje zaselaca avijacijom i artiljerijom po nekoliko dana, kojom prilikom bi tukli pojedino selo cela baterija topova ili bi isto hombardovala dva do četiri aviona.

Posle izvršene akcije na Zadarskog prefekta³ na dan 26. maja 1942. godine Talijanska komanda je preduzela reakciju sa jednom kaznenom ekspedicijom koju su sačinjavali mobilisani radnici upisani u fašiste, a rade po Zadarskim fabrikama, kojom prilikom su popalili po selima Kistanjima, Ivoševcima, Kolašcu, Modrinom Selu i Radučiću velik broj seoskih kuća, pojata, te su tom prilikom oterali oko 180 ovaca, 10 volova i odneli su veliki broj spremne od vrednosti i materijala što su god po kućama nalazili. Ovom prilikom ubili su Talijani 29 nevinih ljudi mladića i staraca.

Još i sada rade naši petokolonaški elementi na rovarenju naše narodno oslobodilačke partizanske borbe, a naročito se u tom sada ističu petokolonaški vodiči, koji pokušavaju da na bilo koji način se ponova organizuju i povedu mase sa sobom skupa s Talijanima protiv narodnih boraca. Za postignuće svog prljavog posla oni se služe najprljavijim

³ Vezio Orazi. Vidi dok. br. 91 i 324.

lažima i klevetama da su partizani plaćenici ustaša pa čak i Italijana i da vode isključivo borbu protiv okupatora po Srpskim selima.

Na Sjevero Dalmatinskom teritoriju kao najglavnije vođe se još drže i protiv narodnih boraca se skupa sa Talijanima bori pop Momčilo Đujić, iz Strmice, koji imade svoje poverenike po ostalim mestima koji rade za njega bilo otvoreno ili prikriveno i to: Jakov Budimir iz Nad vrela kod Zrmanje, Bijanko Obrad bivši žandar jugoslovenski iz Krupe i Sava Veselinović iz Golubića pljačkaš. Pored ovih nabrojanih u ovu grupu spadaju i svi oni četnički banditi koji su protjerani iz Like te se danas nalaze u okolini same granice t. j. Kninu, Splitu i Šibeniku te aktivno sarađuju sa četničkim bandama u borbi sa puškom u ruci protivu narodno oslobodilačkih partizanskih odreda.

Naoružanje ovih petokolonaških elemenata je do sada dosta dobro s obzirom da su to oružje kupili sa Talijanskim lirama od našeg siromašnog naroda, i što su se ranije držali na pojedinim terenima kao komandanti pukova i divizija. Đujićeva banda raspolagala je sa dosta velikim brojem automatskog oružja (teških mitraljeza i puškomitraljeza). Narod severne Dalmacije je redom osudio postupak petokolonaša Đujićevih naročito posle preduzetih akcija od strane partizana na stanici Plavno i »Čupkovića most«. Danas se ovi banditi nesmiju po pojedinim mestima zadržavati i ako su iz tih sela već jedino se hrane, spavaju, stanuju, službu vrše te sve ostale poslove rade skupa sa Talijanima.

Narodno raspoloženje prema okupatoru je vrlo slabo d iz dana u dan se pogoršava, isto tako raspoloženje je kod naroda prema četničkim i ustaškim bandama. Prema našoj narodno oslobodilačkoj vojsci narodno raspoloženje vrlo dobro i svakim danom raste sve više i više. Svaku petokolonašku izdaju narod javno osuđuje. Sve mere koje bi se protiv takovih elemenata preduzele narod sa oduševljenjem odobrava.

U pogledu akcija koje su posljednjih dana preduzete protiv okupatora narod je iste s velikim oduševljenjem odobrio i pored velikih žrtava koje je narodu nanijeo neprijatelj prilikom preduzimanja protiv reakcija nad nezaštićenim stanovništvom. Narod sve odobrava i daje prilog za partizane do najvećih svojih mogućnosti.

Sada rad špijuna na pojedinim mestima dosta se smanjio pred strahom od narodno oslobodilačkih boraca, videvši poslednjih dana da je i sam okupator pretrpio veće gubitke na svom sopstvenom teritoriju od partizana.

Sela koja je palio okupator neka je palio prije a neka poslije preduzetih akcija protiv njega.

U više mahova neprijatelj je nudio sa svojim bombardovanjem kretanjem ili kojom drugom svojom radnjom da se sa njime stupi u frontalnu borbu, sa manjim a nekada sa većim snagama. Posle preduzetih akcija naših partizanskih jedinica neprijatelj svoje auto kolone pratio je sa bornim kolima i to tako da su jedna kola išla ispred kamiona a jedna pozadi, pored ove sigurnosti okupator pred sami dolazak ispred šume ili nepreglednog terena sa kamionima otvorio bi po tim terenima vatru iz automatskog oružja.

Poslednjih dana naše partizanske jedinice ubile su špijune koji su radili za interese okupatora i to: Vasu Trivić iz Mokrog Polja, Dostu Vukmiricu iz Mokrog Polja. Ubijeno ustaša u selu Nuniću Antu Blaža Karduma i Brkljaču Simu.

Narodno raspoloženje prema vodstvu partizanskih jedinica je vrlo dobro, te zbog toga vrlo bi hrđavo delovalo na same partizane kao i na narodne mase da se sada povuče sa ovoga terena drug komandant odreda Rade Bulat, s obzirom da je još u našim krajevima partizanski pokret mlad i da baš oskudeva u komandnom osoblju a pogotovu za dužnosti komandanta odreda danas se ne može naći podesnije lice kao što je dosadašnji komandant.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Obaveštajni oficir odreda
Obrad Knežević

Komandant
Bulat Rade

BROJ 113

**NAREDBA BR. 3 ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 10. LIPNJA 1942. IMENOVANJU RUKOVODILACA
BATALJONA »BUDE BORJAN«¹**

STAB SJEV-DALMAT.
NAR. OSŁ. PARTIZ.
ODREDA

N A R E D B A br. 3

**Komandanta Sjeverno-dalmatinskog Nar. osi. partiz. odreda
od 10. juna 1942.**

Prelaskom bataljona »Bude Borjan« u Bukovicu, pojačanje bataljona sa novim borcima, te gubitak komesara bataljona² i komandira čete³ osjeća se potreba reorganizacije i upotpunjenja komandnog kadra, stoga

p o s t a v l j a m o :

I. 1. Za komesara bataljona »Bude Borjan«, druga Kursar Franu čije će imenovanje potvrditi Stab IV operativne zone,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 3/4, k. 1602A.

² Vlado Peran (vidi dok. br. 111).

³ Julio Petrišić

	za komandira	I čete < druga	Božu Blaževića
<i>a</i>	<i>II</i>	II čete	»i Rupiće Slavka ⁴ *
<i>ii</i>	<i>II</i>	III čete	<i>M</i> Milana Tišmu
2. <i>ii</i>	komesara	I čete	<i>i,</i> Mrša Matu, ⁵
<i>ii</i>	<i>II</i>	II čete	<i>*></i> Jerkin Antu
<i>ii</i>	<i>II</i>	III čete	<i>J,</i> Strbca Dušana

II. Štab bataljona treba da se smjesti između Ervenika—Kistanja negdje oko sela Bijeline, Parčić i Modrina Sela.

III. Odmah pristupiti rekviziciji hrane još ne rekvirirane od ustaša iz Nunića i Bijeline. Hranu treba smjestiti u šumu.

IV. Pošto velike koncentracije Italijana, i poteškoće oko ishrane partizana ometaju kretanje svih snaga bataljona, štab bataljona »Bude Borjan« pristupiće raspodjeli snaga bataljona na ovaj način:

2 čete i mitraljeski vod ostaviće na sektoru između Kistanje—Ervenik—Obrovac, koje će svoje akcije usmjeriti u pravcu juga i zapada, očistiti teren od malih italijanskih posada vršiti zasjede na cesti Ervenik—Obrovac i Obrovac—Zadar, te Knin—Zadar.

Jednu četvu prebaciće između Ervenika—Mokrog Polja i Kistanje—Knin na kom će sektoru ta četa vršiti operacije.

V. Štab bataljona »Bude Borjan« treba provesti mobilizaciju ljudi iz sela Bijelina, Parčić, Modrina Selo i Biovičino, stvoriti od njih četvu. Raspoloženje naroda u Bukovici posilje naših uspjeha odlično je što treba iskoristiti za mobilizaciju u partizane, organizovati odbore Nar. osi. fronta žena i omladine.

VI. Pošto okupator kreće motorizacijom, a do danas mu se saobraćaj nije ometao stoga treba odmah pristupiti prekopavanju cesta, rušenjem naslaga kamenja na ceste, rezanju telefonskih žica na svim cestama kuda se neprijatelj kreće. Za taj rad mobilizirati seljake bez oružja.

VII. Najveću pažnju posvetiti čišćenju naših redova od nepouzdatih, nedisciplinovanih i pljačkaški nastrojenih elemenata. Pojačati i razviti obavještajnu službu, koja je još vrlo slaba, naročito na graničnom pojasu.

Prvu tačku ove Naredbe pročitati pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
*Marko Jurlin*⁶

Komandant
Bulat Rade

⁴ Poginuo travnja 1943. godine, u borbi protiv četnika kao zamjenik komandanta bataljona Treće dalmatinske NOV brigade.

⁵ Poginuo travnja 1943. god., kod Nevesinja, kao oficir štaba u Drugoj dalmatinskoj NOV brigadi.

⁶ Ante Jurlin

**DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJ-a ZA HRVATSKU
OD 11. LIPNJA 1942. SVIM SKOJEVSKIM RUKOVODSTVIMA U
HRVATSKOJ ZA PROVOĐENJE MOBILIZACIJE I STVARANJE
OMLADINSKIH ČETA I BATALJONA U POZADINI¹**

POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA HRVATSKU

SVIM SKOJEVSKIM RUKOVODSTVIMA U HRVATSKOJ

Podstreknuta pobjedama Crvene Armije na istočnom bojištu, narodno oslobodilačka fronta u svijetu, pa i kod nas iz dana u dan sve više raste i postizava velike uspjehe u uništavanju Fašističkog okupatora.

S ciljem da onemoguće porast Fronte slobode, sve se reakcionarne snage naše zemlje koncentriraju pod okriljem Fašističkih okupatora i zajedno s njima, uz podršku i aktivnu pomoć jednog dijela međunarodne reakcije udaraju na nas i našu pravednu borbu.

Naša partija i ovom prilikom ukazuje kako treba da se osujete paklenske namjere od oružanih snaga: Fašističkog okupatora, domaće i strane reakcije. Ona ukazuje na potrebu dizanja općeg ustanka u kojem treba da učestvuje čitav hrvatski i srpski narod.

Da bi se to omogućilo, mobilizaciji, koju provodi naša Partija pridružuje se i Skoj. On daje inicijativu za stvaranje omladinskih četa i bataljona u pozadini.

Sva Skojjevska rukovodstva su dužna da provedu u djelo inicijativu, koju je P.K. SKOJ-a za Hrvatsku dao.

U svakom kotaru oslobođenog teritorija SKOJ-evska rukovodstva su dužna da izvrše široku mobilizaciju omladine. Od najboljih mobiliziranih omladinaca, ona treba da formiraju najmanje jednu omladinsku četvu. Ona su dužna da osiguraju toj četi sve uslove (stan, hranu i.t.d.) pod kojima će biti podvrgnute vojno političkoj obuci te omladinske čete SKOJ-evska rukovodstva mora da zamole najbližu komandu.

Glavni štab Hrvatske poduprijeti će molbu SKOJ-a tim više štoće pismeno pozvati sve komande da se odazovu pozivu SKOJ-a i da dadu vojnu pomoć omladinskim četama preko vojnih stručnjaka.

Omladinske čete će po svršenoj petnaestodnevnoj obuci, ako budu u mogućnosti da se naoružaju, biti pripojene partizanskim bataljonima ili će od nekoliko tih četa biti formirani omladinski bataljoni kao sastavni dio partizanskih odreda.

Ostala mobilizirana omladina, koju će SKOJ-evska rukovodstva svrstati u čete, biće vojno obučavane dva puta sedmično. Politički će

^{*} Prijepis (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. SKOJ-59/2.

djelovati SKOJ. Obuka tih četa trajati će dok se ne ukaže potreba da ih se uspije snabdijeti s oružjem ili kada bude trebalo da zamijene borce. Omladina iz tih četa neće se morati stalno održavati na jednom mjestu, već samo za vrijeme obuke. A u ostalom vremenu ona će svršavati sve ostale uslove, koji stoje pred svakim omladincem u današnjoj borbi.

Citava organizacija kurseva kao i politički rad i kod jednih i kod drugih četa spada na SKOJ-evska rukovodstva, dok će za pomoć pri vojnoj obuci SKOJ morati da zamoli vojne komande. SKOJ-evci će morati da neumorno rade održavajući predavanja, referate i da takvim radom privede što veći broj omladinaca partizana u SKOJ. Oni će morati stalno bditi nad političkim napredkom i moralom omladine, kao najvažnijim uvjetima za uspjeh u borbi. SKOJ-evci moraju upoznavati mlade partizane sa današnjom borbom i potrebom učešća u njoj omladine predvođene SKOJ-em. Kao najvažnije, treba da se obrađuju slijedeće teme:

1) Versajski Min, suština Velikosrpske politike, položaj porobljenih naroda u Jugoslaviji, stav Komunističke Partije po nacionalnom pitanju.

2) Narodno-frontovska borba u Jugoslaviji: b) 27 Marta i kapitulacija, stav Komunističke Partije po pitanju rata, c) karakter rata i značaj pakta o prijateljstvu i nenapadanju SSSR.

3) Karakter imperijalističkog rata, SSSR i imperijalistički rat, pretvaranje imperijalističkog rata u narodno-oslobodilački stupanjem SSSR na čelo narodno-oslobodilačke borbe porobljenih naroda!

4) Rusija (1905—1917), Demokratska revolucija, Oktobarska revolucija, spoljna i unutarinja politika SSSR, socijalna struktura SSSR. Staljin-ski Ustav, Crvena Armija i narodno oslobodilačka borba. Život naroda i omladine, SSSR kao bratska zajednica naroda.

5) Partija i narodno-oslobodilačka borba (rukovodeća uloga Komunističke Partije), odnos Komunističke Partije prema buržoaskim strankama, postanak partizanskog i borbe u Jugoslaviji, karakter i zadaci narodno-oslobodilačke partizanske i oslobodilačke vojske.

6) SKOJ u borbi od njegova postanka do danas. Njegova uloga u današnjoj borbi kao i u drugim fazama rata.

SKOJ-evci moraju u tim četama da prednjače disciplinom i borbenošću. SKOJ-evci će morati da podstiču omladinske čete na utrku uspjeha. Treba da objašnjava da će najbolje čete na kursu prve dobiti oružje, a najbolje u borbi, da će biti uvrštene u udarne formacije i udarne čete što će biti podstreka privlačenju i ostalih formacija u udarne, čemu treba težiti naročito pri današnjem partizanskom vođenju rata.

Omladinske će čete na taj način odgajane i rukovodene SKOJ-em izvršiti veliku ulogu izgoneći neprijatelja i njegove snage. Time će SKOJ dati podstreka svoj onoj omladini, kolja se danas Još ne nalazi u narodno-oslobodilačkoj borbi, da se u nju svrsta. Podstrek toj omladini dati će SKOJ stvaranjem udarnih omladinskih četa i bataljona, koji će u svom sastavu imati omladinu iz raznih krajeva naše zemlje, omladinu raznih narodnosti i vjera. Tako će se kod omladine razbijati od okupatora

raspirena mržnja između hrvatske i srpske omladine i na taj način doprinijeti ostvarenju jedinstva omladine kao najvećeg zaloga brze pobjede nad mrskim okupatorom i njegovim odvratnim satelitima. Na taj način biti će provedena u djelo i linija naše Partije: ostvarenje punog jedinstva svih snaga u borbi protiv fašističkog okupatora i domaćih slugu, te strane reakcije. Na taj će način biti omogućeno dizanje na ustanak čitavog srpskog i hrvatskog naroda i olakšano prenošenje plamena partizanskih borbi na čitav Balkan, što nam je postavljeno u zadatak.

Omladinske čete i bataljoni moraju biti odraz čvrste saradnje i uske povezanosti fronte i pozadine. Pozadina će mobilizirajući borce i pomažući ih učvršćivati frontu. Front će štiti pozadinu.

Fronta će ojačati, a pozadina će se osjetiti sigurnom. Kompaktnost između fronte i pozadine postat će naročito čvršća.

Ugled SKOJ-a kao rukovodioca omladine porasti će. On će se osjećati kao jedina omladinska politička organizacija sposobna pokrenuti široke narodne mase, sposobna mobilizirati ih i organizirati iz njih veliku omladinsku narodno-oslobodilačku vojsku, i na koncu sposobna privesti široke omladinske mase u borbu za teže zadatke u narednim etapama borbe.

I na okupiranom teritoriju SKOJ treba da pripremi omladinu za borbu i da je svrsta u udarne i elitne grupe, koje će neprijatelja stalno uznemirivati svojim akcijama. Te grupe treba da postanu takvo jezgro oko koga će se u danom momentu okupiti mase omladine i pod njihovim rukovodstvom krenuti u borbu. Radi toga je potrebno odmah prići i na tom teritoriju širokoj mobilizaciji omladine. Jednom dijelu mobilizirane omladine a naročito onome kojemu prijeti opasnost pada, treba omogućiti odlazak u partizane. Sva SKOJ-evska rukovodstva i svi SKOJ-evci su dužni da pronalaze kanale za povezivanje i upućivanje omladine u partizane. Da bi se taj zadatak, koji se pred SKOJ postavlja kao jedan od najvažnijih, pravilno provodio, potrebno ije formirati specijalne odrede koji će voditi brigu isključivo oko prebacivanja omladine u partizane i pronalaziti kanale za povezivanje s partizanima.

Te direktive moraju sva SKOJ-evska rukovodstva što brže provesti u djelo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski pozdrav.

D. Teslić

11. juna 1942. g.

BROJ 115

IZVJEŠTAJ KOMANDE PRIMORSKE CETE OD 12. LIPNJA 1942.
O NAPADU NA TALIJANSKE VOJNIKE KOD TIJESNA¹

Izvještaj za dan 12/6 — 1942. god.

Pošto smo izvršili akciju² na špijuna Romića³ i onu učiteljicu,⁴ mislili smo da će se Talijani zadržati po onim mjestima, gdje je akcija učinjena, međutim u jutro u 8 sati došli su sva ukazna ličnost potražiti sinjorinu, na onaj stan gdje je ona ranije učila. U potragi su bili njih 15, između kojih i komesar Tijesnoga⁵ i glavar i brigadir Tišnjanski, drugi su bili crnokošuljaši i financi. Kad su ovi obašli stanove, junački se upute prema šumi u kojoj smio mi držali položaje. Izvidnica 2 desetine primjeti da su se uputili i da idu u šumu, te da vode pred sobom 2 do 3 civila. Drug komandir odredi pustiti ih blizu i potući, tako je i bilo. Drug komandir ih pusti do ulaza u šumu, između prve i druge desetine i otvori prva desetina vatru na njih, u kojoj je stanoviti dio poginuo!, dok su drugi htjeli da se povuku, i uspije im za jedan plot i griblju vinograda doći do puta ali druga desetina dobila je dužnost da zaobide i stavi u klopku iste Talijane. Borba je otpočela u 10 sati u jutro, a trajalo je do 11,45 sati, potučeni su svi bili osim brigadijera karabinera, koji se bio zavukao u žbun. Kada su drugovi otišli da pretraže poubijane, našli su brigadijera čitavog i zdrava i jednog cmokošuljca ranjena, doveli su ih k nama na ispit, gdje su ovi priznali samo tko j-e bio sa njima, a planove nisu, tražilo se je da brigadir prizna gdje je puškomitraljez, ali ovaj ili nije htio kazati ili nije znao, tako da jedan mitraljez nismo našli, a nije rečeno da ga nećemo naći. Strijeljali smo onu dvojicu, oni su pucali na jednog našeg simpatizera, koji ih je morao sprovoditi i to tada kad smo mi počeli pucati, pa kad je on stao da bježi ranjen je u ruku i nogu. Između poginulih našao se je i onaj špijun koji nam nije upao na večer ranije u ruke, a njegova brata smo ranih i umakao je ranjen na svoj stan. Poslije nego je borba završena drugovi su pretražili poginule i našli kod njih 4 pušaka, 900 metaka, 25 komada bombi, 3 pištolja, 2650 lira i svukli obuću i odjeću sa njih. Kada se je sve ovo uradilo dolaze drugi Talijani sa 2 kamiona iz Ciste te na Valim i probiju se do Grabovaca.⁶ Njihova namjera je bila napasti nas sa leđa, ali i zaleđe nam je bilo osigurano sa trećom desetinom, koja je momentalno dobila pojačanje od ove dvije i od onih drugova koji su dobili puške Talijanske. Ova borba je počela u 1 i po poslije podne, daleko nam je bilo do večeri,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 16/1-2, k. 1492.

² Odnosi se na Primorsku četu Sjevernodalmatinskog NOP odreda. Početkom lipnja stigli su iz Like Drago Živković sa još tri druga u Bukovicu gdje im je Stab odreda priključio grupu partizana, jačine voda, pa je od njih i terenskih radnika 11. lipnja, u rejonu Zatona, formirana Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 117.

³ U selu Rasline

⁴ U selu Dazlini. Za uhvaćenu učiteljicu Talijani su kasnije ponudili partizanima člana KPJ dr Zunkovića s Hvara, koji se nalazio u fašističkom zatvoru. Zamjena je izvršena u Srpskom Klancu.

⁵ Civilni komesar općine Tijesno

• Vidi dok. br. 127, 350, 353, 358, 363, 364 i 384.

MNO. ONPA
Vrsta pisma: izvještaj
br. 16/11-2
1492

Izvištaj za dan 12/6 - 1942 god.

Posle smo izveli akciju na žitnjaku kod mlijeke i oni ušle u njega, ali ih nismo
 dohvatili. Talijani su nam dali jedan nještak, gdje je akcija uspjela,
 međutim u jutro u 8 sati došli su dva ukana ličnika potražiti sinjerima,
 na ovaj otok gdje je on ranije bio. U potrazi su bili njih 15, između
 kojih i komandir vijenog i glavni i brigadir Tihomirovi, drugi su bili
 crnokosci i fidanci, ali su ovi imali opasni stanove, jer su se u isto p
 pravi dan u kojoj smo mi držali položaje. Izvukao 2 desetina prijeti da
 su se uputili i da idu u Sam, to da vodu pred sobom 2 do 3 čitila, ali;
 komandir štroci pusti ih blizu i potući, tako je i bilo. Izvukao ih
 pusti do ulaza u Sam, između jara i druge desetine i otvori prvi desetina
 vatru na njih, u kojoj je stanoviti dio poginuo, dok su drugi htjeli da se
 povuku, ali upio ih sa jedan plot umagao i grubi vna, tako da doh
 ali drugi desetina došla je da nastavi da snobuje i stavi u blizini dva
 ličnika, koji su se povukli u 10 sati, a jutro, a, krajala je do 11, 12 sati, pot
 čini su svi bili oca brigadir Tihomirovi, koji se bio zadržao u Samu.
 Kada su drugi otišli da potraže pouzdanje, našli su brigadiru čit
 voj i zdrava i jednog crnokosca ranjenog, došli su i ličnici na čit
 gdje su ovi priznali nam što je bio sa njima, a, planove nam, našli su je
 da brigadir prizna gdje je puškomitraljez, ali ovaj ličnik bio kazati
 ili nije znao, tako da jedan mitraljez namio našli, a ličnik kazao da ga ne
 dano našli, strijelci ali smo ovi dvojica, ali su pucali na jednog našeg čit
 tizera, koji ih je morao sprovođiti i to tada kad smo mi pucali pucaći, pa
 kad je on stao da bježi ranjen je u ruku i nogu, između pogubljen na 20 m
 je i ovaj ličnik koji nam nije upao na vater ranije u ruku, a njegova brata
 smo ranili i uzmalo je ranjen na stroj stani, konlije ne o je borba savršila
 drugovi su potražili su poginule i našli kod njih 9 pušaka, 200 motika,
 25 komada bombi, 3 pištolja, 200 lista i ovulili oca iz i odjedan sa njih.
 Kada se je sve ovo dogodilo dolaze drugi Talijani sa 2 ličnicima iz čit
 te na Velu i probiju se do Grabovca, gdje su ranjenog, je ličnik kazati nam
 sa lojla, ali i zalodje nam je bilo odigralo sa trojem, je ličnik, koji je
 namotkane došla potražiti od ove dvojice i od onih, je ličnik došli
 puške Talijanske. Ova borba je specifična u Samu i i po njemu, jedno, naško
 nam je bilo da vater, a našli smo da do ju nam blizini istomali, oca sa
 Grabovca se je držalo dobro, ali se pojavio drugi oca sa ličnicima
 tolika mitraljezom i njih se je zadržalo, nije se došlo do borbe, ali u Samu
 tako je bila tolika čit. Ovi sto su bili u Grabovcu umjelo in se upali
 u i oca naša odšli su uvijek našli, ali nam jednom pojavio se dvojica
 grupe Talijana sa dvojice strane i to sa Tihomirovima čit. Jedni i drugi
 iste drugi sa Tihomirovima čit. Oca, to, a sa Tihomirovima nam 2 vater, ali
 čitno naša drugove odložio, napravit doje, nato jer su ovi, ali ličnik
 broj boraca nam li zadržati se u potrazi, da ne ide u Sam. A ovaj ličnik
 dolazili su Tihomirovima strano, nije trebalo puzi pucaći, jer su se upalili
 u jedan vinograd, a na ove sto su oca ili sa Tihomirovima strano na nli je
 je trebalo i oni su na nas, sa vater, ličnik vater dvojica našli su se tako
 pati na dva vna, koji su nam predstavili veliku opasnost, što tako po
 silnom vaterom strijelca sa puškomitraljezom i tolika mitraljezom to još
 2 avijona koja su bili u istoj aviji i pucali iz mitraljeza i bacili tako
 like bombi, napravit avio toga sa smo upjali zadržati položaj do u kod.
 Talijani su i u noći zadržali svoje položaje i nismo ih videli da se
 povukli, konlije večere odredio se do probijemo i da odemo in vater, ali
 našli smo bombi i povukli se. Na nas borba nije bilo tako opasno, ali smo
 imali 50-60 drugova i drugarica bez oružja, pa i neposredni i čak djeca, ali
 smo ih ipak dani da zaštitimo i tako sto dopijemo nastan na polužni toren
 u Sam Ormozerim, Trilikon, noćas je na nas iz avijona napadali su još jednu
 u čitnoj kraloj i u ladjevo je nato parilo, u njima oca sa dva lič
 nj. u vater napadali naša koja 15. 11. 42. rimac roba in kuzarevo i našoj
 dani drugarica naša, tako da nam je došlo, a nismo još ni jedno čitili, i
 oca 12/6 gorilo je u vater, ali nismo pot, ali nismo našli naprijet
 mnogo naša, to se tiče oca naša naša sto nam vater, on nam se je
 pri povlačenju našio signale, je grupe borba, potražit oca sa.
 Ostala naša sva vojska došlo je disciplinovana inko nijesu cijeli dan još
 drugarice su bile hrabre i nekile su drugovima po položajima piti i odrazile
 vater, a da se ni jedna nije sklonila ili ustrelila, kako nam to sve dano in
 inelida došlo. Na vrijeme borba vater je našio vater inko su to bile

a mislili smo da će ju nas blokirati istisnuti, one sa Grabovaca se je držalo dobro, ali se pojave drugih oko 50 sa Gaćezeza sa teškim mitraljezom i njih se je zadržalo, nije im se dozvolilo ući u šumu iako je bila tolika sila. Ovi što su bili u Grabovcima uspjelo im se uvući u i oko kuća odakle su uvijek pucali, kada najednom pojave se dvije grupe Talijana sa donje strane i sa Tišnjanske ceste. Jedni i sa Tribunjske drugi sa Tišnjanske ceste oko 200, a sa Tribunjske 2 voda. Mi prebacismo naše drugove odozgo napram dolje, zato jer su ovi gori iako manji broj boraca mogli zadržati neprijatelja da ne ide u šumu. Na ove koji su dolazili sa Tribunjske strane, nije trebalo puno pucati, jer su se ušančili u jedan vinograd, a na ove što su dolazili sa Tišnjanske strane na njih je trebalo i oni su na nas, te pod velikom vatrom svojom uspjeli su se dokopati na dva vrha, koji su nama predstavljali veliku opasnost, što tako pod silnom vatrom strijelaca sa puškomitraljezom i teškim mitraljezom te još 2 aviona koja su bili u toj istoj akciji i pucali iz mitraljeza i bacili nekoliko bombi, usprkos svega toga mi smo uspjeli zadržati položaj do u noć. Talijani su i u noći zadržali svoje položaje i nismo ih vidili da su se povukli. Poslije večere odredimo da se probijemo i da odemo iz tog mjesta. Našli smo kanal i povukli se. Za nas borce nije bilo tako opasno, ali smo imali 50—60 drugova i drugarica bez oružja, pa i nesposobni i čak djece, mi smo ih ipak dužni da zaštitimo i tako eto dospijemo noćas na Polački teren u šumu Crnogorku. Prilikom napadaja na nas iz aviona zapalili su još jednu u Čistoj Maloj i u Lađevci je nešto gorilo. U našem selu su dana 11. ov. mj. u večer zapalili kuću moju tj. Mila⁷ i robu iz Marasove i susjednih drugarskih kuća. Traže da uhaps 23 žene, a nisu još ni jednu dobili, i sinoć 12/6 gorilo je u Vodicama, ali neka gori, mi mislimo zadat neprijatelju mnogo jada. Što se tiče onog daktilografa što sam vam pisao, on nam se je sinoć pri povlačenju sakrio sigurno se je pripao borbe, potražiti ćemo ga. Ostala naša sva vojska dobro je disciplinirana iako nijesu cijeli dan jeli. Drugarice su bile hrabre i nosile su drugovima na položajima piti i održale vezu, a da se ni jedna nije zbunila ili ustrašila, dakle nama to sve skupa izgleda dobro. Za vrijeme borbe vladala je hladnokrvnost iako su to bile prve borbe. Na našoj strani nije bilo ni ranjenih ni mrtvih.

Kod njih su poginuli sve jače ličnosti kao: Tenente, Brigadi jer karabinjera i brigadijer ofidanca, komesar Tijesnoga, i ostali crnokošuljci i karabineri.

Mi se nalazimo sada tu u blizini Polače do daljnog razvitka situacije.

Odgovorite što prije za daljni rad.

Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

K. Maras⁸

Komandir :

Zivković⁹

⁷ Mile Zivković, vodni delegat

* Krešo Maras

» Drago Zivković

BROJ 116

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 15. LIPNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP ODREDA I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE O VOJNO-POLITICKOJ
SITUACIJI U OBLASTIMA HRVATSKE I O AKCIJAMA PARTIZANA
U PRVOJ I ČETVRTOJ OPERATIVNOJ ZONI¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 49/42.
Dne 15. VI 1942.

**VRHOVNOM ŠTABU PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
NARODNE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Operativni izvještaj br. 12.

Od posljednjeg operativnog izvještaja naše jedinice nisu pokazale neku naročitu aktivnost. Operacija je na tromedi Like, Bosne i Dalmacije prilično izmorila dobar dio ličkih i dalmatinskih jedinica. Slična se pojava opaža i kod partizanskih jedinica na Kordunu, gdje je nakon neprijateljske ofenzive nastao izvjestan zastoj.

[...]

IV. operativna zona

6. V. iz zasjede na cesti Ervenik—Zegar ubijeno je 7 talijanskih fašista, 3 oficira i prefekt zadarske provincije. Uništen je 1 kamion i 1 luksuzni auto. Zaplijenjen je 1 teški mitraljez i 2 puške.²

Iz V. operativne zone nije stigao operativni izvještaj.

Akcije Kombinovanog odreda³

Očišćeno je ustaško selo Dolac. Jedan ustaša je uhvaćen, a ostali su pobjegli.

U borbama s Talijanima, koji su se kretali iz Ervenika neprijatelju su naneseni veliki gubici (prema naknadnim podacima izbačeno jje iz stroja 170 vojnika). Tom su prilikom zarobljeni 50 talijanskih vojnika i dva oficira. Zaplijenjeno je 4 teška mitraljeza, 2 laka bacača mina, 6 puškomitraljeza, 55 pušakai, 12 pištolja i ostalog ratnog materijala.

Izvršene su razne diverzije: prekopana je cesta u Zrmanjskom klan-
cu i kod mosta Kravja Draga na rijeci Zrmanji. Na cesti Otrić—Knin

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 102A.

² Napad je 26. svibnja 1942. godine izvršila Prva četa bataljona »Bude Borjan«.
Vidi dok. br. 90, 91 i 324.

³ Vidi dok. br. 90.

posječeno je 15 km t.t. linije. Na pruzi između Sv. Paraskeve i Šijanove Glave razrušeno je 120 metara pruge, a između Pribudića i Otrića 50 metara pruge.

I je Proleterski bataljon za to vrijeme bio u sastavu Kombinovanog odreda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

Komandant

DODATAK OPERATIVNOM IZVJEŠTAJU br. 12.

Pošto nam je izvještaj iz Dalmacije nešto kasnije stigao, šaljem vam ga kao dodatak.

6. maja partizanska četa u Biokovu kod Bačine dočekala je u zasjedi talijanske vojnike.⁴ U borbi su ubijena tri neprijateljska vojnika, više od 10 ih je ranjeno, a zarobljeno 18 vojnika i jedan oficir. Zaplijenjeno je 21 puška, 50 bombi i raznog materijala. Zaplijenjen je jedan kamion. Jedan je partizan poginuo.

Noću 4. na 5. ista je jedinica potopila 2 bagera. 1 na ušću rijeke Neretve, a 1 u njenom rukavu Crna Rijeka. Iste je noći razbijena instalacija u luci Ploče, koju Nijemci nastoje osposobiti za promet.⁵

Partizani te čete prešli su lađom na otok Hvar i razoružali žandarmerijsku stanicu od 4 žandara.⁶

Ta je jedinica u mjesecu maju likvidirala 12 špijuna i ustaša.

17. maja u noći radnici tvornice Majdan u Solinu izvršili su sabotažu⁷ te je tom prilikom zapaljeno 2 magazina u vrijednosti od 5 miliona lira. Među izgorjelim materijalom nalazilo se 200 bačava nafte, 40 bačava mašinskog ulja, nekoliko stotina vreća od jute i mnogo drugog materijala.

Radnici tvornice cementa Sv. Kajo u Solinu uništili su početkom maja nekoliko motora. Počinjena šteta je velika.⁸

Željeznički radnici u Sphtu uništili su koncem aprila transformator za dizalice u luci. Uništili su također jednu lokomotivu i zapalili jedan vagon sijena.⁹

Noću 18. aprila partizani u okolini Sinja razrušili su rudnik boksita, uništili motore, zapalili naftu i ulje i uništili sve oruđe. Šteta je preko dva miliona dinara.¹⁰

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 60, 65, 83, 109, 494 i 495.

* Vidi dok. br. 109, napomena 6.

⁷ Vidi dok. br. 109, napomena 7.

• Vidi dok. br. 109, napomena 8.

» Akcija je izvršena 9. svibnja 1942. godine. Vidi dok. br. 109, napomena 9.

¹⁰ Vidi dok. br. 109, napomena 11.

BROJ 117

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
15. LIPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O PLANU
ZA DALJA DEJSTVA ODREDA¹**

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA

R. br. 71/42
15. juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Sinoć smo uputili na oficirski kurs slijedeće partizane: Begu šimu, Mikin Metoda, Dundović Mirka sva trojica su članovi S.K.O.J-a, te Adreljić Petra člana K.P. Danas Vam upućujemo još jednog partizana koji je bio predviđen za kurs, ali pošto nije njegova četa bila u blizini našeg štaba nije mogao da stigne na vrijeme. On se zove Kursar Krste.

Pošto se operacije na Tromedi odgađaju štab Odreda ima slijedeći operativni plan: prekosutra sa svim snagama bataljona »Bude Borjan« ući u Duboki Dol i razoružati četnike, zatim nastaviti čišćenje sela četnički raspoloženih oko pruge od Otrića prema Gračacu. Sa obadva bataljona vršićemo akcije na pruži od Knina do Gračaca. Drugi bataljon »Bran-ka Vladušića« pored akcija na pruži vršiće čišćenje iz sela oko pruge, Plavna, Otona i dr. od kuda se ovih dana regrutuju četnici. Pisali smo Štabu III-eg Ličkog Odreda da zajednički učestvujemo kod rušenja pruge između Otrića i Gračaca i čišćenja sela oko pruge. Predložili smo mu razoružanje četnika iz Vučipolja, a sa Cerovcem smo u stanju i sami likvidirati. Večeras biće kod Pribudića dignuta pruga. Ovih dana četnici provode mobilizaciju po svim selima Tromede i jednog dijela Sjeverne Dalmacije, naročito Krupe, Golubića, gdje je odziv najveći. Pričaju, daće udariti na partizane koji se nalaze kod Zrmanje. Povodom toga izdali smo letak, koji Vam dostavljamo.

Prema još službeno nepotvrđenim vještima, partizani koji djeluju oko Ciste Male izvršili su razoružanje jedne karabinjerske stanice. Kako smo vam već javili mi smo uputili u Primorje 4 partizana,² koji će zajedno sa novo mobilisanim iz Šibenika i okoline stvoriti jednu partizansku četnu,³ koja bi djelovala na terenu od Ciste Male do Biograda n/m.

Iz zatvora je pušten Milorad Stegnjaić, koji je pao u ruke četnika prilikom stradanja I čete bataljona »Bude Borjan« u Velebitu. On je postao naš otvoreni neprijatelj i stavio se u potpunu službu četnika.⁴

Smrt jašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
Marko Jurlin⁵

Komandant
Bulat Rade

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg br 8/1 K. 103.

² Odnosi se na Dragu Zivkovića. Vidi dok. br. 115.

³ Odnosi se na Primorsku partizansku četnu. Vidi dok. br. 115.

⁴ Stegnjaić se odmah stavio na raspolaganje talijanskim okupatorima za osnivanje formacija Antikomunističke milicije.

dobio zadatak
* Ante Jurlin

od kojih je
Vidi dok. br. 554 i 556.

**PROGLAS ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
15. LIPNJA 1942. NARODU SJEVERNE DALMACIJE O SURADNJI
ČETNIKA I USTAŠA PROTIV NOV¹**

SRBIMA I HRVATIMA SJEVERNE DALMACIJE

Danas, kada izrodi i zdajice naših naroda četnički i ustaški bojnici zajedno sa fašističkim okupatorima ponovno pokušavaju da unište partizanske odrede i oslabe jedinstvo naših naroda u njegovoj borbi za slobodu, naš Štab obraća se na vas Srbe i Hrvate Sjeverne Dalmacije.

Ovih dana četnici i ustaše započeli su ofenzivu na oslobođeni teritorij Like. Napali su Plitvice, ali ih naši junački partizani na stotine uništavaju. Četnici i ustaše prodrli su do Preboja gdje žive Hrvati i sada opkoljeni od partizana Hrvati iz Preboja pobjegli su ispred ustaša i četnika i sklonili se u srpska sela.

Njihovi saveznici i naredbodavci, italijanski fašisti da bi ih mogli zajedno sa četnicima iz Vučipoljal, Dubokog Dola i Gračaca pokušali su napasti Bruvno, gdje su odbijeni uz velike gubitke. U isto vrijeme italijanski barbari pale sela i ubijaju žene, djecu i starce po Bukovici, pljačkaju i uništavaju vašu imovinu.

Četnički izrodi započeli su pod prijetnjom sile da mobiliziraju seljake iz Krupe, Golubića, Tonkovca, Žegara do Dubokog Dola, Krivodola, Očestovo i dr. da idu pod komandom italijanskih fašističkih okupatora u borbu protiv nas narodnih boraca, protiv Narodno-Oslobodilačke Vojske, koja se već mjesecima bori protiv fašističkih okupatora i narodnih izdajica.

Italijani, ustaše i četnici danas su se ujedinili. Evo njihovog sporazuma, iz kojeg se vidi saradnja četnika sa najvećim krvnicima srpskog naroda — ustašama:

-OBAVJEŠT GLAVNOG STANA POGLAVNIKA BR. 4«

»•Već je tome vdlše tjedana, što su četnici, koji su u raznim krajevima stajali u sukobu s vlastima Nezavisne Države Hrvatske, počeli pokazivati sklonosti da se vrate kućama i redovitom životu. Među ostalim samo zato pridošlo je kod njih i uvjerenje, da njihovo četnikovanje neće poslužiti i biti pri(je svakome nego li samome pučanstvu, koje je snašlo najveće zlo kao posljedica nemira i neredovitog života. Napose je vladalo uvjerenje, da agenti Moskve nastoje pučanstvo, koje odbjegava od kuće iskoristiti za boljševičke ciljeve, natjerajući ga tzv. partizane a s ispravnom

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 1/1-20, k. 561.

nadom da bi odovuda pomogli boljševičku vojsku, što se na istočnom boju lomi pod udarcima savezničkog oružja.

Kad su tako četnici u više krajeva upravili oblastima pismene podneske u kojima tu svoju volju izraziša, izdao je glavni stan Poglavnika odnosnim vojnim i upravnim vlastima, izašil(jajući ujedno i posebna povjerenstva zapovijed da se svim onima koji su u tom pogledu dobrom voljom pokažu i potrebitim se uvjetima podvrgnu, stupe u doticaj i tom prilikom omoguće im povratak kućama i njihovom redovitom životu.

Tako je provedeno umirenje:

1) U Velikoj Zupi Sana i Luka u prostoru Ključ—Vrcar—rijeka Vrbas do Banja Luke — te rijeke Sana.

2) U ozrenskom području koje je ograničeno sa zapada rijekom Sanom do utoka rijeke Spreče do utoka rijeke Krivaje, sa sjevera rijekom Sprečom do granice općine Kuračić, sa juga rijekom Krivajom do utoka u rijeku Bosnu do sela Odvoljana i zatim do uključeno sela: Trnići, Podluga, Hadžići, Miljevići, Cvijanovići bare do rijeke Krivaje, sa istoka uključivo selo Bukavina, Pribitković, Lozana, Orahovica, musi. Milino selo, Li [...] do rijeke Spreče.

Ovi su četnici po svojim izaslanicima potpisali zapisnike, u kojima izjavljuju, priznaju vrhovništvo Nezavisne Države Hrvatske i kao njezini državljani i pripadnici izražavaju lojalnost i odanost njezinom Poglavaru i Poglavniku, te privrženost Nezavisnoj Državi Hrvatskoj te istoga dana prekidaju sve neprijateljske čine protivu njezinim vojnim i građanskim oblastima.

Istodobno izjavljuju svoju pripravnost pobijati svim sredstvima partizanske komunističke izgrede, te u svakom pravcu pomagati državnu oblast u sređivanju općih prilika.

Državne oblasti zajamčuju njima sva prava što ih svi državljani u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj imaju, te će ih pomagati u obnovi onoga što su usljed dosadašnjih nesređenih prilika u njihovom kraju pretrpjeli.

Nadalje će u svojim krajevima sudjelovati u mjesnim upravnim vlastima te sudjelovati kao dobrovoljci u pobijanju partizanskih bandi uz vojne oblasti pod njihovim vodstvom.

Odmah poslije potpisa ovog zapisnika prešlo se je na njihovo izvršenje, te u dotičnim područjima zavladao normalan život.

Na isti način sprovada se smirenje i na drugim mjestima, gdje su ovakvi sukobi postojali.«

U Zagrebu, dne 1 lipnja 1942.

Iz glavnog stana Poglavnika.«

Sa druge strane četnici se najpogrdnije izražavaju o hrvatskom narodu, nazivaju nas partizane ustašama, a sami zajedno sa Italijanima i ustašama pljačkaju i pale naša sela i ubijaju narodne borce. Evo sramnog letka Komandanta četničkog bataljona Danila Cicvare od 14 maja 1942. izdanog u Gračacu:

»SRBI IZ DALMACIJE«

»Srbi, prevareni ste od strane onog ko nas uništava, ko nas ubija svaki dan, ko nam ne osniva života ni jedne ure, a to su Hrvati — ustaše koji nas ne mogu da uništavaju pod imenom ustaša nego pod imenom partizana. Oni i vas zovu da im pomognete protiv nas Srba, četnika nacionalista, koji volimo Srpstvo i svoju slobodu, svoj krst, svoju kuću i svoju braću Srbe.

Braćo, nisu to ljudi koji vi možda mislite da rade u saradnji sa nama, nego to su ustaše Pavelićeve koji i dalje nastavljaju sa uništenjem Srba i njihovih imanja, u isti rad zovu i vas da im pomognete u njihovom radu, a smrt čeka i vas od njih u koliko bi uspjeh da nas otončaju i da nas oslabe.

Sa partizanima su najčešće Pavelićeve ustaše, u njihovim je rukama komanda nad tim odredima koji su danas u naznanosti. Hrvati su im neki politički komesari koji primaju neke velike pare od Pavelića da nas unište. Za te krvničke pare kupuju vas Srbe i vode vas u smrt. Gotovo smrtstvo mogu vam dokazati vaši ljudi koji su bili sa tim krvopijama, koji će imati sreću da su spašeni od srpskih četnika i da se vrate svojim kućama. Mnogo je naše braće propalo koji su zavedeni od Hrvata« [...]

[...] »Mi četnici smo u suradnji sa Talijanima koji nam izlaze u susret koji nam odobravaju slobodno nošenje oružja i proganjanje svakoga onoga ko nam misli nanijeti takve štete i razdore između nas.«

Srbi i Hrvati, ne odazivajte se mobilizaciji četnika i ustaša, nemojte dozvoliti da vas italijanski fašisti preko svojih plaćenika, četnika i ustaša, gurnu u bratoubilački rat, ne čekajte ih kod svojih kuća, sakrivajte svoju stoku i hranu, pomažite borbu partizana i sami stupajte u partizanske redove.

Živjelo jedinstvo Srba i Hrvata u borbi protiv fašističkih okupatora, ustaških i četničkih bandita!

Živjela narodno-oslobodilačka borba!

Živio moćni savez Sovjetske Rusije, Engleske i Amerike!

Živjela nepobjediva Crvena armija radnika i seljaka!

Živjela hrabra partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

15. juna. 1942.

STAB SJEVERO-DALMATINSKOG
NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

IZVJEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
SREDINE LIPNJA 1942. CENTRALNOM KOMITETU KPH O ODRŽA-
NOM PARTIJSKOM SAVJETOVANJU I RADU U PROTEKLOM
PERIODU¹

Drugarskom

Centralnom komitetu K.P.H.

Po sporazumu iz Vašeg dopisa od 1. V. o. g. za održavanje partijskog savjetovanja za 25. maja, mi smo se našli na određenom mjestu 22. maja. Svi delegati bili su također na licu mjesta. 26. V., osim delegata iz Sjeverne Dalmacije, Korčule, Visa, Dubrovnika i Pelješca. U očekivanju dolaska delegata C.K.² i druga Milica³ kao i odsutnog druga komandanta Jovića⁴ početak savjetovanja odgađao se dan za danom. Komandant drug Jović, koji se povratio iz akcije kod Knina 2. VI. izvijestio nas je, da nije mogao uspostaviti vezu sa drugom Milićem, te da je prema tome njegov dolazak kao i dolazak delegata C.K. u pitanju.

Usljed toga i zbog nastalih događaja na terenu (napad ustaša i Talijana na partizane na Biokovu, pripremanje okupatora za napad na Mosor, blokada Rogozničke čete, akcije partizana oko Livna) smatrali smo, da se sa savjetovanjem počne odmah, kako bi se delegati što prije povratili na teren. Savjetovanje smo počeli dana 4. VI o.g. a završeno je 6. VI. U toku zasjedanja prvog dana uveče došao je drug Milić te nas obavijestio da ste r.am uputili pismo, kojim predlažete, da se savjetovanje odgodi. To pismo ni do danas nismo primili. Na savjetovanju bio je slijedeći dnevni red:

1) Politička situacija i stvaranje Jedinstvenog nac. osi. fronta; referent drug Bajer⁵; 2) Organizaciona pitanja; referent drug Stevo⁶; 3) Omladina; referent drug Jordan⁷; 4) AFZ; referent drugarica Cvita⁸; 5) Narodna pomoć; referent drug Stevo⁹; 6) Vojna organizacija i njeni zadaci; referent drug komandant Jović¹⁰. Na savjetovanju je bilo prisutnih 34, a od toga 29 vojnih i partijskih delegata. Naknadno ćemo Vam poslati zapisnik savjetovanja¹¹ iz kojeg ćete dobiti pregled i sliku toka savjetovanja.

Po Vašoj direktivi, da se P.K. preseli mi smo postupili i sada se nalazimo na terenu štaba IV. operativne zone. Odlaskom P.K. iz Splita

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/143-144.

² Delegat Centralnog komiteta KP Hrvatske Vlado Popović nije stigao na ovo savjetovanje.

³ Maks Baće

⁴ « i 10 vicko Krstulović

⁵ Ivan Amulić

⁶ i 5 Andrija Božanić

⁷ i 15 Ivan Kukoč

⁸ Neda Marović

¹¹ Redakcija ne raspolaže zapisnikom sa savjetovanja.

veza sa okružnim i mjesnim partijskim organizacijama ojačala je, a naročito na savjetovanju, te će rad u tom pogledu normalno funkcionirati.

Sa premještanjem položaj P.K. se izmijenio. Pojačala se sigurnost njegovih članova. Smatramo, da ćemo moći davati mnogo veću pomoć partijskim organizacijama. Neposredna veza sa Štabom IV. oper. zone, koristit će mnogo njegovom jačanju i razvitku partizanskog pokreta, uopće na ovom terenu, što se vidno osjeća. Upoznavajući se neposredno sa situacijom i problemima partizanskog pokreta danas stvarno vidimo, da pomoć P.K. partizanskom pokretu nije bila dovoljna, jer je to bilo nemoguće iz Splita učiniti. Time uočavamo pravilnost Vaše kritike u pogledu davanja pomoći ovome štabu i izdizanju na odgovorna mjesta m'adih borbenih drugova. Imajući [...] ¹² pred očima mnogo jasniju sliku mi ćemo se truditi, da ove nedostatke popravimo.

Razlozi zbog kojih je P.K. tek sada uočio ove nedostatke leže u tome, što P.K. nije dovoljno poznao potrebe i probleme samog štaba. P. K. se brinuo za pojedine jedinice i rukovodio njima, ali nije dovoljno uradio, da bi se te jedinice povezale sa Štabom i da štab postavi na vlastite noge (na pr. Mosorska četa, Bračka, Rogoznicka i Južno-dalmatinski bataljon). S druge strane, što nam komandant drug Jović u svojim dopisima nije dovoljno konkretno i odlučno [tražio] potrebitu pomoć i dao inicijativu, kako poboljšati stanje štaba i komandnog kadra. P.K. pak sa svoje strane nije dovoljno uporno tražio od Štaba i druga Jovića izvještaj o stanju i potrebama, te je pogriješio u tome, što nije išao na hce mjesta da se uvjeri o stanju i potrebama partizanskog pokreta. Raspravljajući sva ova pitanja na sastanku P.K. održanom 8. VI., i sam drug Jović uočava i iznaša ove griješke i nedostatke kako P.K. tako i svoje vlastite.

Pored svih uspjeha i rezultata oružane borbe i partizanskog pokreta u Dalmaciji, jedan od osnovnih razloga, da se oružana borba nije izdigla na viši nivo, što P.K. nije na vrijeme i odlučno udario po oportunističkim elementima, koji su prevladali u rukovodstvima većine okružnih i mjesnih organizacija. Ta vodstva bili su glavna kočnica u razvitku oružane borbe u Dalmaciji.

Obzirom na zadatke i probleme, koji stoje pred P.K. kao i pred štabom ove zone, smatramo nužno potrebnim, da bi nas posjetio od članova C. K. kao i jedan od Glavnog štaba Hrv.

Upućeno »Otvoreno pismo« mi smo umnožili i po Vašoj direktivi poslali svim partijskim organizacijama. Sa kritikom i kaznom, koju ste dali u cijelosti se slažemo. Što se tiče kazne i kritike smatramo, da nije preoštra. Mi žehmo da nas i u buduće kritikujete po svim počinjenim greškama, jer ćete nam tako pomoći, da iste ispravimo. Dakle sa kritikom »Otvorenog pisma« mi se u cijelosti slažemo, ali smatramo, da neki stavovi u njemu nisu zgodno formulirani, a što ste nam i Vi jednom prigodom sami pisali upućujući nas, da tu formulaciju izmijenimo, ukoliko ga već nismo uputili partijskom članstvu. U protivnom da to naknadno

» Nečitko

učinimo. Dobili smo »Otvoreno pismo« sa istom sadržinom, pak nas čudi zašto tu izmjenu niste učinili. Ovaj prigovor stavljamo ne zbog toga, što kritiku uopće ne trpimo. Naprotiv. Mi ga stavljamo zbog toga, što će ovakova formulacija poslužiti svim antipartijskim elementima van partije a i raznim oportunistima unutar partije u njihovoj borbi protiv Partije i njenog rukovodstva. Kad ovo kažemo, rukovodi nas samo interes Partije, čuvanje njenog autoriteta i autoriteta rukovodstva, a nikako lična osjetljivost pojedinaca. Daleko smo od toga, da mislimo, da C.K. ima nešto lično prema nama kao što navodite u jednom od Vaših ranijih pisama, kao i to da C.K. nema u nas povjerenja. O tome najbolje govore naši međusobni odnosi.

Padom druga Borića¹³ okrnjen je P. K. Isto tako drug Jović angažovan je vojnom organizacijom, te neće moći raditi partijski, koliko prije. Mi smo mišljenja, da P.K. upotpunimo kooptacijom još jednim drugom. O tome ćemo izmjeniti sa Vama lično mišljenje.

Oblasni komitet SKOJ-a formalno i stvarno bi se raspao uslijed toga, što su neki njegovi članovi morali bježati ispred policije, a jedan (Zeljko Dvornik):¹⁴ pokazao se kukavica i dezertir. Sada radimo, da se O.K. SKOJ ponovno uspostavi. Za sekretara O.K. postavljen je drug Jordan,¹⁵ omladinac, član partije 2 g., u SKOJ je već 6 g., po zanimanju tipografski radnik, provjeren, politički dosta dobro razvijen, zadnje vrijeme bio sekretar M. K. SKOJ-a u Splitu i član M. K. Partije. On je počeo prisustvovati redovno svim sjednicama P. K. Partije.

Sada kada završimo partijske poslove u Štabu i sinjskom okružju, onda ćemo se prebaciti na livanjski sektor, da sredimo partijsku organizaciju, a zatim u Sjevernu Dalmaciju.

O ponovnoj provali u Splitu obavjestio Vas je drug Milić. U njoj su pala tri člana M.K. Kod druga Ivanića¹⁶ pronađen je zapisnik prve sjednice NOO, a kod drugarice Šonje¹⁷ knjiga partijske blagajne P.K. i još neki materijal. Oni su još uvijek pod istragom. Drže se dobro. Izvještaj partijske blagajne ne možemo Vam poslati, budući da je propala knjiga blagajne. Sada se blagajna ponovo sređuje, pak kada bude gotova, poslat ćemo Vam izvještaj.

Drug Milić Vas je izvjestio o napadu okupatora i ustaša na partizane na Mosoru. Napad je trajao od 14.—19. aprila.¹⁸ Borci su borbu izdržali. Međutim poslije završene borbe komanda čete donijela je izdajničku odluku i raspustila četu. Pri razilaženju stradalo je dosta drugova, oružja i ogromna količina hrane. Četa je brojila 141 borca sa komandom. Komanda se nalazi u Štabu IV. oper. zone u hapsu, te ovaj čas počinje suđenje. Biti će likvidirani. Članovi komande bili su Radobolja Jozo, sekretar Kot. kom. u Omišu, na dužnosti polit. kom. čete, Ferdo Gazin, komandir, član partije više godina. Roko Peračić (Maksim) zamjenik

¹³ Ivan Lučić-Lavčević

¹⁴ Vjerojatno Zeljko Draganja

¹⁵ Kukoč Ivica

¹⁶ Odnosi se na Šegvić Petra, uhapšenog 16. travnja 1942. Vidi dok. br. 281.

¹⁷ Odnosi se na Radonjić Mariju uhapšenu 16. travnja 1942. godine. Vidi dok. br. 281.

¹⁸ Vidi dok. br. 83. napomena 2.

polit. kom. član i org. sekretar M. K. Split. Četa je ponovo uspostavljena sa novom komandom. Današnje brojno stanje nije nam poznato. Zadnji izvještaj je glasio, da ima 40 boraca.

Dostavljamo Vam spisak streljanih u Šibeniku.¹⁹

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 120

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
VLADIMIRA POPOVICA OD 16. LIPNJA 1942. CENTRALNOM
KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ,
O STANJU PARTIZANSKIH ODREDA I NJHOVOM DJELOVANJU I
O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA TOM TERENU¹

ZA C.K. K.P.J.

[...]

U Dalmaciji se stanje u zadnje vrijeme znatno popravlja. P.K. se nalazi sa Štabom. Održano je part. savjetovanje², na koje nije od nas nitko otišao, jer nam je bilo javljeno da se neće održati. Naime, vezu sa P.K. smo održavali preko drugova iz sjev. Dalmacije, koji jedno vrijeme nisu imali veze sa Štabom za Dalmaciju, gdje se trebalo održati savjetovanje. Međutim, drugovi iz P.K. koji su se tada nalazili u Splitu prihvaćajući našu inicijativu pozvali su delegate iz srednje i južne Dalmacije na savjetovanje, ne provjeravajući da li drugovi iz sjev. Dalmacije imaju veze sa Štabom. Tako je savjetovanje održano bez delegata iz sjev. Dalmacije i bez našeg predstavnika. To je veliki nedostatak, ali se nadamo da će savjetovanje ipak donijeti dobre rezultate i u partijskom i u vojnom pogledu.

Detaljan izvještaj o stanju u Dalmaciji poslat ćemo vam slijedeći put. Ovog puta samo nekoje pojedinosti.

U Splitu je formiran NOO, koji je izdao proglas.³ U proglasu se pored ostalog ustaje protiv onih koji kažu: »nije vrijeme za akcije« itd., ali se ne ukazuje tko su ti koji tako govore. U odbor su ušli 6 part. [ijaca], 1 HSS, 1 SDS i 2 simpatizera. Inicijativu za stvaranje odbora dali su lučki radnici.

¹⁹ O izvršenom strijeljanju u Šibeniku vidi dok. br. 95, 107, 109, 120, 229, 314, 316, 318 i 327.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 48/9. k. 103A.

² Vidi dok. br. 119.

³ Vidi dok. br. 50 i 120.

Nenaglašavanje izdajničke uloge D. M. [ihailovića] preko radio-emisije Slobodne Jugoslavije i preko Moskovskog radija, mnogi četnički elementi pokušavaju da iskoriste i govore kako je u Dalmaciji na čelu Partije ustaško rukovodstvo, koje vodi protusrpsku politiku, jer da je Moskva za D. M. i tome slično.

Kad su drugovi u svom »Izveštaju«⁴ ustali protiv izdajničke rabote vodstva HSS i Mačeka, vodstvo HSS u Splitu je izdalo letak protivu nas.

Usprkos objašnjenja koja smo davali po svim tim pitanjima, rukovodstvo se nije dosta brzo snalazilo u raskrinkavanju svih narodnih neprijatelja i izdajica.

Glad, teror koji provode okupatori i ustaše, prisilna mobilizacija koju vrši Pavelić, pojačana aktivnost partizanskih odreda — sve to stvara uslove za široku mobilizaciju u partizanske odrede. Poslije akcija na tro-medi za vrlo kratko vrijeme formirana su dva partizanska bataljona u sjev. Dalmaciji.⁵ Partizanske jedinice rastu i u srednjoj i u južnoj Dalmaciji. U poslednje vrijeme imali su niz uspješnih akcija, što ćete vidjeti iz operativnog izvještaja.

Po svim brdima u Dalmaciji na Prvog maja paljeni su krijesovi i izvješeno na stotine crvenih zastava po gradovima i selima. U samom Splitu izvešeno je oko 30 zastava. Točno u podne izvješena je zastava na vrhu tornja svet. Duje.⁶ Ovo je razbjesnilo i zbunilo okupatorsku gamad da su davali izjave kako se Kom. partija u Splitu može uništiti sam tako, ako se polovica građanstva strijelja, a polovica internira. Na terenu na kojem operiraju partizanski odredi održavani su zborovi i sastanci po selima. Rogoznička četa je na svom terenu održala niz zborova i sastanaka. U Baćini (Makarska) partizani su s narodom proslavili Prvi maj vrlo svečano, manifestacijama, zborovima i večernjim zabavama. Tog dana partizani su išli kroz ona sela gdje je do danas nas utjecaj bio vrlo slab ili nikakav. Seljaci su ih primali sa simpatijama i oduševljenjem.

17. maja preko noći radnici tvornice Majdan u Solinu izvršili su sabotazu kojom su prilikom izgorila dva magazina u vrijednosti oko 50 miliona litra. Izgorelo je 200 buradi nafte, 40 buradi mašinskog ulja, oko 700 hiljada papirnatih vreća, nekoliko stotina hiljada vreća od jute, i masa drugog materijala.⁷

Polovinom maja radnici tvornice cementa Sv. Kajo u Solinu uništili su nekoliko motora. Šteta je velika.⁸

Željeznički radnici u Splitu koncem aprila uništili su transformator, koji je pokretao dizalice u luci. Isti su radnici⁹ uništili jednu lokomotivu i zapalili jedan vagon sijena.

U toku aprila i maja bilo je niz sitnih akcija, uglavnom ekonomskog karaktera, te likvidacija špijuna i raznih slugu okupatora.

⁴ »Naš izvještaj«, organ Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁵ »Bude Borjan« i »Branko Vladušić«

⁶ Vidi dok. br. 51, 60, 66 i 109.

⁷ Vidi dok. br. 109, napomena V.

⁸ Vidi dok. br. 109, napomena 8.

⁹ Akcija je izvedena 9. svibnja (vidi dok. br. 109, 116 i 296).

24. maja u Šibeniku je strijeljano 26 drugova.¹⁰ Među njima i drug Brko.¹¹ Junačka smrt druga Brke teško nas je pogodila. Prilikom strijeljanja svi su se herojski držali. Pali su pjevajući Internacionalu i sa povicima drugu Staljinu i našoj Partiji. U prilogu vam šaljem prepis pisma druga Brke, koji smo ovaj čas dobili.¹² Položaj druga Lavčevića (član biroa P. K.) je vrlo težak.¹³ Njemu će uskoro biti suđenje. Nakon strijeljanja naših drugova u Splitu će se poduzeti akcija za likvidaciju nekih faš. glavešina. Ova strijeljanja su izazvala ogromno ogorčenje naroda protiv okupatora. Dok su vršena strijeljanja »jug.[oslovenski] nacionalisti« u Splitu izdali su letak u kom napadaju našu Partiju i N. O. F. Ovaj letak je potpuno razotkrio njihovu protunarodnu izdajničku rabotu, koja je naišla na osudu čitavog naroda.

Drugovima je stavljeno u zadatak da unesu maksimum truda i odlučnosti u likvidaciju oportunizma, koji se javlja na svakom koraku, kako u odredima, tako i na terenu.

Poslije savjetovanja pristupilo se radu na učvršćenju partiz. jedinica i odstranjenju svih kolebljivih i nepouzdanih elemenata. Nekoliko partijaca koji su odgovorni za rasulo Mosorske čete — strijeljano je.¹⁴

Kako niko od nas nije prisustvovao njihovom savjetovanju, pozvali smo drugove iz PK na sastanak. Vicko¹⁵ je već došao, a sutra očekujemo dolazak i druge dvojice.¹⁶

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

16. juna 1942. g.

Drugarski pozdrav
Vlado¹⁷

¹⁰ Vidi dok. br. 95, 107, 109, 120, 299, 314, 316, 318 i 327.

¹¹ Rade Končar.

¹² Ovo pismo Redakcija nije uspjela da pronađe.

¹³ Ivan Lučić-Lavčević se tada nalazio u splitskom zatvoru.

¹⁴ Vidi dok. br. 83, napomena 2.

¹⁵ Vicko Krstulović.

¹⁶ Odnosi se na Andriju Božanića-Stevu i Ivicu Kukoča-Jordana.

¹⁷ Popović.

BROJ 121

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA OD 17. LIPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE
NOP ODREDA HRVATSKE O POLITIČKOM STANJU U BUKOVICI¹

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PART.
ODREDA

pr. 24/VI-1942
Br. 94

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE
IZVJEŠTAJ POLITKOMA BR. 3
od 17. juna 1942.

Kako sam bio u prošlom izvještaju rekao,² da će se stanovništvo u Bukovici, koje se bojalo paljevina ohrabriti našim dolaskom na taj teritorij, tako se je i dogodilo. 4/6 prvu našu akciju³ stanovništvo Bukovice dosta je dobro primilo. Primjećivalo se je, da su seljanke i seljaci, osobito omladina, bili veseli i zadovoljni sa našim uspjehom, ali kada smo još jače počeli udarati po okupatorima, uništivši mu zapravo jedan cijeli bataljon njegove vojske, našto je okupator počeo praviti strahovite represalije na neboračko stanovništvo, žene, starce i djecu, kada je počeo danju i noću tući sa topovima i sa nekoliko aviona bombardovati selo po selo, onda se psihologija i nama naklonjenih seljaka sto posto promijenila. Kada su fašistički banditi vozili pune kamione mrtvih svojih vojnika, onda su ubijali na koga su naišli. Oni su pucali iz mitraljeza na seljake koji su mimo obrađivali svoja polja, palili kuće i s tenkovima upadali u iste. Svi seljaci katoličkih sela u čijoj blizini smo mi vodili akcije pobjegli su bez traga, te nismo mogli politički poraditi ništa. Tu se primjećuje, da su popovi izvršili svoj uticaj sa uspjehom, dok smo mi obratno još prije ovih akcija malo poklanjali pažnje katoličkim selima. Istina, tamo se našao uvijek po koji naš politički radnik, ali ni jedan od njih nije uspio izvršiti zadaću, koja se pred njega postavljala, a to da stvori bar malu jezgru po nekim selima. Jedan drug, kojega smo bili direktno iz štaba Odreda poslali u ta sela izvještava nas da nije mogao ništa da uradi, da su seljaci od njega bježali kao od kuge misleći, da će neposredno iza njega doći partizani. Mi se s time nismo složili nego smo konstatirali, da taj drug bilo iz straha, bilo iz drugih razloga (nesposobnosti) nije mogao ništa da stvori. Znamo, da više mogu partizani sa svojim ulaskom u selo politički uraditi za jedan dan, nego 10 političkih radnika za godinu dana. Kao primjer neka nam posluži

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39/1, k. 1494.

² Vidi dok. br. 90.

³ Vidi dok. br. 111, 338, 346 i 347.

selo Bijelina i Parčić. Prije našeg ulaska u ta sela slali smo izvjesne ljude sa zadatkom da tamo mobilišu izvjestan broj boraca za partizane, ali se niko nije odazvao. Međutim, kada smo mi upali u ta sela javiHo se oko 30 boraca za partizane.

Partizani mogu politički mnogo djelovati u selu, ako su ljudi u njemu, ali ako su se ljudi razbjegli, onda je to nemoguće. Nakon četvorodnevnog bombardovanja po Bukovici, osobito u predjelu Bjeline i Parčića u tim selima nema ni jedne žive duše, ne samo katolika, nego i pravoslavaca. Svi su se razbjegli u daleka sela, po šumama i pećinama. Jedino nam je u Bjelini teškom mukom uspjelo da sakupimo oko 50 muškaraca nakon toga što smo poslali desetak drugova da ih po šumama traže. Tu jedino nam je uspjelo da održimo zbor i formiramo Narodno-oslobodilački Odbor sela.

Prema zadnjim izvještajima, koje dobivamo iz Bukovice javlja se o žalosnim pojavama u tom kraju, naime da seljaci jako negoduju na naše akcije i govore kako mi više tamo ne bi smjeli voditi akcije, jer da će navodno okupator poklati i popaliti sve. Ta činjenica ne bi bila tako teška, da se sami komunisti, pa čak i neki članovi Partije nisu srozali na tako niski nivo gledanja. Oni sami su riječima napadali neke naše drugove iz Odreda, kako je ludo i besmisleno voditi dalje akcije na tom terenu, ako mislimo dobro narodu. Primjer Jovana Grčića iz Rudela i mnogih drugih jasno nam dokazuje koliki se oportunizam razvio u Partijskoj organizaciji Bukovice. Nema sumnje, da za to snosi krivicu najviše Partijski Forum Bukovice, pa i samog O. K. koji je zadnje vrijeme skoro bez kontakta sa dotičnom organizacijom. Mi ćemo po ovom pitanju najenergičnije tražiti od O.K. da bude malo reda u bukovičkoj partijskoj organizaciji, da očisti tamošnju part. org. od oportunističkih i Partiji štetnih elemenata, a i sami ćemo u tom pravcu pomoći ovdašnjoj organizaciji, da se taj čir čim prije rasječe. Vjerujem, da do ovakvog stanja i gledanja u tom kraju ne bi bilo došlo, da je partijska organizacija pravilno shvatila svoju dužnost preko svojih članova i simpatizera radila u masama i razbijala oportunizam masa.

Čujemo, da su se Đujićevi agenti počeli javljati u okolini Kistanja, da vrbuju ljude za četničke banditske »jedinice«. Mišljenja sam, da neće uspjeti u Bukovici ništa ako mi budemo pravilno radili i neprekidno bili s masom. Ukratko za Bukovicu i političko stanje u njoj može se reći ovako: većina ljudi, ako ne svi, su na strani partizana i Narodno-oslobodilačke borbe, ali krvave okupatorske represalije su ih privremeno uspjele zaplašiti i razviti kod njih oportunizam.

Isto tako stanje u partizanskim redovima nije bilo najsajnije. Bilo je pojava dezerterstva. Četvorica partizana su ostavili puške i pobjegli iz borbe, a jedan je ostavio puškomitraljez, dok su dvojica u roku od 3 dana izgubili 2 postolja teškog mitraljeza. Tom prilikom je poginuo politikom bataljona »Bude Borjan« drug Vlade Peran, baš kada je htio da iz mitraljeske vatre izvuče jedno ostavljeno postolje. Gubitkom druga Perana izgubili smo jednog od naših najboljih drugova. Drug Peran ne samo da je bio dobar borac, nego i sposoban drug koji je obećavao mnogo.

Dana 4/6 na cesti između Ervenika i Kistanja, gdje je II četa bataljona »Bude Borjan« imala zadatak da izvrši zasjedu pod vodstvom operativnog oficira bataljona »B. B.« druga Steve Perića i oficira pri štabu Odreda druga Nikole Čaće, došlo je do pometnje, skoro do rasula.⁴ Razlog je bio taj što su nakon neuspjeha da izvrše akciju na 7 karabinjera, koji su se vozili u seljačkim kolima sa nekim seljacima, oni se povukli na 100 metara od mjesta zasjede i tu dali se u raspravu, tko je kriv a tko nije da su karabinjeri pobjegli, a da međuvremeno nisu postavili osiguranje tako, da ih je jedna četa fašista i karabinjera iznenadila, dovukavši se njima na nekoliko metara i skoro ih zaokružiše. Neprijatelj je otvorio iz pušaka, mitraljeza i ručnih bombi vatru, koja je unijela paniku i dezorganizaciju među partizane II čete. Može se zahvaliti četvorici hrabrih i odlučnih drugova, da se ta četa nije raspala sa ogromnim gubicima. Pored toga što su mnogi drugovi pobjegli, ipak su naših nekoliko drugova uspjeli ubiti oko 30 neprijateljskih vojnika, dok su tu poginula 4 partizana. Politkom čete pokazao se jako loš. Njega smo odmah smijenili sa položaja i postavili drugog druga na njegovo mjesto. Neki partizani, pa čak i članovi Partije počeli su kritikovati štab i pojedine odgovorne drugove na način nedostojan partizanu nakon čega smo izvršili čišćenje u bataljonu »B. B.«, priličan broj bivših partizana razoružali javno pred četama, objasnili partizanima kakvi trebaju da budu partizani i izvršili zakletvu cijelog bataljona »B. B.« svečano u prisustvu štaba bataljona i Odreda. Neke članove Partije nedostojne da budu njezini sinovi predložićemo odmah na isključenje. Ovdje se radi o nekim drugovima, članovima partijske jedinice I čete, koji su sazvali sastanak da raspravljaju na njemu i da li treba preći rijeku Krku i uputiti se u pravcu pruge između Knina i Drniša, kako je to bilo naređeno od štaba IV Operativne Zone. U partijskoj jedinici I čete bilo je drugova koji nisu znali možda, da se o direktivi ne može diskutirati, a bilo je i takvih koji su i te kako bili svjesni toga. Protiv takvih ćemo najenergичnije postupiti. Usljed brzog tempa akcija i čestih dugih marševa partizani su bili jako zamoreni, te se je osjećala potreba da se ljudi odmore. To je bilo potrebno radi samoga odmora kao i da se taj odmor iskoristi da se zavede malo reda po četama, a i politički djeluje među partizanima. Ovo nekoliko dana odmora baš nam je dobro došlo, tako da su naše jedinice moralno prilično jake, a i politički još do sada neriješeni problemi rješavaju se bržim tempom.

Danas smo definitivno formirali bataljonski partijski biro. Isto tako formirana je partijska jedinica u štabu Odreda. Dobio sam izvještaj politkoma bataljona »Branko Vladošić« da je u III-oj četi toga bataljona, koja se nalazi oko Tromede formirana partijska jedinica. Politkom te čete izgleda da je slao izvještaje bataljonu »Stojana Matica«. Ne znam kako se to desilo, valjda će politkom bataljona »B. V.«, koji će se danas vratiti sa trodnevnog boravka kod te čete, znati to objasniti. U nedjelju 15. t.mj. bio sam u Zrmanji s namjerom da vidim šta se uradilo politički u tom bataljonu za vrijeme mog boravka u Bukovici. Nisam mogao

⁴ Vidi dok. br. 103, 111, 146, 338 i 340.

dobiti podatke jer politkoma bataljona nije bilo, te sam razgovarao sa politkomima I i II čete. Nešto se radilo tamo, ali ne onako, kao što bi to trebalo. U najkraćem roku posjetiću taj bataljon ponovno i uraditi sve što budem mogao da politički rad u tom bataljonu ide onim pravcem i tempom, kako to mora biti.

Obavještavam znanja radi, da sam skinut sa položaja sekretara O. K., isto tako i biroa O. K.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom:
*Marko Jurlin*⁵

BROJ 122

**NAREDBA KOMANDANTA SJEVERNODALMATINSKOG NOP
ODREDA OD 17. LIPNJA 1942. O ORGANIZACIJI I POSTAVLJANJIMA
U ODREDU¹**

STAB SJEV. DALMAT.
NAROD. OSL. PARTIZ.
ODREDA

pr. 24/VI-1942.
Br. 93

N A R E D B A B R . 4

**Komandanta Narodnooslobodilačkog Partizanskog Odreda
za Sjevernu Dalmaciju od 17. juna 1942.**

1. a) Za oficire pri štabu Odreda postavljamo drugove: Ljubu Trutu i Faust Ljubu.
 - b) za vodnika mitraljeskog voda druga Macuru Milana za polit, delegata mitraljeskog voda druga Obrada Mačka
 - c) za komandira novoformirane Primorske čete² druga Zivković Dragu za komesara novoformirane Primorske čete druga Maras Ivu
- Mitraljeski vod i novoformirana Primorska četa biće pod izravnom komandom štaba Odreda.
2. Stab Odreda organizovao je tehničku radionu, a ima namjeru da formira i tehnički vod od partizana koji posjeduju izvjesnu stručnu

⁵ Ante Jurlin

¹ prijepis originala (tipičan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 149-4.

² O formiranju čete vidi dok. br. 115, napomena 2.

prednaobrazbu. U tu će svrhu štabovi bataljona uputiti do štaba Odreda partizane, koji su sposobni da rade u radioni na popravku oružja, pravljenju nagaznih mina i dr. Ovo izvršiti odmah po primitku Naredbe.

3. Pokazalo se, da za izvjesne akcije na pr. razoružanje kasarni, napad na kamione, partizani ne posjeduju dovoljno vojničkog znanja, stoga će štabovi bataljona pristupiti formiranju udarnih vodova po četama, koji će biti izvježbani za specijalne zadatke kao na pr. kako treba napadati tenkove, kamione, rukovanje benzinskim flašama, naoružati ih bombama, a po mogućnosti i pištoljima. U udarne vodove treba uzimati dobrovoljce, najborbenije i najodlučnije partizane.

4. Ispitivanjem zelenih metaka za mauzer-pušku i tzv. pancirnih dokazano je da oni probijaju oklope italijanskih tanketa, stoga će se svu tu municiju prikupiti i dati udarnim vodovima.

5. U zadnje vrijeme učestala su dezerterstva partizana. Štab Odreda primjećuje: da se te pojave dezerterstva dešavaju uslijed slabog političkog rada komesara. Mobiliziranim prije stupanja u naše redove ne objašnjava se partizanska zakletva i ciljeve naše borbe kao i zadatke, koje oni kao partizani moraju izvršavati. Osim toga kod same mobilizacije se griješi, jer se u partizane ne uzimaju samo dobrovoljci, već i prisilno mobilizirani, koji su pozivani nekim prijetecim pozivima. Sve do sada partizane koji su dezertirali pohapsiti i predvesti štabu Odreda na saslušanje.

6. Politički komesari uz pomoć skojevskih aktiva provešće mobilizaciju omladine od koje ćemo formirati omladinske čete-bataljona. Štabovi bataljona u roku od 10 dana izvrše mobilizaciju omladine od 16 godina na dalje, koja je voljna da stupi u partizane i popis dostavi štabu Odreda, koji sprema kratak vojno-politički kurs za omladinu.

7. a) Štab Bataljona »Bude Borjan« treba pojačati svoj rad i akcije kako je to dato u Naredbi br. 3 Štaba Odreda.

b) Štab bataljona »Branko Vladušić« nije izvršio mobilizaciju na Tromedi. Stavlja mu se u zadatak, da to izvrši u što skorijem roku, da bar stvori simpatizere preko kojih će dobivati informacije o neprijatelju i njegovom radu. Treba obuhvatiti ova sela: Pribudić, Zagrovići, Radijevac, Golubić, Oton i Padene.

8. Pošto su četnici započeli sa mobilizacijom u selima u kojima djeluje odred stavlja se u zadatak komesarima bataljona da organizuju široku kampanju objašnjavanja linije današnje borbe, da drže svuda kuda se kreću partizani zborove, i da raskrinkavaju četnike, koji danas otvoreno sarađuju i sa ustašama služeći se pri tome letkom, koji je izdao štab Odreda od 15/6.

Sve tačke sem pete ove Naredbe pročitati pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
*Marko Jurlin*³

Komandant :
Bulat Rade

³ Ante Jurlin

BROJ 123
IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ« OD 17. LIPNJA
1942. KOMANDANTU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O NAPADU
NA VRGORAC¹

S T A B
BATALJONA »J. JURČEVIĆ«
A. Br. 9
dana 17. VI 1942.

KOMANDANTU IV. OPERATIVNE ZONE

Poslije našeg odlaska sa savjetovanja² smatramo za potrebno da vas izvijestimo i upoznamo sa stanjem koje nas je zabrinjavalo radi dosadašnjeg stanja naše čete.

Uslijed napada o kojem smo bili obaviješteni u »Dinari«.

Potvrđeno je iz pozitivnih izvora kao i sa izvještajem privremene Komande naše čete da je Francetić sa Crnom bojom³ kretao u raznim pravcima, a da su snage neprijateljske vojske brojile tada oko 5.000 vojnika, crnih košulja. Upoznali smo se iz osnova sa planom naše čete kao i neprijateljsko nastupanje iznosimo slijedeće zaključke:

Snage naše čete su bile dosta raštrkane uslijed dosadanjeg takovog logorovanja. Napad neprijatelja od Vrgorca, često je mijenjao svoj pravac nastupanja tako da na onim položajima gdje su bile smještene naiše zasjede, nisu se sukobile jer je neprijatelj krenuo u protivnom pravcu.

Naši su imali mogućnosti da stupe u borbu na sektoru kod sela Pasičine, ah uslijed nadmoćnijeg neprijatelja koji je brojčano bio mnogo jači dok su naše zasjede brojile 16 ljudi, komandir zasjede je odustao od borbe, pošto su neprijateljske snage krenule u dva pravca, i sa tim potezom neprijatelja, postavljene naše zasjede su bile opkoljene.

Po svemu ovome može se zaključiti da nije bila namjera odustati od borbe a to treba naglasiti da je trebalo boljeg snalaženja, manjkavost u samoj komandi radi odsutnosti njenih članova, je posve tačno.

IZVJEŠTAJ NAŠIH OPERACIJA

Na putu iz »Dinare« dužni smo da vas izvijestimo, o probijanju kroz ustaški Imotski kraj. Veze ne samo da nisu bile dobre, nego nikakove, tako da smo imali opasnih i pogibelnih momenata da se nijesmo sami snalazili. Na prolazu kroz Cistu tu kulu ustašluka, kada je prolazila naša delegacija sa 10 partizana, iz Kamešnice koji [su] išli skupa s nama za Biokovo.

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 19/1. k. 1494.

² Odnosi se rva partijsko savjetovanje održano u vremenu od 4. do 6. lipnja 1942. godine na Vještici Gori, vidi dok. br. 119.

³ Vidi dok. br. 92, 499, 501 i 504.

Na samoj cesti u Čistoj dva ustaška stražara stali su nam vikati: »Stoj, tko ste, naš odgovor je bio vojska iz Sinja.« Dotične ustaše su se približile našim položajima a mi smo se razvili u strelce, uhvatili ih za oružje i oduzeli im dvije puške sa 60 metaka. Uslijed nepoznavanja terena, jedan nam je od tih ustaša pobjegao, dok smo drugoga' poslije saslušanja strijeljah.

Na povratku u Komandu čete stigli smo 12. VI. t. g. i odmah se prihvatili posla kojega je sama komanda čete prije toga napravila. Pripreme su bile izvršene za napad na Vrgorac iz vani kao i iznutra. Plan za napad na Vrgorac bio je izrađen dosta precizno, tako da potvrđuje i sam ishod borbe. Partija u Vrgorcu stavila se na raspolaganje komandi čete i učestvovala pri izvršavanju samog plana sa jednim članom R. K. drugom J. Martincom. Generalni napad na Vrgorac je predviđen na sve tačke unutrašnjosti grada, gdje su postojale oružane neprijateljske snage kao i osiguranje od istočne strane Prolog—Ljubuški, a sa zapada Turija—Kozica.

Dana 14. tek. mj. u noći približili su se naše snage na svim položajima grada i 15. tek. mj. u jutro u 5 časova izvršen je napad sa strane naših snaga na žandarmeriju, financiju i domobransku kasarnu.⁴ Naš je napad trajao svega pola sata, i u tom razdoblju vremena, Stab je izdao naređenje prekid vatre i usmeno pozivao neprijatelja na predaju. Domobrani su [se] na prvi naš poziv predali, bez borbe, između njih se nalazio jedan ustaša koji je ubio domobrana, zato što nije htio stupiti u borbu protiv nas, dok je isti ustaša ubijen od naših partizana. Broj zarobljenih domobrana u toj kasarni je iznosio 13 dok je kvantitet pušaka iznosio 15.

Poslije kraće borbe na žandarmerijsku stanicu sa žandarima kao i na finans. kasarnu, obe su kasarne izvršile predaju. Zarobljeno je 6 žandara i dva financa. U obe ove kasarne je nađeno i zaplijenjeno 15 pušaka. Po završetku razoružanja kasarna izvršili smo pretres istih kao i pretres grada. Po dobivenim informacijama, od R.K. Vrgorac, pohapsili [smo] i zadržali u zatvoru 50 špijuna sa žandarima. Poslije konsultovanja između Štaba i R.K. Vrgorac, ustanovljeno je, da između ostalih nijesu svi zaslužili smrtnu kaznu, pak smo konačno zaključili da svi oni koji su aktivno učestvovali u razaranju Narodno-oslobodilačke borbe kao i oni koji su sudjelovali u ustaški pokret na mjestu smo streljali kojih je bilo 30. Dosadanji plan je u detalje uspio, rad se u samom mjestu nastavljao sa najvećoj živahnosti na odašiljanju materijala sa kamionom i sa svim mogućim prevoznim sredstvima.

Dok se je rad normalno odvijao stiže nam obavijest da se je jedan kamion sa domobranima propustio od naših zasjeda koje su se nalazile na zapadnom dijelu između Kozice i Vrgorca.⁵ U samom ulazu pred gradom naše straže sa puškomitraljezom razoružali su ovaj kamion domobrama koji je brojio 15 ljudi sa potpunom vojničkom spremom. Naši drugovi vidjeći ovaj podvig, odmah su zatražili od komande ovog Štaba da će istim automobilom, koji je zarobljen od domobrana, poći

* i ⁵ Vidi dok. br. 133, 147, 514, 520 i 525.

S T A B
Bataljona "J. Jurčević"
A. br. 9.
dana 17.-VI.1942.

IZVJEŠTAJ O POSLJEDNJIH
POSREDOVANJIMA
Ep. Per. 1942-4
K. 1942

B. 109/42

Romanjantu

IV. OPERATIVNE ZONE

Polije našeg odlaska sa savjetovanja smatramo za potrebno da vas izvijestimo i upoznamo sa stanjem koje nas je zabrinjavalo radi dosadašnjeg stanja naše čete.

Uslijed napada o kojem smo bili obaviješteni u "Dinari". Potvrđeno je iz pozitivnih izvora kao i sa izvještajem privremene Komande naše čete da je Krcetić sa Crnom bojom kretao u raznim pravcima, a da su snage neprijateljske vojske brojile tada oko 5.000 vojnika, oružja, opreme. Upoznali smo se iz osnova sa planom naše čete kao i neprijateljsko nastupanje iznosimo sljedeće zaključke:

Snage naše čete su bile dosta rasturane uslijed dosadanog takovog logorovanja. Napad neprijatelja od Vrgoraca, često je mijenjao svoj pravac nastupanja tako da na onim položajima gdje su bile smještene naše zasjede, nisu se sukobila jer je neprijatelj krenuo u protivnom pravcu.

Naši su imali mogućnosti da stupe u borbu na sektoru kod sela Pasićine, ali uslijed nadmoćnijeg neprijatelja koji je brojčano bio mnogo jači dok su naše zasjede brojile 16 ljudi, i komandir zasjede je odustao od borbe, pošto su neprijateljske snage krenule u dva pravca, i sa tim potekom neprijatelja, postavljene naše zasjede su bile opkoljene.

Po svemu ovome može se zaključiti da nije bila namjera namjera odustati od borbe a to treba naglasiti da je trebalo boljeg smatranja, manjkavost u samoj komandi radi osutnosti njenih članova, je poave tačno.

IZVJEŠTAJ NAŠIH OPERACIJA.

Na putu iz "Dinara" dužni smo da vas izvijestimo, o probijanju kroz naš ustaški Imotski kraj. Vezne ne samo da nisu bile dobre, nego nikakve, tako da smo imali opasnih i pogibelnih momenata da se nijesmo sami snalazili. Na prolazu kroz Cistu tu kulu ustaštuka, kada je prolazila naša delegacija sa 10 partizana, iz Kamionice koju išli skupa s nama sa Biokovo.

Na samoj cesti u Cisto dva ustaška stražara stali su nam vikati: "Stoj, tko ste, naš odgovor je bio vojaka iz Sinja." Otišne ustaše su se približile našim položajima a mi smo se razvili u strelec, uhvatili ih sa brukje i oduseli im ruk dvije puške sa 60 metaka. Uslijed ne poznavanja terena, jedan nam je od tih ustaša pobjegao, dok smo drugoga poslije saslušanja strijeljali.

Na povratku u Romanu čete stigli smo 12.-VI.42., i odmah se ne prihvatili posla kojega je sama komanda čete prije toga napravila. Pripreme su bile izvršene za napad na Vrgorac iz vani kao i iznutra. Plan za napad na Vrgorac bio je izrađen dosta precizno, tako da potvrđuje i sam ishod borbe. Partija u Vrgorcu stavila se na raspolaganje komandi čete i učestvovala pri izvršavanju samog plana sa jednim članom R.K. drugom J. Martincom. Generalni napad na Vrgorac je predviđen na sve tačke unutrašnjosti grada, gdje su postojale poručane neprijateljske snage kao i osiguranje od istočne strane Prolog-Ljubuški a sa zapada Turija - Kozica.

Dana 14. tek. 42., u noći približile su se naše snage na svim položajima grada i 15. tek. 42., u jutro u 5 časova izvršen je napad na strane naših snaga na žandarmeriju, finansiju i domobransku kasarnu. Napad je trajao svega pola sata, i u tom razdoblju vremena, ki stalo je izdao naredjenje prekida vatre i usmeno pozivao neprijatelja na predaju. Domobranci su na prvi poziv predali, bez borbe, između njih se nalazio jedan ustaša koji je ubio domobrana, što što nije htio stupiti u borbu protiv nas, dok je isti ustaša ubijen od naših partizana. Broj zarobljenih domobrana u toj kasarni je iznosio 13 dok je kvantitet pušaka iznosio 15.

Poslije krađe borbe na žandarmerijsku stanicu sa žandarima kao i na finans. kasarnu, obe su kasarne izvršile predaju. Zarobljeno je je 6 žandara i dva finansca. U obe ove kasarne je rasijeno i rasplijenjeno 15 pušaka. Po završetku razaranja kasarna izvršili smo pretres istih kao i pretres grada. Na kraju partija iz Vrgorca Po dobivenim informacijama, od R.K. Vrgorac, pohapsili i sadržali u zatvoru 50 krijuna sa žandarima. Poslije konsultovanja sa između Staba i R.K. Vrgorac, ustanovljeno je, da između ostalih nijesu svi zarobili smrtu kaznu, pak smo konačno zaključili da svi oni koji su aktivno učestvovali u razaranja Narodno-oslobodilačke borbe kao i oni koji su sudjelovali u ustaški pokret na

28. Dok se je rad normalno odvijao stihle nam obavijest da se je jedan kamion sa domobranima propustio od naših zasjeda koje su se nalazile na zapadnom dijelu između Kozice i Vrgorca. U samom ulazu pred gradom naše straže sa puško mitraljezom razoružali su ovaj kamion domobranci koji je brojio 15 ljudi sa potpunom vojničkom opremom. Naši drugovi vidjeći ovaj podvig, odmah su potražili od komanda ovog staba, da će sa istim motorobilom koji je razoružen od domobrana, poći da razoružaju komandarijatu staniću u Kozici. Komanda ovog staba udovoljila je traženju drugova i sa komandirima IV. čete, uputila 25 ljudi u pravcu Kozice. Zasjede koje su postavljene između Vrgorca i Kozice a bile su dio III. čete, koji su propustili kamion domobrana, videći isti kamion da se vraća otvorili su vatru, kojom je prigradom poginulo 5 drugova i 4 ranjena. Mrtve drugove smo zakopali dok smo ranjenima pružili najhitniju pomoć.

Is gornjih navoda može se razabrati da nijesmo streljali ni jednog domobrana, pošto nisu davali nikakvog otpora, već su jedva čekali da se predaju.

U isto vrijeme razoružana je i šendarmerijska kasarna u Kozici, o zaplijeni oružja i municije te o smatranju pojedinih šendara dostavit ćemo vam u našem budućem izvještaju.

Prigodom svih ovih operacija zarobljeno je od prilike oko 60 pu-
šaka, a vjerojatno je zarobljeno i više, kad prikupimo podatke od četa,
dostavit ćemo čitavo brojno stanje ljudstva, oružja i municije. Zaplije-
njeno je 2,082:566 kuna, i veće količine duhana kao i drugog raznog
materijala.

Od ovih 2.082,560 kuma, treba odbiti 30.411.- koje su pare nasodno pomoći, koje su bile predane drugu tajniku općine Vrgorac, da ih od talijanskih lira pretvori u kune.

Nastojali smo da grad održimo u svojim rukama bar stazevito vrijeme, ali uslijed pritiska neprijateljskih snaga okupatora, koji su došli sa kamionima, nije nam bilo moguće isti sadržati. Pored toga, avion je za čitavo vrijeme opsjedanja grada isviđao bez prestanka. Pri napustanju snaga grada, zapalili smo dvije velike bunare duhana, a velike zgrade koje su bile duvanske stanice i jednu divnu baraku. U ovim barakama zapaljeno je 35 vagona duhana. Nama sa vrijeme našeg boravka u gradu pokazala se jako nedisciplinovana, pak je nosila i piješkala čega se je dohvatila. Pored ovih zgrada koje smo naglasili da smo ih zapalili, zapaljena je i Mandarmerijska kasarna.

Prigodom zauzeća Vrgoraca masa je nahrupila, sa svih okolnih sela tako da je isplodilo da je u samom mjestu vešar. Ljudstvo komanda, je nastojalo da po svaku cijenu sprijedi pljačku, razbijanje prozora, i izloga u gradu. U toj žurbi da se sprijedi masa, te obilazak položaja operativni, oficir je uputio pismo koje je pisao na jednom prozoru, bez provjere članova Staba, sa dešurnog na mjestu gdje se je prije nalazila komanda četa. Pismo je glasilo, da se organizira ljudstvo i komora na prozoru materijala, ali uslijed promatranosti polja nije predvidio kojim putem treba ljudstvo i masu da krene. Ovo je sve imalo da uslijedi putem Rilića gdje im je bio osiguran put do Vrgoraca. Mjesto ovog puta, ljudi su krenuli povodom raznih verzija koje su kružile od strane seljaka ovog kraja, da je zauzet V. Prolog, a materijal su da im je preko tog sektora najbliži put. Međutim V. Prolog kao i obližnja sela nijesu bili zauzeti. Civili sela Dusine su nastrojani ustaški, pak kad su opasili da se približavaju kolone ljudi, otvorili su paljbu i tom prigodom naravno nenaštetnici, poginulo je 4 drugarica i jedan drug osledinac, a

U cjelosti ovoga ... upotpunjen

SMRT FAŠIZMU

SLOBODA NARODU

Polit.komesar:

Kommandant: H.H. H. H. H.

Faksimil druge strane dokumenta br. 123

da razoružaju žandarmerijsku stanicu u Kozici. Komanda ovog Štaba udovoljila je traženju drugova i sa komandirom IV. čete, uputila 25 ljudi u pravcu Kozice. Zasede koje su postavljene između Vrgorca i Kozice a bile su dio III čete, koji su propustili kamion domobrana, videći isti kamion da se vraća otvorili su vatru, kojom je prigodom poginulo 5 drugova i 4 ranjena. Mrtve drugove smo zakopali dok smo ranjenim pružili najhitniju pomoć.

Iz gornjih navoda može se razabrati da ni jesmo streljali ni jednog domobrana, pošto nisu davali nikakvog optora, već su jedva čekali da se predadu.

U isto vrijeme razoružana je i žandarmerijska kasarna u Kozici, o zaplijeni oružja i municije te o smaknuću pojedinih žandara dostavit ćemo vam u našem budućem izvještaju.

Prigodom svih ovih operacija zarobljeno je od prilike oko 60 pušaka, a vjerojatno je zarobljeno i više, kad prikupimo podatke od četa, dostavit ćemo čitavo brojno stanje ljudstva, oružja i municije. Zaplijenjena je 2,082.560 kuna i veće količine duhana kao i drugog raznog materijala.

Od ovih 2,082.560 kuna, treba odbiti 30.411.— koje su pare narodne pomoći, koje su bile predane drugu tajniku općine Vrgorac, da ih od talijanskih lira pretvori u kune.

Nastojali smo da grad održimo u svojim rukama bar stanovito vrijeme, ali uslijed pritiska neprijateljskih snaga okupatora, koji su došli sa kamionima, nije nam bilo moguće isti zadržati. Pored toga, avion je za čitavo vrijeme opsjedanja grada izviđao bez prestanka. Pri napuštanju samog grada, zapalili smo dvije velike zgrade koje su bile duvanske stanice i jednu drvenu baraku. U ovim barakama zapaljeno je 35 vagona duhana. Masa za vrijeme našeg boravka u gradu pokazala se jako nedisciplinovana, pak je nosila i pljačkala čega se je dohvatila. Pored ovih zgrada koje smo naglasili da smo ih zapalili, zapaljena je i žandarmerijska kasarna.

Prigodom zauzeća Vrgorca masa je nahrupila, sa svih okolnih sela tako da je izgledalo da je u samom mjestu vašar. Ljudstvo komande, je nastojalo da po svaku cijenu spriječi pljačku, razbijanje prozora i izloga u gradu. U toj žurbi da se spriječi masa, te obilazak položaja operativni oficir je uputio pismo koje je pisao na jednom prozoru, bez provjere članova Štaba, za dežurnog na mjestu gdje se je prije nalazila komanda čete. Pismo je glasilo, da se organizira ljudstvo i komora za prenos materijala, ali usljed prenatrpanosti posla nije predvidio kojim putem treba ljudstvo i mazge da krenu. Ovo je sve imalo da uslijedi putem preko Rilića gdje im je bio osiguran put do Vrgorca. Mjesto ovog puta, ljudi su krenuli povodom raznih verzija koje su kružile od strane seljaka ovog kraja, da je zauzet V. Prolog, a smatrali su da im je preko tog sektora najbliži put. Međutim, V. Prolog kao i obližnja sela nijesu bili zauzeti. Civilni sela Dusine su nastrojeni ustaški, pa kad su opazili da se približavaju kolone ljudi, otvorili su paljbu i tom prigodom naravno nezaštićeni, poginulo je 4 drugarice i jedan drug omladinac.

U cjelosti ovaj izvještaj nije upotpunjen u najkraće vreme sjedi izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar :
Bošković⁸

Komandant:
Bogunović¹

BROJ 124

**NAREDBA BR. 8 ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
OD 18. LIPNJA 1942. O FORMIRANJU PRVOG DALMATINSKOG
UDARNOG BATALJONA¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 130/42
18. juna 1942.

N A R E D B A B R . 8

I. Današnjim danom formira se I. Dalmatinski Udarni bataljon.²

II. Za komandanta Bataljona imenuje se drug Milan Dokić,³ za političkog komesara drug Danilo Smiljanić,⁴ za zamjenika komandanta drug Marijan Bilić.⁵

III. Bataljon će prvo vrijeme imati tri čete. Za komandira I. čete imenuje se drug Cabo Vito,⁶ za komesara drug Nurija Dugi.⁷ Za komandira II. čete imenuje se drug Dujo, za komesara drug Dude Branko. Za komandira III. čete imenuje se drug Martinić Pero,⁸ za komesara drug Jelić Slavko.

IV. Štab Bataljona organizovat će u svim četama četnu komoru s kojima će jedinstveno upravljati intendant oficir drug Dušan Kotoraš.

⁸ Nedjeljko Bošković

⁷ Petar Bogunović

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 102B.

² U bataljon su ušli: Kamešnička, Cetinska i Kninsko-dinarska partizanska četa.

³ Ante Jonić

⁴ U borbi protiv Nijemaca i ustaša u Jajcu, koncem 1942. godine, kao politički komesar bataljona u Prvoj dalmatinskoj NOV brigadi, teško je ranjen; da ne bi pao u ruke neprijatelju izvršio je samoubojstvo.

⁵ Poginuo 1943. god., u borbi protiv Nijemaca i ustaša, kao komandant Prve dalmatinske NOV brigade.

• Poginuo 1943. godine.

⁷ Poginuo 1943. godine u Prvoj dalmatinskoj NOV brigadi.

* Poginuo kao politički komesar čete 1943. godine.

V. U svakoj četi organizovat će se sanitetska služba, a odgovoran za svu sanitetsku službu u cijelom bataljonu bit će saniter II. čete drug Zoran Strožer.

VI. Štab Bataljona bit će direktno odgovoran i slat će izvještaje i primati naređenja od Štaba IV. Operativne zone.

VII. Ova naredba neka se pročita pred čitavim Bataljonom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Politički komesar :

Milić⁹

Komandant :

(Na terenu)

BROJ 125

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 18. LIPNJA
1942. ŠTABU PRVOG DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA
O NAJVAŽNIJIM ZADACIMA BATALJONA¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE

Br. 131/42
18. juna 1942.

ŠTABU I DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA

Značaj formiranja I dalmatinskog udarnog bataljona i imenovanje njegovog Štaba veoma je velik.² Udarni bataljon treba da izvrši važan zadatak podizanja oružane borbe naroda Dalmacije i učvršćivanja partizanske vojske u Dalmaciji.

Osnovni je zadatak novoimenovanog Štaba da zadobije puni autoritet komandira i komesara čete, vodnika i sviju boraca. To će zavisi od njegovog načina postupanja, od njegove radinosti, borbenosti i političkog rada. Zadatak je Štaba da razvije borbenost partizana i svoje vlastito operativno iskustvo. U Štabu treba izvršiti točnu raspodjelu dužnosti. Po mogućnosti svake veće akcije treba održavati konferencije sa svim komandirima i komesarima gdje će se akcija organizovati u glavnim linijama i gdje će se ukazati na njen politički značaj. Također poslije akcije na takvom sastanku iznijet će se puna ocjena, njeni rezultati prenose se

• Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 1490.

³ Vidi dok. br. 124.

kroz političke časove na sve partizane, gdje se razvija samostalna i plodna kritika.

Svu svoju brigu Štab će posvetiti prehrani. Zato će organizovati za svaku četu kuhare, nabaviti konje, odrediti ekonome. Drugi intendant, oficir rukovodit će svim tim radom, ali će kontrolu i konačnu odgovornost za ekonomiju Bataljona snositi sam Štab.

Dobro treba paziti da bude izvršena raspodjela akcija takva, da se uvijek vodi računa o umoru i raspoloženju boraca.

Štab Bataljona najhitnije će organizovati obavještajnu službu i za nju će učiniti odgovornim jednoga druga kojega će predložiti za obavještajnog oficira.

Za razliku od dosadašnje prakse ovaj će Bataljon biti pokretan.

Pred Bataljonom postavljaju se vojno-politički zadaci, koje će on izvršavati u tri razdoblja i na tri terena.

1) U prvom razdoblju od 7 do 15 dana Bataljon će se zadržavati na terenu kojemu na sjeveru ide cesta Knin—Vrlička, na zapadu Knin—Miočić, a na jugoistoku zatvara ga cesta Miočić—Vrlička. U slučaju potrebe Bataljon će se osloniti na Brdo Kozjak.

2) Na tom terenu postavljaju vam se slijedeći vojni zadaci: a) zasjede na cesti Knin—Drniš, Drniš—Vrlička i kontrola ceste Knin—Vrlička b) rušenje željezničke pruge Knin—Drniš i napadi na željezničke talijanske straže na istoj pruži.

3) Ako četničko-talijanski agenti budu naoružavali sela protiv partizana prići ćete energičnom razoružanju sela.

4) Prikupiti ćete nove borce u naše redove sa što većim brojem oružja kojega u tom kraju ima.

5) U drugom razdoblju od 15 do 20 dana Bataljon će operisati na terenu između ceste i željezničke pruge Drniš—Unešić sa zapada i sjeverno i južno od ceste Drniš—Sinj do Ogorja. U slučaju potrebe Bataljon će se osloniti na Svilaju na sjevero-istoku i na Moseć na jugo-zapadu.

6) Na tom terenu postavljaju se slijedeći vojni zadaci:

a) Likvidacija hrvatskih žandarmerijskih stanica.

b) Zasjede na cesti Drniš—Unešić i rušenje pruge Drniš—Unešić.

c) Zasjede na cesti Drniš—Sinj, čija je važnost u posljednje vrijeme narasla.

7) Za vrijeme boravka na ovom terenu naročito ćete nastojati oko prikupljanja dobrovoljaca i mobilizacije svih naših prijatelja iz drniške krajine.

8) U trećem razdoblju od 10 do 15 dana Bataljon će boraviti na terenu između Moseća i Ogorja sa sjevera, željezničke pruge Unešić—Labin sa zapada, Kaštela s juga i ceste Split—Sinj s istoka.

9) Na tom terenu postavljaju se slijedeći vojni zadaci:

a) Razoružavanje hrvatskih žandarmerijskih stanica u Lećevici i Muću.

b) Zasjede na cestama Split—Šibenik i Split—Sinj.

c) Razoružavanje ustaša u kaštelanskoj zagori.

10) Za vrijeme boravka na ovome terenu nastojat ćete privući u naše redove što veći broj proleterskog elementa iz srednje dalmatinskog Primorja.

11) Za vrijeme boravka na svim terenima u četama moraju da se održavaju redoviti politički časovi najmanje dva do tri puta nedjeljno.

Osnovna tema političkog rada među borcima treba da bude: značaj pojave i borbe ovoga Bataljona, politička analiza kraja, razvitak raspoloženja i držanja masa, analiza i kritika akcija, unutarnje potrebe itd.

12) Politički rad u svim selima osnovni je preduslov za bilo kakav trajni uspjeh. Zato ćete sve svoje snage dati za usmenu i pismenu propagandu, za istinsko približavanje narodu. Vi narod morate uvjeriti u potrebu oružane borbe i podnošenje žrtava, ako se želi postići pobjeda. Stalno mu morate ukazivati da se sad vode odlučujuće borbe u čitavom svijetu i u našoj zemlji. Na prvome terenu otvoreno morate raskrinkati Paju Popovića kao talijanskog agenta. Komesar i čitav Štab bataljona budno će paziti na konkretni politički razvitak na tom terenu za vrijeme njihovog boravka i poduzimati potrebne političke, a i vojne mjere. Uz komesarijat formirat će se propagandna sekcija kojoj se pridaju Žulj³ i Radovniković.⁴

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Politički komesar

Milič⁵

Komandant

(na terenu)

³ Slavko Žulj

⁴ Davor Hadovniković-Strko. Teško ranjen u borbi za Prozor 1943. godine, kao politički komesar Druge čete Prvog udarnog bataljona Prve dalmatinske NOV brigade, on je zbog teških bolova, izvršio samoubojstvo.

⁵ Maks Baće

BROJ 126

**IZVJEŠTAJ ŠTABA BATALJONA »VOJIN ZIROJEVIĆ« OD 18. LIPNJA
1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE
O NAPADU NA TALIJANSKU KOLONU KOD KORIĆNE I NAPADŮ
ČETNIKA NA NAŠE JEDINICE KOD SELA VIDIMLIJE¹**

STAB BATALJONA »VOJIN ZIROJEVIĆ«²

Broj 1

Položaj, 18. juna 1942. god.

br. 24/VI 1942.

Br. 92

Predmet: Izvještaj o borbi sa četničkim bandama.

KOMANDI IV OPERATIVNE ZONE

p o l o ž a j

Dana 5 ov. mj. dobila je ova (bivša livanjska) četa pismo od 5 krajiškog udarnog bataljona i bataljona »Starac Vujadin« da se stavi u vezu sa bataljonom »St. Vujadin«, koji će se nalaziti na Vrbi. radi čišćenja četničkih bandi u Zajaruzi.

Pošto je pismo u ovu četu stiglo kasno, odmah su se uputila u selo Vidimlije dva voda ove čete. Nakon dolaska u Vidimlije odmah su se uputili na Vrbu kuriri radi uspostave veze sa bataljonom »Starac Vujadin«. U zakazanom selu i na zakazanom mjestu bataljon »Satrac Vujadin« nije se nalazio, nego 4. četa Petog K. u.³ Bataljona. U sporazumu sa pomenutom četom jedan vod ove čete upućen je na položaj u Korićnu, radi osiguranja puta dok je drugi vod ostao u Vidimlijama radi veze i razvitka bitke oko Glamoča i čišćenja četničkih bandi.

Izvještajem drugova trebalo je kao pojačanje za Glamoč proći preko Korićne 40 hrvatskih domobrana dana 8. t. mj. U vezi toga obavještenja odmah se je na Korićnu uputio i vod iz Vidimlija i još neke raspoložive snage ove čete. Pomenutog dana nije naišla pomoć za Glamoč.

Sutradan, tj. 9 ov. mj., u 5.30 sati naišla je preko Korićne kolona Talijana u jačini od 120 kamiona. Neprijatelj je dočekan iz zasjede i borba je trajala sve do 9 sati gdje se je morala povući sa položaja ova četa radi nesrazmjerne nadmoćnosti neprijatelja. Četa se je povukla put Glamoča šumom i zadržala se na Carevcu gdje je opet dočekala neprijatelja, te mu tako ometala prodor i nanijela mu teške gubitke.

Prilikom borbi na Korićni, kao pojačanje ovoj četi stigle su dvije udarne čete⁴ sa 6 puškomitraljeza, koji su osuli paljbu na neprijateljsku

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23-1/2, k. 1494.

² O formiranju bataljona vidi dok. br. 104.

³ Krajiškog udarnog

⁴ Odnosi se na 3. i 5. četnu Udarnog bataljona 5. krajiškog NOP odreda.

kolonu, ne zadržavajući se odmah se povukle. Neprijatelj je u ovim borbama imao velike gubitke, jer prema izvještajima iz Livna u Livanjsku bolnicu toga dana i na večer stiglo je 9 kamiona mrtvih i ranjenih Talijana, među kojima se nalazila mrtva četiri oficira i teško ranjen major, bivši komandant Glamoča, za kojeg je nepotvrđena vijest da je umro. Talijansku kolonu na putu od Korične do Glamoča zadržavala je stalno ova četa, napadajući je i rušeći puteve, tako, da je prostor od 17 km prevalila za 11,30 sati tj. u Glamoču 9e je probila tek u 16,30 sati. Gubitaka ovoga puta kako u ljudstvu tako u materijalu ova četa nije imala.

Radi prikupljanja snaga, koje su se nalazile po šumama ova četa dana 11. t.mj. logorovala je u šumarku između sela Vidimlija i Kapića, gdje se i predvečer povukla u Vidimlije i prenoćila. Radi osiguranja povlačenja Talijana iz Glamoča, prikupljanja ranjenih i mrtvih ostala je te noći jedna talijanska grupa na Korični.

Noćnim izviđanjem patrola ove čete ustanovljeno je, da su se u toku noći Talijani iz Korične uputili za Livno. U jutro u 6 sati dana 12 t. mj. ova četa je zauzela prvošnje položaje na Korični. Na položaju je ostala do 13. ov. mj. do 21 sat odakle se prema naređenju bataljona, koji je operirao oko Glamoča, uputila na položaje u Glamoču. Na položaj je stigla dana 13 ov. mj. u 2 sata ujutro.

Prema naređenju komande ista je zauzela položaj na kamenjaru više sela Kamena i jedan vod na položaju ispod Rajena. Na položaju se je četa zadržala do 22 sata odakle se je povukla vidjevši da se sa svojih položaja povlači dio 4 čete, koja je bila na lijevom krilu ove čete. Nalog za povlačenje nije dobila komanda čete. Oko 17 časova upućena su dva kurira u štab bataljona da vide šta da radi dalje četa. Dolazeći na položaje 4 čete isti su primijetili da se na tim položajima nalaze četničke bande. Kuriri su uputili pismo odmah komandi bataljona po kuriru drugu Svetozaru Grbiću, da se ova četa mora povući i da se ostale jedinice staraju da ne dođe do spajanja četničkih bandi Glamoč—Bos. Grahovo.

Iste noći u 23 sata ova četa je krenula za svoje sklonište. U s. Vidimlije prispjela je dana 14 ov. mjeseca u 2,30 sati. Četa je krenula u sklonište bez ikakvog prethodnog osiguranja i obavještenja o četničkim bandama od strane komande bataljona.

Na dan 14 ov. mj. u 5.10 sati četničke bande⁵ napale su našu četku koja je bila podijeljena po kućama, radi sušenja i odmora i ishrane, pošto je prilikom putovanja padala jaka kiša, a jedinica dok je god bila na položaju u Glamoču nije dobijala niti odakle hrane. Bande su unaprijed postavile zasjede i odmah na sjevernoj strani upale u selo te tako napale naše drugove. Četa je stupila odmah u borbu. Pošto su bande bile mnogobrojnije i njihove snage se cijene preko 250 ljudi prema izvještaju jednog zarobljenika, to se je četa morala povući. U borbi je poginulo li,⁶ ranjeno 6, a zarobljeno 4 druga. U borbi je izgubljeno 22 puške i šest bombi. Neprijatelj je imao također velike gubitke. Prema izvještaju seljaka poginulo je 10 bandita, među kojima se nalazi i pomoćnik kom. bataljona, a sam komandant bataljona bandit Vještica teško je ranjen.

⁵ Vidi dok. br. 553 i 554.

⁶ U ovoj borbi poginuo je i komesar bataljona Mustafa Latifić.

Prema podacima sve četničke bande, koje su se nalazile oko Glamoča, skoncentrisale su se i napale već ranije predviđenim planom ovu četu. U borbi su isti upotrijebili 4 teška mitraljeza i tri puškomitraljeza i baiač bombi. Četa je morala se povući sa zapadne strane sela preko vode poljem pošto je selo bilo nakon 5,30 sati borbe (zauzeto).

Ovaj bataljon sastoji se sada iz čete, od kojih je jedna udarna sastavljena iz sva tri bataljona odreda. Udarne čete sada momentalno broji 76 drugova koja u sastavu ima dva puškomitraljeza, dok se naknadno očekuje 25 drugova iz bataljona »Starac Vujadin«. Prva četa ovog bataljona broji 97 drugova sa 56 pušaka, jednim puškomitraljezom i jednim teškim mitraljezom. Druga četa ovog bataljona smještena je u selu Vukovskom i broji 97 pušaka i jedan puškomitraljez. Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar
Buble Andrija

u. z. Komandant
...⁷

P. S. Budući da ovaj bataljon raspolaže sa vrlo malim brojem municije, a naročito za francuski puškomitraljez i njemačke puške, to bi bilo neophodno potrebno u koliko raspolaže ta zona da nam pošalje.

Nadalje ovaj bataljon sada imade oko 10 ranjenika nekih i teže stanja pa je neophodno potrebno da bi se ovom bataljonu uputio jedan ljekar sa sanitetskim materijalom, pošto je zaliha istog već potpuno istrošena.

⁷ U originalu nečitko.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
OD 18. LIPNJA 1942. O FORMIRANJU PRVOG DALMATINSKOG
1942. ŠTABU PRVOG DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA
»BUDE BORJAN« I »BRANKO VLADUŠIĆ«¹**

ŠTAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
Op. br. 90/42
18. juna 1942.

**GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE I ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE
OPERATIVNI IZVJEŠTAJ**

Poslije povratka bataljona »Bude Borjan« iz Bukovice na sektoru ovog Odreda nije bilo značajnijih akcija. Partizani, koje smio uputili u Primorje da formiraju vod,² izvršili su 12/6 između Tijesna i Vodica akciju na 15 karabinjera, finanaca i crno-košuljaša. Zaplijenili su jedan puško-mitraljez, 9 pušaka, 25 bombi i 700 metaka. Poslije izvršenog napada na karabinjere došli su Italijani iz raznih pravaca sa dosta jakim snagama i 2 aviona i bombardovali mjesto gdje je bila zasjeda. Prilikom te borbe ubijen je jedan tenente karabinjera, brigadier karabinjera i komesar Tiješnjanske općine a živa uhvaćena jedna italijanska učiteljica, koju ćemo pokušati zamijeniti za jednog druga, koji se nalazi u zatvoru u Šibeniku. Raspoloženje naroda Vodica i okoline je odlično. Važno je napomenuti, da su drugarice iz Vodica kroz svo vrijeme borbe sa Italijanima održavale vezu sa partizanima, donosile na položaj hranu. Italijani su poslije te akcije zapalili nekoliko kuća u Vodicama i Maloj Čistoju (sekcija Žir je).³

13/6 jedna četa bataljona »Branko Vladušić« ušla je u četničko selo Rastičevo. Nijedan od bandita nije bio u selu. Zaplijenili su 3 puške i stoku od četnika Jakova Budimira.

U noći između 15 i 16 t. mj. bataljon »Branko Vladušić« porušio je prugu između Pribudića i Otrića. Promet je zaustavljen 13 sati.

17/6 bataljon »Bude Borjan« dobio je zadatak da razoruža Duboki Dol i rekvirira imovinu četnika. Akcija nije uspjela uslijed labavosti komandanta bataljona koji je rukovodio tom akcijom. Svega nekoliko četnika, koji su se nalazili u brdima uspjeli su prisiliti naše da se povuku. Veza između štaba i četa uopće nije funkcionisala tako, da su komandiri na svoju ruku donášali odluke i samovoljno mijenjali položaje, a sam komandant ih pri tom nije zaustavljao, tako da se dogodilo da su neke

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VÜ, arhiva NOB, reg. br. 38/1, k. 1494.

² Tada je formirana Primorska partizanska četa.

³ Vidi dok. br. 115, 127 i 353.

čete već pošle pravcem Rujišta a da sam komandant nije ni znao, iako je u naređenju štaba Odreda bilo bataljonu stavljeno u zadatak da poslije razoružavanja Dubokog Dola ispita teren oko pruge i samu prugu na kojoj će se vršiti akcija.

18/6 jedan vod bataljona »Branko Vladušić« na pruži između Pribuđića i Otrića sačekao je italijansku patnolu, ubio jednog vojnika, 5 živih zarobili od kojih jedan hoće da stupi u partizane. Zaplijenili su 5 pušaka, jedan puškomitraljez i 18 bombi.⁴

Poslije akcija bataljona »Bude Borjan« u Bukovici Italijani su napustiti neka manja mjesta kao Biovičino Selo, Lisičić.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
*Marko Jurlin*⁵

Komandant
Bulat Rade

BROJ 128

**NAREĐENJE ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
18. LIPNJA 1942. ŠTABU BATALJONA »BUDE BORJAN« ZA RUŠENJE
ŽELJEZNIČKE PRUGE IZMEĐU CEROVCA I OTRICA¹**

P r i j e v o d

STAB SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA

18. lipnja 1942.

ŠTABU BATALJONA »BUDE BORJAN«

U toku noći 18/19. ov. mj. vaše čete će srušiti željezničku prugu između Cerovca i Otrića.

Potreban materijal prikupite u selima u koja će se za izvršenje akcije prebaciti vaše čete.

Zadatak treba izvršiti bez ikakve diskusije.

Komandi odreda uputite mitraljeski vod. Zašto ovoj komandi niste dostavili izvještaj o brojnom stanju vašeg bataljona i pregled stanja naoružanja?

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁵ Ante Jurlin

¹ Dokumentat zaplijenio neprijatelj i preveo na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv Vn, arhiva talijanska, reg. br. 8/4-14, k. 565.

Poznato vam je da je neophodno dostavljati pomenuti sedmični izvještaj o brojnom stanju i naoružanju. Činjenica je da ste od formiranja vašeg bataljona ovoj komandi samo jednom dostavili pregled brojnog stanja i ljudstva i naoružanja.

Drugovi, treba prekinuti ovakvom praksom!

Obaviješteni smo da neki partizani silaze u sela i u seljačkim kućama vrše nasilja, kao npr. Andrija T. Štrbac, koji se zatim u borbi ponašao kukavički. Pored toga, imenovani širi glasine da smo mi izdali i upropastili narod. Treba ga pozvati na odgovornost i o tome izvjestiti komandu odreda.

Najkasnije do 4 sata dostavite mi pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja.

Dostavljamo vam naređenje br. 4. Izvjestite kako ćete po njemu postupiti.

Komandant
Bulat Rade

BROJ 129

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 19. LIPNJA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI ZONE¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 133/42
19 juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Pred 15 dana poslali smo Vam nepotpun izvještaj. Danas Vam šalje-
mo drugi sa istim nedostatkom. Nastojeat ćemo Vas izvijestiti u glavnim
linijama o stanju u svim krajevima ove zone.

1) U srednjoj Dalmaciji u posljednje vrijeme bilo je najlošije stanje.
Tu smo imali 6 do 7 četa, koje nisu bile povezane ni u bataljon ni u
odred. To je bio glavni uzrok da su uglavnom išle ka raspadanju. Jako
siromaštvo, zapravo stvarna glad u Dalmaciji, također je bila jedna velika
poteškoća, tako da se zapravo prišlo prebacivanju jednoga dijela dalma-
tinskih partizana u Bosnu. U Mosorskoj četi, koja je imala 140 boraca

¹ Original (tipkan na pisačem stroju} u Arhivu VN, arhiva NOB, reg. br. 39/1,
k. 102B.

i trebala da odigra važnu ulogu, rukovodstvo su dobile neke kukavice, premda formalno stari partijci. Iz priloga br. 1 možete viditi da smo ih likvidirali. Oni su raspustili svoju čet², poslije nego je izdržala dosta težak napad Talijana. U Kamešničkoj i Svilajskoj četi rukovodstvo nije pokazivalo inicijative ka prodiranju u nova sela i nove krajeve, a to je značilo raspad. Imali smo i Dinarsku čet³ nad Kninom, koja se ustvari kolebala u odnosu prema četnicima Paje Popovića. Tako je bilo stanje do 6-og ov. mj. kada smo zaključili da se sve te porazbacane čete i četice koncentrišu na Dinari da bi od njih formirali jedan ili dva pokretna bataljona. Međutim, 9. VI. dobili smo od Vas naređenje za koncentraciju u cilju ponovne akcije na tromeđi. 14. juna uspjeli smo s istočne strane tromeđe da koncentrišemo tri manje čete s ukupno 150 boraca. Vašu obavijest o odgađanju akcije dobili smo 17. VI. Baš noć prije toga mi smo poslali naše snage da prođu kroz Kosovsku Dolinu, »teritorij puka Paje Popovića«, i da kod sela Orlića sruše prugu i postave zasjedu. Uza sve napore, bez francuskih ključeva naši drugovi nisu uspjeli srušiti prugu, a zasjeda je likvidirala sedmoricu od talijanske željezničke patrola, a dvojicu zarobila.⁴ (Danas ih upućujemo u Štab Ličke grupe). Na našu zasjedu Talijani su odgovorili pucnjavom topova cijelog dana. Kod seljaka to je izazvalo veliku paniku, a Paja Popović ostao obezglavljen. Zvonio je na uzbunu, ali je desetak boraca s puškom u ruci došlo ravno k nama. Pisao nam je neka pisma i tražio da se s nama sporazumi. Uvjereni smo da je htio kazati nam da on protiv partizana nije, ali da ne vodimo borbu na njegovom teritoriju.

Kad smo 17. VI. dobili Vašu obavijest o odgađanju akcije na tromeđi, odlučili smo da od ove tri čete konačno formiramo jedan bataljon i nazvali smo ga Prvim dalmatinskim udarnim bataljonom. Znamo da to ne zaslužuje po svojoj dosadašnjoj borbi, ali zaslužuje po svom značaju i zadacima koje je dobio. Akte o formiranju bataljona,⁵ Štaba bataljona i njihovim zadacima⁶ prilažemo pod brojem 2 i 3. Svjesni smo da je plan kretanja i zadataka za takav mladi bataljon ozbiljan rizik. Ali takorekuć nama nema drugog puta. To je jedini način, kako da u Dalmaciji podignemo partizansku borbu i kako da partizani dođu do borbenog iskustva i dobroga vodstva. Napominjemo da smo u Štab odredili sve ono što je bilo najbolje na terenu. Zamjenik komandanta je Španjolac drug Božo Bilić, a komandir jedne čete Dujo Bašić. Vjerujemo da će ovaj bataljon brzo sazreti, da će brojno ojačati, početi s ozbiljnim borbama i tako riješiti našu krizu u srednjoj Dalmaciji.⁷

Naredbu za koncentraciju Mosorske čete (50 ljudi) i Rogozničke čete (90 ljudi) dali smo još 6-og ov. mj., ali do 17. ov. mj. od njih nismo imali nikakva glasa. Za njima ćemo odmah poslati kurire. Sa snagama ove dvije čete možemo ih poslati pojačanje Udarnom bataljonu ili stvoriti bazu drugog pokretnog bataljona. Mišljenja smo da bi ovo drugo bilo

¹ Vidi dok. br. 83, napomena 2.

² O reorganizaciji Dinarske čete vidi dok. br. 150.

³ Vidi dok. br. 518, napomena

⁴ Vidi dok. br. 124.

⁵ Vidi dok. br. 125.

⁶ Ceta se ponovo prikupila nakon njenog raspuštanja. Vidi dok. br. 83, napomena 2.

kudikamo bolje. To ćemo i uraditi, ako ne bude ozbiljnih smetnji. Kad ga formiramo poslat ćemo ga prema Udarom bataljonu tako da se nađu na istom terenu sa zajedničkim snagama. Znači da bi kroz najkraće vrijeme u srednjoj Dalmaciji imali dva pokretna bataljona i time mali odred od približno 400 boraca. Pred nas će se postaviti dvije glavne poteškoće: pitanje odreda i pitanje prehrane. I za jedno i za drugo naši su uslovi izvanredno teški. No ukoliko bi uspjeli formirati taj odred, bar bi se donekle sredilo organizaciono pitanje u srednjoj Dalmaciji, a time i naša borbena sposobnost.

Ovog momenta dobili smo prvi izvještaj od Udarog bataljona. U noći od 18 na 19 pošli su da izvrše prvu akciju. U zoru 19-og opkolili su kuću Paje Popovića, zarobili Paju i nekoliko njegovih suradnika. Paju su na mjestu strijeljali.⁸ U izvještaju ne kažu zašto. I to nas jako čudi, jer smo im dali najstrože naređenje da nam ga pošto poto živa dovedu. Osim toga potpuno smo im jasno ukazali na važnost toga. No bolje [da] je Pajo mrtav, pa iako ga nismo ispitali, nego da je živ i da rukovodi sa četničkim bandama. Ovaj uspjeh smatramo značajnim i mislimo da je okupator izgubio jednoga od svojih najlukavijih povjerenika u kraju između Knina i Drniša. Sad ostaju kudikamo bolje i otvorenije mogućnosti da bataljon ispuni svoj zadatak bar u prvoj etapi. Zarobljenike Pajine prijatelje saslušat ćemo, a ako bude koji značajan poslat ćemo ga k vama.

2) Za južnu Dalmaciju gdje je formiran bataljon ne možemo Vam ništa nova javiti, jer nismo dobili od njih kurire. Nadodajemo samo da je taj bataljon izvršio nekoliko značajnih akcija, koje Vam zadnji put nismo mogli javiti, a sada ovdje na mjestu nemamo podataka. Odred za sjevernu Dalmaciju pokazao je u zadnje vrijeme veliki napredak. Jedan bataljon se spustio u Bukovicu i tamo izvršio nekoliko uspješnih zasjeda i razoružao jednu karabinjersku stanicu. Neprijatelju je nanio dosta žrtava, a sam je imao 5 do 6 poginulih drugova, došao je do nešto oružja i dvadesetak zarobljenih Talijana. Detalje Vam ne pišemo jer su nam javili da su sve izvještaje, koje smo mi dobili poslali i GŠH. Po našem naređenju za koncentraciju oko tromeđe oni su napustili Bukovicu, osim jedne čete. Oni su otvorili Vaše pismo i saznah da se akcija na tromeđi odgađa. U vezi s tim stvorili su operativni plan, gdje bi bataljon »Bude Borjan« uzeo učešća u čišćenju četničkih sela od Gračaca do Otrića. Premda je to važna akcija, smatramo da je za razvitak partizanskog pokreta u Dalmaciji nužno da se taj bataljon ponovo povrati u Bukovicu, a zatim u Prominu, gdje bi došao u najbližu vezu s našim Udarim bataljonom tako da bi i Dalmacija nešto osjetila partizane. Akcije čišćenja pruge treba da uzmu na sebe Drugi bataljon. U ovom smislu danas ćemo izdati naređenje Odredu za sjevernu Dalmaciju. Tamo ostaje još uvijek otvoreno pitanje komandanta. Ako je ikako [moguće] neka drug Rade Bulat još uvijek ostane na dosadašnjoj dužnosti. Ako je to nemoguće, neka ga GŠH pozove, mi ćemo mu dati upute da odredi privremenog zamjenika komandanta.

⁸ Vidi, dok. br. 131, 133, 135 i 140.

6-og ov. mj. započele su borbe oko Glamoča, kojeg su Talijani evakuirali. Operacijama je rukovodio V. krajiški odred. U njima su sudjelovala i naša dva bataljona »Starac Vujadin« i »Vojin Zirojević«. Kroz kratko vrijeme sva su se sela našla u našim rukama i neprijatelj se našao zbijen usred grada. U to vrijeme dolazi Petom krajiškom naredba da se krene prema tromedi. To je omelo operaciju i poslije nekoliko dana opsade naši su napustili grad. Da mi nismo imali naredbu za koncentraciju oko tromede, bili bi otišli prema Glamoču sa svim snagama. Istovremenost dviju akcija mnogo je pokvarila čitavu stvar.

Postavlja se ozbiljno pitanje političke pripadnosti bataljona »Starac Vujadin«, zapravo Štaba bataljona. Skoro svi u Štabu odbijaju da idu protiv četnika. Mislimo da raspoloženje masa nije takvo, da je ono spremno na borbu protiv njih, a u Štabu su ljudi koji nisu do kraja vezani s narodom, njegovim interesima i zato lako padaju pod uticaj četnika, s kojima podržavaju direktnu ili indirektnu vezu. Mi još uvijek nemamo nad njima dovoljno autoriteta da bi Štab mogli mijenjati. Dva su naša nedostatka u tome, prvo što je dosad taj bataljon pripadao čas našem Štabu čas Petom krajiškom odredu, tako da nijedan nije razvio tradicije i autoritet nad njim. Drugo što u čitavoj Dalmaciji nemamo ni jednog čovjeka koji bi postao komesar tog bataljona i kao takav da ga sredi. Imenovanje takvog komesara oni se nikakio ne bi protivili, nego obratno rado bi primili jednog sposobnog čvjeka. »Štab« toga bataljona zapravo predstavlja jedan trgovčić krčmar,⁹ koji hoće da bude puni gospodar u svemu. Niti oni šalju redovne izvještaje, ni brojno stanje i naoružanje, a mjesto četa postoje zapravo seoski vodovi. Očito je da moramo upregnuti sve sile da konačno uspostavimo red u ovome bataljonu i da ga privučemo u borbu. I zato bi trebao bar jedan razvijeniji drug.

Bataljon »Vojin Zirojević«, koji djeluje nad Livnom na planini Cincar organizaciono dosta dobro stoji.

Sekretar Okružnog komiteta Jajce¹⁰ rekao nam je da je III krajiški odred pretrpio teške udarce i da bi za opću stvar bilo dobro kad bi sektor oko Glamoča pripao našem Štabu. Jasno je da [je] uslov za to da k nama pride i bataljon »Budućnost«. Međutim, on, koji nas je lično posjetio, o pripajanju Glamočkog sektora našoj Zoni, nije obaviješten.

Peti krajiški odred pisao nam je da je on obaviješten od Štaba Operativne krajiške zone da sektor Grahova ostaje Petom krajiškom odredu i ne pripajaju se nama. Mi smo 11 juna čitavu stvar pisali Operativnom štabu Krajiške zone i vjerujemo da će nam oni pomoći u pripajanju tog sektora. Kad bi uz Glamočki bataljon »Budućnost« nama bio pripojen i bataljon oko Grahova, tada bi na sektoru Livno—Glamoč—Grahovo formirali jedan jaki odred od 4 bataljona. S jedinstvenom komandom nad njima moglo bi se mnogo postići. Dalmaciji bi to služilo kao solidno zaleđe i kao baza za daljnji razvitak. Stoga molimo da i Vi sa svoje strane postavite pred Štab Krajiške operativne zone pitanje pripojenja sek-

⁹ Cvijlo Oražčić
¹⁰ Gojko Radić

tora Livno—Glamoč—Grahovo našoj Zoni u smislu naređenja Vrhovnog štaba.

4) To bi bio grubi pregled položaja u našoj Zoni. Pitanje Štaba zone do sada se nije poboljšalo. Odlaskom druga komandanta¹¹ u GŠH opet smo se razdvojili. Nadamo se da će se on uskoro vratiti, a očekujemo i skoro dolazak druga Baričića,¹² koji nam je najavljen. Već je krajnje vrijeme da se naš Stab formira.

Jedno od najboljih pitanja Zone jeste štampa. Dok su svi krajevi naše zemlje preplavljeni partizanskom štampom, u Dalmaciji takoreći nije do danas izišlo ni jedno partizansko slovo. Jasno je da se na taj način nisu mogli razvijati ni sami partizani, a ni mase. I to pitanje mora da najenergičnije i najhitnije riješimo.

5) Drug Rade Bulat javio nam je da su u posljednjim borbama dobili oko 30 zarobljenika. Izgleda da među njima nema oficira, ali ima karabinjera. Ne znamo da su upućeni, ali vjerujemo da su shodno Vašem prvom naređenju upućeni u Stab Ličke grupe, u smislu razmjene za naše zatvorene drugove. Mi međutim, još nemamo potvrde da li su naši drugovi dobili i predali ono pismo talijanskim vlastima za razmjenu, koje ste još Vi poslali. Budući da u zatvorima još uvijek ima dobrih naših drugova, smatramo da bi još jedanput trebalo pisati pismo za razmjenu. U tom smislu zatražili smo od drugova iz Splita da nam pošalju imena četrdesetorice naših zatvorenih drugova. Vi bi mogli i ne čekajući na ta imena poslati popis zarobljenih i njihovu izjavu da žele biti izmijenjeni, pa bi mi pismo odavle mogli uputiti.

6) Već ste nam u dva navrata pisali da bi eventualno pokušali s Vladom Novakovićem nešto učiniti u smislu mobilizacije srpskih masa u ovome kraju za borbu. Ustvari Vi ste bili krivo obaviješteni. Vlada Novaković stoji potpuno na liniji Paje Popovića. To je linija potpune službe Talijanima s jednim glavnim ciljem: učiniti sve da se narod ne digne, da ostane prema okupatoru miran, pa ako je u tom smislu potrebno najlaskavije govoriti o partizanima i pozivati ih na bratstvo i jedinstvo sa četnicima. To je bila čista talijanska politika, i ne samo Pajo nego i Vlado Novaković imao je stalni kontakt i sastanke s talijanskim vlastima. U posljednje su vrijeme njih dvojica sa još nekim novopridošlim bivšim jugoslavenskim oficirima formirali nekakav »Stab srpske narodne vojske«. Proglas i objavu toga štaba šaljemo Vam kao prilog br. 4 i 5.¹³ Bilo bi potpuno pogrešno misliti da taj proglas i objava nisu proračunata stvar kojom rukovodi neko treći ili Talijani ili londonska vlada. Držeći se Vaše naredbe mi smo stvar ipak uzeli u najsavjesnije razmišljanje i došli smo do zaključka da je najbolje tim ljudima i tome štabu napisati jedno otvoreno pismo pred čitavom javnošću sa slijedećim sadržajem:

a) pozitivna i ispravna gledanja izložena u tim dokumentima; b) pogrešna gledanja u tim dokumentima; c) njihovo dosadanje držanje: onemogućavanje narodu borbe protiv okupatora, podmukla borba protiv partiza-

¹¹ Vicko Krstulović

¹² Vjekoslav Baričić

¹³ Ove priloge Redakcija ne posjeduje.

na (kurir Glavnoga štaba ubijen kod Vlade Novakovića, četa iz Šibenika razbijena od Paje Popovića), naoružavanje četničkih sela za borbu protiv partizana (Otišić itd.), i što je najglavnije njihove stalne veze, dogovori i međusobne usluge s talijanskim vlastima; d) uprkos svega toga konačan poziv na borbu protiv okupatora i na lojalni odnos prema partizanima. Tako smo pismo zamislili i već ga pisali. Ono nam međutim nije ni malo smetalo da na drugoj strani razvijemo i svršavamo svoje vojničke planove. Tako prije nego li je pismo bilo gotovo nestalo je Paje Popovića, a u ruke su nam pali valjda neki iz njegova štaba. Vjerujemo da će ostatak otvoreno preći na stranu Talijanima i pokušati Đujićevsku metodu banditske borbe protiv nas, ali smatramo da ćemo napade izdržati i u čitavom tom kraju pobijediti. Vlada Novaković se uostalom nekoliko dana prije svega ovoga preselio u Knin.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Politički komesar
Aiilić¹⁴

BROJ 130

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
OD 20. LIPNJA 1942. ŠTABU 2. ODREDA O FORMIRANJU NOVOG
ODREDA U KOJI SU USLI BATALJONI: »STARAC VUJADIN«, »VOJIN
ZIROJEVIĆ« I »BUDUĆNOST«¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 137/42
20. juna 1942.

ŠTABU II. ODREDA IV. OPERATIVNE ZONE

1. Primili smo obavijest od druga Bajera² da je na tom sektoru formiran Odred³ u koji su za sad ušli bataljoni: »Starac Vujadin«, »Vojin Zirojević« i »Budućnost«, isto tako da je formiran Stab Odreda.⁴

¹⁴ Maks Baće

* Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/1, k. 1490.

¹ Ivan Amulić

* i * Tada nije došlo do formiranja odreda.

Odmah nas obavijestite:

- a) Tko je ušao u Štab Odreda
- b) Gdje se Štab nalazi
- c) Da li je počeo funkcionisati kao Štab i je li povezan sa svim batalj onima.

Ukoliko to nije izvršeno neka se odmah tome priđe. Svi bataljoni neka Vas točno izvijeste o brojnom stanju i naoružanju i to nam odmah pošaljite.

2. Odredite dva kurira za naš Štab. Ukoliko ste previše udaljeni veza se može održavati preko Bataljona »Starac Vujadin«. Treba nastojati da veza ide najkraćim i po mogućnosti direktnim putem.

3. Uхватite vezu sa svim okolnim odredima i bataljonima, u prvom redu sa bataljonom »Gavrilo Princip« od V. Krajiškog Odreda, koji bi po naređenju Vrhovnog Štaba Jugoslavije trebao da bude pripojen tome Odredu, ili bolje rečeno treba da se pripoji teren Grahova sa partizanima. U svakom slučaju Vi imate zajedničkih operativnih interesa s njima zato uspostavite i održite usku vezu.

4. Za sada mobilišite sve svoje snage da onemogućite nadiranje bandita iz Grahova. Jučer je u Kninu bio Mane Rokvić⁵ i od ustaša primio 20.000 metaka. Obećani su mu bacači i mitraljezi, koje nije primio. Momčilo Bogunović i Rokvić primili su svaki od hrvatskih vlasti po 100.000 kuna. Talijanske vlasti su im stavile na raspoloženje kao kredit dva milijona lira. Na autu gdje je krcana municija i hrana mogao se vidjeti hrvatski i talijanski vojnik, nekoliko ustaša i četnika, jedan hrvatski i talijanski oficir.

5. Danas je Prvi Dalmatinski Udarni Bataljon ubio Paju Popovića i zarobio štabove dvaju bataljona,⁶ koji postoje jasno samo na papiru. Digao se čitav kraj od Knina do Drniša i narod s puškama prilazi partizanima. Ovdje će se poduzeti ozbiljnije operacije i time će biti dana Vama najveća pomoć.

6. Točno nas obavijestite o kretanjima i razmještanju Vaših snaga.

Šaljemo Vam jedan »Bilten« Vrhovnog štaba Jugoslavije i 4 primjerka »Proleter«, 7 tabaka papira i 100 komada koverata.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

* Četnički vojvoda, komandant četničkog puka »Kralj Aleksandar«, koji je dejstvo vao na području Drvara, Bos. Petrovca i dijela Kninske krajine.

• Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

BROJ 131

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE OD 20. LIPNJA 1942. SVIM JEDINICAMA I NARODU
DALMACIJE POVODOM LIKVIDACIJE ČETNIČKOG KOMANDANTA
PAJE POPOVICA¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
20. juna 1942.

Dana 19. juna ove godine Prvi Dalmatinski Udarni Bataljon dobio je zadatak da dovede u ovaj Štab Paju Popovića, »komandanta-« nekakvog četničkog puka, da bi ga saslušali povodom njegovih javnih izjava da želi suradnju s partizanima a s druge strane povodom sigurnih dokaza koje je ovaj Štab posjedovao, da on isti surađuje s Talijanima.

Tom prilikom, kad je već njegova soba bila puna naših komandira i boraca, na poziv da pođe s njima, Paja Popović je zgrabio puškomitraljez koji mu je bio pri ruci. Zbog toga je na mjestu bio ubijen.²

U »Štabu puka« i njegovoj okolini našli su se slijedeći: 1. Aleksandar Jović, komandant bataljona Pajinog »puka«; 2. Bogdan Ljaković, komandant bataljona Pajinog »puka«; 3. Branko Berić, sudski pripravnik; 4. Ante Monti, posjednik; 5. Petar Bjegović, trgovac; Nenad Sinobad, profesor; 7. Davor Tripalo, đak.³

Oni, skupa sa arhivom dovedeni su u ovaj Štab. Pregledavajući arhiv pronašli su se zanimljivi dokumenti, koji su pokazani gore spomenutim.

Na temelju toga materijala oni su se našli ponukani da dadu slijedeću

JAVNU I ZJAVU :

Iz svih dokumenata dobili smo čvrsto i nepobitno uvjerenje:

1. da je Paja Popović, takozvani »komandant četničkog puka« najobičniji talijanski agent,
2. da je imao stalne i bliske veze sa svim talijanskim vojnim funkcionerima, a naročito s talijanskim obavještajnim oficirom Lucichem.
3. da je s ovim posljednjim održavao stalno višemjesečno dopisivanje, gdje mu se Lucich zahvaljuje za obavještenja i usluge iz kojih se vidi da su oni »rješavali« veliki broj zajedničkih poslova.⁴
4. da je od talijanske vlasti dobio novčane i materijalne nagrade,
5. da su se Talijani redovito brinuli za jedinstvo svih četničkih vođa na bosansko-ličko-dalmatinskoj tromedi, a naročito Paje Popovića, Momčila Đujića i Brane Bogunovića, i uzimali učešća u njihovim zajedničkim savjetovanjima,

* Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 3/1-7, k. 1492

J 1's Vidi dok. br. 129, 133, 135 i 140.

⁴ Vidi dok. br. 135.

6. da su Talijani s Pajinim odobrenjem hapsili i terorizirali seljake u Otišiću i Cetini i nudili im slobodu i oružje ako se okrenu protiv partizana (komunista) i stupe u Pajine četničke redove.

7. Paja Popović, bilo radi protivnog raspoloženja naroda kosovske doline, bilo radi uticaja kojeg su na njega vršili neki oficirski krugovi, nije prihvatio Đujićevu liniju otvorene borbe protiv partizana, nego se pred narodom pretvarao kao da hoće s njima saradnju, kao što je to iznio u »Proglasu« i »Objavi« »Štaba srpske narodne vojske«. Mi smo međutim uvidjeli da on svojih veza s okupatorom nije ni jednog momenta prekidaio, da je do posljednjeg časa proganjao seljake iz svoga kraja, koji su namjeravali ići u partizane, da je tjerao sela da se naoružaju talijanskim oružjem protiv partizana i da nikada nije potpuno prekinuo vezu s četničkim vođama, naročito s popom Đujićem i specijalnim izaslanikom Draže Mihailovića »vojvodom« Birčaninom.

Na temelju tih činjenica uvjeravamo se da su njegove izjave o suradnji s partizanima bile proračunate laži koje su trebale služiti nekim drugim interesima.

8. Da je to puna istina nas je u cijelosti uvjerio dokumenat komande Divizije »Sasari« od 15. aprila 1942. a koji služi kao neka vrsta objave za Paju Popovića i njegove naoružane ljude da se bore protiv partizana (komunista).

Na temelju svega ovoga ne osuđujemo partizane što su ubili Paju Popovića, jer je bio talijanski agent i radio protiv narodnog oslobođenja.

Sa svoje strane priznajemo da smo mi, koji smo od Paje Popovića primili razne komandantske dužnosti, pomoć i sklonište preko njega objektivno stajali u službi okupatora, i time radili protiv narodno-oslobodilačke borbe i partizanske vojske. Naglašujemo da smo sve ovo radili nesvjesno.

Ovo izjavljujemo i osuđujemo bez obzira da li će nam ova izjava spasiti živote ili ne.

P O T P I S I :

Aleksandar M. Jović s. r.

Bogdan T. Ljaković s. r.

Berić J. Branko s. r.

Monti Ante s. r.

Bjegović Petar s. r.

Nenad S. Sinobad s. r.

Davor J. Tripalo s. r.

Ovo dajemo svim odredima, bataljonima i četama i čitavom narodu na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE

BROJ 132

**BROJNO STANJE I NAORUŽANJE SJEVERNODALMATINSKOG NOP
ODREDA NA DAN 20. LIPNJA 1942. GODINE¹**

BROJNO STANJE I NAORUŽANJE

Štaba Sjever. Dalma. Nar. Oslob. Part. Odreda

Na dan 20. VI

JEDINICA	Partizana			O r u ž j a								M u n i c i j e								
	Po spisku	U rashodu	Na licu l	Talij. mitralj.	Jug. mitraljeza j	Tal. p. mitralj.	Jug. p. mitralj.	Tal. pušaka	Jug. pušaka	Pištolja i	Lak. bacača	Tešk. bacača	za tal. mitralj.	za jug. mitralj.	za tal. p. mit.	za jug. p. mit.	za tal. puške	za jug. puške	za pištolje	za bacač
Bataljon ~B Borjan«	a	208	28	180		1	3	45	128	11	1			250	740	1023	2996	100	34	67
Bataljon »B Vladušić«	s	233	13	220	1	5	5	36	140	10		240	1200	1140	1688	5049	128			88
Primorska četa		97		97			3													
Bolnica 1 ambulanta		84		84				4	5							140	214			3
Vod u Rištima		16		16				2	14							90	525			2
Stab Odreda		45		45		1		6	14	9			260			138	480	115		18
SVEGA :		683	41	642	1	7	11	93	301	30	1	240	1710	1880	3079	9264	343	34		178

(M.P.)

Politikom :
Marko Jurlin⁴ v. r.

Komandant
Martić Jovo⁵ v. r.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/4, k. 1602A.
³ »Bude Borjan-«
^s »Branko Vladušić*
⁴ Ante Jurlin
⁸ Jovo Martić Je zamjenjivao komandanta odreda.

IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ« GLASILA PK KPH ZA DALMACIJU BR. 143 OD 21. LIPNJA 1942. O AKCIJAMA PARTIZANA U JUŽNOJ I SREDNJOJ DALMACIJI¹

Front u Dalmaciji

(Iz saopštenja Štaba IV operativne zone i štabova pojedinih partizanskih jedinica u Dalmaciji).

1) Štab Južno-dalm. partiz. bataljona »J. Jurčević«² između ostaloga je izjavio:

»20. V. izvršena je akcija po želji stanovnika sela B.³ Uzeli smo u razmatranje stvar i želje sela pak smo stvorili zaključak, da se ubije špijun S. Zidić iz Gradca. III vod Biokovske čete uhvatio je i strijeljao tog izroda.

»Dana 24. V. III i IV vod iste čete izvršili su napad na brod »Mira«. Brod je bio natovaren hranom od koje je zaplijenjeno: jedna bačva od 600 litara puna pšenice, 1 vagon krompira od kojih je jedan dio podijeljen narodu, zatim 40.000 lira i 14.000 kuna.⁴ 26. V. izvršen je napad istih vodova na žandar, kasarnu u Kozici. Nakon kratke pucnjave ubijen je komandir stanice nared. Jozo Mandarić. Napad je ujedno izvršen i na finane, kasarnu, u kojoj se nije našlo ni pušaka ni municije.⁵

»15. VI. u 5 časova ujutro sa strane snaga ovog bataljona izvršen je napad na Vrgorac i to na žandar., financ. i domobransku kasarnu.⁶ Napad je trajao oko pola sata. Na naše pozive na predaju prvi su to učinili domobranci. Među njima se nalazio jedan ustaša koji je ubio jednog domobrana, jer nije htio da puca na partizane. Ovaj je na mjestu ubijen od strane partizana. Nakon zauzimanja grada izvršen je opći pretres i tom prilikom je uhapšeno 50 ustaša, žandara i špijuna. Nakon kratkog ispitivanja osuđeno je i na mjestu strijeljano 30 ustaša i žandara. Ostali su odvedeni u zarobljeništvo. — Zarobljeno je 28 domobrana, 60 pušaka, municije i raznog drugog ratnog materijala. Zaplijenjeno je 2,082.560 kuna, 1 kamion i uništeno je 35 vagona duhana. Zapaljena je žandarmarijska kasarna i duhanska stanica.

2) Komanda letećeg partizanskog odreda⁷ koji operira u okolini Šibenika izvršila je između ostalog slijedeće:

»Pošto smo izvršili akciju sa špijunom Remida i zarobili onu talijansku učiteljicu, mislili smo da će se Talijani zadržati na onim mjestima gdje je akcija izvršena. Međutim, u 8 sati izjutra došlo je njih 15 tražiti

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geiUet-neru) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² »Jozo Jurčević«

³ Vjerojatno: Bačina kod Gradca.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 92, 502 i 504.

⁶ Vidi dok. br. 123, 514, 520 i 525.

⁷ Odnosi se na Primorsku četvu sjevernodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br. 115.

sinjorinu. Među crnokošuljašima su bili komesar, glavar i brigadir iz Tijesnoga. Kad su ovi obišli stanove, junački se upute prema šumi u kojoj smo mi držali položaje. Izvidnica II desetine primijeti da su se uputili prema šumi te da vode pred sobom 2—3 civila. Drug komandir odredi pustiti ih blizu i potući, tako je i bilo. Drug komandir ih pusti do ulaza u šumu, između I i II desetine i onda otvori I desetina vatru na njih, u kojoj je stanoviti dio poginuo dok su drugi uspjeli da se povuku za jedan plot i griblju vinograda, ali je druga desetina dobila naređenje da zaobiđe i uhvati u klopku iste Talijane. Borba je trajala od 10 do 11 i pol sati prije podne. Potučeni su svi bili osim brigadijera koji se bio povukao u žbun. On i jedan [...] crnokošuljaš su zarobljeni i nakon istrage strijeljani. Sve njihovo oružje i jedan puškomitraljez su zaplijenjeni. Kada se ovo sve uredilo dolaze drugi Talijani sa dva kamiona iz Ciste i probiju se do Grabovca, zatim se pojavi drugih 50 sa Gaćezeza, a 200 sa tiješnjanske ceste, a 2 voda sa tribunjske strane. Eto tako pod silnom vatrom strijelaca iz puške i teškog mitraljeza, te još 2 aviona koji su učestvovali u istoj borbi pucajući iz mitraljeza i bacajući bombe, dakle, uprkos svemu tome mi smo uspjeli zadržati položaj do u noć. Poslije večere odredimo da se probijemo; to nam je pošlo za rukom bez obzira što smo imali među sjbom žena i čak djece koje smo imali dužnost da zaštitimo. Naša sva vojska bila je dobro disciplinovana iako nijesu cijeli dan jeli. Drugarice su bile hrabre, vladala je hladnokrvnost. Na našoj strani nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.

3) Stab I Dalmatinskog Udarnog bataljona javlja:

»19. VI. ujutro prilikom čišćenja Kosovske doline od okupatora i četničkih bandi, ubijen je poznati narodni izdajica, špijun i sluga okupatora Paja Popović.⁸ Njegov štab sa čitavim materijalom je zarobljen. Uništenje ovoga špijuna i izdajice kao i njegove bande, narod ovoga kraja primio je sa velikim zadovoljstvom. Mnogi seljaci koje je ovaj bandit terorom prisilio da stupe u njegove redove, svakim danom u sve većem broju prilaze u redove partizana, utvrđujući da je partizanska vojska prava narodna vojska, koja se bori protiv krvavih faš. okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika za istinsko narodno oslobođenje i njegovu vlast.

»18. VI. postavljena je zasjeda između Knina i Drniša. Tom prilikom ubijeno je 7 Talijana a 2 zarobljena. Zaplijenjen je puškomitraljez i 7 pušaka.«

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

S T A B
IV Operativne Zone

⁸ Vidi dok. br. 129, 131, 135 i 140.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
OD 22. LIPNJA 1942. ŠTABU PRVOG DALMATINSKOG UDARNOG
BATALJONA O FORMIRANJU BATALJONA OD MOSORSKE
i ROGOZNIČKE ČETE¹

Štab
IV. Operativne zone
BR. 146/42
22. juna 1942.

Štabu Prvog Dalmatinskog Udarne Bataljona

Jutros u 9 sati dobili smo iz sjedišta Štaba vijest da su Mosorska i Rogoznička četa stigle tamo 20. o. mj. Kako je bilo u planu oni su formirali Bataljon od tri čete sa 170 ljudi.² Bataljon će se uputiti 21. o. mj. predvečer na Svilaju smjestiti će se u pravcu Miočića kod Adijića staja, gdje će čekati vezu s Vama. Lozinka će biti Planina pila. Znak raspoznavanja puška dignuta u desnoj ruci okomito iznad glave. Te staje navodno dobro poznaju drugovi iz cetinske čete Duća, Šime i Nido. Moguće je međutim da su oni ostali u logoru, zato Vi nađite na terenu neke dobre ljude koji znaju gdje su te staje. Ovaj kurir koji nosi pismo kaže da bi on također mogao te staje naći. U svakom slučaju smjesta ćete poslati jednu dobru patrolu, koja još tokom današnjeg dana mora uspostaviti s Bataljonom vezu. Tom Bataljonu morate dati punu pomoć jer oni sigurno nemaju ni hrane osim toga tek su formirani, a što je najglavnije nema ni jednoga među njima, naročito u komandnom sastavu koji imalo posna taj teren. Zato se morate za njih brinuti kao za same sebe.

Član Štaba Zone drug Baričić³ odmah nek dobije kontrolu i nad tim Bataljonom, tokom sutrašnjeg dana neka izabere dvojicu ili trojicu dobrih drugova iz jednog i drugoga Bataljona i neka s njima formira privremeni Štab Srednje-dalmatinskog Odreda, kojemu će privremeno sam stati na čelo kao komandant. Štab Odreda mora smjesta početi funkcionirati samostalno. Štabovi Bataljona treba da mu referišu o svemu i da u cijelosti slušaju njegove naredbe. Sam Štab Odreda neka odredi mjesto svog boravišta i neka nam ga odmah javi. Isto tako neka nam se odmah pošalje brojno stanje i naoružanje oba Bataljona kao i komandni sastav Štaba Odreda, Štabova Bataljona i komande sviju Četa.

Što se tiče operativnih zadataka na licu mjesta vidite da li je potrebno da se drugi Bataljon angažira na istom sektoru gdje ste danas Vi ili da on uglavnom preuzme na sebe zadatke koji su bili određeni za Vašu drugu etapu. Izvanredno je važno i k tome morate najskorije pri-

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva NOB, reg. br. 20-1, k. 1490.

² Drugi srednjodalmatinski bataljon

³ Vjekoslav Baričić

stupiti, razoružavanje hrvatskih žandarmerijskih stanica. To će biti najveći i najbolji korak ka oslobađanju toga kraja. Ako je potrebno nek se za pojedinu tu akciju angažuju oba Bataljona sa svim svojim snagama. Prva žandarmerijska stanica mora pasti najkasnije kroz 7 dana.

Skupa s ostalim izvještajima pošaljite nam i Vaš operativni plan za prvo vrijeme.

Odredite u svakom Bataljonu po jednoga druga za informativnog oficira, a drugoga za obavještajnog. Informativni neka sistematski sakuplja podatke o snagama, punktovima i kretanju neprijatelja, obavještajni neka budno pazi rad neprijatelja u našim jedinicama i u selima koje su pod našim uticajem. I obavještajni i informativni izvještaj treba da nam se redovito šalju.

Prvom Bataljonu⁴ Odreda za Sjevernu Dalmaciju već smo dva puta poslali naređenje da se čim prije prebaci u Prominu i dođe u vezu s Vama. Vi odmah pošaljite u Prominu dva dobra druga sa zadatkom da uhvate kontakt sa oficirom za vezu toga Bataljona, koji se po našem naređenju s datim zadatkom treba uputiti pred svojim Bataljonom u Prominu. Ako ga tamo ne nađu neka hvataju vezu s našim drugovima iz okoline Kistanja i to preko Nećmena i Čučeva kod Krke, blizu Kistanja. Tamo je već prije bila uspostavljena veza između Kistanja i Bukovice, tamo imamo i povjerljivih ljudi. Obavjestite nas, što ste po ovome uradili.

Drug Vjeko Sirinić učitelj iz Drniša nalazi se u logoru cetinske čete. Odmah jutros šaljemo kurire da ga dovedu ovamo, a sutra ćemo ga uputiti k Vama da bude na raspoloženju Štabu Odreda. Nije zaslužio da ga imenujemo oficirom, ali budući da ima mnogo veza, a nešto uticaja iskoristite ga u tom smislu, recimo kao oficira za informaciju u Štabu Odreda. U svakom slučaju iskoristite ga za dvije osnovne stvari, prvo za mobilizaciju čitave drniške okoline, sve oružje mora se naći u našim rukama i drugo za hvatanje veza naročito s Prominom.

Ako ikako možete pošaljite nam dva dobra akumulatora, jer imamo tri aparata bez ijednog akumulatora. Isto tako pošaljite nam jednu presu i primjerak umnožene Javne izjave.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar

⁴ »►Bude Borjan*

OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
OD 22. LIPNJA 1942. O SURADNJI PAJE POPOVICA
S TALIJANIMA¹

S t a b
IV. Operativne Zone
22. juna 1942.

Iznosimo pred narod nekoliko izvadaka iz arhiva Paje Popovića,² iznad svega iz njegovih dopisa s Lucichem,³ talijanskim oficirom za špijunažu. Nažalost mi imamo samo pismo, koja je Lucich pisao Paji, a što bi tek našli u pismima koja je Paja slao Lucichu! Vjerujemo, da će i ovo, svim ljudima poštena srca i zdrave pameti, biti dovoljno da dođu do jednog osnovnog zaključka, da je Pajo Popović bio obični talijanski plaćeni agent, da je izdao svoj narod i podlo služio tuđinu.

Napominjemo, da je talijanski špijun Lucich vrlo lukav, pa je rijetko na svoja pisma stavljao datum. On govori našim jezikom, ali iskvareno. Njegove riječi nismo mijenjali.

I. DA LI JE PAJA POPOVIC IMAO VEZE S TALIJANIMA?

»■Dragi Pajo, želio bi i treba da stobom govorim o nekim važnim stvarima. Zato te molim da dođeš odmah ovdje u Diviziju.⁴ Pozdrav od Lucicha.« »Dragi Pajo, Dođi u kasarnu Artiljerije, moramo razgovarati. Tvoj Lucich.« »Dragi Pajo, evo vidiš da te nisam zaboravio [...] Ako možeš dođi poslije podne u 5 s. kod Artiljerijske kasarne gdje ima ured Collonello Danzi. Pozdrav Lucich.«

»Dragi Pajo, što se tiče Zadra, jedan od ovih dana će doći po tebe onaj moj prijatelj koji ide često u Zadar. Lucich.«

Ovakovih dopisa i poziva ima na desetine.

II. O CEMU SU SE ONI DOGOVARALI I DOPISIVALI?

»Dragi Pajo, hvala ti za informaciju. — Čekam tvoj odgovor i onda ću se odmah interesirati. Pozdrav sa strane Cap. Perusini. Lucich.« »Moj dragi Pajo, Hvala ti za informacije od Vrtmika. Sta se tiče onih koji su

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Muzeju narodne revolucije — Split.

² O ubojstvu Paje Popovića i zarobljavanju članova njegovog štaba vidi dok. br. 129, 131 i 140.

³ Guido Lucich, obavještajac i tumač u komandi divizije »Sassari« u Kninu. On je govorio hrvatsko-srpski jezikom ali ne dobro zato su njegova pisma puna gramatičkih grešaka.

⁴ »Sassari«.

u zatvoru potvrđujem ti ono što sam ti pisao prošli put. Dočemo što prije kod tebe. — Hvala još jedanput. Pozdrav tvoj prijatelj Lucich.« »Moj dragi Pajo, informaciju što si dobio, da se P. vratio u Darnišu odgovara istini. Mogu ti osigurati da ću ići što prije u Darnišu i uraditi sve Lucich.–«

Jedna sela Kosovske Doline Vaš »komandant« bio je i špijun protiv vas.

III. DA LI JE PA JA POPOVIC BIO OD TALIJANA PLAĆEN?

»Dragi Pajo piši mi ako nešto trebaš. Pozdrav Lucich.« »Moj dragi Pajo, i sa strane gospodina generala⁵ i pukovnika još jedanput primi srdačno i iskreno saoešće od tvojih iskrenih prijatelja Lucich. Šaljem ti ono što sam mogao dobiti, to jest: 12 kg. graha. — 6 kg. riza. — 6 kg. paste. Osim toga šalje još nešto g. Pukovnik Danzi. 12. III. 1942.«

Dragi g. Lucichu, Primio sam toliko da se ja Vas stalno moram da stidim! Zašto to od mene pravite? Pajo. Biskupija, 15. VI. 1942.

IV. KO ORGANIZUJE ČETNIKE NA LICKO-BOSANSKO-DALMATINSKOJ TROMEDI?

»Dragi Pajo, Šaljem ti kola. Idi u Strmici gdje se nalazi Brane.⁶ — Uzmite vaše odluke i prije nego se vratiš u Biskupiju dođi kod mene Lucich.« »Dragi Pajo, Šaljem ti auto da dođeš na Diviziju, onda idemo skupa u Strmici, gdje nas čeka Momčilo.⁷ Čekam te dođi odmah. Lucich.« »Dragi brate Pajo, Zbog ovoga savjetujem Vam da se pre nego mi odgovorite, još jednom sastanete sa Sefovima Preduzeća (bratom Branom⁸ i Momčilom)⁹ sa kojima treba da postignemo stoprocentnu saglasnost, po svim osnovnim pitanjima. Vojvoda Birčanin.«¹⁰

Tko koga rukovodi? Birčanin Talijane ili Talijani Birčanina?

V. KOJE NAORUŽAO SRPSKA SELA TALIJANSKIM ORUŽJEM I PROTIV KOGA?

»Dragi Pajo, što se tiče Otišića već sam primio informacije iz Sinja. Odgovara istini što ti pišem. Za Cetinjane¹¹ sam razgovarao sa komandom u Splitu¹² nadam se da će skoro biti pušteni u koliko budu obrazovali protikomunističku akciju i ušli u jednu četu ili tvoju ili drugu. Ovo ću ti poslati danas ili sutra. Pozdrav Lucich«.

⁵ i ¹⁴ Furio Monticelli, komandant divizije »Sassari«.

* i ⁸ Brane Bogunović

⁷ i * Momčilo Đujić

¹⁰ Ilija Trifunović-Birčanin

¹¹ Odnosi se na uhapšene seljake iz sela Cetine.

¹³ Komanda Osamnaestog armijskog korpusa

Dragi g. Pajo, sada kod ovoga stava, obraćam se Vama da nam date uputstva da li ćemo od Talijana primiti oružje i pod kojim uslovima. Da li ova naša 4 čovjeka da se stave pod italijansku komandu, da li da primaju od njih odjeću, hranu, a čak i mjesečnu plaću ili da ostanu nezavisni? Kapetan mi je rekao da mu se javi kad vi odrediti doći u Otišić, jer da bi on onda došao. Prota Petar Stoisavljević,¹³ Otišić 31. V. 1942.

»Dragi Pajo, budi siguran poslao sam karabinjere u ono selo da vidi što čine ti ljudi i da tako spriječi svaku akciju. Pozdrav tvoj Lučić«.

VI. KAKO SE PAJO POPOVIC BORIO PROTIV OKUPATORA?

Hrvatski vojnici dodoše na teritorij Pajinog puka da sijeku za Talijane šumu. »Komandant« navješta Talijanima rat;

»Dragi G. Lučiću, u koliko ste odredili da nas na taj način izazovete to je druga stvar, vjerujte da ću se teško odlučiti da u vaše vojnike pucam. Ja se nadam da me vi nećete do toga dovesti. Pajo«.

»Dragi Pajo, to si ti pisao? Zar si ti zaboravio što smo mi Talijani učinili za srpski narod, od generala¹⁴ do zadnjeg vojnika? Reci tvojim borcima da drže oružje, ne troše municiju na takve sitnice. — Još jedanput ponavljam da su Hrvati išli da sjeku jer smo mi dozvolili i jer je nama bilo zgodnije. Tvoj Lučić«.

Srpski i hrvatski narode evo dokle su te doveli tvoje »vođe« i »saveznici«.

VII. KOJI JE BIO ZADATAK PAJE POPOVIĆA?

»Dragi Pajo, javi svima da ni jedan metak ne bude iskorišćen protiv nas onda će sve biti vrlo lako. Kaži svima da kako su znali pucati protiv talijanske vojske tako isto da pucaju protiv blaženih partizana. Neka ljudi djelom dokažu da su protiv komunizma, a ne samo riječima. Tvoj Lučić«.

»Dragi Pajo, samo te molim tješi narod, da radi i da bude miran. Jedino tako ti možeš da budeš koristan tvom srpskom narodu, koji je već dosta propatio. Tvoj Lučić«.

Najprije: umirite se, ne idite protiv Talijana, ne osvećujte se ustašama zatim: Idite protiv partizana!

Danas: Čestitajte Paveliću imendan!

Sutra: [...] Na Sovjetski front za spas talijanske i hitlerovske kulture!

¹³ Vidi dok. br. 154, napomena 6.

Vili. DOKUMENAT:

Komando dela divizione di fanteria »Sasari«

15. aprila 1942-XX

M. P.

(na talijanskom):

PA JO POPOVIC SA NEKOLIKO SVOJIH NAORUŽANIH LJUDI
[. . .] sebe u borbi protiv komunista.

Pečat

Vrijedi za 8 dana

Po Naredbi

II kolonelo kapo di stato Medj¹⁵

Gadno Gacini

Ovo je tek jedan mali dio arhiva ovog prljavog špijuna i izdajnika a on sam i sav njegov rad tek jedan mah dio čitave zločinačke rabote koju nad našim narodom vrše Đujići, Bogunovići, Birčani i ostali krvnici i plaćenici.

Culi smo da je nad mrtvim banditom Pajom još bolje skovano jedinstvo četnika i ustaša, a Talijani premda su izgubili najvjernijeg i najlukavijeg psa trljaju ruke od zadovoljstva.

Veselite se i ujedinite se, ah se ujedinjujemo i mi, sav narod hrvatski i srpski, ujedinjujemo se u krvavoj i konačnoj borbi za pravdu i novi život.

*Okupatori sa sobom, dobijate sve narodne
izdajice, a mi sav narod!*

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Iz komesarijata

IV. Operativne zone

¹⁵ Maglore

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
23. LIPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O
NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA

OB. br. 132/42.
23. juna 1942. god.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE I ŠTABU
IV OPERATIVNE ZONE

Promjena snaga neprijatelja na sjeverno-dalmatinskom teritoriju za sada nema. I talijanski fašisti napuštaju manje karabinjerske stanice tako, da su danas slobodna slijedeća mjesta: Nunić, Bijelina, Rodaljice, Biovičino Selo, Bratiškovci, Rupe i Lisičić. Prema jutrošnjim vijestima Italijani su napustili i Mokro Polje. Očigledna je koncentracija neprijatelja na važnijim putevima gdje pojačava svoje snage.

Neprijatelj se vrlo oprezno kreće. Cestama nikad ne ide manje od 6 kamiona sa 3 tenka i to na velikom odstojanju jedan od drugoga.

U mjestima gdje se zadržava poduzima najveće mjere predostrožnosti, ograđuje se bodljikavom žicom, ruši ograde i sječe drveće.

Jačina neprijateljskih snaga na području našeg Odreda jest slijedeća:

Italijanska posada, koja se sada nalazi u Obrovcu iznosi oko 130 vojnika, karabinijera, financija i fašista.

Posada u Zegarju za sada iznosi oko 300 vojnika sa karabinjerima, financijama i nešto fašista, u Erveniku 250 vojnika, karabinjera, financija i jedan broj fašista. U Radučiću sada se nalazi 3000 okupatorskih vojnika sa karabinjerima, financijama i fašistima.

Posada na željezničkoj pruzi od Zrmanje do Knina je slijedeća: Na Otrčju ima 8 do 20 oficira, 180 do 200 vojnika, 30 karabinjera, 2 topa, oko 15 teških mitraljeza i veći broj puškomitraljeza. Oficiri se nalaze u zasebnoj kući na Zrmanji, a posebno se nalazi smješteno mitraljesko odjeljenje. Pored toga sada se nalazi veći broj četnika skupa sa Italijanima. Stanica je sa svih strana žicom ograđena, te rovovima i mitraljeskim gnijezdima radi sigurnosti od napada na stanicu.

Na stražari broj 114 brojno stanje italijanske vojske je 60 vojnika, 7 teških mitraljeza i velik broj puškomitraljeza. Stražara je sa svih strana obzidana kamenom i ograđena žicom. Oko stražare napravljeni su streljački rovovi i mitraljeska gnijezda.

Željeznička stanica Pribudić: vojnika 70—80, 2 bacača mina, nekoliko teških mitraljeza i veći broj puškomitraljeza.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 3H,k. 1494.

Stražara broj 119: 60 italijanskih vojnika, jedan mitraljez teški, 4—5 puškomitraljeza i jedan bacač mina. Obzidana je sa zidom i ograđena žicom.

Stanica Plavno: 200 vojnika sa nekoliko fašista, od oružja za sada raspolažu sa jednim topom 105 mm, jednim manjim topom i nekoliko bacača mina sa većim brojem teških mitraljeza, koji su razmješteni oko same stanice prema svim prilazima. Pored toga za osiguranje napravili su rovove oko same stanice. Na stanici se sada nalazi jedan bhndirani voz sa vojnicima. Redovna straža na stanici je danju i noću, 60 vojnika, 2 podoficira i jedan oficir.

U stražari broj 121 nalazi se posada od 150 vojnika sa jednim bacačem i većim brojem teških mitraljeza i puškomitraljeza. Ovi su vojnici smješteni po barakama i imaju za dužnost da čuvaju 3 mosta južno od stanice Plavno.

Stražara broj 122 imade 30 italijanskih vojnika sa teškim mitraljezom i nekoliko puškomitraljeza. Stražara je obzidana, ograđena žicom i napravljeni su rovovi oko nje.

Na stanici Padene nalazi se oko 70—80 vojnika sa teškim mitraljezima i puškomitraljezima. Barake u kojima stanuju vojnici obzidane su a okolo stanice napravljena su mitraljeska gnijezda. Ima ih oko 12 sa većim brojem puškomitraljeza.

Na stražari koja se nalazi istočno od nadvožnjaka na cesti Kistanje —Stara Straža nalazi se 30 vojnika. Na »Bojanića« mostu ispred Stare Straže nalazi se sada posada od 25 vojnika. Na samom mostu nalazi se sada nekoliko mitraljeskih gnijezda. Stanica Stara Straža: 80 vojnika. Vojnici stanuju u baraci, a željezničko osoblje stanuje u staničnim zgradama. Baraka u kojoj su smješteni vojnici obzidana je kamenom. Cijela stanica je ograđena žicom. Mitraljeska gnijezda napravljena su posljednjih dana za osiguranje stanice sa svih strana.

Stražara kod Raškovića kuća ima 60 italijanskih vojnika.

Osim stanice Zrmanja sada ima pojačanje od strane četničkih bandi i stanica Plavno, za koju su stanicu mobilisani ljudi iz sela Otona i Padena.

Brojno stanje italijanske vojske na ostalom teritoriju Sjeverne Dalmacije je slijedeće: Kistanje oko 400 vojnika fašista, karabinjera, finanaca i policije. U Vodicama oko 80 vojnika, u Biogradu n/m oko 150 italijanskih vojnika, karabinjera, finanaca i ostalih. U Benkovcu 150 vojnika sa ostalom posadom. U Zadru se sada nalazi oko 3000 vojnika posade a nešto onih što se nalaze na odsustvu. U Šibeniku ima preko 3000 što vojnika, a što ostalih trupa. U Filipjakovu 15 crnih košulja, u Zemuniku oko 2000 vojske i ostalih. Osim toga na aerodromu u Zemuniku ima 14 aviona sa uređenim aerodromom. Na državnom imanju Vrana, koje je puno svakojake stoke i zasijano, nalazi se samo 8 vojnika sa 6 mitraljeskih gnijezda. Od stoke ima 1200 ovaca, 70 goveda, 90 konja i 100 prasadi.

Od artiljerije sada se nalazi na našem teritoriju 3 baterije i to u Kistanjama, Zegaru i Erveniku.

Poslije učestalih terorističkih akata sa strane okupatorskih vlasti, sada su promijenili taktiku noseći narodu Bukovice hranu u kamionima, puštajući pohapšene seljake i vršeći propagandu da se vrate svi kućama.

Uporedo sa ovom akcijom oživljuje rad četnika, koji su se spustili sa Padena i Knina u Bukovici. Prema najnovijem izvještaju Italijani su napustili Mokro Polje, a njihove pozicije su zauzeli četnici pod komandom Vlade Novakovića. Osim toga u sporazumu sa italijanskim vlastima osnovali su neke štabove u Kistanjama i Bratiškovcima i nekim drugim manjim mjestima. U Kistanjama je komandant Vlado Korolija, a članovi su štaba podporučnik Kukulj i Nada Stanić. Pred nekoliko dana bio je sastanak četnika sa italijanskim obavještajnim oficirom Lučićem. Prema drugim vijestima još je u štabu Veljko Ilić, bivši oficir. Sastanku su još prisustvovala dva oficira Draže Mihailovića, koji su zajedno sa štabom otišli u Zadar. Četnički oficiri traže od italijanske vlasti da se iz internacije puste svi oficiri bivše Jugoslavije kako bi ih mogli iskoristiti u svoje svrhe. Nadalje četnici namjeravaju obuhvatiti sve »bolje ljude«, a ukoliko se ne bi odazvali zatražiće pomoć Italijana. Do sada je zatražena saradnja od trgovaca. Pozivu na saradnju nisu se odazvali Niko Janković i Sveto Vujasinović, koji su nakon toga bili uhapšeni i zatvoreni u Zadru. Članovi štaba razaslali su svoje povjerljive ljude po selima da se se prijave u četnike. U Zegaru su se odazvali 6 ljudi.

10/6 bio je Jakov Cavlina iz Promine sa još jednim seljakom na pregovorima sa Vladom Novakovićem. Vlade Korolija održao je 19/6 zbor u Đevrskama. Prisutno je bilo 25 ljudi.

Posljednja dva dana italijanski avioni bacaju osim bomba i letke, koje Vam prilažemo.

U posljednje vrijeme likvidirani su sljedeći špijuni i sluge okupatora: Trivić Vasilj iz Mokrog Polja, Kardun Ante iz Nunića, Đuro Kostić iz Mokrog Polja, Suša Rade iz Bijeline i još dva špijuna iz Radučića. Pred dva dana uhapsili smo jednog od vodećih četnika iz Padena i to Iliju Ilića, bivšeg žandarskog podnarednika. Za njega je utvrđeno da je ubio jednog domobranskog narednika, koji je prešao u partizane i našeg kurira. Nakon saslušanja biće mu suđeno kako zaslužuje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom:
Jurlin² Marko

Komandant :
Bulat Rade

Br. 197/42

* Ante Jurlin

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SJEVERNODALMATINSKOG
NOP ODREDA OD 23. LIPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE
NOP ODREDA HRVATSKE O POLITIČKOM STANJU U BUKOVICI,
TROMEĐI I KOTARIMA¹

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA

Kom. br. 133/42
23. juna 1942. god. 4

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE I ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Izvještaj politikoma

Drago mi je, da se drug politkom Zone² kritički osvrnuo na manjkav izvještaj politikoma ovoga odreda, osobito ono gdje ukazuje na neke važne stvari koje nisu bile u prošlom izvještaju obuhvaćene. Vi drugovi znate, da smo mi još mladi i neiskusni, pa je potrebno da uvijek iznašate naše nedostatke kako bi ih mi mogli što brže likvidirati.

N. O. odbori Zrmanje, Rujišta i njihove okoline funkcionišu po mome mišljenju dosta dobro. Staraju se za hranu, osobito u Zrmanji. Istina prilikom akcija (rušenja pruge) ima uvijek poteškoća u vezi sa prikupljanjem ljudi za tu akciju, ali odbori sve druge dužnosti (pomoć u teglečkoj marvi, hrani, prenošenja raznih stvari, obavještavanje itd.) rade i stalno su u poslu. N. O. odbori sela više Ervenika također su stalno zaposleni pri prenošenju raznih stvari iz donjih dijelova.

Zadnje vrijeme u ovim krajevima kao i u selima oko Tromede gdje operiše naša III četa prilično se politički uradilo. Održan je priličan broj zborova u zadnje vrijeme. U nekim selima više puta. Najvažniji od ovih zborova su zborovi koji su održani u Prljevu gdje je bilo 120 prisutnih, Pribudić 70 i Vagan 40, isto tako je održan zbor u Kaldrmi, koji je prilično uspio. U samoj Zrmanji i okolici održavaju se zborovi češće. Zadnje vrijeme je upriličen jedan veliki zbor cijele okoline Zrmanje gdje se je primjećivao broj omladinki i omladinaca. Na tome zboru više drugova i drugarica uzelo je riječ. Nakon zbora održana je lijepa priredba, koju su izveli partizani I čete bataljona »Branka Vladušića«. Davan je komad »Kako umire partizan« i druge stvari. Pjesme je bilo dosta. Zbor se završio sa pjevanjem Intemacionale. Prije 6 dana održan je sastanak općinskog N. O. odbora za Zrmanju na inicijativu politikoma odreda. Na tome sastanku prisustvovali su predstavnici Partije, vojske, naroda, žena i Saveza mlade generacije. Na dnevnom redu bilo je sakrivanje hrane i

¹ origina: (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 32/1, k. 1494.

² Maks Baće-Milić

stoke, kao i posteljine za slučaj upada okupatora u Zrmanjsku Dolinu. Odbornicima se naglašava njihova dužnost i njihova odgovornost pred vojskom i narodom. Tamo je skinut iz odbora jedan odbornik koji je bio sumnjiv kao četnik, a na njegovo mjesto je došao jedan pošten seljak. Natrag nekoliko vremena formirani su N. O. odbori u selima ispod Koma, južno od Rujišta i to u selima: Kopinjavcu, Kučević, Bukarice i dr. koji već rade za vojsku.

Što se tiče Bukovice i Sjevero-dalmatinskog kotara dobio sam izvještaj prije nekoliko dana o formiranju nekoliko N. O. odbora i to: u Stankovcima, Čista Mala i Kolarine. U Bukovici ima skoro svako selo N. O. odbor. Oni su prikupljali hranu za partizane, koju su partizani trošili prije i u zadnje vrijeme. Većina od tih sela, koja su bila na putevima gdje su dolazili partizani sa Primorja hranila su i hrane dotične partizane. Sada ti odbori ne funkcioniraju dobro uslijed specijalnih događaja na tome terenu i našeg slabog kontakta sa njim. Uputili smo tamo jedan vod pod rukovodstvom jednog dobrog našeg druga. Taj će vod imati zadatak da ulazi u sela i održava zborove, čisti sela od špijuna i izdajica, kao i da vrši druge manje akcije. Drugovi iz tog voda održali su već više zborova, na kojima su seljacima objašnjavali ciljeve narodno-oslobodilačke borbe, i raskrinkavali narodne izdajice. Oni su već likvidirali 5—6 izroda.

Zadnje vrijeme okupatori, nakon što su popalili masu kuća i ubili dosta neboraćkog stanovništva, pristupili su njihovoj staroj taktici — dijele hranu po selima i pozivaju kolebljivce da stupe u borbu protiv partizana, dok su međuvremeno poslali četnike da plaše narod da će im Italijani popaliti i uništiti sve ako budu i dalje pomagali partizane. U vezi sa ovakovim stanjem u Bukovici, slabim radom okrnjenog (mobilizacija) sektorskog komiteta K. P. i njegovom slabom vezom sa O. K., kao i slabom pažnjom okružnog komiteta K. P. tome komitetu, štab Odreda je odlučio da na svoju odgovornost umješa se u stvar Partije, iako za to nema pravo. Naime, mi smo reorganizirali sektorski komitet K. P. za Bukovicu, koji će privremeno nama odgovarati, a istodobno podnašati izvještaje samo O. K. Komitet smo popunili sa nekim drugovima iz vojske, postavili u njega jednu drugaricu, koja će odgovarati za rad žena i u roku od 15 dana stvoriti inicijativni odbor A. F. 2. Isto tako smo imenovali jednog druga, koji će odgovarati za rad S.K.O.J.-a i staviti se u vezu sa O.K. S.K.O.J.-a. Komitet će nam slati izvještaje svakih 8 dana, mi ćemo mu davati direktive. Nadamo se, da će novoimenovani komitet sa dosadašnjim sekretarom ispuniti svoju dužnost i znati se postaviti na čelo masa, koje su sada prilično zastrašene i kolebljive. Sektorskom komitetu za Bukovicu stavili smo također u zadatak da u roku od 15 dana pripremi i sazove konferenciju predstavnika svih opštinskih N.O. odbora. Na toj konferenciji gdje će biti također i predstavnici vojske, biraće se N.O. odbor za cijelu Bukovicu i Kotare. To će se moći lako izvršiti obzirom da opštinski N.O. odbori već postoje, ali ih treba upregnuti u rad tako, da budu pravi narodno-oslobodilački odbori.

Ovih nekoliko dana po bataljonima politički rad je prilično oživio, tim više što je bilo literature u priličnoj mjeri koja se je čitala. U III-oj

četi bat. »Branko Vladušić« na Tromedi prema izvještaju politički se napreduje, održavaju se sastanci u četi češće. Cita se literatura i pjesma se prilično razvija. Drugovi iz te čete imali su nekoliko sastanaka sa seljacima iz Plavna. Kada je bio tamo politikom bat. »Branko Vladušić« onda su u Plavnu kooptirana 4 nova seljaka u N.O. odbor. Izvještavaju da će sada taj odbor proraditi što življe.

U novoformiranom Primorskom vodu, koji će kroz kratko vrijeme postati četom, politički povjerenik izvještava da je taj vod politički na visini, da skoro svaki dan održavaju sastanke.

Kako javljaju iz Primorja tamo okupator bjesni, naročito poslije nekoliko uspješnih akcija koje je naš vod proveo, ali javljaju i to da je moral stanovništva na visini.

U zadnjoj neuspjeloj akciji na pruži kada je bataljon »Bude Borjan« htio da osvoji jednu stražaru u kojoj je bilo oko 40 vojnika, teško su ranjena 4 partizana toga bataljona. Uslijed neuspjele akcije i priličnog broja teško ranjenih došlo je do dezertiranja izvjesnog broja partizana iz bataljona »Bude Borjan«, a isto tako trojica su dezertirala iz bataljona »Branko Vladušić«. Ove zadnje u većini mobilisali su terenski politički radnici skoro silom, nije nikakvo čudo da su dezertirali. Od ovih dezertera nemamo ni jednog u šakama. Nastojimo svim silama da ih pohapsimo. U tu svrhu dali smo za dužnost vodu koji operiše u Bukovici, a poslaćemo i Primorskom vodu isto naređenje kao i nekim našim povjerenicima, da se ti dezerteri pohapse i dopreme u štab Odreda, a mi ćemo nekolicinu od njih javno pred partizanima streljati. Pitanje dezerterstva specijalno se objašnjava partizanima. Vidi se kako jedna neuspjela akcija koja se je platila sa priličnim brojem ranjenih može demoralisati ljude. Sa druge strane akcije na objekte su potrebne da se partizani nauče jurišati.

21/6 nespretnim batrganjem sa eksplozivom teško je bio ranjen drug obavještajni oficir Odreda Obrad Knežević i drug intendan Odreda Milan Lacmanović, kojemu je polomljena noga ispod koljena. Drug Obrad Knežević podlegao je ranama sutradan nakon nesreće. Njegovom pogrebu prisustvovao je cijeli bataljon »Bude Borjan« sa nacionalnim zastavama. Tu prilikom smo iskoristili te partizane upozorili na mnoge stvari. Drug komandant se je osobito zadržao u svome govoru na dezerterstvo i kukavičluk, kao i na tome kakvi treba da budu partizani.

Ja sam se ukratko u ime naše Partije oprostio od druga Obrada.. Govorili su također predstavnici Prvog i Drugog bataljona — drug Bondo³ i drug Martić⁴

Sto se tiče onoga kukavice, koji je u borbi kod Biovičina Sela vikao »predajmo se« nismo još mogli ustanoviti tko je ta ptica, da li neki koji je dezertirao ili se još nalazi u našim redovima.

Ishranu naših jedinica do sada smo prilično rješavali. Jede se umjerena količina hrane. Ima dosta onih koji kažu da im je malo. Mesa ima još a sa purom se krpamo iz dana u dan.

³ Slobodan Macura

⁴ Jovo Martić

Rezerve hrane imamo u Bukovici svega oko 100 kila. Detaljni pregled imate u intendantskom izvještaju.

[...]

Ja i drug komandant uzeli smo za zamjenika politikoma Odreda druga Ljubu Fausta, člana K.P. i sekretara jednog rajona u Šibeniku, a na Vama je da to odobrite ili ne.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :
*Marko Jurlin*⁵

Komandant
Bulat Rade

Br. 198/42

BROJ 138

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
23. LIPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE O AKCIJAMA BATALJONA »BUDE BORJAN«
I PRIMORSKE CETE¹**

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZ.
ODREDA
OP. br. 28/42 4
23. juna 1942. god.

**GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE I STABU IV OPERATIVNE ZONE
Operativni izvještaj**

Tokom prošle sedmice na sektoru ovog Odreda nije bilo većih akcija. 19 ovog mjeseca bataljon »Bude Borjan« krenuo je u pravcu željezničke pruge sa zadatkom da istu prekine i postavi zasjedu. Zbog magle bataljon je stigao na prugu tek u zoru, tako da se izvršenje zadatka moralo odgoditi za slijedeću noć. Izviđanjem patrola kao i komandnog osoblja u toku dana utvrđeno je da je lako izvodljiv napad i razoružanje stažarnice 108 na željezničkoj pruzi. Napad je izvršen oko 2 sata u noći i premda su partizani vrlo rano primijećeni krenuli su na juriš. Mnogi od njih su se probili kroz žicu, doprli do utvrđenog zida gdje su bacali bombe. U to vrijeme neprijatelj se već sredio, partizanima je ponestalo bombi, a

* Ante Jurlin

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 81/1, k. 1494.

jauk ranjenika demoralizirao je udarnike, tako je komandant naredio povlačenje, koje je uredno izvršeno.

U ovoj borbi imali smo 5 ranjenika. Gubici neprijatelja, dobiti preko čobana, iznose 5 mrtvih i 4 ranjena. Akcija nije uspjela zbog toga, što su partizani bili vrlo rano primijećeni od mrtve straže, koja se nalazila na pruži i koja se zbog usjeka pruge uspjela probiti do stražarnice. Ova akcija pokazala je da se partizani ne kreću dovoljno pažljivo i da se ne snalaze brzo u noćnoj borbi.

19 t.mj. upućen je jedan vod u Bukovicu sa zadatkom da onemogući četničko-talijansku propagandu i rad špijuna.²

Cete bataljona »Branko Vladušić« držale su tokom prošlih dana položaje u Palanci, na Viojli, Zrmanjskom Klancu, Međugorju prema Strmici i grlu Ljubine Poljane. Postavljeno je više zasjeda bez rezultata. Izvršena je akcija čišćenja u selu Rastičevu. Četničkih bandita u selu nije bilo, a zaplijenjeno je nešto pomoćnog vojničkog materijala.

Primorska četa³ izvršila je dana 18. ov. mj. akciju na cesti Šibenik — Biograd n/m—Zadar na mjestu zvanom Prisika. Svrha akcije bila je zaustaviti i pretresti autobus. Prije dolaska autobusa napadnut je jedan auto-taksi u kome se nalazio jedan njemački inženjer, jedan tehničar iz Splita, šofer iz Splita i jedan crnokošuljaš. Svi su u borbi ubijeni. U taksiju je nađena jedna puška, jedan pištolj, 50 puščanih metaka i 8 bombi. Taksi je spaljen. Odmah zatim napadnut je autobus, koji je redovito saobraćao. Karabinjeri iz autobusa uspjeli su na vrijeme zauzeti položaje i kad je ovima došla pomoć četa se morala povući. U autobusu prema izvještaju ima mrtvih i ranjenih, ali se i pored toga može smatrati prilično neuspjehom, jer nije iskorišteno iznenađenje. Poslije ove kao i predašnjih akcija Italijani vrše represalije paljenjem kuća, hapšenjem i ubijanjem.

Smrt fašizmu — Slobodu narodu!

Politikom:
*Marko Jurlin*⁴

Komandant:
Bulat Rade

² Vidi dok. br. 147.

³ Vidi dok. br. 149 i 367.

⁴ Ante Jurlin

BROJ 139

IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJE-DALMATINSKOG NOP ODREDA OD
24. LIPNJA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O
FORMIRANJU ODREDA¹

STAB SREDNJE-DALMATINSKOG
ODREDA
dne, 24/6 42.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Jučer oko 20 časova stigao je drugi dalmatinski udarni bataljon. Prema naređenju toga štaba formiran je od oba bataljona štab odreda² s tim što je za njegovog privremenog komandanta određen drug Bare.³ Iz I. udarnog bataljona određen je za operativnog oficira drug Ražin.⁴ Iz II. udarnog bataljona određeni su za funkcije u štabu drugovi i to: drug Levaj⁵ za političkog komesara odreda, a za zamjenika komandanta odreda drug Stanko.⁵³ Za obavještajnog oficira određen je: drug Širinić.⁶ Kako se štab odreda nalazi tek u formiranju nije popunjen onako kao što bi štab jednog odreda morao biti, ali pribrodit ćemo i tu poteškoću. Štabu odreda stavili smo na raspoloženje i 2 pisara, tehniku i intendanta I. udarnog bataljona. Dakle štab je formiran i samostalno funkcionira.

Da bi štab pravilnije funkcionirao potrebne su nam i pošaljite nam
2 pisane mašine sa potrebnim rekvizitima.

Od materijala za umnožavanje pošaljite nam ono što vam prečiće.

Mjesto štaba odreda u neposrednoj je blizini sela Ričane, gdje su smješteni i oba bataljona. Zbog Đujićevih akcija na ovom terenu zadržava se I. udarni bataljon zbog izvršenja akcija po planu štaba zone, a II. bataljon, čim se ljudstvo odmori, biće upućeno u selo Štikovo u cilju izvršenja akcija drugoga dijela po planu štaba zone i izvršenja zajedničke akcije na ustaško selo Maovice.

Budući da na ovom terenu imamo oko 450 ljudi to je potrebno da nam smjesta uputite goveda koja se nalaze na Cetini, jer ovo što smo dobili dostaće nam samo za 2 dana. Isto tako pošaljite nam i nešto pasulja, jer smo čuli da ste izvjesnu količinu nabavili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom.

Levaj⁷ v. r.

Komandant

Bare⁸ v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 42/1, k. 1494.

² Srednjodalmatinski NOP odred

³ i ⁸ Vjeko Baričić

⁴ Ljubo Uvodić

⁵ i ⁷ Ante Roje

^{5a} Jakiša Baučić

• Vjekoslav Širinić

BROJ 140

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJDALMATINSKOG NOP ODREDA OD 24.
LIPNJA 1942. ŠTABU CETRVTE OPERATIVNE ZONE O NAPADU NA
TALIJANSKU PATROLU NA CESTI KALDRMA—POTKONJA
I POGIBIJI ČETNIČKOG KOMANDANTA PAJE POPOVIČA¹**

STAB SREDNJE-DALMATINSKOG
ODREDA
dne, 24/6 42.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

1. Dana 17/6 naš bataljon² je pripremio akciju na rušenje želj. pruge 1 zasjede na cesti između Kaldrme i Potkonja. Zbog pomanjkanja alata za rušenje pruge ista nije izvršena. Komanda bataljona odlučila je da ostavi jedan vod u zasjedu na cesti. Isti je primjetio da se u 8 sati prema njima prugom približava jedna talijanska patrola u jačini od 9 vojnika. Naši su otvorili mitraljesku paljbu i ubili 5, teško ranili 2 i zarobili 2 vojnika. Tom prilikom je zarobljeno 7 pušaka, 1 puškomitraljez, 1160 metaka, 26 bombi i ostale vojničke opreme.

2. Dana 19/6 komanda štaba batalj.³ pripremila je akciju na hapšenje Paje Popovića/* Plan je bio stvoren tako da bi 4 druga sa Velj. Tinom⁵ koji je bio u dobru s njim, išli k njemu i s revolverima prisilili ga na predaju, dok bi čitavi bataljon okolišio kuću sa stražarima na kraj sela. Tako je i napravljeno, 4 druga išlo je kod njega i kad mu je saopćeno, da je uhapšen, skočio je na mitraljez u namjeri da pokosi drugove. Nato je jedan od drugova opalio metak i on se srušio teže ranjen. Nakon rekviriranja imovine, komandant ga je pokušao dizati, da bi ga ponijeli sa sobom, ah on nije mogao ni maknuti [...]

Zaplenjeno je nekoliko pušaka, 1 puškomitraljez, sva arhiva, 2 pisaće mašine, radio aparat, 50.000 kuna i ostalog novca sa nešto hrane, rakije i razne druge sprema u većoj količini.

20/6 na večer dobili smo izvještaj da se u Biskupiji nalazi čet. banda skupa sa talijanskom vojskom i ustašama. Naš bataljon u 3 i 1/2 zaposjeo je položaj između Orlića i Biskupije u namjeri da brani položaj, ta da izvidi jačinu neprijatelja i da istog napadne. Oko 10 i 1/2 dobili smo izvještaj, da se grupa četnika nalazi u selu Mala Polača, tj. nama iza leđa, a kom. bat., računajući ako bi izvršili napad na neprijatelja u Biskupiji, da bi nas iz Polače mogli napasti iza leđa, odlučili smo poslati bataljon u Polaču, a ostaviti 1 četu na istom položaju. Dolaskom u Polaču četnika nije bilo. Oko naših boraca okupilo se je bilo mnoštvo

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 41/1, k. 1494.

J i 3 prvi dalmatinski udarni bataljon

⁴ Vidi dok. br. 129, 131, 133 i 135.

⁵ Veljko Tica

seljana i mi smo održali zbor, koji je potpuno iznad očekivanja uspio. Seljaci su bili oduševljeni. Politički je vrlo važan ovaj zbor, jer je Polaća bila Pajino najjače uporište poslije Biskupije.

Iste večeri obavješteni smo da će obnoć doći Đujić⁶ sa Talijanima i održati zbor seljacima Polaće, a zatim dati oružje, da bi se borili protiv partizana. Mi smo ostavili u zasjedu jednu četvu te noći, koja se ujutro vratila, jer Đujić uopće nije došao.

22/6 smo izvješteni da će četnici održati zbor u selu Gornja Biskupija. Komanda štaba uputila je odmah sa jednom četom druga komandanta. Naša četa počela je iste blokirati i na 300—400 metara oni su nas primjetili i naši borci su nato otvorili paljbu, a neprijatelj se je u panici dao u bijeg. Naši su ih vatrom gonili sve do blizu Topolja, koji je u neposrednoj blizini Knina. Tom prilikom su naši ubili jednog četnika, zarobili 240 metaka, 41 komad talij. konzervi i 70 kom. kruha, talij. kalupa i nešto od sprema. Kod naših nije bilo gubitaka ni ranjenih. Selo je ovu akciju pozdravilo sa oduševljenjem, jer su isti terorizali žene i imali namjeru opljačkati selo.

23/6 poslata je jedna četa da održi poht. zborove u selima Biskupiji, Orliću i Markovcu. Pri samom putu naši su bih napadnuti od četnika i Talijana. Naši su stupili u borbu i nakon nekoliko sati povukli se kad je neprijatelj već odstupao, a talij. artiljerija tukla sa topovima i bacačima mina. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i nekoliko ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

23/6 poslat je jedan vod u ekonomsku akciju, tj. u zasjedu na putu za Kijevo. Akcija nije uspjela, jer ništa nije prošlo toga dana.

Noću između 23 i 24/6 41 drug sa drugom Razinom⁷ upućeni su u zasjedu na cesti Knin—Drniš kod Uzdolja sa namjerom da dočekaju talijanske kamione i da ih napadnu. Zasjeda nije uspjela, jer su drugovi bili primjećeni od talij. straže, koja je bila u neposrednoj blizini i otvorili žestoku mitraljesku vatru na nas. Tokom borbe koja je trajala sve do poslije podne, stigli su kamioni iz Knina i Drniša sa bacačima mina. Naši su se pod žestokom vatrom povukli i sa te akcije nezna se za sudbinu petorice drugova, a dva su ranjena. Od strane Talijana i četnika poginula su šestorica, a nekoliko ih je ranjeno. Oštećen je i jedan kamion.

Smrt fašizma — Sloboda narodu!

Politkom.

Levaj⁸ v. r.

Komandant

Bare⁹ v. r.

⁶ Momčilo Đujić

⁷ Ljubo Uvodić, operativni oficir

⁸ Ante Roje

⁹ Vjekoslav Baričić

BROJ 141

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 24. LIPNJA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O ORGANIZA-
CIONIM PROMJENAMA ODREDA I O ZAROBLJENIM ČETNICIMA
IZ ŠTABA PAJE POPOVIĆA¹

ŠTAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 155/42
24. juna 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

1. 20. juna došao je u ovaj štab drug Bare² sa četvoricom đaka. Trojica su zaustavljena u Odredu za sjevernu Dalmaciju.

2. Kako smo Vam 19. juna u izvještaju br. 133/42³ javili, 20. o. mj. izvršena je koncentracija četa iz splitske okoline: Mosora i Rogoznice. Od tih je četa formiran bataljon⁴ u broju od 170 ljudi i poslan preko Svilaje na teren, koji se proteže jugoistočno od kraja gdje se već nalazi I. dalmatinski udarni, tako da u tom kraju između Knina, Drniša, Vrlike i Sinja momentalno imamo preko 400 boraca formiranih u dva bataljona. Izdali smo naredbu⁵ da se od ta dva bataljona formira odred i poslali druga Baričdca Vjeku da organizira štab odreda i lično kao komandant štaba da privremeno rukovodi istim. Time je konačno učinjen i jedan organizacioni korak u srednoj Dalmaciji.

Jučer čitavog dana izgleda da su se vodile na tom terenu ozbiljnije borbe, ali mi izvještaja nemamo.⁶

3. Kao što smo Vam javili naredili smo Odredu za sjevernu Dalmaciju da I. bataljon (»B. B.«⁷) pošalje odmah u Prominu. Još nemamo nikakvih izvještaja. Njihov dolazak imao bi ozbiljni značaj. Što je najglavnije odmah bi se započelo sa akcijama protiv nekoliko žandarmerijskih stanica u Promini i između Drniša i Sinja, a to bi bio najbolji i skoro jedini put da se sve srpske mase iz okoline Knina dobiju za nas.

4. Na sektoru Livno—Glamoč, kako smo to javili formira se II. odred⁸ IV. operativne zone. Štab odreda treba da održi svoj I. sastanak 26. o. mj. Operativni štab Krajiške zone još nam nije odgovorio u pita-

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 37/3, k. X02B.

² Vjekoslav Baričić

* i « Vidi dok. br. 129.

* Drugi bataljon Srednjodalmatinskog NOP odreda formiran od boraca Mosorske i PrimoStensko-rogozničke čete (vidi dok. br. 134).

* Ova naredba Četvorte operativne zone, koju Redakcija nije pronašla, odnosi se na formiranje Srednjodalmatinskog NOP odreda. Do 3. srpnja 1942. god. vršio je dužnost komandanta Vjekoslav Baričić, kad je postavljen za komandanta Božo Bilić-Marijan, a za političkog komesara Ante Roje.

* Vidi dok. br. 140.

* »Bude Borjan«

* Tada nije došlo do formiranja odreda.

nju sektora Grahovo. Molimo Vas Vi se zainteresujte za to pitanje. Na tom sektoru u ovo posljednje vrijeme bile su veće borbe oko Glamoča i međusobni napadi između četnika i partizana. 9. ov. mj. naš bataljon »Vojin Zirojević« vodio je borbu čitavog dana sa 120 talijanskih kamiona, koji su išli u pomoć Glamoču. 14. ov. mj. jedna četa ovog bataljona bila je iznenađena i napadnuta od četnika. Naši su pretrpjeli teške gubitke od 10 mrtvih, 6 ranjenih i 4 zarobljena.

5. Od Južno-dalmatinskog bataljona nismo dobili još nikakvog izvješaja. Culi smo neslužbenim putem da je taj bataljon izvršio napad na Vrgorac, ušao u grad, strijeljao na mjestu 30 ustaša, neke zarobio, a sudsku zgradu i duvansku stanicu zapalio.⁹

6. Šaljemo Vam druga oficira Vladu Despota¹⁰ sa 6 ljudi koje smo zarobili u Pajinim štabovima, o čemu smo Vam već javili u 133¹¹ i 134 i 143.¹² Tripala Davora ne šaljemo, jer je beznačajan i jer je dezertir iz naših redova. Dobit će što je zaslužio. Ovu šestoricu šaljemo da bi Vi konačno riješili njihovo pitanje. Naše je mišljenje o njima ostalo isto, kao što smo Vam javili u dopisu br. 143/42. Oni su veliko-Srbi i kao takvi radili su na jedinstvu sviju Srba od Đujića pa do poštenih. Oni su četnici i kao takvi otišli su četničkom puku Paje Popovića. No ipak je karakteristično da oni u Kninu nisu Đujićev rad odobraval, i da su oni prišli onom krilu četnika koji je javno bio blaži, nije dizao oružja na partizane, čak je u posljednje vrijeme pod imenom »štaba srpske narodne vojske« tražio jedinstvo s partizanima. Druga je stvar tko je tu novu liniju dirigovao i s kakvim namjerama, a treća kako su se oni subjektivno odnosili prema tome. Istina je na primjer da je najveći galamdžija velikosrpski Branko Berić pružio partizanima lijepe usluge u obavještajnom i materijalnom pogledu. Isto je tako istina da su Berić i Jović¹³ 28. februara pisali pismo Momčilu,¹⁴ Paji¹⁵, Brani¹⁶ itd. gdje im prebacuju zašto održavaju sastanke sa znanjem i odobrenjem Talijana. I konačno, ima nekoliko ne baš sigurnih dokaza da su bar neki od njih napustili Knin, jer im je prijetilo hapšenje od Talijana. Neki od njih sada se nudažu da su spremni boriti se s partizanima.

22. juna smo pisali istaknutom lijevom zemljoradniku Veljki Pokrajcu iz Knina da dođe k nama. Mislili smo da bi njega stavili na čelo ovih ljudi pa da bi oni uradili ono što ste Vi zamislili da bi mogao uraditi Vlada Novaković. Išli smo dalje, pa smo mislili da bi oni mogli čak formirati nekakav dobrovoljački bataljon koji bi priznao i stajao pod našom vrhovnom komandom. U operativnom smislu da bi im izadavao naredbe direktno Štab Zone.

Danas smo od Veljka Pokrajca dobili negativan odgovor. Fizički je vrlo isprcpljen, bolestan, a i moralno ne izgleda da stoji bolje. Talijani

⁹ Vidi dok. br. 123, 133, 147, 514, 520 i 525.

¹⁰ Tada obavještajni oficir Četvrtne operativne zone. Poginuo u borbi protiv ustaša, 27. prosinca 1942. godine u Livnu.

¹¹ Izvještaj br. 134 i 143 Redakcija ne posjeduje.

¹² Ubijen od četnika popa Momčila Đujića 1943. godine.

¹³ « Đujić

¹⁴ Popović

¹⁵ Bogunović

su ga s malom silom prisilili da čestita Paveliću imendan. Obćava da bi poslije bolesti ipak moglo od njega nešto biti. Sada Vam šaljem ove ljude s djelomičnom arhivom Paje Popovića, pa Vi o čitavoj stvari odlučite. Ako bi oni na gore spomenutoj liniji ostali, očito je da bi to bila velika pomoć. Pitanje samo hoće li oni tome ostati vjerni i neće li se kroz najkraće vrijeme naći u Đujićevim redovima. Mi zato ne možemo garantirati, a naklonjeni smo da reskiramo, pa da s njima pokušamo. Jasno na Vas bi spalo onda da u principu riješite i organizaciono pitanje njihova opstanka. Mi mislimo da bi uz našu pomoć oni mogli formirati dvije tri četice s jednim štabom, koje bi skupa s našim snagama borile se protiv okupatora, a ne bi išle protiv četnika.

7. Molimo Vas da nam svakako pošaljete natrag svu ovu arhivu, jer za konkretan propagandni rad ona je nama nužno potrebna. Ako Vama nešto naročito treba možete izvaditi prepis, mi nismo imali za to vremena.

8. Upozoravamo Vas da oni kažu da znaju da [je] pop Đujić, a i Birčanin¹⁷ talijanski plaćenik, ali da ne znaju sigurno, što je Draža Mihailović. Postoji eventualna mogućnost da bi uz »dobrovoljačku« liniju pristao i kapetan Crnogorac Stevo Tonković.¹⁸ O njemu Vam oni mogu više kazati.

9. Po svim vijestima naše obavještajne službe Vlada Novaković je i formalno prišao Đujiću i to na naročiti zahtjev Talijana da se formiraju četnički odredi u Bukovici, naročito poslije akcije našeg bataljona »B. B.«¹⁹ Šaljemo Vam druga Dušana Damjanovića²⁰ zato jer ove ljude jako dobro pozna, a iznad svega zato, jer je sam više mjeseci boravio kod Paje Popovića i protiv naših naredbi zastupao mišljenje da treba sarađivati s Pajom Popovićem i iz tih je razloga linija u početku doživila ozbiljnu krizu, čak se jednom i raspala, a neki dobri drugovi morali su bježati.

Šaljemo Vam spisak španjolskih boraca, to se također našlo u Pajinom arhivu. Imamo jedan spisak ustaša, koji su živjeli u Italiji, ali Vam ga ne šaljem, jer su više od tri četvrtine popisanih iz naše Zone. Kad budemo imali vremena možemo Vam izvaditi prepis za ostale krajeve.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Polit, komesar

*Milić*²¹

P. S.²² Prilažemo njihove neke vijesti, izjave o spremnosti borbe protiv okupatora.

Milić

¹⁷ Ilija Trilunović-Birčanin

¹⁸ Kapetan bivše jugoslavenske vojske. Vodio je pregovore s partizanima u cilju stvaranja dobrovoljačkog bataljona koji bi bio direktno vezan za Glavni štab NOP odreda Hrvatske, a u operativnom smislu za Četvrtu operativnu zonu. Do formiranja bataljona nije došlo. Stab Četvrtne operativne zone, preko Okružnog komiteta KPH Knin, prekinuo je sa njim dalji kontakt zbog njegovog oportunizma. Četnici su ga ubili u Kninu 1943. godine.

»Bude Borjan«

²⁰ Rukovodilac agitpropa Okružnog komiteta KPH Knin. Zaklali ga četnici, ožujka 1943. godine.

²¹ Maks Baće

²² Ova rečenica dopisana je rukom.

BROJ 142

IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
26. LIPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE O DOLASKU BATALJONA »BUDE BORJAN«
U BUKOVICU¹

STAB NAR. OSLOB. PARTIZ.
ODREDA ZA SJEV. DALMACIJU
Br. si. od 26-VI-1942.
197

R. Br. 241/42

STABU IV OPERATIVNE ZONE

Jučer je bataljon »Bude Borjan« stigao u Bukovicu. S njim su došli, kako je javljeno u našem zadnjem izvještaju, Komandant Odreda, Zamjenik Komesara i oficir pri štabu Odreda. Situacija u Bukovici poslije dolaska četnika jeste ovakva: četnici koji su bili u Mokrom Polju regrutovani su iz Pađena, Otona. Oni dolaze svakog dana u Mokro Polje u grupama po 100. Njihovi pokušaji da osnuju četničku organizaciju u Mokrom Polju nisu uspjeh. Vlado Novaković² kad je vidio da ne može da održi s narodom zbor, govori neka se seljaci iz Mokrog Polja izjasne za pismenu saradnju. Raspoloženje samih seljaka protiv četnika je dobro. Oni su zajedno s partizanima našeg jednog voda bih na položaju kad su četnici došli u selo. Imaju oko 20 pušaka i jedan puškomitraljez. Ovakvo stanje iskoristili smo i danas formirah četvrtu četu bataljona »Bude Borjan« koja ima 40 boraca. Zadatak četi dali smo da izvrši mobilizaciju i prikupljanje oružja u Očestovu i Radučiću.

Sa udarnim bataljonom uspostavljena je veza. U toku sutrašnje noći preći ćemo rijeku. Naređenjem toga Štaba da naš bataljon »Bude Borjan« pređe u Prominu nisu nam stavljeni konkretni operativni zadaci. Naša polazna tačka u Prominu biće Bobodol od kuda ćemo uspostaviti vezu sa Štabom udarnog bataljona.

Jučerašnji dan i zadržavanje partizana u Ivoševcima iskoristili smo za održavanje zborova s narodom. Likvidirah smo jednog špijuna učitelja, ruskog bjelogardejca.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. komesara,
Ljuba Faust

Komandant,
Bulat Rade

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. ii/l, k. 1494.
² Četnički vojvoda, komandant četničkog puka »Onisim Popović«.

DIREKTIVNO PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 26. LIPNJA 1942. SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA KPH ZA DALMACIJU ZA STVARANJE NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA¹

Svim Okružnim, kotarskim i mjesnim
Komitetima K.P.H. za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Poslije partijskog savjetovanja, rad na stvaranju Jedinstvenog Narodno-Oslobodilačkog fronta i NOO znatno se kreće napred. Mnoge partijske organizacije ispravno su shvatile liniju Partije po ovome pitanju. U mnogim selima, općinama i gradovima stvoreni su NOO, a drugi se stvaraju. Već se prišlo i na stvaranju Kotarskih NOO. Ovaj snažni organizovani Narodno-Oslobodilački Pokret u Dalmaciji ima da se međusobno poveže i centralizira stvaranjem NOO za Dalmaciju. Inicijativu za stvaranje NOO za Dalmaciju preuzeo je na sebe NOO u Splitu.

Budući da je naša Partija inicijator i organizator J.N.O.F. i NOO postavlja se zadatak pred sve Partijske organizacije da pruže punu pomoć inicijativi NOO u Splitu, na međusobnom povezivanju svih gradskih i kotarskih NOO i na stvaranju NOO za Dalmaciju.

Ova konstitucionalna sjednica NOO za Dalmaciju imala bi se održati između 25. i 30. VII. ov. g.² U vezi toga P.K. K.P.H. za Dalmaciju postavlja pred sve Okružne, Kotarske i Mjesne Partijske Komitete slijedeće zadatke :

1. da se u svim gradovima stvore Gradski NOO.
 2. da se u svim selima stvore NOO a na osnovu delegacija seoskih NOO da se formiraju Općinski NOO.
 3. da se iz predstavnika delegata općinskih i gradskih NOO formiraju kotarski NOO. Pri tome ne treba čekati da se stvore u svim selima, odnosno općinama NOO, pa tek onda da se formiraju Kotarski NOO, već stvarati Općinske NOO od nekoliko seoskih NOO, odnosno formirati Kotarske NOO od nekoliko općinskih.
 4. Na konstituirajuću sjednicu NOO za Dalmaciju trebate poslati predstavnike Kotarskih i Gradskih NOO.
 5. Svi izabrani delegati imaju stići najkasnije do 25. VII. na javku u Split i Solin, a odatle će biti upućeni na zbornu mjesto.
- Svi oni trebaju se međusobno povezati u svrhu međusobne saradnje. NOO moraju osnivati nadonalno-oslobodilački fond, koji treba da se

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, fUm 16/142.

² Usljed razvoja događaja, konstituirajuća konferencija kotarskih i gradskih NOO-a Dalmacije održana je tek 20—29. siječnja 1943. godine u Livnu. Čekalo se na osnivanje AVNOJ-a.

2267

ARHIV
GRADSKOG

Svim Okružnim, kotarskim i Mjesnim Komitetima K.P.H.
za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Poučije partijskog savjetovanja, rad na stvaranju Jedinastvenog Narodno-Oslobodilačkog fronta i NOO znatno se kreće napred. Mnoge partijske organizacije ispravno su shvatile liniju Partije po ovom pitanju. U mnogim selima, općinama i gradovima stvoreni su NOO, a drugi se stvaraju. Već se prišlo i na stvaranje kotarskih NOO. Ovaj snažni organizovani Narodno-Oslobodilački pokret u Dalmaciji ima da se međusobno poveže i centralizira stvaranjem NOO za Dalmaciju. Inicijativa za stvaranje NOO za Dalmaciju prouzročila je na sebi NOO u Splitu.

Budući da je naša Partija inicijator i organizator J.N.O.P. i NOO postavlja se zadatak pred sve partijske organizacije da pruže punu pomoć inicijativi NOO u Splitu, na međusobnom povezivanju svih gradskih i kotarskih NOO i na stvaranju NOO za Dalmaciju.

Ova konstitucijska jedinica NOO za Dalmaciju imala bi se održati između 25 i 30. VII. ovog.g. u vezi toga P.K.H. za Dalmaciju postavlja pred sve Okružne, kotarske i Mjesne Partijske Komitete sljedeće zadatke:

1. da se u svim gradovima stvore "Gradski NOO"
2. da se u svim selima stvore "Seljski NOO" i na osnovu delegacija seoskih NOO da se formiraju Općinski NOO.
3. da se iz predstavnika delegacija općinskih i gradskih NOO formiraju kotarski NOO. Pri tome ne treba čekati da se stvore u svim selima, odnosno općinama NOO, pa tek onda da se formiraju kotarski NOO, već stvarati Općinske NOO od nekoliko seoskih NOO, odnosno formirati kotarske NOO od nekoliko općinskih.

4. Na konstituiranju sjednice NOO za Dalmaciju trebalo poslati predstavnike kotarskih i gradskih NOO.

5. Svi izabrani delegati imaju stići najkasnije do 25. VII. na javku u Split i Solin, a otišli će biti vraćeni na zborna mjesta.

6. Treba se međusobno povezati u svrhu međusobne saradnje. NOO moraju osnovati nacionosno-oslobodilački fond, koji treba da se brine za snabdjevanje partizana (Narodno-oslobodilačke vojske). Partizanski Odredi, koji operišu na dotičnom teritoriju moraju doći u vezu s NOO u svrhu zaštite seoske imovine, a naročito žetve, te u svrhu mobilizacije novih boraca za Narodno-oslobodilačku vojsku. U koliko na teritoriju, gdje operiraju partizanski Odredi, ne postoje NOO, partizanski Odredi sami ih moraju stvoriti od poštenih rodnika. NOO su u svrhu snabdjevanja, mobilizacije i zaštite sela od okupatorske vojske. Za ovo je naročito odgovorna Partijska jedinica u četi, odnosno Partijski Bataljonski biro.

U prilogu vam šaljem formulare koje ćete ispuniti o stanju partijskog članstva u partizanskim Odredima i na terenu, kao i specijalni sastav istih. Ovi formulari imaju se ispuniti i poslati P.K. najkasnije do 5. VII. ovog.g.

Drugarčki vas pozdravljamo sa:

SEKRETARIATU - OJEDINJENOG NARODA

26. VI. 1942.

P. K. H. za Dalmaciju.

Faksimil dokumenta br. 143

brine za snabdjevanje partizana (Narodno-Oslobodilačke vojske). Partizanski odredi, koji operišu na dotičnom teritoriju moraju doći u vezu s NOO u svrhu zaštite seoske imovine, a naročito žetve, te u svrhu mobilizacije novih boraca za Narodno-oslobodilačku vojsku. U koliko na

teritoriju, gdje operišu partizanski odredi, ne postoje NOO, partizanski odredi sami ih moraju stvoriti od poštenih radnika i seljaka u svrhu snaibdjevanja, mobilizacije i zaštite seda od okupatorske pljačke. Za ovo je naročito odgovorna Partijska Jedinica u četi, odnosno Partijski Bataljonski¹ Biro.

U prilogu Vam šaljemo formulare koje ćete ispuniti o stanju partijskog članstva u partizanskim odredima i na terenu, kao specijalni sastav istih. Ovi formulari imaju se ispuniti i poslati P. K. najkasnije do 5. VII ov. g.

Drugarski Vas pozdravljamo sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

26. VI. 1942.

P. K. K. P. H
za
Dalmaciju

BROJ 144

**UPUTSTVO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD 29.
LIPNJA 1942. ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE O ODRŽAVANJU
STALNIH VEZA, PRENASANJU BORBENIH ISKUSTAVA I POMAGANJU
DRUGE, TREĆE, ČETVORTE I PETE OPERATIVNE ZONE¹**

GLAVNI ŠTAB
NAR. OSLO. PARTIJE Z. ODREDA
HRVATSKE

Op. A. br. 52/42
Dne 29. VI. 1942.

KOMANDANTU I. OPERATIVNE ZONE

Po broju partizana i naoružanju kao i po borbenom kvalitetu i Iskustvu partizana zauzima I. zona prvo mjesto na području G.S.H.² Ona ima centralan položaj, vezana je sa svim našim zonama, a osim toga ima preko oslobođenog teritorija uske veze s Krajinom, gdje je partizanska djelatnost veoma živa. Sve to stavlja pred vas važne zadatke. Na vašem području je do sada djelovao G.Š.H., ali kako interesi bržeg razvitka partizanskog pokreta u drugim krajevima zahtjevaju, da G.S.H. napusti I. zonu stavlja se pred vas važan zadatak, da sami rješavate sva

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 11/4, k. 192.

² Glavni štab NOP odreda Hrvatske

pitanja I zone. Stab vam je dobro popunjen i u tom sastavu može rješavati sva pitanja pred kojima se nalazi. Osnovni zadaci su vam održavanje što boljih i češćih veza sa svim našim zonama kao i sa Krajinom, pomoć u ljudstvu, materijalu i iskustvu zonama u kojima je partizanska borba slabije razvijena i konačno sve veći razmah Narodno-oslobodilačke borbe na području vaše Zone.

I. Veze s ostalim zonama i Bos. Krajinom održavajte preko stalnih obostranih kurira. Obavještavajte ih o svojim borbama, uspjesima i iskustvima, a tražite isto i od njih. Šaljite im sve važnije vojne i političke publikacije. Izvještavajte ih o uspjesima vašeg rada u organizaciji vojske i pozadine.

S IV. operativnom zonom imate zajedničke operativne zadatke oko tromede. Trebate pomoći sjev. Dalmaciji, da se tamo što brže razvije jak partizanski pokret, da se pročiste četnici, zadaju snažni udarci okupatoru i uništi pruga. Time će i vama biti na jugu stvoreno jako zaleđe. Kao prvu pomoć uputite Dalmatincima sve njihove borce, koji se još nalaze na području Like, a zatim organizujte zajedničke akcije na pruži i tromedi. Držite na umu, da je Dalmacija jedno od najvažnijih mjesta kuda naši neprijatelji ubacuju i dalje će ubacivati svoje agente i druge protivnike Narodno-oslobodilačke borbe.

S Bosanskom Krajinom imate široke mogućnosti zajedničkih operacija dužinom čitave vaše Zone; tako područje Kostajnice i Dubice, područje oko Drvara i Bos. Novog, područje Bihaća i Cazinskog kotara i konačno predjeli oko tromede. Zajednički uspjesi mogu dovesti do proširanog oslobođenog teritorija. Saradnjom s Bosancima možete doći i do najpotrebnijih životnih namirnica.

S V. zonom imate zajedničke mogućnosti djelovanja od Senja do Modruša, te na pruži Karlovac—Ogulin i okolinom području; uslijed slabe djelatnosti partizana u Otočkom i Brinjskom kotaru uspjelo je okupatoru, da tamo nađe oslonca kod četničkih bandi i da si osigura važnu cestu Sušak—Senj—Otočac—Gospić, kojom danas vrši veći saobraćaj nego željeznicom. S V. zonom treba u tom području izraditi zajednički plan djelovanja nakon čega će i Brinjski kotar biti uključen u sastav vaše Zone.

Naročito važan zadatak vam je uspostava dobre veze s našom II. i III. zonom. Tim zonama treba pomoći u iskusnim borcima i u pisanom materijalu. Ne treba žaliti, da se i znatnije oslabe vaše snage u Kordunu i Baniji, pa da se uvuče u borbu hrvatske mase II. i III. zone. Smjerovi prodiranja u II. zonu su zapadno od Karlovca: Netretić—Ozalj—Zumberak, dalje Sjeničak—Draganička Šuma—Zumberak i Sjeničak—Krvarske Gorice. Vašim bataljonima, koji se nalaze na tom području treba postaviti prodiranje u II. zonu i mobilizaciju Hrvaita kao njihov glavni zadatak. Oni treba da se povežu sa Štabom II. zone i sa Slovencima u Zumberku. Grupe, koje ste prebacili kod Siska preko Save, treba pojačati, a s vremenom ćete sve Sišćane upuniti na taj teritorij. Oni treba da se povežu preko Moslavačke Gore sa štabovima II. i III. zone. Cim se Sišćanima omogući čvršći oslon na Mosla-

vačku Goru, treba ih staviti pod komandu II. zone. Uputite preko sisačkih partizana pismo u tom smislu Stabu II. zone, a pišite im, da tim putem upute i poštu za G.S.

II. Vaš zadatak je da pomažete II., III. i IV. zonu kako smo vam to već gore naveli. Osim toga će se pod vašom kontrolom i na vašem teritoriju školovati u oficirskim kursovima i dalje daci iz svih zona, jer na drugom terenu još nije moguće organizovati slične kurseve. Sve one partizane vaše Zone, koji završe oficirski kurs, a voljni su da odu u II. ili III. zonu upućujte tamo.

U tom smislu ćemo dati naređenje i komandantu škode.

III. Daljnji razmah partizanske borbe u I. zoni iziskuje temeljitu analizu sadašnjeg stanja i uklanjanja svih nedostataka, koji su se do sada javljali.

Zadnjih mjesec-dva dana je u čitavoj Zoni došlo do stagnacije. Ima tomu više uzroka. Neprijatelj je učestao s ofenzivama, pa su partizanske snaige bale uglavnom vezane na odbranu, a često i frontalnu borbu, što je donosilo malo oružja.

Odbrana oslobođenog teritorija je krivo postavljena. Snage su bile raspršene po periferiji oslobođenog teritorija i osuđene na pasivnost ili veoma slabu aktivnost.

Partizani su uglavnom bili vezani na predjele naseljene Srbima, tako da borba nije dobivala puni razmah uvlačenjem hrvajtskih masa u borbu.

Neprijatelj je sitekao iskustvo u borbi i postao oprezniji, tako da je za uspješno djelovanje partizana bila potrebna veća koncentracija naših snaga. Komandni kadar se pokazao nedovoljno iskusan, a i nedovoljno odlučan u rukovođenju većim jedinicama.

Zaplašeni našom borbom su se okupatori, a i Pavelić poslužili četničkim bandama u borbi protiv partizana i time uspjeh pokolebati jedan dio srpskog stanovništva, a mi opet nismo uspjeli da taj novi fašistički savez iskoristimo u punoj mjeri za mobilizaciju Hrvata. Kolebljiv stav prema četnički nastrojenim elementima doveo je i do rasula nekih partizanskih jedinica.

Da bi stanje u vašoj Zoni pošlo novim putem potrebno je slijedeće.

Treba energično preuzeti inicijativu u svoje ruke. Za to je potrebno stvoriti što više pokretnih udarnih snaga. Glavnu masu partizana treba povesti u takve pokretne jedinice. To će vam Omogućiti veće uspjehe, veću borbenost i iskustvo partizana, bolji politički rad među partizanima, kao i brže osposobljavanje komandnog kadra o rukovođenju većim jedinicama.

Izdizanju višeg komandnog kadra posvetiti naročitu pažnju. Kod komandanata i komesara -treba razviti maksimalnu inicijativu, a s druge strane punu odgovornost za sav rad i za sve eventualne neuspjehe. Ne dozvoliti kolebljivcima na komadnim mjestima, da izbjegavanjem

borbe ili straha pred odgovornošću zamaraju partizane nepotrebnim lutanjima bez rezultata.

Odbranu oslobođenog teritorija postavite partizanski i sa gledišta naših širih zadataka. Treba odlučno stati na stanovište, da partizani nisu vezani za ni jedan uski oslobođeni teritorij. Važnije je uvlačenje širokih područja u našu borbu, nego frontalno čuvanje malog oslobođenog teritorija što nužno dovoda do slabljenja opće borbe. Istina, mi nećemo bez daljnjeg napustiti oslobođeni teritorij, koji nam daje mnoge prednosti za rad i organizaciju, ali odbranu treba organizovati tako, da na periferiji oslobođenog teritorija držimo sasvim slabe snage uz dobru obavještajnu službu, a da nam je glavnina spremna da u slučaju napada protivnika dočeka jakim snagama udarajući ga s bokova ili iza leđa, polazeći istovremeno u ofenzivu na drugim sektorima. Samo tako možemo osjetno tući neprijatelja i doći do dragocjenog oružja. Samo tako ćemo mi širiti naš oslobođeni teritorij.

Aktivizacijom i koncentracijom partizana predite na veće operacije, a mjestimično i napade na jača neprijateljska uporišta, jer takvi uspjesi dižu moral i borbeno iskustvo partizana, a donose nam i znatnu materijalnu korist.

Uvlačite hrvatske mase u borbu. To ćete postići ulazom u hrvatske krajeve s većim snagama i zahvaćanjem hrvatskih krajeva u oslobođeni teritorij. Zarobljene domobrane nastojte pod svaku cijenu zadržati među partizanima. Ni prema ustašama se ne odnosite jednako. Treba voditi računa o tome, da i među njima ima silom mobilisanih, a i zavedenih, koji već uviđaju, da su pošli krivim putem. Gdje god vam se pruži prilika za mobilizaciju Hrvata u partizane treba prvenstveno njima dati oružje.

U vezi s pojačanom djelatnošću treba posvetiti veliku pažnju mobilizaciji i obučavanju novih boraca, tako da bismo uvijek imali pripravne jedinice, koje ćemo naoružati kad zaplijenimo oružje.

Većim operacijama na graničnom teritoriju Like i Korduna, te Korduna i Banije uspostavite što bolju vezu među našim oslobođenim predjelima, jer će vam to omogućiti lakše komandovanje i stvoriti veće operacijske mogućnosti.

Borbi protiv četnika posvetite veliku pažnju. Treba protiv njih organizovati jače udare, koji će ih slomiti, a time i demoralisati. Njihova politička i organizaciona čvrstina je još uvijek malena i to treba iskoristiti.

Uništavanju pruge predite u širem razmjeru. Treba osvajati i držati pojedine stanice uništavajući temeljito čitavu prugu. Treba rušiti sve mostove i tunele do kojih dodemo.

Da bi vaš štab mogao izvršiti svoje zadatke i držati dobru vezu sa svim jedinicima popunite ga mladim, odanim drugovima, koji će s naređenjem štaba odlaziti na teren i kontrolirati njihovu provedbu.

Čim formirate I. udarnu brigadu pristupite formiranju II. brigade. Samo takve jedinice će biti u stanju, da izvrše svoje zadatke, koji postaju sve teži.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
V. Katif³

(M. P.)

Komandant
Ivo Vladić¹

BROJ 145

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA OTOK VIS OD LIPNJA
1942. O RADU ODBORA NARODNE POMOĆI U TOM MJESTU¹

Izvještaj o radu u junu 1942.

N.P.² već je kroz ovaj mjesec obuhvatila sve reone, ušla je u sva sela i zaseoke, inače rezultat N.P. u reonima koji su radili u tom smislu i ranije nešto je bolji nego u prošlih mjeseci. Objektivni uslovi su takovi da će se sa boljom organizacijom i nastojanjem još mnogo više poraditi i prikupiti za N.P.

U ovoj mjesecu osnovan je okružni odbor N. P. od 3 člana od kojih je po jedan delegat iz Visa, Komiže i Pošpilja. Odbor ima zadatak da proučava uslove N.P. i da daje u tom pravcu direktive, kao i da prikuplja podatke. Korisnost tog odbora po napredak N.P. na ovom otoku već sada se je vidno pokazala.

U Komiži i Biševu kao pretežno ribarskim mjestima pokrenuta je akcija sa strane N.P. za sakupljanjem ribe od trata i vojga i rezultat je bio kao za početak zadovoljavajući. Prikupljeno je tako 490 kg ribe prodane za 3720 lit. Nadati se je u dojučem mjesecu boljem još rezultatu, a poduzete su mjere za sličnu akciju i u ostalim reonima gdje postoji ribarenje.

U Visu izričito, a u Komiži i Pošpilju najviše se pomoć obiteljima daje u obliku poljskog rada jer te obitelji najviše osjećaju potrebe. Tako je do sada izvršeno u Visu od 42 čovjeka 82 potpune nadnice u platnoj vrijednosti od Lit. 7380. U Komiži 25 ljudi izvršilo je 30 nadnica u vri-

³ Vladimir Bakarić

* Ivo Rukavina

* Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka Vn, fond CK KPH, film 16/353-356.

² Narodna pomoć

jednosti od 2.700 Lit, a u Pošpilje 4 čovjeka 4 nadnice u vrijednosti 160 Lit. Primjećeno je naročito povoljno moralno djelovanje ove pripomoći na obitelji.

N.P. primjećuje sve manju pripomoć u naturi, a to s razloga što i sami članovi N.P. sve više u tome oskudijevaju. Prema partijskom radu u budućnosti nadat se je jačoj sankciji, te je N.P. primorana da se opskrbi hranom za ljude koji bi mogli da padnu u ilegalnost. Stoga N.P. tu potrebnu hranu već danas kupuje sa svojim prikupljenim novcem.

Stvaranjem N.O.O. na cijelom otoku stvara se i mogućnost većeg djelokruga rada N.P. u naročito većoj svijesti ljudi za potrebe žrtava reakcije i narodno-oslobodilačke fronte. Radi svih tih razloga ovaj O.K. nada se boljim rezultatima, rada N.P. na cijelom otoku u dojučim mjesecima.

O.K. K.P.H.³
za otok Vis

BROJ 146

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE
OD 1. SRPNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NARODNOOSLOBODILACKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE O
VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U ZONAMA, NJIHOVOJ
MEĐUSOBNOJ SURADNJI I AKCIJAMA PARTIZANA¹**

GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 54/42.
Dne 1. VII. 1942.

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Operativni izvještaj br. 13.

[...]

Pojačana je aktivnost partizanskih jedinica u sjev. Dalmaciji stvorila veoma povoljne uslove za mobilizaciju partizana. Osim toga oživljavanje borbe u tom kraju demoralisalo je izvjesne četničke jedinice, a

³ oknjžni komitet KPH
» original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 15/1.
k. 102A.

okupator je tu bio prisiljen da napusti čitav niz manjih garnizona. Mi smo s naše strane sjev. Dalmaciji, shvaćajući njen značaj, pružili našu najveću pomoć. Poslali smo na teren jednog našeg oficira pri štabu, koji tamo privremeno vrši dužnost komandanta odreda.² Osim toga poslali smo već više dalmatinskih partizana koji su se nalazili u ličkim jedinicama i naredili smo da se svi partizani Dalmatinci, ukoliko to bude moguće pošalju u Dalmaciju. Očekujemo da će ta pomoć u iskusnim partizanima i kadrovima još više ojačati razvitak partizanskog pokreta u Dalmaciji. U sjev. Dalmaciji operiše jedan prilično jak odred.³ Osim toga nedavno je organizovana primorska četa⁴ oko Vodica i Čiste Male, koja ima sve uslove da u kratko vrijeme poraste na bataljon.

U srednjoj su Dalmaciji još uvijek veoma nesredene prilike. Manje partizanske jedinice, raštrkane na terenu sa slabim rukovodećim kadrom, nepovezane međusobno i nedovoljno aktivne, nisu bile u stanju i pored povoljnih uslova da razviju širok partizanski pokret u tom kraju. Naš je Štab dao zadatak štabu IV Operativne zone da akti vi žira, organizuje i učvrsti te jedinice, te da pojačanom aktivnošću iskoristi u punoj mjeri povoljne uslove za mobilizaciju partizana. Štab je te Zone već pristupio mjerama za ozdravljenje nezdravog stanja partizanskih jedinica u tom kraju. Jedna se četa (Mosorska) prilikom neuspjele akcije krivicom rukovodećih drugova demoralisala i raspala.⁵ Štab je IV operativne zone uhapsio i strijeljao komandira⁶ i komesara⁷ te čete, koji snose najveću krivicu za njen raspad. Osim toga štab je Zone prikupio partizane i jedinice tog teritorija i formirao jedan pokretan bataljon.⁸ Pitanje je ishrane na tom terenu veoma težak problem.

Na terenu srednje Dalmacije već su duže vrijeme izvjesni četnički elementi vršili propagandu za jedinstvo s partizanima u borbi protiv okupatora. Rukovodioci te akcije su Paja Popović i Vlado Novaković. Oni su nedavno formirali štab »srpske narodne vojske«, koji je izdao letak u kom prilično vješto propagiraju jedinstvo partizana i četnika u borbi protiv okupatora. Mi smo štabu IV operativne zone u nekoliko navrata savetovali da ispita mogućnost stvaranja nekog sporazuma s tim elementima u nastojanju da tu njihovu propagandu, bila ona iskreno smišljena ili ne, iskoristimo za što bolju i širu mobilizaciju srpskog življa tog kraja za borbu protiv okupatora. Prema najnovijim vijestima partizani su prilikom jedne akcije zarobili i ubili Paju Popovića, navodno jer je htio da dà otpor.⁹ U štab Paje Popovića uhvaćeno je 7 njegovih oficira. Drugovi nas obavještavaju da se poslije toga izvjestan broj naoružanih Pajinih ljudi prijavio u partizane.

² Rade Bulat

³ Sjevernodalmatinski NOP odred

⁴ Vidi dok. br. 115.

⁵ Vidi dok. br. 83, napomena 2.

⁶ Ferdo Gazin

⁷ Roko Peračić. Bio je zamjenik političkog komesara.

⁸ Štab Četvrtne operativne zone povukao je borbe s Mosora i Svilaje na Dinaru da bi oni izvodili akcije kao skupna jedinica, s čijem da podižu borbenost i moral. Poslije nekoliko izvršenih akcija, čete su ponovo upućene na teren.

⁹ Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

U Južnoj je Dalmaciji nedavno formiran bataljon od četa koje su nezavisno djelovale.¹⁰ Jedinice su povezane i organizovan je štab bataljona. U tom isključivo hrvatskom kraju veoma su povoljni uslovi za mobilizaciju partizana. Veza je tog bataljona sa štabom IV operativne zone veoma labava i neredovita.

U krajevima oko Knina, Glamoča i Grahova ima dva bataljona, koja su prilično neodlučna u stavu prema četnicima.¹¹ Naredili smo štabu IV zone da u sporazumu s drugovima iz Bos. Krajine regulišu pitanje razgraničenja kao i da s njihovom pomoću srede prilike na tom teritoriju. Posavjetovali smo im da na taj sektor upute nešto sposobnih, iskusnih i odanih kadrova.

[...]

IV operativna zona

7. VI razoružana je karabinjerska stanica u Nuniću. Zarobljeno je 10 karabinjera i 2 ustaše. Zaplijenjeno 1 teški mitraljez, 11 pušaka, 11 pištolja i ostalog materijala. U borbi ubijen je 1 ustaša i 1 karabinjer.¹²

13. VI u četničkom su selu Rastićevo zaplijenjene 3 puške.

U sukobu s neprijateljem kod Kolašca dana 4. VI poginula su 4, a ranjeno 10 partizana. Izgubljeno je postolje teškog mitraljeza i 2 puškomitraljeza.¹³

Na cestama Knin—Kistanje, Kistanje—Ervenik—Tijesno—Vodice, Šibenik—Biograd na Moru i na pruži između Pribudića i Otrića u zasjedama ubijeno je 8 talijanskih vojnika i 4 oficira, a zarobljeno 8 vojnika. Uništena su 4 kamiona i zaplijenjeno 4 puškomitraljeza, 32 puške, 4 pištolja i 70 bombi. Poginuo je 1 partizan. U zasjedi na cesti Šibenik—Biograd na Moru napadnut je auto u kome se nalazio 1 njemački inženjer i 1 tehničar iz Splita i 1 talijanski fašista. U borbi je sve troje ubijeno, a auto uništen.¹⁴

Noću od 15. na 16. VI razrušena je pruga između Pribudića i Otrića. Promet je bio 13 sati prekinut.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar

Komandant

*Ivo Vžadić*¹⁵

(M. P.)

» Bataljon »Jozo Jurčević« formiran je 6. lipnja 1942. god. Vidi dok. br. 105.

¹¹ Bataljon »Starac Vujadin« (u Sajkoviću) i Glamočki bataljon.

¹² Vidi dok. br. 111 i 346.

¹³ Vidi dok. br. 103, 111, 338 i 340.

¹⁴ Vidi dok. br. 138, 149 i 367.

¹⁵ Ivan Rukavina

BROJ 147

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 1. SRPNJA
1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE O BORBAMA
I AKCIJAMA ODREDA U DRUGOJ POLOVICI LIPNJA
I PREDSTOJEĆIM ORGANIZACIONIM ZADACIMA¹**

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 180/42
1. jula 1942

Operativni i organizacioni izvještaj

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

19. juna poslali smo Vam redovni petnaestodnevni izvještaj,² 24. juna dopis sa priložima iz kojih ste mogli upoznati najnovije događaje. Istog dana upućena su u Vaš Štab šestorica nađenih kod Paje Popovića sa Dušanom Damjanovdčem³ i pratnjom koju je vodio drug Vlado Des port/*

Operativni i organizacioni izvještaj podijelit ćemo u četiri točke, jer se u našoj Zoni sad već jasno ocrtavaju četiri jace partizanske jedinice koje imaju svoj naročiti sektor gdje operišu. To su: 1. sjeverna Dalmacija, 2. srednja Dalmacija, 3. južna Dalmacija, 4. sektor Livna i Livanjskog Polja.

1. Odred za sjevernu Dalmaciju u posljednjih petnaest dana nije pokazao jaču vojnu djelatnost. Drugi bataljon⁵ tog odreda od svog formiranja, koncem mjeseca maja, pa do danas nije izvršio ni jednu ozbiljniju operaciju. Njegov je teren na tromedi iznad Knina. Bataljon se zadovoljava sa propagandnim i organizacionim radom u pozadini, jer ima nekoliko oslobođenih sela. Njegova djelatnost na cesti Knin—Grahovo i prodiranje u još neopredijeljena seila blizu samoga Sinja bih bi od velikog značaja. Izgleda međutim da je Štab odreda tom bataljonu posvetio malo pažnje. Mi smo ga na to upozorili. I Prvi bataljon⁶ povukao se je sredinom mjeseca juna na Velebit poshje nekoliko uspjelih akcija u Bukovici, tamo je otišao po našem naređenju a u smislu koncentracije oko tromede. Bukovica je kroz to vrijeme ostala sama i okupator je svim snagama nastojao organizovati četničke bande⁷ po sjevernoj Dalmaciji. Prvi bataljon je 19. VI izvršio neuspjeh napad na željezničku stražanicu

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva NOB, reg. br. 42/1, k. 102B.

² Vidi dok. br. 129.

³ Clan agitpropa Okružnog komiteta KPH Knin. Zaklali ga četnici 1943. godine.

⁴ Tada obavještajni oficir Četvorte operativne zone. Poginuo u borbi protiv ustaža 27. prosinca 1942. godine u Livnu.

⁵ »Branko Vladušić«

* »Bude Borjan«

⁷ Misli se na Antikomunističku miliciju. Vidi dok. br. 337, 377, 383, 355, 416, 418 i 422.

br. 108. Naši su imali nekoliko ranjenih, a Talijani izgleda da su pretrpjeli teške gubitke.⁸

24. juna I bataljon se spustio u sjevernu Dalmaciju. Mi smo mu 19. juna poslali naređenje da čitav bataljon pređe na Prominu gdje bi se sastao sa Odredom za sjevernu Dalmaciju i vršio zajedničke akcije. Drug komandant Rade Bulat opet je na svoju ruku donio odluku da bataljon ostane u Bukovicu. Na sreću je ovaj puit to dobro, jer se naš odred morao povući sa terena Drniš—Knin, s druge strane u Bukovici se osjeća potreba pojave i rada naših snaga. Međutim je ipak značajno da mi nikad ne možemo računati sa sigurnošću da će se naša naredba izvršiti.

Taj bataljon organizuje novu četu uz samo more kod Šibenika.⁹ Ona je izvršila neke uspjele akcije. 18. o. mj. likvidirala je neke njemačke i talijanske inženjere u privatnom autu.¹⁰

2. U srednjoj Dalmaciji odred¹² kojeg smo formirali 18. o. mj. započeo je sa borbama između Knina i Drniša još 17. o. mj. Najznačajniji uspjeh sastoji se u likvidaciji Paje Popovića i njegova dva »štaba bataljona«. Od 19. do 24. naš je odred vodio neprestano manje borbe sa Talijanima. Sam se morao braniti i vršio je napad. Održao je nekoliko političkih zborova i primio veći broj dotadašnjih Pajinih »četnika« koji su s puškama došli u partizanske odrede. Kroz to vrijeme artiljerija je češće obasipala prostor gdje su se naši bataljoni kretali.

25.¹³ četnici, hrvatska i talijanska vojska napali su sa sjevera polazeći sa planine Kozjak na naše izeage.¹⁴ Pomoću velikog broja druge vojske i četničkih sela uspjeli su postaviti zasjede i blokirati svu cestu od Vrlike do Drniša. Na taj način našem je odredu prijetila opasnost potpunog opkoljavanja. Čitavoga dana trajala je ozbiljna borba sa 500 do 600 neprijateljskih vojnika. Uvečer u 9 sati zaobilazeći preko istočne strane Kozjaka naš se odred povukao na Dinaru. U ovoj borbi na našoj strani je bilo osam mrtvih drugova¹⁵ i šest lako ranjenih, na strani četnika i Talijana bilo je oko 70 mrtvih i više ranjenih. S ovim operacijama rukovodio je drug Baričić.¹⁶

3. U južnoj Dalmaciji u ovoj periodu razvile su se značajnije operacije. 14. juna u noći naše snage su se približile gradiću Vrgorcu i 15. ujutro u pet sati izvršile napad na samo mjesto napadajući na žandarmerijsku i domobransku kasarnu.¹⁷ Napad je trajao svega pola sata, tada je štab izdao naređenje da se prekine vatra i pozvao neprijatelja na predaju. Domobranci su se odazvali na prvi poziv. Među njima nalazio se jedan ustaša koji je likvidiran. Zarobljenih domobrana bilo je trinaest, a pušaka petnaest. Oko žandarmerijske i finansijske kasarne razvila se

⁸ Vidi dok. br. 138.

⁹ Odnosi se na Primorsku četu. Vidi dok. br. 114.

¹⁰ Vidi dok. br. 138.

¹¹ Srednjodalmatinski NOP odred

¹² Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

¹³ Odnosi se na datum 15. lipnja.

¹⁴ U napadu na Srednjodalmatinski NOP odred učestvovao je kombinovani odred od bosanskih i ličkih četnika pod komandom Mane Rokvića. Vidi dok. br. 554 i 557.

¹⁵ U ovim borbama Srednjodalmatinski NOP odred je imao 15 poginulih i 11 ranjenih boraca (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 25-9/II, k. 1603).

¹⁶ Vjekoslav Baričić

¹⁷ Vidi dok. br. 123, 133, 514, 520 i &25.

kraća borba, nakon čega su se i oni predali. Bilo je šest žandara i dva financa sa petnaest pušaka. Poslije razoružavanja kasarni izvršili su pretres grada. Uz pomoć R.K. K.P.¹⁸ Vrgorac uhapšeno je 50 špijuna. Poslije ispitivanja strijeljano je njih 30 skupa sa žandarima. Istovremeno prišlo se evakuaciji materijala sa kamionom i svim ostalim prevoznim sredstvima.

U to vrijeme jedan kamion domobrana prodro je kroz našu zasedu i približio se samom gradu, ali tu je zaustavljen sa jednim puškomitraljezom i razoružano je 15 domobrana sa punom vojničkom spremom. Partizani koji su se našli na licu mjesta zatražili su od štaba bataljona da sa istim kamionom podu razoružati žandarmerijsku stanicu u Kozici otkuda je pomoć i poslana. Po odobrenju uputilo se 25 partizana u pravcu Kozice. Međutim, zaseda koja je prvi put domobrane propustila, videći da se vraća (kamion) otvorili su vatru i ubili 5 naših drugova, a 4 ranih. Mrtvi drugovi su zakopani, a ranjenima je pružena hitna pomoć. Razoružanje žandarmerijske kasarne u Kozici ipak je uspjelo.

Detaljni izvještaji o svemu još nam nisu poslani.

U svemu je zarobljeno otprilike oko 60 pušaka i to u svim operacijama. Zaplijenjeno je dva miliona i osamdeset hiljada kuna, veća količina duhana kao i drugog raznog materijala.

Grad su nastojali održati u rukama što duže, no okupatorske su snage ozbiljno pritisicale. One su dolazile kamionima, a avioni su neprestano nad Vrgorcem kružili. Pri napuštanju grada naši su zapalili dvije velike zgrade duvanske stanice. U njima je bilo 35 vagona duhana.

Karakteristično je da je masa za vrijeme boravka partizana u mjestu počela da pljačka izloge i trgovine. Naši nisu bili dorasli da to zaustave. Pri prenošenju materijala prolazeći pokraj jednog ustaškog sela poginule su 4 drugarice i jedan omladinac.

O ostalim manjim akcijama iz tog kraja sada Vam nećemo pisati.

Ovog momenta dobijamo vijest da su Kaštelani razoružali 12 karabinjera i onemogućili rad fabrike cementa u Sućurcu i srušili jedan veliki dimnjak.¹⁹

4. Na sektoru Livno—Glamoč—Grahovo 5. pr. mj.²⁰ počelo se sa akcijom napada na grad Glamoč. U njoj su učestvovali dva naša bataljona.²¹ Akcija je pripremljena više negoli na brzu ruku, a usred akcije jedinice V krajiškog odreda dobile su naredbu da se koncentrišu na tromedi. To je dovelo do obezglavljenosti ostatka vojske, pa i do težih posljedica. Četnici su uzeli inicijativu u ruke, ganjah naše čete, a bataljonu »Vojin Zirojević« postavili zasedu gdje je poginulo 11 drugova. U svemu se vidjela nesavjesnost rukovodilaca, i vrlo loša organizacija na tom terenu. Ali mora da se istakne i to da je naredba za koncentraciju na tromedi stvar najviše omela i da bi u protivnom slučaju Glamoč pao u naše ruke.²²

Na sektor bataljona »Starac Vujadin« (Peulje, Crni Lug, sjeverozapadni dio oslobođenog Livanjskog Polja) četnici su iz Grahova prodrli

¹⁸ Rejonski komitet KPJ

¹⁹ Vidi dok. br. 155, 368 i 373.

²⁰ Prošlog mjeseca

at »Vojin Zirojević« 1 »Starac Vujadin«

u dva navrata. Taj bataljon skupa sa III bataljonom V krajiškog odreda otjerao ih je poslije upornih borbi.²³

5. Perspektive za operaciju u našoj Zoni uglavnom bi bile slijedeće:

a) U vezi sa bosanskim snagama zauzimanje Glamoča, čišćenje neoslobođenog dijela Livanjskog Polja i ozbiljniji udarci prema Livnu i Grahovu. Sve ovo pod uslovom da bi u operacijama učestvovala iskusnije bosanske snage sa bacačima mina za zauzimanje Glamoča. Značaj ove operacije za našu Zonu bio bi vrlo velik. Odatle bi mi čvrsto i ujedinjeni sa bosanskim snagama mogli da proširimo svoju inicijativu preko Livna na Duvno i odatle da se spojimo preko Imotske Krajine sa Južnodalmatinskim bataljonom. Na drugoj strani mogli bismo ozbiljno udariti prema Grahovu. Tu bi međutim, mislimo, trebao G.Š.H. dati punu pomoć u smislu inicijative za ponovnu akciju na tromedi. Osim rušenja Bendera osnovni zadatak bi trebao biti zauzimanje Grahova. Ako bi ta dva zadatka uspjeli izvršiti, okupatora bi potpuno otkinuli od sjeverne Dalmacije prema Liki i Bosni, a što je skoro isto tako važno — razbili bismo danas glavno i najjače uporište četnika. Molimo Vas da nam na ovo bar odgovorite kakvo je Vaše mišljenje.

b) Ukoliko bi se razvile gornje akcije morali bismo upotrebiti skoro sve snage srednje Dalmacije na tom sektoru. Ako do njih ne dođe, Odred za srednju Dalmaciju uglavnom će nastaviti sa izvršavanjem onoga plana koji je izrađen za Prvi dalmatinski udarni bataljon, tj. da vrši operacije, čisti i oslobodava teren između Knina, Drniša, Vrlike, Sinja i Kaštela. Njemu se postavlja i teška dužnost čišćenja ustaških i četničkih sela u Cetinjskoj Kotlini od Knina do Sinja u dužini od 50 kilometara, koja su se redom naoružavala talijanskim puškama bilo pod ustaškom bilo pod četničkom zastavom. Osnovno je da su se i hrvatske i srpske mase počele kolebati i da se sve više okreću prema nama.

c) U sjevernoj Dalmaciji nastavili bismo stalnim zasjedama i manjim udarcima na okupatora nastojeći što više približiti borbu samim primorskim gradovima. To će zavisi od toga da li ćemo uspjeti onemogućiti četničke bande koje su se konačno s Vladom Novakovićem i u tom kraju aktivizirale i organizovale u korist okupatora.

d) Bataljonu iz južne Dalmacije²⁴ dat ćemo u zadatak da nastoji proširiti svoju djelatnost što više prema sjeveru, to znači prema ustaškoj Imotskoj Krajini.

6. Organizacioni zadaci koji pred nama stoje jesu slijedeći:

a) U južnoj Dalmaciji formirati pomoću novih snaga jedan odred od dva bataljona.²⁵

b) U srednjoj Dalmaciji formirati treći bataljon²⁶ za kojeg već imamo lijepi broj od 130 boraca, koji su većinom došli iz Splita i Primorja, ali su skoro svi bez oružja.

²³ Vidi dok. br. 553 t 554.

²⁴ »Jozo Jurčević«

²⁵ Misli se na Južnodalmatinski NOP odred.

²⁶ U sastavu Srednjodalmatinskog NOP odreda.

c) U sjevernoj Dalmaciji formirati treći bataljon²⁷ od primorskog elementa koji bi ostao na samom terenu.

d) Najteži organizacioni zadatak ostaje nam na zoni Livno—Glamoč—Grahovo. Na tom sektoru smo mi imali dva naša bataljona, »Vojin Zirojević« i »Starac Vujačin«, koji su jedan od drugoga udaljeni 24 sata hoda. Iz geografskih razloga iz tih bataljona nemožemo formirati jedan odred. S druge strane čitav sektor Livno—Glamoč—Grahovo stvarno predstavlja jednu geografsku cjelinu i baš danas više nego ikada zahtjeva da se na njemu formira jedinstvena komanda u formi jednoga odreda kojemu bi pripali dva gore spomenuta bataljona, zatim Glamočki IV bataljon III krajiškog odreda i III bataljon V krajiškog odreda (oko Grahova). Jučer 30. VI sazvali smo predstavnike sva četiri bataljona i s njima prodiskutovali ovu stvar i sa geografske, operativne i organizacione strane. Svi su došli do uvjerenja da bi za čitav ovaj kraj jedan odred bio najbolje rješenje, zapravo da se danas kad se nužno postavlja akcija zauzimanja Glamoča isto tako nužno postavlja zadatak, ako ne formiranja odreda, a ono barem operativnog štaba baš od ovih četiri bataljona. U tom je smislu izdan zapisnik sastanka koji Vam šaljem u prilogu. Molimo Vas da pred Operativnim štabom za Bosansku Krajinu zastupate stvar formiranja ovog odreda uz uslove koje smo istakli:

a) Da se Glamočki bataljon pomogne vojnički u borbama i rukovodiocima koji su se u tom kraju razvili, a odvedeni su na drugi sektor, tako da je kraj ostao skoro prazan od partizana sa nešto iskustva.

b) Da se od Operativnog štaba za Bosansku Krajinu i nadalje osigura ekonomska pomoć tim bataljonima jer je kraj skroz pasivan, a kako mi stojimo sa hranom valja znate.

Ako bi se ova dva uslova ispunila, najbolje rješenje bi bilo da se formira jedan odred i mi smo spremni da nad njim uzmemo rukovodstvo.

7. Najbolnije naše pitanje jesu rukovodioci koji bi imalo znali voditi u borbu bataljon ili odred. Za sada mi naprosto takvih ljudi nemamo i taj nedostatak onemogućava nam da razvijemo onakvu aktivnost kakvu bi nam objektivne prilike dopuštale.

Ako želimo da se partizanski pokret i nadalje razvija u sjevernoj Dalmaciji onda komandanta Radu Bulata nikako ne bi trebalo dizati sa te dužnosti. Jedino bi mu Vi kao G.S.H. trebali dati ozbiljnu opomenu da bez poštovanja i apsolutnog pokoravanja naredbama nema vojske. Drug Bare²⁸ kojeg ste nam poslali kao glavnu pomoć bolešljiv je. U akcijama oko Knina dao nam je veliku pomoć, ali je baš u ovim danima kad bismo morali razviti najveću aktivnost neupotrebljiv. Ima upalu zglobova na rukama. Barem dva komandanta koji bi bili spremni voditi odred Vi biste nam svakako trebali poslati. Vjerujemo da ćemo u najkraće vrijeme i mi razviti sposoban kadar.

8. Štab Zone još nikako da nađe drugove kojima bi popunio prazna mjesta. Veze smo uspostavili sa svim sektorima. Vrlo dobre postoje sa sjevernom Dalmacijom, sa srednjom i sa bosanskim dijelom. Jedinu po-

²⁷ U sastavu Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

²⁸ Vjekoslav Baričić

(eškoću pretstavlja južna Dalmacija koja je od sredine naše Zone udaljena najmanje pet dana hoda. Izvještaje od sviju primamo, ali izvještaji još ne odgovaraju stvarnim potrebama. Kroz najkraće vrijeme nastojaćemo svima dati bar najosnovnije upute za dobru administraciju i izvještavanje.

9. Ni brojno stanje Zone nije nam u detalje poznato. Evo Vam slijedeće brojno stanje koje je u svakom slučaju minimalno.

Odred za sjevernu Dalmaciju	500 boraca
Odred za srednju Dalmaciju	500 boraca
Bataljon »Josip Jurčević« (juž. Dalm.)	400 boraca
Bataljon »Starac Vujadin«	200 boraca
Bataljon »Vojin Zirojević«	200 boraca
IV operativna zona Hrvatske	1.800 boraca

Puška ima sigurno 1.500.

Za nas je ipak važno da osim jednoga lakog bacača mina u Odredu za sjevernu Dalmaciju nemamo ni jednog artiljerijskog oružja u čitavoj Zoni.

10. Ovaj put Vam komesarski izvještaj ne možemo poslati, jer nas drugovi koji putuju ne mogu čekati.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Milić²⁹

Komandant
Jović Kostja³⁰

Prilozi :

1. Zapisnik sastanka sa bataljonima iz sektora Livno—Glamoč—Grahovo.

2. Privatno pismo kapetana Steve Tonkovića, zamjenika Paje Popovića, inicijatora »Štaba Srpske vojske«, drugu Dušku Damjanoviću.³¹

²⁹ » Maks Baće

³⁰ Vicko Krstulović

³¹ Redakcija nije mogla pronaći ove priloge.

**IZVOD IZ LISTA »NAŠ IZVJEŠTAJ«, GLASILA POKRAJINSKOG
KOMITETA KPH ZA DALMACIJU BR. 1 OD 1. SRPNJA 1942.
U POVODU GODIŠNJICE IZLAZENJA LISTA¹**

GODIŠNJICA »NAŠEG IZVJEŠTAJA«²

Kad je prije godinu dana Hitlerova razbojnička horda mučki napala mirnu i radinu domovinu socijalizma Sovjetski Savez, sav je narod osjetio da je došlo vrijeme, da se i mi dignemo u borbu protiv morskog okupatora. Po našim selima sav je narod bio spreman da započne odlučnu borbu. U tim časovima pod uslovima najžešćeg terora na inicijativu Pokrajinskog Komiteta Komunističke Partije Hrvatske za Dalmaciju počeo je u Splitu kao dnevnik da izlazi »Naš izvještaj«. U teškim danima kad su Hitlerove razbojničke horde radi svojih preimućstava napredovale i pustošile sovjetska sela i gradove, »Naš izvještaj« iz dana u dan donosi vijesti sa ratišta, ukazuje narodu na snagu Crvene Armije, koja će biti u stanju da suzbije morskog neprijatelja, »Naš izvještaj« postaje toliko popularan i čitan od najširih narodnih masa, da sva fašistička i ustaška štampa nije bila u stanju pokolebati moral našeg naroda i ubiti u njemu vjeru u snagu bratskog Sovjetskog Saveza, kao niti pouzdanje u vlastite naše narodne snage. Ali »Naš izvještaj« nije se ograničio samo na to, da narodu prikazuje pravo stanje na glavnom bojištu, nego po direktivama naše hrabre Komunističke Partije poziva i naš narod na borbu, daje stvarne i detaljne upute za štrajkove, sabotaže, demonstracije, partizansku borbu itd. »Naš izvještaj« prati borbu svih naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i o tom izvještava najšire narodne mase u Dalmaciji i time povezuje borbu naroda u Dalmaciji sa borbom svih naroda Jugoslavije. Kad je Komunistička Partija istakla parolu Jedinstvenog Narodno oslobodilačkog fronta i pozvala sve rodoljube na jedinstvenu borbu, »Naš izvještaj« je preko svojih stranica propagirao ujedinjenje naroda i ujedno raskrinkavao one, koji su na riječima bili za jedinstvo naroda, a u stvari su radili protiv narodnog jedinstva. »Naš izvještaj« je vodio dosljednu i nepomirljivu borbu protiv svih slugu neprijatelja: ustaša, četnika, raznih Urukala, Bonefačića, Ljubića i sličnih, te protiv svih oportunisti i slabića, koji su od straha za glavu služili neprijatelju za parade, razna vijeća i time nehotice postali neprijateljska baza za borbu protiv našeg naroda, neprijateljsko uporište sa kojeg je vršio talijanizaciju i demoralizaciju našeg naroda. Takvim svojim radom je »Naš izvještaj« dobrim dijelom doprinesao tom da se konačno ostvarilo jedinstvo našeg naroda i da je u Splitu i ostalim gradovima Dalmacije došlo do stvaranja Narodnooslobodilačkog Odbora.

¹ Jedan primjerak originala (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Muzeju NR — Split.

² Glasilo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi knj. 1, dok. br. 9, napomena 3.

Kroz godinu dana izlaženja »Našeg izvještaja« neprijatelj je upotrebio sva sredstva terora i špijunaže da bi spriječio štampanje »Našeg izvještaja«, da bi ulovio naše suradnike. Među prvim streljanim žrtvama u Splitu, bilo je rodoljuba, koje je neprijatelj pogubio samo zato, jer su bili među onima koji su širili »Naš izvještaj«. Ne malo rod-oljuba mučeno je do smrti, da bi odali što o „Našem izvještaju«. U najtežim danima reakcije kad se po ulicama Splita premetalo svakog čovjeka, vjerni saradnici »Našeg izvještaja« iz dana u dan nosili su materijal, raspačavali list ne bojeći se oboružani Musolinijevih bandita. Iako je »Naš izvještaj« morao da kadkad prekida svoje izlaženje, da se pretvori u tjednik, ipak je kroz ovu godinu dana neprestano i neprekidno vršio svoj rodoljubivi posao pravog narodnog lučonoše, a da neprijatelju nije nijednom uspjelo, da i najmanje naruši organizaciju našeg lista. A zašto se »Naš izvještaj« uza sav ogromni teror neprijatelja, uza sve njegove napore mogao održati kroz godinu dana. Zato jer je on postao pravi narodni list, jer je narod uvidio, da je to njegov list, koji se bori za njegove interese i ukazuje narodu pravi put oslobođenja. Zato je narod ovaj list štitio i branio. Zahvalan svome narodu »Naš izvještaj« će nadalje vršiti svoju rodoljubivu zadaću i biti jedan od predvodnika naroda na putu njegovom potpunom oslobođenju.

BROJ 149

ČLANAK IZ LISTA »PARTIZANSKA BORBA«, GLASILA SJEVERNO-DALMATINSKOG NOP ODREDA BR. 2 OD 1. SRPNJA 1942. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

P r i j e v o d

Akcije partizana i događaji u sjevernoj Dalmaciji

Noću 15/16. lipnja, jedna četa bataljona »Branko Vladušić« oštetila je željezničku prugu sjeverno od stanice Pribudić na dužini od 48 m; oštećen je nasip i iskrivljene dvije dionice kolosjeka. Saobraćaj je bio u prekidu 13 sati.

Na dan 18. lipnja, jedan vod bataljona »Branko Vladušić« je napao talijansku patrolu na željezničkoj pruzi u blizini Otrića. Ovom prilikom zarobljeno je 5 talijanskih vojnika i zaplijenjeno 5 pušaka, 1 puškomi-traljez s izvjesnom količinom municije i 18 bombi, dok je 1 talijanski vojnik ubijen i 1 ranjen.²

¹ Nijedan primjerak ovog broja lista nije sačuvan. Jedan primjerak pao u ruke neprijatelja i preveden na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/2-3, k. 557.

² Vidi dok. br. 127.

Na dan 18. lipnja, Primorska četa (tj. formirana od ljudstva regrutiranog na obalskom području i otocima — primjedba prevodioca)³ je na turističkom putu Šibenik—Zadar napala jednu limuzinu. Ovom prilikom ubijeni su vozač, jedan njemački inženjer, jedan tehničar koji se nalazio u službi Talijana i jedan fašistički oficir. Automobil je zapaljen. Zaplijenjeno je: 1 puška, 50 metaka, jedan pištolj i 8 bombi, nijedan partizan nije ranjen.⁴

Na dan 23. lipnja, 4 partizana iz 3. čete bataljona »Branko Vladušić« rastjerala su 25 četničkih bandita, koji su tjerali ovce i svinje opljačkane u selu Vladušić u blizini Plavna. Opljačkanu stoku su partizani vratili seljacima, koji su se oduševili hrabrošću 4 partizana i izražavali zahvalnost i priznanje partizanima zbog zaštite naroda od nasilja okupatora i četničkih bandi.⁵

Noću 24/25. lipnja, jedna četa bataljona »Branko Vladušić« oštetila je željezničku prugu sjeverno od Pribudića na dva mjeseca, u dužini od 150 m, i istodobno srušila 15 telegrafskih stupova. Poslije izvršenog zadatka partizani su toliko glasno zapjevali da se orila cijela dolina Zrmanje. Za cijelo ovo vrijeme Talijani se nisu usudili da interveniraju, mada su se nalazili u neposrednoj blizini.⁶

Oko pola noći 25/26. lipnja, 1. četa bataljona »Branko Vladušić« je zarobila i razoružala četničke bandite u selu Oton. Od četiri četničke straže tri su opkoljene i zarobljene bez ispaljena metka, dok je vatra otvorena na četvrtu koja je bježala, i uzbunila ostale četnike, koji su u velikoj žurbi sa oružjem izlazili iz kuća i uputili u pravcu odakle se čula paljba. Partizanska zasjeda ih je sve zarobila i razoružala a da ni metka nije ispalila. Nekoliko četnika je zarobljeno u kućama. Ukupno je zarobljeno 32 četnika i zaplijenjeno 18 pušaka, 2 pištolja i ostalog vojnog materijala. Akcija je trajala do zore; kad su se sukobili sa četničkim bandama Đujića, koji su tog dana u dogovoru sa Talijanima upali u Mokropolje, u borbi je poginuo 1 partizan.

Od pomenuta 32 zarobljena četnika, 23 je oslobođeno, jer se ustanovilo da je riječ o miroljubivim i zavedenim seljacima, koji su silom mobilizirani. Oslobođeni seljaci su plakali uzbudeni plemenitim postupkom partizana. Ovom prilikom partizani su im objasnili cilj borbe za oslobođenje naroda i izdajničku borbu četnika.⁷

Ispravka: u akcijama bataljona »Bude Borjan« u gornjem Erveniku, na dan 20. svibnja, akciju je izvršila 2. četa pomenutog bataljona, a ne 3. četa kako je pogrešno navedeno u prvom broju »Partizanske borbe«.⁸ Treća četa je sudjelovala u akciji jednim vodom pri kraju borbe.

³ Primjedba talijanskog prevodioca.

* Vidi dok. br. 138 i 367.

⁵, ⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 156

⁸ Vidi dok. br. 98, napomena 5.

ZENE SJEVERNE DALMACIJE U OSLOBODILAČKOJ BORBI

Učešće žena u narodno-oslobodilačkoj borbi iz dana u dan postaje sve karakterističnije i potrebnije u cilju same borbe.

Zene su na svojoj koži osjetile teror, sramotu i ponižavanja od fašističke tiranije. Na stotine žena je poginulo u ovoj svetoj borbi. Na tisuće ih je odvedeno u koncentracione logore i fašističke zatvore, ne računajući one tisuće koje su pale u divljačkim bombardiranjima gradova i sela i krvavim pokoljima koje su izvršili okupatori, ustaše i četnici.

Talijanski fašisti su jednakom brutalnošću postupali sa ženama boricima kao i sa njihovim drugovima boricima. U Splitu, u središtu borbenog ustanka radnika Dalmacije, uhapšene žene su životinjski mučene i šibane fašističkim knutom (korbač od kože na čijem se kraju nalazila olovna kugla), ali su ostale vjerne ciljevima borbe za oslobođenje svoga naroda.

Zene Šibenika se nalaze u talijanskim koncentracionim logorima i zatvorima, dok je velik broj prošlo i svakodnevno prolazi kroz fašističke tamnice.

Drugarice seljanke iz Bukovice takode su izložene progonu, a njihov broj po tamnicama raste iz dana u dan.

Zene sjeverne Dalmacije slijede primjer svojih drugarica sa drugih područja i dolaze do uvjerenja da se jedino borbom i odricanjem radnog naroda oba spola može obezbijediti sloboda, mir i ravnopravnost žena. One su dosad dale značajan doprinos u oslobodilačkoj borbi. Stare i mlade pohađaju ratne sastanke.

Prikupljanje priloga za partizane je glavni zadatak naših žena. Nema partizana koji ne pamti nesebičan rad drugarica Bukovice, koje su neumorno plele džempere i čarape, prikupljale odjeću i u svakoj prilici donosile hranu i poklone. Zene Šibenika su dva puta izlazile na ulicu i demonstrirale protiv skupoće životnih namirnica i fašističke policije, a 30 žena je umjesto kruha zaradilo zatvor.

Kad je plamen partizanske borbe zahvatio sjevernu Dalmaciju, drugarice su shvatile da se moraju još više uhvatiti u koštac s većim odricanjima i još težim uvjetima borbe.

Drugarice primorja su, za vrijeme akcije partizanske čete, kao kurirke održavale vezu s pozadinom i donosile hranu boricima na položaje.

Drugarice iz Zrmanje su se još više angažirale u borbenosti i aktivnostima, i na sedam mjesta su onesposobile puteve i prilaze Kasaru i Zrmanji.

Naše drugarice koriste se na političkom planu i kao bolničarke, kao i na svim dužnostima koje imaju veze s partizanskom vojskom, i zajedno sa našim drugovima podnose sve teškoće i napore partizanskog života.

Drugarice! Velik broj žena još ne sudjeluje u oslobodilačkoj borbi. Treba pojačati političku i organizacionu aktivnost u selima. Savez anti-fašističkog fronta žena koji već postoji treba ojačati i njegovu aktivnost proširiti na nove saveze. Neophodno je naviknuti žene da rade u pozadini i pomažu front. Najviše treba intenzificirati prikupljanje životnih

namirnica i odjela, angažirati žene za prebacivanje ovih potreba, koristiti ih za kurirsku službu, osposobiti ih za bolničarke i druge službe u komandama i jedinicama. Na taj način naše žene će se uvjeriti da se bore za bolju budućnost naroda, a to znači i za bolju budućnost njih samih, njihove djece, muževa i braće.

IZDAJNIČKA ULOGA KOJU JE OTVORENO ODIGRAO VLADO NOVAKOVIĆ

U sjevernoj Dalmaciji okupator koristi razne tipove četničkih izdajnika ili, bolje rečeno, četničkim izdajnicima su prema utvrđenom planu dodijeljene razne uloge sluganstva. Dok se Momčilo Đujić protiv partizana bori otvoreno, oružjem u ruci, zajedno s Talijanima i ustašama, dotle Đujiću, Nediću i Draži Mihailoviću kumuje Vlado Novaković, brat po srodstvu i idejama ozloglašenog Longa Novakovića (bivšeg ministra dr Nikole Novakovića, nazvanog Niko Longo). Vlado Novaković se pretvara da je protivnik okupatora i da nije protiv partizana. Međutim, njega štiti okupator, na zborovima on poziva narod da se pokorava okupatoru, četnički podstiče duhove protiv hrvatskog naroda i održava bratske veze sa Đujićem i Pajom Popovićem.

Danas, dok okupatoru gori pod nogama, kad je Đujić sa raspršenom bandom sasvim izgubio glavu i bio otkriven pred narodom u svojoj punoj golotinji izdajnika i dok poslije ubistva Paje Popovića dokumenta iz arhive njegovog štaba i njegovi suradnici članovi štaba otkrivaju i njegovu izdajničku ulogu, danas okupatoru ostaje Vlado Novaković, prividno protivnik Đujića, na izgled nekompromitiran kao neprijatelj partizana da bi smirio narod i pomogao okupatoru u njegovoj zločinačkoj raboti iskorijenjivanju našeg naroda.

Vlado Novaković mora dobro znati da je narod potpuno svijestan da on služi okupatoru jednako kao Đujić i drugi četnički izdajnici, kao i da popustljivost i oportunizam koji je dosad pokazao više koristi neprijatelju i narodu pričinjava veću štetu nego otvoreno izdajstvo Đujića. Dolazak u popaljena i okrvavljena sela unoseći fašistički teror pod zaštitom zločinaca i palikuća, i pozivanje naroda da se potčini tiranima, ima samo jedan cilj kojeg je Vlado Novaković potpuno svjestan, a to je da se pomogne okupatoru i pokoleba narod u borbi za oslobođenje i da ga se odvoji od njegove oslobodilačke partizanske vojske.

Napokon, Vlado Novaković je bio prinuđen da pokaže svoje pravo lice. Njegovi poslodavci su ga primorali da zauzme mjesto raskrinkanih Đujića i Popovića, i da se prihvati borbe oružjem u ruci zajedno sa okupatorima i ustašama protiv narodno-oslobodilačke partizanske vojske. On to radi sada kada u sjevernoj Dalmaciji i južnoj Lici partizanska vojska korača iz pobjede u pobjedu.

Koliko je doslijedan njegov zločinački nagon dokazuje pismo koje je on, 27. lipnja u ultimativnoj formi uputio partizanskoj komandi. U pismu se zahtijeva oslobađanje devet četnika izdajnika i talijanskih špijuna

koje su parizani zarobili u dolini Obar, prijeteci da će u protivnom narediti strijeljanje dviju srpskih partizanskih porodica. Ovaj izdajica-četnik koji hje krokodilske suze nad subdinom srpstva (naravno, onog kojeg zastupaju Cvetković, Ljotić, Nedić i Draža Mihailović), zbog devet izdajnika i špijuna prijeti pogubljenjem srpskih žena i djece jer se njihovi muževi i očevi bore i žrtvuju svoje živote za slobodu srpskog radnog naroda, a ne za interese petokolonaša, pljačkaša i srpskih reakcionara.

Na ovaj način Novaković se sa svojom četničkom bandom svrstao uz bok reakcionarima u borbi protiv oslobodilačke partizanske vojske i solidarisao sa okupatorima i ustašama. Svi oni se plaše naoružanog naroda, a imaju i zbog čega. Najteži zločin, tj. zločin izdaje svog naroda, narod kažnjava i kaznit će bez samilosti.

SMRT TALIJANSKOG AGENTA PAJE (PAVLA) POPOVIĆA⁹

Raskrinkana je još jedna četnička marioneta, a to je Paja Popović, talijanski agent iz sela Biskupija kod Knina.

Kad je 1. dalmatinski bataljon upao u četnički glavni štab Paje Popovića, on je hitro zgrabio puškomitraljez da bi pružio otpor, ali je na mjestu ubijen.

U štabu puka Popović je imao sedam pomoćnika, a to su: Aleksandar Jović, Bogdan Ljaković, Branko Berić, Ante Monti, Petar Bjegović, Nenad Sinobad i Davor Tripalo — svi iz Knina i okoline.

U štabu je pronađena arhiva sa dokumentima. Dokumenti su predloženi drugarima Popovića, na osnovu kojih su oni dali javnu izjavu kojom potvrđuju svoje duboko ubijedenje da je Popović bio najobičniji talijanski agent koji je održavao najtjesnije odnose sa svim talijanskim funkcionerima, naročito s talijanskim obavještajnim oficirom Lučićem; ovome je Popović stalno pravio usluge i dostavljao podatke na čemu mu je Lučić odavao priznanje, tako da je Popović od Talijana primao pomoć u novcu i materijalu.

Pored toga, suradnici Paje Popovića pričaju kako Talijani ukazuju posebnu pažnju svim četničkim glavešinama na svojim granicama, i izjavljuju da je Popović stalno održavao veze s popom Đujićem i ostalim izdajnicima. Oni potvrđuju da su Talijani uz odobrenje Popovića izvršavali teroristička djela u Otišiću i okolici, nudeći stanovnicima oružje da bi stupili u četničke redove Popovića u borbi protiv partizana. Ne treba zaboraviti da je Pajo Popović postavio u blizini Knina talijanske mitraljeze u zasjedu prilikom prve pojave dalmatinskih partizana.

Razbojnik Đujić prijeti da će u pepee pretvoriti selo Mokropolje, zaplijeniti imovinu i poklati partizanske porodice. Znaš li narode hrvatski i srpski zašto? Zato što su u Mokropolju partizani zarobili Đujićevog agenta Đuru Kostića, izdajnika naroda i talijanskog špijuna. I zbog toga Đujić hoće popaliti i opljačkati cijelo srpsko selo i pobiti sve partizanske

⁹ Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

porodice, i to porodice onih boraca koji se bore za slobodu svog naroda, a protiv Đujića i njegovih gospodara fašističkih razbojnika. Prilaže se prijepis dopisa koji je partizanskom štabu vlastitom rukom napisao Đujić.

GORSKI ŠTAB
ČETNIČKE DINARSKE DIVIZIJE
O Br. 81, 29. 6. 1942.
Dinara

PARTIZANSKOM ŠTABU

KOMRISTA

S obzirom da ste podlo oteli Đuru Kostića, kao i da je prošao rok koji vam je određen za njegovo oslobođenje, mi smo zauzeli selo Mokropolje. Zahtijevamo da ga vratite zdravog i slobodnog s donosiocem ovog dopisa. Ukoliko imenovani odmah ne stigne, popalit ćemo cijelo selo Mokropolje, zaplijeniti svu imovinu i pobiti porodice partizana.

Izvolite odlučiti.

Rok je kratak.

Komandant:

Đujić

Pop Đujić izjavljuje da je okupirao Mokropolje, ali ta okupacija predstavlja pravu besmislicu. Iz Mokropolja se povlače Đujićevi fašistički zaštitnici, bolje rečeno gospodari, i ubrzo će se pokazati koliko će trajati ova okupacija.

Uostalom, teror, špijunaža, pljačka i paljevina njemačkih, talijanskih, mađarskih i bugarskih fašista nisu spriječile hrvatski i srpski narod da čisti svoju domovinu od ovih bandi, pa tako ni razbojništva izdajnika Đujića neće koristiti okupatoru niti će pokolebati partizane da sa još većom žestinom nastave borbu protiv združenih izroda.

Pop Đujić je ambiciozan izdajnik i stoga hoće da u razbojništvu po svaku cijenu nadvisi svoju bratiju. On hoće da u sijećanju srpskog naroda ostavi sramotnu uspomenu kako je popalio i poklao sve što nisu mogli učiniti okupatori i ustaške hijene, kao i da je to uradio čak i onda kad je ovo već predstavljalo labudovu pjesmu.

SMRT DRUGA OBRADA KNEŽEVIĆA

(Ne treba ga zamijeniti sa Obradom Kneževićem, posjednikom iz Benkovca, poštovanom i apsolutno dobronamjernom osobom — primjedba prevodioca).¹⁰

¹⁰ Odnosi se na primjedbu talijanskog prevodioca.

Na dan 21. lipnja, nesretnim slučajem izgubio je život drug Obrad Knežević, obavještajni oficir Sjevernodalmatinskog odreda. Ovaj nesretni slučaj je posljedica spleta određenih okolnosti oslobodilačke borbe. Svojim samoprijegornim radom, borbenošću i ubijedenjem u cilj borbe, uspio je da stekne povjerenje Komunističke partije, koja ga je nedavno primila u redove svojih najboljih boraca.

Posmrtni ostaci poginulog druga ispraćeni su od drugova iz komande odreda i štabova bataljona, kao i tri voda sa zastavom. Poslije održanih govora, pokojnik je spušten u raku uz pjevanje Lenjinovog posmrtnog marša i počasne paljbe.

Neka je slava poginulom drugu Obradu Kneževiću!

NI ZRNA PŠENICE OKUPATORU

Drugovi seljaci! Približava se žetva i fašistički okupator će nastojati da vam oduzme plodove vašeg rada, kako bi mogao da nastavi ratno klanje. Nedajte ni zrno pšenice fašističkim razbojnicima i pljačkašima. Svako zrno predato okupatoru povećava vaše patnje i produžava vaše robovanje.

Sakrivajte pšenicu od okupatora i njegovih četničkih i ustaških slugu. Prikupljajte pšenicu za partizansku narodnu vojsku koja se bori za vaše oslobođenje.

BROJ 150

IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD 1. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O IZVRŠENOJ EKONOMSKOJ AKCIJI U GLAVAŠU I FORMIRANJU NOVE DINARSKE CETE¹

Štab Srednjeg Dalmatinskog
Odreda

Broj 16/42.

Datum 1. 7. 1942.

Stabu IV. Operativne Zone

Primili smo vaš dopis od 30/VI, na koje vam odgovaramo slijedeće:

1) Razoružanje Cetine uskoro ćemo pristupiti pa išlo to mirnim putem ih upotrebom sile.

1494* Original (Upkan na Pisaćem stroju) u Arhivu VE, arhiva NOB, reg. br. 48/1, k.

2) Ekonomska akcija u Glavašu vršena 'je u dva navrata i to noću 28. i 29. juna. Pokošeno je i donošeno oko 400 snopova, ali žito je vrlo slabo i još ga je ostalo nepokošeno. Daljnjem košenju pristupit ćemo dok još malo žito sazrije.

3) Šaljemo vam ranjenike, nekima je potrebna stručna ljekarsko hirurška pomoć, jer naši saniteti su zato» nespremni, a i nedostaje zato sanit. materijala, jer je veći dio samt. materijala kao i injekcija ostao gore kod vas. Pobrinite se da nam ga pošaljete.

4) Poslat ih 100.000 kuna brzo smo utr ošili radi ogromnih potreba Odreda. Za sami duhan su veliki izidaci, a samoga nemamo. Ovaj Odred u svojim akcijama mnogo je novčano doprinjeo drugarskom Štabu IV.

O. Z.

5) Jutros je formirana nova »Dinarska četa«,² pa će ista krenuti tokom današnjeg poslijepodneva na određeni joj položaj.

6) Drugovi, prema zadacima vojničkog karaktera koji se postavljaju pred Odred, osjećamo pomanjkanje komandnog osoblja osobito u I. bataljonu i u Štabu Odreda. Otsutnost druga Bare,³ Milana⁴ i Razina,⁵ o kome vas pismeno obavještavamo, nije tako nadoknadivo iz naših redova ovdje, a i do njihovog rada među nama drug Bare je govorio o pojačanju komandnog sastava. Čudi nas da nas ne izvještavate o tome dok I. bataljon prima saopćenje da drug Milan⁶ neće doći.

7) Brojno stanje naoružanja i kom. sastava ne šaljemo radi toga što to još u potpunosti nije gotovo i radi reorganizacije »Dinarske čete«. Pošto vi gore imate umnožene formulare o brojnom stanju i naoružanju pošaljite nam odmah. Lsto tako vas molimo da nam pošaljete pečat Štaba Odreda koji se nalazi kod vas.

8) U pogledu intendantskog izvještaja, mi bi vam mogli odmah poslati, jer imamo sve uredno vođeno, samo bi vas molili da nam vi pošaljete jedan primjerak, koji ste vi primili od vašeg in ten. oficira, da mi vidimo kakav je, da li treba sve detaljno javljati što je od koga primljeno i kome šta dato svakog dana ili samo zaključak.

9) Niste nam poslali potreban tehničko-propagandni materijal kako i partijsku literaturu, što nam je nužno potrebno obzirom na rad koji nam se nameće u Odredu. Zatim nam pošaljite bilježnice bez kojih ne možemo uredno voditi administraciju.

Uz borbeni pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom
Levaj¹ v. r.

Za komandanta:
Stanko⁸ v. r.

² O uzrocima zbog čega je četa reorganizovana vidi dok. br. 129.

³ Baričić Vjekoslav

⁴ i⁶ Vjerojatno Ante Jonić (Milan Dokić)

⁵ Uvodić Ljubo

⁷ Ante Roje

⁸ Jakiša Baučić

BROJ 151

**PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA ŠTABA I PRIŠTAP-
SKIH JEDINICA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE NA DAN
1. SRPNJA 1942.¹**

Brojno stanje i naoružanje u »Sjedištu Štaba« 1. VII 42.

U logoru	97 ljudi	28 pušaka	7389 metaka	19 bomba	3 mitralj. 3 revolv.
Bolnica	14 ljudi	1 puška	40 metaka	19 bomba	
Koljane	9 ljudi	8 pušaka	400 metaka	2 bombe	
I. ² Bračulj	24 ljudi	24 puške	1510 metaka	6 bomba	
Vrdovo	15 ljudi	15 pušaka	1200 metaka	10 bomba	1 revolv.
Štab	25 ljudi	14 pušaka	700 metaka		3 revolv.
Za Liku	13 ljudi	13 pušaka	700 metaka	4 bombe	4 revolv.
Skupa	197 ljudi	103 puške	11939 metaka	43 bombe	3 mitr. 11 revolv.

BROJ 152

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
2. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O NAPADU
DIJELOVA BATALJONA »BRANKO VLADUŠIĆ« NA TALIJANSKU
TEREZINU NA PRUZI KOD KNINA¹**

ŠTAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSLOB. PARTIZ.
ODREDA

R. br. 135/42
2. jula 1942. god.

STABU IV OPERATIVNE ZONE

Naš kurir iz Glavnoga štaba donio je poštu za vaš štab kao i za pokrajinski komitet K.P. Osim toga jedan paketić materijala za P.K. Pošto je drug kurir na putu razderao slučajno ili hotimice ne znamo omot od paketa, mi smo vidjeli šta je i ostavili za nas 10 komada.

¹ Original (tipkan na pisačem strojni) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 54-3/3» k. 1490A.

² Ivan
¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg br. 9-1, k. 1G02A.

U noći između 1. i 2. jula neki vod II čete bataljona »Branko Vladušić« napao je na Ličkoj pruzi terezinu, ubio 6 fašista, a jednog živog zarobio i to šofera Istranina.² Zarobljen je jedan puškomitraljez sa 550 metaka, jednu pušku sa 170 metaka, 2 pištolja, 7 bombi, jednu kutiju lijekova, jednu italijansku zastavu kao i nešto novaca i drugog sitnijeg materijala. Da nisu četnički banditi pripucali na naše drugove, koji su morali preći na brisani teren bili bi naši pokupili sve puške tj. još 5 komada. Terezina je slupana. U noći između 1. i 2. ovog mjeseca trebao je bataljon »Branko Vladušić« da ruši prugu, ali je odustao, jer da su navodno na to mjesto gdje je trebala da bude rušena Italijani pucali iz topova. Mi smo to oštro kritikovali.

Zajedno sa poštom Glavni štab je uputio za vas bivšeg domobranskog oficira, koji se predao u Bosanskoj Krupi i koji je izrazio želju da uđe u partizane i bori se u Dalmaciji. Sigurno je Glavni štab poslao informacije o tome. Još nema nikakvih podataka o akcijama našeg prvog bataljona »Bude Borjan« u Promini, samo znamo da su u Oklaju zaplijenili mnogo živežnih namirnica i raznih drugih stvari.

IH-i Lički Odred poslao je dopis našem bataljonu »Branko Vladušić« da III četa toga bataljona zauzme položaje oko Strmice i Tiškovca. Pošto ta četa drži položaje koji su prilično razvučeni kao na pr. kod Ljubine Poljane (na molbu bataljona »Stojan Matić« III-eg Ličkog odreda) to je nemoguće cijeloj četi da zauzme položaje oko Strmice i Tiškovca, već je tamo upućen samo jedan vod.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :
*Marko*³

Komandant:
otsutan

(M.P.)

² Vidi dok. br. 160.

³ Ante Jurlin

BROJ 153

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 4. SRPNJA
1942. KOMANDANTU SREDNJDALMATINSKOG NOP ODREDA DA
U SELU CETINI FORMIRA PARTIZANSKU CETU I NARODNOOSLO-
BODILACKI ODBOR ZA CETINU¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Broj 280/42.
Dana 4-VII. 1942.

KOMANDANTU SREDNJEG DALMATINSKOG ODREDA

1. Bez ikakvog kolebanja vršite naređenje uzimajući za partizane 60 pušaka sa odgovarajućim brojem metaka, barem 4000 metaka.

2. Kada ste već tako dugo u selu pokupite sav ostatak pušaka, znači najmanje 30 sa municijom, pozovite zbor od 30 do 40 najboljih i voljnih boraca seljaka koji će te puške primiti od partizana i priznati partizansku komandu. Pred svim ljudima dajte im puške u ruke i imenujte javno komandira i komesara koji će za tu četvu pred našim Štabom odgovarati. Mislimo da bi za komandira mogli imenovati Lazu Preočanina, a za komesara Iliju Vranješa. Oni će organizovati čitavu četvu u vodove i desetine, vama slati redovne izvještaje i slušati vaše vojne i političke naredbe. Ako smatrate da ima boljih imenujte ih.

3. Rastumačite svima da je to jedini način rješenja, i da je daljne prijateljsko držanje prema okupatoru zločin prema našoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Mi neprijatelja moramo istjerati iz zemlje ne davati mu nikakav oslonac pa i prividnoga prijateljstva.

4. Sto se tiče ustaških sela rastumačite im da je to naša glavna briga i da ćemo mi uz njihovu pomoć učiniti sve da ih onemogućimo u zločinačkom radu, a poštene Hrvate iz tih sela pod pretnjom najteže kazne pozvat ćemo, poslije nego ih razoružamo, da se ljudski i prijateljski odnose prema susjednim srpskim selima, da vrate još ne vraćeno blago, i da na mirni način rešavaju sa susjedima sva zajednička pitanja. Tako da se od svih okolnih srpskih i hrvatskih sela stvori pravo i iskreno jedinstvo, koje će ići zatim da se sve snage okrenu prema glavnom neprijatelju. Partizani na sebe uzimaju dužnost da sve njih organizuju i rukovode, da ih brane i da ih pomažu. Sa svoje strane obećavaju da nikome ništa neće uzimati, nego će ih sela zajednički po njihovoj imovnoj snazi ekonomski pomagati.

5. Stvorite na licu mjesta N.O.O. za Cetinu, i javno pred svima ukinite glavarску vlast i dužnost. Glavar neka vam preda pečate, a sam pod oružanom pratnjom neka dođe u ovaj Stab gdje će privremeno biti

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 34-1, k. 1490.

zadržan. Svu odgovornost za red i dobro stanje sela uzäma na sebe N.O.O. radi toga izaberite u njega ne samo najpoznatije nego iznad svega najvernije ljude, za koje znate da su blizi i verni našoj borbi.

6. Kada ste se već tako dugo zadržali u Cetini odredite jedan operativni štab koji će pustiti sa strane taj rad u selu Cetini a pobrinuti se da pripremi plan i sve ostalo što je potrebno za noćasnje razoružavanje Ježevića. U to ime tražite da se i ostali 30 Cetinskih pušaka pridruže nama. Samo im to recite potpuno konspirativno i poslednji momenat. U svakom slučaju morate osigurati 5 do 10 poštenih cetinjana koji će nam poslužiti kao vodiči za večerašnju akciju. Smatramo da bi bilo najbolje približiti se selu Ježeviću pred samu večer, a Preočanin Lazo tvrdi da se može lako i po danu, i započeti zaokruživanje komšiluka i ulazanje u pojedine kuće već oko 10 sati na večer. Ipak vam u tom pitanju ostaju slobodne ruke i puna odgovornost. Upozoravamo vas da nastojite selo razoružati na miran način tako što će te seljacima ukazivati na to da partizani hoće da uspostave mir i bratstvo sa svim selima, hrvatskim i srpskim. Prema onima koji budu davali otpor budite nemilosrdni. Recite im da ćemo nastojati mi partizani sve nepravde popraviti i sva sela štititi.

Operativni štab neka ne zaboravi da odmah odredi punkt gdje će se borci sutra zadržati i koje ujedno može poslužiti kao baza za polazak na Duvnjake. Promislite dobro da li je moguće ostati negdje nad Ježevićem ili će se trebati vraćati do Cetine.

7. U 5 sati poslije podne šaljemo vam još 100 boraca kao pojačanje za noćasnju akciju. Dobro proučite pitanje hrane i pošaljite naredbu ekonomu.

8. Tačke od jedan do pet možete pročitati javno pred selom kao našu naredbu, ako vam je to potrebno i ako vam to koristi.

Svim partizanima i čitavom selu Cetini šaljemo naš borbeni, drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

Za Komandanta:

**PISMO RUKOVODIOCA AGITACIJE I PROPAGANDE PRI POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU OD 5. SRPNJA 1942.
OPERATIVNOM OFICIRU ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O
BORBI PROTIV TALIJANA KOD SELA JEŽEVICA¹**

U sjedištu štaba
Br. 202/42.
5. aprila 1942.²

Dragi druže Milicu,³

Mi ovdje od Tebe nemamo veze niti vijesti već tri dana, mada si rekao da ćeš se vratiti drugi dan. Žetva nije potpuno uspjela, po mom mišljenju u prvom redu zato, jer ljudi kojima je to povjereno nisu bili niti organizatorno niti komandno sposobni. Nadalje je pogriješka što masa ljudi koja je odavde otišla nije bila vojnički organizirana. Rukovodioci prebacuju krivnju na naše ljude i seljake zbog sabotaže. Sabotaže je bilo, ali pravilnom organizacijom i komandovanjem njoj se moglo doskočiti. Niti samo vršenje poslova, niti sakupljanje seljaka nije bilo pravilno organizirano. Prve noći radovi su kasno započeli i uza sav ogroman broj radne snage nisu bili dovršeni tj. sakupljeno žito nije bilo preneseno na sigurna mjesta. Drugo jutro napali su Talijani i nije bilo [mogućno], prema izvještaju rukovodioca, vršiti radove. Drugu večer Talijani su se povukli, ali naši su opet prekasno i nespretno organizirali radove, tako da nisu uspjeli odnijeti sve živo sa njive. Ujutro su Talijani napali velikim snagama, oko 45 kamiona, i cio dan se vodila borba. Naši su se povukli iz sela,⁴ ali su sa položaja branili selo, da ga okupatori ne popale. Odbrana sela je uspjela. Talijani su pokušali prodrijeti naprijed, ali su natjerani u bijeg. Uvečer su Talijani pokupili žito što je ostalo, te pokosili raž, i odnijeli sa tri kamiona prema Vrlici. Od žita tvrde da su Talijani samo 50 snopova odnijeli. Mi smo bili za pojačanje našima na položaju jučer poslali 50 Bosanaca.⁵ Danas se vrše radovi vršenja. Talijani su se povukli. Valja naglasiti da su u borbi protivu naših kao i u žetvi učestvovali seljaci iz Otišića. Oni su zarobili i neke seljake iz Koljana.

Prema tome situacija sa Otišćem se zaoštrila, a to znači nemogućnost prelaza naših sa Svilaje, koji tamo vjerovatno čekaju. Prema tome mislim da bi tu situaciju valjalo što prije riješiti razoružanjem ovog sela.⁶

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1492.

² Prema sjećanju Lea Gerškovića, ovo pismo je napisano 5. srpnja 1942. godine.

³ Maks Baće

⁴ To su bili partizani Srednjodalmatinskog NOP odreda, koji su se povukli iz sela Ježevlca. Vidi dok. br. 547.

⁵ Partizani bataljona »Starac Vujadin«

⁶ Partizani su imali utjecaja na selo Otišić, jer je preko njega išao kanal kojim su Splićani dolazili u partizane. Međutim, pod utjecajem popa — četnika Petra Stoisav-

Priloženo Ti šaljem pismo druga komandanta od 3. VII. Nadalje pismo Štaba »Starac Vujadin« od 4. jula, pismo Štaba III bataljona V krajiškog odreda od 2. jula i još jedno pismo tog Štaba od istog datuma. U vezi sa predlogom druga Jovića,⁷ da se jedan bataljon smjesti na Cubricama, upozoravam Te da će [se] ovi ljudi koji su odavde otišli u akciju morati sastati u Koljanima za zaštitu sela. Moral seljaka u Koljanima je odličan, jer su naši uspjeli da odbrane selo. Danas je otišao drug Vice⁸ u selo da tim povodom održi zbor. Ako bi se ovi ljudi tamo zadržali, mišljenja sam da bi se trebalo odmah prići organizaciji bataljona.

Pozdravljamo Vas našim drugarskim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prilog: 4 pisma

*Atleta*⁹

P.S.¹⁰ Sada u 2.45 primio sam Tvoje pismo od danas. Gornje pismo nisam mogao» sinoć odaslati, jer nisam znao gdje se nalazite. Za događaje kod Vas saznao sam od kurira koji je doveo ranjenike.

Po mom mišljenju treba prosto za osvetu strijeljati nekoliko seljaka od zarobljenih, za koje se zna da su bili ustaše ili ustaški simpatizeri. Ovo radi akcije u drugim selima. Talijana sada nema. Ako ste u stanju likvidirajte Otišić, i ako, jasno, nemate u zaleđu teškoće. Vice je na pregovorima u Duvnjacima, koji hoće da se predadu. Poslati im ovo pismo tako, da i Vice nešto napiše. On ima namjeru da digne u zrak most u Koljanima i time osigura ova sela od Talijana. Pitao je mene za savjet, ali nisam mogao ništa reći, jer ne poznam dovoljno okolnosti. — Sol šaljem, dok duhana nemamo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Atleta

Po mom mišljenju treba u selu Ježević odmah sakupiti čebeta tako da svaka kuća dade 1—2 čebeta. To se može lako izvršiti. Mislimo na zdravlje naše vojske. Ovo je dobra prilika da se time osiguramo. U selima koja mirno prelaze treba to na dobrovoljnoj bazi a ovdje odmah nasilnim rekvizicijama.

Citavo je selo odgovorno za naoružanje.

ljevića, pojedini četnički raspoloženi seljaci pomagali su okupatora u borbi protiv partizana. Stoisavljević je 18. kolovoza 1944. godine otišao u Beograd, gdje je od Milana Nedica i drugih dobio novčanu i materijalnu pomoć ali je sredinom rujna poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Lazarevca. (Arhiv VII, arhiva četnička, reg. br. 9/2-10, k. 245).

⁷ Vicko Krstulović

⁸ Vice Buijan

⁹ Leo Geršković

¹⁰ Ovu1 dio teksta u originalu dopisan je crnilom.

**IZVJEŠTAJ KAŠTELANSKOG PARTIZANSKOG VODA OD 5. SRPNJA
1942. KOMANDANTU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O IZVEDENIM
AKCIJAMA I PREBACIVANJU NOVIH BORACA NA MOSEC¹**

Druže komandante,²

Kaštela 5. VII 42.

Pošto smo prvi put poslani po naređenju Štaba da pravimo akcije i organiziramo politički rad,³ dok s druge strane smo dobili naređenje od druga Marka⁴ da pratimo odrede, a isti drug Marko je govorio nama i naokolo pa čak i drugovima iz P. K.⁵ da ne radimo ništa i dasmo anti-re volucioneri. Fakat leži krivnja i na nama što nismo o tome našem radu izvještavali Štab ali smo mislili da izvještava Solin.⁶ Posle našega objašnjenja u Dinari sa drugovima iz štaba⁷ i P. K. mi smo opet poslani u Kaštela za akcije i prisilit okupatora [da] zadrži vojske u Kaštelima. Cim smo došli mi smo odma nastavili sa radom, iskopali bunker i između sela i tračnica i čim smo svršili sa radom bunkera napravili smo prvu akciju na željezničku stanicu u Kaštel Starome,⁸ koja je potresno djelovala na okupatora, a mafie primili sa simpatijom. Odma nakon tri dana smo izvršili akciju u Kaštel Sućurcu na tvorničkoj kavi⁹ koja je skroz izludila okupatora, tako da nije znao kuda da šalje potjeru za nama. I dok su fašisti pretraživali brda mi smo se krili u samoj blizini sela. Naravski da smo morali kazati Trogiru za naš logor i čim smo iz zadnje aikcije stigli našli smo sedam drugova u našem logoru koje su ostavili kod našeg jednog bolesnog druga iiz voda i kazali mu da ih moramo odma dostavit Solinu, a da do 2 dana ima stići još dvadeset drugova, ne pitajući jeli slobodan teren, te nam javit prije da dolaze ti drugovi pa neka akciju odgodimo. Drugovi ja mislim ako je do dva dana imala ići još druga grupa morah su sve skupa poslat a ne kako koga skupe samo da ga se riješe a mi stalno ići u pratnju i gubit vrijeme bez potrebe. Naravski da ni fašisti nisu mirovah posle naših akcija tako da su se u samoj blizini naših vodiča i ovih sedam ljudi uputili fašisti. Još se nisu naši kuriri ni vratili iz Solina a morali smo ovih drugih 20 ljudi da prebacimo. Na jednom putu naišla je talijanska patrola na našu izvidnicu i upalila dva metka našto su naši vodiči otvorili vatru i pobjegli Talijani. Ali na najveću žalost pobjegli svi ljudi pa

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/1-2, k. 1492.

² Vicko Krstulović

³ Kaštelanska partizanska četa, formirana siječnja 1942. godine, upućena je, u ožujku, u sastav Svilajske partizanske čete. Po naređenju Štaba četvorte operativne zone, koncem travnja, vraćeni su Dušan Tadin, ranjeni komesar te čete i Babin Josip-Bepo, zamjenik komandira čete, sa još 10 drugova na područje Kaštela radi mobilizacije novih boraca i izvođenja akcija. Vidi dok. br. 35, napomena 23.

⁴ Drago Gizdić

⁵ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

⁶ Odnosi se na Kotarski komitet KPH Solin.

⁷ Štab četvorte operativne zone

* Vidi dok. br. 368.

• Vidi dok. br. 373.

čalk i trogirski pratnja, pobacali sav prtljag čak i pušku a da nisu upalili ni jedan metak. Naš to su se skupili u naš logor za koga je zna jedan vodič iz Trogira i svi vidili naš bunker a 5 se trogirana nije uopće tu noć našlo tako da su neki od njih i dezertirali. Naravski naši vodiči nisu išli dalje kada nisu imali koga da vode, a nisu smili ni dozvoliti da ostane onaj prtljag i puška pa da nam se sutra smiju Talijani i seljaci dok smo mi pričali kako su fašisti kukavice a mi partizani hrabri. Tu se noć nije moglo kretati dalje jedno što nisu svi ljudi bili na okupu a drugo što je već bilo kasno bojeći se blokade na našem mejašu vratio sam drugove u trogirski mejaš na mjesto njihovog odlaska do sutra na noć. Kad pred večer dobivam pismo od druga Dušana¹⁰ da ne šaljem ljude daje u Kambelovcu blokada, neka ih uputim u donji odred gdje im ne prijete nikakva opasnost, a istu večer su naše straže primjetile oko osam i pol sati tri kamiona fašista koji su se uputili kroz donje kaštelansko polje put našega logora¹¹ I tako dok su se drugovi misleći sklonih na sigurno mjesto, vratio se ne dezertirer nego špijun Cankin¹² koji je otkrio sve logore od Rogoznice do Solina. Tako da su 2 druga ubijena a 3 ranjena od novih uhvaćena za koje vas je sigurno trogirski organizacija već izvijestila. Taj isti špijun je otkrio i dao uapsiti sila drugova po okolnim mjestima, tako da vlada strah i pred našim špijunima čak i kod nas u Kaštelima jer kaže narod ali se ne može naći i kod vas špijun pa nas očitovati koji dajemo za narodnu pomoć. Neznam kakva je 10 partijska organizacija u Trogiru daje taj špijun otkrio sve one koji [su] u mjesnim organizacijama za narodnu pomoć i slično pa čak i doktora iz Trogira. Pa sad drug Rico¹³ i Marko¹⁴ kažu da smo mi krivi što smo pravili akcije a sami su nam rekli neka pravimo akcije jer su mislili da se mi plašimo Talijana. Oni nama moraju prije dva dana javiti kada misle poslati drugove preko nas i mi bi odgodili akciju. Drug Marko i Rico nam zabranjuju uopće da pravimo akcije, jer da moramo prebacivati odrede do Moseća. Druže komandantu mi ćemo se teško pomiriti time da ne pravimo akcije. Ako ima ići kakvi odredi od Trogira mi ih nećemo prebacivati po pet-šest nego kada se skupi više ljudi. A moje je mišljenje i to da se javi drugu Rici da ne šalje sve u partizane što valja i nevalja samo neka su na broju. Mi možemo praviti akcije i prebacivati drugove u partizane ako nam najave dva dana prije dolazak drugova. Molio bih te druže komandante i to da javiš drugu Marku neka nam ne prkosi

¹⁰ Dušan Tadin, partijski rukovodilac za Kaštela.

¹¹ Vidi dok. br. 388. Talijani su izvršili ovaj napad na prijavu Marina Ivačića-Cinkvanta, koji je dezertirao za vrijeme borbe naiškovskom Kozjaku, 25. lipnja a koji je dobro poznao partizanske položaje i snage na području Trogira. O tona događaju Drago Gizdić piše: «Ponedjeljak 29. juna. Večeras kasno stigla je s trogirskog terena vijest, da su u toku dana Talijani jačim snagama napli Gornji Seget. Tu se nalazila grupa od 25 drugova, koji su već prije nekoliko dana došli na partizanski punkt Lokvice iznad Divulja. Na putu u Moseć kod Donjih Kaštela naišli su na talijansku zasjedu. Kako su bili sami, bez oružja, oni su se vratili na punkt, a zatim otišli u Gornji Seget. U Gornjem Segetu nisu naišli na Rogozničku četu, koja je prije desetak dana tu logorovala, a zatim se prebacila u Dinaru. Grupa partizana, koja je ostala tu, otišla je u Bristovicu da održi javni zbor, a punkt je u Segetu ostao bez oružja. To je omogućilo Talijanima da ubiju dva drugova (Marina Kuzmanica i Marka Pengu), tri druga da rane i dva da zarobe. Ostali su dei povukli u Vrsine, da bi uhvatili vezu s partizanskom grupom.» (Drago Gizdić »Dalmacija 1942.«, Izdavačko odjeljenje Glavnog odbora saveza boraca Hrvatske, Zagreb 1959, str. 344.)

¹² U originalu ime teško čitljivo. Odnosi se na Marina Ivačića-Cankina.

¹³ Hrabar Ante-Rico

¹⁴ Drago Gizdić

jer to nije komunistički Drug Marko nam prkosi zato što smo na saslušanju u [k] od P. K.¹⁵ [izjavili] da je slab utisak ostavio kao politički komesar.¹⁶ To je i otvoreno prebacio jedan put drugu Dušanu. Naš rad od zadnje akcije na tvornicu je taj što smo prebacili 2 grupe ljudi iz donjih krajeva, ispostavili jedan protivavionski mitraljez sa [...] metaka još 4 puške i 500 metaka i održali 3 sastanka sa narodnim oslobodilačkim odborima i 4 sa SKOJ-em. Pozdravljamo te sa

S. F. S. N.

Bepo¹⁷

BROJ 156

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
6. SRPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE I
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O BORBAMA I AKCIJAMA
BATALJONA »BRANKO VLADUŠIĆ« I »BUDE BORJAN«¹**

STAB SJEV. DALMAT. NAR.
OSL. PARTIZ. ODREDA

OP. br. 541/42
6 jula 1942. god.

**GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE I ŠTABU
IV OPERATIVNE ZONE**

Od posljednjeg operativnog izvještaja pa do danas snage našeg Odreda izvršile su slijedeće akcije:

22. juna 1942. god. 4 partizana III čete bat. »Branko Vladušić« rastjerah su 25 četničkih bandita, koji su iz sela Dragišića (Plavno) gonili stoku. Jedan je četnik ranjen, dok su drugi pobjegli ostavivši blago. Partizani su povratili blago seljacima, koji su ih počastili sa jelom i vinom.²

U noći između 24. i 25. juna jedna četa bat. »Branko Vladušić« porušila je prugu na dužini od 150 metara sjeverno od Pribudića, isjekla 15 telegrafskih stupova. Poslije rušenja pruge postavljena je zasjeda, ali vojnici nisu naišli.³

¹⁵ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

¹⁶ Politički komesar Kaštelansko-trogirskog NOP odreda raspuštenog u kolovožu 1941. godine. Vidi knj. I, dok. br.

¹⁷ Babin Josip

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 44/11, k. 102B.

^{a, 3 i *} Vidi dok. br. 149.

25. juna t. g. bat. »Bude Borjan« prešao je u Bukovicu, gdje je do svog polaska u Prominu prikupio od seljaka 11 pušaka.

27. juna t. g. ujutro bat. »Branko Vladušić« izvršio je razoružanj^t četničkog sela Otoma. Razoružanje je izvršeno bez pucanja. Zarobio je 32 četnika, zaplijenio 18 pušaka, jedan pištolj i rekvirirao 500 kg soli, 10 bombi. Poslije razoružanja došlo je do borbe sa četnicima iz Pađena. Tom prilikom poginuo je jedan partizan.⁴

28. juna t. g. bat. »Bude Borjan« prešao je u Prominu i ušao u ustaško selo Čitluk i Oklaj. U Čitluku je uhvaćen zloglasni i poznati ustaša fratar Silov Pavao kod kojeg je nađena jedna puška i jedan pištolj. Zaplijenjeno je raznog materijala, koji je jednim dijelom razdijeljen narodu.⁹

Na vijest da dolaze partizani, domobrani i žandari pobjegli su iz Oklaja ostavivši 5 pušaka, jedan pištolj i dosta vojničke sprem^e. Spaljena je općinska arhiva, isto tako i žandarmerijska, zaplijenjeno je mnogo hrane, od koje oko 20 m brašna i 15 m šećera prebačeno preko Krke za Bukovicu, a odatle se prebacuje za Ruišta. Zaplijenjena su 3 radio aparata, 3 pisaće mašine i ostalog kancelarijskog materijala. Prebacivanje svih ovih stvari iz Oklaja do Krke vršili smo kamionima i autobusom, koje smo našli u Oklaju.

Oko 11 sati naša osiguranja, koja su bila prema Drnišu i Kninu, vodila su borbu sa ustašama i Italijanima, koji su došli iz tih mjesta. Povlačenje je izvršeno prema Lukaru ispod Promine, gdje je bilo određeno zborn^o mjesto.

29. juna t. g. vršili smo rekviziciju u ustaškom selu Lukar. Od oružja nije ništa zaplijenjeno, jer su gotovo svi seljaci izbjegli.

30. juna t. g. izvršili su listaše i Italijani napad na partizane, koji su se nalazili u selu. Nastupali su od Knina i Drniša pod zaštitom artiljerije, koja je tukla kotu 425 gdje se nalazio naš logor. Pošto je neprijatelj koncentrisao velike snage, komandant Odreda naredio je povlačenje i zaposjedanje najvišeg vrha Promine, koji su htjeli zaposjesti oko 20 ustaša, ali su razbijeni od jedne naše čete, koja je izvršila zaposjedanje istog.

1. jula t. g. Italijani, ustaše, četnici i domobrani su izvršili napad na Prominu. Skoncentrisali su po pričanju seljaka iz Promine oko 5000 vojske sa 6 poljskih topova, koji su se nalazili na cesti između Oklaja i Knina, sa nekoliko pješadijskih topova, većim brojem teških i lakih bacača. Neprijatelj je izvršio potpuno opkoljavanje čitave Promine. Za vrijeme napada neprijatelja na planinu jedna četa bataljona nalazila se na podnožju, dok je druga bila na najvišoj koti planine. Ukupan broj naših snaga bio je 170. Pošto smo se nalazili u obruču i zbog slabe povezanosti Obiju četa, čiji su položaji bili udaljeni oko 2 sata hoda, štab Odreda nije mogao donijeti odluku za probijanje dok je neprijatelj nastupao i koji nas je prisilio da zbog toga prihvatimo frontalnu borbu. Pošto su naše snage (svega jedan vod) bile male da izvrše protunapad, ali i pored velike nadmoćnosti neprijatelja uspjeli smo sa jednim vodom

⁴ Vidi dok. br. 402.

da ga zadržimo i čak prisilimo, tja su se neki vojnici počeli predavati. U međuvremenu uspostavili smo vezu sa našim snagama koje su bile na koti 825 i 1148 i komandant Odreda naredio je da se izvrši protunapad u svrhu probijanja neprijateljskog obruča i izvlačenja snaga. Protunapad nije uspio zbog neodlučnosti komandnog osoblja i partizana iako smo već bih uspjeh prisiliti Itahjane da odstupe, odnosno njihov komandant naredio odstupanje. Međutim naše desno i lijevo krilo, koje se već duboko spustilo, počelo je zaokruživati neprijatelja, dok je sredina zaostala i tako bila prekinuta veza između krila. Neprijatelj je to osjetio, jer su partizani stalno govorili »veza«, i počeo nas zaokruživati s lijevog krila ugrozivši kotu 952, našto smo bili prisiljeni da se povučemo.

Neprijatelju su stizala stalno pojačanja i on je počeo nastupati sa svih strana u pravcu naših položaja. Vidjevši da se ne možemo održati, komandant Odreda održao je kratko savjetovanje sa štabom bataljona na kom je donesena odluka da izvršimo prodor sa svim snagama u pravcu Bukovice tj. Ivoševaca. U 3 sata i 15 minuta započelo je naše probijanje. Tog momenta osjetila se najveća puščana, mitraljeska i artiljerijska paljba. Važno je napomenuti, da su tukli topovi i iz Knina. Probijanje nije izvršeno po predviđenom planu, naime po njemu smo se trebali svi u streljačkom stroju probijati kroz redove neprijatelja, koji nije bio posvuda po planini. Ipak smo se uspjeh u grupama sa 10, 20 i do 40 boraca probiti. Za sada još nemamo tačan broj spasenih drugova, jer su se neki probili i prema Dinari. Smatramo da taj broj neće biti vehk, možda najviše 20 uračunavši 3 mrtva i 7 ranjenih, koje smo imali u borbi, a ostalo zarobljeno ili dezertiralo kućama. Gubici neprijatelja prema podacima dobivenim od seljaka iz Premine iznose

7 kamiona mrtvih Italijana prevezenih za Zadar, 2 kamiona ranjenih stiglo u Kistanje. Koliki je broj mrtvih i ranjenih Italijana provezen za Drniš, Šibenik i Knin nije nam poznato. Isto tako ne znamo ni tačan broj mrtvih i ranjenih ustaša, domobrana i četnika.

4. jula t. g. kada se bataljon »Bude Borjan« zajedno sa jednim dijelom štaba Odreda odmarao u selu Vujasinovići u Bukovici, iznenadili su ih 2 bataljona italijanske vojske koji su po Bukovici vršili pretragu. Naše čete su se u priličnom neredu izvukle iz kliješta. Imali smo jednog mrtvog, a jednog ranjenog druga. Na strani Italijana bila su 3 mrtva i 4 ranjena.⁶

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom
Marko Jurlin⁷

(M. P.)

Komandant
Bulat Rade

• Vidi dok. br. 395, 398, 404 i 423
⁷ Ante Jurlin

IZVJEŠTAJ MOSEĆKE LETEĆE DESETINE OD 6. SRPNJA 1942.
0 UBOJSTVU ZLOGLASNOG USTAŠE I RUŠENJU TELEFONSKO-
-TELEGRAFSKIH STUPOVA NA RASKRSNICI
SPLIT—MUC—LECEVICA¹

Moseć 6. VII 42.

Vojnički rad

Dana 30. VI 42. uzeli smo za dužnost² da likvidiramo opasnog kriminalca i ustašu Jakova Bočinu narečenog (Galicu) koji je držao teror u Muću i okolnim selima a istovremeno vodio silom seljake u borbu protiv partizana. Naši drugovi Zekan³ i Bilobrk⁴ uzeli su zasjedu na glavnoj cesti koja vodi Drniš—Muć nedaleko jedan kilometar od žand. stanice. Nakon 24 sata zasjede naišao je gori navedeni ustaša. Mi smo na njega otvorili paljivu gdje se je srušio pokraj ceste u 8 i 15 poslije podne gdje je ostao. Do ponoći žandari nisu došli nikako po njega nego su prisilili seljake da ga sami pođu dignit. Od njega smo oduzeli pušku

1 50 kom. metaka i jedne talijanske fišeklije i opasač. Seljaci su potpuno zadovoljni i dignut je visoki moral. Dana 4. VII 42. išli smo da uništimo pale na raskrsnici Split—Muć i Lećevica gdje je ispilano 27 komada telegraf, stanga i uništeno oko 1500 metara žice. Reakcija nije bilo. Dobili smo vijest na putu da je došlo 30 ustaša iz Sinja kao pojačanje na Muću zato nam je potreban jedan puškomitraljez ne samo zato nego i za druge akcije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zekan⁵ v. r.

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 37/1-2, k. 1492.

² Odnosi se na Mosečku leteću desetinu formiranu 26. svibnja 1942. godine. Komandir je bio Ivo Zekan, a politički delegat Ante Bilobrk-Zila. Vidi dok. br. 165.

³ i ⁵ Ivo Zekan

* Ante Bilobrk, poginuo kao komandir čete Prve proleterske brigade u jurišu pri zauzimanju Vlasenice ljeti 1943. godine.

BROJ 158

**NAREDBA OFICIRA PRI GLAVNOM ŠTABU NOV HRVATSKE OD
7. SRPNJA 1942. O POSTAVLJANJU KOMANDANTA SJEVERNO-
DALMATINSKOG NOP ODREDA¹**

OFICIR PRI GLAV. ŠTABU
HRVATSKE

N A R E D B A B R . 1

Naređenjem Glavnog Štaba Hrvatske od 28. juna tg. stavljeno mi je u dužnost da postavim svoga zamjenika za komandanta odreda,² čije će imenovanje, odnosno izvršiti postavljenje novog gore pomenuti štab ili štab IV Operativne zone. Dužnost zamjenika komandanta Odreda do daljnjega vršiće drug Martić Jovo komesar bataljona »Branko Vladušić«.

Imenovani će drug po primitku ove Naredbe odmah se javiti u štab Odreda da primi svoju novu dužnost.

Ovu Naredbu pročitati pred strojem.

7. jula 1942. god.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Oficir pri Glavnom štabu
Hrvatske
Bulat Rade v. r.

O tome obavijest:

1. Glavnom štabu Hrvatske
2. Štabu IV operativne zone
3. Štabu bataljona »Bude Borjan«
4. Štabu bataljona »Branko Vladušić«
5. I-oj Primorskoj četi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 42-2, k. 103.

² Tada nitko nije postavljen na položaj komandanta odreda. U toku srpnja tu dužnost vršio je Martić Jovo.

BROJ 159

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU
OD 8. SRPNJA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP
ODREDA U KOME SE DAJU SMJERNICE ZA RAD NA PODRUČJU
BUKOVICE¹**

**Štabu Sjeverno Dalmatinskih Narodno-Oslobodilačkih Partizanskih
Odreda**

Dragi drugovi!

Primili smo Vaš dopis od 24/VI uz br. 32/42 na kojem Vam odgovaramo što se tiče sjedišta O. K.² pisah smo Vam više puta, da mi o tome ne možemo samostalno odlučivati. Vjerujemo da bi se neke stvari brže i jednostavnije rješavale da je O. K. gori. Ne smatramo nikakvom zaprekom ispravnog rada na terenu i u odredu, zato što gori nije O. K. Na terenu se nailaze dva člana O. K.,³ koji mogu raditi bez ikakove zapreke, jednako, kao da je gori O. K. sa tom razlikom, što je njihova dužnost da o svemu redovno šalju izvještaje i da se sa O. K. posavjetuju po svim pitanjima, za koja smatraju da ih ne mogu samostalno riješiti.

I ako smo redovno u našim dopisima pisah što sve treba učiniti da rad normalno teče, naglasit ćemo to i ovog puta: Nakon što su drugovi došli gori, trebali su odmah formirati: Sreski K.,⁴ Sreski K. Skoja,⁵ Sreski O. N. P.,⁶ Sreski N. O. O.⁷ i Sreski A. F. 2.⁸ Sve ovo trebalo je davno prije učiniti, bez obzira gdje će biti O. K.⁹ Dobili smo pismo od M. K.¹⁰ Kistanje i žale se da nije imao pomoć od O. K. Ova tvrdnja je skroz netačna. Nakon što su fašisti okupirali našu zemlju, u ime O. K. bio je upućen drug Bunko¹¹ na njihov teren, a početkom 1942. uputili smo i druga Radulu. To što se žale da nisu primili nikakav materijal, to je točno, ali nismo ga mogli poslati jer ga ni mi nismo dobivali.

Stvar je u tome, da su oni uvijek zauzimali oportunistički stav po svim pitanjima i sada hoće da svale krivicu na O. K. Oni se nikada nisu samokritički odnosili. Sa njihovom krivicom, a nešto i našom, nije se moglo formirati partizanske odrede u momentu kada su pravoslavni bježali ispred ustaša. Kad su se sklonili u Bukovicu. Uslovi su postojali i onda se je mogla povesti oružana borba protiv okupatora i ustaša.

¹ Kopija originala (tkipana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, KP-34/1215.

² Okružni komitet KPH za sjevernu Dalmaciju

³ Ante Jurlin i Nikola Sekulić

⁴ Kotarski komitet KPH Kistanje

⁵ Kotarski komitet SKOJ-a Kistanje

⁶ Kotarski odbor narodne pomoći Kistanje

⁷ Kotarski narodnooslobodilački odbor Kistanje

⁸ Kotarski odbor AF2 Kistanje

⁹ Vidi dok. br. 161.

¹⁰ Mjesni komitet KPH Kistanje

¹¹ Nikola Sekulić

Vaš rad uglavnom je za sada na Benkovačkom terenu sa priključenim dijelom Zrmanje^u iz čega se vidi, da ne može biti nikakve zapreke ili kočenja u radu, radi toga što O. K. nije gori. Ne može nikome služiti za opravdanje, da je za slabi rad na terenu krivo to što O. K. nije gori.

Sto se nas lično tiče, mi bi voljeli biti gori.

Mi možemo zamisliti sve poteškoće i potrebe u Odredu. Kod vas se uglavnom opaža to, da sve hoćete za odred, zapostavili ste rad na terenu, kao i rad i dužnosti članova O. K. koje ste potpuno otrgnuli od političkog rada na terenu, a što se ne slaže ni sa drugom sjednicom Štaba. Krupna greška je to što ste sve drugove politički sposobne, stavili u odred (partizane), a znajući da politički rad na terenu, takoreći ni ne postoji. Mi Vam nikad nismo pisali koje ljude da upotrijebite za politički rad na terenu da će te sami moći, tim više što je gori drug Marko¹² kojem je sve dobro poznato. Niste smjeh povući u partizane 3 druga člana M. K. a da prije niste formirali novi M. K., da to niste učinili, vidi se iz pisma Nikice Pop.¹³ Kaiko vidimo M. K. formirali ste naknadno. Sve činjenice koje vi za to navodate, nisu opravdane, pogrešno je misliti da će se oportunisti u odredu popraviti, oni mogu samo škoditi. Lako se može desiti da oni loše utječu na slabije partizane i da prošire oportunizam. Ako ovo i nije tačno, onda opet griješite zato što ste na terenu ostavili Nikicu P. nosioca oportunizma, sve ovo vama je bilo dobro poznato.

Vjerujemo da vam je došao drug liječnik, pa sada odmah oslobodite te dužnosti drugaricu Milenu, neka politički na terenu radi. Slažemo se što je drug Bunko redaktor lista,¹⁴ ah on ipak treba naći vremena za politički rad t. j. da formira sa drugaricom sreske forume i da ih redovno obilaze.

Znamo da je naša dužnost, doći gore, što to do sada nismo učinili ima razloga.

Drug Marko po odluci P. K. isključen je iz plenuma O. K.

Noću 29—30/VI, fašisti su odveli iz Šibenika u internaciju skoro sve obitelji partizana, oko 500—600 staraca, žena i djece, ima djece od 2—3—4 mjeseca, izgleda da su internirani na otoku Ugljanu.¹⁵ Strašno je bilo, a još strašnije je na otoku, nisu im dali ništa sa sobom uzeti, čak su neki goh i bosi odvedeni. Odvojili su muškarce od žena i djecu također, osim dojenčadi koje su oistavili uz majke. Odveli su i jednog starca od 90 godina. Izgleda da su troje staraca na putu umrli. Ovo bi trebalo saopćiti drugovima partizanima i da još jače pojačaju borbu protiv fašističkih razbojnika. Trebali bi ste se spustiti više prema samom Zadru i ugrožavati ga.

U vezi posljednjih događaja kod nas, biti će malo zastoja kod mobiliziranja novih partizana, nastala je kod ljudi mala panika. Pored

^u Ante Jurlin, član Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju i politički komesar Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

¹³ Nikica Popović. Vidi dok. br. 30, napomena 11.

¹⁴ Nikola Sekulić-Bunko je uređivao »Partizansku borbu«, glasilo Sjevernodalmatinskog NOP odreda. Vidi dok. br. 98 i 100.

¹⁵ Koncentracioni logor je bio na otoku Molatu. Vidi dok. br. 351 i 386.

svega toga stiizaće vam u manjim grupama novi partizani, a neki su već na putu.

Papira smo nešto dobili i već je na putu sa ostalim nekim stvarima. Papira se teško može dobiti, sav je pod kontrolom, pokušali smo ga i preko štamparija dobiti, pa nismo uspjeli.

Svi podoficiri i oficiri¹⁶ koje ste po imenju tražili da dodu gori, odbili su da idu, isključujući braću Rončeviće. Oudimo se kako ste mogli i tko vam je dao popis onih ljudi, to je jedan od najgorih elemenata.

Sada nije potrebno da drugovi partizani pišu svojim obiteljima, a inače zabraniti privatno dopisivanje.

Slažemo se i ispravno je formirati Biro ih jedinicu u koju ulaze bataljon! Neka nam šalje izvještaje biro odreda za sve, a bataljon i odred. Prije smo tražili da nam izvještaje šalje bataljon, ah se je to odnosilo dok je bio jedan bataljon.

Ovog časa saznajemo da je drug Tino uhapšen i nalazi se u Kninu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8/VII — 42.

OKRUŽNI KOMITET K. P. H.
SJEVERNE DALMACIJE

BROJ 160

IZVOD IZ LISTA »NAS IZVJEŠTAJ«, GLASILA POKRAJINSKOG
KOMITETA KPH ZA DALMACIJU BR. 2 OD 9. SRPNJA 1942.
O AKCIJAMA PARTIZANSKIH JEDINICA U DALMACIJI¹

[...]

PARTIZANSKE BORBE U DALMACIJI

Konac maja i početak juna donio je sve veću živost u borbe koje se vode po cijeloj Dalmaciji. Na svim sektorima ove naše zone partizani napadaju okupatore, razoružavaju četnike i ustaše. Značenje ove borbe je ogromno, jer Talijani u svom povlačenju iz Bosne i Like namjeravaju da se utvrde u Dalmaciji, kako bi zadržali za sebe bar Dalmatinsko Primorje. Ah udarci naših hrabrih partizana ne dozvoljavaju

¹⁶ Podoficiri i oficiri bivše jugoslavenske vojske.

¹ Jedan primjerak ovog broja lista (tipkan na pisačem stroju, umnožen na gešteteru) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. CS, 11/3, k. 16.

im, da u Dalmaciji izgrade svoje pozicije. Oni naprotiv sa sve većom silom napadaju neprijatelja, da bi ga čim prije izagnali iz naše zemlje. Iako je partizanska borba u Dalmaciji zaostala za drugim krajevima ona ipak iz dana u dan postaje sve žešća, a partizanski odredi rastu u ogromne vojne snage.

Srednja Dalmacija. Srednje-dalmatinski partizanski Odred je nakon likvidacije štaba Paje Popovića² i borbi, koje je imao s Talijanima i četnicima u Kninskoj Krajini prešao na čišćenje naoružanih sela u Vrličkoj Krajini. Selo Cetina je dobrovoljno predalo oružje partizanima naglašujući, da nije uzelo oružje za borbu protiv partizana, nego za obranu od ustaša.³ Iz sela 30 seljaka je prešlo na stranu partizana. Zatim je Odred prešao na razoruža van je sela, koja su naoružali ustaše. Većina seljaka dobrovoljno predaje oružje dok se odupiru samo ustaše i neki zavedeni seljaci, koji misle, da će im partizani zapaliti kuće. — Da bi osigurao prehranu Odred je pošao da pokosi žito napuštenog manastira Dragović/* To su isto namjeravali okupatori, ali su ih partizani pretekli. Nakon kosidbe navalili su Talijani da otmu žito i popale selo Koljane. Partizani su obranili svoju žetvu, osim nekoliko snopova, i uspjeli obraniti selo natjeravši okupatore u bijeg uz znatne gubitke. To je podiglo ugled partizana u cijeloj krajini. — Odred je nadalje izvršio žetvu ustaškog žita u selu Glavašu.⁵ Ustaše su namjeravale ovesti ovu žetvu, ali im nije uspjelo. Dok su 'borci štitili položaje, žeteoci su kosili žito. Neprijatelj je imao 7 mrtvih. Jedna partizanska patrola u manastirskoj šumi napala je jedan kamion pun ustaša iz Maljkova. Ubijeno je 30 ustaša i veći broj ih je ranjeno. Partizani su imali jednog ranjenog. Odred nastavlja sa košenjem žita i razoruža van je sela. Na grupu partizana u Moseču⁶ pokušah su sredinom juna da napadnu žandari i ustaše. Partizani su ih odbili, tri. ubili i četiri ranili. Nakon toga su došli Talijani u pomoć, ali se nisu usudili niti doći na položaj partizana. To je diglo ugled partizana u općini Muć, te sada svi seljaci gledaju u partizanima svoje borce. Po selima se osnivaju Narodno-Oslobodilački Odbori, koji sarađuju sa partizanima. Partizani su ubili ustašu Jakova Bočina⁷ i time još više pojačali simpatije seljaka za narodno-oslobodilačku borbu.

Sjeverna Dalmacija. I. Bataljon »Bude Borjan« zauzeo je selo Oklaj i zaplijenio mnogo oružja, hrane i drugog potrebnog materijala. U noći između 1. i 2. jula patrola je zaustavila jednu terezinu na ličkoj pruzi i Ubila 6 fašista, te zaplijenila izvjesnu količinu oružja.⁸

Brački partizani. Svojom aktivnošću brački partizani su stekli simpatije najširih slojeva na Otoku. Ujedno su dokazali da se i na otocima može voditi uspješna borba protiv neprijatelja. Evo nekoliko najznačaj-

⁵ Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

¹ Vidi dok. br. 162, 198 i 541.

⁴ Vidi dok. br. 547.

⁸ Vidi dok. br. 150, 153 i 162.

* Odnosi se na Mosečki vod.

⁷ Vidi dok. br. 157.

• Vidi dok. br. 152 i 156.

njih akcija bračkih partizana.⁹ 18. VI. razoružana je žandarmerijska stanica u Postirama. Zaplijenjene su među ostalim 3 puške i 90 metaka. Jedna grupa omladinaca razoružala je financijsku postaju u Sumartinu, prekinuvši prije sve telefonske veze. Zaplijenjeno je uz ostali materijal 5 pušaka i 150 metaka. 24. VI razoružan je vod domobranaca u Sumartinu upravo kad je išao iz kasarne na obalu. Nakon toga su domobranskim puškama naoružani mještani zajedno sa partizanima razoružali financijsku kasarnu i zapalili arhiv. Osim ovih većih akcija partizani likvidiraju mjesne špijune i ustaše. Od njihove zaplijenjene imovine ne snabdijevaju se partizani nego najsiromašniji seljaci. U redovima izdajica, špijuna i ustaša zavladała je panika. Oni bježe sa Otoka.

Bračka omladina raspršila ustašku povorku

24. V u Bolu na otoku Braču ustaše su natjerale čak dominikanskog zavoda da pođu u povorku kroz grad. Omladina saznajući za ovu povorku sakupila se na sred ulice i dočekala brojčano jaču povorku. Napadnuti daci su se preplašili i razbježali kud koji.¹⁰

Omladino ugledaj se i ti u odvažne Bračane i udaraj svugde po okupatorima i njihovim slugama ustašama i četnicima.

[• ■ •]

BROJ 161

IZVJEŠTAJ SEKTORSKOG KOMITETA KPH ZA BUKOVICU OD 9. SRPNJA 1942. ŠTABU SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA O FORMIRANJU I RADU KOMITETA¹

SEKTORSKI KOMITET K. P. H.
ZA BUKOVICU
DANA 9. VII. 1942. god.

Drugarskom Štabu Narodnooslobodilačkog Partizanskog Odreda za sjevernu Dalmaciju

i

Usled novo stvorene situacije u ovom kraju izveštavamo sledeće: posle izvršenih akcija zavladała je prilično velika panika, kod ovdašnjeg stanovništva, paniku je naročito pojačalo proganjanje i hapšenje

⁹ Vidi dok. br. 527.

¹⁰ Vidi dok. br. 503.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, KP-34/1215a.

porodica naših boraca. Vojni dezertteri su se u većem broju prijavili i dali okupatorskim vlastima podatke, koji su ljudi u Odredu i koliko ih je, doznajući porodice za ovakve slučajeve, izbegle su tako da su čitave familije u ilegalnosti.

Pošto u ovom kraju nema oslobođenog teritorija, šuma i ograda je malo da bi se mogli kriti veće skupine ljudi, od navale fašističkih hordi, isto tako treba imati u vidu da su te porodice nesvjesne i kao takove dirnute su u najosjetljiviji deo t. j. u privatnu svojinu.

Sada pored neznam kakvog dokazivanja i ubjeđivanja, zajedljivo i prezrivo gledaju svoje sinove i svakodnevno vrše pritisak da se jave Okupatorskim vlastima. Većem broju je pošlo za rukom da nagovore sinove da se prijave. Okupatorska vlast taktizira i pušta ih na slobodu svakog koji se prijavi a istovremeno vrše pritisak na roditelje neprijavljenih. Ovakav položaj ovog kraja onemogućava daljno prikupljanje dobrovoljaca za Partizansku vojsku.

Taj Staib svojim ukazom od 20. VI. 42. god. naimenovao je Sektorski Komitet u ovome kraju gde je odredio druga Opačića Nikolu kao kandidata Partije u Forum navedenog Komiteta, koji ne odgovara za tu funkciju. Isto tako drug Ostoja Bezbradica koji je primljen u Partiju na poslednjoj sjednici ovog Komiteta, nebi mogao doći u obzir kao član ovog Foruma. Ovaj Komitet na osnovu dobivenog ukaza sastao se je i uzeo u pretres sve događaje i stvorio je plan budućeg rada: drugu Stanku² pored dužnosti pri tom Štabu bio je zadatak da svugde prokuriše rad N. O.O-a kao i omladinskog i A. F. 2-a, na svakom mjestu pri prolazu i obavljanju dužnosti oficira za vezu. Drug Ostoja da prenese i stavi u zadatak svim N. O. O-ima da se sprovede u život naredba br. 1 tog Štaba i da prokuriše dah se sprovodi u život ista. Drugarica Ruža da izvrši raspored drugarica koje su podesne za rad na terenu i da pristupi organdzovanju A. F. 2-a gde to još ne postoji kao i da učvrsti veze postojećih. Drugu Popoviću³ je bila dužnost da pozove sve članove ovdašnje Partije i da im saopšti raspored dužnosti na terenu, isto tako da povede računa da dužnosti Objasni svakome od njih, da održava sastanke političke u kistanjskim zaseljcima gdje je vladala panika, kao i da saopšti isključenje iz Partije drugu Marku Tišmi.

S. K.⁴ se je današnjim danom ponovo sastao radi održavanja redovne sjednice i pregleda dosad učinjenog rada, te donio sledeću odluku: da se od dosad formiranih N. O. O-a, sela i opština sazove konferenciju radi formiranja srezova, pošto je ovaj Komitet formirao u 30 sela N.O.O-e, to bi bilo nemoguće obavljati pravilno rad kada bi se formirao svega jedan srez već da je potrebno formirati dva. S. K. je odlučio da konferenciju sazove na dan 12. o. m. u 10 časova, a druga konferencija sledeći dan u 12 časova. Radi toga želja je da tu prisustvuje predstavnik Štaba i to ako je moguće drug komandant Odreda isto tako i član Partije kao drugi delegat.

² » i « stanko Tišma, oficir za vezu u štabu Sjevnodalmatinskog NOP odreda.

³ i * Nikica Popović

« Sektorski komitet KPH za Bukovicu. Vidi dok. br. 159.

S. K. je izvršio sledeću reorganizaciju da budu članovi Foruma ovoga Komiteta drugovi: Popović,⁵ Stanko,⁶ Sučević i da taj Štab pošalje po mogućnosti ili druga Zenica ili Maglicu radi pravilnog funkcionisanja SKOJ-a isto tako da bi predstavljala A. F. Z-a u ovom Forumu po mogućnosti drugarica Marija, pošto je drugarica Ruža poginula.

Ovaj Komitet je dobio dopis odnosno odgovor kojega je uputio drug Popović, koji tvrdi da slične sadržine ovom izvještaju samo ukraće gde je prikazao ozbiljnost opasnosti ovdašnje panike usled progonstva porodica, te u istom je naglašeno ukoliko postoji mogućnost da bi se prebacili gore u Liku, u koliko postoji oslobođen teritorij, pismo je bilo više privatnog karaktera upućeno u svrhu savjetovanja na adresu: drugovima Marku⁷ ih Nini. Ovo pismo ih odgovor je upravo smješno i ne komunističko, a koje je potpisao drug MJarko Jurflin, gde kaže da ga čudi šta pada u glavu drugu Popoviću da upućuje ovakva pisma radi mogućnosti prebacivanja porodica u Liku i izrugiva se traženju savjeta, pri čemu zaboravlja da roditelji boraca koji dolaze na osustvo ih bolovanje silom nagone da se borac prijavi, a isto vreme ne mogu se ni drugi kao dobrovoljci mobilisati, valjda zaboravlja da je lako otpočeti borbu, ali je treba i završiti, da bi u ovakvome slučaju u koliko se nebi preduzele mjere bila bi potpuno smanjena naša vojska, te radi toga u koliko je neumjesno pitanje savjeta od strane druga Popovića potrebno ga je obrazložiti i dati upustva daljeg rada, a u koliko postoji netrpeljivosti između pomenute dvojice smatramo da bi u ovakvim prilikama moralo se preći preko toga, ne da se ponavljaju stare trzavice kao što se to pojavljuje kod pomenute dvojice, međusobno savjetovanje treba da bude često i na drugarskoj osnovi u ovim teškim prilikama. Ovo navodi drug Popović da se često pojavi i kod usmenih razgovora sa drugom Markom. Radi toga u koliko se ne prekine sa ovakvim trzavicama biće ovaj Komitet prisiljen da ovu stvar drugova Popovića i Jurlina iznese pred viši Fotrum.

Kratak pregled ovog terena: ravni Kotari, sve jače rovovi Stegnjajić⁸ i priprema narod za četnike, širi letke i propagira, u Bukovici, Đevrske sa manjom okolicom osjeća se jak pritisak nad narodom, a četnička propaganda se počela širiti pod zaštitom okupatora, Bratiškovci, slično Đevrs'kama gde je propagator pop Bjelić, Bjeleca i Parčići kao i Donji Ervenik prilično je četnička aktivnost, gornji dio Mokrog Polja kao i Vujasinovići isto tako su skloni četničkom raspoloženju. Naznačena sela nisu onemogućena našem radu već se pojavljuje aktivnost četnika.

Na osnovu ovih novih događaja potreban je jedan stabilniji plan daljeg rada da se zaskoči i onemogući neprijatelja. U tu svrhu želja je ovog Komiteta da se sve ujedno obavi, tj. da dođu dva pomenuta delegata kao i da se popuni ovaj K.⁹ Da bi se preduhitрили planovi neprijatelja, ovaj Komitet je resio da drug Gojko Ležajić na kojeg je vršen atentat u Đevrskama da se isti stavi na čelu kao politički radnik

⁵ Ante Jurlin-Marko, član Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju.

⁸ Milorad Stegnjaić. Vidi dok. br. 86, napomena 27, dok. br. 554 i 556.

⁹ Komitet

i da mu se daje jedan vod vojnika partizana da se pročisti što moguće više terena od dezertera i špijuna da bi se moglo politički djelovati.

Pismom od tog Štaba od 20. VI o. g. nama je navedeno da ovaj Komitet pripada direktno pod kontrolu tog Štaba i istovremeno rečeno da je to zbog toga što O. K. se je raspršio radi toga ovaj Komitet je dotle slao izvještaj O. K. Šibenik, međutim drug Marko traži da se ponovo šalje izvještaj O. K. Šibeniku, radi toga bila bi nam želja da nam tačno objasnite kome se moraju slati izvještaji i u kom obliku.

Pošto taj Štab raspolaže sa više radio aparata to ovaj Komitet želi da se jedan ručni aparat na kog se može dobro čuti Moskva daje na raspoloženje ovom Komitetu i da tehnički biro nam dostavi onaj ciklostil (šapirograf) u kutiji ovo je hitno potrebno radi obavljanja tehničkog posla S. K. kao i dvaju s rezo va, isto tako da Glavni tehnički biro dostavi teren gde su sve dostavljane radio vješti od strane tog biroa i za koje krajeve će se moći oni obavezati da i dalje šalju redovito vješti. Pošto u ovome kraju a naročito u donjim (kotarskim) selima, žale se naši drugovi da nikad ne dobijaju radio vješti i uopće u malom broju da stižu u ovaj kraj.

Ovo smatrajte kao hitno, te u tom pravcu što prije poradite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

S. K. za Bukovicu

BROJ 162

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJODALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 9. SRPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE O AKCIJAMA 1. i 2. BATALJONA¹**

STAB
SREDNJODALMAT. ODREDA
br. si.
dne 9. jula 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

I Z V J E Š T A J

o akcijama ovoga odreda od 2. jula do 9. jula 1942.

I) Dana 2. jula 1942. izdana je zapovijest štabovima bataljona da se izvrši ekonomska akcija na košenju ustaškog žita u Glavašu i to po

< Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/1-10, k. 1603A.

danu. I. Ud. bat. sa svojih 10 boraca uputio je izvidnicu ujutro rano da bi izvidili teren na kojem se akcija imala vršiti. U 12^h isti bataljon opremio je 30 svojih boraca na čelu sa komandrom III čete drugom Obradom sa zadatkom da osigura teren kako bi se akcija nesmetano izvršila. Jedan sat nakon toga upućen je II. bat. ga 94 borca na čelu sa zamj. komandanta, pol. kom. i njegovim zamjenikom te odgovarajućim poljskim oruđem sa zadatkom da žito kose i pokošeno prenesu na određeno mjesto. Čim je II. bat. stigao na mjesto rada čula se puščana i puš. mitr. vatra koju su seljaci iz Glavaša, ranije iseljeni i iz Kijeve, otvorili na naše borce koji su osiguravali samu kosidbu. II. bat. je odmah otpočeo radom bez obzira na vatru uspostavivši vezu sa komandrom III čete I. U. bat. Nakon kratkog vremena podržavanja vatre sa neprijateljem kom. III čete tražio je pomoć od jedne čete koja mu je bila odmah upućena sa terena kosidbe. Pojačanje nije blagovremeno stiglo na određeno mjesto budući da je kurir nepravilno iste sprovodio. Neprijatelj ih je primijetio i zasuo mitr. vatrom nakon čega su bih primorani rokirati se na lijevo krilo gdje su se uspjeli odmah povezati i zajednički nastupati protiv neprijatelja. Pošto je neprijatelj zauzeo dobar položaj sa kojega nas je neprestano napadao naši su borci podržavali vatru sve do 21^h nakon čega je izdano naređenje za povlačenje od druga zamj. kta II. b. Borci su se organizovano povukli skupa sa drugovima koji su bili na radu. U borbi je bio ranjen drug Vito Čabo komandir I. č. I. u. b. Neprijatelj je na položaju imao oko 220 boraca naoružanih i sa nekoliko puškomi trai jeza, a mi 69 boraca sa 4 puš. mitr. Akcija je uspjela, koliko u žetvi toliko i vojnički jer se nepr. stao povlačiti prije nas, a koliko je žrtava imao tačno nije poznato, a navodno je sedmorica mrtvih. Za sve vrijeme trajanja borbe ostatak boraca vršio je kosidbu i prenos pokošena žita.

II) Nakon dobivenog zadatka od Štaba IV Op. Zone da razoružamo selo Cetinu milom ili silom pristupili smo odmah radu te smo 2/VII-42 pristupili pregovorima sa petoricom istaknutih seljaka, a glavar nije došao.² Sa naše strane bih su prisutni komandant Odreda, politikom Odreda i drug Širinić.³ Pregovori su tekli u vrlo prijatnoj atmosferi, a konačno do za nas povoljnog rješenja nije došlo. Sastanak je odgođen za 3-VII. jer su oni tražili prisutnost glavara. Iste večeri (3-VII) stigao je u naš Stab drug politkom IV Op. Zone⁴ koji je sazvao konferenciju Štaba Odreda i štabova bataljona u cilju razmatranja prošlog rada i budućih akcija. Na konf. se raspravljalo o organizacionom stanju i akcijama koje su pred nas postavljene. Konf. je donijela, pored ostalih, i zaključak da se odmah pristupi razoružanju Cetine. U večer 3. VII — od 20,30^h — 150 boraca iz oba bataljona krenulo je za Cetinu. Opkoljavanje sela je počelo ujutro 4. VII, a nakon dovršenja iste ušli smo u kuću glavara gdje su bih prisutni 6 seljaka koji su na nas čekali, jer je bio unapred ugovoren sastanak s njima te noći, a od nas odgođen radi same konf. i zaključka koji je na njoj stvoren. Nakon duže disku-

² Seljake u selu Cetini naoružale su 22. lipnja 1942. god. jedinice divizije '♦Bergamo-*'. Vidi dok. br. 541.

³ Vjekoslav

⁴ Ivica Kukoč

sije ubijedili smo seljake u potrebu predaje oružja, ali su isti tražili da se ta predaja vrši po ina» nesiguran način tj. da povučemo našu blokadu te da će nama oni sami puške donijeti. Nakon toga su se Stab Odreda i štabovi bat. povukli sa konf. gdje je to odbijeno i odmah zatražena predaja pušaka i municije. Vidjevši ozbiljnost našega nastupa popustili su i predali 52 puške i 1.800 metaka koje su već bile podijeljene seljacima te smo ih [pokupili] od kuće do kuće zajedno sa glavarom koji je imao spisak. Stab Odreda se neće pri ovome zaustaviti već će i dalje tražiti ostatak od 33 puške dobivene od Talijana i nešto što su seljaci sami ranije nabavili. Nakon izvršena zadatka povukli smo se iz samoga sela Cetine.

III) 4. VII u večer odred se uputio prema selu Ježević u namjeri da ga razoruža u smislu naređenja Štaba IV Op. Zone.⁵ I. U. Bat. dobio je zadatak da razoruža komšiluke : Modrici, Vučemilović, Cović i Plazonići i da osigura leđa sa strane Garjaka. II. bat. imao je razoružati: Žeravice, Božinoviće i Tarle. Opkoljavanje je uspješno završeno sa svih strana i komšiluka osim komšiluka Božinovići gdje su nastupajući strijelci bili primijećeni od seoskoustaske milicije, zaustavljeni i obasuti pušcanom i mitraljeskom vatrom. Svi su se komšilud predali osim Božinovića. Za represalije što nije predano sve oružje iz predanih nam se komšiluka (dobili smo samo 3 voj., 3 civilne puške) i za otpor 12—15 pušaka i puškomitraljeza iz Božinovića naređeno je hapšenje svih muškaraca i zapljena stoke s namjerom da na taj način prisilimo seljake na predaju ostalog oružja. Borba sa Božinovićima je nastavljena, protjerani iz komšiluka povukli su se i doibili pojačanje iz Vrlike i Vinalića. U toj borbi izgubili smo 3 mrtva i 2 ranjena, a sa njihove strane, koliko smo doznali, bilo je 7 žrtava. Zarobili smo 33 seljaka, učiteljicu, 1250 kom. stoke sitnoga zuba i 60 goveda.

IV) Dana 6. VII ov. god. pošli smo na ustaško selo Duvnjaci u namjeri da ga razoružamo. U toj akciji uzela je učesća i jedna četa bat. »Starac Vujadin« koja je bila dodijeljena I. U. bat. Pošto se završila blokada sela ujutro 7. VII borci su stali upadati u kuće koje su bile napuštene sa strane seljaka koji su sa sobom povelu sve blago i dobar dio pokućstva. Isti su seljaci zauzeli položaj na Cetini u šumici odakle su nas gađali. Pritekli su im seljaci okolnih sela u pomoć. Imali su automatsko oružje. Vidjevši da su seljaci zauzeli povoljan položaj i da nas dobro mogu da gađaju u selu Štab Odreda nije htio beskorisno da dođe do žrtava i naredio je povlačenje koje je uredno uslijedilo. Povelu smo 5 zarobljenika, 50 vunjači i 5 goveda. Jedan je drug bio ranjen.

Istovremeno je uslijedila akcija sa 34 borca I. U. bat. na Ćubrice — staje sela Duvnjaci. Opkoljavanje je u redu završeno. Do borbe nije došlo jer muškaraca u kućama nije bilo. Zarobili smo trojicu, 250 kom. sitne stoke, 2 tovara brašna i 2 konja.

⁵ Vidi dok. br. 541 i 547.

Istog dana naša zasjeda u Manastirskoj šumi napala je kamion na cesti Sinj—Vrlika pun maljkovačkih ustaša. Ubijeno je oko 30 ustaša iz Maljkova a veći broj ranjen.

V) Dana 8/VII povukao se odred u Čubrioe ostavivši u Perkovićima četu da zaštiti selo i ujedno da izvrši sabiranje žita.

U vezi sabiranja i ostalih zadataka [oko] žita I. U. b. upućen je 9. VII u Unišita a II. bat. ostao je u Čubrice gdje je već poduzeo sakupljanje žita.

Iz svih ovih akcija moglo se zaključiti da partizani kao vodnici i komandiri nisu pokazali samoinicijative i nije bila disciplina na visini dostojnoj svjesnog partizana. Razlog ovomu jest labavost politički odgovornih u odredu, kao i ostalih drugova koji ne shvaćaju svoju dužnost i značaj vojničkog poziva.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :

A,⁶ Roje

<M. P.)

Komandant :

Marijan⁷

BROJ 163

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJODALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 9. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
O POLITIČKOM RADU U ODREDU I NA TERENU¹**

STAB SREDNJEG
DALMATINSKOG ODREDA
BROJ
Datum 9/VII 1942.

ŠTABU ODREDA IV OPERATIVNE ZONE

Izveštavamo Vas o političkom radu u Odredu kao i na terenu, koji je izvršen od dana 28/VI/42 pa do 10/VII-1942.

Dana 28/VI/42 uspostavljena part, organizacija kao i organizacija S. K. O. J. A. o čemu smo Vas izvjestili.

Istoga dana održan je politički zbor u oba bataljona, na kojemu se borcima ukazivalo na mnoge greške i nedostatke koje su bard u proš-

⁸ Ante

⁷ Božo Bilić

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 5/1-10, k. 1603A.

lim akcijama počinili. Pročitao se pred Odredom pohvale pojedinih boraca koji su se primjerno držali u akcijama a isto tako borce koji su u akcijama bili slabi, tako da su četvorica pred strojem bila razoružana i uhapšena, borcima se pročitao zašto i radi čega su uhapšeni. Na zboru su politički komesari isticali potrebu gvozdene svjesne discipline, a u vezi time zadaci koji pred narodno-oslobodilačkom vojskom stoje. Na zboru se govorilo o tome kako partizani treba, da se drže prigodom upada u sela. Zbor se završio sa pjesmom.

29/VI održan je politički zbor u Cetini,² istog dana u Uništu formiran je Narodno-oslobodilački odbor te održan politički zbor gdje su bili prisutne i drugarice naših seljaka, kojima je održala par riječi drugarica Radojka o potrebi ulaska u A. F. 2. Seljaci, kao i njihove drugarice pažljivo su slušali drugove političke komesare (te uzimali učešća na samome zboru).

30/VI Radi opadanja discipline i nezdrave kritike koja se pojavljuje kod boraca sazvan je partijski biro I i II bataljona napose, poslije toga sve partijske jedinice i na koncu zbor prvog i drugog bataljona. Na partijskim sastancima istraživalo se uzroke opadanja discipline, gdje se uvidjelo da nedostaci u partijskom političkom radu i neshvaćanje dužnosti i odgovornosti političkih komesara, kao i svih partijaca. Na zboru se dokazivalo i uvjeravalo borce obzirom na naše zadatke potrebu visoke svjesne discipline i morala, bez čega Narodno-oslobodilačka vojska ne može izvršiti zadatke koji se pred nju postavljaju.

3/VII. prigodom akcije na razoružavanju Cetine politički komesari³ sa seljacima po grupama govorili o potrebi predaje oružja partizanima, te istima razjašnjavali značaj razoružavanja kao i cilj Narodno-oslobodilačke vojske. U tim razgovorima sa seljacima politički komesari su uspjeli dokazati i uvjeriti iste seljake.

4/VII. pri vršenju akcije na Ježević⁴ i upadanja u selo politički komesari nisu bili aktivni onoliko koliko je to bilo potrebno da bi seljake uvjerali o ispravnosti naše akcije.

5/VII. održana je konferencija Štaba odreda i štabova bataljona, na istoj konferenciji bio je prisutan politički komesar IV oper. zone drug Milić.⁵ Na konferenciji se raspravljalo o daljnim akcijama. Poslije konferencije održavani su politički sastanci a na koncu zbor bataljona gdje se borcima razjašnjavalo značaj razoružavanja sela.

6/VII Poslije izvršene akcije na Duvnjak⁶ održani su kroz cijeli dan politički sastanci, jer se uvidjelo da još uvijek ima nedostataka pri upadanju u sela.

9/VII održana je konferencija Štaba odreda i štabova bataljona u cilju razotkrivanja nedostataka na vojno političkom radu kao i ostale organizacije. Konferencija zaključuje:

1) da politički komesari i delegati još nisu shvatili svoju dužnost i odgovornost svoga položaja. I ako se često iznose konkretne dužnosti političkih komesara kako u pojedinim jedinicama tako i na terenu.

^{2, 3, 4 i 6} Vidi dok. br. 162.

⁶ Maks Baće

T. L. Presley of So. Louisiana Co. of Nebraska
Presley

F. A. 9/viii - 1942. -

5/1-10
1603A

1603A

F. H. Lee

October 15th of favorite Zone.

Tarjastörmäns förs. politiska m.
ska nu öfverlämnas till i n. t. r. m., k. g. j.
samt till st. r. m. 28/11/42 för st. 10/11-1942...

Some 28/5/42 reportage from organized
for the organization P. K. G. A. a number and
the investigation.

[illegible]

29/12 osloveni je politički sabor u Ljubljani, pristoj
službeni u Ljubljani formiran je Narodno-
slavenski sabor, to osloveni politički sabor
godišnji to formiran je slavnostno u
Ljubljani, kojim je osloveni formiran
godišnji Narodni o politički sabor u

2) Vojno-komandni sastav isto tako ima nedostataka a što je najmanje pomanjkanje autoriteta među borce kojeg treba bezuvjetno steći, a to ćemo samo sa primjerima i našim naporom partijsko političkim kao i vojničkim radom među borcima.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom:
A.⁷ Roje v. r.

Komandant:
Morjon⁸ v. r.

BROJ 164

NAREDBA ŠTABA SREDNJO DALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 9. SRPNJA 1942. O SPREMANJU ŽITA U GLAVAŠU I UNIŠTIMA
I OSNIVANJU NARODNO OSLOBODILACKOG ODBORA U SELU
CETINI¹

STAB
ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
Broj. si.
Datum 9. VII — 1942.

N A R E D B A B R . 1

Komandanta Odreda za srednju Dalmaciju za 9. jula 1942.
Komandantu L udarnog srednjodalm. bataljona

1) Bataljon mora u toku današnjeg [dana] krenuti u sjedište štaba Odreda sa slijedećim zadacima :

2) Izvršiti sakupljanje ustaškog žita u Glavašu i Uništima i pažljivo ga spremati u magazine gdje mu to bude određeno.²

3) Izvršiti sakupljanje oružja u Cetini, kao i veći broj metaka.

4) Osnovati N. O. O. u Cetini, organizirati četu u Cetini i raspodijeliti oružje koje im se ostavlja.

5) Politički djelovati u svim okolnim selima.

6) Voditi računa o vezama.

⁷ Ante

» Božo Bilić

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 4/1-10, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 162 i 163.

7) Izvještaje dati Stabu Odreda najmanje 2—3 puta sedmično. U koliko bude više može i više puta.

8) Poslati borce iz II. bataljona sa svim njihovim stvarima u Stab Odreda.

9) Daje se puna samostalnost I bataljonu da može rješavati sva pitanja, bilo vojnička bilo politička koja mu se nameću.

10) Razrješavam dužnosti dosadašnjeg intendanta oficira I. U. b. druga Andriju Bužančića, a imenujem druga Mijakovca Petra.

11) Neka bataljon organizuje našu radionicu obuće i krojačnicu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom:

*Roje*³

(M. P.)

Komandant:

*Marijan*⁴

BROJ 165

**NAREĐENJE ŠTABA SREDNJDALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 9. SRPNJA 1942. LETEĆOJ PARTIZANSKOJ DESETINI
NA MOSECU DA U ŠTO KRAĆEM ROKU FORMIRAJU MOSECKI VOD
KOJI CE U PERSPEKTIVI PRERASTI U CETU¹**

STAB ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
Br. 268/42.
9. jula 1942.

LETEĆOJ PARTIZANSKOJ DESETINI NA MOSECU

1. Dužnost nam je da u što kraćem roku svoju desetinu² proširite na vod, sa perspektivom da se taj vod proširi u jednu četu koja će djelovati na čitavom sektoru Muća i Lečevica od Svilaje do Kaštela. Upozoravamo Vas da nove borce koje budete primali u svoje redove provjeravate.

2. Za privremenog vodnika Mosečkog voda imenujemo druga Zekan Ivana, za političkog delegata druga Bilobrka Antu.

3. U vojničkom pogledu nastavite sa akcijama čišćenja terena od špijuna i izdajica i sa postavljanjem zasjeda na cesti Drniš—Sinj.

³ Ante

⁴ Božo Bilić

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu **Vn**, arhiva NOB, reg. br. 44-1, k. 1490.

⁵ Vidi dok. br. 157.

4. U političkom smislu još više nastavite dosadnji rad stvaranja Narodno-oslobodilačkih Odbora. Tu morate ići prema perspektivi da se čim prije formira Općinski Narodno-Oslobodilački Odbor, kojeg će izabrati delegati N. O. O. pojedinih sela. On bi trebao da postane glavni nosilac narodne borbe za oslobođenje. Partizani su u stvari vojnički izraz te političke snage.

Uz N. O. Odbore posvuda stvarajte Odbore Narodno-Oslobodilačkog Pronta, koji imaju za dužnost osigurati ekonomsku stranu naše vojske.

5. Jedan od najglavnijih zadataka koji se pred Vas postavlja jeste da čim prije organizujete dobru obavještajnu i informativnu službu. To znači da čim prije saznate točno ko su naši prijatelji, a ko naši neprijatelji, na koga se možemo osloniti, a koga se moramo čuvati. Iznad svega saznajte točno kakve su, kolike i gdje su oružane snage neprijatelja: žandarmerijske stanice, talijanske postaje, financi, ustaški povjerenici, ustaški komšiluei itd. Važno je znati kakav je i moral neprijatelja. To morate izvršiti na čitavom Vašem sektoru, a iznad svega ondje gdje Vam je najteže, tj. u Lećevici i Okolini. Sve podatke morate napisati i uredno pismeno poslati u ovaj Štab. Izvještaji neka idu jedan za drugim kako što nova saznajete, bez odlaganja.

6. Veze koje ste Vi do sada držali više ne odgovaraju našim potrebama. Zato* ćete odmah poslati na Punkt u Svilaju dva druga koji će tamo stalno boraviti, i kad god bude s naše strane potreba ići od Svilaje do Vas. Vi pak slaćete nam izvještaje najmanje dva puta sedmično.

7. Što se tiče sinjskih vojnih dezertera, čitavu stvar ostavljamo Vama u dužnost, zato jer mi za sada s one strane nemamo mogućnosti. Vi ih provjerite, pa bi najbolje bilo kad bi jedan dio zadržali kod Vas.

8. Šaljemo Vam nešto propagandnog materijala. Dobro proučite ovaj dokumenat iz Ježevica, pa ga onda popularizirajte među hrvatskim masama.

9. Šaljemo Vam pedesetak papirića sa pečatima za priznanice pet hiljada kuna za pokriće duga kojeg ste za naše drugove učinili, ostatak neka ostane za Vaše potrebe. Vi ste dužni da nam šaljete točni obračun, ne samo ove male pomoći, nego čitave Vaše imovine, kao i sliku načina Vaše prehrane.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Za komandanta:

BROJ 166

**NAREĐENJE ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 9. SRPNJA 1942. VODNIKU VRDOVSKOG VODA ZA
IZVOĐENJE AKCIJA NA CESTI SINJ—VRLIKA I SINJ—LIVNO¹**

**STAB ODREDA
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU**

**Br.: službeno
9. jula 1942.**

VODNIKU VRDOVSKOG VODA

1. Nastavite i dalje sa postavljanjem zasjeda i to na cesti Sinj—Vrlika i Sinj—Livno.² Od prvih vaših akcija moraju biti zasjede na cesti Sinj—Vrlika. Što se tiče daljnih možete ih i sami birati, ali pazite da takove akcije imaju više politički karakter, tj. da se one ne bi pretvorile u pljačkanje hrvatskih sela itd. Stavljajte i stražu prema Rujanima.

2. Pošaljite nam točno brojno stanje Vašeg voda, sa imenima boraca.

3. Sada Vam šaljem nešto hrane i to: 4 brava, vrećicu brašna, nešto robe, koje imamo vrlo malo, te paprike, nekoliko koverata i olovku. Kapule nemamo. Ali morate i Vi nastojati da i sami obezbjeđite sebi ishranu putem Vaših akcija. Predignite ono žito u Glavici. Za sada Vam ne možemo ništa reći o razmjeni krava sa ovcama, to ćemo vidjeti kasnije.

Sa drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politkoma:

Za komandanta:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/1-10, k. 1603A.

* Vidi dok. br. 167, 168, 170, 173, 174, 178 i 412.

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 10. SRPNJA
1942. ŠTABU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU DA UPUTI
DVIJE ČETE NA POLOŽAJE CUBRICE, MODRAŠ, BRAČEV DOLAC
ZBOG KONCENTRACIJE I KRETANJA NEPRIJATELJA¹**

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 270/42
10. jula 1942.

ŠTABU ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU

1. Cim primite ovo naređenje poslat ćete u pravcu ovoga Štaba² naoružane snage od dvije čete, u najgorem slučaju 50 pušaka. Ako su Vam snage tu na mjestu ili u blizini neka dođe najmanje 100 pušaka.

Budući da se radi o koncentraciji i kretanju neprijatelja po svim izgledima jačih snaga, ovo naređenje morate izvršiti i to u punom obimu ma kakove god se poteškoće postavljale. Pazite dobro da time ne izazovete neku paniku među borce.

2. Na Cubricama i Modrašu, Privij, Bravčevog Doca i na kotama koje su okrenute od Bravčevog Doca prema Krajinovim stajama ostavit ćete najviše po jednu desetinu, a sve ostale snage uputit će se ovamo. Zadatak ovih desetina sasitojat će se u tome da tokom današnjeg poslijepodneva, noći i sutrašnjeg dana budno paze da li ima ikakovog kretanja neprijateljskih snaga, i ako se pojave u bilo kakovom broju da u svakom slučaju otvore vatru u cilju da im što duže zaustave kretanje. Jasno i da to smjesta jave u Vaš Štab.

3. Štab Odreda skupa sa Štabom Bataljona koji se nalazi na ovom sektoru javit će se čim hitnije u ovaj Štab.

4. I u Modrašu, Cubricama i Koljanim treba ostaviti jedan izvjesni broj ljudi za završavanje žetve i sklanjanje žita barem u neposrednu okolinu. No oni moraju svoj rad utrostručiti i dati mu potrebiti tempo. Naročito treba paziti na Koljane. U tom smislu treba poslati naročite naredbe, pa eventualno i jednoga druga iz Štaba Bataljona, da se rad požuri i završi.

5. Naročitu pažnju posvetite komori i to na taj način što ćete se pobrinuti da se svakoj manjoj, a naročito većoj jedinici odredi količina hrane barem za dva do tri dana, skupa sa licima koji će hranu pripremati, kuhinjskim posuđem i konjima za prenos čitavog tog materijala.

6. U Vaš Bataljon koji ima sjedište u Uništima pošaljite odmah kurire sa naredbom da Vam se pošalje detaljan izvještaj gdje su sve

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 45-1, k. 1490.

² Vidi dok. br. 168, 170, 173, 174, 178 i 412.

njihove snage raspoložene i dokle su došli poljoprivredni radovi. Ujedno ih opomeni ti da uvijek budu spremni na eventualni poziv za kretanje

7. Morate se pobrinuti da u svim jedinicama odredite kurire koji će desetine povezivati sa Četom, a Čete sa Bataljonom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandanta:

Politički komesar:

BROJ 168

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 10. SRPNJA
1942. KOMANDANTU I. DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA
DA UPUTI DVIJE ČETE NA VJEŠTICA GORU ZBOG KONCENTRACIJE
I PRODIRANJA NEPRIJATELJA NA OVOM PRAVCU¹**

STAB IV OPERATIVNE ZONE

Br. 273/42.

10. juli 1942.

KOMANDANTU I. UDARNOG BATALJONA

U n i š t a

1. Odmah po primitku ovoga naređenja uputite dvije čete u broju od najmanje 80 pušaka u smjeru Vještića gore² i zauzmite položaje na Maloj Poljanici kota 1711. Čim se budete približavali tome položaju pošaljite četiri najbrža kurira koji dobro poznaju ovaj kraj da nam donesu izvještaj, a koji će nas Obavijestiti o Vašem kretanju, i biti veza između Vas i nas. Ovo morate učiniti pod svaku cijenu i najhitnije jer su neprijateljske snage počele da se koncentrišu i napreduju prema nama. Jednu četvrt poslat čete u smjeru Uniških Doca i Peulja da tamo uhvate vezu sa četama bataljona »Starac Vujadin« i da onemoguće povratak četničkim bandama, ako su one prošle kroz Peuljsku cestu. U svakom slučaju da sačuvaju sve kote i prelaze koje vode od Livanjskih Sela i Peulja u planinu, tako da brda budu potpuno čista.

2. Četi na Dinari pošaljite najhitnije naređenje da se prebaci prema Grahovu i Luci, i da se sve više približe neprijatelju, tako da se on osjeti ugrožen na svojoj liniji od Grahova, do Peulja i napred.

3. Štab Bataljona poćice sa prvim četama prema Vještića gori.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 47-1/1, K. 1490.

² Vidi dok. br. 167, 170, 173, 174, 178 i 412.

Šaljemo Vam dvije mape da ih upotrebite ako ikako možete.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandanta

Politički komesar:

Milić v. r.

BROJ 169

**NAREDBA GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA HRVATSKE OD
U. SRPNJA 1942. O IMENOVANJU ŠTABA ČETVRTE
OPERATIVNE ZONE¹**

N A R E D B A B R . 13

Komandanta Narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske
od 11. VII 1942. god.

I. Za komandanta se IV operativne zone imenuje drug Jović Kostja.²

II. Za političkog komesara se IV operativne zone imenuje drug
Jordan Ivica.³

III. Za operativnog se oficira IV operativne zone imenuje drug Milić.^{4*}

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
V. Katić

(M. P.)

Komandant
I. Vladić*

Na znanje:

1. Vrhovnom štabu Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
2. Štabu I operativne zone
3. Štabu II operativne zone
4. Štabu III operativne zone
5. Štabu V operativne zone

Na znanje i postupak:

1. Štabu IV operativne zone

Da je otpravak vjeran originalu
potvrđuje šef Štaba
Ilija Andžić¹

³ Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 1490B.

¹ Vjekko Krstulović

³ Ivica Kukoč. Do tada je dužnost političkog komesara Četvrte operativne zone obavljao Maks Baće-Milić.

⁴ Maks Baće. Do tada je dužnost operativnog oficira Četvrte operativne zone obavljao Vice Buljan.

⁵ Vladimir Bakarić

* Ivo Rukavina

⁷ Ilija Engel

BROJ 170

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 11. SRPNJA
1942. ŠTABU BATALJONA »STARAC VUJADIN« ZA NAPAD
NA NEPRIJATELJA KOD PEULJA¹

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
11. jula 1942.
Br. 275/42

ŠTABU BATALJONA »STARAC VUJADIN«

1. Primili smo Vaš izvještaj br. 58/42.

2. Čestitam na dobrom i bonbenom držanju.²

3. Dobili smo izvještaj sa terena da se jedna naša četa I. Dalmatinskog Udrnog Bataljona spojila sa Vašom III. Četom i zauzela položaje zasjede, tako da ima namjeru onemogućiti neprijatelju miran povratak.

S druge strane izvješteni smo da je izvršeno naše naređenje koncentracije izvjesnih snaga kod Male Poljanice, što znači nad Kazancima. Doduše broj tih snaga je malen, ali ako se spoje sa Vašim snagama i sistematski napadnu neprijatelja po vrhovima uzduž ceste Kazance—Crni Lug mogu mu zadati ozbiljne udarce.

4. Vaš zadatak tokom sutrašnjeg dana sastoji se u što energičnijem napadu tako da bi oni bili prisiljeni na dezorganizovani otstup, što bi značilo potpunu pobjedu i zadobijanje ozbiljnoga ratnog plijena, jer bi ih u tom slučaju naše snage kod Peulja potpuno likvidirale. Iza Peuljskog sektora čeka ih jedna zasjeda. Ako Vi izvršite svoju dužnost možda će ovo biti jedan od najtežih udaraca okupatoru i bandi čitavog ovog kraja.

5. Kod nas neprijatelj još uvijek napada sa ozbiljnim snagama i to na Cubricama, Modrašu, sa strane Vrdova i Ruljana. Imamo dosta mrtvih i ranjenih, ali neprijatelj nije nigde ozbiljno uspio. Večeras je doduše oiko sedam sati uslijedio jaki napad sa strane Vrdova i Ruljana gdje su Talijani napadali u masii, a navodno Ruljančani jurišali. Naši su održali pozicije. Bilo bi vrlo dobro kad bi Vi isturili barem neke patrole prema Ruljanima tako da ih prestrašite i onemogućite slobodno napadanje na nas. '

Karakteristično je da na naše pozicije napadaju zajedno Ruljančani koji su klali snpskli narod i Srbi Otišićani, čija su braća bila klana, a koji su se prodali okupatoru.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5-1, k. 1490.

² Vidi dok. br. 167, 168, 173, 174, 178 i 412.

6. Javlja ju nam iz Peulja da neprijateljske snage koje napadaju na Vas su jake Otprilike 400 ljudi.

7. Metaka Vam ne možemo poslati, jer nam ih sa svih linija traže, a u rezervi smo imah tek par stotina.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

BROJ 171

IZVJEŠTAJ KOMANDE DINARSKE CETE OD 11. SRPNJA 1942.
STABU I. DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA O RADU CETE
I O POLITIČKOM STANJU U KOSOVSKOJ DOLINI¹

DINARSKA CETA2

Broj 9/42

Datum 11/VII.

Drugarskom

STABU I. DAL. UD. BAT.

Primili smo pismo od 10/VII. 42. pod brojem 5/42, te Vam na to odgovaramo:

1. Politički rad

Do danas smo održali 7 pol. časova. Inače svakog dana drugovi čitaju naše knjige i brošure. Osim toga formirah smo partij. jedinicu od 3 člana kao i kand. grupu od 6 članova. Svaki kandidat će uskoro imati svoju grupu. Zatim smo formirali N. O. odbor u Podinarju od 6 članova. Pozvali smo komandire Palače gornje i donje kao i Turića našto su se i odazvali komandiri Turića i Male Polače. Na sastanku je zaključeno slijedeće: za sada naše patrole mogu ići po noći preko tih sela. Na njima se zapaža strah od četnika i mole nas da ne kompromitujemo selo. Drugovi David Bajić, Mijo Bukorović i Dušan Popović zadržali su se dva dana i noći u Biskupiji gdje isu po noći održali nekoliko sastanaka sa manjim grupama seljaka. Rezultat je isti kao i na sastanku s komandirima Polače i Turića.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 13-1/8, k. 1603.

² Bila Je Treća četa Prvog dalmatinskog udarnog bataljona.

Vojni rad

Od dana našeg dolaska u Dinaru stalno držimo jednu desetinu na Samaru. Dva dana su u zasjedi bili dvojica drugova čekajući Đujića.³ Duže se nijesu mogli održati, jer je bila cesta osigurana s četnicima. Sada su se četnici povukli sa ceste i mi dalje šaljemo zasjedu. Održali smo zasjedu na kijevdsko blago, a bili smo primijećeni od ustaša koji su i sami držali zasjedu. Mi smo se morali povući. Dana 10/VI I izvršili smo ekonomsku akciju u Bralovcima na blago velikog četnika Kitešić-Đujića i zaplijenili 54 ovce i koze, 6 krava, 5 magaraca. Stalno imamo u rashodu za nabavku žita u raznim pravcima više drugova, pošto nemaju po danu slobodnog kretanja te po noći vrše prikupljanje žita.

U četi također imamo 2 stalno bolesna a pojedini češće obolijevaju dok su 3 bolesna opremljeni kući, jer su nesposobni za partizane.

2. Stanje u Kosovskoj dolini je sljedeće:

Biskupija, Polača, Turić, kako smo pdsali pod tačkom 1, tj. za sada još nijesu opredijeljeni nikakvoj strani, naročito nisu za borbu protiv partizana iako održavaju straže od straha pošto ih Đujić naziva partizanima. Ostala sela su mobilisala veći broj četnika i uputili prema Bosni. Ovo je većinom izvršeno silom, za novog komandanta puka (zamjenik Paje Popovića) imenovan je kapetan Curuvija iz Topolja. Stanje u Topolju je najgore; još gore nego Strmica i Golubić. Najbolje selo je Knjinsko Polje koje ne spada u Kosovsku dolinu. Četnici formiraju »jurišni bataljon« za prisiljavan je i batiranje ostalih Srba da bi se pridružili četničkoj bandi.

3. Prvog dana, kad smo došli, uputili smo dva kurira da uhvate vezu sa bataljonom »Bude Borjan«, ali se tada Bataljon već bio povukao i kurir se je jedan povratio, a drugi je ostao u Biskupiji i do danas se nije vratio.

Dvojica koji su bili kuriri Štaba (Petar Bjelan i Zivko Sirnić) dodijeljeni su našoj četi ali se nijesu prijavili, jer su postali opasni četnici.

4. Šaljemo Vam spisak brojnog stanja i naoružanja čete.

5. Razlog našeg neobavješćavanja tome Štabu je što smo mislili da moramo obavješćavati Stab IV. O. Z⁴ od kojeg smo dobili pismo i odgovorili na njega.⁵

Naš radio ne valja, a akumulator još nijesmo u selu našli te nam zato šaljite redovito radio-izvještaje, kao i ostalu literaturu, a letke u većem broju za čitavu krajinu. Sastavite poseban letak za ovu krajinu. Šaljemo Vam dva slučaja što su se odigrali ovih dana među četnicima. Prilog pismo.⁵

6. Dobili smo I. 2 sata ispravna. Ostali nisu stigli. Ova dva Vam šaljemo. To su jedan Brkljače, a drugi Reboka Ivana. Ovo smo dobili uvečer na 10. VII. II. Sapuna uopće nijesmo dobili za taj Stab. III. Stvari pojedinih boraca šaljemo i skupa s njima popis, kao i pisma adresirana

³ Momčilo

⁴ Operativne zone NOP odreda Hrvatske

⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

na drugove. IV. Paketa ni jesmo dobili. V. Sanitetskog materijala nemamo. VI. Za dvogled ne znamo osim jedinog malog kojeg smo mi prije 2 mj. dali na popravak i opet sada ne valja. VII. Cigareta za druga komesara III. čete nijesmo dobili. VIII. Slike još iz Knina nijesmo dobili. IX. Drug Bajić je na putu iradi hrane.

Drugovi! Vidili smo kod druga Petra Krvavice izvještaje u svesku kao i kratki kurs, te ostalu 'literaturu. Smatramo da bi i mi trebali literature, te nam zato pošaljite nešto. Svakako »Kratki kurs«.

Drugu komesaru pošaljite revolver jer mu treba.

Pisma cenzurirajte. Ima i šta.

Roba će doći naknadno.

Šaljemo Vam ovoga sina vlasnika zaplijenjene stoke da ga držite za taoca.

Komesar
*Roda*⁶

Komandir
P.⁷ Martinić

Ovaj izvještaj šaljemo štabu I bataljona
jer smo od istoga dobili takovo naređenje.

BROJ 172

IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH PELJEŠAC OD 11. SRPNJA
1942. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
O POLITIČKOM STANJU NA PELJEŠCU¹

11. VII 1942.

DRUGARSKOM P. K.² SPLIT

Drugovi,

Otrag par dana poslali smo Vam pismo³ u kojem smo Vas izvijestili o najnovijim partizanskim akcijama provedenim kod nas. Iz samog izvještaja će te vidjeti da smo i mi krenuli sa mrtve tačke. Ovakvo naše djelovanje dobro je primljeno od naroda i ako je fašistički okupator kod posljednje naše akcije ubistva talijanskog oficira zaprijetio prijetnjama, hapšenjem, pozivima na predaju partizana. Narod koji živi pod

⁶ Slavko Jellé

⁷ Pero Martinić-Tomić

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/434-436.

² Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

uticajem zvjerskog postupka, koji su fašistički barbari počinili na pučanstvu Neretve i Primorja momentalno se pobojao posljedica, ali ipak je u svemu odobravao naš postupak. Okupator produžuje stalno rok određen za predaju partizana i mada je 2 puta taj rok produljivao ni jedan se partijac nije tome roku odazvao i čak i oni vojni bjegunci, koji nisu u odredu već žive kao sakrivači, do danas se ni jedan nije javio. Sve ovo govori o punom neuspjehu okupatora.

(Pismo za koje Vam je drug Crni⁴ pisao, a koje ste dobili od M. K.⁵ iz Dubrovnika slučajno smo propustili da uklopimo u prošlo pismo te Vam ga sada šaljemo. Iz pisma ćete razabrati šta sve M. K. traži od druga Crnog).

Stanje kod naše partijske organizacije se popravlja. Disciplina se učvršćuje. M. K.⁶ naše partije je po svim pitanjima u sprovođenju partijske linije jedinstven. Oportunizam iščezava. Iz svega se toga vidi da stt posljednje izmjene, koje je P. K. odredio urodile pozitivnim rezultatom.

M. K. naše partije dobio je od Štaba južno dalmatinskog bataljona »Joze Jurčevića« pismo A. broj 1. od 12. VI. 1942. koje pismo je kod nas primljeno 21. VI. a koje Vam uklapamo u prepisu.⁷ Iz ovog pisma ćete vidjeti šta sve Stab od nas traži. Mi smo bez daljnjeg bili spremni odazvati se pozivu ovog Štaba, ali drug Crni, koji se je kroz to vrijeme nalazio kod Štaba, baš u vremenu kad su neprijateljske snage vršile jaki napad na partizane u Biokovu, donio nam je usmeno obavještenje Štaba da se za sada odgodi sa izvršenjem gornjeg naređenja obzirom da se talijanske snage još nisu povukle, i da je prema tome svako prebacivanje nemoguće. Kako su međutim bile izvršene sa naše strane akcije o kojima smo Vas izvijestili, mi smo time na poluotok dovukli oko 200 talijanskih vojnika i 50 domobranaca, što bi značilo sa žandarima i finansima oko 350 naoružanih neprijatelja, koji su ovdje stacionirani. Pored toga očekuje se da će njihov broj stalno rasti. Pošto još nije prošao produljeni rok koji je okupator odredio za predaju i povratak partizana, mi još neznamo kakve on mjere misli preduzimati u cilju vršenja represalija na našu akciju, pa prema tome naš M. K. stoji na stanovištu da na Pelješcu postoji usljed svega ovog mogućnost a i potreba da partizanske snage i dalje ostane na Pelješcu i da nastave započeto djelovanje. Naročito ističemo i to, da je narod uvjeren da će ga njegovi partizani i htjeti i moći u granicama svojih mogućnosti da zaštite od eventualnih represalija. Povlačenje partizanskih snaga sa Pelješca u ovom momentu vrlo bi loše djelovalo na raspoloženje naroda u ovom kraju i to bi znatno štetovalo našem daljem političkom djelovanju, koje se inače počelo dobro odvijati. Takav bd postupak narod opravdano shvatio kao da ga partizani u opasnom momentu, izloživši ga prethodno opasnosti, napuštaju na milost i nemilost okupatora. Stoga smo mišljenja i predlažemo da će za naš pokret na Pelješcu najbolje koristiti ako Pelješki partizani budu zadržani na ovom terenu. Sporazumni smo

³ Redakcija nije pronašla pismo.

⁴ Ivan Mordin

⁵ Mjesni komitet KPH

• Mjesni komitet KPH Pelješac

⁷ Redakcija nije pronašla pismo.

s time da bi Stab bataljona u koliko nalazi za shodno poslao ljude za vojničko rukovodstvo čete. Vaše je pravo da o tome odlučite a mi ćemo se u svemu disciplinavati pokoravati. O ovome nais najhitnije (preko Mate)⁸ izvijestite, kao i Stato bataljona,⁹ kako bi Obojica sporazumno postupili.

Uz drugarski pozdrav

S. F. S. N.

M.K. P.H. Pelješac

Šaljemo Vam i 720 dinara članarine do konca Aprila.

BROJ 173

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. DALMATINSKOG UDARNOG BATALJONA OD
12. SRPNJA 1942. STABU SREDNJODALMATINSKOG NOP ODREDA
O NAPADU NA TALIJANSKE JEDINICE IZMEĐU GORNJIH PEULJA
I GRKOVACA¹**

STAB
I. DALM. UD. BAT.
Br. 8/42.
Dana 12/VII. 1942.

STABU N.O.P. ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU

Dana 10 t. mj. u 11 sati prije podne dobio sam izvještaj od III. čete bataljona «Starac Vujadin» da je neprijatelj potpomognut sa Đujićevim četničkim banditima² došao u Donje Peulje sa namjerom da opljačka naše drugove u Gornjim Peuljima te su isti tražili pomoć.³

⁸ Bilobrk

• »Jozo Jurčević«

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14-1/8, k.

1603.

⁷ Odnosi se na četnički puk »Petra Mrkonjića«.

³ Napad neprijatelja na području Dinare (Vještica gora) otpočeo je 10. srpnja 1942. godine. Cilj ovoga napada bio je da se opkole i unište dijelovi Srednjodalmatinskog NOP odreda. Na Vještica gori se tada nalazio Stab četvrt operativne zone, sa bolnicom i pozadinskim dijelovima. Talijani su poduzeli napad iz pravca Bosanskog Grahova, Sinja, Vrljike i Vagnja. Pravac od Vagnja i Grahova branio je Prvi dalmatinski udarni bataljon i dijelovi bataljona »Starac Vujadin«, a pravac od Sinja i Vrljike Drugi bataljon Srednjodalmatinskog NOP odreda i ljudstvo iz punktova. Talijani su napadali sa Drugim i Trećim bataljonom 152. puka divizije »Sassari«, Trećim bataljonom 151. puka iste divizije, Drugim bataljonom 25. puka divizije »Bergamo«, Drugim bataljonom 26. puka iste divizije, dijelovima 89. legije crnih košulja, 81. divizionom artiljerije, vodom bacača plamena u suradnji sa četnicima iz Otišća i žandarima iz Sinja, Vrljike i okolnih sela. Nadiranje talijanskih kolona iz pravca Sinja i Vrljike zaustavljeno je 11/12. noću, a iz Bos. Grahova 12/13. noću. Time je ovaj napad Talijana bio zaustavljen, poslije čega su se povukli. Detaljnije o tome vidi saopćenje Štaba četvrt operativne zone dok. br. 178 i dok. br. 167, 168, 170, 174, 190 i 412.

U jedan sat poslije podne krenuo sam sa bataljonom u jačini od 76 boraca u tom pravcu. Ostali dio boraca trebalo je ostaviti na košenju žita u Glavašu. U Peulje smo stigli u 4 sata poslije podne, i sastali se sa tamošnjom četom, gdje mi je komandir drug Jovo Gašić podnio slijedeći izvještaj: da je neprijatelj krenuo preko Crnog Luga za Kazance u jačini od 450 Talijana, 50 četničkih bandita. Odmah poelije primljenog izvještaja poslao sam kurira u Tičevo sa narednjem tamošnjoj četi da uspostavi vezu sa Maleševcima i da po mogućnosti napadnu bandite u Marinkovcima i u koliko raspolažu sa većim brojem puškomitraljeza da upute u Peulje jedan vod sa dva puškomitraljeza i da podnesu tačan izvještaj o kretanju neprijatelja i njegovoj snazi na tom sektoru. Ja sam sa komandirima četa bataljona išao izvidati položaj gdje bi mogao postaviti zasjedu. Poslije izviđanja terena spustili smo se u zajednici sa III. četom na određeni položaj i to između Gornjih Peulja i Grkovaca (poviše bivše žand. kasarne). Izjutra u 9 sati naišla su dva talijanska kamiona iz Grahova koje nismo očekivali, i to jedan sanitetski, a drugi cisterna sa vodom. Odmah smo otvorili vatru i neprijatelja djelimično uništili a ostatak prisilili na predaju. Borba je trajala od 9 do 10 sati. U toj borbi smo ubili jednog tal. potporučnika, jednog narednika, jednog podnarednika i 11 vojnika, a zarobili jednog narednika, jednog podnarednika i 9 vojnika. To je bio cjelokupni broj neprijateljskih vojnika koji se nalazio u kamionima. Zaplijenjen je slijedeći materijal: 3 puškomitraljeza, 21 puška, 4 revolvera, 54 bombe, 3530 metaka, 3 čebeta, 4 nosiljke za ranjenike, 14 komada fišeklija, 9 komada noževa, 2 gas maske, nešto automobilskog alata i odijela sa ubijenih vojnika. Kamione smo zapalili i potpuno su uništeni. Poslije toga povukli smo se u šumu u blizini našega položaja, gdje smo ostali do 2 sata poslije podne, tada smo se uputili na brdo poviše Peulja pošto su dolazili pojedini seljaci koji su davali obavještenja da je bataljon »Starac Vujadin« potpomognut navodno sa nekim snagama dalmatinskih partizana odbio neprijatelja, te da se ne bi isti povukao brdom u pravcu Grahova. Na brdo smo izašli u 4 sata poslije podne. Oko 5 sati naše izvidnice su nam javile da ide 11 talijanskih kamiona na čelu sa 1 tenkom i da su stigli u Donje Peulje koje su četnički raspložene, i u streljačkom stroju nastupaju u pravcu izgorjelih automobila. Pošto smo bili na bridu udaljeni 1 sat od Peulja i pošto je neprijatelj obavješten o našem položaju nastupao u streljačkom stroju, radi toga je naša ponovna akcija na njega bila onemogućena, jedino smo mogli stupiti u frontalnu borbu koja je prema prilikama u kojima smo se nalazili bila beskorisna. Napominjem da uslijed toga što su seljaci u strahu od četnika već dan prije potpuno evakuisali selo nije se mogla organizirati ishrana boraca tako da su borci pored napora i borbe morali trpiti glad. Prilikom odlaska za Peulje i za vrijeme borbe moral boraca bio je odličan, jedino je malo popustio uslijed nedostatka hrane. Kuriri koje sam poslao u Tičevo i Sajković nijesu se povratili istoga dana iako su zato imali dovoljno vremena, tako da sa te strane nijesam imao nikakve veze. U 8 sati na večer uputili smo se u naš logor na s. Uništa sa zaplijenjenim stvarima i zarobljenicima gdje smo stigli u 10 sati i 30

minuta na večer. Od zarobljenih stvari predali smo III. četi u Peuljama jedan puškomitraljez, 6 pušaka, 1020 metaka, 20 komada bomba, 1 nosiljku za ranjene, 9 noževa i jedan revolver, 4 fišeklje, 3 para cipela, 1 sat, 2 nalivpera, 2 ranca i 3 šljema.

Gdje ćemo uputiti zarobljenike?

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom : zam.

I.ⁱ Romac

Komandant:

B.⁵ Dude

BROJ 174

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD
14. SRPNJA 1942. KOMANDANTU ŠTABA ZONE O UPUĆIVANJU
BATALJONA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU U POMOĆ
BATALJONU »STARAC VUJADIN«¹**

S T A B

IV. Operativne zone

Br. 283/42.

14. jula 1942.

Komandantu Štaba IV. Operativne Zone

1. Danas smo poslali jedan Bataljon Odreda za Srednju Dalmaciju na teren Bataljona »Starac Vujadin« kao pomoć tom Bataljonu sa zadatkom da se odupre, rastjera i likvidira okupatorske i četničke bande koje na tom teritoriju napadaju.²

2. Budući da se Vi sa izvjesnim snagama Bataljona »Starac Vujadin« i I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona nalazite neprijatelju iza leđa, šalje-mo Vam ovaj dopis da budete informirani o našim namjerama i snagama koje smo skoncentrisali prema neprijatelju sa ove strane. To znači da Vi možete povesti akcije sa jednim zajedničkim planom,

3. Ako uspostavite direktne kurire bilo bi vrlo dobro da se dogovorite za konkretne detalje toga plana.

4. Ne uspostavite li kurire vrijedi ito da Vi trebate u svakom slučaju čvrsto držati otastupmicu neprijatelja i razbiti ga, ako se on bude pokušao povlačiti.

⁴ Ivan

⁶ Branko

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 20-1/2, k.

1490A.

² Vidi dok. br. 167, 168, 170, 173, 178 i 412.

5. Mnogo više za uspjeh same stvari Vi bi pridonjeli ako bi se sa svim snagama uputili i ste strane prema neprijatelju tako da se on osjeti aktivno napadnut odasvuda.

6. Prema dobivenim informacijama neprijatelj je jučer bio potpomognut sa tenkovima i poveo je ofanzivu od Kazanaca prema Sajkoviću. Neznamo dokle je dopro.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politički komesar:

Milić³

BROJ 175

IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
14. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE O BROJNOM
STANJU ODREDA I FORMIRANJU NOVE CETE¹

STAB
SREDNJEG DALMATINSKOG ODREDA

Broj.....
14. jula 1942.

STABU IV. OPERATIVNE ZONE

Odgovaramo na vaš dopis od 14. jula broj 248/42. slijedeće:

1) Dopis kojeg ste uputili našem sekretaru, a prepis istoga o kojem govorite niste nam ga poslali.

2) Brojno stanje ukupno 290 ljudi, a od toga naoružanih sa 60 pušaka i 2 puškomitraljeza, a preostali dio nema oružja. Među ovima ubrojeni su: 32 u ambulantni, 27 zarobljenika, 10 u kuhinji, 11 pastira i opančara, 25 IV. Stab Zone, na putu i kod konja 7, ostalo je razdijeljeno u radne grupe. Od boraca naoružanih formirana je četa sa komandom koja je već danas imala vojni čas od 17 1/2 do 9 sati. Iste je uzeo na sebe drug Bare.² Poslije vojnčkog časa održan je svim drugovima politički čas. Danas su bile upućene patrole u pravcu: Modraša, Bravčevog Doca, Koljana i Vrdova. U pravcu Bravčeva Doca patrola je pronašla 3 mrtva naša druga, 3 zdrava i 2 ranjena, koji će tokom sutrašnjeg dana stignuti u Stab Odreda. Detaljnije nije moguće ispitati, pošto se još drugovi nalaze na terenu.

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Poilitkomesar:

A.³ Roje

³ Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 15-10, k. 1603A

² Vjekoslav Baričić

³ Ante

IZVJEŠTAJ CETE BRAČKIH PARTIZANA OD SREDINE SRPNJA 1942.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O IZVEDENIM AKCIJAMA
KRAJEM LIPNJA I U PRVOJ POLOVICI SRPNJA 1942. GODINE¹

STABU IV. OPERATIVNE ZONE

Nastavak izvještaja o akcijama »Cete Bračkih Partizana«²

1. U noći od 29—30. VI t. g. I. vod ove Čete ušao je u Povije, zauzeo poštu i javno na trgu likvidirao jednog omraženog ustaškog špijuna.³

2. 30/VI jedna udarna grupa u Bolu u dogovoru sa komandom Cete napala je jednu domobransku patrolu predvođenu od jednog žandara. Žandar je na mjestu ubijen a jedan domobranac lakše ranjen. Zaplijenjene su dvije puške, 86 metaka, 2 opasača sa fišeklijama i noževima.

3. U noći od 1—2. VII. t. g. III. vod likvidirao je jednog opasnog špijuna u Milni.

4. 5/VII poslije podne Četa Bračkih partizana zauzevši prethodno putove i poštu održala je politički zbor u Postirima. Četa je oduševljeno dočekan od čitavog građanstva, koje se sa crvenom zastavom pridružila Četi i formirala povorku. U povorci kao i za vrijeme trajanja zbora na kojem je drug partizan objasnio cilj i svrhu narodno oslobodilačke borbe, klicalo se narodno-oslobodilačkoj borbi, partizanima, Sovjetskom Savezu itd.

5. U noći od 8—9. VII četa je ušla u Postira i na preko stotinu kornja odnijela iz tvornice sardina podružnice »Neptun« preko 75 hl ulja, 160 barela slane ribe, 100 kg kositra i još neke druge manje stvari. Suviše dignuto je iz jedne manje tvornice 14 hl ulja, kojeg su Talijani već bili rekvirirali. Veći dio ulja i ribe podijeljen je stanovništvu otoka Brača, a manji je Četa uskladištila.

6. 9/VII ujutro tri partizana preobučena u građanska odijela uz pomoć II. voda ušli su u Postira na motorni brod, koji je vršio prugu Supetar—Postira—Omiš i revolverima prisilili na predaju i uhapsili :

1. Ustašu Zeljka Jekelić, stožerni zapovjednik starčevićanske omladine za Zupu Cetina; 2. Ustašu Nika Kovačević, dočinovnik; 3. Ustašicu Peraica Dinku, ravnateljicu za tjelovježbu pri ustaškom stožeru. Sva tro-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 26-1/2, k. 1494.

² Bračka partizanska četa je formirana 22. lipnja 1942. godine, jačine 33 borca. Komandir čete bio je Josip Marinković-Bepo, a politički komesar Zorko Stanišić-Modić.

³ O izvedenim akcijama ove čete vidi dok. br. 536.

jica su predvedeni u četni logor i nakon kratkog saslušanja strijeljana. Zaplijenjena su tri revolvera.

7. Istog dana 9/VII na četiri razne točke otoka Brača iskrcalo se sa jedrenjacima, koje su pratili tri ratna broda i 1 avion oko 1750 talijanskih vojnika, koji su uz pomoć 4 tenka i 2 kamiona tri dana uzalud obilazili otok, da bi pronašli partizane i vojne bjegunce. Kad u tom nijesu uspjeh dali su se na pljačku i uništavanje usijeva.

8. 14/VII. III. vod je zaustavio motorni brod i odnio 2 puške, 227 metaka od jednog žandara koji je na brodu pomenuto oružje pratio u Omiš.

Skoro kod svih akcija, a naročito kod organizovanja zbora, kod zapljene ulja i skrivanja vojnih bjegunaca ispred Talijanaca izdašno su nas pomagale mjesne udarne grupe i Narodno-Oslobodilački odbori.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

ČETA BRAČKIH PARTIZANA

BROJ 177

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE OD 15. SRPNJA 1942. VRHOVNOM ŠTABU NOP ODREDA I DV JUGOSLAVIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I O AKCIJAMA¹

GLAVNI STAB
NAR. OSL. PARTIZ. ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 56/42.
Dne 15. VII. 1942.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE NARODNE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Operativni izvještaj br. 14.

[...]

Na teritoriju je IV zone okupator na pojačanu aktivnost partizanskih jedinica odgovorio žestokim represalijama, uglavnom nad civilnim stanovništvom. Naše su se jedinice, već nekoliko puta, našle u teškim položajima, ali im je uvijek uspjelo da se izvuku bez nekih naročitih gubitaka. Ipak se velike poteškoće (slaba ishrana, jak pritisak okupato-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 17/1, k. 102A.

ra) odražavaju na još nedovoljno očvršle partizane na taj način, da su još uvijek znatno česte pojave dezerterstva. Bez obzira na te pojave, jedinice se u žestokim borbama prekaljuju i rastu brzim tempom.

[...]

IV operativna zona

27. VI sjevemodalmatinski partizani su razoružali četničko selo Oton. Razoružanje je izvršeno bez ikakve borbe. Zarobljeno je 32 četnika i zaplijenjeno 18 pušaka, pištolj, 10 bombi i 500 kg soli. Poslije toga došlo je do sukoba s četnicima iz Padena. Tom je prilikom poginuo jedan partizan.²

28. VI sjevemodalmatinski su partizani ušli u ustaška sela Čitluk i Oklaj. U Čitluku je uhvaćen zloglasni ustaša fratar Silov Pavao. Kod njega je nađena 1 puška i pištolj. Zaplijenjeno je raznog materijala, koji je podijeljen narodu.³

Žandari i domobrani iz Oklaja pobjegli su na vijest o dolasku partizana ostavivši 5 pušaka, 1 pištolj i razne druge vojničke opreme. Spaljena je žand. postaja i općina, općinski arhiv i zaplijenjeno je oko 70 metara hrane i mnogo kancelarijskog materijala. Prebacivanje tog materijala vršeno je kamionima i autobusom, koji su nađeni u Oklaju. Naša su osiguranja prema Drnišu i Kninu vodila borbu s ustašama i Talijanima.⁴

Pri prolazu kroz Bukovicu partizani su prikupili od seljaka 11 pušaka.

Noću od 24. VI na 25. VI razrušeno je 150 metara pruge i isječeno 15 km t. t. linije na pruzi sjeverno od Pribudića. Na zasjedu koja je istovremeno postavljena niko nije naišao.⁵

30. VI i 1. VII Talijani, ustaše i četnici i domobrani napali su partizanski logor na Promajni. Partizani su izvršili prodor u pravcu Bukovice. Tom je prilikom postradalo desetak drugova. Neprijatelju su naneseni veliki gubici.⁶

4. VII talijanska je vojska iznenada napala naše jedinice u selu Vujašinovići. Tom je prilikom poginuo jedan partizan, a 1 je ranjen. Ubijena su 3 Talijana i 4 ranjena.⁷

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar

Komandant

², ³ * i « Vidi dok. br. 156.

⁶ Vidi dok. br. 149 i 156.

⁷ Vidi dok. br. 156, 395, 398 i 399.

SAOPĆENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 16. SRPNJA
1942. O NEUSPJELOM POKUŠAJU OKUPATORA DA UNIŠTI
PARTIZANSKE JEDINICE NA DINARI¹

SAOPĆENJE ŠTABA IV. OPERATIVNE ZONE

Neuspjeli pokušaj okupatora da općom ofenzivom unište partizane u Dinarskim planinama.

U cilju da zaustave veliki polet i porast partizanskog pokreta, koji se iz Dinarskih planina širi u svim pravcima Dalmacije, Talijani su izradili plan opće ofenzive na Dinarske planine pridajući toj ofenzivi veliko značenje, jer su se nadali da će na taj način:

1. Zadati odlučni udarac partizanskom pokretu, koji se uspješno razvija između Livna, Sinja, Knina i Grahova.
2. Osloboditi taj kraj od partizana i uspostaviti četničku vlast.

Plan Talijana bio je: istodobnim navalama sa sjevero-zapada od strane Grahova, sa jugo-istoka od strane Sinj—Livno i iz centra od strane Vrlike stisnuti partizane na Vještica Gori i tako uništiti partizane i potpuno očistiti Dinarske planine.

Talijani su 3 dana vršili koncentraciju svojih snaga kod Sinja, Vagnja, Bitelića, Koljana, Vrlike i Grahova. Istodobno su počeli koncentraciju četnika na sektoru srpskih sela na čelu sa Đujićem i Bogunovićem. U Otišću su Talijani prisilno mobilizirali srpske seljake, kojima su već dali oružje, ukrcah su ih na kamione i odveli ih u borbu. U hrvatskim livanjskim selima mobilizirali su aktivne ustaše.

Prvi napadaji Talijana s artiljerijom, minobacačima i avijacijom započeli su 10. VII. sa bokova i to sa Bitelića s jedne i Grahova s druge strane. Drugog dana 11. VII. započeli su sa napadajima od strane Vrlike. Na taj način borba se razvijala na fronti od preko 50 km.

Upotrebljavajući jake snage u ljudstvu, artiljeriju, minobacače i avijaciju Talijani su s ustašama i četnicima u početku uz teške gubitke korak po korak stezali front, a naročito na centru, gdje su ga stegli na 7—8 km. Naročito su bili duboko upali sa sjevero-zapadne strane od Grahova prodrijevši do Sajkovića.

Međutim upornom borbom II. Bataljom Odreda za srednju Dalmaciju najprije je likvidirao neprijateljski front na centru, gdje je prisilio neprijatelja da se nakon dva dana naglo povuče.

Time borbe nisu bile sasvim završene, jer su neprijateljske snage na sjevero-zapadnom sektoru bile od naših snaga i to baš od bataljona

NOB, reg. br. 22-1/2, k. 1490A.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geätetneru) u Arhivu vn, arhiva

-Starac Vujadin« i I. Dalmatinskog Udarnog bataljona opkoljene, te se borba nastavila daljnja 2 dana.

Neprijateljske snage na sjevero-zapadnom sektoru, bile su izbačene iz Sajkovića prema Crnom Lugu. One su na tom sektoru bile opkoljene, te su morali poslati pojačanja, među ostalim i 12 tenkova, da bi se izvukli iz teškog položaja.

Naše su snage izbacile neprijatelja iz Kazanaca, Crnog Luga i Peulja. Talijani su u bezglavom bijegu u pravcu Grahova bacali vojni materijal po poljima Zdravca i močvarnim krajevima. Zarobljeno je 26 Talijana i zaplijenjeno je: 1 teški i dva laka mitraljeza oko 6.000 metaka, više granata za minobacač i ostalog ratnog materijala. Ima izgleda da će se u čišćenju, koje se nastavlja, povećati plijen.

Uspješnija je bila i akcija, koju je izvršio I. Dalmatinski Udarни Bataljon u zajednici sa III. četom Bataljona »Starac Vujadin«. Oni su u zasjedi između gornjih Peulja i Grkovca dne 11. VII. napali dva talijanska kamiona i to jedan sanitetski i jednu cisternu sa vodom. U toj borbi ubili su jednog talijanskog potporučnika, 1 narednika, 1 podnarednika i 11 vojnika, a zarobili su 1 narednika, 1 podnarednika i 9 vojnika. To je bio cjelokupni broj neprijateljskih vojnika. Tu je zaplijenjen slijedeći materijal: 3 puškomitraljeza, 21 puška, 4 revolvera, 54 bombe, 3530 komada metaka, 3 čebeta, 4 nosiljke za ranjenike, 14 komada fišeklija, odijela itd. Kamioni su uništeni.

Talijani su se — pošto nisu imali uspjeha — svetili paleći i bombardirajući kuće u Bračevu Docu, Sajkoviću, Krajinovim stajama i Ravnom Vrdovu. Također su po svom starom običaju opljačkali seosku imovinu.

Uspješne akcije naših partizana imaju veliko značenje:

U prvom redu, jer su osujetili ofenzivu, kojom su se Talijani, ustaše i četnici nadali da će osloboditi dinarske planine od partizana zadavši udarac u jezgri partizanskog pokreta u Dalmaciji i omogućiti uspostavljanje četničke vlasti u ovim krajevima.

Zatim su Talijani pretrpjeli teške gubitke. Prema nepotpunim podacima neprijatelj je imao oko 40 mrtvih, više od 60 ranjenih, ali se potpuni broj ne može ustanoviti, jer su Talijani mrtve palili, a ranjene odvodili sa sobom. Ima 38 zarobljenih vojnika i oficira. Osim već nabrojenog zaplijenjen je i drugi ratni materijal.²

16. VII. 1942.

STAB IV. OPERATIVNE ZONE.

¹ Vidi dok. br. 167, 168, 170, 173, 174 i 412.

POZIV SINOBAD NENADA I OSTALIH ZAROBLJENIH ČLANOVA
ŠTABA ČETNIČKOG PUKA PRILIKOM LIKVIDIRANJA
KOMANDANTA PAJE POPOVIĆA OD 16. SRPNJA 1942. SRBIMA
KNINSKE KRAJINE DA STUPE U BORBU PROTIV OKUPATORA¹

SRBIMA KNINSKE KRAJINE

Posljednji događaji u Kninu i na ovom području nalažu nam da našim prijateljima, znancima i svima ostalima objavimo slijedeću izjavu.

Slobodni na ovom oslobođenom području naše domovine, možemo danas iznijeti naše osjećaje, naše želje i naš politički i nacionalni stav.

To smatramo svojom obavezom i u potpunosti odgovaramo pred cijelim narodom za ovo što izjavljujemo. Ne govorimo nesvjesno ni u tuđe ime, već smo ubijeđeni da će naše mišljenje biti jednako mišljenju velikog broja Srba u Kninu i na njegovom području.

Naše držanje u toku ovog kratkog ratnog perioda, naše držanje u tzv. emigraciji, kao i naše držanje prilikom povratka pa sve do napuštanja Knina, uvijek je i kao ljudi i kao Srba bilo usmjereno u jednom pravcu. Krivicom izvjesnih odgovornih elemenata našeg područja uslijedili su sramni i žalosni događaji prema našem narodu.

Uvijek kada nam je bilo moguće i na svakom mjestu osuđivali smo djelovanje takvih samozvanih vođa zbog štete koje nanose našem narodu. Ovo može posvjedočiti svaki pošten građanin Knina i okolice. Prihvatili smo se da radimo za slobodu našeg naroda. Manimo se starih partija i ideologija, o kojima ćemo imati vremena da raspravljamo kada naša Zemlja bude oslobođena.

Danas je za nas Srbe kucnuo čas da istjeramo neprijatelja iz naše Zemlje. Zadatak je težak jer je posao veoma mukotrpan, kako za nas tako i za naš narod, za koji moramo biti spremni da radimo i da se borimo i po cijenu naših života.

Nevjerojatno je kada se pomisli u kojim se teškim okolnostima nalazi naš narod nakon jedne godine patnji krivicom izdajnika, okupatora i ustaša, zbog kojih je ustanak u ovoj Zemlji buknuo spontano i narod se digao za svoju obranu i slobodu.

Ustanak je u slobodarskoj Hrvatskoj doveo ustaški režim Pavelića u takvu situaciju da je morao tražiti intervenciju sila Osovine.

Okupatori su se predstavili kao oslobodioci srpskog naroda. Jedan veoma mali dio naroda i izvjesni niži rukovodioci bili su zadovoljni intervencijom okupatora samo da bi spasili sebe i svoju imovinu, i zbog svojih interesa su oni odustali od borbe, osramotivši na taj način četničko ime.

¹ Original nije sačuvan. Jedan primjerak pao je u ruke neprijatelja i preveden na talijanski jezik. Redakcija ga ponovo prevela na hrvatsko-srpski jezik. Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/2-5, k. 535.

Svakome je poznato kako se podnio pok. Pajo Popović, što se uostalom vidi iz njegove arhive.² Nažalost, pop Đujić i pokojni Popović nisu jedini; s njima saraduje i nekoliko bivših jugoslavenskih oficira, a među njima i vojvoda Birčanin. Sve ove osobe mi smatramo kao izdajnike naroda i plaćenike okupatora.

Na sreću, velika većina naroda i rukovodilaca ustanka nastavlja borbu protiv okupatora, svijesni da samo slobodan narod u slobodnoj domovini može biti siguran za svoj slobodan život i da su samo u slobodi obezbijedena sredstva za opstanak.

Ovu pošteni i časnu borbu vodi danas narod ove Zemlje pod imenom partizani, koji zaista danas predstavljaju narodnu vojsku u čijim se redovima nalaze borci svih političkih partija. Stoga, u ovu vojsku možemo da uđemo i mi pravi sinovi našega naroda, jer i mi želimo da učestvujemo u rješavanju našeg nacionalnog problema.

Izjavimo glasno da smo mi stvarni demokrate koji smo, prije svega, slijedili volju naroda i da ćemo i u buduće slijediti naš narod.

Braćo Srbi iz Knina i njegovog područja! Ne slušajte laži izdajnika i plaćenika okupatora, ne otvarajte vatru na partizane, ne otvarajte vatru na našu vojsku koja se bori za slobodu naroda.

Prelazeći preko područja Bosne i Like uvjerali smo se u moral naših partizana.

Dužnost je svakog od nas i svih sela da učestvujemo u borbi protiv okupatora i to, ili zajedno sa partizanima ili kao odvojene jedinice koje će u tijesnoj vezi sa partizanima pospješiti operacije za oslobođenje naroda.

Ovo je naš poziv narodu kninskog područja i raskrinkavanje lažnih uvjeravanja onih pojedinaca, koji se stavljaju na raspolaganje okupatoru i ubijeduju kako sa partizanima nisu mogući ni sporazumi ni saradnja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Na oslobođenom području domovine

16. srpnja 1942.

- 1) Nenad Sinobad
- 2) Ante Monti
- 3) Petar Bjegović
- 4) Berić Branko
- 5) Aleksandar Jović
- 6) Bogdan Ljaković

¹ Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

BROJ 180

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 17. SRPNJA
1942. ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURCEVIC« ZA ORGANIZIRANJE
ŠTABA ODREDA ZA JUŽNU DALMACIJU I ZA IZVRŠENJE
DRUGIH ZADATAKA¹

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE

Br.....
17. jula 1942.

ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURCEVIC«

1) Budući da od Vas već dugo vremena nemamo nikakvih izvještaja nemoguće nam je da Vam šaljemo konkretne naredbe, zato nam hitno pošaljite sve potrebne izvještaje. Ako se desi da ne možete iz bilo kojih razloga da šaljete direktno kurire do nas, šaljite poštu preko Splita od kuda imamo stalnu veza.

2) Još nismo dobili novac kojeg smo zadnji put javih da nam pošaljete. Budući da su naši troškovi veliki, a izvora momentalno nemamo poslat ćete nam ne jedan milion kuna, kao što smo Vam zadnji put javih, nego dva miliona kuna. U koliko je već kurir sa prvim milionom otišao, smjesta uputite i ostatak.

3) Vaš organizacioni zadatak treba da se sastoji u punom nastojanju da najhitnije organizujete Štab Odreda za Južnu Dalmaciju koji bi se za sada sastojao od dva Bataljona. Znači da bi trebali mobilizirati još nešto partizanskih dobrovoljaca, ujediniti sve okolne čete Metkovićku, Pelješečku itd. i sve borce podijeliti u dva Bataljona. Ako Vam na taj način Bataljoni dosegnu do 250 ljudi, to za naše partizanske uslove nije malo. Najveću brigu trebate posvetiti osamostaljenju Štaba Odreda i pojedinih Bataljona. O učinjenom, odnosno o perspektivama odmah nas obavijestite.

4) S obzirom na vijest o zauzimanju Ljubuškoga sa strane hercegovačko-crnogorskih partizana Vaš operativni zadatak trebao bi da se sastoji u prvom redu u povezivanju s njima, pa i eventualnom pozivanju da sa zajedničkim snagama još jedanput zauzmete Vrgorac i da ga održite slobodnim i na taj način postavite bazu oslobođenog teritorija u Južnoj Dalmaciji. Drugi Vam je osnovni operativni zadatak širenje partizanskog pokreta na sjeveru prema Imotskom i Duvanjskom Polju. Iznad svega političko i vojničko zauzimanje Imotske Krajine. Tek u tom slučaju omogućit ćete povezivanje sa našim partizanskim odredima na Duvanjskom Polju, a time i ozbiljnom razvitku partizanskog pokreta u tom kraju.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br.

5) Najhitnije nam pošaljite:

1. Operativni i organizacijski izvještaj
2. Komesarski izvještaj
3. Obaviještajni izvještaj (rad neprijatelja u našim redovima)
4. Informativni izvještaj (snage i namjere neprijatelja u Vašem kraju)
5. Intendantski izvještaj
6. Izvještaj oficira za vezu
7. Brojno stanje i naoružanje sa imeničnim popisom komandnog sastava od četa do Štaba Bataljona.
8. Sve ove izvještaje trebate slati redovno svakih sedam dana bez obzira da je put dugačak.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef Štaba:

Politički komesar:

BROJ 181

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 18. SRPNJA
1942. KOMANDANTU ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU O IZMJENI
SASTAVA ŠTABA ODREDA I BATALJONA, ORGANIZACIJI
BATALJONA, FORMIRANJU PARTIZANSKIH PUNKTOVA
I POLITIČKOM RADU SA BORCIMA¹**

STAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br.....
18. jula 1942.

KOMANDANTU ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU

Po primitku ovoga naređenja izvršit ćete slijedeće izmjene u sastavu Štaba Odreda za srednju Dalmaciju, Štaba I dalmatinskog udarnog bataljona i Štaba II bataljona.

19/2, k. 1490.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br.

1. U Štabu odreda zamjenik komandanta drug Matutinović Svemir,³ drug Piplović Nikica³ zamjenik komesara, operativni oficir drug Širinić Vjeko⁴ rješavaju se svojih dužnosti.

2. Za zamjenika komandanta Štaba Odreda za srednju Dalmaciju imenuje se dosadnji komandant I dalmatinskog udarnog bataljona drug Branko Dude.

Za obavještajnog oficira imenuje se drug Ivan Grubiša.

Za pomoćnika intendantskog oficira imenuje se drug Sirotković Marin.

Drugarica sekretar Radojka Katić stavlja se na raspoloženje ovoga štaba.

3. Za privremenog komandanta I dalmatinskog udarnog bataljona imenuje se drug Duje Bašić. Za operativnog oficira toga bataljona imenuje se drug Baričić Vjekoslav, za intendantskog oficira imenuje se drug Tomić Petar.

4. U Štabu II bataljona za sada se neće vršiti izmjene.

5. Drugovi Piplović Nikica, Stupin Slavko i Širinić Vjeko stavljaju se na raspoloženje Štabu odreda, s tim da Piplović Nikica dobije dužnost političkog komesara u jednoj četi, Stupin Slavko za komandira jedne čete, drug Širinić Vjeko za obavještajnog povjerenika u jednoj četi.

Drugovi Matutinović Svemir i Romac Ivan stavljaju se na raspoloženje Štabu odreda.

6. Istovremeno preći će se odmah ka reorganizaciji bataljona, time što će se od četiri čete u svakom bataljonu organizovati po tri čete. Nastojat će se da u svakom bataljonu bude otprilike podjednako boraca, a snage od jedne čete koje se sada nalaze na dužnosti u Vješćica Gori riješit će se naknadno.

Štabovi bataljona predložit će komandire četa, a Štab odreda će ih imenovati.

7. Svakom bataljonu pridodat će se po 25 naoružanih drugova, osim onih koji vrše pomoćne službe.

8. Oba bataljona organizovat će svaki svoju komoru, svoju sanitetsku službu, a u svakoj četi odredit će po dva bolničara.

9. Štab odreda imenovat će u svakom bataljonu privremenog vršioca dužnosti obavještajnog oficira, a u svakoj četi odredit će se po jedan obavještajni povjerenik.

10. Od nenaoružanih partizana Štab odreda organizovat će jednu radnu četvu ako ih ima do 50, dvije čete ako ih ima preko 50. Ovim će četama imenovati komandire i komesare razdijeliti ih u vodove, a oni će stajati pod direktnom komandom Štaba odreda.

³ Poginuo kod Jajca 1942. godine u borbama protiv Nijemaca, kao operativni oficir bataljona Prve dalmatinske NOV brigade.

⁴ Osuđen od strane vojnog suda na smrt i strijeljan 1943. godine na Hvaru radi antipartijskog i demoralizatorskog djelovanja i nemoralu. Prije ove osude u više navrata spominjan i kažnjavao, ali i pored toga nije izmijenio svoje držanje.

* Ubijen od odmetnika 1946. godine, na Oklaju, kao načelnik kulturno-prosvjetnog odjela Oblasnog narodnog odbora za Dalmaciju.

11. Stab odreda organizovat će slijedeće partizanske punktove:

1. Dinarski
2. Na Vještica Gori
3. Vrdovski
4. Kamešnički

Svaki od ovih punktova imaće najviše do 15 boraca sa vodnikom na čelu. Iz Dinarskog punkta treba odmah povući sve iznad 15 drugova i smjestiti ih u bataljone. Cetinski punkt treba da se likvidira.

Stab odreda moći će da na Dinarski i Kamešnički punkt odašalje i po jednu četu, ali samo sa konkretnim operativnim i političkim zadacima. Zadaci punktova su slijedeći: 1. Da osiguraju kurirsku vezu i pratnju drugova koji prolaze preko dotičnog punkta. 2. Prikupljanjem veza i informacija da postane obavještajni centar za sav kraj. 3. Da razvija živu propagandu i političku djelatnost. Svi punktovi moraju slati redovite sedmične izvještaje Štabu odreda.

12. Za privremenog komandira logora na Vještica Gori imenuje se drug Matutinović Svemir. On mera da bude odmah upućen na svoju dužnost.

13. Stab odreda posvetiće sve snage da se organizuje što hitnija žetva u Glavašu, Validžiću, Uništima, Modrašu i ostalim napuštenim ustaškim imanjima. Za taj rad treba mobilisati što veći broj stanovništva sa svim potrebnim oruđem. Mobilisanje može biti po potrebi i prisilno. Poslat ćete čim prije jednu izvidnicu prema Čubricama da ispita mogućnost žetve s naše strane.

14. Uprkos zadatka rada oko žetve, Stab odreda i štabovi bataljona moraju dati svu snagu da se ovo vrijeme dok nema vojnih operacija iskoristi za vojnu organizaciju i podizanje političkog nivoa naših boraca.

U smislu vojne organizacije s partizanima treba početi takorekuć ispočetka. Na političkom času ili pred strojem treba im razjasniti i naučiti ih kako se pozdravlja. Trebaju saznati i zapamtiti koje su sve dužnosti u našoj vojsci i kakvi odnosi u njoj vladaju. Treba ih barem u osnovnim linijama uputiti u strukturu organizacije vojske od desetine, voda, čete, bataljona, odreda (brigade), grupe odreda, operativne zone, glavnih štabova i Vrhovnog štaba. Osnovno je da se svi naši partizani konačno uvjere da naša vojska nije skup »drugova«, nego jedna redovita narodna vojska u kojoj postoji kao u svim vojskama na svijetu zakon potpunog poštivanja naredbe. Ima u našoj vojsci i nešto više negoli u ostalim vojskama, ono što ima i Crvena armija, a to je, osim vojne komande, drugarsko savjetovanje. Drugarsko savjetovanje iznad svega na političkim časovima, gdje svaki partizan dobiva puno pravo da daje svaku primjebdu i svaki predlog koji je rukovođen sa ciljem da bude za napredak naše vojske. Jasno je da mora učiniti na način pristojan i faktičan, tako da ne bi radi načina upropastio sadržinu svog predloga.

U političkom smislu treba podići duh naših partizana koji je ponegdje u posljednje vrijeme malaksao. Na težinu našeg položaja treba prikazati veličinu našeg poziva. Treba sve pozvati da zaborave na sve sitnice

i da ih uvijek u svakom djelu prati misao za kakove se velike zadatke formira ova vojska. U nju ne može ući bilo ko. I ako mi budemo uvjereni da je u nju došao neko nedostojan, očistit ćemo ga bez milosrđa. Na sve naše poteškoće treba gledati sa velikom vjerom, mi ćemo ih svladati, i za nas su prošle teškoće isto tako teške.

Sa svim borcima treba izvršiti temeljitu analizu političke situacije u srednjoj Dalmaciji. Svi treba bar u osnovnom da se upoznaju koje su sve struje neprijatelja u Kninskoj Krajini, koje u Cetinskoj dolini, kakav je naš odnos prema njima i prema kojoj perspektivi mi imamo težiti. U tom smislu takva taktika mora da bude partizana prema svima njima pojedinačno.

Stalno treba pred ljudima iznositi razvoj borbe Crvene armije i razvoj sve većeg ujedinjavanja sviju slobodoljubivih naroda svijeta u borbi protiv Hitlera. Treba govoriti o drugom frontu u Evropi koji može na nas partizane u Jugoslaviji postaviti u jednom momentu neočekivane i najveće zadatke.

15. Opaža se da Vi imate neispravan odnos prema seljaštvu i N.O. odborima. Vi naime još ne shvaćate da je narod uglavnom pozvan da nas hrani. Zato Vi potpuno neispravno počimate između sebe i naroda razvijati neke trgovačke odnose. Protivno dosadašnjoj praksi Vi pred N.O. odborima trebate postaviti zahtjev stalnog i sistematskog pomaganja Vaših bataljona i u mesu i u kruhu. To će u početku ići teško, ali to mora uspjeti, jer nam drugog izlaska nema.

16. Štabovi bataljona moraju slati svake sedmice redovite iscrpne izvještaje svom Štabu odreda. Isto tako svake sedmice Stab odreda mora da šalje u Stab zone slijedeće zasebne izvještaje:

1. Operativni i organizacioni (drug komandant)
2. Komesarski
3. Obavještajni (rad neprijatelja u našim redovima)
4. Informativni (snage i kretanje neprijatelja)
5. Intendantski
6. Izvještaj o svim vezama koje se podržavaju i koje nam nedostaju.
7. Sanitetski
8. Brojno stanje i naoružanje.

Za neodašiljanje ovih izvještaja komandant odreda biće pozvan na odgovornost. Po primitku ovoga naredjenja odmah ćete poslati dva stalna Vaša kurira u ovaj Stab.

Smrt fašizmu — Slobodu narodu!

Politički komesar:

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPH OD 19. SRPNJA 1942.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU U POVODU
ORGANIZACIJE ŠTABA 4. OPERATIVNE ZONE I O MJERAMA
ZA RAZBIJANJE ĐUJICEVIC ČETNIKA¹

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Naredbu s imenovanjima drugova za Štab Vaše zone² nismo poslali onako, kako smo se dogovorili, jer smo bili spriječeni selidbom. Vi sprovedite organizaciju Štaba na osnovu mojeg današnjeg pisma komesaru.³ Ja ću odmah, tj. za najkasnije dva dana, uputiti Miliću⁴ pismo, kako sam Vam obećao.

S onim sam kninj anima⁵ prilično opširno razgovarao i složili smo se po osnovnim pitanjima, kako ćete to razabrati iz moga pisma komesaru. Vama bih htio skrenuti pažnju, da pazite na čvrstoću naše političke linije u saradnji s njima. Oni mogu s nama da sarađuju samo dotle, dok nam služe za mobilizaciju naroda iz kninske krajine, u borbi protiv okupatora i za razbijanje četničkih bandi Đujićevog tipa. U koliko oni te uloge nebi vršili, nije nam potrebna njihova saradnja i možemo ih smatrati našim neprijateljima. Upute za saradnju sam dao u pismu komesaru. Molim vas, da u ime Štaba s njima vodi pregovore i razgovore netko, tko će biti politički dovoljno čvrst. Ovdje se ne smije dogoditi pogreška, koja se ranije u toj krajini dogodila, da našu liniju sprovode ljudi, koji imaju prema četnicima kolebljiv stav.

Damjanovića⁶ sam ispitivao, ali nisam mogao donijeti nikakve odluke, jer mi je situacija prilično nepoznata. Njemu sam saopćio, da je u svakom slučaju pogriješio, što je imao kolebljiv stav prema Paji Popoviću i time mu omogućio, da tako dugo vremena zavarava onaj narod i spriječava njegovu mobilizaciju. Saopćio sam mu, da će za taj svoj rad morati snositi odgovornost. Mislim, da vi s njim trebate stvar izvesti na čistac. Htio bih vas samo upozoriti, da ste u mnogome prema mnogim simpatizerima imali malo preoštar stav i da bi bilo dobro, da se u vašem radu rukovodite uglavnom time, postoji li mogućnost da se pojedinac u daljnjoj borbi pravilno iskoristi, a da imate u vidu, da je mnoge pogreške prouzrokovala slaba organizacija.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikrofeka VII, fond CK KPH, film 16/147.

² Četvrte operativne zone

³ Redakcija nije pronašla ovo pismo.

⁴ Maks Baće

⁵ Mislili se na zarobljene članove štaba puka Paje Popovića. Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

⁶ Dušan Damjanović

Pokrajinski Komitet: K.P.H. za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Navedba s imenovanjima drugova za Štab vage Zone nismo poslali onako, kakao smo se dogovorili, jer smo bili pripreme selicima Vi uprovo ditte organizaciju Štaba na osnovu mojeg daljnjeg pisma Komitetu. ³Ja da odmah, tj. za najviše dva dana, uputiti Miliću pismo, kako sam vam obećao.

S onim sam knjižnicama prilično opširno razgovarao i složili smo se po osnovnim pitanjima, kako ćemo razabrati iz mog pisma Komitetu. Vama bi bilo skrenuti pažnju, da ymite na izvanredna naša politička i nije u saradnji s njima. Oni mogu s nama da saradjuju samo dotle, dok nam služe za mobilizaciju naroda iz krivaka krajinu u borbi protiv okupatora i za razbijanje četničkih bandi Hujčevog tipa. U koliko oni to aloga ne bi vršili, nije nam potrebna njihova saradnja i poželjno ih smatrati našim neprijateljima. Uputa na saradnju nam je u pismu Komitetu. Molim vas, da u imo Štaba s nama vodi pregovore i odgovore potko, iko će biti politički dovoljno čvrsti. Ovdje se ne smije dopustiti pogreška. ⁵Ja se smije u toj krajini dogoditi, da našu liniju aporodo ljudi, koji imaju prema četnicima kiseljiv stav.

Imajmo u vidu da je situacija prilično nesigurna. Njama sam rekao, da je u svakom slučaju pogriješio, što je imao kolebljiv stav prema Raji Popoviću i time mu omogućio, da tako dugo vremena zadržava ovaj narod i sprečava njegovu mobilizaciju. Saopćio sam mu, da će se taj svoj rad morati snositi odgovorno. Mislim, da vi s njim trebate čvrsto i tvrditi. Oni čine. Eto bili su tako upozorili, da ste u mnogome prema mnogim simpatizerima imali malo predočati, i da bi bilo dobro, da se u vašem radu rukovodite uglavnom time, da treba im omogućiti da se pojedinačno u daljoj borbi pravilno i isticu, a da imate u vidu, da je mnoge pogreške prouzrokovala slaba organizacija.

Drug je Milić u jednom svojemu pismu spomenuo, kako je Prijić nesolidan. Ne slažem se s tom ocjenom. Ne mislim, doduše, da je on neki solidan čovjek, ali treba uzeti u obzir, da je to mlad dečko, od kojega se neka velika solidnost ne može ni očekivati.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

19.VII.1942

Faksimil dokumenta br. 182

Drug je Milić u jednom svojemu pismu spomenuo, kako je Prijić⁷ nesolidan. Ne slažem se s tom ocjenom. Ne mislim, doduše, da je on neki solidan čovjek, ali treba uzeti u obzir, da je to mlad dečko, od kojega se neka velika solidnost ne može ni očekivati.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

19. VII. 1942.

⁷ Vjerojatno Momir Prijić

IZVJEŠTAJ ANDRIJE BOZANIĆA ČLANA POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU, OD 20. SRPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE O POSTAVLJENJU RUKOVODILACA U 1. I 2. BATALJONU SREDNJO DALMATINSKOG NOP ODREDA¹

20/VII. 42

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Po sporazumu i odlukama² koje su donesene na sastanku dana 18. VII., mi smo odmah po dolasku na sektor gdje se nalazi Štab Odreda i štabovi bataljona postupili po donesenim odlukama.

I. Sazvan je sastanak štaba Odreda, i odmah se pristupilo razrješenju dužnosti drugova po donesenoj odluci, kao i popuna novonaimenovanih drugova, samo sa tom izmjenom što smo postavili za pomoćnika intendantskog oficira druga Nikicu Piplovića mjesto druga Marina Sirotkovića, kojega smo stavili za zamjenika politikoma I. Udarnog bataljona, jer za to mjesto nismo mogli naći ni jedno odgovarajuće lice.

Što se tiče druga Piplovića, mišljenja smo da će odgovarati položaju na koji je postavljen.

Postavljanje druga Sirotkovića Marina na položaj zam. politikoma uslijedilo je radi toga što dosadašnji zam. politikoma je bio neaktivan i nepokretan u svojim dužnostima, tako da partijski rad u čitavom bataljonu je bio nikakav i poradi toga je izvršena ta izmjena i mislimo da nećete imati ništa protiv toga.

II. Dana 20/VII. pristupili smo izmjenama u štabu I. Udarnog bataljona, kao i sa popunom članova štaba, tako da je sastav osoblja sljedeći: komandant (privremeno) drug Duje Bašić, politikom drug Danilo Smiljanić, zam. politikoma drug Marin Sirotković, operativni oficir drug Baričić Vjekoslav, intendant drug Tomić Petar, informativni oficir drug Slavko Jelić i pisar drug Marinković Dragoj e.

Poslije ovoga smo pristupili imenovanju komandnog kadra jedinica

I. Udarnog bataljona i to: za komandira I. čete imenovan je drug Vaso Đapić, politikom drug Marijan Dolić, a za zamjenika smo, uslijed nedostatka kadrova, imenovali drugove koji ujedno vrše dužnost vodnika i polit, delegata.

U II. četi imenovan je komandir drug Mijakovac Petar a za politikoma drug Radovniković Davor, njihovi su zamjenici kao i u Prvoj četi.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 8/2, k. 149A.
> Vidi dok. br. 181.

U III. četi imenovan je komandir drug Stupin Slavio a za politikoma drug Bilić Milan, njihovi su zamjenici kao i u drugim četama. Formiran je i ostali komandni kadar koji ćemo dostaviti pri povratku.

Formiranju samih bataljona morah smo pristupiti pojedinačno i to na slijedeći način: pošto mislimo najprije formirati I. bataljon upućene su snage II. bataljona da smijene drugove iz I. bat. koji se nalaze na položaju, tako da bi imali ovdje kompletan I bat. i kada njega formiramo vojnički i politički uputićemo jedinice I. bat. da smijene II. bat. i odmah ćemo pristupiti formiranju II. bat. vojnički i politički. Formiranje I. bat. bit će gotovo sutra, a mislimo da ćemo uspjeti prekosutra formirati i II. bat.

Smatramo potrebno da se upute svi drugovi iz II. bat. koji se nalaze gore da bi mogli pravilno izvršiti vojno i političko organiziranje bat., jer bez dolaska tih drugova nećemo moći izvršiti pravilno organiziranje bat. kako vojnički tako ni politički.

Brojno stanje I. bat. iznašaće 170 boraca sa štabom a mislimo da će također i brojno stanje II. bat. biti isto toliko sa podjednakim naoružanjem, kako sa puškama tako i sa automatskim oružjem. Da bi mogli izvršiti popunu II. bat. potrebno je da nam dostavite brojno stanje ljudi i koliko je potrebno pušaka za punkt IV. Operativne Zone jer bez ovih podataka nećemo moći pravilno formirati bat.

Također je formirana diletanatska grupa i to od 16 drugova i 5 drugarica, koja je već počela sa svojim radom.

Sto se tiče žetve po izvještaju intendanta Odreda ona će biti gotova za 10—12 dana, jer se mora raditi samo po noći, uslijed prebliskog odstojanja neprijateljskih straža, koje čim nekoga primijete otvore vatru.

Bilo je potrebno da se upute na svoje dužnosti drugovi Piplović Nikica i Baričić Vjekoslav koji se nalaze gore na radovima kod žetve.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

*Cenčo*³

*Stevo*⁴

³ Ante Kronja

⁴ Andrija Božanić, član Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju

BROJ 184

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 24. SRPNJA 1942. POLITIČKOM KOMESARU 4. OPERATIVNE
ZONE O BORBAMA ODREDA U ZRMANJSKOJ DOLINI¹**

STAB SJEV. DALMAT.
NAR. OSL. PARTIZAN.
ODREDA

Br. si. 20. jula 1942.

POLITKOMU IV OPERATIVNE ZONE

Evo nas u novoj situaciji. 16. jula tg. neprijatelj sa jakim snagama (10.000 vojnika što mi znamo) otpočeo je ujutro ofanzivu na Rišta i Zrmanjsku Dolinu. Kod nas su bile dvije čete II-og bataljona III-eg Ličkog Odreda na čelu sa komandantom Odreda drugom Dokom.² O ofanzivi bili smo izvješteni u 2 sata istog dana kada je počela ofanziva tako, da nas je prilično to iznenadilo. Okupator je sa Kistanja, Ervenika, Radučića i Knina dovukao svoje snage u Mokro Polje, a vozovima iskrcao veće snage u Padenima, Pribudiću i Otriću. Pošto se okupator oko Mokrog Polja, Ervenika, Kistanja i Radučića stalno šetao sa masom kamiona, to smo mi smatrali da i ovog puta također pravi svoje uobičajene šetnje, te nismo predpostavljali da bi mogao upriličiti ofanzivu. Šta se tiče gornjeg dijela tj. Padena, Pribudića i Otrića, tu je okupator tek u predvečerje pred ofanzivu dovukao svoje snage. Odmah rano ujutro sa novo dovučenim baterijama na Pribudić sa pruge i sa Otrića otvorio je brzu paljbu na Rišta i Kom, koja je trajala cijeli dan. Pretežan dio naših snaga nalazio se je koncentrisan u Palanci, jer se je u sporazumu sa komandantom III-eg Ličkog Odreda imao upasti u Padene u noći između 16. i 17. jula tg. (Još prije toga tj. 13. jula tg. ujutro ušle su izvjesne naše snage u Mokro Polje i razoružali izvjestan dio četnika i pohapsili ih. 4 bandita su bila mrtva. Većina hapšenih su oni koji su manje više primili oružje pod pritiskom, dok su glavni banditi uspjeli pobjeći osim četničkog komandira iz Mokrog Polja, koji je ubijen. Petorica od gore navedenih ljudi su ostali u partizanima, dok su ostali pušteni).

Uočivši namjere neprijatelja, snage koje su bile u Palanci zauzele su položaje na istočnom dijelu Koma, dok je I četa bat. »Branko Vladošić« držala položaje i odbijala okupatora cijeli dan na brežuljku Cučevu prema Pribudiću i Prevjesu, dok su dvije čete bataljona »Bude Borjan« zauzele položaje s jugozapadne strane Koma na kotama od Cengića, povrh Matijevićevih stanova, nad Kupinjevcem do kote Jagodnika i Crnog Vrh. I četa bat. »B. B.« i dvije ličke čete zaposjele položaje na jugoistoku Koma. II četa bat. »B. V.« držala je položaj na Klancu

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14-4, k. 1602A.

² Đoko Jovanić

Zrmanjskom, a jedan vod na Violi, koji se je kada je video snage okupatora povukao sa te kote i dao mogućnost okupatoru da tu dominirajuću kotu zauzme, kao i ostale kote u blizini pruge. Nad Cerovac poslali smo našu omladinsku četu. Okupator je još iste večeri tj. 16. jula zauzeo dominirajuću kotu Jagodnik, na kojoj se utvrdio i manje više sve važne kote na Komu. U večer se je pretežni dio naših snaga, kao i ličkih (osim onih oko Cerovca) povukao u gornja Rišta. Sutradan ličke snage kao i naše povukle su se u Vrbicu, ostavivši bataljon »Bude Borjan« u sjevernom dijelu Rišta da zadržava neprijatelja. Na Vrbici, gdje su se smjestile naše snage neprijatelj je cijeli dan tukao sa artiljerijom od Otrića i Pribudića a pred večer se je i sam bataljon »B. B.« povukao na Vrbicu. Tu se je stvorila odluka da se sa cjelokupnim snagama prebacimo na lički teritorij preko pruge, što smo iste večeri i učinili. Okupator je popalio cijela Rišta i Zrmanju.

Ovaj sumarni operativni izvještaj pišemo da bi dobili makar kakvu takvu sliku o prilikama kod nas. Drug Komandant našeg Odreda će Vas u operativnom izvještaju detaljnije o svemu izvjestiti. On je iz Velike Popine 18. jula ujutro krenuo sa drugom komandantom II-og Ličkog Odreda u Glavni Štab da referiše o novoj nastaloj situaciji kod nas i nama rekao da će poslati operativni izvještaj, koga ćemo mi zajedno sa političkim izvještajem uputiti k Vama. Međutim on nama se još nije javio, ne znamo da li je odozgo poslao on Vama izvještaj, te smo mi smatrali za dužnost da Vam ukratko prikažemo situaciju.

Sada prelazim na politički izvještaj.

Naše snage su bili prilično zamorene pred samu ofenzivu, a od ofanzive pa do danas stalno se gladije u našim jedinicama, jer ovdje pred Srbom i oko Glogova, gdje se naše jedinice nalaze ne možemo rekvirirati od stanovništva, a narodno-oslobodilački odbori prilično su aljkavi i stanovništvo siromašno. Mi smo rasporedili naše snage prema pruži, tj. od Tromede na Srpski Klanac do Gubavčeva Polja. Smatramo da su ovo trebale izvršiti ličke snage, a ne se povući u bogatiju pozadinu, a nas gladne i iscrpljene postaviti u gladnim krajevima, gdje bi nas mogli svakog dana zadesiti krupni zadaci, koje mi uslijed lošeg skoro nikakvog moralnog stanja, koje je uslijedilo prvenstveno uslijed gladi i zamora ne bi mogli da riješimo. S nama je evakuisano oko 200 ljudi, žena i djece, kojima je prijetila opasnost od okupatora. Imali smo namjeru evakuisati i stoku, koju je civilno pučanstvo vuklo za nama sa sobom, ali uslijed predpostakve da bi ta masa sa blagom zajedno otežala, a i onemogućila prelazak preko pruge, za koju smo računali da je blokirana, stoka nije prebačena. Poslali smo u okolicu Rišta i Zrmanje 7 partizana kao izvidnicu u te krajeve, da nas izvjesti o stanju civilnog pučanstva, koje je ostalo u tim krajevima. Činimo sve moguće napore kako bi naše jedinice opskrbili bar sa pola porcije hrane, ali nam ni to ne uspijeva usprkos svih napora. Obratili smo se Komandi Srba, koja nam je do sada poslala 100 komada hljebova od pola kg. i rezervisala za nas 500 kg brašna. Osim toga Komanda Srba primila je našu bolnicu, a i delegate sa konferencije narodno-oslobodilačkih odbora za Bukovicu, koja se jedan dan prije ofanzive odr-

žala u Matijevećevim stanovima. Delegate sa konferencije nar. osi. odbora, koji su se s nama gore povukli uputićemo čim prije na teren u Bukovicu.

Pošto još nije razbistrena situacija i drug komandant se nije vratio, koji je rekao da će donijeti potrebite direktive, javite nam hitno po mogućnosti eventualne akcije o kojoj je govorio drug komandant Zone, naime da bi naše snage s Vašima i sa nekim ličkim i bosanskim snagama izvršili napad na Strmicu i ostale tamošnje krajeve.

Cim stigne drug komandant ili nas izvjesti poslaćemo operativni i politički zvještaj iz koga ćete moći jasnije razabrati sliku o prilikama u kojima se nalazimo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :
*Marko Jurlin*³ v.r.

Zam. komandanta:
Martić Jovo v.r.

BROJ 185

PISMO DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVIĆA OD 22. SRPNJA 1942. ČLANU
SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE
IVI RIBARU-LOLI O OPĆOJ VOJNOPOLITIČKOJ SITUACIJI
U HRVATSKOJ¹

22/VII 42

Dragi druže,² juče smo dobili tvoje pismo i jednu ceduljicu od druga Brke.³ Ranije, nikakvu obavijest o dolasku starog sa društvom⁴ nismo dobili. Poduzeh smo sve da što prije s njim dođemo u kontakt.

Neobično nas raduje vaš dolazak. Mi smo vas očekivah, naročito poslije pisama koje ste nam uputili nakon tvog odlaska.⁵

Šaljem ti naš posljednji izvještaj upućen CK-u. Drugovi iz Zgba nas ni jesu obavijestili da li su ga primili ili ne. Nakon ovog izvještaja stanje se izmijenilo na bolje u Dalmaciji i u Lici. Održano je savjetovanje sa PK za Dalm. i sa drugovima iz njihovog štaba.⁶ Kompletirah smo PK, sredili neke okružne organizacije i kompletirah njihov štab. U Sje-

³ Ante Jurlin

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/4, k. 6/1.

² Odnosi se na Ivu Ribara-Lolu

³ Ivan Krajačić

⁴ Odnosi se na druga Tita i Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije.

⁵ Ivo Ribar-Lola je stigao iz Zagreba u Vrhovni štab 1. travnja 1942. godine i podnio detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj.

⁶ Vjerojatno se odnosi na savjetovanje koje je lipnja 1942. godine održano u Lapcu.

vernoj Dalm. raste partiz. pokret. Razbijaju se četničke grupe u Kninskoj Krajini. Preko 100 zavedenih naoružanih seljaka prešlo je aktivno na našu stranu. Ubijen je četnički vojvoda Paja Popović, za koga se nepobitno utvrdilo da je bio u službi Talijana. U Južnoj Dalmaciji posljednji mjesec dana narastao je odred od 250 ljudi na 700. U Srednjoj Dalmac. formirana je pokretna brigada, od 3 bat. koja je sa bosanskim partizanima oslobodila Glamoč.⁷

U I Zoni je formirana pokretna brigada od 4 bat. Između Plaškog i Vrhovina razbila je 16 km pruge i zarobila 46 Talijana i zaplijenila veću količinu oružja. Zbog te akcije, kasno smo primili tvoje pismo. Ta brigada je izvršila akciju ponovno na toj pruzi, samo bliže Ogulinu. Rezultat te akcije nam još nije poznat. Za doček Starog pripremamo jednu lijepu stvar, koja će sigurno uspjeti.

Vjerovatno znaš da je neprijatelj svim silama nastojao da zagospodari ponovno našim oslobođenim krajevima. Sva su njegova dosadanja nastojanja na svim našim sektorima doživjela neuspjeh i to baš zbog toga što smo neprijatelja tukli s bokova i s leđa.

Četničke bande, koje se sada nalaze samo u gradovima pod zaštitom Talijana, izuzev 2 sela u Kninskoj Krajini, traže pojedinačno da se povrate. Koristimo njihovu slabost i nadamo se da će uskoro biti likvidirani i vojnički i politički.

Zbog neprijateljske ofanzive na Kozaru, već duže vremena nismo imali veze sa Pajom i Gašparom. Tim putem smo prije dva mjeseca poslali jednu proletersku četu sa operativnim oficirom našeg Štaba, polit. komesara za Zgb-čku zonu i još jednog člana za Stab te zone. Dobili smo obavještenje da su sretno stigli u Slavoniju. Prije mjesec i pol uputili smo tim putem profesora, s tim da ode u Zgb, i da tamo ostane izvjesno vrijeme. Kasnije, još jednog dobrog part. aktivistu za Zgb. I za njih smo dobili obavještenje da su sretno stigli. Čudi nas zašto ih još uvijek nema u Zgbu. U vezi s aktivizacijom II Zone vidi pismo koje upućujemo drugovima.

Sa rukovodiocima iz Bos. Krajine održali smo dva sastanka. Sada smo u stalnom kontaktu. Saobraćali smo motociklima, otkako su Talijani napustili Bos. Petrovac i Drvar. Na teritoriji između rijeke Vrbasa i Bosne gadno su sektašili, tako da su se dva partiz. odreda raspala i većim dijelom prišla četnicima. Prodorom naših iz Istočne Bosne stanje će se sigurno i na tom sektoru brzo popraviti.

Na sektoru II Primorskog odreda ofanziva Talijana je trajala 5 dana. Zapalili su jedno selo, poubijali oko 300 ljudi, žena i djece. Kod partiz. nema žrtava. Zabranjeno je izlaženje iz mjesta na cijelom primorskom okupiranom području. Ponovno pripremaju ofanzivu. Bojim se zbog toga da ćeš kasno dobiti ovo pismo.

⁷ Glamoč je 20. srpnja 1942. godine oslobodio Udarni bataljon Petog krajiškog NOP odreda u sadejstvu sa bataljonom »Budućnost« iz Trećeg krajiškog NOP odreda i »Starac Vujadin« iz Četvrtog operativne zone. Brigada o kojoj je ovdje riječ nije bila još formirana, već je bilo predviđeno da se u srednjoj Dalmaciji formira jedan partizanski odred od bataljona »Vojin Zirojević«, »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip«. Međutim, nije došlo ni do formiranja ovog odreda, već je, po dolasku Vrhovnog štaba, otpočelo formiranje dalmatinskih brigada.

Sa Slovencima duž Kupe imamo svugdje kontakt. Već je izvedeno nekoliko zajedničkih akcija. Sadanja ofanziva Talijana ima za cilj da onemogući izvođenje zajedničkih akcija, tj. da likvidira naš slobodan teritorij na tom sektoru. Održanju stalnih veza i izvođenju zajedničkih akcija posvećivali smo pažnju stalno. Sa komandantom našeg Štaba i komesarom naše V zone krećem danas za Sloveniju da se sastanemo sa drugovima Slovencima i da donesemo konkretne zaključke kako bi što prije oživjeli ovaj tako važan sektor. Beve nas očekuje 26-og. On će vjerovatno s nama doći, jer se uskoro nadamo Starom.

Što se tiče našeg pisma upućenog drugovima u Zgb, mislim, dragi Fišeru, da se nemaš pravo ljutiti na nas. Istina je da pismo nije bilo konspirativno, ali smo ga poslali direktno i spremili ga tako da nije nikako moglo pasti. Hotel »Slavija« postoji, na tu javku su stigle drugarice Bosanke, međutim ta javka sada ne važi. Što se tiče oficira, mi ćemo ih i dalje tražiti, jer su nam potrebni, ne kao komandiri, već kao savjetnici. Njih će se teško moći upotrijebiti tamo, ali na oslobođenoj teritoriji za to ima uslova. Nekoliko oficira mi smo već upotrijebili za oficirske kurseve, kroz koje je već prošlo preko 200 najboljih boraca. Ti kursevi su dali jako dobre rezultate.

Danas je stigla jedna ceduljica u kojoj drugovi javljaju da je nastala provala u vezi sa slanjem nekog kurira po rođачkoj liniji. Za tu vezu dali su inicijativu drugovi iz Zgb-a. Mi tim putem nismo slali nikakav materijal. Radi se o Brnčiću, koji je tu nešto spetljao. Kako je do toga došlo još nismo mogli ispitati, jer se B. nalazi u akciji. U Fužinama je povodom toga zapaljena gostiona »Grgurić« i ubijena su dvojica drugova.

Molim te, pošalji nam uvodni članak za »Sič«, koji bi sadržao kratku analizu međunarodne situacije i stanja kod nas.

—• Kad se vratim iz Slovenije, javiću ti se opširnije.

Javlaj nam se češće. Mnogo drug. poz.

*Vlado*⁸

⁸ Vlado Popović

BROJ 186

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH MAKARSKA OD 22. SRPNJA
1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH DUBROVNIK U VEZI
ODRŽAVANJA KONFERENCIJE AFZ-a ZA JUŽNU DALMACIJU¹**

DRUGARSKOM O.K. K.P.K²

D u b r o v n i k

Pošto će se 10. VIII. ov. g. održati konferencija Anti-fašističkog fronta žena za cijelu južnu Dalmaciju, potrebno je da uputite delegatkinje iz cijelog vašeg okruga, iz svakog mjesta po jednu drugaricu, gdje god postoji A.F.Z. odbori. Neka drugarice donesu sa sobom izvještaj o organizacionom radu.

Drugarice delegatkinje treba da stignu najdalje 7. VIII. 42. u Bačinu (preko Metkovića.)

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

22. VII-42.

Za O.K.³ Makarska
Ranka¹ v. r.

BROJ 187

**PISMO ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 23. SRPNJA 1942.
SEFU ŠTABA ZONE U VEZI DEJSTVA NOP ODREDA U DALMACIJI
ZA VRIJEME PRIVREMENE OTSUTNOSTI OSTALIH ČLANOVA
ŠTABA¹**

S T A B
IV. Operativne Zone
Br. služb.
23. jula 1942.

Štabu IV. Operativne Zone

1. Odlučeno je da idemo.² Znači da nas neće biti 8—10 dana.
2. Sva pitanja koja će se pred Štabom Zone postaviti, rješavat će te zajednički. U koliko se postave pitanja težeg i obimnijeg karaktera, na-

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, film 16/308.

² i ³ Okružni komitet KPH

* Marović Neda

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33-1, k. 1490B.

² Odnosi se na odlazak, u Vrhovni štab NOV i POJ, koji se nalazio na Cincaru, drugova: Vicka Krstulovića, Ivice Kukoća i Maksa Baće. Vidi dok. br. 191.

stojte da se rješenje odgodi do našeg povratka. Za nama će te poslati svu važniju poštu bar jedan vaš izvještaj.

3. Zadatak Odreda za Srednju Dalmaciju kroz ovo vrijeme sastoji se u dvome:

1) Dovršiti žetvu.

2) Započeti sa operacijama u smjeru: Otišić—Svilaja—Muć—Lećevica, sa snagama oba bataljona. Na Dinari zadržati snagu od jedne čete od 90—100 ljudi. Ovim operacijama nek se pride odmah.

4. Odredu za Sjevernu Dalmaciju pošaljite dopis kojeg smo mi ostavili. Za održanje vojno-partijskog savjetovanja mislimo da je najprije potreban povratak Odreda na njegov teren i hvatanje veza sa partijskim organizacijama u pozadini, kako bi se osigurao dolazak njihovih delegata. To je za uspjeh samog savjetovanja bitno. Znači da oni čim se povrate moraju poslati izvještaj sa mišljenjem gdje i kada da se savjetovanje održi.

Na temelju tog izvještaja P.K.³ skupa sa vama trebao bi konačno donijeti odluku. O vašem zaključku po ovom pitanju izvijestite nas.

5. Za Južnu Dalmaciju bataljon »Josip Jurčević« smjesta uputite jednog kurira, a drugog zadržite do našeg povratka. Pošaljite im hitno naređenje da odmah upute sav svoj interes prema sjeveru. Ako je ikako moguće neka pođu sa jačim oružanim snagama. Ako je za njih to još preteško, neka na sjever upute razne izvidnice, pojedine drugove, pod raznom formom, koji će potražiti i uspostaviti vezu sa partizanskim snagama koje sada u tom kraju borave.

Odgovor na izvještaje poslat ćemo im naknadno.

6. Prema odluci G.S.H.⁴ šestorica saradnika⁵ Paje Popovića vraćaju se u Dalmaciju u smislu zajedničke borbe protiv okupatora, a prema sporazumu sa Glavnim Štabom. Njihovu izjavu i pisma po ovoj stvari nosimo sa sobom. Po njihovom dolasku u Stab nastojte da njihov boravak učinite što ugodnijim. Dajte u dužnost najboljim partijcima da budu prate njihovo kretanje kao i razgovore koje vode među sobom i sa partizanima. Strogo pazite da to ne bude uočljivo. Ne povjeravajte im nikakve zadatke. Stvar ćemo konačno urediti po našem povratku.

7. Za bolnicu pošaljite 5.000 kuna.

8. Cim primite ovaj dopis odmah pošaljite kurire sa hubertusom druga komesara Jordana⁶ i kožnatim kaputom druga Milića.⁷ Isto tako nam pošaljite 10.000 kuna. Od hrane nam pošaljite nešto marmelade i jednu glavu kruha. Sve ovo treba da bude u s. Bastasima do podne.

³ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju

* Glavni štab NOP odreda Hrvatske

⁵ Nenad Sinobad, Ante Monti, Petar Bjegović, Branko Berić, Aleksandar Jović i Bogdan Ljaković. Vidi dok. br. 182, napomena 5.

⁶ i ⁸ Ivica Kukoč

U koliko kuriri nebi stigli na vrijeme, neka se sa stvarima nađu do navečer u Glamoču.

Sa drugariskim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

*Jordan*⁸

Za komandanta:

*Milić*⁹

BROJ 188

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
24. SRPNJA 1942. ŠTABU 4. OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE O ORGANIZACIJI PARTIZANSKIH PUNKTOVA¹**

STAB ODREDA
ZA
SREDNJU DALMACIJU
Broj 10/42.
Datum 24. jula 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

U vezi vašeg naređenja od 18. jula² t.g. izvještavamo vas slijedeće:

1) U Štabu Odreda izvršene su slijedeće izmjene: drug Matutinović Svemir razriješen je dužnosti zamjenika komandanta i upućen za komandira logora u Vještica goru, drug Piplović Nikica razriješen je dosadašnje dužnosti i, po sporazumu sa drugom zamjenikom politkom. IV. Operativne Zone,³ imenovan je za pomoćnika intendanta u ovom Štabu, a drug Širinić Vjekoslav imenovan je za informativnog povjerenika u I. četi I. Dalmatinskog Udarnog bataljona.

2) Za zamjenika Komandanta Štaba Odreda za Srednju Dalmaciju imenovan je drug Dude Branko, dosadašnji komandant I. Dalmatinskog Udarnog bataljona.

3) Novoimenovani obavještajni oficir drug Grubiša Ivan još do danas nije se prijavio ovom Štabu.

4) Drugarica Radojka Katić razriješena je dužnosti i danas je upućena u taj Štab.

⁷ i • Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 26/10, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 181.

³ Vidi dok. br. 183.

5) Izvršena je reorganizacija I. Dalmatinskog Udarnog bataljona i uz ovaj izvještaj prilažemo spisak komandnog kadra tog bataljona.

6) Drug Romac Ivan razriješen je dosadašnje dužnosti zamjenika političkoga komesara I. Dalmatinskog Udarnog bataljona i raspoređen u Drugu četu istog bataljona.

7) Cetinski punkt je likvidiran i borci koji su se u njemu nalazili raspoređeni su u I. Dalmatinski Udarini bataljon.

8) Dinarski punkt je reorganiziran sa 15 drugova, za komandira punkta imenovan je drug Tode Colović dosadašnji komandir III. čete I. Dalmatinskog Udarnog bataljona, a za obavještajnog povjerenika drug Dušan Popović.

9) Vrdovski i Kamešnički punkt bit će organiziran kada se povuče četa druga Bračulja⁴ koji se nalazi na položaju u Peuljama. Gore navedena četa bit će smanjena kada se reorganizira II. bataljon.

10) Punkt na Vještića gori organiziraće drug Matutinović Svemir.

11) Žetva u Glavašu i Uništima privedena je kraju, a za žetvu u Modrašu upućen je I. Dalmatinski Udarini bataljon, sa 112 boraca, ukoliko mu bude potrebno nadodajte mu i naoružane drugove koji se tu nalaze.

12) Upućena je naredba Komandantima bataljona da svakih 8 dana dostavljaju redovito izvještaj o vojnom i političkom radu svojih bataljona.

13) Na 15. točku vašeg izvještaja dati će iscrpne podatke intendantski oficir pri štabu drug Kotaraš.

14) Ovaj Štab će u buduću slati redovito izvještaje, a to do sada nije činio uslijed toga što je bio pocijepan na više strana, te nije bio u stanju da na vrijeme pokupi izvještaje od svojih jedinica.

15) Kurire smo već uputili i smatramo da su se već prijavili na dužnost.

16) Kandidate za nižu oficirsku školu uputili smo jutros i to: Lagator Marka, Opačića Stevu i Bjelobrka Petra.

17) Druga Reića,⁵ Komandanta II. bataljona opomenuli smo radi njegovog nepravilnog postupka u direktnom obraćanju na druga Milica.

18) U ovaj Štab uopšte nisu stigli nikakovi paketići sa traženim praškom, te vam iste ne možemo ni uputiti.

19) Upućeni su dva druga na novoosnovani punkt u Vrbnik (pošto je preko Zagrovića put težak i teško se probija tako da su se upućeni kuriri za Sjevernu Dalmaciju povratili) sa zadatkom da uspostave vezu sa Sjevemodalmatinskim odredom i da osnuju jednu desetinu, koja će likvidirati špijune u tom kraju i da politički djeluje u okolnim selima.

20) Oficiri sa kursa upućeni prijavili su se i to: Zičić Josip, Stupar Bogdan, Studin Frane i Jelovac Dujo. Ostala dvojica nijesu došla.

21) U vašem dopisu br. 318/42 od 23. jula tražite da vas izvijestimo kolike su snage potrebne za košenje žita u Modrašu i Cubricama, mi

⁴ Ivan

⁵ Srećko Reić-Petica

smo za taj rad uputili dvije čete I.D.U. bataljona, sa 112 boraca i napomenom da im vi pridodate, ukoliko im bude potrebno, izvjestan broj nenaoružanih drugova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

A⁶ Roje

(M. P.)

Komandant :

Marijan⁷

BROJ 189

**IZVJEŠTAJ ŠTABA NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 24. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE
O IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 7. DO 24. SRPNJA¹**

STAB
N.O.P. ODREDA ZA
SREDNJU DALMACIJU
Broj 20/42
Datum 24. jula 1942.

ŠTABU IV. OPERATIVNE ZONE

Izvještaj o vojnim akcijama od 7. do 24. jula t. g.

Dne 7. VI snage I. i II. bataljona ovog Odreda povukle su se na Čubrice da ispitaju mogućnosti žetve tamošnjeg ustaškog žita.

Dne 8. VII. I. Dalmatinski Udarni bataljon prema naredbi tog Štaba upućen je na Uništa sa zadatkom da u zajednici sa drugom intendantskim oficiroma štaba Odreda, a uz pomoć seljaka organizuje žetvu u napuštenom ustaškom selu Glavašu i na samim Uništima. I. Dal. Udarni bataljon sa svojim raspoloživim snagama kosio je žito u Glavašu noću između 9. i 10. VII.

10. jula u 11 sati prije podne primio je izvještaj od III. čete Bataljona »-Starac Vujadin« da su Talijani potpomognuti sa Đujićevim četničkim banditima došli u Peulje i da su produžili za Crni Lug i Kazance, komanda pomenute čete tražila je pomoć da se snage njihovog bataljona nalaze na Glamoču. Komandant I.D.U. bataljona krenuo je u 1 sat poslije podne u Peulje sa 76 boraca. Prema njegovom izvještaju kada je stigao u Peulje neprijatelj je već bio prošao u pravcu Kazanaca. On je izvidio

⁸ Ante

⁹ Božo Bilić

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 27/10, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 170 i 174.

teren i donio odluku da na cesti između Peulja i Grkovaca postavi zasjedu.

11. VII. oko 9 sati naišla su 2 talijanska automobila, i to 1 auto-cisterna a drugi sanitetski auto. Na njih je odmah otvorena mitraljeska vatra, kamioni su zaustavljeni i borba je trajala od 9 do 10 sati. U toj je borbi ubiveno 12 talijanskih vojnika, 1 potporučnik i 1 kaplar, to je cjelokupan broj vojnika koji je bio u kamionima. Zaplijenjeno je 3 puško-mitraljeza, 21 puška, 4 revolvera, 3.530 komada metaka, 4 nosiljke za ranjenike, 3 čebeta, nešto odijela i ostalih sitnica.³ Od zaplijenjenog oružja Komandant I.D.U. bataljona predao je III. četi bataljona »Starac Vujadin« koja je zajednički učestvovala u akciji, 1 puškomitraljez, 6 pušaka, 1 revolver, 1.020 komada metaka, ostali zaplijenjeni materijal djelomično je upućen tom Štabu, a djelomično zadržan za potrebe I. D.U. bataljona. Poslije izvršene akcije I.D.U. bataljon zadržao se na položaju do 20 sati i tada se povukao na Uništa. Od Komandanta I.D.U. bataljona traženo je da navede razloge radi kojih se povukao sa položaja u Peuljama, pošto su mu namjere neprijatelja mogle biti jasne. Na to je Komandant I.D.U. bataljona svoje povlačenje obrazložio s tim, što je iza izvršene akcije primio pismo od zamjenika Komandanta bataljona »Starac Vujadin« u kojem isti piše komandi III. čete u Peuljama, da im upućuje I. četu pojačanja, i da zajednički drže položaje.

10. VII. odmah iza svoga dolaska u Peulje Komandant I.D.U. bataljona uputio je poziv IV. četi II. bataljona III. Krajiškog Odreda u Tičevo da se priključi pomenutoj četi u Peulje da bi zajednički sa druge dvije čete držali položaje u Peuljama i onemogućili ostupnicu neprijatelju. U međuvremenu Komandant I.D.U. bataljona dobio je izvještaj od zamjenika političkog komesara ovog Štaba druga Piplovića da postoji opasnost napada Kijevljana na naše i onako slabe snage u Glavašu i Uništima i na osnovu tog on se povukao na Uništa i nastavio sa kosidbom žita.

13. VII. stigao je kurir iz Peulja sa ponovnim pozivom da se I.D.U. bataljon povрати u Peulje, taj kurir je donio usmeno naređenje od druga Jovića, komandanta IV. Operativne Zone koji se tada nalazio u Peuljama. U jedan sat poslije podne kada je bataljon bio postrojen i spreman za pokret u Peulje, došao je kurir iz Glavaša i obavijestio da su Kijevljani prešli u Dinaru i došli u zaleđe našim snagama i na njih otvorili vatru, stoga se I.D.U. bataljon uputio u Glavaš da zaštiti napadnute snage i omogućiti nastavak žetve. Do borbe nije došlo pošto su se Kijevljani povukli čim su vidjeli nastupanje naših snaga. Navečer je stigao na Uništa Komandant Jović i naredio da ujutro krene jedna četa za Peulje.

14. VII. krenuo je za Peulje zamjenik Komandanta bataljona sa 40 boraca međutim neprijatelj se povukao prije nego su stigli na položaj.

15. VII. Komandant I.D.U. bataljona stigao je u Grkovce sa još 10 boraca. Jedna četa I.D.U. bataljona sa političkim komesarom drugom Danilom prema naredbi tog Štaba nalazila se na Poljanicama, gdje je zauzela položaj na koti 1711 i kasnije se priključila u sastav II. bataljona.

³ Vidi dok. br. 173.

II. bataljon ostao je na kosidbi žita na Čubricama od 8 do 10. VII. kada je stigla naredba tog Štaba da se zauzmu položaji uslijed neprijateljske ofenzive. Drugom bataljonu priključila se i Koljanska četa te su zauzeti sledeći položaji. Na Modrašu i Čubricama ostavljena je po jedna desetina sa po jednim puškomitraljezom. Tri desetine su upućene na osiguranje prolaza Perkovića Drage, Torine, Krajine staje preko Debelog Brda i Bogovčević kuća. Štab II. bataljona krenuo je u 11 sati navečer sa 63 borca u Štab IV. Operativne Zone, gdje je stigao u 4 sata ujutro.

11. VII. upućeno je 47 boraca sa Štabom II. bataljona i zamjenikom Komandanta Odreda, u pomoć Vrdovskom vodu, koji je sa 30 boraca već vodio borbu sa neprijateljem, pomoć mu je stigla u 6 sati ujutro, borba je nastavljena. Borba je vođena preko cijeloga dana, i neprijatelj pored svih nastojanja nije uspio da se probije, jedino oko 6 sati poslije podne uspio je da potisne naše snage na centru, i da im se privuče u neposrednu blizinu, tako da je zavládala panika na tom dijelu fronte, i borci su se počeli u neredu povlačiti, ali brzom inicijativom Štaba II. bataljona i politkom. Štaba odreda izvršena je reorganizacija zauzeti povoljni položaji i borba je nastavljena.⁴

11. VII. rano ujutro neprijatelj je uspio da se neprimjetno izvuče na čuku između Čubričke desetine na lijevom krilu, i desetine na desnom krilu povrh Perkovića Draga, tako da im je došao u zaleđe i otvorio vatru. Desetina sa Čubrica se povukla, a desetina povrh Perkovića drage bila je prisiljena do samih Perkovića kuća, i naknadno se priključila Koljanskoj četi. Snage koje su bile na Modrašu i Čubricama povukle su se na Kurezeb, a odatle na veliki Lupoglav, odakle su otvorili vatru na neprijatelja, njima se priključila Koljanska četa koja je zauzela položaj između velikog Lupoglava i Pometenika. te su nastavili borbu preko cijeloga dana.

12. VII. tokom cijeloga dana vođena je neprekidno borba, na svim gore pomenutim položajima sve do noći, kad je neprijatelj videći da ne može potisnuti naše snage povukao se pokupivši mrtve i ranjene. Naši borci ostali su i dalje na položaju.

13. VII. Naše snage osim izvidnica koje su ostavljene na položajima povukle su se u Štab IV. Op. Zone.

14. VII. ujutro u 8 sati upućen je Štab II. bataljona popunjen sa III. četom I. bataljona i Koljanskom četom u jačini od 150 boraca, u Sajković kao pomoć bataljonu »Starac Vujadin«. Naše snage stigle su u Sajković u 8 sati navečer kada je neprijatelj već bio odbijen i povukao se.

15. VII. Komandant odreda održao je sastanak sa Štabovima I. i II. bataljona »Starac Vujadin« gdje je donesen zaključak da se uputi pitanje Štabu IV. Operativne Zone da se protjeraju četničke familije iz Crnog Luga i Donjih Peulja.

Međutim 16. VII. ujutro bez predhodnog obavještenja, Komandant bataljona »Starac Vujadin« otišao je sa svojim bataljonom da čisti Donje Peulje. Komandant Odreda u saglasnosti sa Štabom I. i II. bataljona

* U akciji čišćenja sudjelovale su jedinice divizije »Bergamo«, ustaška milicija i žandari. Vidi dok. br. 510, napomena 5.

doneo je odluku da i naše snage krenu u Donje Peulje. Cim su naše snage stigle u Donje Peulje upućene su 2 čete za osiguranje u pravcu Grahova i Marinkovaca. Samo čišćenje nije izvršeno prema programu, nego su drugovi iz bataljona »Starac Vujadin« rekvirirali nešto stoke i brašna, oduzimajući po kućama čak i ženske haljine, što je ostavilo vrlo loš utisak na naš dolazak u Donje Peulje. U 10 sati primili smo pismo od Štaba IV. Operativne Zone, u kojem su nas izvijestili o dolasku druga Komandanta naglašavajući da se slažu sa čišćenjem, i da treba odmah preduzeti čišćenje i Marinkovaca. U 14 sati stigao je drug Jović, Komandant Zone i naredio da se obustavi sa čišćenjem Marinkovaca, već da se sa snagama povučemo na Uništa, jedino da ostavimo jednu četvu u Peuljama "da osigura prolaz od Grahova i Marinkovaca.

17. VII. u 10 sati krenuli smo za Uništa. Po dolasku na Uništa održana je vojna konferencija Štaba Odreda sa Štabovima bataljona da bi se uočili nedostaci u posljednjim borbama. Na dotičnoj konferenciji donesena je odluka o reorganizaciji bataljona, i skrenuta je pažnja Komandantu II. bataljona na njegov loš postupak u ophođenju sa drugovima partizanima. Po dolasku izaslanika toga Štaba izvršena je reorganizacija

I.D.U. bataljona o čemu smo vas već izvijestili. Podatke o gubicima u posljednjim borbama ne možemo vam poslati, pošto borci nijesu ovdje nego na kosidbi žita, i Stab II. bataljona nije vam mogao dostaviti o tome izvještaj, dočim I.D.U. bataljon uopšte nije imao nikakvih žrtava. Brojno stanje i naoružanje ovog Bataljona uputit ćemo vam iza reorganizacije II. bataljona.

21. VII. jedna patrola III. čete pod vodstvom vodnika Joše Durbabe bila je upućena u Kninsko Polje, da ispita mogućnosti dolaska nekolicine novih drugova, a usput je uhapsila u Kninskom Polju i sprovela u ovaj Štab poznatog Talijansko-četničkog špijuna Mirka Mirkovića i ženu mu Mariju, koji je privremeni vojni sud Odreda za Srednju Dalmaciju osudio na smrt.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :

A.⁵ Roje

(M. P.)

Komandant :

Marijan⁶

⁵ Ante
« Božo Bilić

BROJ 190

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 24. SRPNJA
1942. ŠTABU NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU ZA
FORMIRANJE 2. BATALJONA¹

ŠTAB
IV. OPERATIVNE ZONE
Br.....
24.jula 1942.

ŠTABU ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU

Izdajemo Vam slijedeće

N A R E Đ E N J E

1. Odmah formirajte i izvršite definitivnu reorganizaciju II. Bataljona i ostatka III. Cete I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona, a zatim ih odmah sve skupa pošaljite u Koljane. Kao straža u Glavašu neka ostane trideset ljudi.
2. Neka komandanti Bataljona srede u Koljanima svoje Bataljone i neka budu odmah spremni za akciju čim izdamo nalog. Taj će slijediti u najkraće vrijeme.
3. Smjesta nas izvijestite o izvršenju ovoga naređenja.
4. I. Dalmatinski Udarni bataljon čekat će Vas u Koljanima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef Štaba

Za komandanta:

P. S. Komandantu I. Dalmatinskog Udarnog Bataljona drugu Milanu Joniću² izdali smo usmeno naređenje u ovom smislu, što je on uzeo do znanja.

³ Ante Jonić

¹ Kopija (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 27-2, k. 1490.

BROJ 191

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 26. SRP-
NJA 1942. OBAVJEŠTAJNOM OFICIRU I ŠEFU ŠTABA ZONE U VEZI
NAREĐENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE DA
DALMATINSKE PARTIZANSKE JEDINICE ZAUZMU CESTU
SINJ—LIVNO I ONEMOGUĆE PROMET NA TOM PRAVCU¹**

STAB IV. OPERATIVNE ZONE

Br. služb.

Cincar 26. VII. 1942.

Drugu

OBAVJEŠTAJNOM OFICIRU² I ŠEFU ŠTABA³

1. Po naređenju Vrhovnog Štaba N.O.P. i D. Vojske Jugoslavije snage ove Zone moraju tokom dana 29. VII. 1942. zauzeti cestu Sinj—Livno, spriječiti svaki promet i razrušiti serpentine u Prološkoj Dragi.

2. Naročito treba paziti da se tokom toga i eventualno slijedećih dana onemogući svaki dovoz pojačanja u ljudstvu i materijalu iz Sinja u smjeru Livna.

Isto tako je osnovni zadatak onemogućiti evakuaciju materijala i bježanje bandita iz Livna u smjeru Sinja.

3. Daljni zadatak ovih snaga sastoji se u onemogućivanju seljanima iz sela Odžak—Listani—Rujani da idu Livnu u pomoć.

4. Sve ove zadatke izvršit ćete na taj način da zauzmete Prološku Dragu, da cestu na njoj razrušite, zatim da držite cestu koja vodi iz Drage u Odžak i ostala sela. U samoj Dragi ostavite dobre i što jače zasjede za izvršenje zadataka pod br. 2.

5. Za ove zadatke upotrebit ćete slijedeće jedinice:

a) Sve raspoložive snage Odreda za Srednju Dalmaciju — ako nisu upućene preko Svilaje na Muć i Lečevicu, i to u broju od najmanje 250—300 boraca.

b) Ako su se one uputile preko Svilaje a nisu se mnogo udaljile hitno ih pozovite natrag i uputite na određeno mjesto.

c) U koliko te snage nisu u blizini upotrebit ćete 2 čete Bat. »Starac Vujadin«, kojemu mi šaljem naročito naređenje u smislu stavljanja 2 čete Vama na raspoloženje. Njima ćete priključiti sav raspoloživi ostatak boraca, osim minimalnog osiguranja.

d) U koliko se u Štabu skoncentriše više od 300 boraca, sa ostatkom čete zauzeti sve pozicije nad selima Odžak, Listane—Rujani i praviti pritisak pa i zauzeti ta sela počevši od najneotpornijih: Caić—Odžak.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 29-1/2, k. 1490.

² Vice Buljan

³ Marinko Ivanić

6. Ako dođe do zauzimanja sela naročito trebate paziti da ne dođe do pljačke i klanja nad mirnim i nevinim hrvatskim stanovništvom. Presude većeg obima ne smije donositi Štab Bataljona ili Odreda bez odobrenja Štaba Zone. Naročitu pažnju u tom smislu trebate obratiti Bataljonu »Starac Vujadin«.

7. Ishrana sviju jedinica mora se osigurati prethodnim pripremanjem hrane i organizovanjem Komora za svaki Bataljon.

8. Jedinice koje će u tim akcijama uzeti učešća nastojati će uhvatiti vezu sa partizanskim jedinicama koje će u to vrijeme djelovati oko sela: Srdevići—Bila, Zabrišće itd.

9. Sa svim snagama i na svim položajima komandovat će drug Marjan Bilić, komandant odreda za Srednju Dalm., uz direktnu pomoć 0.40p. Štaba Zone druga Vice Buljana.

10. Jedinice moraju ostati na položaju i izvršavati zadatak sve dok ne dobiju drugo naređenje.

11. Duvno—Šuica i sva sela Duvanjskog polja su oslobođena, i naše snage se nalaze na tom terenu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar
*Jordan*⁵

Komandant
*Jović Kostja*⁶

Op. oficir
*Milić*⁷

Očekujem da ćete izvršiti postavljeni pred Vas zadatak, želeći Vam uspjeh sa pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tito

Pečat Vrhovnog štaba N.O.P. i D.
Vojske Jugoslavije

⁵ Ivica Kukoč

• Vicko Krstulović

⁷ Maks Baće

⁶ Obavješ tajac Operativnog štaba četvrte operativne zone

BROJ 192

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 28. SRPNJA
1942. POLITIČKIM KOMESARIMA ŠTABOVA ODREDA, BATALJONA
I CETA O NJHOVIM DUŽNOSTIMA, MJESTU I ULOZI U TOKU
BORBI¹

STAB IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 350/42
28. VII. 1942.

N a r e đ e n j e :

POLITIČKIM KOMESARIMA I POLITIČKIM POVJERENICIMA
ŠTABA ODREDA, BATALJONA I CETA

Ovaj Štab je zapazio da politički komesari i povjerenici među ostalim, ni u toku akcija ne ispunjavaju one dužnosti, koje im se nameću baš u akcijama.

Borci partizani baš tokom akcija trebaju najviše ohrabrenja, podizanja svijesti i morala. Uspjeh akcija ovisi od morala i borbenosti boraca, a baš je dužnost političkog komesara da drže na visini borbenost i moral boraca, baš u toku samih akcija i same borbe. Međutim, zapazili smo iz dosadašnjeg iskustva, da politički komesari tokom same borbe, većinom se nalaze u Štabu, namjesto da se nalaze na položajima, gdje im je mjesto.

Obzirom na pojačanje borbe, koja nam se nameće, a za koje je potrebno da svaki borac bude na visini pravog borca partizana, jer će od toga zavisiti uspjeh naših akcija,

N a r e đ u j e m o :

Za vrijeme borbe svi se politički komesari i povjerenici moraju nalaziti na položajima, i u samoj borbi obilaziti drugove, ohrabljivati ih i držati na visini njihovu svijest i borbenost.

Izvršenje ovog naređenja će se kontrolirati, a oni koji ne budu u njegovom smislu postupah, biti će pozvani na strogu vojničku odgovornost.

Dužnost je političkog komesara da pripaze i dadu upute partizanima prigodom zauzimanja ili ulaska u selo. U koliko dođe do zauzimanja sela, nesmije se dozvoliti da dođe do pljačke i nasilja nad mirnim i nevinim stanovništvom. Za pljačku i nasilje odgovarati će politički komesar.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za komandanta:
Šef štaba:
Marinko Ivanić, v. r.

Primljeno dne 1/VIII
Broj 102/42.-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 37-1/2, k. 1490.

BROJ 193

IZVJEŠTAJ SEFA ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD
28. SRPNJA 1942. ŠTABU ZONE O PODUZETIM MJERAMA U VEZI
NAREĐENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE¹

STAB IV. OPERATIVNE ZONE
NA VJEŠTICA GORI

Br. 353/42
28. VII. 1942.

ŠTABU

IV. OPERATIVNE ZONE

na C i n c a r u

1. Primili smo Vaše naređenje od 26. VII. 1942.² Br..... te smo odmah u smislu toga naređenja postupili.

2. Naše snage nisu se još bile uputile u akciju prema Svilaji i Muću, pak smo stoga bili u stanju da odmah postupimo prema datom naređenju i da sakupimo potrebni broj boraca, koji će najkasnije večeras dne 28. VII. krenuti na položaj koji ste nam naznačili.

3. Mi smo smatrali potrebnim da mobiliziramo i one snage, koje nisu bile obuhvaćene Vašim naređenjem. Stoga smo izdali hitno naređenje partizanskim grupama Solina, Moseća, Kaštela i Mosora da u zajednici sa potrebnim brojem ljudi iz Solinskog kraja razruše cestu kod Rupotina, a zatim da se povuku i da pođu i zauzmu položaj oko Dugopolja, da zapreče dolazak pojačanja iz Splita prema Sinju, u koliko Talijani uspiju razrušenu cestu popraviti.

4. Također smo dali nalog i Sinjskoj partizanskoj grupi da uz pomoć svojih snaga i seljaka razruše cestu i most na putu Sinj—Han.

5. Također smo uputili hitan dopis Štabu Bataljona »Starac Vuja-din« da nam hitno uputi stotinu boraca na čelu sa Veljkom Mihaljicom.

6. Poduzeli smo potrebne mjere da osiguramo naše bokove.

7. Drugo nema ništa značajnoga.

Smrt fašizmu — Soloboda narodu!

Šef štaba:

Marinko Ivanić v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 29-1/2, k. 1490A.
² Vidi dok. br. 191.

BROJ 194

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 28. SRPNJA
1942. SOLINSKOJ LETEĆOJ GRUPI ZA RUŠENJE CESTE
KOD RUPOTINE¹

STAB IV. OPERATIVNE ZONE
Br. 349/42
28. VII. 1942.

DRUGARSKOJ SOLINSKOJ LETEĆOJ GRUPI

Ovaj štab

N a r e d u j e :

1. Odmah po primitku ovog naređenja pozovite k sebi Kaštelansku leteću četu i naredite joj da sa sobom donese sav eksploziv i dinamit. Istodobno uputite poziv i Mosorskom vodu neka i on dođe hitno k Vama.

2. Mi smo izdali hitno naređenje i partizanskoj četi na Moseću da smjesta krene k Vama u Solin, gdje će od Vas dobiti daljna uputstva i naređenja.

3. Mobilizirajte narod Solina i okolice sa motikama, mašklinima, polugama i ostalim potrebnim sredstvima, zatim sa svim tim snagama tj. sa Kaštelanskom, Mosečkom i Mosorskom grupom kao i sa sakupljenim ljudima iz tog kraja izvršite slijedeće:

Potpuno razrušite cestu od Rupotina i to na mostovima od Vlačina do tunela. Razrušite sve mostove i onesposobite ceste za promet. Ovu akciju izvršite odmah čim primite potrebna pojačanja i provedete mobilizaciju naroda, koji Vam je potreban za izvršenje gornjeg zadatka, ali pri tome ne morate čekati da dođe i posljednja grupa na pr. Mosečka, ako bi očekivanje i te grupe dovelo do toga da bi zakasnili sa akcijom. Istodobno sa rušenjem ceste izvršite i pilanje telegrafski i telefonskih stupova.

4. Nakon izvršenja ove akcije rušenja ceste i mostova kao telefonskih i telegrafskih stupova, odmah se povucite preko Kozjaka i odatle promatrajte dali će Talijani početi popravljati ceste. Kad vidite da bi cesta mogla proraditi smjesta sa svim snagama uputite prema Dugopolju na položaj »Brig od Poda«, (isto mjesto gdje ste imali nekidan izvršiti akciju) te zauzevši položaj morate onemogućiti Talijanima da tom cestom odvezu pojačanje u pravcu Sinj—Livno.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br.

STAB IV. OPERATIVNE ZONE

Br. 349/22

28. VII. 1942.

Drugarskoj Solinskoj Letećoj Grupi

Ovaj Štab

n a r e d j u j e :

1. Odmah po primitku ovog naredjenja pozovite k sebi Kaštelansku leteću četu i naredite joj da sa sobom donese sav eksploziv i dinamit. Istodobno uputite poziv i Mosorskom Vodu neka i on dodje hotno k Vama.

2. Mi smo izdali hitno naredjenje i partizanskoj četi na Moseču da smjesta krene k Vama u Solin, gdje će od Vas dobiti daljnja uputstva i naredjenja.

3. Mobilizirajte narod Solina i okolice sa motikama, mašklinima, polugama i ostalim potrebnim sredstvima, zatim sa svim tim snagama t.j. sa Kaštelanskom, Mosečkom i Mosorskom grupom kao i sa sakupljenim ljudima iz tog kraja izvršite sljedeće:

Poptuno razrušite cestu od Kupotina i to na mostovima od Vlačićina do tunela. Razrušite sve mostove i onesposobite ceste za promet. Ovu akciju izvršite odmah čim primite ovo naredjenje, a najkasnije 31. o.mj. na večer. Izvršenje akcije počmite odmah čim primite potrebna pojačanja i provedete mobilizaciju naroda, koji Vam je potreban za izvršenje gornjeg zadatka, ali pri tome ne orate čekati da dodje i posljednja grupa na pr. Mosečka, ako bi očekivanje iz te grupe dovelo do toga da bi zakasnili sa akcijom. Istodobno sa rušenjem ceste izvršite i pilanje telegrafskih i telefonskih stupova.

4. Nakon izvršenja ove akcije rušenja ceste i mostova kao telefonskih i telegrafskih stupova, odmah se povucite preko Kozjakak i odatle promatrajte dali će Talijani početi popravljati ceste. Kad vidite da bi cesta mogla proraditi, smjesta sa svim snagama uputite prama "Ugo-polju na položaj "BRIG OD PODA" /Isto mjesto gdje ste imali nekidan izvršiti akciju, / te zauzevši položaj morate onemogućiti Talijanima da tom cestom odvezu pojačanja u pravcu Sinj-Livno.

Ova akcija je od velike važnosti, pak Vam stavljam do znanja da ćete biti pozvani na strogu vojničku odgovornost, ako ne bude izvršena uspješno kako treba i uz puni partizanski nalet.

O izvršenome ćete nas detaljno izvijestiti, kao i o svim zapažanjima u pogledu kretanja Talijana.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODA

ZA KOMANDANTA SEF ŠTABA:

Faksimil dokumenta br. 195

Ova akcija je od velike važnosti, pak Vam stavljam do znanja da ćete biti pozvani na strogu vojničku odgovornost, ako ne bude izvršena uspješno kako treba i uz puni partizanski nalet.

O izvršenome ćete nas detaljno izvijestiti, kao i o svim zapažanjima u pogledu kretanja Talijana.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za komandanta

Sef štaba:

BROJ 195

IZVJEŠTAJ ŠTABA SREDNJO DALMATINSKOG NOP ODREDA
OD 29. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
O BORBI PRVOG UDARNOG BATALJONA KOD TRNOVE POLJANE¹

STAB ODREDA SRED. DAL.

Br. 1

Dana 29-VII-1942.

ŠTABU IV. OPER. ZONE

U akciju se uputili 11^h večerom na 28-VII, stigli u 5.20^h. Borba počela u 9.25^h trajala do 2^h poslije podne. Do sada imamo 5 mrtvih i 6 ranjenih. Jedan od mrtvih je mitralježija Duši.²

Hranu dobili tek u 6.15^h poslije podne. Dolazak Talijana u 2 navrata i to sa 23 kamiona, 8 tenkova i 7 blindiranih automobila. Zarobljeno 51 puška, 1 minobacač, 1 puškomitraljez, 35 bomba za minob. 80 bomba, 4 pištolja, 600 metaka, 2.300 mitr. metaka, 7 pari cipela, 5 gaća, 8 šinjela, 19 donjih gaćica i 5 šatorskih krila, 8 košulja, 14 rubaca, 120 met. od mitr. teškog, 1 par čizama, 3 maje, 2 ručnika, 12 porcija, 5 kufera, 1/2 vreće pošte. 130—150 imali su Talijani mrtvih, 16 automobila zapaljeno, 7 onesposobljenih automobila.

Ovo je pregled na brzu ruku akcija, koju je izvršio I. Ud. Bat. i to na položaju od Trnove Poljane prema dole.³

Štab Odreda, koji se nalazi 1 sat daleko od mjesta gdje se je I. Ud. Bat. sa svoje 2 čete povukao kada je dobio vijest o akciji i o povlačenju u saglasnosti sa članovima Štaba Odreda bio je poslat drug Roje⁴ politikom. Štaba Odreda, i izaslanik IV Oper. Zone drug Vice Buljan da stvar ispitažu kao što smo i učinili kako vidite iz gore navedenog.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikom :

A.⁵ Roje

Obavešt. oficir

Vice Buljan⁶

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 35/10, k. 1603A.

² Ante Cikara

³ Vidi dok. br. 202.

* 1 ⁶ Ante

• Vice Buljan, obavještajni oficir Četvorte operativne zone.

BROJ 196

NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 29. SRPNJA
1942. SEFU ŠTABA I OBAVJEŠTAJNOM OFICIRU ZONE
ZA ZAUZIMANJE PROLOGA¹

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE

Br. SI.
Cincar 29. VII. 42.

SEFU ŠTABA² I OBAVJ. OFICIRU³

1. 26. ov. mj. izdali smo Vam naređenje da sa snagama od 450—300 drugova zauzmete Prolog, razrušite serpentine i onemogućite prolaz u oba smjera. Ukoliko to iz bilo kakvih razloga dio sada niste izvršili — izvršite sada.

2. Budući da su se operacije u ovom kraju produžile, Vaše djelovanje na Prologu treba također da se produlji. U tu svrhu treba da preduzmete sve potrebne mjere, iznad svega da dobro organizujete obranu i osiguranje položaja. Kroz to vrijeme neumorno radite na rušenju ceste upotrebljavajući sva sredstva, od eksploziva do masovnog krampanja i nezadovoljavajte se sa postignutim rezultatima.

3. Radi razvoja operacija jedinice koje djeluju na Prologu neka nađu neka uporišta na Kamešnici. Odatle neka se podržavaju stalne veze, u prvom redu sa Štabom, zatim sa punktom na Kamešnici. Preko njega uspostavite vezu sa Bat. »Josip Jurčević«. Juče smo odavde tom Bat. dali naređenje da uputi jednu četu u Duvno i da pripremi čitav Bataljon za pohod u ovom smjeru. — Daljnju vezu koju svakako trebate uspostaviti jeste sa I. Prolet. Brigadom koja je sada u Duvnu, a slijedećih dana će biti vjerojatno između Duvna i Livna. Tamo se nalazi i naš Bat. »Vojin Zirojević« tako da istim putem te jedinice mogu uspostaviti vezu i s nama. U tom slučaju neka nam pošalju hitan i iscrpan izvještaj i osiguraju stalnu vezu. Radi se o prolazu preko sela koja nisu neprijateljski raspoložena prema nama.

4. Uvijek morate biti spremni na napad jačih neprijateljskih snaga.

Dali ćete izdržati frontu ili izvršiti manevre, odlučite na licu mjesta.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar

Op. oficir

Komandant:

*Jordan*⁴

Milić⁵ Jvić Kostja⁶

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 40-1/2, k. 1490.

² Marinko Ivanić, šef Štaba četvorte operativne zone.

³ Vice Buljan, obavještajni oficir Četvorte operativne zone.

⁴ Ivica Kukoč

⁵ Maks Baće

⁶ Vicko Krstulović

BROJ 197

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGA TITA OD 30. SRPNJA 1942. ŠTABOVIMA PRVE, DRUGE
I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE O RASPOREDU SNAGA
I NAČINU DEJSTVA PRI NAPADU NA LIVNO¹**

VRHOVNI STAB
N.O.P. i D.V.J.
30. juli 1942.
9.00

ŠTABU I, III i II BRIGADE

Štab I brigade s četiri bataljona, drugom Markom i drugom Peruničićem nalazio se 29 ovog meseca u s. Vučipolje, 5 km zapadno od s. Blažuja. Drug Jakić s Prvim bataljonom I brigade, bataljonom »Vojin Zirojević« (ovaj bataljon ima 250 boraca) i IV bataljonom III brigade nalazi se na položaju: Suhovrh (1457)—Hajdučka Kosa (1452)—kota 1471—kota 1410. Zlatarski bataljon drži položaje Crkljeni Vrh—Veliki Malovan [k. 1828], Drugoj brigadi je naređeno 28. jula u 8.00 da preseče vezu Bugojno—Kupres i izvrši pritisak na Zlosela i Kupres. Ovaj zadatak ona vrši sa III krajiškim odredom. Njima je otišao i drug Crni. Delovima V krajiškog odreda (450 boraca u Glamoču) naređeno je da posednu položaje severozapadno od Livna na drumu Glamoč—Livno i razoružalju s. Kablići, Priluka i Prisap. Štabu IV — dalmatinske — zone naređeno je da poruši objekte na drumu Knin—Bosansko Grahovo i prekida vezu Sevele Dalmacije sa Bosnom; da prekine vezu i poruši objekte na Komunikaciji Sinj—Vaganj—Prolog—Livno (ova grupa je zauzela s. Prolog sa 300 boraca); i da prekine sve komunikacije između Tomislavgrada—Imotskog i Tomislavgrada—Splita. Štab IV — dalmatinske — zone nalazi se kod nas, a bio je i komandant III krajiškog odreda, koji je dobio lično direktive.

Nameravali smo da 29 jula izvršimo napad i oslobodimo Livno. Međutim, ovaj ustaški prodor omeo nas je u ostvarenju ove zamisli. Ustaše u Livnu vrše strahoviti teror nad katoličkim i muslimanskim stanovništvom, što je najbolji dokaz da su stanovnici Livna uz nas. Poručnik Latifić, komandant mesta u Livnu, prebegao je nama i upoznao nas tačno sa snagama, rasporedom i naoružanjem posade u Livnu, kao i s fortifikacijskom organizacijom.

Na ovoj teritoriji mi imamo uslova da povežemo sve partizanske snage u Bosanskoj Krajini, Dalmaciji, Lici i Hercegovini i da rasplamtimo partizansku borbu u delu Bosne između Vrbasa i reke Bosne. Na ovoj teritoriji postoje usi ovi da se rasplamti narodni ustanak samo ako naše

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 2 B.

proleterske snage budu pravilno radile, to jest razvile pravilan politički rad.

Uslovi za ishranu na ovoj teritoriji postoje jer se u našem dohvatnu nalazi žitnica u dolini r. Vrbasa, Bosne, Save i ovih bogatih kraških polja — Duvno, Livno, Kupres ... Pored ovoga mi moramo stvoriti hleba dalmatinskim partizanima, gde se partizanski pokret sve jače razvija.

Neprijatelj nema snaga da uguši ustanak na ovoj prostoriji i da ukoči rad naših pokretnih udarnih snaga. To dokazuje i ova njegova ofanziva koja je uslijedila tek posle mesec dana našeg dejstva na ovoj teritoriji. On nije mogao upotrebiti više od 500 ustaša s nekoliko skrpljenih tenkova. Čak ni domobranske snage nije mogao mobilisati, što dokazuje da se one ne žele boriti protiv nas, jer u nama ne vide neprijatelja.

Naš odlazak s ove teritorije u ovom trenutku značio bi da izbegavamo da stupimo u otvoren sukob s narodnim neprijateljem i da smo izazivali samo ustaški pokolj mirnog stanovništva. Prema tome pred nama sada stoje sledeći zadaci:

I) Potpuno presecanje i onesposobljavanje komunikacije Kupres—Bugojno, Kupres—Šujica, kao što je naređeno i za ostale prilaze Livnu.

II) Uništenje ove izolirane ustaške grupe, koja je ostala bez uporišta.

III) Povezivanje svih naših jedinica I, II, III brigade kao i domaćih partizanskih snaga, i

IV) Pripremanje napada na Livno.

U vezi s time raspored vaših jedinica treba da se izvrši tako da se glavni napad na Livno izvrši sa severa preko šume Bašajkovac, koja je neposredno iznad grada i gdje je prilaz najlakši; na tom prostoru ćemo upotrebiti najmanje dva naša bataljona s nekoliko teških bacača (za ovo bi bila najpodesnija grupa s Jakićem).² Odatle se može gađati svaki objekat u gradu, dok je neprijateljsko dejstvo iz grada otežano. S juga treba upotrebiti dva do tri bataljona s delovima bataljona »Vojin Zirojević«, koji bi napadali na sektoru Krčanik—Donji Zabljak—Livno. drum Livno—Sinj zaključno. Za ovaj pravac su dovoljna tri bataljona, s tim da jedan vrši obezbeđenje i prekid komunikacije ka Sinju — u visini s. Grborezi. S istoka pravcem Šujica—Livno dovoljna su dva bataljona, dok bi sa zapada vršile napad snage iz Glamoča. To je naš raspored i plan napada na Livno poslije likvidacije ove ustaške grupe koja je prodrla ka Sujici, odnosno Livnu—Duvnu. Svaki bataljon dobiće nekoliko vodiča iz bataljona »Zirojević«.

II brigada s Krajiškim odredom mora da izvrši dobiveni zadatak, to jest da potpuno otseče Kupres od Bugojna i onemogući svaki priliv novih snaga iz Bugojna ka Kupresu, odnosno izvlačenje neprijatelja s ove prostorije ka Bugojnu. Ona treba da teži da neprijatelja u takvom slučaju potpuno razbije i uništi. Pritisak na Zlosela i Kupres treba da se oseti, a ako budu postojali uslovi može se napasti i zauzeti. U tom slučaju treba biti spreman da se dočeka neprijatelj koji bi se povlačio s pravca Šujica

³ U ovoj grupi bili su: Prvi bataljon Prve proleterske brigade, bataljon »Vojin Zirojević« i četvrti bataljon Treće proleterske brigade.

—Kupres. Pre napada na Livno treba pozvati na sastanak sve komandante bataljona i političke komesare i izvesti ih na položaj odakle će moći da vide ceo teren, gde će im se objasniti zadatak.

Po našem mišljenju likvidaciju ove ustaške grupe treba izvršiti u toku ove noći, to jest između 30 i 31 jula.

S pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant

BROJ 198

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 30. SRPNJA
1942. ŠTABU SREDNJDALMATINSKOG NOP ODREDA ZA
RAZORUŽANJE NEPRIJATELJA U SELIMA CETINI, JEŽEVIĆU
I DUVNJAKU¹**

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Br. 172/42
30.VII 1942.

ŠTABU SREDNJE DALMATINSKOG ODREDA

1. Pridite smjesta razoružanju Cetine.² U koliko je to moguće učinite to na miran način. To nikako ne znači da u selo pođete u malom broju i bez pušaka. Ako bude otpora budite nemilosrdni.

2. Poslije Cetine razoružati ćete sela Ježević i Duvnjake. Plan akcije ostavljamo Vama u dužnosti. Napominjemo Vam da u svim selima Cetinske krajine nastupa neko previranje koje mi moramo iskoristiti.

3. Poslije izvršenih akcija vratićete se natrag u Uništa, gdje ćete se pobrinuti za što veće i savjesnije sabiranje i spremanje žita sa oranica Glavaša i Uništa koje su seljaci napustili.

4. Primili smo Vaše dopise broj 7 i 8 od 29. VI. Čudi nas da nam u njima ništa ne javljate o ekonomskoj akciji kod Glavaša dok nam dva kurira o tome jedan za drugim pričaju. To se ne smije ponoviti.

¹ Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 46/2, k. 1490.

² Seljake sela Cetine naoružale su 22. lipnja 1942. god. jedinice divizije »Bergamo«.

Vidi dok. br. 162 i 541.

5. Drug doktor otputovao je u drugom smjeru. Sve ranjenike dopremite u ovaj Štab gdje je organizovana ambulanta. Imamo dojam da se za svoje ranjenike niste dovoljno pobrinuli, premda u jednom selu ima za to mogućnosti, pa i dobre sanitere imate.

6. 100.000 (sto hiljada) kuna poslali smo Vam pred tri dana pa se upravo čudimo kako možete u tako kratkom roku da nam opet tražite. Ne zaboravite da je jedva toliko ostalo ovom Štabu koji se mora brinuti i pomagati još nekoliko takovih odreda. Osim toga vojska se ne može novcem hraniti. Šaljemo Vam 44 paketa papra, 40 baterija, 10 žaruljica, 100 kutija šibica, 8 paketa lamica, 3 omota igala, 5 rokela konca. Ostalih stvari nemamo. Naročito nemamo hrane za koju Vi tvrdite da se nalazi tu.

7. Uz ostale operativne zadatke uspostavite natrag punkt na Dinari sa četrdesetak boraca, ali ne starih nego ih izmjenite. Oni ostaju pod Vašom komandom a zadatak im je: 1. uspostava veza sa Kninom i odredom za Sjevernu Dalmaciju, 2. obnova obavještajne službe u Kninu a naročito na terenu gdje ste vršili akcije.

8. Kroz najkraće vrijeme pošaljite nam brojno stanje, naoružanje i to po četama kao i detaljan popis čitavog komandnog sastava, od čete do Štaba odreda, zatim komesarski i intendantski izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Folitkomesar

Komandant

BROJ 199

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA OD
30. SRPNJA 1942. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA HRVATSKE
O NAPADU NEPRIJATELJA NA BATALJONE »BRANKO VLADUŠIĆ«
I »BUDE BORJAN«¹**

ŠTAB SJEV. DALMAT.
NAROD. OSLOB. PARTIZ.
ODREDA
Broj si. 30. jula 1942.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Operativni izvještaj:

**Poslije borbe na Promini i Bukovici bataljon »Bude Borjan« sredi-
vao se na odmoru u Rujištima. 13. ov. mj. izvršene su pripreme za akciju**

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 18/1, k. 1603A.

u Mokrom Polju u kojoj je učestvovao čitav Odred i dvije čete II-og bataljona III. ličkog odreda. Ova akcija čišćenja četničkih bandita u Mokrom Polju izvršena je u zoru 14. ov. mj. sa djelomičnim uspjehom. U borbi je ubijeno 5 bandita, 19 zarobljeno, a zaplijenjeno 20 pušaka. Akcija nije potpuno uspjela, jer bataljon »Branka Vladušića« nije zauzeo svoje položaje izgovarajući se da je naređenje prekasno primio. 15. ov. mj. stizala su obavještenja o koncentraciji neprijateljskih snaga uokolo Zrmanje i Rujišta. Neprijateljska ofenziva na uporišta Zrmanja i Rujišta započela je u zoru 16. ov. mj. jakim artiljerijskom vatrom sa Evenika, Mokrog Polja, Pribudića i Otrića. Naš vod koji se nalazio na Viojli već u zoru je napadnut i zbog mnogo jačeg neprijatelja morao se povući na Crni Vrh pozadi Cerovca. Naše jače snage vodile su cijeloga dana borbe sa mnogo jačim neprijateljem na položajima prema Mokrom Polju i Erveniku. U toku ovih borbi i pokreta u našim jedinicama bilo je dosta kritičnih momenata, osobito u času kad je jedan vod III-eg ličkog odreda napustio bez znanja dominirajuću kotu Jagodnik, na koju je neprijatelj brzo izbio i tako sa boka ugrozio ostali dio naših snaga. I-a četa bataljona »Branka Vladušića«, koja se zadržala u Palanci, postavila je zasjedu od koje je neprijatelj kad je naišao pretprio jače gubitke u mrtvim i ranjenim. Raspoloženje i borbenost partizana u ovim borbama nije bila na visini, a komandovanje u borbi nije se mnogo osjećalo. Naše jedinice često su se povlačile i menjale položaje, a u zoru 17. ov. mj. držali su položaje iznad Rujišta i po kotama prema Erveniku, dok su položaje prema željezničkoj pruzi poboljšali zauzećem Kurozeba i Vrška. Sa ovih položaja odbijani su tokom cijelog dana neprijateljski napadi. U svim ovim borbama nismo imali nikakvih gubitaka. U noći 17—18. ov. mj. prebačene su naše snage skupa sa političkim radnicima, bolnicom i oko 250 civilnog stanovništva preko pruge u Liku. Veći dio evakuisanog stanovništva iz Zrmanje i Rujišta morao je biti zbog opasnosti prelaza pruge ostavljen u selu Vrbici. 18. ov. mj. naše snage bile su u V. Popini i odatle, zbog mogućnosti produženja neprijateljske ofenzive na Liku, razmještene na ove položaje i to: bataljon »Branka Vladušića« na tromeđu, Srbski Klanac, Podljut i Golu Milu, a bataljon »Bude Borjan« na položaj iznad Glogova. Neprijatelj tj. četnici i Talijani napali su u noći između 19—20. ov. mj. naše položaje na Goloj Mili, koje je naš vod II-e čete bataljona »Branko Vladušić« bez borbe napustio, navodno zbog mnogo jačeg neprijatelja i izmorenosti boraca. Ovo napredovanje neprijatelja prisililo je bataljon »Bude Borjan« na povlačenje na nove položaje Crn Vrh, Kurcelj i kote iznad Glogova. U toku dana neprijatelj je žestoko napadao na položaje bataljona »Bude Borjan« i dok je I-a četa uporno odbijala sve napade, II-a četa ovog bataljona dva puta je napuštala, tako da je i ostali dio bataljona bio prisiljen na povlačenje. Lošim držanjem II-e čete bataljona »Bude Borjan« morala je biti napuštena i dominantna kota Lisac, a IV četa bataljona »Branko Vladušić« koja je držala lijeve obronke Lisca imala je pri povlačenju sa tog položaja gubitke 3 mrtva i 4 ranjena druga. Bataljon »Bude Borjan« zauzeo je zatim položaje Vrani Kuk, Ladin Kuk, Orozovac i Bukovi Vrh, a bataljon »Branka Vladušića« lijevo od njega prema Srbskom Klancu. Tokom dana

22. ov. mj. na položaju nije bilo promjena, vladalo je zatišje. 23. ov. mj. već u zoru neprijatelj je počeo sa napadajima na naše položaje. I-a četa bataljona »Bude Borjan«, koja je držala Sedlo, uporno je branila svoje položaje i 3 puta odbijala juriše četnika. Tek četvrti put neprijatelj jednim trikom uspio je da se probije i odvoji naše lijevo krilo od desnoga. Neprijatelj je uputio veliku kolonu u obližnje selo* da pali i pljačka, tako je svratio pozornost našeg desnog krila na tu kolonu, dok je sa jakim snagama pod mrtvim uglom zašao sa boka našim jedinicama. Ni ovaj put neprijatelj vjerojatno ne bi uspio da našim borcima nije poneslo municije, što su banditi opazili, i da II četa bataljona »Bude Borjan« nije već prije toga napustila svoje položaje na Ladin Kuku. U času kad je neprijatelj bio sa boka i vrlo blizu I-oj četi pala je komanda za povlačenje, koje je potpuno nevojnički izvršeno tako, da je tom prilikom ova četa doživjela velike gubitke: 10 mrtvih i 13 ranjenih drugova. Svi ranjeni su spaseni. Uzrok ovim gubicima je u tom što je ova četa ostala na položaju osamljena, a nije imala nikakvog bočnog osiguranja, tako da ju je neprijatelj po brisanom prostoru tukao jakom unakrsnom mitraljeskom vatrom pri i onako nevojničkom i skupnom povlačenju. Kako je bataljon »Bude Borjan« bio prezamoren, djelomično u povlačenju rasturen, i nesposoban za daljnju borbu, povučen je zbog sređivanja u selo Brezovac, gdje se do danas nalazi. Položaje bataljona »Bude Borjana« zauzeo je 24. ov. mj. bataljon »Branka Vladušića«, ali u toku dana nije bilo nikakvih akcija, jer se neprijatelj povlačio na položaje prema pruži. Od toga dana pa do danas bataljon »Branka Vladušića« drži položaje na tromedi, Ljubinoj Poljani, Srbskom Klancu, V. Popini i Liscu, da bi spriječio neprijateljsko prodiranje na ovaj dio Like, koje se naslućuje. Borci su u svim ovim akcijama bili prezamoreni i izgladnjeli, a moral i borbenost, osim kod pojedinaca bila je slaba. Komandno osoblje bataljona nije imalo pregleda u toku razvoja operacija. Izvještavanje zbog veličine i čestog mijenjanja položaja bilo je vrlo slabo i nepotpuno. Gubici neprijatelja, osobito u borbama na Sedlu (80 — 1009)² bili su vrlo veliki.

U sastav našeg odreda ušla je jedna rezervna lička četa, koja je naoružana od bataljona »Bude Borjana« i sad drži položaj u V. Popini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Of.³ pri Štabu
Truta Ljubo

Politkom
Otsutan

Zam. komandanta
*Martić Jovo*⁴

² Ovi brojevi obilježavaju kote.

³ Oficir

⁴ Umro u Bošanskom Petrovcu 1942. god., kao zamjenik komandanta Druge dalmatinske NOV brigade.

BROJ 200

**PISMO ČLANOVA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE
OD 31. SRPNJA 1942. DRUGOVIMA U SJEDIŠTU ŠTABA O SITUACIJI
NA SEKTORU LIVNA, DUVNA I BOSANSKOG GRAHOVA
I ZADACIMA JEDINICA NA SEKTORU DINARE I KAMESNICE¹**

STAB
IV OPERATIVNE ZONE
Op. br. 6/42
Položaj 31. jula 1942.

VII/2

SJEDIŠTU ŠTABA IV OPERATIVNE ZONE

1. Situacija na ovom sektoru je slijedeća:

Proleterske brigade poslije zauzimanja Prozora² raširile su se od Duvna do Bugojna. Još u noći od 25. na 26. t. mj. zauzele su Sujicu i Duvno i sad se borbe vode od Kupresa do blizine Livna. Obje su strane u napadu i odbrani. Kroz slijedeće dane očekuju se odlučujuće borbe koje će rasčistiti situaciju na čitavom sektoru.

Snage naše Zone već su svestrano angažovane u ovim borbama. Sa glamočke strane bataljoni V krajiškog odreda dobili su zadatke u sklopu cijel/oga plana. Dio snaga bataljona »Starac Vujadin« dužan je da onemogući eventualni pokušaj neprijatelja da prodre cestom Bosansko Grahovo—Livno. I odred za sjevernu Dalmaciju treba da se angažuje za isti zadatak i u tom smislu šaljemo mu naređenje. Odred za srednju Dalmaciju ima važan zadatak da onemogući bježanje i dolaženje pomoći sa strane Sinj—Livno. Bataljon »Josip Jurčević« trebao bi da osigura ceste sa južne strane Livna—Duvna. Bataljon »Vojin Zirojević« od prvoga dana učestvuje u borbama koje se vode, ali njegovo držanje nije ugledno. Opaža se da on vojnički i politički jako zaostaje. Ovdje je potrebna ozbiljna intervencija, ako želimo da bilo šta izvučemo.

Sam Vrhovni Stab daje naročitu važnost ovome sektoru i okuplja oko njega krajiške, dalmatinske, pa eventualno i hercegovačke partizanske snage.

Pi*ed nama stoje ozbiljni novi zadaci za koje moramo uprijeti sve snage, jer od njihovog uspješnog rješenja umnogome ovisi daljni ozbiljni razvitak partizanske borbe u Dalmaciji, kao i rješenje naših, naročito ekonomskih problema.

2. Pošaljite nam detaljan izvještaj o akciji na Prologu.³ Do nas je danas dospio dopis Štaba Srednjedalmatinskog odreda naslovljeno na »komandanta partizanskih snaga na sektoru Bila Zabrišće«, iz kojeg smo

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 48/2, k. 1490.

² Prozor je zauzet 13. srpnja. U napadu je sudjelovao Četvrti bataljon Prve proleterske brigade i Treća Sandžačka brigada.

³ Ovu akciju je izvršio Prvi dalmatinski udarni bataljon. Vidi dok. br. 195 i 202.

doznali o borbi kod Prologa, u kojoj su naši imali velikog uspjeha. Ubili su 140 okupatora i uništili 22 kamiona. Zaplijenili su jedan bacač i 41 pušku. Uspjeh ove akcije je od velike važnosti, jer je moglo doći do spajanja ovih snaga upućenih iz Sinja sa kolonom ustaša, koja je došla iz Jajca i Bugojna, a koja je sada uklještena od proleterskih brigada i postoji mogućnost da bude uništena. Sam komandant drug Tito, kao i ostali drugovi iz Vrhovnog štaba oduševljeni su ovom akcijom. Naredite im neka i dalje nastoje onemogućiti svaki promet na ovoj cesti, kao i svaki pokušaj odašiljanja pomoći iz Sinja. Neka nastoje upotrebom eksploziva razrušiti cestu, odnosno je iskopati. Preduzmite sve u sporazumu sa Bataljonom »Starac Vujadin« kako bi borci bili redovito ishranjeni. Nadamo se da ćemo Vam moći poslati nešto stoke koju su brigade zaplijenile od ustaša. Preduzmite mjere opreznosti, ako bi okupator pokušao da za vrijeme akcija na Prologu pokuša napad od Vukovića mosta ili Uništa.

3. Snage Odreda za srednju Dalmaciju skupa sa jedinicama bataljona »Starac Vujadin« treba da pod svaku cijenu održe Prolog u svojim rukama. Najidealnije bi bilo kada bi mogli zauzeti Vaganj i istjerati Talijane i žandare sve do Cetine. U tom slučaju trebalo bi se širiti po selima lijevo i desno od Prologa. U protivnom slučaju, ako neprijatelj upotrebi silu pred kojom će naše snage popustiti, onda neka za oslonac uzmu Kamešnicu. Time će se postići približavanje proleterskim brigadama, hvatanje veza i intervencija u zgodnom momentu. Ni tada ne prestaje njihov zadatak onemogućavanja prometa na ovoj cesti. Daljni zadatak sastojao bi se u hvatanju veza sa Južnodalmatinskim bataljonom, dosadašnjim direktnim kanalom. Prilažemo Vam prepis naređenja, koje šaljemo ovom bataljonu. Njega pošaljite Odredu za srednju Dalmaciju da budu informisani. Original naređenja poslat ćete preko kurira za južnu Dalmaciju, koji mora da je još kod Vas i on neka usput prođe preko Odreda za srednju Dalmaciju, tako da bi oni mogli nešto konkretno nadodati, ako to treba.

4. Isto tako šaljemo Varn prepis naređenja Slaba Odreda za sjevernu Dalmaciju. Original šaljemo preko bataljona »Starac Vujadin« — »Gavrilo Princip«.

Ako ste primili kakav izvještaj iz sjeverne Dalmacije pošaljite nam ga.

5. Pred nas se postavlja zadatak regrutovanja barem jednog bataljona iskusnih i odanih partizana — dobrovoljaca za proletersku brigadu. On bi se poslije izvjesnog vremena zajedničke borbe sa proleterskim brigadama na raznom terenu povratio. Dužnost nam je u ovu svrhu izvršiti političku mobilizaciju svih partizana na terenu naše Zone. Mi mislimo izdati partizanima poziv u tom smislu.

6. Javite nam da li su došla ona šestorica Kninjana koji su bili kod Glavnog štaba i što je sa njima. Kakvi su rezultati žetve i šta je već požnjeto, je li ostalo još nepokošenih njiva. Kakvi su rezultati reorganizacije Odreda za srednju Dalmaciju. Zelili bismo imati imenični popis komandnog kadra. Da li se nastavio dolazak novih boraca. Pošaljite nam brojno stanje i naoružanje svih onih koji se sada nalaze u bataljonima.

7. Čuli smo od kurira koji su došli iz Dinare o nekim zvjerstvima koja su vršili Talijani na nekim partizanima zarobljenim kraj Trogira. Stvar ispitate i pošaljite nam detalje, koje treba da i Vi publicirate. Sta je sa 3. brojem «-Borca» i izvještajem?

Redovno slušajte emisije »Slobodna Jugoslavija« jutrom i večerom.

8. Prvim kurirom pošaljite za Štab Zone 10.000 kuna, veliku mapu naše čitave Zone 1:200.000 i to naročito brižno umotanu i sve mape, kopije Livna i okoline Glamoča.

9. Pošiljka novca od 50.000 kuna koju ste uputili bataljonu »Vojin Ziro je vic« stigla je sa manjkom od 2.000 kuna.

10. Do sada nam niste poslali nikakav izvještaj. Uбудuće nam redovito šalјite izvještaj sa podacima iz čitave Zone.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom

*Jordan*⁴

Komandant

*Jović Kostja*⁵

Operativni oficir

*Milić*⁶

P. S. Izvještaje nam šalјite preko batalјona »Vojin Zirojević«.

BROJ 201

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 31. SRPNJA
1942. ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ« DA ISPITA MOGUĆ-
NOST PREBACIVANJA I KONCENTRACIJE JACH PARTIZANSKIH
SNAGA NA SEKTORU LIVNO—DUVNO¹**

ST AB
IV OPERATIVNE ZONE

Op. C. br. 8/42
31. јula 1942.

ŠTABU BATALJONA »JOSIP JURČEVIĆ«

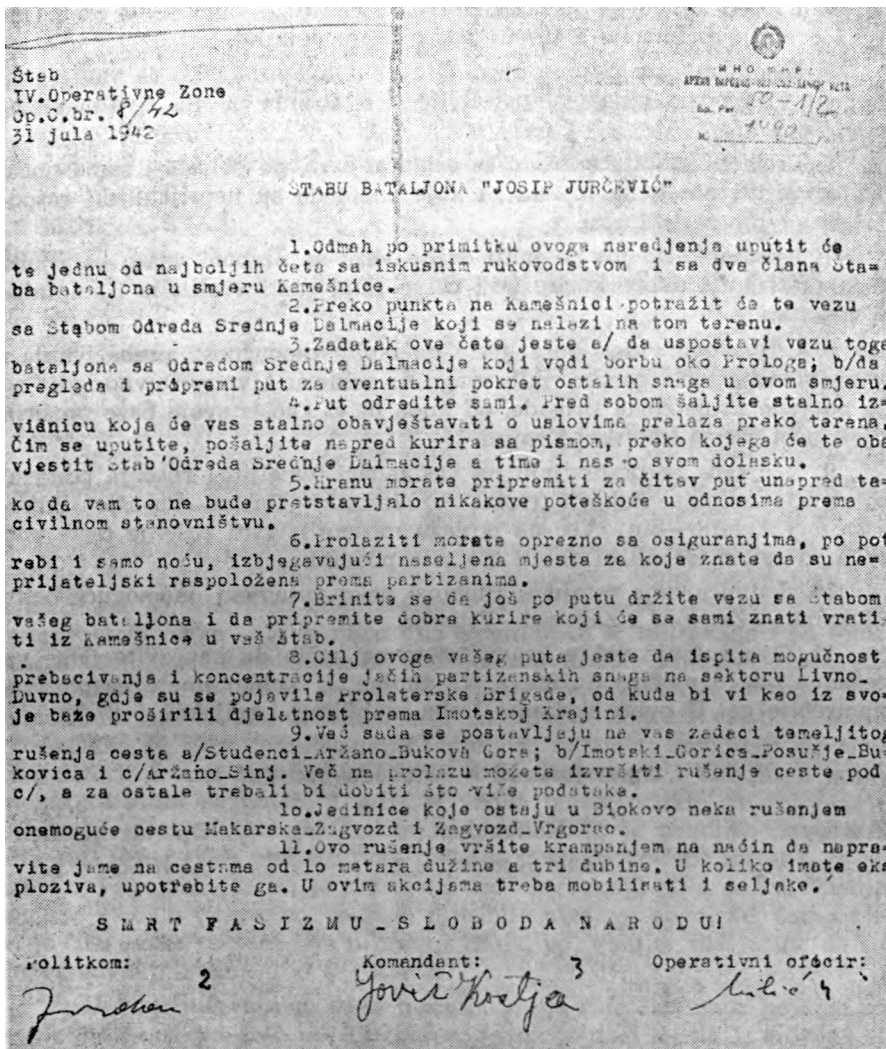
1. Odmah po primitku ovoga naređjenja uputit ćete jednu od najbolјih četa sa iskusnim rukovodstvom i sa dva člana Štaba batalјona u smjeru Kamešnice.

⁴ Ivica Kukoć

^{*} Vleko Krstulović

^{*} Maks Baće

¹ Original (tipkan na pisaćem stroју) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 50-1/2, k.

Faksimil dokumenta br. 201

2. Preko punkta na Kamešnici potražiti će te vezu sa Štabom Odreda Srednje Dalmacije koji se nalazi na tom terenu.

3. Zadatak ove čete jeste a) da uspostavi vezu toga bataljona sa Odredom Srednje Dalmacije koji vodi borbu oko Prologa; b) da pregleda i pripremi put za eventualni pokret ostalih snaga u ovom smjeru.

4. Put odredite sami. Pred sobom šalžite stalno izvidnicu koja će vas stalno obavještavati o uslovima prelaza preko terena. Cim se uputite, po-

šaljite napred kurira sa pismom, preko kojega će te obavijestiti Stab Odreda Srednje Dalmacije a time i nas o svom dolasku.

5. Hranu morate pripremiti za čitav put unapred tako da vam to ne bude predstavljalo nikakove poteškoće u odnosima prema civilnom stanovništvu.

6. Prolaziti morate oprezno sa osiguranjima, po potrebi i samo noću, izbjegavajući naseljena mjesta za koje znate da su neprijateljski raspoložena prema partizanima.

7. Brinite se da još po putu držite vezu sa Štabom vašeg bataljona i da pripremite dobre kurire koji će se sami znati vratiti iz Kamešnice u vaš Štab.

8. Cilj ovoga vašeg puta jeste da ispita mogućnost prebacivanja i koncentracije jačih partizanskih snaga na sektoru Livno—Duvno, gdje su se pojavile Proleterske Brigade, od kuda bi vi kao iz svoje baze proširili djelatnost prema Imotskoj Krajini.

9. Već sada se postavljaju na vas zadaci temeljitog rušenja cesta a) Studenci—Aržano—Bukova Gora; b) Imotski—Gorica—Posušje—Bukovica i c) Aržano—Sinj. Već na prolazu možete izvršiti rušenje ceste pod c), a za ostale trebali bi dobiti što više podataka.

10. Jedinice koje ostaju u Biokovo neka rušenjem onemoguće cestu Makarska—Zagvozd i Zagvozd—Vrgorac.

11. Ovo rušenje vršite krampanjem na način da napravite jame na cestama od 10 metara dužine a tri dubine. U koliko imate eksploziva, upotrebite ga. U ovim akcijama treba mobilisati i seljake.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
*Jordan*² v. r.

Komandant :
*Jović Kostja*³ v. r.

Operativni oficir:
Milici v. r.

² Ivica Kukoč

³ Vicko Krstulović

⁴ Maks Baće

BROJ 202

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 31. SRPNJA 1942. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
0 UNIŠTENJU TALIJANSKIH KAMIONA I ONEMOGUĆAVANJU
SAOBRAĆAJA NA CESTI SINJ—LIVNO¹

OPERATIVNI ŠTAB

Datum 31. jula 1942.

Broj 68/42

P r e p i s

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

Jutros u 8 sati smo primili Vaš dopis te na isti odgovaramo slijedeće:

1) Kako smo Vas već izvijestili da je I.D.U.² bataljon vodio borbu sa Talijanima, koji su dolazili iz Sinja, sama borba se je vodila između Bi-log Briga i Trnove Poljane. Talijani su došli s 23 kamiona, od kojih su u toku borbi naši uspjeli 16 zapaliti i 7 onesposobiti. Neprijateljski broj vojnika bio je 250, od kojih se je veoma mali broj uspio spasiti. Ovi Talijani, kako izgleda, nisu imali namjeru prebaciti se u Livno, već da smijene njihove snage koje se nalaze na Vagnju. To se zaključuje i po tome što je u mnogim kamionima bila smještena hrana, odjeća i obuća. Mi nismo uspjeli zaplijeniti uslijed naglog nailaska osmorice tenkova i 7 blindiranih automobila iz Sinja, koji su otvorili žestoku vatru na naše borce, tako da su se morali povući, odnijevši sa sobom samo ono što smo izvijestili u prvom izvještaju.³ Nakon te borbe tenkovi i blindirani automobili su ostali na položaju, gdje se vodila borba, odakle su stalno pripucavali na naše položaje. Tokom iste noći došlo je nekoliko kamiona, koji su kako izgleda pod zaštitom tenkova došli da pokupe mrtve i da se spoje s Vagnjom, što im je i uspjelo doći do Vagnja sa 4 tenka. Poslije toga je vladalo čitavu noć zatišje, nije bilo nikakve pucnjave, samo što se je čula zvrka motora i to u pravcu Sinja, po čemu se zaključuje da su mrtve odveli u Sinj.

2) U toku jučerašnjeg dana došle su dvije čete Bosanaca koje su se javile u Operativni štab u 7.30 časova. Jedna je dodijeljena I, a druga II bataljonu, gdje su razmještene po potrebnim položajima, kao pojačanje. Neprijatelj je pod stalnom mitraljeskom vatrom iz tenkova i blindiranih automobila čuvao svoje položaje, dok je kako izgleda ostala njihova vojska otpremala onaj upropašteni materijal i (oštećene automobile za Sinj. Naši su ih pri tome ometali, otvarajući vatru na njih. Žrtava sa naše strane nije nikakvih bilo, a s njihove strane nismo mogli ustanoviti koliko ih ima, ali vjerujemo da ih je ipak moralo nekoliko poginuti, pred večer su se povukli sa svojim snagama prema Sinju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **VII**, arhiva NOB, reg. br. 33/2, k. 1490A.

² Prvi dalmatinski udarni bataljon

³ Vidi dok. br. 195.

3) U toku iste noći snage I.D.U. bataljona otišle su da pretresu položaj kojeg je držao neprijatelj, i da bi onesposobili cestu za svaki promet. Prema primljenom izvještaju od komandanta I.D.U. bataljona cestu su pregradili sa četiri jaka nasipa u visini jednog metra i širine 2,50 met preko cijele ceste u razmaku jedna od druge 250 do 500 metara, također je prekopana cesta u dužini od 2,50 met. i u dubini 1 met. To je sve napravljeno tako da kad naiđu neprijateljske snage blizu tih pregrada kao i prokopa, da ih mogu naši tući sa svojih položaja. Nađena su 4 druga, koja su poginula u borbi sa Talijanima, i to: Marić Đuro, Trišić, Bodražić Stevo i Lukavac Miloš, te iste zakopah. Snage I.D.U. bataljona sada drže položaje od ceste 250 met. i dominiraju sa čitavom cestom.

4) Snage II D. bataljona bile su raspodijeljene: jedna četa i to Bračuljeva¹ na kotama poviše Prološke Drage, a druga četa povrh ustaških sela Čaić, Odžak, Listane i Rujani.

Bračuljeva četa prilikom zauzimanja svojih položaja bila je primjećena od strane neprijatelja, koji se nalazio na brdu Visibaba i koji je otvorio vatru na njih, ali ipak im je uspjelo da zauzmu položaje, s kojih su mogli kontrolisali cestu, bez ikakvih žrtava. U toku tog dana tj. 29/VII zarobili su jedna kola sa kruškama i dvojicu sumnjivih i zadržali smo ih kod sebe. Obadvoricu smo odmah ispitah te nađeno 9.200 kuna. Pri ispitivanju seljaka iz Vagnja doznali smo da su oni Talijani s kojima smo imali borbu dolazili da smjene one Talijane koji se nalaze na Vagnju, čiji je bio broj 200 vojnika skupa s oficirima i 3 žandara, kao i njihovo naoružanje i položaje gdje su smještena pojedina oružja kako teška tako i automatska.

U toku jučerašnjeg dana bio je došao jedan hrvatski avion koji je pucao iz mitraljeza na položaje čete druga Bračulja, te je tom prilikom jednog druga ranio. Prema izvještaju druga Bračulja jučer je stigao jedan tenk od pravca Livna, isti je došao do nasipa koji je napravljen preko ceste i tu je stao, nakon izvjesnog vremena došao je njemu u susret i blindirani auto sa Vagnja, te su se isti nakon nekog vremena vratili istim pravcem otkuda su i došli. U toku noćasnje noći 30/VII izdato je naređenje drugu Bračulju preko komandanta II bataljona da preko ceste napravi što više jakih nasipa, kao i prokopa ceste kako bi se onemogućio svaki saobraćaj, pošto im to u toku prvog dana nije uspjelo najbolje izvršiti, jer ih je neprijatelj ometao svojom vatrom. Da li je drug Bračulj izvršio svoj zadatak ne znamo, pošto još nismo dobili nikakav izvještaj.

II četa II D. bataljona koja je imala zadatak da zauzme položaje poviše ustaških sela, prilikom zauzimanja položaja bila je primjećena od strane neprijatelja, primila borbu sa njima i nakon kratkog vremena morala se povući, a u toku jučerašnjeg dana tj. 30. VII uspjelo joj je zauzeti položaj poviše neprijatelja, koji i sada drži. Uglavnom zadatak koji je nama postavljen smatramo da je do sada ispunjen, jer nikakvim neprijateljskim snagama nije [uspjelo] da se prebace na Livno.

5) Naši zadaci jesu i dalje da onemogućimo neprijatelja ako bi pokušao da ide u pravcu Livna.

¹ Ivan Bračulj

6) Sto se tiče slanja izvještaja da ga šaljemo 2 puta dnevno, to nam je nemoguće, jer nemamo toliko kurira koji poznaju dobro terene ovuda, ftoga ćemo slati izvještaj jedanput dnevno i to iscrpno.

Baš smo sada primili izvještaj od II bataljona u pogledu prezidivanja ceste kako im je bilo to već naređeno, tj. na 8 mjesta su pregradili cestu u dosta velikoj dužini, tako da uopće smatraju da neprijatelj ni u kom slučaju neće moći preći preko nje.

Najteži nam je problem ishrana, koja nikako da funkcioniše u redu, tako da borci nikako redovito ne primaju hranu. Mišljenja smo da biste nam uputili jednu količinu sira i kruha, tako da bi smo s time olakšali ishranu.

Pošaljite nam redovito radio vijesti i ako imate kakvih drugih vijesti sa naših frontova o partizanskim borbama i u drugim krajevima. Sada je 14 sati i dosada se neprijatelj nikako ne pojavljuje i vlada puno zatišje. Naši drugovi su na određenim položajima i spremno čekaju fašističke gadove da im se pojave.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za političkog komesara
Cenčo⁵

Oficir štaba zone
Vice Buljan

Komandant
M. Bilić⁹

P. s. Drug Cvijo⁷ sa političkim komesarom bataljona »Starac Vuja-din« sa još četiri druga stigao je ovdje u 13 sati. Ukoliko imate nešto za njega pošaljite na Stab odreda.

* Ante Kronja
« Božo Bilić
† Cvijo Oraščić

BROJ 203

**PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 31.
SRPNJA 1942. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O ODLUCI
CK KPH ZA REORGANIZACIJU OKRUŽNIH KOMITETA¹**

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

OKRUŽNOM KOMITETU

M a k a r s k a

Dragi drugovi!

1. Primili smo Vaše pismo od 7. VII. o. g., te pismo drugarice Cvite² od 6. VII., te priloženu okružnicu, što smo vam već potvrdili. Danas hoćemo da se na ta pisma opširnije osvrnemo.

2. Prema odluci C.K.³ reorganizirao je P.K.⁴ Okružne Komitete, po toj reorganizaciji Okružni Komitet Makarska obuhvaća Kotarske Komitete, Makarska, Metković i Imotski. Sjedište Okružnog Komiteta jest pri Štabu Bataljona »J. Jurčević«. Vi odmah obavijestite ove kotare o reorganizaciji, te stupite s njima u vezu, davajte im upute i kontrolirajte njihov rad. — Kotarski Komitet Imotski biti će formiran čim dođe k Vama predstavnik P.K. a to će biti u najskorije vrijeme. Drugove koji ulaze u obzir za Kotarski Komitet, treba da budu najbolji borci partijci, jer je do sada bilo nemoguće, bilo na koji način provjeriti drugove iz Imotskoga. — Po odluci P.K. bit će drugarica Cvita određena za novi položaj, pa joj stoga treba naći zamjenika. Njemu neka drugarica počimlje predavati svoje dužnosti, tako da to bude izvršeno do dolaska predstavnika P.K. Prema novoj reorganizaciji neće više u selima postojati Partijske jedinice, nego će biti jedna jedinica za cijelu općinu. Ako bi u pojedinim selima bilo više partijaca, tada se jedinica dijeli na odjeljenja odnosno grupe za pojedina sela, koji imaju svoga proćelnika. Proćelnici grupa sačinjavaju biro jedinice. — Ovu reorganizaciju počnite odmah provoditi, tj. reorganizaciju partijskih jedinica.

3. Iz Vašeg izvještaja razabiremo da ste pravilno postupili kod organizacije Narodno-oslobodilačkog odbora u Makarskoj. Ne izvještavate nas o tome, kakav je politički sastav Narodno-oslobodilačkih odbora, t. j. da u njima ima predstavnika građanskih stranaka. Vi vrlo dobro znate, da u Jedinstvenom Narodno-oslobodilačkom frontu treba da budu organizirani svi rodoljubi, bez obzira na svoju političku pripadnost. Nadalje nam

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka VII, fond CK KPH, fiim 16/311-312.

² Marović Neda

³ Centralni komitet KP Hrvatske

⁴ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

je potrebno videti da li među pristašama građanskih stranaka organiziranih u J.N.O.F. imade koji istaknuti predstavnik građanskih stranaka, te kako se oni predstavnici građanskih stranaka koji nisu u N.O.O. odnose prema N.O.O. — S obzirom na opću situaciju i izgledе skorog oslobođenja, neophodno je potrebno da mi danas te vođe građanskih stranaka postavimo pred alternativu ili da pristupe jedinstvenom narodno-oslobodilačkom frontu, ili će biti proglašeni izdajnicima Narodno-oslobodilačke borbe jer danas je svaka pasivnost i čеkanje zločin prema narodu. Da bi se to postiglo vi treba da usmeno i pismeno pozovete pojedine te vođe, u koliko se već nisu pokazali otvoreno izdajnicima i suradnicima okupatora, da oni lično pristupe Jedinstvenom Narodno-oslobodilačkom frontu, jer da će oni lično odgovarati pred narodom za izdaju. Interesi naroda danas zahtjevaju da oni ne rade po uputstvima svojih izdajničkih vodstava. Ako oni to ne prihvate, treba ih pred narodom otvoreno raskrinkavati. Obavijestite nas nadalje o broju organizacija N.O.O. u Makarskom Kotaru. — Narodno oslobodilački odbor neka se poveže sa predsjednikom splitskog N.O.O. i neka pisma za njega uputi preko Štaba IV. Operativne Zone.

4. Drugarica Cvita pravilno je uvidila svoju pogrešku i nastojala da je ispravi. Ali neka drugi put drugarica Cvita pazi da se ne zaleti i da ne stvara štetnu atmosferu, jer će odgovarati za svoje postupke. Sto se tiče staroga skrenite mu najozbiljniju pažnju da se kani svakog grupišta, došaptavanja. Na taj način će on spriječiti da sam kao i drugi ne idu nezdravim Stranputicama, koje bi vodile do otvorenoga frankcioniranja. Neka bude svjestan kakve bi mogle biti posljedice takvog njegovog rada.

5. Drug Gaće⁵ uputio nam je jedno pismo u kojem traži da se riješi njegovo pitanje, uza sva naša nastojanja da dobijemo informacije o njegovom dosadašnjem radu u zagrebačkoj Partijskoj organizaciji ostala su za sada bez rezultata. Pozovite druga Gaće, da Vam iskreno izjavi, gdje je bio, što je radio, da li je bio član Partije ili da je možda bio član koje kandidatske ili simpatizerske grupe, te kao takav sakupljao za Narodnu pomoć. Njegovom daljnjem razvitku i radu neće ništa škoditi, što nije do sada bio organiziran. Neka se on tamo kod Vas svojim radom pokaže ispravan i discipliniran, pak će biti postavljen na ono mjesto kamo po svom radu i svojim sposobnostima pripada.

6. Druga Ing. V. upotrebiti potpuno u radu, jer je drug odan i ispravan mada nije još zreo za Partiju, ali ga Vi u tom smislu možete dalje odgajati. Ovo se isto odnosi i na njegovu drugaricu. U koliko ona nije u Makarskoj, neka se preko njegovog druga uputi na rad u A.F.2. u mjestu gdje boravi, te neka se poveže sa nadležnom partijskom organizacijom. Inače im izručite pozdrave drugova Bajera, Steve i Milana.

⁵ Ivan Gaće. Vidi dok. br. 109. napomena 15.

7. Drugovima iz Bosne javili smo za Vaše uhapšeničke. Potrebno je da nam odmah dostavite njihova imena i funkcije.

Sa borbenim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

31. VII. 1942.

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
*Bajer*⁶ v. r.

* Ivan Amulić